Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

ପଞ୍ଚପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଧାତୁକଥା-ଅଟ୍ଠକଥା

ଅଟ୍ଠାରସହି ଭେଦେହି, ୱିଭଙ୍ଗଂ ମାରଭଞ୍ଜନୋ;

ଦେସୟିତ୍ୱା ମହାୱୀରୋ, ଯଂ ତସ୍ସେୱ ଅନନ୍ତରଂ।

ଅଦେସୟି ଧାତୁକଥଂ, ଧାତୁଭେଦପ୍ପକାସନୋ;

ତସ୍ସତ୍ଥଂ ଦୀପୟିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତାତି।

୧। ମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୧। ନଯମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୧।ସଙ୍ଗହୋଅସଙ୍ଗହୋତିଆଦୀନଞ୍ହି ୱସେନ ଇଦଂ ପକରଣଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସତୋ ଦ୍ୱିଧା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ମାତିକା ଉଦ୍ଦେସୋ। ସା ପଞ୍ଚୱିଧା – ନଯମାତିକା, ଅବ୍ଭନ୍ତରମାତିକା, ନଯମୁଖମାତିକା, ଲକ୍ଖଣମାତିକା, ବାହିରମାତିକାତି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗହୋ ଅସଙ୍ଗହୋ…ପେ… ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ଅସଙ୍ଗହିତନ୍ତି – ଅଯଂ ଚୁଦ୍ଦସହି ପଦେହି ନିକ୍ଖିତ୍ତା ନଯମାତିକା ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ଇମିନା ସଙ୍ଗହାଦିକେନ ନଯେନ ଧାତୁକଥା ଧମ୍ମା ୱିଭତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଠପିତତ୍ତା ନଯମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତେସଂ ପଦାନଂ ମୂଲଭୂତତ୍ତା ମୂଲମାତିକାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୨। ଅବ୍ଭନ୍ତରମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୨।ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା…ପେ… ମନସିକାରୋତି ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱୀସାଧିକେନ ପଦସତେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତା ଅବ୍ଭନ୍ତରମାତିକା ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ‘‘ସବ୍ବାପି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ ଧାତୁକଥାଯ ମାତିକା’’ତି ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ସଙ୍ଗହାଦିନା ନଯେନ ୱିଭଜିତବ୍ବେ ଖନ୍ଧାଦିଧମ୍ମେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଧାତୁକଥାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ ଠପିତତ୍ତା ଅବ୍ଭନ୍ତରମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଖନ୍ଧାଦିପଦାନଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀମାତିକାଯ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପକିଣ୍ଣକମାତିକାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୩। ନଯମୁଖମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୩।ତୀହି ସଙ୍ଗହୋ, ତୀହି ଅସଙ୍ଗହୋ; ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ, ଚତୂହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋତି ଅଯଂ ଚତୂହି ପଦେହି ନିକ୍ଖିତ୍ତା ନଯମୁଖମାତିକା ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ସବ୍ବେସୁପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚେୱ କୁସଲତ୍ତିକାଦୀସୁ ଚ ମାତିକାଧମ୍ମେସୁ, ତୀହି ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁପଦେହେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଚ ଅସଙ୍ଗହୋ ଚ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ତଥା ଚତୂହି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ଚ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ ଚ। ଏତାନି ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହାଦୀନଂ ନଯାନଂ ମୁଖାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଠପିତତ୍ତା ନଯମୁଖମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪। ଲକ୍ଖଣମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୪।ସଭାଗୋ, ୱିସଭାଗୋତି ଅଯଂ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ନିକ୍ଖିତ୍ତା ଲକ୍ଖଣମାତିକା ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ସଭାଗଲକ୍ଖଣେହି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହନଯୋ, ୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣେହି ଅସଙ୍ଗହନଯୋ, ତଥା ସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗନଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ସଭାଗୱିସଭାଗଲକ୍ଖଣୱସେନ ସଙ୍ଗହାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଠପିତତ୍ତା ଲକ୍ଖଣମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୫। ବାହିରମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୫।ସବ୍ବାପି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ ଧାତୁକଥାଯ ମାତିକାତି ଅଯଂ ଛସଟ୍ଠି ତିକପଦାନି, ଦ୍ୱେ ଚ ଦୁକପଦସତାନି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିକ୍ଖିତ୍ତା ବାହିରମାତିକା ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା…ପେ… ମନସିକାରୋ’’ତି ଏୱଂ ଧାତୁକଥାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅୱତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବାପି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ’’ତି ଏୱଂ ଧାତୁକଥାଯ ମାତିକତୋ ବହି ଠପିତତ୍ତା ବାହିରମାତିକାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏୱଂ ମାତିକାଯ ପଞ୍ଚଧା ଠିତଭାୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଇଦାନି ‘ସଙ୍ଗହୋ ଅସଙ୍ଗହୋ’ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଗହୋ ତାୱ ଜାତିସଞ୍ଜାତିକିରିଯାଗଣନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ – ‘‘ସବ୍ବେ ଖତ୍ତିଯା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ସବ୍ବେ ୱେସ୍ସା, ସବ୍ବେ ସୁଦ୍ଦା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ’’, ‘‘ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଚା, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି ଅଯଂ ଜାତିସଙ୍ଗହୋ ନାମ। ‘‘ଏକଜାତିକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ହି ଇଧ ସବ୍ବେପି ଜାତିଯା ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ‘‘ସବ୍ବେ କୋସଲକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ମାଗଧକା, ସବ୍ବେ ଭାରୁକଚ୍ଛକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ’’, ‘‘ଯୋ ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ; ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି, ଇମେ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୬୨) ଅଯଂ ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ ନାମ। ‘‘ଏକଟ୍ଠାନେ ଜାତା ସଂୱଡ୍ଢା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ହି ଇଧ ସବ୍ବେପି ସଞ୍ଜାତିଠାନେନ ନିୱୁତ୍ଥୋକାସେନ ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ‘‘ସବ୍ବେ ହତ୍ଥାରୋହା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ଅସ୍ସାରୋହା, ସବ୍ବେ ରଥିକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ’’, ‘‘ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୬୨) ଅଯଂ କିରିଯାସଙ୍ଗହୋ ନାମ। ସବ୍ବେୱ ହେତେ ଅତ୍ତନୋ କିରିଯାକରଣେନ

ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ‘‘ଚକ୍ଖାଯତନଂ କତମକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି? ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ହଞ୍ଚି ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ – ‘ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି (କଥା। ୪୭୧), ଅଯଂ ଗଣନସଙ୍ଗହୋ ନାମ। ଅଯମିଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଅସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସଂ ୱିକପ୍ପତୋ ସଙ୍ଗହିତେନ ଅସଙ୍ଗହିତାଦୀନି। ଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧଏକୱତ୍ଥୁକଏକାରମ୍ମଣତାୱସେନ ସମ୍ପଯୋଗୋ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ। ତେସଂ ୱିକପ୍ପତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାଦୀନି। ତଦୁଭଯସଂସଗ୍ଗୱିକପ୍ପତୋ ସଙ୍ଗହିତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିଆଦୀନି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତିଆଦୀନି ପନ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଫସ୍ସାଦଯୋ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱୁତ୍ତସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସାଧାରଣତୋ ୱୁତ୍ତାତି।

ମାତିକାୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧। ପଠମନୟୋ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହପଦୱଣ୍ଣନା

୧। ଖନ୍ଧପଦୱଣ୍ଣନା

୬। ଇଦାନି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତମାତିକଂ ‘ସଙ୍ଗହୋ ଅସଙ୍ଗହୋ’ତିଆଦୀହି ନୟମାତିକାପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ କତିହି ଖନ୍ଧେହୀତିଆଦିନା ନୟେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ‘‘ସଙ୍ଗହୋ ଅସଙ୍ଗହୋତିଆଦିକାୟ ନୟମାତିକାୟ ‘‘ତୀହି ସଙ୍ଗହୋ, ତୀହି ଅସଙ୍ଗହୋ’’ତି ନୟମୁଖମାତିକା ଠପିତା, ତସ୍ମା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତିହି ଖନ୍ଧେହି କତିହାୟତନେହି କତିହି ଧାତୂହୀତି ତୀଣି ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁପଦାନେୱ ଉଦ୍ଧଟାନି। ‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀ’ତିଆଦୀସୁ ଏକମ୍ପି ନ ପରାମଟ୍ଠଂ। ୟସ୍ମା ଚ ‘‘ସଭାଗୋ ୱିସଭାଗୋ’’ତି ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣମାତିକା ଠପିତା, ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଭାଗା ହି ତସ୍ସ ଏତେ ଖନ୍ଧାଦୟୋତି। ତତ୍ଥ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ। ୟଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଭାଗତ୍ତା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ ଗଣିତଂ, ତଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଏକାଦସହାୟତନେହୀତି ମନାୟତନୱଜ୍ଜେହି। ସବ୍ବୋପି ହି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସାୟତନାନି ଧମ୍ମାୟତନେକଦେସୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏକାଦସହାୟତନେହି ଗଣିତୋ , ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଏକାଦସହି ଧାତୂହୀତି ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାହି ଏକାଦସହି ଏତାସୁ ହି ଅପରିୟାପନ୍ନଂ ରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଅସଙ୍ଗହନୟନିଦ୍ଦେସେ କତିହି ଅସଙ୍ଗହିତୋତି ସଙ୍ଖେପେନେୱ ପୁଚ୍ଛା କତା। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନସ୍ସ ୟସ୍ମା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱିସଭାଗା ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା, ଏକଂ ମନାୟତନଂ, ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ; ତସ୍ମା ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଖନ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ – ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ କତିହି ଖନ୍ଧେହୀ’’ତିଆଦିମ୍ହି ତାୱ ଏକମୂଲକେ ସଙ୍ଗହନୟେ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତା ପଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛା, ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି। ଅସଙ୍ଗହନୟେ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସିତା ପଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛା, ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି। ଇମିନା ଉପାୟେନ ଦୁକମୂଲକାଦୀସୁପି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାୟେୱ ଚେତ୍ଥ ଦୁକତିକଚତୁକ୍କା ଦସ୍ସିତା। ପଞ୍ଚକେ ପନ ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚା’’ତି ଏୱଂ ଭେଦତୋ ଚ, ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କତିହି ଖନ୍ଧେହୀ’’ତି ଏୱଂ ଅଭେଦତୋ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି କତାନି। ଏୱଂ ପାଠଇନୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

୨। ଆୟତନପଦାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୨। ଆୟତନପଦନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ଆୟତନପଦନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ଏକେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ, ଏକେନ ଚକ୍ଖାୟତନେନେୱ ଏକାୟ ଚକ୍ଖୁଧାତୁୟାୱ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋତାୟତନାଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନୟେନ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସଙ୍ଖତଂ ଖନ୍ଧତୋ ଠପେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ୟସ୍ମା ଅସଙ୍ଖତଂ ଧମ୍ମାୟତନଂ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ, ତଞ୍ଚ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି; ତସ୍ମା ‘ଖନ୍ଧତୋ ଠପେତ୍ୱା’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହୀତି ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେହି। ନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜଞ୍ହି ଧମ୍ମାୟତନଂ ଏତେହି ସଙ୍ଗହିତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେନ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୁୟୋ ସେସାୟତନଧାତୂହି ଚ ତଂ ନ ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ, ଏକାଦସହାୟତନେହି, ସତ୍ତରସହି ଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି। ୟଥା ଚ ତେ ହେଟ୍ଠା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକା, ଏୱମିଧାପି ଚକ୍ଖାୟତନମୂଲକାୱ ନୟା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁକମତ୍ତମେୱ ପନ ପାଠଇୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନୀ’’ତି ଅଭେଦତୋୱ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ଧାତୁନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୪୦। ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ – ସବ୍ବେପି ଦୁକତିକଚତୁକ୍କା ପାଠଇୟଂ ଦସ୍ସିତା। ୟସ୍ମା ଚ ଦୁକତିକେସୁ ସମୁଦୟସଚ୍ଚସଦିସମେୱ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତସ୍ମା ତଂ ସମୁଦୟାନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୦। ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ – ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହୀତି ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠଇୱତ୍ଥାନଂ ପନେତ୍ଥ ଆୟତନଧାତୁନିଦ୍ଦେସସଦିସମେୱ।

୬। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱଣ୍ଣନା

୬୧। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନିଦ୍ଦେସେ – ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା କତିହି ଖନ୍ଧେହୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛଂ ଅନାରଭିତ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜା ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ପୱତ୍ତେ ଚ ସବ୍ବମ୍ପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ସତ୍ତହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଗହିତ’’ନ୍ତି। ନାମରୂପମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ସଦ୍ଦାୟତନମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଏକାଦସହାୟତନେହି ସଙ୍ଗହୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଫସ୍ସାଦୀସୁ ଖନ୍ଧଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ଅଞ୍ଞେନ ୱେଦନା, ତଣ୍ହୁପାଦାନକମ୍ମଭୱା ପନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ ସଙ୍ଗହିତା। ଭୱପଦଞ୍ଚେତ୍ଥ କମ୍ମଭୱାଦୀନଂ ୱସେନ ଏକାଦସଧା ୱିଭତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଭୱୋ ଫସ୍ସାଦୀହି ସଦିସୱିସଜ୍ଜନତ୍ତା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଉପପତ୍ତିଭୱକାମଭୱସଞ୍ଞାଭୱପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ଏକତୋ ଦସ୍ସିତା। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଉପାଦିନ୍ନକଧମ୍ମାୱ ତସ୍ମା ‘‘ଏକାଦସହାୟତନେହି ସତ୍ତରସହି ଧାତୂହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଦାୟତନଞ୍ହି ଅନୁପାଦିନ୍ନଂ, ତଂ ଏତ୍ଥ ନ ଗହିତଂ।

୬୮। ରୂପଭୱନିଦ୍ଦେସେ – ପଞ୍ଚହାୟତନେହୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତମନରୂପଧମ୍ମାୟତନେହି। ଅଟ୍ଠହି ଧାତୂହୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସୋତୱିଞ୍ଞାଣରୂପଧମ୍ମମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି। ଅରୂପଭୱାଦୟୋପି ତୟୋ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତାୱ ଏକତୋ ଦସ୍ସିତା। ତଥା ଅସଞ୍ଞାଭୱଏକୱୋକାରଭୱା। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହାୟତନେହୀତି ରୂପାୟତନଧମ୍ମାୟତନେହି। ଧାତୂସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏକତଲୱାସିକାନଞ୍ହି ସେସବ୍ରହ୍ମାନଂ ଚକ୍ଖୁସବ୍ଭାୱତୋ ତସ୍ସାରମ୍ମଣତ୍ତା ତତ୍ଥ ରୂପାୟତନଂ ଉଦ୍ଧଟଂ।

୭୧ ।ଜାତି ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହୀତି ରୂପଜାତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଅରୂପଜାତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନ। ଜରାମରଣେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୋକାଦୀସୁପି ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ସୋକଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ପରିଦେୱୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଉପାୟାସାଦୟୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ଏୱଂ ଖନ୍ଧୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୭୩।ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ଦ୍ୱୀହୀତି ସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେହି, ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନେହି, ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି ଚ। ଝାନଂ ଦ୍ୱୀହୀତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେହି। ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଦୟୋ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ଏକତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଚିତ୍ତଂ ପନ ଚେତନାନନ୍ତରଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତମ୍ପି ଅସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ପଚ୍ଛା ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଦୀସୁ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ, ସେସା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଏୱଂ ଖନ୍ଧୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୭। ତିକପଦୱଣ୍ଣନା

୭୭। ଏୱଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରମାତିକାୟ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ବାହିରମାତିକାୟ ସଙ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ୱେଦନାତ୍ତିକେ ତୀହି ଧାତୂହୀତି କାୟୱିଞ୍ଞାଣମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧମ୍ମଧାତୂହି। ସତ୍ତହି ଧାତୂହୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି ଚେୱ ମନୋଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି ଚ। ୱିପାକତ୍ତିକେ ଅଟ୍ଠହି ଧାତୂହୀତି କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ସଦ୍ଧିଂ ତାହିୟେୱ। ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମା ପନ ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ଏକତୋ ଗହିତା। ଯଥା ଚେତେ, ଏୱଂ ସବ୍ବତିକଦୁକପଦେସୁ ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଯେନ ଯେନ ପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ହୋତି, ତଂ ତଂ ଉପ୍ପଟିପାଟିୟାପି ତେନ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନେୱ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହନୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହପଦୱଣ୍ଣନା।

୨। ଦୁତିୟନୟୋ ସଙ୍ଗହିତେନଅସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୧। ଇଦାନି ସଙ୍ଗହିତେନ ଅସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ଚକ୍ଖାୟତନେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ଯଂ ଖନ୍ଧପଦେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୁତ୍ୱା ଆୟତନଧାତୁପଦେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ଖନ୍ଧାୟତନପଦେହି ୱା ସଙ୍ଗହିତଂ ହୁତ୍ୱା ଧାତୁପଦେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ତସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋୱ ସଙ୍ଗହିତୋ। ସୋ ଚ ଅଡ୍ଢେକାଦସହି ଆୟତନଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ ଚ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋୱ ସଙ୍ଗହିତୋ। ସୋପି ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ଅସଙ୍ଗହିତତାୟ ଅଭାୱତୋ ଏତାନି ଅଞ୍ଞାନି ଚ ଏୱରୂପାନି ମନାୟତନଧମ୍ମାୟତନାଦୀନି ପଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଦାନି ରୂପେକଦେସଂ ଅରୂପେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ, ୱିଞ୍ଞାଣେକଦେସଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ପରିୟୋସାନେ ଚ –

‘‘ଦସାୟତନା ସତ୍ତରସ ଧାତୁୟୋ,

ସଭିନ୍ଦ୍ରିଯା ଅସଞ୍ଞାଭଓ୍ୱୋ ଏକଓ୍ୱୋକାରଭଓ୍ୱୋ;

ପରିଦେଓ୍ୱୋ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଂ,

ଅନିଦସ୍ସନଂ ପୁନଦେଓ୍ୱ ସପ୍ପଟିଘଂ ଉପାଦା’’ତି।

ଏଓ୍ୱଂ ଉଦ୍ଦାନଗାଥାଯ ଦସ୍ସିତାନେଓ୍ୱ। ତସ୍ମା ତେସଂ ଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଚକ୍ଖଓ୍ୱସେନ ହି ଇମସ୍ମିଂ ଓ୍ୱାରେ ଆଯତନଧାତୁଓ୍ୱସେନେଓ୍ୱ ସଦିସଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଓ୍ୱୀସତି ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଏକୋ ପଞ୍ହୋ କତୋ, ସତ୍ତ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଏକୋ, ସଭିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଏକୋ, ଦ୍ୱେ ଭଓ୍ୱେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଏକୋ, ପରିଦେଓ୍ୱେନ ଚ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘେହି ଚ ଏକୋ, ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘେହି ଏକୋ, ସନିଦସ୍ସନେହି ଏକୋ, ସପ୍ପଟିଘେହି ଚ ଉପାଦାଧମ୍ମେହି ଚ ଏକୋତି ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ହା କତା। ତେସୁ ଖନ୍ଧାଦିଓ୍ୱିଭାଗୋ ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପଠମପଞ୍ହେ ତାଓ୍ୱ ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହୀତି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେହି, ଦ୍ୱୀହାଯତନେହୀତି ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀସୁ ଏକେକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନାଯତନେନ, ଅଟ୍ଠହି ଧାତୂହୀତି ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୀସୁ ଏକେକାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତହି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଚକ୍ଖାଯତନେନ ହି ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଗହିତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଆଯତନସଙ୍ଗହେନ ଚକ୍ଖାଯତନମେଓ୍ୱେକଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। ସେସାନି ଦସ ଆଯତନାନି ଅସଙ୍ଗହିତାନି। ଧାତୁସଙ୍ଗହେନପି ତେନ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଯେଓ୍ୱେକା ସଙ୍ଗହିତା। ସେସା ଦସ ଧାତୁଯୋ ଅସଙ୍ଗହିତା। ଇତି ଯାନି ତେନ ଅସଙ୍ଗହିତାନି ଦସାଯତନାନି, ତାନି ଚକ୍ଖାଯତନମନାଯତନେହି ଦ୍ୱୀହି ଅସଙ୍ଗହିତାନି। ଯାପି ତେନ ଅସଙ୍ଗହିତା ଦସ ଧାତୁଯୋ, ତା ଚକ୍ଖୁଧାତୁଯା ଚେଓ୍ୱ ସତ୍ତହି ଚ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତାତି। ରୂପାଯତନାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

୧୭୨। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ – ଯସ୍ମା ଯାଯ କାଯଚି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସଙ୍ଗହିତୋ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ମନାଯତନେନ ଅସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଆଯତନସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ପନ ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହୀତି ରୂପାଦୀହି ଚତୂହି। ଏକାଦସହାଯତନେହୀତି ମନାଯତନଓ୍ୱଜ୍ଜେହି। ଦ୍ୱାଦସହି ଧାତୂହୀତି ଯଥାନୁରୂପା ଛ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାହି ଦ୍ୱାଦସହି। ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ହି ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯେଓ୍ୱ ସଙ୍ଗହିତା, ଇତରା ଅସଙ୍ଗହିତା। ସୋତଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

୧୭୩। ତତିଯପଞ୍ହେ – ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଚକ୍ଖାଯତନାଦିସଦିସମେଓ୍ୱ। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ପନ ଧମ୍ମାଯତନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନି, ଧମ୍ମଧାତୁଯା ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠ ଧାତୁଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୭୪। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହେ – ତୀହାଯତନେହୀତି ରୂପାଯତନଧମ୍ମାଯତନମନାଯତନେହି। ତେସୁ ହି ଭଓ୍ୱେସୁ ରୂପାଯତନଧମ୍ମାଯତନଓ୍ୱସେନ ଦ୍ୱେଓ୍ୱ ଆଯତନାନି ତେହି ସଙ୍ଗହିତାନି । ସେସାନି ନଓ୍ୱ ରୂପାଯତନାନି ତେହେଓ୍ୱ ଚ ଦ୍ୱୀହି, ମନାଯତନେନ ଚାତି ତୀହି ଅସଙ୍ଗହିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ନଓ୍ୱହି ଧାତୂହୀତି ରୂପଧାତୁଧମ୍ମଧାତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତହି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି।

୧୭୫। ପଞ୍ଚମପଞ୍ହେ – ଦ୍ୱୀହାଯତନେହୀତି ପଠମପଦଂ ସନ୍ଧାଯ ସଦ୍ଦାଯତନମନାଯତନେହି। ଦୁତିଯପଦଂ ସନ୍ଧାଯ ରୂପାଯତନମନାଯତନେହି। ଧାତୁଯୋପି ତେସଂଯେଓ୍ୱ ଏକେକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୭୬। ଛଟ୍ଠପଞ୍ହେ – ଦସହାଯତନେହୀତି ରୂପାଯତନଧମ୍ମାଯତନଓ୍ୱଜ୍ଜେହି। ସୋଳସହି ଧାତୂହୀତି ରୂପଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁଓ୍ୱଜ୍ଜେହେଓ୍ୱ। କଥଂ? ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘା ହି ଧମ୍ମା ନାମ ନଓ୍ୱ ଓଳାରିକାଯତନାନି। ତେହି ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ, ଆଯତନସଙ୍ଗହେନ ତାନେଓ୍ୱ ନଓ୍ୱାଯତନାନି ସଙ୍ଗହିତାନି। ରୂପାଯତନଧମ୍ମାଯତନାନି ଅସଙ୍ଗହିତାନି। ଧାତୁସଙ୍ଗହେନପି ତା ଏଓ୍ୱ ନଓ୍ୱ ଧାତୁଯୋ ସଙ୍ଗହିତା। ରୂପଧାତୁଧମ୍ମଧାତୁଯୋ ଅସଙ୍ଗହିତା। ଇତି ଯାନି ତେହି ଅସଙ୍ଗହିତାନି ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନି , ତାନି ରୂପାଯତନଓ୍ୱଜ୍ଜେହି ନଓ୍ୱହି ଓଳାରିକାଯତନେହି, ମନାଯତନେନ ଚାତି ଦସହି ଅସଙ୍ଗହିତାନି। ଯାପି ତେହି ଅସଙ୍ଗହିତା ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ, ତା ରୂପଧାତୁଓ୍ୱଜ୍ଜାହି ନଓ୍ୱହି ଓଳାରିକଧାତୂହି, ସତ୍ତହି ଚ ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହୀତି ସୋଳସହି ଅସଙ୍ଗହିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୭୭। ସତ୍ତମପଞ୍ହେ – ଦ୍ୱୀହାଯତନେହୀତି ରୂପାଯତନମନାଯତନେହି। ଅଟ୍ଠହି ଧାତୂହୀତି ରୂପଧାତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତହି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି।

୧୭୮। ଅଟ୍ଠମପଞ୍ହେ – ଏକାଦସହାୟତନେହୀତି ସପ୍ପଟିଘଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାୟ ଧମ୍ମାୟତନଓ୍ୱଜ୍ଜେହି, ଉପାଦାଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାୟ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଓ୍ୱଜ୍ଜେହି। ଧାତୁସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନୟୋ। ଅତ୍ଥୟୋଜନା ପନେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେଓ୍ୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ସଙ୍ଗହିତେନଅସଙ୍ଗହିତପଦଓ୍ୱଣ୍ଣନା।

୩। ତତିୟନୟୋ ଅସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୧୭୯। ଇଦାନି ଅସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ଯଂ ଖନ୍ଧପଦେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ ହୁତ୍ୱା ଆୟତନଧାତୁପଦେହି ସଙ୍ଗହିତଂ, ତସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସଙ୍ଗହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧଚକ୍ଖାୟତନାଦୀସୁ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା। ତେସୁ ତେନ ଏକଧମ୍ମୋପି ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ନନୁ ଚ ୱେଦନାଦୟୋ ଧମ୍ମାୟତନେନ ସଙ୍ଗହିତାତି? ସଙ୍ଗହିତା। ନ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋଓ୍ୱ ଧମ୍ମାୟତନଂ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧତୋ ହି ସୁଖୁମରୂପମତ୍ତଂ ଧମ୍ମାୟତନଂ ଭଜତି। ତସ୍ମା ଯେ ଧମ୍ମାୟତନେନ ସଙ୍ଗହିତା, ନ ତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତା ନାମ। ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେନପି ଇତରେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅସଙ୍ଗହିତା। ତେସୁ ତେନ ଏକୋପି ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏଓ୍ୱଂ ସଙ୍ଗହିତତାୟ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ଏତାନି ଅଞ୍ଞାନି ଚ ଏଓ୍ୱରୂପାନି ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନି ପଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଦାନି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ଓଳାରିକରୂପେନ ୱା ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଧମ୍ମାୟତନେକଦେସଂ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

‘‘ତୟୋ ଖନ୍ଧା ତଥା ସଚ୍ଚା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଚ ସୋଳସ;

ପଦାନି ପଚ୍ଚୟାକାରେ, ଚୁଦ୍ଦସୂପରି ଚୁଦ୍ଦସ।

‘‘ସମତିଂସ ପଦା ହୋନ୍ତି, ଗୋଚ୍ଛକେସୁ ଦସସ୍ୱଥ;

ଦୁୱେ ଚୂଳଅନ୍ତରଦୁକା, ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତି ମହନ୍ତରା’’ତି।

ଏତେସୁ ପନ ପଦେସୁ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ପଦାନି ଏକତୋ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପି ଦ୍ୱାଦସ ପଞ୍ହା ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ଏଓ୍ୱଂ ଖନ୍ଧୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆୟତନଧାତୂସୁ ପନ ଭେଦୋ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ତାଓ୍ୱ – ତୀହି ଖନ୍ଧେହୀତି ରୂପସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେହି। ଆୟତନଧାତୁୟୋ ପନ ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୁଓ୍ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ରାୟଂ ନୟୋ – ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସୁଖୁମରୂପସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରା ଚ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା ହୁତ୍ୱା ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା। ତେସୁ ନିବ୍ବାନଂ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ସେସା ରୂପସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହଂ ପନ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଗଚ୍ଛତେଓ୍ୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସଙ୍ଖତଂ ଖନ୍ଧତୋ ଠପେତ୍ୱା ତୀହି ଖନ୍ଧେହି, ଏକେନାୟତନେନ, ଏକାୟ ଧାତୁୟା ସଙ୍ଗହିତା’’ତି। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ହେ ପନେତ୍ଥ ସଞ୍ଞଂ ଅପନେତ୍ୱା ୱେଦନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ତୟୋ ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅପନେତ୍ୱା ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାଓ୍ୱସେନ ତୟୋ ଖନ୍ଧା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୮୦। ଦୁତିୟେ – ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଓ୍ୱଜ୍ଜେହି। ତେ ହି ନିରୋଧେନ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା ହୁତ୍ୱା ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା।

୧୮୧। ତତିୟେ – ଦ୍ୱୀହୀତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେହି। ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟେନ ହି ୱେଦନାସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧା ଚ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା। ତେସୁ ପନ ୱେଦନାସଞ୍ଞାଓ୍ୱ ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱେଦନାସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେହୀ’’ତି। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତୋ ପରଞ୍ହି ଖନ୍ଧାନଂ ନାମମତ୍ତମେଓ୍ୱ ୱକ୍ଖାମ।

୧୮୨। ଚତୁତ୍ଥେ – ତୀହି ଖନ୍ଧେହୀତି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେହି, ୱେଦନାପଞ୍ଚକେ ରୂପସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେହି; ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀସୁ ଫସ୍ସପରିୟୋସାନେସୁ ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେହି। ୱେଦନାୟ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋଓ୍ୱ ତଣ୍ହୁପାଦାନକମ୍ମଭଓ୍ୱେସୁ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋଓ୍ୱ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

୧୮୩। ପଞ୍ଚମେ – ଜାତିଜରାମରଣେସୁ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସଦିସୋଓ୍ୱ। ଝାନେନ ପନ ନିବ୍ବାନଂ ସୁଖୁମରୂପଂ ସଞ୍ଞା ଚ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା ହୁତ୍ୱା ଆୟତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା। ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାୟ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଓ୍ୱସେନ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୮୪। ଛଟ୍ଠେ – ସୋକାଦିଊଯେ ୱେଦନାଯ ସଦିସୋ। ଉପାଯାସାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରସଦିସୋ। ପୁନ ୱେଦନାଯ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ, ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ, ଚେତନାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସତ୍ତମପଞ୍ହାଦୀସୁପି ସଙ୍ଗହାସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଅସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା।

୪। ଚତୁତ୍ଥନଯୋ ସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ଇଦାନି ସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସଙ୍ଗହିତେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ପୁନ ତସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସଙ୍ଗହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୂସୁ ଏକମ୍ପି ସକଲକୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତପଦେସୁ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସକଲେନ ହି ଖନ୍ଧାଦିପଦେନ ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସଙ୍ଗାହକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ପୁନ ତେନେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା ତଥାରୂପାନି ପଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଦାନି ସଙ୍ଖାରେକଦେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଦୀପେନ୍ତି – ୱେଦନେକଦେସଂ ୱା ସୁଖୁମରୂପଂ ୱା ସଦ୍ଦେକଦେସଂ ୱା, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ପନ୍ନରସିନ୍ଦ୍ରିଯା, ଏକାଦସ ପଟିଚ୍ଚପଦା;

ଉଦ୍ଧଂ ପୁନ ଏକାଦସ, ଗୋଚ୍ଛକପଦମେତ୍ଥ ତିଂସୱିଧ''ନ୍ତି।

ପଞ୍ହା ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେଯେୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ ପଦଂ, ତଦେୱ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ତେ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ସମୁଦଯସଚ୍ଚେନ ହି ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ସେସା ସଙ୍ଖାରା ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା। ପୁନ ତେହି ତଣ୍ହାୱ ସଙ୍ଗହିତା। ସା ତଣ୍ହା ପୁନ ସଙ୍ଖାରେହେୱ ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତାତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଅରୂପଧମ୍ମପୁଚ୍ଛାସୁ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱା ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ରୂପଧମ୍ମପୁଚ୍ଛାସୁ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ପରିଦେୱପୁଚ୍ଛାଯ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ଏକଂ ଆଯତନଂ ନାମ। ସଦ୍ଦଧାତୁ ଏକା ଧାତୁ ନାମ, ସେସଟ୍ଠାନେସୁ ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୁୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା।

୫। ପଞ୍ଚମନଯୋ ଅସଙ୍ଗହିତେନଅସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା

୧୯୩। ଇଦାନି ଅସଙ୍ଗହିତେନ ଅସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହିତେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ପୁନ ତସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗାହକେସୁ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସୁଖୁମରୂପଗ୍ଗାହକେସୁ ଅନିଦସ୍ସନଅପ୍ପଟିଘାଦୀସୁ ଚ ପଦେସୁ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ତାଦିସେନ ହି ପଦେନ ନିବ୍ବାନଂ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହମତ୍ତଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ସେସା ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହିତଧମ୍ମା ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତଥାରୂପାନି ପଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ସୁଖୁମରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ନ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ସବ୍ବେ ଖନ୍ଧା ତଥାଯତନଧାତୁଯୋ ସଚ୍ଚତୋ ତଯୋ;

ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନିପି ସବ୍ବାନି, ତେୱୀସତି ପଟିଚ୍ଚତୋ।

''ପରତୋ ସୋଳସ ପଦା, ତେଚତ୍ତାଲୀସକଂ ତିକେ;

ଗୋଚ୍ଛକେ ସତ୍ତତି ଦ୍ୱେ ଚ, ସତ୍ତ ଚୂଳନ୍ତରେ ପଦା।

''ମହନ୍ତରେ ପଦା ୱୁତ୍ତା, ଅଟ୍ଠାରସ ତତୋ ପରଂ;

ଅଟ୍ଠାରସେୱ ଞାତବ୍ବା, ସେସା ଇଧ ନ ଭାସିତା''ତି।

ପଞ୍ଚ୍ହା ପନେତ୍ଥ ସଦିସଓିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୱସେନ ସମୋଧାନେତ୍ୱା କତିହି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଖେପି ଚତୁତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ ପଦଂ, ତଦେୱ ଯେହି ଖନ୍ଧାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ତେ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯ ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ନିଙ୍ଗାନଞ୍ଚ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା। ଆଯତନଧାତୁସଙ୍ଗହେନ ପନ ଠପେତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅୱସେସା ସଙ୍ଗହିତାତି ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ତୀହିପି ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହାଦୀହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ନାମ। ପୁନ ତେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିଙ୍ଗାନେନ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା। ତେ ସଙ୍ଖେପି ପୁନ ୱିଞ୍ଞାଣେନେୱ ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତାତି ଏକେନ ଖନ୍ଧେନ, ଏକେନାଯତନେନ, ସତ୍ତହି ଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା – ଯଦେତଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ତୀହି ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ତେହିପି ୱିଞ୍ଞାଣଧମ୍ମେହି ତେ ରୂପଧମ୍ମାୱ ତୀହି ସଙ୍ଗହେହି ଅସଙ୍ଗହିତା। ପୁନ ତେ ରୂପଧମ୍ମା ୱିଞ୍ଞାଣେନେୱ ତୀହି ସଙ୍ଗହେହି ଅସଙ୍ଗହିତା। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଖନ୍ଧତୋ ଏକୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୋତି, ଆଯତନତୋ ଏକଂ ମନାଯତନଂ, ଧାତୁତୋ ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ। ତସ୍ମା ''ଏକେନ ଖନ୍ଧେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ ପଦଂ, ତଦେୱ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ତାୱ – ରୂପୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱେଦନାଦଯୋ ହି ରୂପୱିଞ୍ଞାଣେହେୱ ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ଅସଙ୍ଗହିତା। ତେ ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା ଏକାଦସାଯତନାନି ସତ୍ତରସ ଧାତୁଯୋ ହୋନ୍ତି।

୧୯୫। ତତିଯପଞ୍ହେ – ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପାଦୀହି ଚତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୯୬। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହେ – ଚକ୍ଖାଯତନଂ ୱେଦନାଦୀହି ଚତୂହୀତି ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିଯୋସାନେ – ରୂପଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତି ଉଦ୍ଦାନଗାଥାଯ ଦସ୍ସିତଧମ୍ମାଯେୱ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାତି।

ଅସଙ୍ଗହିତେନଅସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା।

୬। ଛଟ୍ଠନଯୋ ସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗପଦୱଣ୍ଣନା

୨୨୮। ଇଦାନି ସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଲବ୍ଭତି ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି ତଂ ସବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଗହିତଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନ ଯଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ, ଚତୂହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ; ସଭାଗୋ ୱିସଭାଗୋତି ହି ୱଚନତୋ ଚତୂହି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେହେୱ ସଭାଗାନଂ ଏକସନ୍ତାନସ୍ମିଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂଯେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପଯୋଗୋ ଲବ୍ଭତି। ରୂପଧମ୍ମାନଂ ପନ ରୂପେନ ନିଙ୍ଗାନେନ ୱା, ନିଙ୍ଗାନସ୍ସ ଚ ରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୋଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା ରୂପନିଙ୍ଗାନାନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେହି, ୱିସଭାଗା ହି ତେ ତେସଂ। ଯଥା ଚ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ରୂପନିଙ୍ଗାନେହି, ଏୱଂ ଭିନ୍ନସନ୍ତାନେହି ନାନାକ୍ଖଣିକେହି ଅରୂପଧମ୍ମେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ନତ୍ଥିଯେୱ। ତେପି ହି ତେସଂ ସନ୍ତାନକ୍ଖଣୱିସଭାଗତାଯ ୱିସଭାଗାଯେୱ। ଅଯଂ ପନ ୱିସଭାଗତା ସଙ୍ଗହଟ୍ଠେନ ୱିରୁଜ୍ଝନତୋ ସଙ୍ଗହନଯେ ନତ୍ଥି। ଗଣନୂପଗମତ୍ତଞ୍ହି ସଙ୍ଗହଟ୍ଠୋ। ସମ୍ପଯୋଗନଯେ ପନ ଅତ୍ଥି, ଏକୁପ୍ପାଦତାଦିଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ସମ୍ପଯୋଗଟ୍ଠୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଏକଧମ୍ମେନପି ସମ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାଯ ସଙ୍ଗହଂ କତ୍ୱାପି ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ। ଯସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୋଗୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯାନି ପନ ପଦାନି ସତ୍ତସୁ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂସୁ ଏକାଯପି ଅୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ରୂପେନ ନିଙ୍ଗାନେନ ୱା ମିସ୍ସକଧମ୍ମେ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ସବ୍ବଥାପି ଇଧ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ଧମ୍ମାଯତନଂ ଧମ୍ମଧାତୁ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଜୀୱିତଂ;

ସଳାଯତନଂ ନାମରୂପଂ, ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୱା।

''ଜାତିଜରା ଚ ମରଣଂ, ତିକେସ୍ୱେକୂନୱୀସତି;

ଗୋଚ୍ଛକେସୁ ଚ ପଞ୍ଞାସ, ଅଟ୍ଠ ଚୂଳଅନ୍ତରେ ପଦା।

''ମହନ୍ତରେ ପନ୍ନରସ, ଅଟ୍ଠାରସ ତତୋ ପରେ;

ତେୱୀସ ପଦସତଂ ଏତଂ, ସମ୍ପଯୋଗେ ନ ଲବ୍ଭତୀ’’ତି।

ଧମ୍ମାଯତନଞ୍ହି ରୂପନିବ୍ବାନମିସ୍ସକତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ଅପରିଯାପନ୍ନେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନପି ନ ସକ୍କା ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିପି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଏତାନି ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ସେସାନି ଖନ୍ଧାଦୀନି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଏକେକୱସେନ ଚ ସମୋଧାନେନ ଚ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତେସୁ ପଞ୍ହେସୁ, ପଠମେ – ଏକେନାଯତନେନାତି ମନାଯତନେନ। କେହିଚୀତି ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନେହି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେହି।

୨୨୯। ଦୁତିଯେ – ତୀହୀତି ପୁଚ୍ଛିତଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସେହି। କେହିଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେହି। ଇତରେପି ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ଇତରେହି। କେହିଚି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ରୂପନିବ୍ବାନେହି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ରୂପସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୋଗେ ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ ଅରୂପଂ, ଅରୂପସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୋଗେ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତିଯପଞ୍ହୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୱ।

୨୩୧। ଚତୁତ୍ଥେ – ‘କତିହି ଖନ୍ଧେହୀ’ତିଆଦିଂ ଅୱତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଖନ୍ଧାଦୀନଂଯେୱ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରତୋପି ଏୱରୂପେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଆଦିପଞ୍ହସ୍ମିଞ୍ହି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରତୋ ପାଳି ସଂଖିତ୍ତା। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯତ୍ଥ ପନ ନାତିପାକଟା ଭୱିସ୍ସତି, ତତ୍ଥ ନଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱାୱ ଗମିସ୍ସାମ।

୨୩୪।ସୋଳସହି ଧାତୂହୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତାୱ ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି, ଦସହି ଚ ରୂପଧାତୂହି। ସେସାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୩୫।ତୀହିଖନ୍ଧେହୀତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସେହି। ଏକାଯ ଧାତୁଯାତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା। ସମୁଦଯମଗ୍ଗାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞାଯ ଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥି। ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନ। ଏକେନାଯତନେନାତି ଧମ୍ମାଯତନେନ। ଏକାଯଧାତୁଯାତି ଧମ୍ମଧାତୁଯା। ଏତେସୁ ହି ତଂ ସଚ୍ଚଦ୍ୱଯଂ କେହିଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

୨୩୮। ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପଞ୍ହେ – ତୀହୀତି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣେହି। ଏକାଯ ଧାତୁଯାତି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ। ଛହି ଧାତୂହୀତି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାହି।

୨୪୫। ରୂପଭୱପଞ୍ହେ – ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅରୂପାଯତନାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିତାଯ ନ କେହିଚୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ପନ ନତ୍ଥିତାଯ ତୀହି ଧାତୂହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୫୬। ଅଧିମୋକ୍ଖପଞ୍ହେ – ଦ୍ୱୀହି ଧାତୂହୀତି ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି। ପନ୍ନରସହୀତି ସେସାହି ଦସହି ରୂପଧାତୂହି, ପଞ୍ଚହି ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି।

୨୫୭। କୁସଲପଞ୍ହେ – କୁସଲେହି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ଗହିତତ୍ତା ସମ୍ପଯୋଗୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

୨୫୮। ୱେଦନାତ୍ତିକପଞ୍ହେ – ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନେୱ। ପନ୍ନରସହୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁମନୋଧାତୂହି ଚେୱ ରୂପଧାତୂହି ଚ। ଏକାଦସହୀତି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ରୂପଧାତୂହି।

୨୬୨। ନେୱୱିପାକନୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମପଞ୍ହେ – ପଞ୍ଚହୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି। ଅନୁପାଦିନ୍ନଅନୁପାଦାନିଯପଞ୍ହେ – ଛହୀତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାହି। ସୱିତକ୍କସୱିଚାରପଞ୍ହେ – ପନ୍ନରସହୀତି ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ରୂପଧାତୂହି। ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତପଞ୍ହେ – ଏକେନ ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୱିଚାରଞ୍ହି ଠପେତ୍ୱା ସେସା ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ନାମ। ପୀତିଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସା ପୀତିସହଗତା। ତତ୍ଥ ୱିଚାରୋ ୱିଚାରେନ, ପୀତି ଚ ପୀତିଯା ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ କେହିଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ। ସୋଳସହୀତି ଧମ୍ମଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱଜ୍ଜାହେୱ। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରପଞ୍ହେ – ଏକାଯ ଧାତୁଯାତି ମନୋଧାତୁଯା। ସୁଖସହଗତା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ଚ ୱେଦନାତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତାୱ। ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବାଦଯୋ କୁସଲସଦିସାୱ।

୨୭୧।ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ୱିପାକଧମ୍ମସଦିସଂ। ଏକାଯ ଧାତୁଯାତି ଧମ୍ମଧାତୁଯା। କେହିଚୀତି ଯେ ତତ୍ଥ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା ନ ହୋନ୍ତି, ତେହି। ଧମ୍ମଧାତୁ ପନ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ଛନ୍ନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପଠମପଟିକ୍ଖେପମେୱ ଭଜତି। ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣାଦଯୋ କୁସଲସଦିସାୱ।

୨୭୩। ଅନୁପ୍ପନ୍ନେସୁ – ପଞ୍ଚହି ଧାତୂହୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି। ତାନି ହି ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦିଧମ୍ମଭୂତାନେୱ, ଉପ୍ପନ୍ନକୋଟ୍ଠାସମ୍ପି ପନ ଭଜନ୍ତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଦଯୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣସଦିସାୱ । ହେତୁଆଦଯୋ ସମୁଦଯସଦିସାୱ। ସହେତୁକା ଚେୱ ନ ଚ ହେତୂପି ପୀତିସହଗତସଦିସାୱ। ତଥା ପରାମାସସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ଅନୁପାଦିନ୍ନା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସଦିସାୱ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗପଦୱଣ୍ଣନା।

୭। ସତ୍ତମନଯୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୩୦୬। ଇଦାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ରିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟପଦେନ ଯେ ଧମ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେହି ଯେ ଧମ୍ମା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେସଂ ଖନ୍ଧାଦୀହି ୱିପ୍ପଯୋଗଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞାନି ଚ ଏୱରୂପାନି ପଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଦାନି ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାଯତନଞ୍ଚ ଏକଂ,

ଦ୍ୱେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ଧାତୁପଦାନି ସତ୍ତ;

ତଯୋ ପଟିଚ୍ଚା ଅଥ ଫସ୍ସସତ୍ତକଂ,

ତିକେ ତଯୋ ସତ୍ତ ମହନ୍ତରେ ଚ।

''ଏକଂ ସୱିତକ୍କଂ, ସୱିଚାରମେକଂ;

ଯୁତ୍ତଂ ଉପେକ୍ଖାଯ ଚ ଏକମେୱା''ତି।

ପରିଯୋସାନେ – ଖନ୍ଧା ଚତୁରୋତିଆଦିନାପି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋ। ତତ୍ଥ ଯାନି ପଦାନି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି, ତାନି ଉପ୍ପଟିପାଟିଯାପି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିକା ପଞ୍ହା କତା। ତେସୁ ଏୱଂ ଖନ୍ଧାଦିୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିପଞ୍ହେ ତାୱ – ଏକେନାତି ମନାଯତନେନ। ସତ୍ତହୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି। କେହିଚୀତି ଧମ୍ମାଯତନେ ୱେଦନାଦୀହି। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପଞ୍ହେ – ତେ ଧମ୍ମା ନ କେହିଚୀତି ତେ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟପଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସା ଛ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଧମ୍ମା, ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ତେହି ସବ୍ବେସଂ ଖନ୍ଧାଯତନାନଂ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ନ କେହିଚି ଖନ୍ଧେହି ଆଯତନେହି ୱା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା। ଏକାଯ ଧାତୁଯାତି ଯା ଯା ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟା ହୋତି ତାଯ ତାଯ।

୩୦୯। ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯପଞ୍ହେ – ପଞ୍ଚହୀତି ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତାହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୀହି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟପଦେନେୱ ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୮। ଅଟ୍ଠମନଯୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୩୧୭। ଇଦାନି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପୁଚ୍ଛା ମୋଘପୁଚ୍ଛାୱ । ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ନାମ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା, ତେସଂ ଅଞ୍ଞେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ତସ୍ସ ଚ କେନଚି ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେସୁ। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପନ ସମ୍ପଯୋଗାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ପୁଚ୍ଛାଯ ମୋଘତ୍ତା ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ନତ୍ଥି ନତ୍ଥିଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୯। ନୱମନଯୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୩୧୯। ଇଦାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ପୁନ ତସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମ୍ପଯୋଗଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ତଂ ରୂପେନ ୱା ରୂପମିସ୍ସକେହି ୱା ସଙ୍ଖରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗାହକେହି ୱା ପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ରୂପେନ ହି ରୂପମିସ୍ସକେନ ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ସମ୍ପଯୋଗୋ ନତ୍ଥି। ସଙ୍ଖରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗାହକେହି ସଙ୍ଖେସଂ ସମ୍ପଯୋଗାରହାନଂ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଗହିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞଂୟେୱ ନତ୍ଥି, ଯଂ ତେନ ସହ ସମ୍ପଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା ତଥାରୂପାନି ପଦାନି ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ଯାନି ପନ ପଦାନି ରୂପେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଅରୂପେକଦେସଂ ଦୀପେନ୍ତି, ତାନି ଇଧ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ଚତ୍ତାରୋ, ମନାଯତନମେୱ ଚ;

ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ସତ୍ତ, ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ଚୁଦ୍ଦସିନ୍ଦ୍ରିଯା।

''ପଚ୍ଚଯେ ଦ୍ୱାଦସ ପଦା, ତତୋ ଉପରି ସୋଳସ;

ତିକେସୁ ଅଟ୍ଠ ଗୋଚ୍ଛକେ, ତେଚତ୍ତାଲୀସମେୱ ଚ।

''ମହନ୍ତରଦୁକେ ସତ୍ତ, ପଦା ପିଟ୍ଠିଦୁକେସୁ ଛ;

ନୱମସ୍ସ ପଦସ୍ସେତେ, ନିଦ୍ଦେସେ ସଙ୍ଗହଂ ଗତା''ତି।

ସଙ୍ଖପଞ୍ହେସୁ ପନ ଯେ ଧମ୍ମା ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟା, ତେ ଯେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦୋ ୱେଦିତଙ୍ଖୋ । ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ଇତରେ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ପୁନ ତେହି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ସୋ ତେହି ସଞ୍ଞାଦୀହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି, ଏକେନ ମନାଯତନେନ, ସତ୍ତହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି, ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମାଯତନେ, ଧମ୍ମଧାତୁଯା ଚ, କେହିଚି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରେହେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ସଙ୍ଖତ୍ଥାତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଦସମନଯୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୩୫୩। ଇଦାନି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ସମ୍ପଯୋଗୱିପ୍ପଯୋଗପଦନିଦ୍ଦେସେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଟା, ସଙ୍ଖପୁଚ୍ଛାସୁ ତେଯେୱ ଉଦ୍ଧଟା। ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଏକତୋ ଗହିତତ୍ତା ପଦାନି ଅଞ୍ଞାଯ ପଟିପାଟିଯା ଆଗତାନି। ତତ୍ଥ ଯଂ ପଦଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ, ତଂ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱିଭାଗୋ ୱେଦିତଙ୍ଖୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ୱେଦନାଦଯୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେହି ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ନିଙ୍ଖାନଂ ପନ ସୁଖୁମରୂପଗତିକମେୱ। ସୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହି, ଏକେନ ମନାଯତନେନ ସତ୍ତହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି, ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ, କେହିଚି ୱେଦନାଦୀହି ଧମ୍ମେହେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ସଙ୍ଖତ୍ଥାତି।

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଏକାଦସମନଯୋ ସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୪୦୯। ଇଦାନି ସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ସଙ୍ଗହିତେନସଙ୍ଗହିତପଦନିଦ୍ଦେସେ ସମୁଦଯସଚ୍ଚାଦଯୋୱ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଟା, ସଙ୍ଖପୁଚ୍ଛାସୁ ତେଯେୱ ଉଦ୍ଧଟା। ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଏକତୋ ଗହିତତ୍ତା ପଦାନି ଅଞ୍ଞାଯ ପଟିପାଟିଯା ଆଗତାନି। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମା ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟପଦେନ ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା, ତେସଂ ଯେହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ୱା ୱିପ୍ପଯୋଗୋ ୱା ହୋତି, ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱିଭାଗୋ ୱେଦିତଙ୍ଖୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ନୟୋ – ସମୁଦୟସଚ୍ଚେନ ତାୱ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନା ଧମ୍ମା ଖନ୍ଧାଦିସଙ୍ଗହେନ ସଙ୍ଗହିତା। ତେ ଚ ସେସେହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି, ଏକେନ ମନାୟତନେନ, ସତ୍ତହି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହି, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ ଚ ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ସେସେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା କେହିଚି ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ନାମ। ଏକେନ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଦସହି ରୂପାୟତନେହି, ରୂପଧାତୂହି ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା, ଏକସ୍ମିଂ ଧମ୍ମାୟତନେ ଧମ୍ମଧାତୁୟା ଚ, ରୂପନିବ୍ବାନେହି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତତ୍ତା କେହିଚି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା ନାମ। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୧୨। ଦ୍ୱାଦସମନୟୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା

୪୧୭। ଇଦାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନସମ୍ପୟୁତ୍ତପଦନିଦ୍ଦେସେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦୟୋ ଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଟା, ସବ୍ବପୁଚ୍ଛାସୁ ତେୟେୱ ଉଦ୍ଧଟା। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମା ପୁଚ୍ଛାୟ ଉଦ୍ଧଟପଦେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ତେସଂ ଯେହି ସଙ୍ଗହୋ ୱା ଅସଙ୍ଗହୋ ୱା ହୋତି, ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ନୟୋ – ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ହି ସଞ୍ଞାଦୀହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ। ତେ ସଞ୍ଞାଦୟୋ ତୀହି ସଞ୍ଞାଦିକ୍ଖନ୍ଧେହି, ଦ୍ୱୀହି ଧମ୍ମାୟତନମନାୟତନେହି, ଧମ୍ମଧାତୁୟା ଚେୱ, ସତ୍ତହି ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂହୀତି ଅଟ୍ଠହି ଧାତୂହି ସଙ୍ଗହିତା, ସେସାହି ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୂହି ଅସଙ୍ଗହିତା। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା।

୧୩। ତେରସମନୟୋ ଅସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା

୪୪୮। ଇଦାନି ଅସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଚମେ ଅସଙ୍ଗହିତେନଅସଙ୍ଗହିତପଦନିଦ୍ଦେସେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଦିସପଞ୍ହା ଧମ୍ମା, ଯେ ଚ ଅରୂପଭୱେନ ସଦିସା, ତେୟେୱ ଉଦ୍ଧଟା। ସେସା ପନ ନ ରୁହନ୍ତୀତି ନ ଉଦ୍ଧଟା। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧେନ ହି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ପନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅସଙ୍ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ ସମ୍ପୟୋଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଯାନି ପଦାନି ରୁହନ୍ତି, ତାନେୱ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଟାନି। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମା ପୁଚ୍ଛାୟ ଉଦ୍ଧଟଧମ୍ମେହି ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଅସଙ୍ଗହିତା, ତେ ଯେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ, ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ନୟୋ – ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ତାୱ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ତୀହି ସଙ୍ଗହେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ। ତଂ ୱେଦନାଦୀହି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି, ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ ଚ ୱେଦନାଦୀହେୱ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ। ଏକେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ, ଦସହି ରୂପାୟତନରୂପଧାତୂହି, ଧମ୍ମାୟତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ ଚ ରୂପନିବ୍ବାନଧମ୍ମେହି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ତେ ଧମ୍ମା ତୀହି ଖନ୍ଧେହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଅସଙ୍ଗହିତେନସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଦୱଣ୍ଣନା।

୧୪। ଚୁଦ୍ଦସମନୟୋ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା

୪୫୬। ଇଦାନି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦଂ ଭାଜେତୁଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ପଦାନଂ ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ନ ରୁହତି, ତାନି ଇମସ୍ମିଂ ୱାରେ ନ ଗହିତାନି। କାନି ପନ ତାନୀତି? ଧମ୍ମାୟତନାଦୀନି। ଧମ୍ମାୟତନସ୍ସ ହି ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଏକେନାପି ୱିପ୍ପୟୋଗୋ ନ ରୁହତି। ଧମ୍ମଧାତୁଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେସଂ ଇଦମୁଦ୍ଦାନଂ –

''ଧମ୍ମାୟତନଂ ଧମ୍ମଧାତୁ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟମେୱ ଚ;

ନାମରୂପପଦଞ୍ଚେୱ, ସଳାୟତନମେୱ ଚ।

''ଜାତିଆଦିତ୍ତୟଂ ଏକଂ, ପଦଂ ୱୀସତିମେ ତିକେ;

ତିକାୱସାନିକଂ ଏକଂ, ସତ୍ତ ଚୂଳଅନ୍ତରେ ପଦା।

‘‘ଦସେୱ ଗୋଚ୍ଛକେ ହୋନ୍ତି, ମହନ୍ତରମ୍ହି ଚୁଦ୍ଦସ;

ଛ ପଦାନି ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସବ୍ବାନିପି ସମାସତୋ;

ପଦାନି ଚ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଚତ୍ତାଲୀସଞ୍ଚ ସତ୍ତ ଚା’’ତି।

ପରିୟୋସାନେ ଚ – ଧମ୍ମାୟତନଂ ଧମ୍ମଧାତୂତି ଗାଥାପି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ଦୀପେତୁଂ ୱୁତ୍ତା। ଇମାନି ପନ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ସବ୍ବାନିପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେସୁ ଖନ୍ଧାଦିୱିଭାଗୋ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନସଙ୍ଗହିତାସଙ୍ଗହିତପଦୱଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ଧାତୁପ୍ପଭେଦକୁସଲୋ, ଯଂ ଧାତୁକଥଂ ତଥାଗତୋ ଆହ;

ତସ୍ସା ନୟମୁଖଭେଦ-ପ୍ପକାସନଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି।

ଇମିନା ନୟମୁଖଭେଦ-ପ୍ପକାସନେନ ହି ୱିଭାୱିନା ସକ୍କା;

ଞାତୁଂ ସବ୍ବେପି ନୟା, ସଙ୍ଖେପକଥାୱ ଇତି ୱୁତ୍ତା।

ଏକେକସ୍ସ ପନ ସଚେ, ପଦସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରମେୱ ଭାସେୟ୍ୟଂ;

ୱଚନଞ୍ଚ ଅତିୱିୟ ବହୁଂ, ଭୱେୟ୍ୟ ଅତ୍ଥୋ ଚ ଅୱିସେସୋ।

ଇତି ଊନଭାଣୱାରଦ୍ୱୟାୟ, ଯଂ ତନ୍ତିୟା ମୟା ଏତଂ;

କୁରୁନା ପତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ସୁଖାୟ ତଂ ହୋତୁ ଲୋକସ୍ସାତି।

ଧାତୁକଥା-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି-ଅଟ୍ଠକଥା

ନିପୁଣତ୍ଥଂ ପକରଣଂ, ଧାତୁଭେଦପ୍ପକାସନୋ;

ସତ୍ଥା ଧାତୁକଥଂ ନାମ, ଦେସୟିତ୍ୱା ସୁରାଲୟେ।

ଅନନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ଜିନୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦଦୀପନଂ;

ଆହ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ, ଯଂ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ।

ତସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନୋକାସୋ, ଯସ୍ମା ଦାନି ଉପାଗତୋ;

ତସ୍ମା ନଂ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତାତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ମାତିକାୱଣ୍ଣନା

୧।ଛପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ – ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତି…ପେ… ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅୟଂ ତାୱ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉଦ୍ଦେସୋ। ତତ୍ଥ ଛାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ଯେ ଧମ୍ମେ ଇଧ ପଞ୍ଞପେତୁକାମୋ ତେସଂ ଗଣନୱସେନ ସଂଖେପତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଆଚିକ୍ଖତି ଦେସେତି ପଞ୍ଞପେତି ପଟ୍ଠପେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ଞାପନା ଦସ୍ସନା ପକାସନା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘‘ସୁପଞ୍ଞତ୍ତଂ ମଞ୍ଚପୀଠ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୨୬୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଠପନା ନିକ୍ଖିପନା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଇଧ ଉଭୟମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋତି ହି ଛ ପଞ୍ଞାପନା, ଛ ଦସ୍ସନା ପକାସନାତିପି; ଛ ଠପନା ନିକ୍ଖିପନାତିପି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତମେୱ। ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ହି ତେ ତେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତିପି, ତେନ ତେନ କୋଟ୍ଠାସେନ ଠପେତିପି।

ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତୀତିଆଦି ପନ ସଂଖେପତୋ ତାସଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାନଂ ‘ଖନ୍ଧା’ତି ପଞ୍ଞାପନା ଦସ୍ସନା ପକାସନା ଠପନା ନିକ୍ଖିପନା ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଆୟତନାନଂ ଆୟତନାନୀତି, ଧାତୂନଂ ଧାତୁୟୋତି, ସଚ୍ଚାନଂ ସଚ୍ଚାନୀତି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୀତି, ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାତି ପଞ୍ଞାପନା ଦସ୍ସନା ପକାସନା ଠପନା ନିକ୍ଖିପନା ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

ପାଠଇମୁତ୍ତକେନ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାନୟେନ ଅପରାପି ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ – ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲସ୍ସେୱ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ସତୋ ସମ୍ଭୂତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଲୋକନିରୁତ୍ତିମତ୍ତସିଦ୍ଧସ୍ସ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିକସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ସଙ୍ଖାକାରେନପି ଅନୁପଲବ୍ଭନେୟ୍ୟସ୍ସ ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତସ୍ସେୱ ପଞ୍ଚମସଚ୍ଚାଦିକସ୍ସ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଅଣୁପକତିପୁରିସାଦିକସ୍ସ ୱା ପଞ୍ଞାପନାପି ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୟେୱ। ସା ପନ ସାସନାୱଚରା ନ ହୋତୀତି ଇଧ ନ ଗହିତା। ଇତି ଇମେସଂ ୱିଜ୍ଜମାନାୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ୱିକପ୍ପନୱସେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘ତେୱିଜ୍ଜୋ’, ‘ଛଳଭିଞ୍ଞୋ’ତିଆଦୀସୁ ହି ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଚ ୱିଜ୍ଜମାନା, ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋ। ତସ୍ମା ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଅସ୍ସାତି ତେୱିଜ୍ଜୋ, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ଛଳଭିଞ୍ଞୋତି ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଏୱରୂପା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ‘ଇତ୍ଥିରୂପଂ’, ‘ପୁରିସରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ ଇତ୍ଥିପୁରିସା ଅୱିଜ୍ଜମାନା, ରୂପଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ। ତସ୍ମା ଇତ୍ଥିୟା ରୂପଂ ଇତ୍ଥିରୂପଂ, ପୁରିସସ୍ସ ରୂପଂ ପୁରିସରୂପନ୍ତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଏୱରୂପା ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ, ସୋତସମ୍ଫସ୍ସୋତିଆଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୟୋପି ଫସ୍ସୋପି ୱିଜ୍ଜମାନୋୟେୱ। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ସମ୍ଫସ୍ସୋ, ଚକ୍ଖୁତୋ ଜାତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ, ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ଫଲଭୂତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଏୱରୂପା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଖତ୍ତିୟପୁତ୍ତୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତୋ, ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ଖତ୍ତିୟାଦୟୋପି ଅୱିଜ୍ଜମାନା, ପୁତ୍ତୋପି। ତସ୍ମା ଖତ୍ତିୟସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଖତ୍ତିୟପୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଏୱରୂପା ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତାସୁ ଇମସ୍ମିଂ ପକରଣେ ପୁରିମା ତିସ୍ସୋୱ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ‘‘ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତି…ପେ… ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଠାନେ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସେୱ ପଞ୍ଞାପିତତ୍ତା ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ଲବ୍ଭତି। ‘‘ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ପଦେ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ପରତୋ ପନ ‘ତେୱିଜ୍ଜୋ’, ‘ଛଳଭିଞ୍ଞୋ’ତିଆଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ଲବ୍ଭତୀତି।

ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକେନ ପନ ଆଚରିୟନୟେନ ଅପରାପି ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ – ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି, ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତି, ସମୋଧାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି, ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି, ସନ୍ତତିପଞ୍ଞତ୍ତୀତି । ତତ୍ଥ ଯୋ ରୂପୱେଦନାଦୀହି ଏକତ୍ତେନ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତେନ ୱା ରୂପୱେଦନାଦୟୋ ୱିୟ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ ଅନୁପଲବ୍ଭସଭାୱୋପି ରୂପୱେଦନାଦିଭେଦେ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ନିସ୍ସାୟ କାରଣଂ କତ୍ୱା ସମ୍ମତୋ ସତ୍ତୋ। ତାନି ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ଉପାଦାୟ ରଥୋ ଗେହଂ ମୁଟ୍ଠି ଉଦ୍ଧନନ୍ତି ଚ; ତେ ତେୟେୱ ରୂପାଦୟୋ ଉପାଦାୟ ଘଟୋ ପଟୋ; ଚନ୍ଦସୂରିୟପରିୱତ୍ତାଦୟୋ ଉପାଦାୟ କାଲୋ, ଦିସା; ତଂ ତଂ ଭୂତନିମିତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଭାୱନାନିସଂସଞ୍ଚ ଉପାଦାୟ ନିସ୍ସାୟ କାରଣଂ କତ୍ୱା ସମ୍ମତଂ ତେନ ତେନାକାରେନ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅୟଂ ଏୱରୂପା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ପଞ୍ଞପେତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଚେସା ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ନ ପଞ୍ଞାପନଟ୍ଠେନ। ଯା ପନ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା, ଅୟଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୟେୱ।

ଯା ପଠମଦୁତିୟାଦୀନି ଉପନିଧାୟ ଦୁତିୟଂ ତତିୟନ୍ତିଆଦିକା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଉପନିଧାୟ ଦୀଘଂ ରସ୍ସଂ, ଦୂରଂ, ସନ୍ତିକନ୍ତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା; ଅୟଂ ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଅପିଚେସା ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତି – ତଦଞ୍ଞାପେକ୍ଖୂପନିଧା, ହତ୍ଥଗତୂପନିଧା, ସମ୍ପୟୁତ୍ତୂପନିଧା, ସମାରୋପିତୂପନିଧା,

ଅଡ୍ଢିଦୂରଗତୂପନିଧା , ପଟିଭାଗୂପନିଧା, ତବ୍ବହୁଲୂପନିଧା, ତବ୍ବିସିଟ୍ଠୂପନିଧାତିଆଦିନା ଭେଦେନ ଅନେକପ୍ପକାରା।

ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଂ ତତିଯନ୍ତିଆଦିକାୱ ତଦଞ୍ଞଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତାଯ ତଦଞ୍ଞାପେକ୍ଖୂପନିଧା ନାମ। ଛତ୍ତପାଣି, ସତ୍ଥପାଣୀତିଆଦିକା ହତ୍ଥଗତଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ହତ୍ଥଗତୂପନିଧା ନାମ। କୁଣ୍ଡଲୀ, ସିଖରୀ, କିରିଟୀତିଆଦିକା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୂପନିଧା ନାମ। ଧଞ୍ଞସକଟଂ, ସପ୍ପିକୁମ୍ଭୋତିଆଦିକା ସମାରୋପିତଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ସମାରୋପିତୂପନିଧା ନାମ। ଇନ୍ଦସାଲଗୁହା, ପିଯଙ୍ଗୁଗୁହା, ସେରୀସକନ୍ତିଆଦିକା ଅଡ୍ଢିଦୂରଗତଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ଅଡ୍ଢିଦୂରଗତୂପନିଧା ନାମ। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ, ଉସଭଗାମୀତିଆଦିକା ପଟିଭାଗଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ପଟିଭାଗୂପନିଧା ନାମ। ପଦୁମସ୍ସରୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋତିଆଦିକା ତବ୍ବହୁଲଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ତବ୍ବହୁଲୂପନିଧା ନାମ। ମଣିକଟକଂ, ୱଜିରକଟକନ୍ତିଆଦିକା ତବ୍ବିସିଟ୍ଠଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତାଯ ତବ୍ବିସିଟ୍ଠୂପନିଧା ନାମ।

ଯା ପନ ତେସଂ ତେସଂ ସମୋଧାନମପେକ୍ଖିତ୍ୱା ତିଦଣ୍ଡଂ, ଅଟ୍ଠପଦଂ, ଧଞ୍ଞରାସି, ପୁପ୍ଫରାସୀତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା, ଅଯଂ ସମୋଧାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଯା ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ଉପନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ, ତୀଣି, ଚତ୍ତାରୀତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା, ଅଯଂ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଯା ତଂ ତଂ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଥୱୀ, ତେଜୋ, କକ୍ଖଳତା, ଉଣ୍ହତାତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା, ଅଯଂ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଯା ପନ ସନ୍ତତିୱିଚ୍ଛେଦାଭାୱଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଆସୀତିକୋ, ନାୱୁତିକୋତିଆଦିକା ପଞ୍ଞାପନା, ଅଯଂ ସନ୍ତତିପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଏତାସୁ ପନ ତଜ୍ଜାପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ। ସେସା ଅୱିଜ୍ଜମାନପକ୍ଖଞ୍ଚେୱ, ଅୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପକ୍ଖଞ୍ଚ ଭଜନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକେନ ଆଚରିଯନଯେନେୱ ଅପରାପି ଛ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ – କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି, ସଣ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଲିଙ୍ଗପଞ୍ଞତ୍ତି, ଭୂମିପଞ୍ଞତ୍ତି, ପଚ୍ଚତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି, ଅସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତୀତି। ତତ୍ଥ ଭାଣକୋ, ଧମ୍ମକଥିକୋତିଆଦିକା କିଚ୍ଚୱସେନ ପଞ୍ଞାପନା କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। କିସୋ, ଥୂଲୋ, ପରିମଣ୍ଡଲୋ, ଚତୁରସ୍ସୋତିଆଦିକା ସଣ୍ଠାନୱସେନ ପଞ୍ଞାପନା ସଣ୍ଠାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋତିଆଦିକା ଲିଙ୍ଗୱସେନ ପଞ୍ଞାପନା ଲିଙ୍ଗପଞ୍ଞତି ନାମ। କାମାୱଚରା, ରୂପାୱଚରା, ଅରୂପାୱଚରା, କୋସଲକା, ମାଧୁରାତିଆଦିକା ଭୂମିୱସେନ ପଞ୍ଞାପନା ଭୂମିପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତିସ୍ସୋ , ନାଗୋ, ସୁମନୋତିଆଦିକା ପଚ୍ଚତ୍ତନାମକରଣମତ୍ତୱସେନ ପଞ୍ଞାପନା ପଚ୍ଚତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ନିରୋଧୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତିଆଦିକା ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନା ଅସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚା ଭୂମିପଞ୍ଞତ୍ତି ଅସଙ୍ଖତପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ, କିଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପକ୍ଖଂ ଭଜତି। ସେସା ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ନାମ।

୨। ଇଦାନି ଯାସଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ସଙ୍ଖେପତୋ ସରୂପଦସ୍ସନଂ କତଂ, ସଙ୍ଖେପତୋଯେୱ ତାୱ ତାସଂ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ ତା ଦସ୍ସେତୁଂ କିତ୍ତାୱତାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ତାୱ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଯା ଅଯଂ ଖନ୍ଧାନଂ 'ଖନ୍ଧା'ତି ପଞ୍ଞାପନା, ଦସ୍ସନା, ଠପନା, ସା କିତ୍ତକେନ ହୋତୀତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ପରତୋ କିତ୍ତାୱତା ଆଯତନାନନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେପି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଯତ୍ତକେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ୱା ପଭେଦତୋ ''ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱା; ତତ୍ରାପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ କାମାୱଚରୋ, ସେସା ଚତୁଭୂମିକାତି ୱା ଏୱରୂପଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତି; ଏତ୍ତକେନ ଖନ୍ଧାନଂ 'ଖନ୍ଧା'ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି।

୩। ତଥା ଯତ୍ତକେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀତି ୱା, ପଭେଦତୋ ''ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମାଯତନ''ନ୍ତି ୱା; ତତ୍ରାପି ଦସାଯତନା କାମାୱଚରା , ଦ୍ୱାଯତନା ଚତୁଭୂମିକାତି ୱା, ଏୱରୂପଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତି; ଏତ୍ତକେନ ଆଯତନାନଂ ଆଯତନାନୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି।

୪। ଯତ୍ତକେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋତି ୱା , ପଭେଦତୋ ''ଚକ୍ଖୁଧାତୁ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ''ତି ୱା; ତତ୍ରାପି ସୋଳସ ଧାତୁଯୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଚତୁଭୂମିକାତି ୱା ଏୱରୂପଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତି; ଏତ୍ତକେନ ଧାତୂନଂ ଧାତୂତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି।

୫। ଯତ୍ତକେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ୱା, ପଭେଦତୋ ''ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ…ପେ… ନିରୋଧସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱା; ତତ୍ରାପି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ଲୋକିଯା, ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ୱା ଏୱରୂପଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତି; ଏତ୍ତକେନ ସଚ୍ଚାନଂ 'ସଚ୍ଚାନୀ'ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି।

୬। ଯତ୍ତକେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ବାୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ୱା, ପଭେଦତୋ ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ…ପେ… ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି ୱା; ତତ୍ରାପି ଦସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କାମାୱଚରାନି, ନୱିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ମିସ୍ସକାନି, ତୀଣି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନୀତି ୱା ଏୱରୂପଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତି; ଏତ୍ତକେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ସଙ୍ଖେପତୋ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

୭। ଇଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋ ଅସମଯୱିମୁତ୍ତୋତିଆଦିମାହ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି

ତିଲେ ୱିସାରଯମାନେନ ୱିଯ, ୱାକେ ହୀରଯମାନେନ ୱିଯ ଚ, ହେଟ୍ଠା ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣେ ଇମାସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତା ଖନ୍ଧାଦଯୋ ନିପ୍ପଦେସେନ କଥିତାତି ତେନ ତେ ଇଧ ଏକଦେସେନେୱ କଥେସି। ଛଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି ହେଟ୍ଠା ଅକଥିତାୱ। ଇଧାପି ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ଏକଦେସେନେୱ କଥିତା; ତସ୍ମା ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥେତୁକାମୋ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋ ଅସମଯୱିମୁତ୍ତୋତି ଏକକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦସକା ମାତିକଂ ଠପେସୀତି।

ମାତିକାୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧। ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି ଯଥାଠପିତଂ ମାତିକଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ – କତମୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ। ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। କାଲେନ କାଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭୁମ୍ମୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକେକସ୍ମିଂ କାଲେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମଯେନ ସମଯନ୍ତି ଇଦଂ ପୁରିମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେତି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଯୋ। ତାସଞ୍ହି ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ନାମଂ। କାଯେନାତି ୱିମୋକ୍ଖସହଜାତେନ ନାମକାଯେନ। ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଇରିଯତି। କତମସ୍ମିଂ ପନେସ କାଲେ ୱିମୋକ୍ଖେ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି? ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ହି କାଲୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଅକାଲୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ପାତୋୱ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନକାଲୋ, ୱତ୍ତକରଣକାଲୋ ଚ ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅକାଲୋ ନାମ। ସରୀରଂ ପନ ପଟିଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ୱସନଟ୍ଠାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଯାୱ ପିଣ୍ଡାଯ ଗମନକାଲୋ ନାଗଚ୍ଛତି, ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ।

ପିଣ୍ଡାଯ ଗମନକାଲଂ ପନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଚେତିଯୱନ୍ଦନକାଲୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତସ୍ସ ୱିତକ୍କମାଳଅକେ ଠାନକାଲୋ ପିଣ୍ଡାଯ ଗମନକାଲୋ ଗାମେ ଚରଣକାଲୋ; ଆସନସାଲାଯ ଯାଗୁପାନକାଲୋ ୱତ୍ତକରଣକାଲୋତି ଅଯମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅକାଲୋ ନାମ। ଆସନସାଲାଯ ପନ ୱିୱିତ୍ତେ ଓକାସେ ସତି ଯାୱ ଭତ୍ତକାଲୋ ନାଗଚ୍ଛତି, ଏତସ୍ମିମ୍ପି ଅନ୍ତରେ ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ। ଭତ୍ତଂ ପନ ଭୁଞ୍ଜନକାଲୋ, ୱିହାରଗମନକାଲୋ, ପତ୍ତଚୀୱରପଟିସାମନକାଲୋ, ଦିୱାୱତ୍ତକରଣକାଲୋ, ପରିପୁଚ୍ଛାଦାନକାଲୋତି ଅଯମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଅକାଲୋ ନାମ। ଯୋ ଅକାଲୋ, ସ୍ୱେୱ ଅସମଯୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେ କାଲେ କାଲେ, ସମଯେ ସମଯେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ ସହଜାତନାମକାଯେନ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତୋ, ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ…ପେ… ୱିହରତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅପିଚେସ ସଫସ୍ସକେହି ସହଜାତନାମଧମ୍ମେହି ସହଜାତଧମ୍ମେ ଫୁସତିଯେୱ ନାମ, ଉପଚାରେନ ଅପ୍ପନଂ ଫୁସତିଯେୱ ନାମ। ପୁରିମାଯ ଅପ୍ପନାଯ ଅପରଂ ଅପ୍ପନଂ ଫୁସତିଯେୱ। ଯେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ ଯେ ଧମ୍ମା ସହଜାତା, ତେନ ତେ ପଟିଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଫସ୍ସେନାପି ଫୁଟ୍ଠାଯେୱ ନାମ ହୋନ୍ତି। ଉପଚାରମ୍ପି ଅପ୍ପନାଯ ପଟିଲାଭକାରଣମେୱ, ତଥା ପୁରିମା ଅପ୍ପନା ଅପରଅପ୍ପନାଯ। ତତ୍ରାସ୍ସ ଏୱଂ ସହଜାତେହି ସହଜାତାନଂ ଫୁସନା ୱେଦିତବ୍ବା – ପଠମଜ୍ଝାନଞ୍ହି ୱିତକ୍କାଦୀହି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ। ତସ୍ମିଂ ଠପେତ୍ୱା ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ସେସା ଅତିରେକପଣ୍ଣାସଧମ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେନ ନାମକାଯେନ ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିୱିମୋକ୍ଖଂ ଫୁସିତ୍ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି। ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାହି ତିୱଙ୍ଗିକଂ, ତତିଯଂ ସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାହି ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାହି ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ, ତଥା ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ତାନି ଅଙ୍ଗାନି ସେସା ଅତିରେକପଣ୍ଣାସଧମ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତେନ ନାମକାଯେନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିୱିମୋକ୍ଖଂ ଫୁସିତ୍ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି।

ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରଗତଂ, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀତି ଉପଡ୍ଢୁପଡ୍ଢା ପଠମମଗ୍ଗାଦିୱଜ୍ଝା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମଯୱିମୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତେନ ନାମକାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ପାଳିଇଯଂ ପନ ''ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଚ ଖୀଣା ଆସୱା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୋ ନ ଗହିତୋ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଖୀଣାସୱୋପି ତେନ ନାମକାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତସ୍ସ ପନ ଅପରିକ୍ଖୀଣାସୱା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୋପି ନ ଗହିତୋ। ସମଯୱିମୁତ୍ତୋତି ପନ ତିଣ୍ଣଂ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମୀନଂଯେୱେତଂ ନାମନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨। ଅସମଯୱିମୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ପୁରିମସଦିସଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସମଯୱିମୁତ୍ତୋତି ପନେତ୍ଥ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ପନ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଚ ଖୀଣାସୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଦୁକମୁତ୍ତକପୁଗ୍ଗଲା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ହେଟ୍ଠା ଗହିତେ ଚ ଅଗ୍ଗହିତେ ଚ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକେହି ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ସବ୍ବେପି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅରିଯେ ୱିମୋକ୍ଖେତି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯେତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ଲୋକୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ବାହିରାନଞ୍ହି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସମଯୋପି ଅତ୍ଥି ଅସମଯୋପି। ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧା ବଲୱତୀ, ୱିପସ୍ସନା ଚ ଆରଦ୍ଧା, ତସ୍ସ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସ ନିସୀଦନ୍ତସ୍ସ ନିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଖାଦନ୍ତସ୍ସ

ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଫଲପଟିୱେଧୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ନତ୍ଥି। ଇତି ମଗ୍ଗୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁଚ୍ଚନସ୍ସ ସମଯୋ ୱା ଅସମଯୋ ୱା ନତ୍ଥୀତି ହେଟ୍ଠା ଗହିତେ ଚ ଅଗ୍ଗହିତେ ଚ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଇମଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକଂ ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେସି ଧମ୍ମରାଜା। ସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଇମାଯପି ତନ୍ତିଯା ଅଗ୍ଗହିତୋୱ। ଭଜାପିଯମାନୋ ପନ ସମାପତ୍ତିୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଂ କିଲେସାନଂ ୱସେନ ସମଯୱିମୁତ୍ତଭାୱଂ ଭଜେଯ୍ଯ।

୩। କୁପ୍ପଧମ୍ମାକୁପ୍ପଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସେସୁ – ଯସ୍ସ ଅଧିଗତୋ ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମୋ କୁପ୍ପତି ନସ୍ସତି, ସୋ କୁପ୍ପଧମ୍ମୋ। ରୂପସହଗତାନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ ରୂପେନ ସହଗତାନଂ। ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତାନଂ ନ ୱିନା ରୂପାରମ୍ମଣାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପସହଗତାନନ୍ତି ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞଂ, ନ ରୂପନ୍ତି ଅରୂପଂ। ଅରୂପେନ ସହଗତାନଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତାନଂ ନ ୱିନା ଅରୂପାରମ୍ମଣାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନିକାମଲାଭୀତି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଅଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ ଇଚ୍ଛିତାକାରେନ ଅଲଦ୍ଧତ୍ତା ନ ନିକାମଲାଭୀ। ଅପ୍ପଗୁଣସମାପତ୍ତିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଅକିଚ୍ଛଲାଭୀତି କିଚ୍ଛଲାଭୀ ଦୁକ୍ଖଲାଭୀ। ଯୋ ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଉପଚାରଂ ପାପେନ୍ତୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତମଞ୍ଜୁସଂ ଲଭନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କିଚ୍ଛେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ତଂ ସମ୍ପଦଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ସୋ ନ ଅକିଚ୍ଛଲାଭୀ ନାମ। ନ ଅକସିରଲାଭୀତି ଅୱିପୁଲଲାଭୀ। ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ଅଦ୍ଧାନଂ ଫରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ୱତ୍ତେତ୍ୱା ସହସାୱ ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯତ୍ଥିଚ୍ଛକନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଓକାସେ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସୀଦିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ଯଦିଚ୍ଛକନ୍ତି କସିଣଜ୍ଝାନଂ ୱା ଆନାପାନଜ୍ଝାନଂ ୱା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନଂ ୱା ଅସୁଭଜ୍ଝାନଂ ୱାତି ଯଂ ଯଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସୀଦିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ଯାୱତିଚ୍ଛକନ୍ତି ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦେନ ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ ଇଚ୍ଛତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଯତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ଇଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ତତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କୋତି। ଚନ୍ଦଂ ୱା ସୂରିଯଂ ୱା ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ‘ଇମସ୍ମିଂ ଚନ୍ଦେ ୱା ସୂରିଯେ ୱା ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଗତେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋ ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅନ୍ତରାୱ ୱୁଟ୍ଠାତି; ସମାପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପଗୁଣତାଯାତି।

ପମାଦମାଗମ୍ମାତି ପମାଦଂ ପଟିଚ୍ଚ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱଂୱିଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୁପ୍ପଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦଂ ପନ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସକଦାଗାମିନୋତି ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାମଂ। ଏତେସଞ୍ହି ସମାଧିପାରିବନ୍ଧକା ୱିପସ୍ସନାପାରିବନ୍ଧକା ଚ ଧମ୍ମା ନ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ନ ସୁୱିକ୍ଖାଲିତା, ତେନ ତେସଂ ସମାପତ୍ତି ନସ୍ସତି ପରିହାଯତି। ସା ଚ ଖୋ ନେୱ ସୀଲଭେଦେନ, ନାପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମେନ। ନ ଗରୁକମୋକ୍ଖଧମ୍ମୋ ପନେସ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନପି କିଚ୍ଚକରଣୀଯେନ ୱା ୱତ୍ତଭେଦମତ୍ତକେନ ୱା ନସ୍ସତି।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଥେରୋ ସମାପତ୍ତିଂ ୱଠଅଞ୍ଜେତି। ତସ୍ମିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠେ ଦାରକା ପରିୱେଣେ କୀଳଇତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ଥେରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘ପରିୱେଣଂ ସମ୍ମଜ୍ଜିତବ୍ବ’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ‘ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେସ୍ସାମୀ’ତି ନିସୀଦି। ସୋ ଅପ୍ପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ, ‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଆୱରଣ’ନ୍ତି ସୀଲଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ୱୀତିକ୍କମଂ ଅଦିସ୍ୱା ‘ୱତ୍ତଭେଦୋ ନୁ ଖୋ ଅତ୍ଥୀ’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପରିୱେଣସ୍ସ ଅସମ୍ମଟ୍ଠଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ସମ୍ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେନ୍ତୋୱ ନିସୀଦି।

୪। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମୋତି ଇଦଂ ପନ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଚେୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନାମଂ। ତେସଞ୍ହି ସମାଧିପାରିବନ୍ଧକା ୱିପସ୍ସନାପାରିବନ୍ଧକା ଚ ଧମ୍ମା ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ସୁୱିକ୍ଖାଲିତା; ତେନ ତେସଂ ଭସ୍ସସଙ୍ଗଣିକାରାମାଦିକିଚ୍ଚେନ ୱା ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଯେନ କେନଚି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପେନ ପମାଦେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତାନମ୍ପି ସମାପତ୍ତି ନ କୁପ୍ପତି, ନ ନସ୍ସତି। ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକା ପନ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିଖୀଣାସୱା ଇମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି; ଦୁକମୁତ୍ତକପୁଗ୍ଗଲା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ହେଟ୍ଠା ଗହିତେ ଚ ଅଗ୍ଗହିତେ ଚ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଦୁକେ ସଦ୍ଧିଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକେହି ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ସବ୍ବେପି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ହି ସମାପତ୍ତୀନଂ କୁପ୍ପନଂ ନସ୍ସନଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ସକିଂ ପଟିୱିଦ୍ଧସ୍ସ କୁପ୍ପନଂ ନସ୍ସନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫। ପରିହାନଧମ୍ମାପରିହାନଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସାପି କୁପ୍ପଧମ୍ମାକୁପ୍ପଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ଇଧ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପମାଦଂ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପରିହାନମ୍ପି ଅପରିହାନମ୍ପି ଗହିତନ୍ତି ଇଦଂ ପରିଯାଯଦେସନାମତ୍ତମେୱ ନାନଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ତାଦିସମେୱ।

୭। ଚେତନାଭବ୍ବନିଦ୍ଦେସେ – ଚେତନାଭବ୍ବୋତି ଚେତନାଯ ଅପରିହାନିଂ ଆପଜ୍ଜିତୁଂ ଭବ୍ବୋ। ସଚେ ଅନୁସଞ୍ଚେତେତୀତି, ସଚେ ସମାପଜ୍ଜତି। ସମାପତ୍ତିଞ୍ହି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନୁସଞ୍ଚେତେତି ନାମ। ସୋ ନ ପରିହାଯତି, ଇତରୋ ପରିହାଯତି।

୮। ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ – ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗୋତି ଅନୁରକ୍ଖଣାଯ ଅପରିହାନିଂ ଆପଜ୍ଜିତୁଂ ଭଙ୍ଗୋ। ସଚେ ଅନୁରକ୍ଖତୀତି ସଚେ ଅନୁପକାରଧମ୍ମେ ପହାଯ ଉପକାରଧମ୍ମେ ସେୱନ୍ତୋ ସମାପଜ୍ଜତି। ଏୱଞ୍ହି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନୁରକ୍ଖତି ନାମ। ସୋ ନ ପରିହାଯତି, ଇତରୋ ପରିହାଯତି।

ଇମେ ଦ୍ୱେପି ସମାପତ୍ତିଂ ଠପେତୁଂ ଥାୱରଂ କାତୁଂ ପଟିବଲା। ଚେତନାଭଙ୍ଗତୋ ପନ ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗୋୱ ବଲୱତରୋ। ଚେତନାଭଙ୍ଗୋ ହି ଉପକାରାନୁପକାରେ ଧମ୍ମେ ନ ଜାନାତି। ଅଜାନନ୍ତୋ ଉପକାରଧମ୍ମେ ନୁଦତି ନୀହରତି, ଅନୁପକାରଧମ୍ମେ ସେୱତି। ସୋ ତେ ସେୱନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ପରିହାଯତି । ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗୋ ଉପକାରାନୁପକାରେ ଧମ୍ମେ ଜାନାତି। ଜାନନ୍ତୋ ଅନୁପକାରଧମ୍ମେ ନୁଦତି ନୀହରତି, ଉପକାରଧମ୍ମେ ସେୱତି। ସୋ ତେ ସେୱନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ନ ପରିହାଯତି।

ଯଥା ହି ଦ୍ୱେ ଖେତ୍ତପାଲା ଏକୋ ପଣ୍ଡୁରୋଗେନ ସରୋଗୋ ଅକ୍ଖମୋ ସୀତାଦୀନଂ, ଏକୋ ଅରୋଗୋ ସୀତାଦୀନଂ ସହୋ। ସରୋଗୋ ହେଟ୍ଠାକୁଟିଂ ନ ଓତରତି, ରତ୍ତାରକ୍ଖଂ ଦିୱାରକ୍ଖଂ ୱିଜହତି। ତସ୍ସ ଦିୱା ସୁକମୋରାଦଯୋ ଖେତ୍ତଂ ଓତରିତ୍ୱା ସାଲିସୀସଂ ଖାଦନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ମିଗସୂକରାଦଯୋ ପୱିସିତ୍ୱା ଖଲଂ ତଚ୍ଛି ତଂ ୱିଯ ଛେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପମତ୍ତକାରଣା ପୁନ ବୀଜମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭତି। ଇତରୋ ରତ୍ତାରକ୍ଖଂ ଦିୱାରକ୍ଖଂ ନ ୱିଜହତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକାରଣା ଏକକରୀସତୋ ଚତ୍ତାରିପି ଅଟ୍ଠପି ସକଟାନି ଲଭତି।

ତତ୍ଥ ସରୋଗଖେତ୍ତପାଲୋ ୱିଯ ଚେତନାଭଙ୍ଗୋ, ଅରୋଗୋ ୱିଯ ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସରୋଗସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପମାଦେନ ପୁନ ବୀଜମତ୍ତସ୍ସପି ଅଲଭନଂ ୱିଯ ଚେତନାଭଙ୍ଗସ୍ସ ଉପକାରାନୁପକାରେ ଧମ୍ମେ ଅଜାନିତ୍ୱା ଉପକାରେ ପହାଯ ଅନୁପକାରେ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଯା ପରିହାନଂ। ଇତରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପମାଦେନ ଏକକରୀସମତ୍ତତୋ ଚତୁଅଟ୍ଠସକଟୌଦ୍ଧରଣଂ ୱିଯ ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗସ୍ସ ଉପକାରାନୁପକାରେ ଧମ୍ମେ ଜାନିତ୍ୱା ଅନୁପକାରେ ପହାଯ ଉପକାରେ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଯା ଅପରିହାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଚେତନାଭଙ୍ଗତୋ ଅନୁରକ୍ଖଣାଭଙ୍ଗୋୱ ସମାପତ୍ତିଂ ଥାୱରଂ କାତୁଂ ବଲୱତରୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୯। ପୁଥୁଜ୍ଜନନିଦ୍ଦେସେ – ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନୀତି ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନସୀଲବ୍ବତପରାମାସସଂଯୋଜନୱିଚିକିଚ୍ଛାସଂଯୋଜନାନି। ଏତାନି ହି ଫଲକ୍ଖଣେ ପହୀନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେପି ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ତେସଂ ସଂଯୋଜନଧମ୍ମାନଂ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ହି ତେସଂ ପହାନାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ନ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ୱିସ୍ସଟ୍ଠକମ୍ମଟ୍ଠାନୋ ଥୂଲବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋୱ ଇଧ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦। ଗୋତ୍ରଭୁନିଦ୍ଦେସେ – ଯେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଯେସଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପରୋପଣ୍ଣାସକୁସଲଧମ୍ମାନଂ। ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ। ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତୀତି ଓକ୍କନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତି ପାତୁଭାୱୋ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେନ ଞାଣେନ ସବ୍ବଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସଙ୍ଖଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋତ୍ତଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନମଣ୍ଡଲଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରିଯସଙ୍ଖଂ ଅରିଯଗୋତ୍ତଂ ଅରିଯମଣ୍ଡଲଂ ଅରିଯପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଓକ୍କମନତୋ ଗୋତ୍ରଭୂପୁଗ୍ଗଲୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୧। ଭଯୂପରତନିଦ୍ଦେସେ – ଭଯେନ ଉପରତୋତି ଭଯୂପରତୋ। ସତ୍ତପି ସେକ୍ଖା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ ଭାଯିତ୍ୱା ପାପତୋ ଓରମନ୍ତି ପାପଂ ନ କରୋନ୍ତି । ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଦୁଗ୍ଗତିଭଯଂ, ୱଟ୍ଟଭଯଂ, କିଲେସଭଯଂ, ଉପୱାଦଭଯନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଭଯାନି ଭାଯନ୍ତି। ତେସୁ ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦୁଗ୍ଗତିଯେୱ ଭଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଭଯଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ପାପଂ କରିସ୍ସସି, ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା ମୁଖଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଠିତଚ୍ଛାତଅଜଗରସଦିସା, ତେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ କଥଂ ଭୱିସ୍ସସୀ’ତି ଦୁଗ୍ଗତିଭଯଂ ଭାଯିତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରୱଟ୍ଟଂଯେୱ ପନ ୱଟ୍ଟଭଯଂ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଅକୁସଲଂ କିଲେସଭଯଂ ନାମ। ଗରହା ପନ ଉପୱାଦଭଯଂ ନାମ। ତାନିପି ଭାଯିତ୍ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପାପଂ ନ କରୋତି। ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ ପନ ତଯୋ ସେକ୍ଖା ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଅତୀତତ୍ତା ସେସାନି ତୀଣି ଭଯାନି ଭାଯିତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋନ୍ତି। ମଗ୍ଗଟ୍ଠକସେକ୍ଖା ଆଗମନୱସେନ ୱା ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭଯତ୍ତା ୱା ଭଯୂପରତା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଖୀଣାସୱୋ ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଭଯେସୁ ଏକମ୍ପି ନ ଭାଯତି। ସୋ ହି ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଭଯୋ; ତସ୍ମା ଅଭଯୂପରତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଂ ପନ ସୋ ଉପୱାଦମ୍ପି ନ ଭାଯତୀତି? ନ ଭାଯତି। ଉପୱାଦଂ ପନ ରକ୍ଖତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଦୋଣୁପ୍ପଲୱାପିଗାମେ ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୋ ୱିଯ।

୧୨। ଅଭବ୍ବାଗମନନିଦ୍ଦେସେ – ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମାଗମନସ୍ସ ଅଭବ୍ବୋତି ଅଭବ୍ବାଗମନୋ। କମ୍ମାୱରଣେନାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମେନ। କିଲେସାୱରଣେନାତି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା। ୱିପାକାୱରଣେନାତି ଅହେତୁକଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘେସୁ ସଦ୍ଧାରହିତା। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦରହିତା। ତେ ଠପେତ୍ୱା ଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଇତରଦୀପତ୍ତଯୱାସିନୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସୁ ହି ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଭାୱଂ ପୱିଟ୍ଠା

ନାମ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଭଓଙ୍ଗପଞ୍ଞାରହିତା। ଅଭବ୍ବାତି ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗଫଲୂପନିସ୍ସୟା। ନିୟାମନ୍ତି ମଗ୍ଗନିୟାମଂ, ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଂ। ଓକ୍କମିତୁନ୍ତି ଏତଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ପୱିସିତୁଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଅଭବ୍ବା।

୧୩। ଭବ୍ବାଗମନନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମିମସ୍ମିଂ ଦୁକେ ଯେ ଚ ପୁଗ୍ଗଲା ପଞ୍ଚାନନ୍ତରିୟକା, ଯେ ଚ ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକା, ଯେହି ଚ ଅହେତୁକଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ଗହିତା , ଯେ ଚ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତି, ଯେସଞ୍ଚ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ ନତ୍ଥି, ଯେ ଚ ଅପରିପୁଣ୍ଣଭଓଙ୍ଗପଞ୍ଞା, ଯେସଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଉପନିସ୍ସୟୋ ନତ୍ଥି, ତେ ସବ୍ବେପି ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଭବ୍ବା, ୱିପରୀତା ଭବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତା।

୧୪। ନିୟତାନିୟତନିଦ୍ଦେସେ – ଆନନ୍ତରିକାତି ଆନ୍ତରିକକମ୍ମସମଙ୍ଗିନୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାତି ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମଙ୍ଗିନୋ। ସବ୍ବେପି ହେତେ ନିରୟସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ ନିୟତତ୍ତା ନିୟତା ନାମ। ଅଟ୍ଠ ପନ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସମ୍ମାଭାୱାୟ ଉପରୂପରିମଗ୍ଗଫଲତ୍ଥାୟ ଚେୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାୟ ଚ ନିୟତତ୍ତା ନିୟତା ନାମ। ଅୱସେସପୁଗ୍ଗଲା ପନ ଅନିବଦ୍ଧଗତିକା। ଯଥା ଆକାସେ ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ପଥୱିୟଂ ପତନ୍ତୋ 'ଅଗ୍ଗେନ ୱା ମଜ୍ଝେନ ୱା ମୂଲେନ ୱା ପତିସ୍ସତୀ'ତି ନ ଞାୟତି; ଏୱମେୱ 'ଅସୁକଗତିୟା ନାମ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି ନିୟମାଭାୱା ଅନିୟତା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯା ପନ ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ନିୟତଗତିକତା ୱୁତ୍ତା, ନ ସା ନିୟତଧମ୍ମୱସେନ। ମିଚ୍ଛତ୍ତସମ୍ମତ୍ତନିୟତଧମ୍ମାୟେୱ ହି ନିୟତା ନାମ। ତେସଞ୍ଚ ୱସେନାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲନିୟମୋ କଥିତୋତି।

୧୫। ପଟିପନ୍ନକନିଦ୍ଦେସେ – ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠକପୁଗ୍ଗଲା। ତେ ହି ଫଲତ୍ଥାୟ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ପଟିପନ୍ନକା ନାମ। ଫଲସମଙ୍ଗିନୋତି ଫଲପଟିଲାଭସମଙ୍ଗିତାୟ ଫଲସମଙ୍ଗିନୋ। ଫଲପଟିଲାଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ତେ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅସମାପନ୍ନାପି ଫଲେ ଠିତାୟେୱ ନାମ।

୧୬। ସମସୀସୀନିଦ୍ଦେସେ – ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମନ୍ତି ଅପୁରେ ଅପଚ୍ଛା, ଏକୱାରେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିୟାଦାନନ୍ତି ପରିକ୍ଖୟୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମସୀସୀ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ପନେସ ତିୱିଧୋ ହୋତି – ଇରିୟାପଥସମସୀସୀ, ରୋଗସମସୀସୀ, ଜୀୱିତସମସୀସୀତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଚଙ୍କମନ୍ତୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଚଙ୍କମନ୍ତୋୱ ପରିନିବ୍ବାତି ପଦୁମତ୍ଥେରୋ ୱିୟ; ଠିତକୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଠିତକୋୱ ପରିନିବ୍ବାତି କୋଟପବ୍ବତୱିହାରୱାସୀତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିୟ; ନିସିନ୍ନୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋୱ ପରିନିବ୍ବାତି, ନିପନ୍ନୋୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋୱ ପରିନିବ୍ବାତି – ଅୟଂ ଇରିୟାପଥସମସୀସୀ ନାମ।

ଯୋ ପନ ଏକଂ ରୋଗଂ ପତ୍ୱା ଅନ୍ତୋରୋଗେୟେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ ରୋଗେନ ପରିନିବ୍ବାତି – ଅୟଂ ରୋଗସମସୀସୀ ନାମ।

କତରୋ ଜୀୱିତସମସୀସୀ ନାମ? ''ସୀସନ୍ତି ତେରସ ସୀସାନି – ପଲିବୋଧସୀସଞ୍ଚ ତଣ୍ହା, ୱିନିବନ୍ଧନସୀସଞ୍ଚ ମାନୋ, ପରାମାସସୀସଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠି, ୱିକ୍ଖେପସୀସଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ସଂକିଲେସସୀସଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜା, ଅଧିମୋକ୍ଖସୀସଞ୍ଚ ସଦ୍ଧା, ପଗ୍ଗହସୀସଞ୍ଚ ୱୀରିୟଂ, ଉପଟ୍ଠାନସୀସଞ୍ଚ ସତି, ଅୱିକ୍ଖେପସୀସଞ୍ଚ ସମାଧି, ଦସ୍ସନସୀସଞ୍ଚ ପଞ୍ଞା, ପୱତ୍ତସୀସଞ୍ଚ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଗୋଚରସୀସଞ୍ଚ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ସଙ୍ଖାରସୀସଞ୍ଚ ନିରୋଧୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୮୭)। ତତ୍ଥ କିଲେସସୀସଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ପରିୟାଦିୟତି। ପୱତ୍ତସୀସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦିୟତି। ଅୱିଜ୍ଜାପରିୟାଦାୟକଂ ଚିତ୍ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପରିୟାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପରିୟାଦାୟକଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜଂ ପରିୟାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅୱିଜ୍ଜାପରିୟାଦାୟକଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଂ, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପରିୟାଦାୟକଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞଂ। ଯସ୍ସ ଚେତଂ ସୀସଦ୍ୱୟଂ ସମଂ ପରିୟାଦାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋ ଜୀୱିତସମସୀସୀ ନାମ।

କଥମିଦଂ ସମଂ ହୋତୀତି? ୱାରସମତାୟ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି – ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ପଞ୍ଚ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଚତ୍ତାରୀତି ଏକୂନୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେ ପତିଟ୍ଠାୟ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟତି। ଇମାୟ ୱାରସମତାୟ ଇଦଂ ଉଭୟସୀସପରିୟାଦାନଂ ସମଂ ହୋତି ନାମ। ତେନାୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଜୀୱିତସମସୀସୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟମେୱ ଚ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

୧୭। ଠିତକପ୍ପୀନିଦ୍ଦେସେ – ଠିତୋ କପ୍ପୋତି ଠିତକପ୍ପୋ, ଠିତକପ୍ପୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଠିତକପ୍ପୀ। କପ୍ପଂ ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଡ୍ଡୟ୍ହନୱେଲା ଅସ୍ସାତି ଝାୟନକାଲୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ନେୱ ତାୱାତି ଯାୱ ଏସ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ନ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ନେୱ ତାୱ କପ୍ପୋ ଝାୟେୟ୍ୟ। ଝାୟମାନୋପି ଅଜ୍ଝାୟିତ୍ୱାୱ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। କପ୍ପୱିନାସୋ ହି ନାମ ମହାୱିକାରୋ ମହାପୟୋଗୋ କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅସ୍ସ ଝାୟନୱସେନ ମହାଲୋକୱିନାସୋ। ଅୟମ୍ପି ଏୱଂ ମହାୱିନାସୋ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ ୱାତି ୱଦତି। ସାସନେ ପନ ଧରମାନେ ଅୟଂ କପ୍ପୱିନାସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କପ୍ପୱିନାସେ ସାସନଂ ନତ୍ଥି। ଗତକୋଟିକେ ହି କାଲେ କପ୍ପୱିନାସୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ସତ୍ଥା ଅନ୍ତରାୟାଭାୱଂ ଦୀପେତୁଂ ଇଦଂ କାରଣଂ ଆହରି –

''ଇଦମ୍ପି ଭଣ୍ଟେଯ୍ୟ, ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ପନ ଫଲସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯୋ ନ ସକ୍କା କାତୁ''ନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ କପ୍ପଂ ଠପେନ୍ତୋ କିତ୍ତକଂ କାଲଂ ଠପେଯ୍ୟାତି? ଯସ୍ମିଂ ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଥ ଭଓଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେନ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତୋ ତୀଣି ଅନୁଲୋମାନି, ଏକଂ ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତଂ, ଏକଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ଦ୍ୱେ ଫଲଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣାନୀତି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଠପେଯ୍ୟ। ଇମଂ ପନତ୍ଥଂ ବାହିରାଯ ଆଗନ୍ତୁକୂପମାଯପି ଏୱଂ ଦୀପଯିଂସୁ। ସଚେ ହି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମତ୍ଥକୂପରି ଯୋଜନିକଂ ଏକଗ୍ଘନସେଲଂ ତିୱଚ୍ଚାଯ ରଜ୍ଜୁଯା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଓଲମ୍ବେଯ୍ୟ, ଏକସ୍ମିଂ ୱଟ୍ଟେ ଛିନ୍ନେ ଦ୍ୱୀହି ଓଲମ୍ବେଯ୍ୟ, ଦ୍ୱୀସୁ ଛିନ୍ନେସୁ ଏକେନ ଓଲମ୍ବେଯ୍ୟେୱ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଛିନ୍ନେ ଅଦ୍ଧକୂଟଂ ୱିଯ ଆକାସେ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ନ ତ୍ୱେୱ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଫଲସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ କରେଯ୍ୟାତି। ଅଯଂ ପନ ଦୀପନା ପରିତ୍ତା, ପୁରିମାୱ ମହନ୍ତା। ନ କେୱଲଂ ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋୱ କପ୍ପଂ ଠପେତି, ଇତରେ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋପି ଠପେନ୍ତିଯେୱ। ତେନ ଭଗୱା ହେଟ୍ଠା ଗହିତଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗହିତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ସବ୍ବିଂ ପିଚ୍ଛିୱଟ୍ଟକପୁଗ୍ଗଲେହି ଇମଂ ତନ୍ତିଂ ଆରୋପେସି – ''ସବ୍ବେପି ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଠିତକପ୍ପିନୋ''ତି।

୧୮। ଅରିଯନିଦ୍ଦେସେ – କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯା। ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ଅରଣୀଯତ୍ତା ଅରିଯା। ଅରିଯଟ୍ଠୋ ନାମ ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠୋତି ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତାପି ଅରିଯା। ସେସା ଅପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ଅନରିଯା।

୧୯। ସେକ୍ଖନିଦ୍ଦେସେ – ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ, ଫଲସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ଫଲକ୍ଖଣେ, ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିକା ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତିଯେୱାତି ସେକ୍ଖା। ଅରହତା ପନ ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖିତା। ପୁନ ତସ୍ସ ସିକ୍ଖନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଅସେକ୍ଖା। ଇତି ସତ୍ତ ଅରିଯା ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେକ୍ଖା। ଖୀଣାସୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସୀଲାଦୀନଂ ସିକ୍ଖିତତ୍ତା ସିକ୍ଖିତଅସେକ୍ଖା ନାମ। ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ସଯମ୍ଭୂତତାଯ ଅସିକ୍ଖିତଅସେକ୍ଖା ନାମ। ସେସପୁଗ୍ଗଲା ନେୱ ସିକ୍ଖନ୍ତି ନ ସିକ୍ଖିତାତି ନେୱସେକ୍ଖାନାସେକ୍ଖା।

୨୦। ତେୱିଜ୍ଜନିଦ୍ଦେସେ – ପଠମଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋପି, ପଠମଂ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପୁବ୍ବେନିୱାସଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣନିବ୍ବତ୍ତକୋପି ତେୱିଜ୍ଜୋଯେୱ ନାମ। ସୁତ୍ତନ୍ତକଥା ପନ ପରିଯାଯଦେସନା ଅଭିଧମ୍ମକଥା ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନାତି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଗମନୀଯମେୱ ଧୁରଂ। ତସ୍ମା ପଠମଂ ଦ୍ୱେ ୱିଜ୍ଜା ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଛଳଅଭିଞ୍ଞେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୨। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ – ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତି ପଚ୍ଛିମଭୱେ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ସନ୍ତିକେ ଅସ୍ସୁତପୁବ୍ବେସୁ। ତତୋ ପୁରିମପୁରିମେସୁ ପନ ଭୱେସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତା ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଗତପଚ୍ଚାଗତୱତ୍ତଂ ଆରୁଯ୍ହ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଆହଚ୍ଚ ଠପେନ୍ତି। ତସ୍ମା ପଚ୍ଛିମଭୱସ୍ମିଂଯେୱ ଅନାଚରିଯକଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଦା ହି ତଥାଗତୋ ପୂରିତପାରମିତ୍ତା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସାମଂ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ ''ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ...ପେ... ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା''ତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଞାଣେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି।

ତତ୍ଥ ଚାତି ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧିସଙ୍ଖାତେ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣାତି ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚେୱ ବଲେସୁ ଚ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେୱ ଦସବଲଞାଣସ୍ସ ଚ ଅଧିଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଞ୍ଞଂ କାତବ୍ବଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ପନ ଉଭତୋସୁଜାତସ୍ସ ଖତ୍ତିଯକୁମାରସ୍ସ ଅଭିସେକପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ 'ଇଦଂ ନାମ ଇସ୍ସରିଯଂ ଅନାଗତ'ନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଂ ଆଗତମେୱ ହୋତି। ଏୱମେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ 'ଅଯଂ ନାମ ଗୁଣୋ ନ ଆଗତୋ, ନ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ, ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ'ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣା ଆଗତା ପଟିୱିଦ୍ଧା ପଚ୍ଚକ୍ଖକତାୱ ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱଂ ପାରମୀପୂରଣସିଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପଟିୱିଦ୍ଧସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୩। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧନିଦ୍ଦେସେପି – ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତି ପଦେ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋପି ହି ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଅନାଚରିଯକୋ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସିକଞାଣେନେୱ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚେୱ ବଲେସୁ ଚ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱଂ ନ ପାପୁଣାତି।

୨୪। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେ କାଯେନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସହଜାତନାମକାଯେନ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ୱିହରତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଖାରଗତଂ, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପସ୍ସିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋପି ଆସୱା ଖୀଣା ହୋନ୍ତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଞ୍ହି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। ତତ୍ରାଯଂ ଥେରୱାଦୋ – ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ତାୱ ଆହ – ''ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗେହି ଦ୍ୱେ ୱାରେ ୱିମୁତ୍ତୋ''ତି। ତିପିଟକମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ''ନାମନିସ୍ସିତକୋ ଏସୋ''ତି ୱତ୍ୱା –

‘‘ଅଚ୍ଚୀ ଯଥା ୱାତୱେଗେନ ଖିତ୍ତା, (ଉପସୀୱାତି ଭଗୱା;)

ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ;

ଏୱଂ ମୁନୀ ନାମକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋ,

ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖ’’ନ୍ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୮୦);

ୱତ୍ୱା ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ‘‘ନାମକାଯତୋ ଚ ରୂପକାଯତୋ ଚ ସୁୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ‘‘ସମାପତ୍ତିଯା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ ୱିମୁତ୍ତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୋକ୍ଖେନ ଏକୱାରଂ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି। ଇମେ ପନ ତଯୋପି ଥେରା ପଣ୍ଡିତା, ‘ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱାଦେ କାରଣଂ ଦିସ୍ସତୀ’ତି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱାଦଂ ତନ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଠପଯିଂସୁ।

ସଙ୍ଖେପତୋ ପନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯା ରୂପକାଯତୋ ୱିମୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗେନ ନାମକାଯତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ଉଭୋହି ଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ। ସୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ଏକେକତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ, ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ଚ ୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମା ଚତ୍ତାରୋ ସମାପତ୍ତିସୀସଂ ନିରୋଧଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପରିଯାଯେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତା ନାମ। ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଅନାଗାମୀ ତଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତସେଟ୍ଠୋ ନାମ। ନନୁ ଚ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାହି ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମ୍ପି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ନ ଭୱିତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ରୂପକାଯତୋ ଅୱିମୁତ୍ତତ୍ତା। ତଞ୍ହି କିଲେସକାଯତୋୱ ୱିମୁତ୍ତଂ, ନ ରୂପକାଯତୋ; ତସ୍ମା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ନ ହୋତି । ଅରୂପାୱଚରଂ ପନ ନାମକାଯତୋ ଚ ୱିମୁତ୍ତଂ ରୂପକାଯତୋ ଚାତି ତଦେୱ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୫। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ପଞ୍ଞାଯ ୱିମୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ। ସୋ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଚତୂହି ଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଚାତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତି। ଏତେସୁ ହି ଏକୋପି ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଲାଭୀ ନ ହୋତି। ତେନେୱ ନ ହେୱ ଖୋ ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖେତିଆଦିମାହ। ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ସତି ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋଯେୱ ନାମ ହୋତୀତି।

୨୬। କାଯସକ୍ଖିନିଦ୍ଦେସେ – ଏକଚ୍ଚେ ଆସୱାତି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯସକ୍ଖୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଫୁଟ୍ଠନ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି କାଯସକ୍ଖୀ। ଝାନଫସ୍ସଂ ପଠମଂ ଫୁସତି, ପଚ୍ଛା ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତିପି କାଯସକ୍ଖୀ। ସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଟ୍ଠଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଛବ୍ବିଧୋ ହୋତି।

୨୭। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି ଠପେତ୍ୱା ତଣ୍ହଂ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ‘ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’ନ୍ତି ଯାଥାୱସରସତୋ ପଜାନାତି। ତଣ୍ହା ପନ ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେତି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ପଭାୱେତି, ତତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦେତି; ତସ୍ମା ନଂ ଅଯଂ ‘ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଯସ୍ମା ପନ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ସମୁଦଯୋ ଚ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି; ତସ୍ମା ନଂ ‘ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଅରିଯୋ ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ତଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଗଚ୍ଛତି; ତେନ ତଂ ‘ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା’ତି ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି। ଏତ୍ତାୱତା ନାନାକ୍ଖଣେ ସଚ୍ଚୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଇଦାନି ଏକକ୍ଖଣେ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତାତି ମହାବୋଧିମଣ୍ଡେ ନିସୀଦତ୍ୱା ତଥାଗତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧା ୱିଦିତା ପାକଟୀକତା। ଧମ୍ମାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା। ୱୋଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ୱୋଚରିତାତି ସୁଚରିତା। ତେସୁ ଅନେନ ପଞ୍ଞା ସୁଟ୍ଠୁ ଚରାପିତା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠନ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ‘‘ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରା, ସୁଖୋ ନିରୋଧୋ’’ତି ଞାଣଂ ହୋତି । ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଦିତଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ପସ୍ସିତଂ ପଞ୍ଞାଯାତି ଦିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତୋ। ଅଯମ୍ପି କାଯସକ୍ଖୀ ୱିଯ ଛବ୍ବିଧୋୱ ହୋତି।

୨୮। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ – ନୋ ଚ ଖୋ ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା, ନ ଏୱଂ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ନେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି? ନତ୍ଥି। ଅଥ କସ୍ମା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି? ଆଗମନୀଯନାନତ୍ତେନ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ହି ଆଗମନମ୍ହି କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନ ଅପ୍ପକସିରେନ ଅକିଲମନ୍ତୋୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ପନ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ

କିଲମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତି। ଅପିଚ ନେସଂ ପଞ୍ଞାୟପି ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥିୟେୱ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ନୋ ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି, ତସ୍ମାପି ସୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତି।

ୟଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ତରୁଣେସୁ ସିପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେସୁ ଏକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ତିଖିଣୋ ଅସି, ଏକସ୍ସ କୁଣ୍ଠୋ। ତିଖିଣେନ ଅସିନା କଦଲୀ ଛିଜ୍ଜମାନା ସଦ୍ଦଂ ନ କରୋତି। କୁଣ୍ଠେନ ଅସିନା ଛିଜ୍ଜମାନା 'କଟକଟା'ତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତି। ତତ୍ଥ ତିଖିଣେନ ଅସିନା ସଦ୍ଦଂ ଅକରୋନ୍ତିୟା ଏୱ କଦଲିୟା ଛେଦନଂ ୱିୟ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ତିଖିଣସୂରୱିପ୍ପସନ୍ନଭାୱୋ। କୁଣ୍ଠେନ ଅସିନା ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତିୟାପି କଦଲିୟା ଛେଦନଂ ୱିୟ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଅତିଖିଣଅସୂରଅପ୍ପସନ୍ନଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମଂ ପନ ନୟଂ 'ନୋ'ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଆଗମନୀୟନାନତ୍ତେନେୱ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତଂ ନ ପାପୁଣାତୀତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତଂ।

ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏତେସୁ ହି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଦହନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ଓକପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତସ୍ସ ୱିୟ ଚ କିଲେସକ୍ଖୟୋ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ଅଦନ୍ଧଂ ତିଖିଣଂ ସୂରଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି। ତସ୍ମା ୟଥା ନାମ ଅତିଖିଣେନ ଅସିନା କଦଲିଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ନ ମଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଅସି ନ ସୀଘଂ ୱହତି, ସଦ୍ଦୋ ସୁୟ୍ୟତି, ବଲୱତରୋ ୱାୟାମୋ କାତବ୍ବୋ ହୋତି ; ଏୱରୂପା ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗଭାୱନା। ୟଥା ପନ ସୁନିସିତେନେୱ ଅସିନା କଦଲିଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ହୋତି, ଅସି ସୀଘଂ ୱହତି, ସଦ୍ଦୋ ନ ସୁୟ୍ୟତି, ବଲୱୱାୟାମକିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତି; ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗଭାୱନା ୱେଦିତବ୍ବା''ତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଞ୍ହି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ। ଅୟମ୍ପି କାୟସକ୍ଖୀ ୱିୟ ଛବ୍ବିଧୋୱ ହୋତି।

୨୯। ଧମ୍ମାନୁସାରୀନିଦ୍ଦେସେ – ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ଇମିନା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅଧିମତ୍ତନ୍ତି ବଲୱଂ। ପଞ୍ଞଂ ୱାହେତୀତି ପଞ୍ଞାୱାହୀ। ପଞ୍ଞା ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱହତୀତି ପଞ୍ଞାୱାହୀତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ପଞ୍ଞଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମାନୁସାରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମେନ ସରତି ଅନୁସ୍ସରତୀତି ଧମ୍ମାନୁସାରୀ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସେୱେତଂ ନାମଂ। ଫଲେ ପନ ପତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି।

୩୦। ସଦ୍ଧାନୁସାରୀନିଦ୍ଦେସେପି – ସଦ୍ଧଂ ୱାହେତୀତି ସଦ୍ଧାୱାହୀ। ସଦ୍ଧା ଇମଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱହତୀତି ସଦ୍ଧାୱାହୀତିପି ୱୁତ୍ତମେୱ। ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ସଦ୍ଧାୟ ସରତି। ଅନୁସ୍ସରତୀତି ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସେୱେତଂ ନାମଂ। ଫଲେ ପନ ପତ୍ତେ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଞ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତାନଂ ଦ୍ୱେ ଧୁରାନି ନାମ, ଦ୍ୱେ ଅଭିନିୱେସା ନାମ, ଦ୍ୱେ ସୀସାନି ନାମ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାଧୁରଂ ପଞ୍ଞାଧୁରନ୍ତି – ଦ୍ୱେ ଧୁରାନି ନାମ। ଏକୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ସମଥାଭିନିୱେସେନ ଅଭିନିୱିସତି, ଏକୋ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସେନାତି – ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅଭିନିୱେସା ନାମ। ଏକୋ ଚ ମତ୍ଥକଂ ପାପୁଣନ୍ତୋ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ହୋତି, ଏକୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋତି – ଇମାନି ଦ୍ୱେ ସୀସାନି ନାମ। ୟେ କେଚି ହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମେ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ଠାନେହି ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସୁ ୟୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସମଥୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ। ପରତୋ ପନ ଛସୁ ଠାନେସୁ କାୟସକ୍ଖୀ ନାମ। ଅରହତ୍ତଫଲେ ପତ୍ତେ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ।

ଅପରୋ ପଞ୍ଞମେୱ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ ୱା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଅୟମ୍ପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେୟେୱ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ନାମ। ପରତୋ ପନ ଛସୁ ଠାନେସୁ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ। ଅରହତ୍ତେ ପତ୍ତେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ଇଧ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଅପୁବ୍ବାନି, ତାନି ପୁରିମେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତି। ଅପରୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ସଦ୍ଧଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସମାଧିୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି – ଅୟଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ। ପରତୋ ଛସୁ ଠାନେସୁ କାୟସକ୍ଖୀୟେୱ ନାମ। ଅରହତ୍ତେ ପତ୍ତେ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋୟେୱ ନାମ। ଇଧ ଏକମେୱ ନାମଂ ଅପୁବ୍ବଂ। ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ଛ ହୋନ୍ତି। ଅପରୋ ସଦ୍ଧମେୱ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରେ ୱା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଅୟମ୍ପି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ନାମ। ପରତୋ ଛସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ଅରହତ୍ତେ ପତ୍ତେ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୋ ନାମ। ଇଧାପି ଏକମେୱ ନାମଂ ଅପୁବ୍ବଂ। ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମାନି ଛ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି। ଇମେ ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲା ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟା ନାମାତି।

୩୧। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମନିଦ୍ଦେସେ – ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁନ୍ତି ସତ୍ତୱାରେ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା ଭୱୂପପତ୍ତି ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଅସ୍ସ, ତତୋ ପରଂ ଅଟ୍ଠମଂ ଭୱଂ ନାଦିୟତୀତି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ। ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ସୋତୋତି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ। ୟଥାହ –

‘‘ସୋତୋ ସୋତୋତି ହିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି। କତମୋ ନୁ ଖୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସୋତୋତି? ଅୟମେୱ ହି, ଭନ୍ତେ, ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ସୋତୋ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ସମ୍ମାସମାଧୀତି। ସୋତାପନ୍ନୋ ସୋତାପନ୍ନୋତି, ହିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି। କତମୋ ନୁ ଖୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ସୋତାପନ୍ନୋତି? ୟୋ ହି, ଭନ୍ତେ, ଇମିନା ଅରିୟେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ମଗ୍ଗେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋତାପନ୍ନୋ, ସ୍ୱାୟଂ ଆୟସ୍ମା ଏୱଂନାମୋ ଏୱଂଗୋତ୍ତୋ ଇତି ୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୧)।

ଏୱଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସୋତାପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ଇଧ ପନ ମଗ୍ଗେନ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦିନ୍ନନ୍ତି ଫଲକ୍ଖଣେ ସୋତାପନ୍ନୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋତି ୱିନିପାତସଙ୍ଖାତଂ ଅପାୟଂ ଉପପତ୍ତିୱସେନ ଅନାଗମନସଭାୱୋ। ନିୟତୋତି ମଗ୍ଗନିୟାମେନ ନିୟତୋ। ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋତି ବୁଜ୍ଝନକଭାୱପରାୟଣୋ। ସୋ ହି ପଟିଲଦ୍ଧମଗ୍ଗେନ ବୁଜ୍ଝତୀତି ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ। ଉପରି ତୀହି ମଗ୍ଗେହି ଅୱସ୍ସଂ ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ। ଦେୱେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଚାତି ଦେୱଲୋକଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସଲୋକଞ୍ଚ। ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱାତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅପରାପରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତୀତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିୟନ୍ତଂ ପରିୱଟୁମଂ କରୋତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ପନ କାଲେନ ଦେୱଲୋକସ୍ସ କାଲେନ ମନୁସ୍ସଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ମିସ୍ସକଭୱେନ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୨। କୋଲଂକୋଲନିଦ୍ଦେସେ – କୁଲତୋ କୁଲଂ ଗଚ୍ଛତୀତି କୋଲଂକୋଲୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟତୋ ହି ପଟ୍ଠାୟ ନୀଚେ କୁଲେ ଉପପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ମହାଭୋଗକୁଲେସୁୟେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା କୁଲାନୀତି ଦେୱମନୁସ୍ସୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱା ତୟୋ ୱା ଭୱେ। ଇତି ଅୟମ୍ପି ମିସ୍ସକଭୱେନେୱ କଥିତୋ। ଦେସନାମତ୍ତମେୱ ଚେତଂ – ‘ଦ୍ୱେ ୱା ତୀଣି ୱା’ତି। ୟାୱ ଛଟ୍ଠଭୱା ସଂସରନ୍ତୋପି ପନ କୋଲଂକୋଲୋୱ ହୋତି।

୩୩। ଏକବୀଜିନିଦ୍ଦେସେ – ଖନ୍ଧବୀଜଂ ନାମ କଥିତଂ। ୟସ୍ସ ହି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଏକଂୟେୱ ଖନ୍ଧବୀଜଂ ଅତ୍ଥି, ଏକଂ ଅତ୍ତଭାୱଗ୍ଗହଣଂ, ସୋ ଏକବୀଜୀ ନାମ। ମାନୁସକଂ ଭୱନ୍ତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଦେସନାମତ୍ତମେୱ। ଦେୱଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତିପି ପନ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିୟେୱ। ଭଗୱତା ଗହିତନାମୱସେନେୱ ଚେତାନି ଏତେସଂ ନାମାନି। ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଗତୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ନାମ ହୋତି, ଏତ୍ତକଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଏତ୍ତକଂ ଏକବୀଜୀତି ଭଗୱତା ଏତେସଂ ନାମଂ ଗହିତଂ। ନିୟମତୋ ପନ ଅୟଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ, ଅୟଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଅୟଂ ଏକବୀଜୀତି ନତ୍ଥି।

କୋ ପନ ତେସଂ ଏତଂ ପଭେଦଂ ନିୟମେତୀତି? କେଚି ତାୱ ଥେରା ‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିୟମେତୀ’ତି ୱଦନ୍ତି, କେଚି ‘ପଠମମଗ୍ଗୋ’, କେଚି ‘ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା’, କେଚି ‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା’ତି। ତତ୍ଥ ‘ପୁବ୍ବହେତୁ ନିୟମେତୀ’ତି ୱାଦେ ‘ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୋ କତୋ ନାମ ହୋତି, ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ନିରୁପନିସ୍ସୟା ଉପ୍ପନ୍ନା’ତି ୱଚନଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘ପଠମମଗ୍ଗୋ ନିୟମେତୀ’ତି ୱାଦେ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ନିରତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜତି। ‘ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ନିୟମେନ୍ତୀ’ତି ୱାଦେ ‘ଅଟ୍ଠମମଗ୍ଗେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେୟେୱ ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ଉପ୍ପନ୍ନା’ତି ଆପଜ୍ଜତି। ‘ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ନିୟମେତୀ’ତି ୱାଦୋ ପନ ୟୁଜ୍ଜତି। ସଚେ ହି ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱିପସ୍ସନା ବଲୱତୀ ହୋତି, ଏକବୀଜୀ ନାମ ହୋତି; ତତୋ ମନ୍ଦତରାୟ କୋଲଂକୋଲୋ; ତତୋ ମନ୍ଦତରାୟ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି।

ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସୋତାପନ୍ନୋ ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟୋ ହୋତି, ୱଟ୍ଟାଭିରତୋ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂୟେୱ ୱିଚରତି ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ସେଟ୍ଠି, ୱିସାଖା ଉପାସିକା, ଚୂଳରଥମହାରଥା ଦେୱପୁତ୍ତା, ଅନେକୱଣ୍ଣୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, ନାଗଦତ୍ତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଇମେ ହି ଏତ୍ତକା ଜନା ୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟା ୱଟ୍ଟାଭିରତା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଛ ଦେୱଲୋକେ ସୋଧେତ୍ୱା ଅକନିଟ୍ଠେ ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସନ୍ତି, ଇମେ ଇଧ ନ ଗହିତା। ନ କେୱଲଞ୍ଚିମେ; ୟୋପି ମନୁସ୍ସେସୁୟେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ୟୋପି ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦେୱେସୁୟେୱ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପରାପରଂ ସଂସରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି, ଇମେପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ମିସ୍ସକଭୱୱସେନେୱ ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମକୋଲଂକୋଲା ମାନୁସକଭୱନିବ୍ବତ୍ତକୋୟେୱ ଚ ଏକବୀଜୀ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଏକେକୋ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ସଦ୍ଧାଧୁରେନେୱ ଚତ୍ତାରୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମା, ଚତ୍ତାରୋ କୋଲଂକୋଲା, ଚତ୍ତାରୋ ଏକବୀଜିନୋତି ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ସଚେ ପଞ୍ଞାୟ ସକ୍କା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ, ‘ଅହଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀ’ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମାଦିଭାୱଂ ପତ୍ତାପି ପଟିପଦାୱସେନ ଦ୍ୱାଦସେୱାତି ଇମେ ଚତୁୱୀସତି ସୋତାପନ୍ନା ଇହଟ୍ଠକନିଟ୍ଠାନିକୱସେନେୱ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ କଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୩୪। ସକଦାଗାମିନିଦ୍ଦେସେ – ପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ସକିଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ। ସକିଦେଵାତି ଏକଵାରଂଯେଵ। ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ଵାତି ଇମିନା ପଞ୍ଚସୁ ସକଦାଗାମୀସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଏକୋଵ ଗହିତୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଇଧ ସକଦାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ଵା ଇଧେଵ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଇଧ ପତ୍ଵା ଦେଵଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଵଲୋକେ ପତ୍ଵା ତତ୍ଥେଵ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଏକଚ୍ଚୋ ଦେଵଲୋକେ ପତ୍ଵା ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି – ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଇଧ ନ ଗହିତା। ଯୋ ପନ ଇଧ ପତ୍ଵା ଦେଵଲୋକେ ଯାଵତାଯୁକଂ ଵସିତ୍ଵା ପୁନ ଇଧୂପପଜ୍ଜିତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି – ଅଯଂ ଏକୋଵ ଇଧ ଗହିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ତଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତମେଵ। ଇମସ୍ସ ପନ ସକଦାଗାମିନୋ ଏକବୀଜିନା ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣନ୍ତି? ଏକବୀଜିସ୍ସ ଏକାଵ ପଟିସନ୍ଧି, ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ଵେ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ – ଇଦଂ ନେସଂ ନାନାକରଣନ୍ତି।

୩୫। ଅନାଗାମିନିଦ୍ଦେସେ – ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନନ୍ତି ଓରଂ ଵୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ। ଯସ୍ସ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ବନ୍ଧନାନି ଅପ୍ପହୀନାନି ହୋନ୍ତି, ସୋ ଭଵଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତୋପି ଗିଲିତବଳିସୋ ମଚ୍ଛୋ ଵିଯ ଦୀଘସୁତ୍ତକେନ ପାଦେ ବଦ୍ଧକାକୋ ଵିଯ ତେହି ବନ୍ଧନେହି ଆକଡ୍ଢିଯମାନୋ କାମଧାତୁଯଂଯେଵ ପଵତ୍ତତୀତି ପଞ୍ଚ ବନ୍ଧନାନି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ହେଟ୍ଠାଭାଗିଯାନି ହେଟ୍ଠାକୋଟ୍ଠାସିକାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକ୍ଖଯାତି ତେସଂ ବନ୍ଧନାନଂ ପରିକ୍ଖଯେନ। ଓପପାତିକୋତି ଉପପାତଯୋନିକୋ। ଇମିନାସ୍ସ ଗବ୍ଭସେଯ୍ଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧାଵାସଲୋକେ ପରିନିବ୍ବାଯିତା। ଅନାଵତ୍ତିଧମ୍ମୋ ତସ୍ମା ଲୋକାତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଵସେନ ତସ୍ମା ଲୋକା ଇଧ ଅନାଵତ୍ତନସଭାଵୋ। ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନଥେରଦସ୍ସନଧମ୍ମସ୍ସଵନାନଂ ପନତ୍ଥାଯସ୍ସ ଆଗମନଂ ଅନିଵାରିତଂ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵଂଵିଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ପୁନ ଅନାଗମନତୋ ଅନାଗାମୀ ନାମ ଵୁଚ୍ଚତି।

୩୬। ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନିଦ୍ଦେସେ – ଉପପନ୍ନଂ ଵା ସମନନ୍ତରାତି ଉପପନ୍ନସମନନ୍ତରା ଵା ହୁତ୍ଵା। ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଵା ଵେମଜ୍ଝଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଵେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଵା ହୁତ୍ଵା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ସଞ୍ଜନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵାସଦ୍ଦଵିକପ୍ପତୋ ପନ ଵେମଜ୍ଝଂ ପତ୍ତନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏଵଂ ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଉପରିଟ୍ଠିମାନଂ ସଂଯୋଜନାନନ୍ତି ଉପରି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଵା କିଲେସାନଂ। ପହାନାଯାତି ଏତେସଂ ପଜହନତ୍ଥାଯ ମଗ୍ଗଂ ସଞ୍ଜନେତି। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆଯୁଵେମଜ୍ଝସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯେଵ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଵୁଚ୍ଚତି।

୩୭। ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯିନିଦ୍ଦେସେ – ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଵେମଜ୍ଝଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଵେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା। ଉପହଚ୍ଚ ଵା କାଲକିରିଯନ୍ତି ଉପଗନ୍ତ୍ଵା କାଲକିରିଯଂ। ଆଯୁକ୍ଖଯସ୍ସ ଆସନ୍ନେ ଠତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଵିହେସୁ ତାଵ କପ୍ପସହସ୍ସପ୍ପମାଣସ୍ସ ଆଯୁନୋ ପଞ୍ଚକପ୍ପସତସଙ୍ଖାତଂ ଵେମଜ୍ଝଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଛଟ୍ଠେ ଵା କପ୍ପସତେ ସତ୍ତମଟ୍ଠମନଵମାନଂ ଵା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଦସମେଯେଵ ଵା କପ୍ପସତେ ଠତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ଵା କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଵୁଚ୍ଚତି।

୩୮। ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନିଦ୍ଦେସେସୁ – ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖେନ ଅଧିମତ୍ତପଯୋଗଂ ଅକତ୍ଵାଵ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋତି ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ। ସସଙ୍ଖାରେନ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ ଅଧିମତ୍ତପଯୋଗଂ କତ୍ଵାଵ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯନଧମ୍ମୋତି ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ।

୪୦। ଉଦ୍ଧଂସୋତନିଦ୍ଦେସେ – ଉଦ୍ଧଂ ଵାହିଭାଵେନ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ତଣ୍ହାସୋତଂ ଵଟ୍ଟସୋତଂ ଵାତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ଉଦ୍ଧଂ ଵା ଗନ୍ତ୍ଵା ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ ଉଦ୍ଧମସ୍ସ ମଗ୍ଗସୋତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ। ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ। ଅଵିହା ଚୁତୋ ଅତପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତୀତିଆଦୀସୁ ଅଵିହେ କପ୍ପସହସ୍ସଂ ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ଅତପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ରାପି ଦ୍ଵେ କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ରାପି ଚତ୍ତାରି କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସିଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ରାପି ଅଟ୍ଠ କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଵସନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣିତ୍ଵା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଵସନ୍ତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ସଞ୍ଜନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମେସଂ ପନ ଅନାଗାମୀନଂ ପଭେଦଜାନନତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀଚତୁକ୍କଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅଵିହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚତ୍ତାରୋ ଦେଵଲୋକେ ସୋଧେତ୍ଵା ଅକନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ। ଯୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ତଯୋ ଦେଵଲୋକେ ସୋଧେତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସୀଦେଵଲୋକେ ଠତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି – ଅଯଂ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ, ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ । ଯୋ ପନ ଇତୋ ଅକନିଟ୍ଠମେଵ ଗନ୍ତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ, ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମ । ଯୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ଚତୂସୁ ଦେଵଲୋକେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଅଯଂ ନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ, ନ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ନାମାତି। ଏଵମେତେ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଅନାଗାମିନୋ ହୋନ୍ତି।

କଥଂ? ଅୱିହେ ତାୱ ତଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ, ଏକୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ତେ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ପଞ୍ଚ, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ପଞ୍ଚାତି ଦସ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଅତପ୍ପାସୁଦସ୍ସାସୁଦସ୍ସୀସୁପି ଚତ୍ତାରୋ ଦସକା ଚତ୍ତାଲୀସଂ। ଅକନିଟ୍ଠେ ପନ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ନତ୍ଥି। ତଯୋ ପନ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିନୋ, ଏକୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ। ତେ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ଚତ୍ତାରୋ, ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠ। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ହୋନ୍ତି।

ତେ ସବ୍ବେପି ପପଟିକୋପମାଯ ଦୀପିତା – ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତାନଞ୍ହି ଆରକଣ୍ଟକୱିପ୍ଫାଲିକନଖଚ୍ଛେଦନାନଂ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ପଠମୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଉପ୍ପନ୍ନସମନନ୍ତରାୱ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ତତୋ ମହନ୍ତତରେ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ଆକାସଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ୱେମଜ୍ଝଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ତତୋ ମହନ୍ତତରେ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ଆକାସଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତମାନା ପଥୱିଂ ଅନୁପହଚ୍ଚତଲା ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ତତିଯୋ ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ୱେମଜ୍ଝଂ ପତ୍ୱା ଅନୁପହଚ୍ଚ ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ତତୋ ମହନ୍ତତରେ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ଆକାସଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ପଥୱିଂ ପତିତ୍ୱା ଉପହଚ୍ଚତଲା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? କାଲକିରିଯଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଆଯୁଗତିଂ ଖେପେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ତତୋ ମହନ୍ତତରେ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ପରିତ୍ତେ ତିଣକଟ୍ଠେ ପତିତ୍ୱା ତଂ ପରିତ୍ତଂ ତିଣକଟ୍ଠଂ ଝାପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଅପ୍ପଯୋଗେନ ଲହୁସାଯ ଗତିଯା ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ତତୋ ମହନ୍ତତରେ ଅଯୋମୁଖେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ୱିପୁଲେ ତିଣକଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେ ପତିତ୍ୱା ତଂ ୱିପୁଲଂ ତିଣକଟ୍ଠପୁଞ୍ଜଂ ଝାପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ସପ୍ପଯୋଗେନ ଅଲହୁସାଯ ଗତିଯା ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ଅପରା ମହନ୍ତେସୁ ତିଣକଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେସୁ ପତତି, ତତ୍ଥ ମହନ୍ତେସୁ ତିଣକଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେସୁ ଝାଯମାନେସୁ ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରୋ ୱା ଜାଲା ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା କମ୍ମାରସାଲଂ ଝାପେତ୍ୱା ଗାମନିଗମନଗରରଟ୍ଠଂ ଝାପେତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯତି – ଏୱରୂପୋ ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଅନେକଭୱବୀଜୱିପ୍ଫାରଂ ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ବ୍ଯନ୍ତୀକତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଆରକଣ୍ଟକାଦିଭେଦଂ ଖୁଦ୍ଦକମ୍ପି ମହନ୍ତମ୍ପି ଅଯୋକପାଲମେୱ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତେ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଅଯୋକପାଲନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୭।୫୫)। ଯଥାହ –

‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ‘ନୋ ଚସ୍ସ, ନୋ ଚ ମେ ସିଯା, ନ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି, ଯଦତ୍ଥି ଯଂ ଭୂତଂ, ତଂ ପଜହାମୀ’’’ତି ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି। ସୋ ଭୱେ ନ ରଜ୍ଜତି, ସମ୍ଭୱେ ନ ରଜ୍ଜତି, ଅତ୍ଥୁତ୍ତରି ପଦଂ ସନ୍ତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତି। ତଞ୍ଚ ଖ୍ୱସ୍ସ ପଦଂ ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ହୋତି। ତସ୍ସ ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ମାନାନୁସଯୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ପହୀନୋ ହୋତି। ସୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ ଖୋ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅନୁପହଚ୍ଚ ତଲଂ ନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପହଚ୍ଚ ତଲଂ ନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖଯା ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ଯଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପରିତ୍ତେ ତିଣପୁଞ୍ଜେ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେ ୱା ନିପତେଯ୍ଯ, ସା ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିମ୍ପି ଜନେଯ୍ଯ, ଧୂମମ୍ପି ଜନେଯ୍ଯ, ଅଗ୍ଗିମ୍ପି ଜନେତ୍ୱା ଧୂମମ୍ପି ଜନେତ୍ୱା ତମେୱ ପରିତ୍ତଂ ତିଣପୁଞ୍ଜଂ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜଂ ୱା ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଅନାହାରା ନିବ୍ବାଯେଯ୍ଯ; ଏୱମେୱ

ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖଯା ଅସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ୱିପୁଲେ ତିଣପୁଞ୍ଜେ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେ ୱା ନିପତେଯ୍ୟ, ସା ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିମ୍ପି ଜନେଯ୍ୟ…ପେ… ତମେୱ ୱିପୁଲଂ ତିଣପୁଞ୍ଜଂ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜଂ ୱା ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଅନାହାରା ନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ସସଙ୍ଖାରପରିନିବ୍ବାଯୀ ହୋତି।

‘‘ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖଯା ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ହୋତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିୱସଂ ସନ୍ତତ୍ତେ ଅଯୋକପାଲେ ହଞ୍ଞମାନେ ପପଟିକା ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ମହନ୍ତେ ତିଣପୁଞ୍ଜେ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜେ ୱା ନିପତେଯ୍ୟ, ସା ତତ୍ଥ ଅଗ୍ଗିମ୍ପି ଜନେଯ୍ୟ…ପେ… ତମେୱ ମହନ୍ତଂ ତିଣପୁଞ୍ଜଂ ୱା କଟ୍ଠପୁଞ୍ଜଂ ୱା ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛମ୍ପି ଦହେଯ୍ୟ, ଦାଯମ୍ପି ଦହେଯ୍ୟ , ଗଚ୍ଛମ୍ପି ଦହିତ୍ୱା ଦାଯମ୍ପି ଦହିତ୍ୱା ହରିତନ୍ତଂ ୱା ପଥନ୍ତଂ ୱା ସେଲନ୍ତଂ ୱା ଉଦକନ୍ତଂ ୱା ରମଣୀଯଂ ୱା ଭୂମିଭାଗଂ ଆଗମ୍ମ ଅନାହାରା ନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟ; ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ହୋତି – ନୋ ଚସ୍ସ…ପେ… ପରିକ୍ଖଯା ଉଦ୍ଧଂସୋତୋ ହୋତି ଅକନିଟ୍ଠଗାମୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୭।୫୫)।

୪୧-୪୪। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନାଦିନିଦ୍ଦେସା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାୱ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଦ୍ୱାଦସ ଅରହନ୍ତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ତଯୋ ହି ୱିମୋକ୍ଖା – ସୁଞ୍ଞତୋ, ଅନିମିତ୍ତୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋତି। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ୱିମୁତ୍ତଖୀଣାସୱୋ ପଟିପଦାୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି; ତଥା ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେହୀତି – ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସ ଅରହନ୍ତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଇମେ ଦ୍ୱାଦସ ଅରହନ୍ତୋ ୱିଯ ଦ୍ୱାଦସେୱ ସକଦାଗାମିନୋ, ଚତୁୱୀସତି ସୋତାପନ୍ନା, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଅନାଗାମିନୋତି ଏତ୍ତକା ପୁଗ୍ଗଲା ଇତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସାସନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

ଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨। ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୫। ଦୁକନିଦ୍ଦେସେ କୋଧନୋତି କୁଜ୍ଝନସୀଲୋ ମହାକୋଧୋ। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାପି ଧମ୍ମେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତ୍ଥ କତମୋ କୋଧୋତିଆଦିମାହ। ଉପନାହୀନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କୋଧୋ କୁଜ୍ଝନାତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ତଥା ଉପନାହୀନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ପୁବ୍ବକାଲଂ କୋଧୋତିଆଦୀନି। ଅଯଂ କୋଧୋ ଅପ୍ପହୀନୋତି ଅଯଂ ଏତ୍ତକୋ କୋଧୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ୱା ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ୱା ଅପ୍ପହୀନୋ। ପରତୋ ଉପନାହାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୫୩। ଅହିରିକନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ – ଇମିନା ଅହିରିକେନାତି ଇମିନା ଏୱଂପକାରେନ ଅହିରିକଧମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଇମିନା ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୬୩।ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବନ୍ଧନୋ। ବହିଦ୍ଧାସଂଯୋଜନୋତି ବହିଦ୍ଧାବନ୍ଧନୋ। ତେ ଉଭୋପି ୱଚ୍ଛକସାଲୂପମାଯ ଦୀପେତବ୍ବା। ୱଚ୍ଛକସାଲାଯ ହି ଅନ୍ତୋ ବଦ୍ଧୋ ଅନ୍ତୋଯେୱ ସଯିତୱଚ୍ଛକୋ ୱିଯ ଇଧଟ୍ଠକସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ। ତେସଞ୍ହି ବନ୍ଧନମ୍ପି ଇଧେୱ, ସଯମ୍ପି ଇଧେୱ। ଅନ୍ତୋ ବଦ୍ଧୋ ପନ ବହି ସଯିତୱଚ୍ଛକୋ ୱିଯ ରୂପାରୂପଭୱେ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ। ତେସଞ୍ହି ବନ୍ଧନମେୱ ଇଧ, ସଯଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଠିତା। ବହି ବଦ୍ଧୋ ବହି ସଯିତୱଚ୍ଛକୋ ୱିଯ ରୂପାରୂପଭୱେ ଅନାଗାମୀ। ତସ୍ସ ହି ବନ୍ଧନମ୍ପି ବହିଦ୍ଧା, ସଯମ୍ପି ବହିଦ୍ଧାୱ। ବହି ବଦ୍ଧୋ ପନ ଅନ୍ତୋସଯିତୱଚ୍ଛକୋ ୱିଯ ଇଧଟ୍ଠକଅନାଗାମୀ। ତସ୍ସ ହି ବନ୍ଧନଂ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ, ସଯଂ ପନ ଇଧ ଠିତୋ।

୬୫। ଅକ୍କୋଧନନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ – ପହୀନୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ୱା, ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ୱା, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ୱା ପହୀନୋ।

୮୩। ଦୁଲ୍ଲଭନିଦ୍ଦେସେ – ଦୁଲ୍ଲଭାତି ନ ସୁଲଭା। ପୁବ୍ବକାରୀତି ପଠମମେୱ କାରକୋ। କତଞ୍ଞୂତି କତଂ ୱେଦେତି, ୱିଦିତଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ତେ ଅଗାରିଯାନଗାରିଯେହି ଦୀପେତବ୍ବା। ଅଗାରିଯେସୁ ହି ମାତାପିତରୋ ପୁବ୍ବକାରିନୋ ନାମ। ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ପନ ମାତାପିତରୋ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତା ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ତେସଂ କୁରୁମାନା କତୱେଦିନୋ ନାମ। ଅନଗାରିଯେସୁ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ପୁବ୍ବକାରିନୋ ନାମ। ଅନ୍ତେୱାସିକସଦ୍ଧିୱିହାରିକା ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯେ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତା ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ତେସଂ କୁରୁମାନା କତୱେଦିନୋ ନାମ। ତେସଂ ଆୱିଭାୱତ୍ଥାଯ

ଉପଜ୍ଝାୟପୋସକସୋଣତ୍ଥେରାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନି କଥେତବ୍ବାନି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ପରେନ ଅକତେପେୟେୱ ଉପକାରେ ଅତ୍ତନି କତଂ ଉପକାରଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କାରକୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ସେୟ୍ୟଥାପି ମାତାପିତରୋ ଚେୱ ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟା ଚ। ସୋ ଦୁଲ୍ଲଭୋ; ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାଭିଭୂତତ୍ତା। ପରେନ କତସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ଅନୁରୂପପୱତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନି କତଂ ଉପକାରଂ ଉପକାରତୋ ଜାନନ୍ତୋ, ୱେଦିୟନ୍ତୋ, କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ସେୟ୍ୟଥାପି ମାତାପିତୁଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟେସୁ ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନୋ। ସୋପି ଦୁଲ୍ଲଭୋ; ସତ୍ତାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତତ୍ତା।

ଅପିଚ – ଅକାରଣୱଚ୍ଛଲୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ସକାରଣୱଚ୍ଛଲୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। 'କରିସ୍ସତି ମେ'ତି ଏୱମାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖକିରିୟୋ ପୁବ୍ବକାରୀ। 'କରିସ୍ସତି ମେ'ତି ଏୱମାଦିକାରଣସାପେକ୍ଖକିରିୟୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ତମୋଜୋତିପରାୟଣୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ଜୋତିଜୋତିପରାୟଣୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ଦେସେତା ପୁବ୍ବକାରୀ, ପଟିପଜ୍ଜିତା କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ। ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପୁବ୍ବକାରୀ, ଅରିୟସାୱକୋ କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀତି। ଦୁକନିପାତଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୨୦) ପନ – '''ପୁବ୍ବକାରୀ'ତି ପଠମଂ ଉପକାରସ୍ସ କାରକୋ, 'କତଞ୍ଞୁକତୱେଦୀ'ତି ତେନ କତଂ ଞତ୍ୱା ପଚ୍ଛା କାରକୋ। ତେସୁ ପୁବ୍ବକାରୀ ଇଣଂ ଦେମୀତି ସଞ୍ଞଂ କରୋତି, ପଚ୍ଛାକାରକୋ 'ଇଣଂ ଜୀରାପେମୀ'ତି ସଞ୍ଞଂ କରୋତୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୪। ଦୁତ୍ତପ୍ପୟନିଦ୍ଦେସେ – ଦୁତ୍ତପ୍ପୟାତି ଅତପ୍ପୟା, ନ ସକ୍କା କେନଚି ତପ୍ପେତୁଂ। ଯୋ ହି ଉପଟ୍ଠାକକୁଲଂ ୱା ଞାତିକୁଲଂ ୱା ନିସ୍ସାୟ ୱସମାନୋ ଚୀୱରେ ଜିଣ୍ଣେ ତେହି ଦିନ୍ନଂ ଚୀୱରଂ ନିକ୍ଖିପତି, ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦିନ୍ନମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପତେୱ। ଯୋ ଚ ତେନେୱ ନୟେନ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି ପରସ୍ସ ଦେତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଦ୍ଧମ୍ପି ତଥେୱ କରୋତି। ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା ସକଟେହିପି ପଚ୍ଚୟେ ଉପନେନ୍ତେନ ତପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଦୁତ୍ତପ୍ପୟା ନାମ।

୮୫। ସୁତପ୍ପୟନିଦ୍ଦେସେ – ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଅକତ୍ୱା ପରସ୍ସ ନ ଦେତି। ଅତିରେକେ ପନ ସତି ନ ନିକ୍ଖିପତି ପରସ୍ସ ଦେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଉପଟ୍ଠାକକୁଲା ୱା ଞାତିକୁଲା ୱା ଜିଣ୍ଣଚୀୱରୋ ସାଟକଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ନ ନିକ୍ଖିପତି; ଅଗ୍ଗଡ୍ଢଂ ଦତ୍ୱା ପାରୁପନ୍ତୋପି ପୁନ ଦିୟ୍ୟମାନେ ସହସା ନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଚ ଲଦ୍ଧଂ ଲଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ପରେସଂ ନ ଦେତି। ଇମେ ଦ୍ୱେପି ସୁଖେନ ସକ୍କା ତପ୍ପେତୁନ୍ତି ସୁତପ୍ପୟା ନାମାତି।

୮୬।ଆସୱାତି କିଲେସା। ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। ସୂକରମଂସଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଚ୍ଛମଂସନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି, ମିଗମଂସଂ, ଲଭିତ୍ୱା ଦୀପିମଂସନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। କାଲେ ସନ୍ତେୟେୱ 'କାଲୋ ନତ୍ଥୀ'ତି, ଅପ୍ପୱାରେତ୍ୱାୱ 'ପୱାରିତୋସ୍ମୀ'ତି, ପତ୍ତେ ରଜସ୍ମିଂ ଅପତିତେୟେୱ 'ପତିତ'ନ୍ତି, ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମଚ୍ଛମଂସେ ଅକତେୟେୱ 'ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ'ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। ଅଚ୍ଛମଂସଂ ଲଭିତ୍ୱା ସୂକରମଂସନ୍ତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି…ପେ… ଅତ୍ତାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ମଚ୍ଛମଂସେ କତେ 'ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ'ନ୍ତି ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି । ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ – '''ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବ'ନ୍ତି ସଙ୍ଘଭୋଗସ୍ସ ଅପଟ୍ଠପନଂ ଅୱିଚାରଣଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ ନାମ, ତଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି। 'କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବ'ନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ପଟ୍ଠପନଂ ୱିଚାରଣଂ, ତଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତୀ''ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସନ୍ତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସୁଭୂମିୟଂ ତିଣଲତାଦୀନି ୱିୟ ରତ୍ତିମ୍ପି ଦିୱାପି ଆସୱା ୱଡ୍ଢନ୍ତିୟେୱ। ସୁକ୍ଖପକ୍ଖେ କପ୍ପିୟମଂସଂ ଲଭିତ୍ୱା କପ୍ପିୟମଂସନ୍ତେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତବ୍ବଂ ନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟତି ନାମାତି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୮ ।ହୀନାଧିମୁତ୍ତୋତି ହୀନଜ୍ଝାସୟୋ। ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ନିସ୍ସୀଲୋ। ପାପଧମ୍ମୋତି ଲାମକଧମ୍ମୋ।

୮୯ ।ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତୋତି ପଣୀତଜ୍ଝାସୟୋ। କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋତି ଭଦ୍ଦକଧମ୍ମୋ, ସୁଚିଧମ୍ମୋ, ସୁନ୍ଦରଧମ୍ମୋ।

୯୦ ।ତିତ୍ତୋତି ସୁହିତୋ ପରିୟୋସିତୋ। ତପ୍ପେତାତି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତିତ୍ତିକରୋ। ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଯେ ଚ ତଥାଗତସାୱକାତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ନୱହି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେହି ସୟଂ ତିତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣା। ଅଞ୍ଞେ ପନ ତପ୍ପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ଧମ୍ମକଥାୟ ଅଭିସମୟୋ ନ ହୋତି। ସାୱକାନଂ ପନ ଧମ୍ମକଥାୟ ଅପରିମାଣାନମ୍ପି ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅଭିସମୟୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ପନ ତେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତା ନ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱଚନଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନପରିସାପି 'ଅୟଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମଂ କଥେତି, ବୁଦ୍ଧେହି ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମଂ କଥେତୀ'ତି ଚିତ୍ତୀକାରଂ କରୋତି। ଇତି ସୋ ଚିତ୍ତୀକାରୋ ବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋୱ ତପ୍ପେତା ନାମ। ଯଥା ହି 'ଅସୁକସ୍ସ

ନାମ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଦେଥା’ତି ରଞ୍ଞା ଆଣତ୍ତା କିଞ୍ଚାପି ଆନେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ରାଜାୱ ତତ୍ଥ ଦାଯକୋ। ଯେହିପି ଲଦ୍ଧଂ ହୋତି, ତେ ‘ରଞ୍ଞା ଅମ୍ହାକଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଦିନ୍ନଂ, ଇସ୍ସରିଯୱିଭୱୋ ଦିନ୍ନୋ’ତ୍ୱେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ନ ରାଜପୁରିସେହୀତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୩। ତିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯ ୧ । ତିକନିଦ୍ଦେସେ – ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ନିସ୍ସୀଲୋ। ପାପଧମ୍ମୋତି ଲାମକଧମ୍ମୋ। ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ୱା ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତିଯା ପାପଧମ୍ମୋ । କାଯୱଚୀସଂୱରଭେଦେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ସେସସଂୱରଭେଦେନ ପାପଧମ୍ମୋ। ଅସୁଦ୍ଧପଯୋଗତାଯ ଦୁସ୍ସୀଲୋ, ଅସୁଦ୍ଧାସଯତାଯ ପାପଧମ୍ମୋ। କୁସଲସୀଲୱିରହେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ; ଅକୁସଲସୀଲସମନ୍ନାଗମେନ ପାପଧମ୍ମୋ। ଅସୁଚୀତି ଅସୁଚୀହି କାଯକମ୍ମାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରୋତି ସଙ୍କାଯ ପରେହି ସରିତବ୍ବସମାଚାରୋ। କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଇଦଂ ଇମିନା କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ଏୱଂ ପରେହି ଆସଙ୍କନୀଯସମାଚାରୋ, ଅତ୍ତନୋଯେୱ ୱା ସଙ୍କାଯ ସରିତବ୍ବସମାଚାରୋ – ସାସଙ୍କସମାଚାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ହି ଦିୱାଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା କିଞ୍ଚିଦେୱ ମନ୍ତଯନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ‘ଇମେ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ମନ୍ତେନ୍ତି, କଚ୍ଚି ନୁ ଖୋ ମଯା କତକମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା ମନ୍ତେନ୍ତୀ’ତି ଏୱଂ ସାସଙ୍କସମାଚାରୋ ହୋତି।

ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦେତବ୍ବଯୁତ୍ତକେନ ପାପକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅସ୍ସମଣୋ ସମଣପଟିଞ୍ଞୋତି ଅସ୍ସମଣୋ ହୁତ୍ୱାୱ ସମଣପତିରୂପକତାଯ ‘ସମଣୋ ଅହ’ନ୍ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞୋ। ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋତି ଅଞ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ସୁନିୱତ୍ଥେ ସୁପାରୁତେ ସୁମ୍ଭକପତ୍ତଧରେ ଗାମନିଗମଜନପଦରାଜଧାନୀସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ସଯମ୍ପି ତାଦିସେନ ଆକାରେନ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନତୋ ‘ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ‘ଅହଂ ଭିକ୍ଖୂ’ତି ୱତ୍ୱା ଉପୋସଥଗ୍ଗାଦୀନି ପୱିସନ୍ତୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋ ହୋତିଯେୱ, ତଥା ସଙ୍ଘିକଂ ଲାଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ଅନ୍ତୋପୂତୀତି ପୂତିନା କମ୍ମେନ ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ, ନିଗ୍ଗୁଣତାଯ ୱା ଗୁଣସାରୱିରହିତତ୍ତା ଅନ୍ତୋପୂତି। ଅୱସ୍ସୁତୋତି ରାଗାଦୀହି ତିନ୍ତୋ। କସମ୍ବୁଜାତୋତି ସଞ୍ଜାତରାଗାଦିକଚୱରୋ। ଅଥ ୱା କସମ୍ବୁ ୱୁଚ୍ଚତି ତିନ୍ତକୁଣପଗତଂ କସଟୌଦକଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ସାସନେ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ନାମ ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା ତିନ୍ତକୁଣପକସଟୌଦକସଦିସୋ। ତସ୍ମା କସମ୍ବୁ ୱିଯ ଜାତୋତି କସମ୍ବୁଜାତୋ।

ତସ୍ସ ନ ଏୱଂ ହୋତୀତି କସ୍ମା ନ ହୋତି? ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା ଭୱେଯ୍ଯ ଅରହତ୍ତଂ ଲଦ୍ଧୁଂ, ତସ୍ସା ପତିଟ୍ଠାଯ ଭିନ୍ନତ୍ତା। ଯଥା ହି ଚଣ୍ଡାଲକୁମାରକସ୍ସ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱାପି, ଯସ୍ମିଂ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତା ଅଭିସେକଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଅପଚ୍ଚାଜାତତ୍ତା ନ ଏୱଂ ହୋତି – ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ସୋ ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ୱିଯ ଅଭିସେକଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯ’ନ୍ତି; ଏୱମେୱ ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱାପି, ଯସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ସୋ ସୀଲୱା ୱିଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣେଯ’ନ୍ତି ନ ଏୱଂ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହତ୍ତାସାଯ ଅଭାୱା ନିରାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୯ ୨ ।ତସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତୀତି କସ୍ମା ହୋତି? ଯସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସକ୍କା ଭୱେଯ୍ଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ, ତସ୍ସା ପତିଟ୍ଠାଯ ଥିରତ୍ତା। ଯଥା ହି ସୁଜାତସ୍ସ ଖତ୍ତିଯକୁମାରସ୍ସ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମିଂ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତା ଅଭିସେକଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚାଜାତସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି – ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି, ସୋ କୁମାରୋ ୱିଯ ଅଭିସେକଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯ’ନ୍ତି ଏୱମେୱ ସୀଲୱତୋ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ସା ପତିଟ୍ଠାଯ ଥିରତ୍ତା – ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯ’ନ୍ତି ଏୱଂ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆସଂସୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଅରହତ୍ତଂ ଆସଂସତି ପତ୍ଥେତୀତି ଆସଂସୋ।

୯୩।ଯା ହିସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଅୱିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ଯା ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଅରହତ୍ତୱିମୁତ୍ତିଯା ଅୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତାସା ଅହୋସି, ସା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ନ ଏୱଂ ହୋତି। ଯଥା ହି ଅଭିସିତ୍ତସ୍ସ ଖତ୍ତିଯସ୍ସ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ରଜ୍ଜେ ଅଭିସିତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱା ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରଜ୍ଜାଭିସେକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେତଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ଅଭାୱା ନ ଏୱଂ ହୋତି – ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ସୋ କୁମାରୋ ୱିଯ ଅଭିସେକଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି; ଏୱମେୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ‘ଅସୁକୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’ତି ସୁତ୍ୱା, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅରହତ୍ତାନଂ ଅଭାୱା – ‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହମ୍ପି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣେଯ୍ଯ’ନ୍ତି ନ ଏୱଂ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରହତ୍ତାସାଯ ୱିଗତତ୍ତା ୱିଗତାସୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୯୪। ଗିଲାନୂପମନିଦ୍ଦେସେ – ଯାଯ ଉପମାଯ ତେ ଗିଲାନୂପମାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ତାୱ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଯୋ ଗିଲାନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସପ୍ପାଯାନୀତି ହିତାନି ୱୁଦ୍ଧିକରାନି। ପତିରୂପନ୍ତି ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ। ନେୱ ୱୁଟ୍ଠାତି ତମ୍ହା ଆବାଧାତି ଇମିନା ଅତେକିଚ୍ଛେନ ୱାତାପମାରାଦିନା ରୋଗେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତୋ ଗିଲାନୋ କଥିତୋ। ୱୁଟ୍ଠାତି ତମ୍ହା ଆବାଧାତି ଇମିନା ଖିପିତକଚ୍ଛୁତିଣପୁପ୍ଫକଜରାଦିପ୍ପଭେଦୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକାବାଧୋ କଥିତୋ।

ଲଭନ୍ତୋସପ୍ପାଯାନି ଭୋଜନାନି ନୋ ଅଲଭନ୍ତୋତି ଇମିନା ପନ ଯେସଂ ପଟିଜଗ୍ଗନେନ ଫାସୁକଂ ହୋତି, ସବ୍ବେପି ତେ ଆବାଧା କଥିତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପତିରୂପୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ ନାମ ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପଣ୍ଡିତୋ ଦକ୍ଖୋ ଅନଲସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାକୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋତି 'ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଦାତବ୍ବୋ'ତି ଅନୁଞ୍ଞାତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଗିଲାନେ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଯାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ 'ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚ ସାମଣେରୋ ଚ ଇମଂ ପଟିଜଗ୍ଗଥା'ତି ଅପଲୋକେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବା। ଯାୱ ପନ ତେ ତଂ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତି, ତାୱ ଗିଲାନସ୍ସ ଚ ତେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଯେନତ୍ଥୋ ସବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସେୱ ଭାରୋ। ଅଞ୍ଞେପି ଗିଲାନା ଉପଟ୍ଠାତବ୍ବାତି ଇତରେପି ଦ୍ୱେ ଗିଲାନା ଉପଟ୍ଠାତବ୍ବା। କିଂ କାରଣା? ଯୋପି ହି ନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତଗିଲାନୋ, ସୋ ଅନୁପଟ୍ଠିଯମାନୋ 'ସଚେ ମଂ ପଟିଜଗ୍ଗେଯ୍ୟୁଂ, ଫାସୁକଂ ମେ ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ଖୋ ପନ ମଂ ପଟିଜଗ୍ଗନ୍ତୀ'ତି ମନୋପଦୋସଂ କତ୍ୱା ଅପାଯେ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ। ପଟିଜଗ୍ଗିଯମାନସ୍ସ ପନ ଏୱଂ ହୋତି – 'ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଯଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ସବ୍ବଂ କତଂ, ମଯ୍ହଂ ପନ କମ୍ମୱିପାକୋ ଈଦିସୋ'ତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ମେତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଯୋ ପନ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ବ୍ଯାଧିନା ସମନ୍ନାଗତୋ ଲଭନ୍ତୋପି ଅଲଭନ୍ତୋପି ୱୁଟ୍ଠାତିଯେୱ, ତସ୍ସ ୱିନାପି ଭେସଜ୍ଜେନ ୱୂପସମନକବ୍ଯାଧି ଭେସଜ୍ଜେ କତେ ଖିପ୍ପତରଂ ୱୂପସମ୍ମତି। ତତୋ ସୋ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମଣଧମ୍ମଂ ୱା କାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି। ଇମିନା କାରଣେନ ଅଞ୍ଞେପି ଗିଲାନା ଉପଟ୍ଠାତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନେୱ ଓକ୍କମତୀତି ନେୱ ପୱିସତି। ନିଯାମଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମଗ୍ଗନିଯାମସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମତ୍ତଂ। ଇମିନା ପଦପରମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଥିତୋ। ଦୁତିଯୱାରେନ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ଗହିତୋ ସାସନେ ନାଳଅକତ୍ଥେରସଦିସୋ । ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେ ଏକୱାରଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଓୱାଦଂ ଲଭିତ୍ୱା ପଟିୱିଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣୋ ଚ। ତତିଯୱାରେନ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଥିତୋ। ନେଯ୍ୟୋ ପନ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋୱ ହୋତି।

ଧମ୍ମଦେସନା ଅନୁଞ୍ଞାତାତି ମାସସ୍ସ ଅଟ୍ଠ ୱାରେ ଧମ୍ମକଥା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଧମ୍ମୋ ଦେସେତବ୍ବୋତି ଇତରେସମ୍ପି ଧମ୍ମୋ କଥେତବ୍ବୋ। କିଂ କାରଣା? ପଦପରମସ୍ସ ହି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସାପି ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଯୋ ପନ ତଥାଗତସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନଂ ଲଭନ୍ତୋପି ଅଲଭନ୍ତୋପି ଧମ୍ମୱିନଯଞ୍ଚ ସୱନାଯ ଲଭନ୍ତୋପି ଅଲଭନ୍ତୋପି ଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେତି; ସୋ ଅଲଭନ୍ତୋ ନ ତାୱ ଅଭିସମେତି, ଲଭନ୍ତୋ ପନ ଖିପ୍ପମେୱ ଅଭିସମେସ୍ସତୀତି ଇମିନା କାରଣେନ ତେସଂ ଧମ୍ମୋ ଦେସେତବ୍ବୋ। ତତିଯସ୍ସ ପନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦେସେତବ୍ବୋୱ।
କାଯସକ୍ଖିଦିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତସଦ୍ଧାୱିମୁତ୍ତା ହେଟ୍ଠା କଥିତାଯେୱ।

୯୮। ଗୂଥଭାଣୀଆଦୀସୁ – ସଭଗ୍ଗତୋତି ସଭାଯଂ ଠିତୋ। ପରିସଗ୍ଗତୋତି ଗାମପରିସାଯ ଠିତୋ। ଞାତିମଜ୍ଝଗତୋତି ଦାଯାଦାନଂ ମଜ୍ଝେ ଠିତୋ। ପୂଗମଜ୍ଝଗତୋତି ସେଣୀନଂ ମଜ୍ଝେ ଠିତୋ। ରାଜକୁଲମଜ୍ଝଗତୋତି ରାଜକୁଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ମହାୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠିତୋ। ଅଭିନୀତୋତି ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ନୀତୋ। ସକ୍ଖିପୁଟ୍ଠୋତି ସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋ। ଏହମ୍ଭୋ ପୁରିସାତି ଆଲପନମେତଂ। ଅତ୍ତହେତୁ ୱା ପରହେତୁ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ହତ୍ଥପାଦାଦିହେତୁ ୱା ଧନହେତୁ ୱା। ଆମିସକିଞ୍ଚିକ୍ଖହେତୁ ୱାତି ଏତ୍ଥ ଆମିସନ୍ତି ଲାଭୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଞ୍ଚିକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ। ଅନ୍ତମସୋ ତିତ୍ତିରୱଟ୍ଟକସପ୍ପିପିଣ୍ଡନୱନୀତପିଣ୍ଡାଦିଅପ୍ପମତ୍ତକସ୍ସାପି ଲଞ୍ଜସ୍ସ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭାସିତା ହୋତୀତି ଜାନନ୍ତୋଯେୱ ମୁସାୱାଦଂ କତ୍ତା ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗୂଥସଦିସୱଚନତ୍ତା ଗୂଥଭାଣୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ଗୂଥଂ ନାମ ମହାଜନସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଂ ହୋତି ଅକନ୍ତଂ; ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ହୋତି ଅକନ୍ତଂ।

୯୯।ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁପ୍ଫସଦିସୱଚନତ୍ତା ପୁପ୍ଫଭାଣୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ଫୁଲ୍ଲାନି ୱସ୍ସିକାନି ୱା ଅଧିମୁତ୍ତକାନି ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନି କନ୍ତାନି ହୋନ୍ତି; ଏୱମେୱ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱଚନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଇଟ୍ଠଂ ହୋତି କନ୍ତଂ।

୧୦୦।ନେଲାତି ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ। ନାସ୍ସା ଏଲନ୍ତି ନେଲା। ନିଦ୍ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ, ''ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ''ତି (ଉଦା। ୬୫) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନେଲଂ ୱିଯ। କଣ୍ଣସୁଖାତି ବ୍ଯଞ୍ଜନମଧୁରତାଯ କଣ୍ଣାନଂ ସୁଖା। ସୂଚିୱିଜ୍ଝନଂ ୱିଯ କଣ୍ଣସୂଲଂ ନ ଜନେତି। ଅତ୍ଥମଧୁରତାଯ ସକଲସରୀରେ କୋପଂ ଅଜନେତ୍ୱା ପେମଂ ଜନେତୀତି ପେମନୀଯା। ହଦଯଂ ଗଚ୍ଛତି ଅପ୍ପଟିହଞ୍ଞମାନା ସୁଖେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱିସତୀତି ହଦଯଙ୍ଗମା। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ପୁରେ

ଭଵାତି ପୋରୀ। ପୁରେ ସଂଵଡ୍ଢନାରୀ ଵିଯ ସୁକୁମାରାତିପି ପୋରୀ। ପୁରସ୍ସ ଏସାତିପି ପୋରୀ। ନଗରଵାସୀନଂ କଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗରଵାସିନୋ ହି ଯୁତ୍ତକଥା ହୋନ୍ତି। ପିତିମତ୍ତଂ ପିତାତି, ମାତିମତ୍ତଂ ମାତାତି, ଭାତିମତ୍ତଂ ଭାତାତି ଵଦନ୍ତି। ଏଵରୂପୀ କଥା ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ କନ୍ତା ହୋତୀତି ବହୁଜନକନ୍ତା। ବହୁଜନସ୍ସ କନ୍ତଭାଵେନେଵ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ମନାପା ଚିତ୍ତଵୁଡ୍ଢିକରାତି ବହୁଜନମନାପା। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମଧୁଭାଣୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ମୁଦୁଭାଣୀତିପି ପାଠୋ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ମଧୁରଵଚନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଚତୁମଧୁରଂ ନାମ ମଧୁରଂ ପଣୀତଂ; ଏଵମେଵ ଇମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଵଚନଂ ଦେଵମନୁସ୍ସାନଂ ମଧୁରଂ ହୋତି।

୧୦୧। ଅରୁକୂପମଚିତ୍ତାଦୀସୁ – ଅଭିସଜ୍ଜତୀତି ଲଗ୍ଗତି। କୁପ୍ପତୀତି କୋପଵସେନ କୁପ୍ପତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତୀତି ପକତିଭାଵଂ ପଜହତି, ପୂତିକୋ ହୋତି। ପତିତ୍ଥୀଯତୀତି ଥିନଭାଵଂ ଥଦ୍ଧଭାଵଞ୍ଚ ଆପଜ୍ଜତି। କୋପନ୍ତି ଦୁବ୍ବଲକୋଧଂ। ଦୋସନ୍ତି ଦୁସ୍ସନଵସେନ ତତୋ ବଲଵତରଂ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅତୁଟ୍ଠାକାରଂ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଦୁଟ୍ଠାରୁକୋତି ପୁରାଣଵଣୋ। କଟ୍ଠେନାତି ଦଣ୍ଡକକୋଟିଯା। କଠଲାଯାତି କପାଲେନ। ଆସଵଂ ଦେତୀତି ଅପରାପରଂ ସଵତି। ପୁରାଣଵଣୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଏଵ ପୁବ୍ବଂ ଲୋହିତଂ ଯୂସନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ସଵତି , ଘଟ୍ଟିତୋ ପନ ତାନି ଅଧିକତରଂ ସଵତି। ଏଵମେଵଂ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଇଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ, ଦୁଟ୍ଠାରୁକୋ ଵିଯ ହି କୋଧନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ସଵନଂ ଵିଯ କୋଧନସ୍ସପି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଉଦ୍ଧୁମାତକସ୍ସ ଵିଯ ଚଣ୍ଡିକତସ୍ସ ଚରଣଂ। କଟ୍ଠେନ ଵା କଠଲାଯ ଵା ଘଟ୍ଟନଂ ଵିଯ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ଵଚନଂ ଭିଯ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାଯ ସଵନଂ ଵିଯ ‘ମାଦିସଂ ନାମ ଏସ ଏଵଂ ଵଦତୀ’ତି ଭିଯ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାଯ ଉଦ୍ଧୁମାଯନଭାଵୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅରୁକୂପମଚିତ୍ତୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ପୁରାଣଵଣସଦିସଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୨।ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାଯାତି ରତ୍ତିଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିନିଵାରଣେନ ଅନ୍ଧଭାଵକରଣେ ବହଲତମେ। ଵିଜ୍ଜନ୍ତରିକାଯାତି ଵିଜ୍ଜୁପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେ। ଇଧାପି ଇଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ଵିଯ ହି ଯୋଗାଵଚରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅନ୍ଧକାରଂ ଵିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା କିଲେସା। ଵିଜ୍ଜୁସଞ୍ଚରଣଂ ଵିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲୋ। ଵିଜ୍ଜନ୍ତରିକାଯ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ସାମନ୍ତା ରୂପଦସ୍ସନଂ ଵିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରାଵତ୍ଥରଣଂ ଵିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା କିଲେସା। ପୁନ ଵିଜ୍ଜୁସଞ୍ଚରଣଂ ଵିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ। ଵିଜ୍ଜନ୍ତରିକାଯ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ସାମନ୍ତା ରୂପଦସ୍ସନଂ ଵିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରାଵତ୍ଥରଣଂ ଵିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା କିଲେସା। ପୁନ ଵିଜ୍ଜୁସଞ୍ଚରଣଂ ଵିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ। ଵିଜ୍ଜନ୍ତରିକାଯ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ସାମନ୍ତା ରୂପଦସ୍ସନଂ ଵିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵିଜ୍ଜୂପମଚିତ୍ତୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଇତ୍ତରକାଲୋଭାସେନ ଵିଜ୍ଜୁସଦିସଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୩। ଵଜିରୂପମଚିତ୍ତତାଯପି ଇଦଂ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ – ଵଜିରଂ ଵିଯ ହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମଣିଗଣ୍ଠିପାସାଣଗଣ୍ଠି ଵିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଵଜ୍ଝା କିଲେସା। ଵଜିରସ୍ସ ମଣିଗଣ୍ଠିଂ ଵା ପାସାଣଗଣ୍ଠିଂ ଵା ଵିନିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଅଗମନଭାଵସ୍ସ ନତ୍ଥିଭାଵୋ ଵିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜାନଂ କିଲେସାନଂ ନତ୍ଥିଭାଵୋ। ଵଜିରେନ ନିବ୍ବିଦ୍ଧଵେଧସ୍ସ ପୁନ ଅପଟିପୂରଣଂ ଵିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପୁନ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵଜିରୂପମଚିତ୍ତୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। କିଲେସାନଂ ମୂଲଘାତକରଣସମତ୍ଥତାଯ ଵଜିରେନ ସଦିସଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୪। ଅନ୍ଧାଦୀସୁ ତଥାରୂପଂ ଚକ୍ଖୁ ନ ହୋତୀତି ତଥାଜାତିକଂ ତଥାସଭାଵଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ନ ହୋତି। ଫାତିଂ କରେଯ୍ୟାତି ଫୀତଂ ଵଡ୍ଢିତଂ କରେଯ୍ୟ। ସାଵଜ୍ଜାନଵଜ୍ଜେତି ସଦୋସନିଦ୍ଦୋସେ। ହୀନପ୍ପଣୀତେତି ଅଧମୁତ୍ତମେ। କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେତି କଣ୍ହସୁକ୍କାଯେଵ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିବାହନତୋ ପଟିପକ୍ଖଵସେନ ସପ୍ପଟିଭାଗାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ – କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’ତି ଯେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଜାନେଯ୍ୟ, ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ‘ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା’ତି, ସାଵଜ୍ଜାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେସୁ ପନ କଣ୍ହଧମ୍ମେ ‘ସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗା’ତି, ସୁକ୍କଧମ୍ମେ ‘କଣ୍ହସପ୍ପଟିଭାଗା’ତି ଯେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଜାନେଯ୍ୟ। ତଥାରୂପମ୍ପିସ୍ସ ଚକ୍ଖୁ ନ ହୋତୀତି ଇମିନା ନଯେନ ସେସଟ୍ଠାନେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଵରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଭୋଗସଂହରଣପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଚ ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥସୋଧନପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଚ ଅଭାଵା ଅନ୍ଧୋତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଦୁତିଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଭୋଗସଂହରଣପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଭାଵା, ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥସୋଧନପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ପନ ଅଭାଵା ଏକଚକ୍ଖୂତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତତିଯୋ ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ଭାଵା ଦ୍ଵିଚକ୍ଖୂତି ଵୁଚ୍ଚତି।

୧୦୭। ଅଵକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞାଦୀସୁ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୀତି ଉପାସକୋ ଧମ୍ମସ୍ସଵନତ୍ଥାଯ ଆଗତୋତି ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ ପହାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି। ଆଦିକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ ଭଦ୍ଦକଂ ଅନଵଜ୍ଜଂ ନିଦ୍ଦୋସଂ କତ୍ଵା ଦେସେନ୍ତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ଆଦୀତି ପୁବ୍ବପଟ୍ଠପନା। ମଜ୍ଝନ୍ତି କଥାଵେମଜ୍ଝଂ। ପରିଯୋସାନନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଇତିସ୍ସ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତା ପୁବ୍ବପଟ୍ଠପନେପି କଲ୍ୟାଣଂ ଭଦ୍ଦକଂ ଅନଵଜ୍ଜମେଵ କତ୍ଵା କଥେନ୍ତି, ଵେମଜ୍ଝେପି, ପରିଯୋସାନେପି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ଥି ଦେସନାଯ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନାନି, ଅତ୍ଥି ସାସନସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଦେସନାଯ ତାଵ – ଚତୁପ୍ପଦିକଗାଥାଯ ପଠମପଦଂ

ଆଦି, ଦ୍ୱେ ପଦାନି ମଜ୍ଝଂ, ଅୱସାନପଦଂ ପରିୟୋସାନଂ। ଏକାନୁସନ୍ଧିକସୁତ୍ତସ୍ସ – ନିଦାନଂ ଆଦି, ଅନୁସନ୍ଧି ମଜ୍ଝଂ, ଇଦମୱୋଚାତି ଅପ୍ପନା ପରିୟୋସାନଂ। ଅନେକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ – ପଠମୋ ଅନୁସନ୍ଧି ଆଦି , ତତୋ ପରଂ ଏକୋ ୱା ଅନେକା ୱା ମଜ୍ଝଂ, ପଚ୍ଛିମୋ ପରିୟୋସାନଂ। ଅୟଂ ତାୱ ଦେସନାୟ ନୟୋ।

ସାସନସ୍ସ ପନ ସୀଲଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝଂ, ୱିପସ୍ସନା ପରିୟୋସାନଂ। ସମାଧି ୱା ଆଦି, ୱିପସ୍ସନା ମଜ୍ଝଂ, ମଗ୍ଗୋ ପରିୟୋସାନଂ। ୱିପସ୍ସନା ୱା ଆଦି, ମଗ୍ଗୋ ମଜ୍ଝଂ, ଫଲଂ ପରିୟୋସାନଂ। ମଗ୍ଗୋ ୱା ଆଦି, ଫଲଂ ମଜ୍ଝଂ, ନିବ୍ବାନଂ ପରିୟୋସାନଂ । ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ୱା କରିୟମାନେ ସୀଲସମାଧୟୋ ଆଦି, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗା ମଜ୍ଝଂ, ଫଲନିବ୍ବାନାନି ପରିୟୋସାନଂ। ସାତ୍ଥନ୍ତି ସାତ୍ଥକଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତି। ସବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଅକ୍ଖରପାରିପୂରିଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତି। କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସକଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅନୂନଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତି। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ ନିଜ୍ଜଟଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ପକାସେନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଦେସେନ୍ତା ଚ ସେଟ୍ଠଚରିୟଭୂତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତଂ ଅରିୟଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ପକାସେନ୍ତି। ନେୱ ଆଦିଂ ମନସି କରୋତୀତି ନେୱ ପୁବ୍ବପଟ୍ଠପନଂ ମନସି କରୋତି। କୁମ୍ଭୋତି ଘଟୋ। ନିକ୍କୁଜ୍ଜୋତି ଅଧୋମୁଖୋ ଠପିତୋ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁମ୍ଭୋ ନିକ୍କୁଜ୍ଜୋ ୱିୟ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଦକାସିଞ୍ଚନକାଲୋ ୱିୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଲଦ୍ଧକାଲୋ। ଉଦକସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟନକାଲୋ ୱିୟ ତସ୍ମିଂ ଆସନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଉଗ୍ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥକାଲୋ। ଉଦକସ୍ସ ଅସଣ୍ଠାନକାଲୋ ୱିୟ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଧୋମୁଖପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୮।ଆକିଣ୍ଣାନୀତି ପକ୍ଖିତ୍ତାନି। ସତିସମ୍ମୋସା ପକିରେୟ୍ୟାତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିତାୟ ୱିକିରେୟ୍ୟ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗୋ ୱିୟ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନାନାଖଜ୍ଜକାନି ୱିୟ ନାନପ୍ପକାରଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେ ନାନାଖଜ୍ଜକାନି ଖାଦନ୍ତସ୍ସ ନିସିନ୍ନକାଲୋ ୱିୟ ତସ୍ମିଂ ଆସନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକାଲୋ। ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ସତିସମ୍ମୋସା ୱିକିରଣକାଲୋ ୱିୟ ତସ୍ମା ଆସନା ୱୁଟ୍ଠାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗପଞ୍ଞୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଚ୍ଛଙ୍ଗସଦିସପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୦୯।ଉକ୍କୁଜ୍ଜୋତି ଉପରିମୁଖୋ ଠପିତୋ। ସଣ୍ଠାତୀତି ପତିଟ୍ଠହତି। ଏୱମେୱ ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଉପରିମୁଖୋ ଠପିତୋ କୁମ୍ଭୋ ୱିୟ ପୁଥୁପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଦକସ୍ସ ଆସିତ୍ତକାଲୋ ୱିୟ ଦେସନାୟ ଲଦ୍ଧକାଲୋ। ଉଦକସ୍ସ ସଣ୍ଠାନକାଲୋ ୱିୟ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଉଗ୍ଗହଣକାଲୋ। ନୋ ୱିୱଟ୍ଟନକାଲୋ ୱିୟ ଉଟ୍ଠାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଥୁପଞ୍ଞୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିତ୍ଥାରିକପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୦। ଅୱୀତରାଗାଦୀସୁ – ୟଥା ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ, ଏୱଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ, ତୀସୁ ଚ ଭୱେସୁ ଅୱୀତରାଗୋ। ଅଭବ୍ବତାୟ ପନ ନ ଗହିତୋ। ୟଥା ହି ଛେକୋ ୱଡ୍ଢକୀ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରତ୍ଥଂ ୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମ୍ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତରୁକ୍ଖେ ଛିନ୍ଦତି, ଯେ ପନସ୍ସ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରୂପଗା ହୋନ୍ତି, ତେଯେୱ ଛିନ୍ଦତି; ଏୱମିଧାପି ଭଗୱତା ଦବ୍ବଜାତିକା ଅରିୟାୱ ଗହିତା, ପୁଥୁଜ୍ଜନା ପନ ଅଭବ୍ବତାୟ ନ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ୱୀତରାଗୋ। ଭୱେସୁ ଅୱୀତରାଗୋତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଅୱୀତରାଗୋ।

୧୧୩। ପାସାଣଲେଖୂପମାଦୀସୁ – ଅନୁସେତୀତି ଅପ୍ପହୀନତାୟ ଅନୁସେତି। ନ ଖିପ୍ପଂ ଲୁଜ୍ଜତୀତି ନ ଅନ୍ତରା ନସ୍ସତି, କପ୍ପୁଟ୍ଠାନେନେୱ ନସ୍ସତି। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏୱଂ ତସ୍ସାପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କୋଧୋ ନ ଅନ୍ତରା ପୁନଦିୱସେ ୱା ଅପରଦିୱସେ ୱା ନିବ୍ବାତି, ଅଦ୍ଧନିୟୋ ପନ ହୋତି। ମରଣେନେୱ ନିବ୍ବାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପାସାଣଲେଖା ୱିୟ କୁଜ୍ଝନଭାୱେନ ଚିରଟ୍ଠିତିକତୋ ପାସାଣଲେଖୂପମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୧୪।ସୋ ଚ ଖ୍ୱସ୍ସ କୋଧୋତି ସୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି କାରଣେ ସହସା କୁଦ୍ଧସ୍ସ କୋଧୋ। ନ ଚିରନ୍ତି ଅଚିରଂ ଅପ୍ପହୀନତାୟ ନାନୁସେତି। ୟଥା ପନ ପଥୱିୟଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା କତଲେଖା ୱାତାଦୀହି ଖିପ୍ପଂ ନସ୍ସତି, ଏୱମସ୍ସ ସହସା ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କୋଧୋ ଖିପ୍ପମେୱ ନିବ୍ବାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଥୱିୟଂ ଲେଖା ୱିୟ କୁଜ୍ଝନଭାୱେନ ଅଚିରଟ୍ଠିତିକତୋ ପଥୱୀଲେଖୂପମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୧୫।ଆଗାଳ୍ହେନାତି ଅତିଗାଳ୍ହେନ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକେନ ଥଦ୍ଧୱଚନେନ। ଫରୁସେନାତି ନ ସୋତସୁଖେନ। ଅମନାପେନାତି ନ ଚିତ୍ତସୁଖେନ। ସଂସନ୍ଦତୀତି ଏକୀଭୱତି। ସନ୍ଧିୟତୀତି ଘଟୟତି। ସମ୍ମୋଦତୀତି ନିରନ୍ତରୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା – ସଂସନ୍ଦତୀତି ଚିତ୍ତକିରିୟାଦୀସୁ ଚିତ୍ତେନ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଖୀରୋଦକଂ ୱିୟ ଏକୀଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସନ୍ଧିୟତୀତି ଠାନଗମନାଦୀସୁ କାୟକିରିୟାଦୀସୁ କାୟେନ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ତିଲତଣ୍ଡୁଲା ୱିୟ ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୋଦତୀତି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀସୁ ୱଚୀକିରିୟାସୁ ୱାଚାୟ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱିପ୍ପୱାସଗତୋପି ପିୟସହାୟକୋ ୱିୟ ପିୟତରଭାୱଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ – କିଚ୍ଚକରଣୀୟେସୁ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଆଦିତୋୱ ଏକକିରିୟଭାୱଂ

ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସଂସନ୍ଦତି। ଯାୱ ମଜ୍ଝା ପୱତ୍ତନ୍ତୋ ସନ୍ଧିଯତି, ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ଅନିୱତ୍ତନ୍ତୋ ସମ୍ମୋଦତୀତିପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଦକଲେଖା ୱିଯ ଖିପ୍ପଂ ସଂସନ୍ଦନତୋ ଉଦକଲେଖୂପମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୧୬। ପୋତ୍ଥକୂପମେସୁ – ଯାଯ ଉପମାଯ ତେ ପୋତ୍ଥକୂପମାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ତାୱ ଉପମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତଯୋ ପୋତ୍ଥକାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନୱୋତି ନୱୱାଯିମୋ। ପୋତ୍ଥକୋତି ସାଣୱାକସାଟକୋ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ୱିୱଣ୍ଣୋ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଖରସମ୍ଫସ୍ସୋ। ଅପ୍ପଗ୍ଘୋତି ଅତିବହୁଂ ଅଗ୍ଘନ୍ତୋ କହାପଣଗ୍ଘନକୋ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମୋତି ପରିଭୋଗମଜ୍ଝିମୋ। ସୋ ହି ନୱଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଜିଣ୍ଣଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ମଜ୍ଝେ ପରିଭୋଗକାଲେପି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଚ ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚ ଅପ୍ପଗ୍ଘୋଯେୱ ଚ ହୋତି। ଅତିବହୁଂ ଅଗ୍ଘନ୍ତୋ ଅଡ୍ଢଂ ଅଗ୍ଘତି। ଜିଣ୍ଣକାଲେ ପନ ଅଡ୍ଢମାସକଂ ୱା କାକଣିକଂ ୱା ଅଗ୍ଘତି। ଉକ୍ଖଲିପରିମଜ୍ଜନନ୍ତି କାଳଉକ୍ଖଲିପରିପୁଞ୍ଛନଂ।

ନୱୋତି ଉପସମ୍ପଦାଯ ପଞ୍ଚୱସ୍ସକାଲତୋ ହେଟ୍ଠା ଜାତିଯା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସୋପି ନୱୋଯେୱ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଯାତି ସରୀରୱଣ୍ଣେନପି ଗୁଣୱଣ୍ଣେନପି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତାଯ। ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ହି ପରିସମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ନିତ୍ତେଜତାଯ ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ଗୁଣୱଣ୍ଣେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଯେ ଖୋ ପନସ୍ସାତି ଯେ ଖୋ ପନ ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକା ୱା ଞାତିମିତ୍ତାଦଯୋ ୱା ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସେୱନ୍ତି। ତେସଂ ତନ୍ତି ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଛ ସତ୍ଥାରେ ସେୱନ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାନଂ ୱିଯ, ଦେୱଦତ୍ତଂ ସେୱନ୍ତାନଂ କୋକାଲିକାଦୀନଂ ୱିଯ ଚ ତଂ ସେୱନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମୋତି ପଞ୍ଚୱସ୍ସକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନୱୱସ୍ସକାଲା ମଜ୍ଝିମୋ ନାମ। ଥେରୋତି ଦସୱସ୍ସକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଥେରୋ ନାମ। ଏୱମାହଂସୂତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ତୁଯ୍ହନ୍ତି ତୁଯ୍ହଂ ବାଲସ୍ସ ଭଣିତେନ କୋ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥାରୂପନ୍ତି ତଥାଜାତିକଂ ତଥାସଭାୱଂ ଉକ୍ଖେପନୀଯକମ୍ମସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ।

୧୧୭। କାସିକୱତ୍ଥୂପମେସୁ – କାସିକୱତ୍ଥଂ ନାମ ତଯୋ କପ୍ପାସଂସୂ ଗହେତ୍ୱା କନ୍ତିତସୁତ୍ତେନ ୱାଯିତଂ ସୁଖୁମୱତ୍ଥଂ। ତଂ ନୱୱାଯିମଂ ଅନଗ୍ଘଂ ହୋତି। ପରିଭୋଗମଜ୍ଝିମଂ ୱୀସମ୍ପି ତିଂସମ୍ପି ସହସ୍ସାନି ଅଗ୍ଘତି। ଜିଣ୍ଣକାଲେ ପନ ଅଟ୍ଠପି ଦସପି ସହସ୍ସାନି ଅଗ୍ଘତି।

ତେସଂତଂ ହୋତୀତି ତେସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ସେୱନ୍ତାନଂ ୱିଯ ତଂ ସେୱନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ହୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଞ୍ହି ଏକଂ ନିସ୍ସାଯ ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ମୁଚ୍ଚନକସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ତଥା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେ ଅୱସେସେ ଚ ଅସୀତିମହାସାୱକେ ନିସ୍ସାଯ ସଗ୍ଗଂ ଗତସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ପଟିପନ୍ନସତ୍ତାନମ୍ପି ପମାଣଂ ନତ୍ଥିଯେୱ। ଆଧେଯ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ତସ୍ସ ମହାଥେରସ୍ସ ତଂ ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତଂ ୱଚନଂ ଯଥା ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକେ କାସିକୱତ୍ଥଂ ଆଧାତବ୍ବତଂ ଠପେତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗେ ସିରସ୍ମିଂ ହଦଯେ ଚ ଆଧାତବ୍ବତଂ ଠପେତବ୍ବତମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୧୮। ସୁପ୍ପମେଯ୍ୟାଦୀସୁ – ସୁଖେନ ପମେତବ୍ବୋତି ସୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ। ଉଦ୍ଧତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଉନ୍ନଳୋତି ଉଗ୍ଗତନଳୋ; ତୁଚ୍ଛମାନଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚପଲୋତି ପତ୍ତମଣ୍ଡନାଦିନା ଚାପଲ୍ଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ମୁଖରୋତି ମୁଖଖରୋ। ୱିକିଣ୍ଣୱାଚୋତି ଅସଂଯତୱଚନୋ। ଅସମାହିତୋତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାରହିତୋ। ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋ, ଭନ୍ତଗାୱୀଭନ୍ତମିଗୀସପ୍ପଟିଭାଗୋ। ପାକଟିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି ୱିୱଟିନ୍ଦ୍ରିଯୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘ସୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ପରିତ୍ତସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ସୁଖେନ ପମାଣଂ ଗଯ୍ହତି; ଏୱମେୱ ଇମେହି ଅଗୁଣଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ସୁଖେନ ପମାଣଂ ଗଯ୍ହତି। ତେନେସ ‘ସୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

୧୧୯। ଦୁକ୍ଖେନ ପମେତବ୍ବୋତି ଦୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ। ଅନୁଦ୍ଧତାଦୀନି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘ଦୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ହି ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେନ ପମାଣଂ ଗଯ୍ହତି; ଏୱମେୱ ଇମେହି ଗୁଣଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେନ ପମାଣଂ ଗଯ୍ହତି। ତାଦିସୋ ‘ଅନାଗାମୀ ନୁ ଖୋ, ଖୀଣାସୱୋ ନୁ ଖୋ’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନେସ ‘ଦୁପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

୧୨୦। ନ ସକ୍କା ପମେତୁନ୍ତି ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ। ଯଥା ହି ଆକାସସ୍ସ ନ ସକ୍କା ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ, ଏୱଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ। ତେନେସ ‘ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

୧୨୧। ନ ସେୱିତବ୍ବାଦୀସୁ – ନ ସେୱିତବ୍ବୋତି ନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ। ନ ଭଜିତବ୍ବୋତି ନ ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବୋ। ନ ପଯିରୁପାସିତବ୍ବୋତି ନ ସନ୍ତିକେ ନିସୀଦନୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପାସିତବ୍ବୋ। ହୀନୋହୋତି ସୀଲେନାତିଆଦୀସୁ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ହୀନତା ୱେଦିତବ୍ବା । ଯୋ ହି ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ରକ୍ଖତି, ସୋ ଦସ ସୀଲାନି ରକ୍ଖନ୍ତେନ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ। ଯୋ ପନ ଦସ ସୀଲାନି ରକ୍ଖତି, ସୋ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ରକ୍ଖନ୍ତେନ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନୁଦ୍ଦଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନୁକମ୍ପାତି ଠପେତ୍ୱା ଅନୁଦ୍ଦଯଞ୍ଚ ଅନୁକମ୍ପଞ୍ଚ। ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥାଯ ଏୱ ହି ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ସେୱିତବ୍ବୋ। ଅନୁଦ୍ଦଯାନୁକମ୍ପାୱସେନ ପନ ତଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

୧୨୨।ସଦିସୋ ହୋତୀତି ସମାନୋ ହୋତି। ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତାନଂ ସତନ୍ତି ସୀଲେନ ସମାନଭାୱଂ ଗତାନଂ ସନ୍ତାନଂ। ସୀଲକଥା ଚ ନୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ସମାନସୀଲାନଂ ଅମ୍ହାକଂ ସୀଲମେୱ ଆରବ୍ଭ କଥା ଭୱିସ୍ସତି। ସା ଚ ନୋ ଫାସୁ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସା ଚ ସୀଲକଥା ଅମ୍ହାକଂ ଫାସୁୱିହାରୋ ସୁଖୱିହାରୋ ଭୱିସ୍ସତି। ସା ଚ ନୋ ପୱତ୍ତିନୀ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସା ଚ ଅମ୍ହାକଂ କଥା ଦିୱସମ୍ପି କଥେନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତିନୀ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତି। ଦ୍ୱୀସୁ ହି ସୀଲୱନ୍ତେସୁ ଏକେନ ସୀଲସ୍ସ ୱଣ୍ଣେ କଥିତେ ଇତରୋ ଅନୁମୋଦତି; ତେନ ତେସଂ କଥା ଫାସୁ ଚେୱ ହୋତି, ପୱତ୍ତିନୀ ଚ। ଏକସ୍ମିଂ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲେ ସତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ସୀଲକଥା ଦୁକ୍କଥାତି ନେୱ ସୀଲକଥା ହୋତି, ନ ଫାସୁ ହୋତି, ନ ପୱତ୍ତିନୀ। ସମାଧିପଞ୍ଞାକଥାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଦ୍ୱେ ହି ସମାଧିଲାଭିନୋ ସମାଧିକଥଂ, ସପ୍ପଞ୍ଞା ଚ ପଞ୍ଞାକଥଂ କଥେନ୍ତା, ରତ୍ତିଂ ୱା ଦିୱସଂ ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି।

୧୨୩।ସକ୍କତ୍ୱା ଗରୁଂ କତ୍ୱାତି ସକ୍କାରଞ୍ଚେୱ ଗରୁକାରଞ୍ଚ କରିତ୍ୱା। ଅଧିକୋ ହୋତୀତି ଅତିରେକୋ ହୋତି। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ସୀଲରାସିଂ। ପରିପୂରେସ୍ସାମୀତି ତଂ ଅତିରେକସୀଲଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିସ୍ସାୟ ଅତ୍ତନୋ ଅପରିପୂରଂ ସୀଲରାସିଂ ପରିପୂରଂ କରିସ୍ସାମି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାୟ ଅନୁଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀତି ଏତ୍ଥ ସୀଲସ୍ସ ଅସପ୍ପାୟେ ଅନୁପକାରଧମ୍ମେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସପ୍ପାୟେ ଉପକାରଧମ୍ମେ ସେୱନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ପଞ୍ଞାୟ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହାତି ନାମ। ସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୨୪। ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବାଦୀସୁ – ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଗୂଥଂ ୱିୟ ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଖୋ ନନ୍ତି ଅଥ ଖୋ ଅସ୍ସ। କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି କଥାସଦ୍ଦୋ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗୂଥକୂପୋ ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗୂଥକୂପେ ପତିତ୍ୱା ଠିତୋ ଧମନୀଅହି ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲପୁଗ୍ଗଲୋ। ଗୂଥକୂପତୋ ଉଦ୍ଧରିୟମାନେନ ତେନ ଅହିନା ପୁରିସସ୍ସ ସରୀରଂ ଆରୁଳ୍ହେନାପି ଅଦଟ୍ଠଭାୱୋ ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲଂ ସେୱମାନସ୍ସାପି ତସ୍ସ କିରିୟାୟ କାରଣଭାୱୋ ସରୀରଂ ଗୂଥେନ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଅହିନୋ ଗତକାଲୋ ୱିୟ ଦୁସ୍ସୀଲଂ ସେୱମାନସ୍ସ ପାପକିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମନକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୨୫।ତିନ୍ଦୁକାଲାତନ୍ତି ତିନ୍ଦୁକରୁକ୍ଖଅଲାତଂ। ଭିୟ୍ୟୋସୋ ମତ୍ତାୟ ଚିଚ୍ଚିଟାୟତୀତି ତଞ୍ହି ଝାୟମାନଂ ପକତିଯାପି ପପଟିକାୟୋ ମୁଞ୍ଚନ୍ତଂ ଚିଚ୍ଚିଟାୟତି ଚିଟିଚିଟାତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତି। ଘଟ୍ଟିତଂ ପନ ଅଧିମତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱନ୍ତି ଏୱମେୱଂ କୋଧନୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାୟପି ଉଦ୍ଧତୋ ଚଣ୍ଡିକତୋ ହୁତ୍ୱା ଚରତି। ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପନ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତକାଲେ ‘ମାଦିସଂ ନାମ ଏୱଂ ୱଦତୀ’ତି ଅତିରେକତରଂ ଉଦ୍ଧତୋ ଚଣ୍ଡିକତୋ ହୁତ୍ୱା ଚରତି। ଗୂଥକୂପୋତି ଗୂଥପୁଣ୍ଣକୂପୋ, ଗୂଥରାସିଯେୱ ୱା। ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ ପନେତ୍ଥ ପୁରିମନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, ନ ସେୱିତବ୍ବୋତି ଯସ୍ମା କୋଧନୋ ଅତିସେୱିୟମାନୋପି ଅତିଉପସଙ୍କମିୟମାନୋପି କୁଜ୍ଝତିଯେୱ, ‘କିଂ ଇମିନା’ତି ପଟିକ୍କମନ୍ତୋପି କୁଜ୍ଝତିଯେୱ, ତସ୍ମା ପଲାଲଗ୍ଗି ୱିୟ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, ନ ସେୱିତବ୍ବୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯୋ ହି ପଲାଲଗ୍ଗିଂ ଅତିଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତପ୍ପତି, ତସ୍ସ ସରୀରଂ ଝାୟତି। ଯୋ ଅତିପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ତପ୍ପତି, ତସ୍ସ ସୀତଂ ନ ୱୂପସମ୍ମତି। ଅନୁପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ତପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ ସୀତଂ ୱୂପସମ୍ମତି, କାୟୋପି ନ ଡୟ୍ହତି। ତସ୍ମା ପଲାଲଗ୍ଗି ୱିୟ କୋଧନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋ, ନ ସେୱିତବ୍ବୋ, ନ ଭଜିତବ୍ବୋ, ନ ପୟିରୁପାସିତବ୍ବୋ।

୧୨୬।କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋତି ସୁଚିମିତ୍ତୋ। କଲ୍ୟାଣସହାୟୋତି ସୁଚିସହାୟୋ। ସହାୟୋତି ସହଗାମୀ ସଦ୍ଧିଂଚରୋ। କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୱଙ୍କୋତି କଲ୍ୟାଣେସୁ ସୁଚିପୁଗ୍ଗଲେସୁ ସମ୍ପୱଙ୍କୋ, ତନ୍ନିନ୍ନତପ୍ପୋଣତପ୍ପବ୍ଭାରମାନସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୭। ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀତିଆଦୀସୁ – ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋତି ଏତେ ଅରିୟସାୱକା ଯାନି ତାନି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଆଦିଭୂତାନି, ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକାନି, ପାରାଜିକସଙ୍ଖାତାନି ଚତ୍ତାରି ମହାସୀଲସିକ୍ଖାପଦାନି, ତେସଂ ଅୱୀତିକ୍କମନତୋ ଯାନି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେହି ଚ ୱୁଟ୍ଠାନତୋ ସୀଲେସୁ ଯଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରିପୂରଂ ସମତ୍ତଂ କରୋନ୍ତୀତି ‘ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସମାଧିପାରିବନ୍ଧକାନଂ ପନ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ, ପଞ୍ଞାପାରିବନ୍ଧକସ୍ସ ଚ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଅସମୂହତତ୍ତା, ସମାଧିଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱେନ୍ତାପି ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁ ଯଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ମତ୍ତସୋ ପମାଣେନ ପଦେସମତ୍ତମେୱ କରୋନ୍ତୀତି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପଞ୍ଞାୟ ଚ ମତ୍ତସୋ କାରିନୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇମିନା ଉପାୟେନ ଇତରେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ନୟେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ଅପରୋପି ସୁତ୍ତନ୍ତନୟୋ –

‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ହୋତି, ସମାଧିସ୍ମିଂ ମତ୍ତସୋ କାରୀ, ପଞ୍ଞାୟ ମତ୍ତସୋ କାରୀ। ସୋ ଯାନି ତାନି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ତାନି ଆପଜ୍ଜତିପି, ୱୁଟ୍ଠାତିପି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ ହି ମେତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଭବ୍ବତା ୱୁତ୍ତା। ଯାନି ଚ ଖୋ ତାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିୟକାନି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସାରୁପ୍ପାନି, ତତ୍ଥ ଧୁୱସୀଲୋ ଚ ହୋତି, ଠିତସୀଲୋ ଚ, ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ। ସୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂୟୋଜନାନଂ

ପରିକ୍ଖଯା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି, ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ। ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲେସୁ…ପେ… ସୋ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖଯା, ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା, ସକଦାଗାମୀ ହୋତି; ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରୋତି। ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ ହୋତି, ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରୀ, ପଞ୍ଞାଯ ମତ୍ତସୋ କାରୀ। ସୋ ଯାନି ତାନି…ପେ… ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ। ସୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ…ପେ… ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ ତସ୍ମା ଲୋକା। ଇଧ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ , ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ, ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରୀ, ପଞ୍ଞାଯ ପରିପୂରକାରୀ। ସୋ ଯାନି ତାନି ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକାନି…ପେ… ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ। ସୋ ଆସୱାନଂ ଖଯା…ପେ… ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୮୭)।

୧୩୦। ସତ୍ଥାରନିଦ୍ଦେସେ – ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେତୀତି ପହାନଂ ସମତିକ୍କମଂ ପଞ୍ଞପେତି। ତତ୍ରାତି ତେସୁ ତୀସୁ ଜନେସୁ। ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ତେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ସୋ ସତ୍ଥା ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଯା ଲାଭୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯୱାରେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ଥା ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ତେନ ତିଣ୍ଣିଯେହି ଅସାଧାରଣେନ ପଞ୍ଞାପନେନ ଅଯଂ ତତିଯୋ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିଣ୍ଣିଯା ହି କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତା ରୂପଭୱଂ ୱଦନ୍ତି। ରୂପାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତା ଅରୂପଭୱଂ ୱଦନ୍ତି। ୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତା ଅସଞ୍ଞଭୱଂ ୱଦନ୍ତି। ସମ୍ମା ପଞ୍ଞପେନ୍ତା ‘ଏୱଂ ପଞ୍ଞପେଯ୍ୟୁଂ’, ନୋ ଚ ସମ୍ମା ପଞ୍ଞପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ କାମାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପହାନଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଞପେତି । ରୂପୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞଂ ପହାନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଞପେତି। ଇମେ ତଯୋ ସତ୍ଥାରୋତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଜନା ବାହିରକା, ଏକୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି – ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ତଯୋ ସତ୍ଥାରୋ ନାମ।

୧୩୧। ଦୁତିଯେ ସତ୍ଥାରନିଦ୍ଦେସେ – ଦିଟ୍ଠେ ଚେୱ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅତ୍ତାନଂ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ପଞ୍ଞପେତୀତି ‘‘ଅତ୍ତା ନାମେକୋ ଅତ୍ଥି ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ’’ତି ଭୂତତୋ ଥିରତୋ ପଞ୍ଞପେତି। ଅଭିସମ୍ପରାଯଞ୍ଚାତି ଅପରସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଏୱମେୱ ପଞ୍ଞପେତି। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ତିକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୪। ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସେ – ଅସପ୍ପୁରିସୋତି ଲାମକପୁରିସୋ। ପାଣଂ ଅତିପାତେତୀତି ପାଣାତିପାତୀ। ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତୀତି ଅଦିନ୍ନାଦାଯୀ। କାମେସୁ ମିଚ୍ଛା ଚରତୀତି କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୀ। ମୁସା ୱଦତୀତି ମୁସାୱାଦୀ। ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପମାଦେ ତିଟ୍ଠତୀତି ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାଯୀ।

୧୩୩।ପାଣାତିପାତେ ସମାଦପେତୀତି ଯଥା ପାଣଂ ଅତିପାତେତି, ତଥା ନଂ ତତ୍ଥ ଗହଣଂ ଗଣ୍ହାପେତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯସ୍ମା ସଯଂ କତେନ ଚ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଯଞ୍ଚ ସମାଦପିତେନ କତଂ, ତତୋ ଉପଡ୍ଢସ୍ସ ଦାଯାଦୋ, ତସ୍ମା ଅସପ୍ପୁରିସେନ ଅସପ୍ପୁରିସତରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସପ୍ପୁରିସୋତି ଉତ୍ତମପୁରିସୋ।

୧୩୫।ସପ୍ପୁରିସେନ ସପ୍ପୁରିସତରୋତି ଅତ୍ତନା କତେନ ସୁସୀଲ୍ୟେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଯଞ୍ଚ ସମାଦପିତୋ କରୋତି। ତତୋ ଉପଡ୍ଢସ୍ସ ଦାଯାଦତ୍ତା ଉତ୍ତମପୁରିସେନ ଉତ୍ତମପୁରିସତରୋ।

୧୩୬।ପାପୋତି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥସଙ୍ଖାତେନ ଦସୱିଧେନ ପାପେନ ସମନ୍ନାଗତୋ।

୧୩୮ ।କଲ୍ୟାଣୋତି କୁସଲକମ୍ମପଥସଙ୍ଖାତେନ ଦସୱିଧେନ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ରକୋ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୪୦। ପାପଧମ୍ମାଦୀସୁ – ପାପୋ ଧମ୍ମୋ ଅସ୍ସାତି ପାପଧମ୍ମୋ। କଲ୍ୟାଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୪୪। ସାୱଜ୍ଜାଦୀସୁ – ସାୱଜ୍ଜୋତି ସଦୋସୋ। ସାୱଜ୍ଜେନ କାଯକମ୍ମେନାତି ସଦୋସେନ ପାଣାତିପାତାଦିନା କାଯକମ୍ମେନ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମସ୍ସ ସଦୋସତ୍ତା, ଗୂଥକୁଣପାଦିଭରିତୋ ପଦେସୋ ୱିଯ ସାୱଜ୍ଜୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୪୫।ସାଓଜ୍ଜେନ ବହୁଲନ୍ତି ଯସ୍ସ ସାଓଜ୍ଜମେଓ୍ୱ କାଯକମ୍ମଂ ବହୁ ହୋତି, ଅପ୍ପଂ ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜଂ; ସୋ ସାଓ୍ୱଜ୍ଜେନ ବହୁଲଂ କାଯକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅପ୍ପଂ ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜେନାତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତରେସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। କୋ ପନ ଏଓ୍ୱରୂପୋ ହୋତୀତି? ଯୋ ଗାମଧମ୍ମତାଯ ଓ୍ୱା ନିଗମଧମ୍ମତାଯ ଓ୍ୱା କଦାଚି କରହଚି ଉପୋସଥଂ ସମାଦିଯତି, ସୀଲାନି ପୂରେତି। ଅଯଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏଓ୍ୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୀହି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମେସୁ ସାଓ୍ୱଜ୍ଜସ୍ସେଓ୍ୱ ବହୁଲତାଯ ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜସ୍ସ ଅପ୍ପତାଯ ଓ୍ୱଜ୍ଜବହୁଲୋତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯଥା ହି ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଦୁଦ୍ଦଣ୍ଡାନି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ପୁପ୍ଫାନି ରାସିକତାନସ୍ସୁ, ତେସଂ ଉପରି ତହଂ ତହଂ ଅତିମୁତ୍ତକଓ୍ୱସ୍ସିକପାଟଲାନି ପତିତାନି ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟୁଂ। ଏଓ୍ୱରୂପୋ ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ପନ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅତିମୁତ୍ତକଓ୍ୱସ୍ସିକପାଟଲାନି ରାସିକତାନସ୍ସୁ, ତେସଂ ଉପରି ତହଂ ତହଂ ଦୁଦ୍ଦଣ୍ଡଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନି ବଦରପୁପ୍ଫାଦୀନି ପତିତାନି ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟୁଂ। ଏଓ୍ୱରୂପୋ ତତିଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପନ ତୀହିପି ଦ୍ୱାରେହି ଆଯୂହନକମ୍ମସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା, ଚତୁମଧୁରଭରିତସୁଓ୍ୱଣ୍ଣପାତି ଓ୍ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେସୁ ପଠମୋ ଅନ୍ଧବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା କୁସଲସ୍ସ କାରକୋ ଲୋକିଯପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ତତିଯୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋପି ଏତେନେଓ୍ୱ ସଙ୍ଗହିତା। ଚତୁତ୍ଥୋ ଖୀଣାସଓ୍ୱୋ। ସୋ ହି ଏକନ୍ତେନ ଅନଓ୍ୱଜ୍ଜୋଯେଓ୍ୱ। ଅଯଂ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯୋ।

୧୪୮। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂଆଦୀସୁ – ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଏତ୍ଥ ଉଗ୍ଘଟିତଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘାଟନଂ, ଞାଣେ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେଯେଓ୍ୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସହ ଉଦାହଟଓ୍ୱେଲାଯାତି ଉଦାହାରେ ଉଦାହଟମତ୍ତେଯେଓ୍ୱ। ଧମ୍ମାଭିସମଯୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମଯୋ। ଅଯଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକାଯ ଠପିଯମାନାଯ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୪୯। ଓ୍ୱିପଞ୍ଚିତଂ ଓ୍ୱିତ୍ଥାରିତମେଓ୍ୱ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ଓ୍ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଅଯଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ଭାଜିଯମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଓ୍ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୫୦। ଉଦ୍ଦେସାଦୀହି ନେତବ୍ବୋତି ନେଯ୍ୟୋ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି।

୧୫୧। ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦମେଓ୍ୱ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ପଦପରମୋ। ନ ତାଯ ଜାତିଯା ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତୀତି ନ ତେନ ଅତ୍ତଭାଓ୍ୱେନ ଝାନଂ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଓ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଓ୍ୱା ଫଲଂ ଓ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୫୨। ଯୁତ୍ତପଟିଭାନାଦୀସୁ – ପଟିଭାନଂ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣମ୍ପି, ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠିତଓ୍ୱଚନମ୍ପି। ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିଭାନମସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତପ୍ପଟିଭାନୋ। ପୁଚ୍ଛିତାନନ୍ତରମେଓ୍ୱ ସୀଘଂ ବ୍ଯାକାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନୋ ମୁତ୍ତଂ ପଟିଭାନମସ୍ସାତି ନୋ ମୁତ୍ତପ୍ପଟିଭାନୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସା ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ପନ ପଠମୋ – କିଞ୍ଚି କାଲଂ ଓ୍ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଯୁତ୍ତମେଓ୍ୱ ପେକ୍ଖତି, ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯ। ସୋ କିର ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତକାରଣମେଓ୍ୱ କଥେତି।

ଦୁତିଯୋ – ପୁଚ୍ଛାନନ୍ତରମେଓ୍ୱ ଯେନ ଓ୍ୱା ତେନ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱଚନେନ ପଟିବାହତି, ଓ୍ୱୀମଂସିତ୍ୱାପି ଚ ଯୁତ୍ତଂ ନ ପେକ୍ଖତି ଚତୁନିକାଯିକପଣ୍ଡିତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯ। ସୋ କିର ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଞ୍ହପରିଯୋସାନମ୍ପି ନାଗମେତି, ଯଂ ଓ୍ୱା ତଂ ଓ୍ୱା କଥେତିଯେଓ୍ୱ। ଓ୍ୱଚନତ୍ଥଂ ପନସ୍ସ ଓ୍ୱୀମଂସିଯମାନଂ କତ୍ଥଚି ନ ଲଗ୍ଗତି।

ତତିଯୋ – ପୁଚ୍ଛାସମକାଲମେଓ୍ୱ ଯୁତ୍ତଂ ପେକ୍ଖତି, ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେଓ୍ୱ ଓ୍ୱଚନଂ ବ୍ଯାକରୋତି ତିପିଟକଚୂଳଆଭଯତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯ। ସୋ କିର ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସୀଘମେଓ୍ୱ କଥେତି, ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତକାରଣୋ ଚ ହୋତି।

ଚତୁତ୍ଥୋ – ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ନେଓ୍ୱ ଯୁତ୍ତଂ ପେକ୍ଖତି , ନ ଯେନ ଓ୍ୱା ତେନ ଓ୍ୱା ପଟିବାହିତୁଂ ସକ୍କୋତି ତିଚ୍ଚନ୍ଧକାରନିମୁଗ୍ଗୋ ଓ୍ୱିଯ ହୋତି ଲାଳଉଦାଯିତ୍ଥେରୋ ଓ୍ୱିଯ।

୧୫୬। ଧମ୍ମକଥିକେସୁ – ଅପ୍ପଞ୍ଚ ଭାସତୀତି ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଥୋକମେଓ୍ୱ କଥେତି। ଅସହିତଞ୍ଚାତି କଥେନ୍ତୋ ଚ ପନ ନ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତଂ କାରଣଯୁତ୍ତଂ କଥେତି। ପରିସା ଚସ୍ସ ନ କୁସଲା ହୋତୀତି ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନପରିସା ଚସ୍ସ ଯୁତ୍ତାଯୁତ୍ତଂ କାରଣାକାରଣଂ ସିଲିଟ୍ଠାସିଲିଟ୍ଠଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଓ୍ୱରୂପୋତି ଅଯଂ ଏଓ୍ୱଂଜାତିକୋ ବାଲଧମ୍ମକଥିକୋ। ଏଓ୍ୱଂଜାତିକାଯ ବାଲପରିସାଯ ଧମ୍ମକଥିକୋତ୍ୱେଓ୍ୱ ନାମଂ ଲଭତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ

ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦ୍ୱେଯେୱ ଜନା ସଭାୱଧମ୍ମକଥିକା, ଇତରେ ପନ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅନ୍ତରେ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା।

୧୫୭। ୱଲାହକୂପମେସୁ ୱଲାହକାତି ମେଘା। ଗଜ୍ଜିତାତି ଥନିତା। ତତ୍ଥ ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୋ ୱସ୍ସନଭାୱୋ ନାମ ପାପକୋ। ମନୁସ୍ସା ହି ଯଥା ଦେୱୋ ଗଜ୍ଜତି ‘ସୁୱୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ବୀଜାନି ନୀହରିତ୍ୱା ୱପନ୍ତି। ଅଥ ଦେୱେ ଅୱସ୍ସନ୍ତେ ଖେତ୍ତେ ବୀଜାନି ଖେତ୍ତେୟେୱ ନସ୍ସନ୍ତି, ଗେହେ ବୀଜାନି ଗେହେୟେୱ ନସ୍ସନ୍ତୀତି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଂ ହୋତି। ନୋ ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱସ୍ସନଭାୱୋପି ପାପକୋୱ। ମନୁସ୍ସା ହି ‘ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ଦୁବ୍ବୁଟ୍ଠିକା ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ନିନ୍ନଟ୍ଠାନେସୁୟେୱ ୱପ୍ପଂ କରୋନ୍ତି। ଅଥ ଦେୱୋ ୱସ୍ସିତ୍ୱା ସବ୍ବବୀଜାନି ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପାପେତି, ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖମେୱ ହୋତି। ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱସ୍ସନଭାୱୋ ପନ ଭଦ୍ଦକୋ। ତଦା ହି ସୁଭିକ୍ଖଂ ହୋତି। ନୋ ଗଜ୍ଜିତ୍ୱା ନୋ ୱସ୍ସନଭାୱୋ ଏକନ୍ତପାପକୋୱ।

ଭାସିତା ହୋତି ନୋ କତ୍ତାତି ‘ଇଦାନି ଗନ୍ଥଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମି, ୱାସଧୁରଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ’ତି କଥେତିୟେୱ, ନ ପନ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଣ୍ହାତି, ନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତି।

କତ୍ତା ହୋତି ନୋ ଭାସିତାତି ‘ଗନ୍ଥଧୁରଂ ୱା ପୂରେସ୍ସାମି ୱାସଧୁରଂ ୱା’ତି ନ ଭାସତି। ସମ୍ପତ୍ତେ ପନ କାଲେ ତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଇମିନା ନୟେନ ଇତରେପି ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବଂ ପନେତଂ ପଚ୍ଚୟଦାୟକେନେୱ କଥିତଂ। ଏକୋ ହି ‘ଅସୁକଦିୱସେ ନାମ ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’ତି ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତି, ସମ୍ପତ୍ତକାଲେ ନୋ କରୋତି। ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞେନ ପରିହାୟତି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ଲାଭେନ ପରିହାୟତି । ଅପରୋ ସଙ୍ଘଂ ଅନିମନ୍ତେତ୍ୱାୱ ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ‘ଭିକ୍ଖୂ ଆନେସ୍ସାମୀ’ତି ନ ଲଭତି, ସବ୍ବେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିମନ୍ତିତା ହୋନ୍ତି। ଅୟମ୍ପି ପୁଞ୍ଞେନ ପରିହାୟତି , ସଙ୍ଘୋପି ତେନ ଲାଭେନ ପରିହାୟତି। ଅପରୋ ପଠମଂ ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା, ପଚ୍ଛା ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଦାନଂ ଦେତି, ଅୟଂ କିଚ୍ଚକାରୀ ହୋତି। ଅପରୋ ନେୱ ସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତି, ନ ଦାନଂ ଦେତି, ଅୟଂ ‘ପାପପୁଗ୍ଗଲୋ’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୫୮। ମୂସିକୂପମେସୁ – ଗାଧଂ କତ୍ତା ନୋ ୱସିତାତି ଅତ୍ତନୋ ଆସୟଂ ବିଲଂ କୂପଂ ଖଣତି, ନୋ ତତ୍ଥ ୱସତି, କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ୱସତି, ଏୱଂ ବିଚଆରାଦିଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଖତ୍ତାତିପି ପାଠୋ। ୱସିତା ନୋ ଗାଧଂ କତ୍ତାତି ସୟଂ ନ ଖଣତି, ପରେନ ଖତେ ବିଲେ ୱସତି, ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି। ତତିୟା ଦ୍ୱେପି କରୋନ୍ତୀ, ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି। ଚତୁତ୍ଥା ଦ୍ୱେପି ଅକରୋନ୍ତୀ ଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଇମାୟ ପନ ଉପମାୟ ଉପମିତେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପଠମୋ ଯଥା ସା ମୂସିକା ଗାଧଂ ଖଣତି, ଏୱଂ ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ପନ ସା ତତ୍ଥ ନ ୱସତି, କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱ ଠାନେ ୱସନ୍ତୀ, ଅମିତ୍ତୱସଂ ଗଚ୍ଛତି; ତଥା ଅୟମ୍ପି ପରିୟତ୍ତିୱସେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଲୋକାମିସଟ୍ଠାନେସୁୟେୱ ଚରନ୍ତୋ ମଚ୍ଚୁମାରକିଲେସମାରଦେୱପୁତ୍ତମାରସଙ୍ଖାତାନଂ ଅମିତ୍ତାନଂ ୱସଂ ଗଚ୍ଛତି। ଦୁତିୟୋ ଯଥା ସା ମୂସିକା ଗାଧଂ ନ ଖଣତି, ଏୱଂ ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଥା ପନ ପରେନ ଖତବିଲେ ୱସନ୍ତୀ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି; ଏୱଂ ପରସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ୱସଂ ଅତିକ୍କମତି। ଇମିନା ନୟେନ ତତିୟଚତୁତ୍ଥେସୁପି ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୫୯। ଅମ୍ବୂପମେସୁ – ଆମଂ ପକ୍କୱଣ୍ଣୀତି ଅନ୍ତୋ ଆମଂ ବହି ପକ୍କସଦିସଂ। ପକ୍କଂ ଆମୱଣ୍ଣୀତି ଅନ୍ତୋ ପକ୍କଂ ବହି ଆମସଦିସଂ। ସେସଦ୍ୱୟେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅମ୍ବେ ଅପକ୍କଭାୱୋ ଆମତା ହୋତି, ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱୋ ଆମତା, ଅରିୟଭାୱୋ ପକ୍କତା। ଯଥା ଚ ତତ୍ଥ ପକ୍କସଦିସତା ପକ୍କୱଣ୍ଣିତା; ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲେପି ଅରିୟାନଂ ଅଭିକ୍କମନାଦିସଦିସତା ପକ୍କୱଣ୍ଣିତାତି – ଇମିନା ନୟେନ ଉପମିତପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୬୦। କୁମ୍ଭୂପମେସୁ – କୁମ୍ଭୋତି ଘଟୋ। ତୁଚ୍ଛୋତି ଅନ୍ତୋ ରିତ୍ତୋ। ପିହିତୋତି ପିଦହିତ୍ୱା ଠପିତୋ। ପୁରୋତି ଅନ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣୋ। ୱିୱଟୋତି ୱିୱରିତ୍ୱା ଠପିତୋ। ଉପମିତପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପନେତ୍ଥ ଅନ୍ତୋ ଗୁଣସାରୱିରହିତୋ ତୁଚ୍ଛୋ ବାହିରସୋଭନତାୟ ପିହିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୬୧। ଉଦକରହଦୂପମେସୁ – ଉଦକରହଦୋ ତାୱ ଜଣ୍ଣୁମତ୍ତେପି ଉଦକେ ସତି ପଣ୍ଡରସସମ୍ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣତ୍ତା ୱା ବହଲତ୍ତା ୱା ଉଦକସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାୟମାନତଲୋ ଉତ୍ତାନୋ ଗମ୍ଭୀରୋଭାସୋ ନାମ ହୋତି। ତିପୋରିସ ଚତୁପୋରିସେପି ପନ ଉଦକେ ସତି ଅଚ୍ଛତ୍ତା ଉଦକସ୍ସ ପଞ୍ଞାୟମାନତଲୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଉତ୍ତାନୋଭାସୋ ନାମ ହୋତି। ଉଭୟକାରଣସମ୍ଭାୱତୋ ପନ ଇତରେ ଦ୍ୱେ ୱେଦିତବ୍ବା। ପୁଗ୍ଗଲୋପି କିଲେସୁସ୍ସଦଭାୱତୋ ଗୁଣଗମ୍ଭୀରତାୟ ଚ ଅଭାୱତୋ ଗୁଣଗମ୍ଭୀରାନଂ ସଦିସେହି ଅଭିକ୍କମାଦୀହି ଯୁତ୍ତୋ ଉତ୍ତାନୋ ଗମ୍ଭୀରୋଭାସୋ ନାମ। ଇମିନା ନୟେନ ସେସାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୬୨। ବଲୀବଦ୍ଦୂପମେସୁ – ବଲୀବଦ୍ଦୋ ତାଓ ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୋଗଣଂ ଘଟ୍ଟେତି ଉବ୍ବେଜେତି, ପରଗୋଗଣେ ପନ ସୋରତୋ ସୁଖସୀଲୋ ହୋତି – ଅଯଂ ସକଗଓଚଣ୍ଡୋ ନୋ ପରଗଓଚଣ୍ଡୋ ନାମ। ପୁଗ୍ଗଲୋପି ଅତ୍ତନୋ ପରିସଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଫରୁସେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତୋ, ପରପରିସାଯ ପନ ସୋରଚ୍ଚଂ ନିୱାତୱୁତ୍ତିତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସକଗଓଚଣ୍ଡୋ ହୋତି ନୋ ପରଗଓଚଣ୍ଡୋ ନାମାତି। ଇମିନା ନଯେନ ସେସାପି ୱେଦିତଦ୍ବା। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପନେତ୍ଥ ଉବ୍ବେଜିତା ହୋତୀତି ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉବ୍ବେଗପ୍ପତ୍ତଂ କରୋତିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

୧୬୩। ଆସୀୱିସୂପମେସୁ – ଆସୀୱିସୋ ତାୱ ଯସ୍ସ ୱିସଂ ଆସୁଂ ଆଗଚ୍ଛତି ସୀଘଂ ଫରତି; ଘୋରଂ ପନ ନ ହୋତି, ଚିରକାଲଂ ନ ପୀଳେତି – ଅଯଂ ଆଗତୱିସୋ ନୋ ଘୋରୱିସୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଜନଂ ପନ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୬୪।ଅନନୁୱିଚ୍ଚ ଅପରିଯୋଗାହେତ୍ୱା ଅୱଣ୍ଣାରହସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସିତା ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅନନୁୱିଚ୍ଚାତି ଅତୁଲଯିତ୍ୱା, ଅପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଅପରିଯୋଗାହେତ୍ୱାତି ପଞ୍ଞାଯ ଗୁଣେ ଅନୋଗାହେତ୍ୱା।

୧୬୬।ଭୂତଂ ତଚ୍ଛନ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନତୋ ଭୂତଂ, ଅୱିପରୀତତୋ ତଚ୍ଛଂ। କାଲେନାତି ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତକାଲେନ। ତତ୍ର କାଲଞ୍ଞୂ ହୋତୀତି ଯମିଦଂ କାଲେନାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ର ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଲଞ୍ଞୂ ହୋତି, କାଲଂ ଜାନାତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱେଯ୍ୟାକରଣତ୍ଥାଯ ''ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ପୁଚ୍ଛିତେନାପି ମଯା ନ କଥେତବ୍ବଂ, ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ କଥେତବ୍ବ''ନ୍ତି – ଅଯଂ କାଲେନ ଭଣତି ନାମ। ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତୀତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୧୬୭। ଉଟ୍ଠାନଫଲୂପଜୀୱୀତିଆଦୀସୁ – ଯୋ ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯେନେୱ ଦିୱସଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲମତ୍ତଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ ଲଭିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି, ତଂ ପନ ଉଟ୍ଠାନଂ ଆଗମ୍ମ କିଞ୍ଚି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ନ ପଟିଲଭତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉଟ୍ଠହତୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୂପରି ଦେୱାତି ତତୋ ଉପରି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦଯୋ ଦେୱା। ତେସଞ୍ହି ଉଟ୍ଠାନୱୀରିଯେନ କିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ପୁଞ୍ଞଫଲମେୱ ଉପଜୀୱନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଚାତି ଇଦଂ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତେ ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ଚେୱ ଭୁମ୍ମଦେୱେ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନିମ୍ମାନରତିପରିଯୋସାନେ ଦେୱେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେପି ହେତେ ୱାଯାମଫଲଞ୍ଚେୱ ପୁଞ୍ଞଫଲଞ୍ଚ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ନେରଯିକା ପନ ନେୱ ଉଟ୍ଠାନେନ ଆଜୀୱଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନାପି ନେସଂ ପୁଞ୍ଞଫଲେନ କୋଚି ଆଜୀୱୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୧୬୮। ତମାଦୀସୁ – ''ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ''ତିଆଦିକେନ ତମେନ ଯୁତ୍ତୋତି ତମୋ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ପୁନ ନିରଯତମୂପଗମନତୋ ତମପରାଯଣୋ। ନେସାଦକୁଲେତି ମିଗଲୁଦ୍ଦକାଦୀନଂ କୁଲେ। ୱେନକୁଲେତି ୱିଲୀୱକାରକୁଲେ। ରଥକାରକୁଲେତି ଚମ୍ମକାରକୁଲେ। ପୁକ୍କୁସକୁଲେତି ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକକୁଲେ। କସିରୱୁତ୍ତିକେତି ଦୁକ୍ଖୱୁତ୍ତିକେ। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ପଂସୁପିସାଚକୋ ୱିଯ ଝାମଖାଣୁୱଣ୍ଣୋ। ଦୁଦ୍ଦସିକୋତି ୱିଜାତମାତୁଯାପି ଅମନାପଦସ୍ସନୋ। ଓକୋଟିମକୋତି ଲକୁଣ୍ଡକୋ। କାଣୋତି ଏକକ୍ଖିକାଣୋ ୱା ଉଭଯକ୍ଖିକାଣୋ ୱା। କୁଣୀତି ଏକହତ୍ଥକୁଣୀ ୱା ଉଭଯହତ୍ଥକୁଣୀ ୱା। ଖଞ୍ଜୋତି ଏକପାଦଖଞ୍ଜୋ ୱା ଉଭଯପାଦଖଞ୍ଜୋ ୱା। ପକ୍ଖହତୋତି ହତପକ୍ଖୋ ପୀଠସପ୍ପୀ। ପଦୀପେଯ୍ୟସ୍ସାତି ତେଲକପଲ୍ଲକାଦିନୋ ପଦୀପୂପକରଣସ୍ସ। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତମୋ ହୋତି ତମପରାଯଣୋତି ଏତ୍ଥ ଏକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବହିଦ୍ଧା ଆଲୋକଂ ଅଦିସ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଞ୍ଞେୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ଅପାଯେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୋ ସକଲେପି କପ୍ପେ ସଂସରତି। ସୋପି ତମୋ ତମପରାଯଣୋୱ। ସୋ ପନ କୁହକପୁଗ୍ଗଲୋ ଭୱେଯ୍ୟ। କୁହକସ୍ସ ହି ଏୱରୂପା ନିବ୍ବତ୍ତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ ହୋତି ଚଣ୍ଡାଲକୁଲେ ୱାତିଆଦୀହି ଆଗମନୱିପତ୍ତି ଚେୱ ପୁବ୍ବୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତି ଚ ଦସ୍ସିତା। ଦଲିଦ୍ଦେତିଆଦୀହି ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତି। କସିରୱୁତ୍ତିକେତିଆଦୀହି ଆଜୀୱୁପାଯୱିପତ୍ତି। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତିଆଦୀହି ରୂପୱିପତ୍ତି। ବହ୍ୱାବାଧୋତିଆଦୀହି ଦୁକ୍ଖକାରଣସମାଯୋଗୋ। ନ ଲାଭୀତିଆଦୀହି ସୁଖକାରଣୱିପତ୍ତି ଚେୱ ଉପଭୋଗୱିପତ୍ତି ଚ। କାଯେନ ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତିଆଦୀହି ତମପରାଯଣଭାୱସ୍ସ କାରଣସମାଯୋଗୋ। କାଯସ୍ସ ଭେଦାତିଆଦୀହି ସମ୍ପରାଯିକତମୂପଗମୋ। ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ତିୱିଧାଯ କୁଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚାଜାତିଆଦିକେନ ଜୋତିନା ଯୁତ୍ତତୋ ଜୋତି, ଆଲୋକଭୂତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାଯସୁଚରିତାଦୀହି ପନ ସଗ୍ଗୂପପତ୍ତିଜୋତିଭାୱୂପଗମନତୋ ଜୋତିପରାଯଣୋ। ଖତ୍ତିଯମହାସାଲକୁଲେ ୱାତିଆଦୀସୁ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାତି ଖତ୍ତିଯା ମହାସାରା ମହାସାରପ୍ପତ୍ତା ଖତ୍ତିଯା। ଯେସଞ୍ହି ଖତ୍ତିଯାନଂ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ କୋଟିସତଂ ନିଧାନଗତଂ ହୋତି, ତଯୋ କହାପଣକୁମ୍ଭା ୱଳଞ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଗେହମଜ୍ଝେ ରାସିଂ କତ୍ୱା ଠପିତା ହୋନ୍ତି, ତେ ଖତ୍ତିଯମହାସାଲା ନାମ। ଯେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅସୀତିକୋଟିଧନଂ ନିହିତଂ ହୋତି, ଦିଯଡ୍ଢୋ କହାପଣକୁମ୍ଭୋ ୱଳଞ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଗେହମଜ୍ଝେ ରାସିଂ କତ୍ୱା ଠପିତୋ ହୋତି, ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲା ନାମ। ଯେସଂ ଗହପତୀନଂ ଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିଧନଂ ନିହିତଂ ହୋତି,

କହାପଣକୁମ୍ଭୋ ୱଠଅଞ୍ଜାହ୍ୱାୟ ଗେହମଜ୍ଝେ ରାସିଂ କତ୍ୱା ଠପିତୋ ହୋତି, ତେ ଗହପତିମହାସାଲା ନାମ। ତେସଂ କୁଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଡ୍ଢେତି ଇସ୍ସରେ। ନିଧାନଗତଧନସ୍ସ ମହନ୍ତତାୟ ମହଦ୍ଧନେ। ସୁୱଣ୍ଣରଜତଭାଜନାଦୀନଂ ଉପଭୋଗଭଣ୍ଡାନଂ ମହନ୍ତତାୟ ମହାଭୋଗେ। ନିଧାନଗତସ୍ସ ଜାତରୂପରଜତସ୍ସ ପହୂତତାୟ ପହୂତଜାତରୂପରଜତେ। ୱିତ୍ତୂପକରଣସ୍ସ ତୁଟ୍ଠିକରଣସ୍ସ ପହୂତତାୟ ପହୂତୱିତ୍ତୂପକରଣେ। ଗୋଧନାଦୀନଞ୍ଚ ସତ୍ତୱିଧଧଞ୍ଞାନଞ୍ଚ ପହୂତତାୟ ପହୂତଧନଧଞ୍ଞେ। ଅଭିରୂପୋତି ସୁନ୍ଦରରୂପୋ। ଦସ୍ସନୀୟୋତି ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ପହାୟ ଦିୱସମ୍ପି ପସ୍ସିତବ୍ବୟୁତ୍ତୋ। ପାସାଦିକୋତି ଦସ୍ସନେନେୱ ଚିତ୍ତପସାଦାୱହୋ। ପରମାୟାତି ଉତ୍ତମାୟ। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟାତି ପୋକ୍ଖରୱଣ୍ଣତାୟ। ପୋକ୍ଖରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସରୀରଂ। ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମନ୍ନାଗତୋତି ଉପେତୋ।

୧୬୯। ଓଣତୋଣତାଦୀସୁ – ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାୟ ୱା ସମ୍ପରାୟିକାୟ ୱା ସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱିରହିତୋ ଓଣତୋ। ନୀଚୋ, ଲାମକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତବ୍ବିପକ୍ଖତୋ ଉଣ୍ଣତୋ। ଉଚ୍ଚୋ, ଉଗ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ତମାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପିଚ – ଓଣତୋଣତୋତି ଇଦାନି ନୀଚୋ, ଆୟତିମ୍ପି ନୀଚୋୱ ଭୱିସ୍ସତି। ଓଣତୁଣ୍ଣତୋତି ଇଦାନି ନୀଚୋ, ଆୟତିଂ ଉଚ୍ଚୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଉଣ୍ଣତୋଣତୋତି ଇଦାନି ଉଚ୍ଚୋ, ଆୟତିଂ ନୀଚୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଉଣ୍ଣତୁଣ୍ଣତୋତି ଇଦାନି ଉଚ୍ଚୋ, ଆୟତିମ୍ପି ଉଚ୍ଚୋୱ ଭୱିସ୍ସତୀତି।

୧୭୦। ରୁକ୍ଖୂପମେସୁ – ରୁକ୍ଖୋ ତାୱ ଫେଗ୍ଗୁସାରପରିୱାରୋତି ୱନଜେଟ୍ଠକରୁକ୍ଖୋ ସୟଂ ଫେଗ୍ଗୁ ହୋତି , ପରିୱାରରୁକ୍ଖା ପନସ୍ସ ସାରା ହୋନ୍ତି। ଇମିନା ନୟେନ ସେସା ୱେଦିତବ୍ବା। ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ପନ ସୀଲସାରୱିରହତୋ ଫେଗ୍ଗୁତା, ସୀଲାଚାରସମନ୍ନାଗମେନ ଚ ସାରତା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୭୧। ରୂପପ୍ପମାଣାଦୀସୁ – ସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତଂ ରୂପଂ ପମାଣଂ କରୋତୀତି ରୂପପ୍ପମାଣୋ। ତତ୍ଥ ପସାଦଂ ଜନେତୀତି ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ। କିତ୍ତିସଦ୍ଦଭୂତଂ ଘୋସଂ ପମାଣଂ କରୋତୀତି ଘୋସପ୍ପମାଣୋ। ଆରୋହଂ ୱାତିଆଦୀସୁ ପନ – ଆରୋହନ୍ତି ଉଚ୍ଚତ୍ତନଂ। ପରିଣାହନ୍ତି କିସଥୂଲଭାୱାପଗତଂ ପରିକ୍ଖେପସମ୍ପତ୍ତିଂ। ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ଦୀଘରସ୍ସୱଚ୍ଚତାଦିୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନେସୁ ତଥାଭାୱଂ। ପାରିପୂରିନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ଅନୂନତଂ, ଲକ୍ଖଣପରିପୁଣ୍ଣଭାୱଂ ୱା। ପରୱଣ୍ଣନାୟାତି ପରେହି ପରମ୍ମୁଖା ନିଚ୍ଛାରିତାୟ ଗୁଣୱଣ୍ଣନାୟ। ପରଥୋମନାୟାତି ପରେହି ଥୁତିୱସେନ ଗାଥାଦିଉପନିବନ୍ଧନେନ ୱୁତ୍ତାୟ ଥୋମନାୟ। ପରପସଂସନାୟାତି ପରେହି ସମ୍ମୁଖା ୱୁତ୍ତାୟ ପସଂସାୟ। ପରୱଣ୍ଣହାରିକାୟାତି ପରମ୍ପରଥୁତିୱସେନ ପରେହି ପୱତ୍ତିତାୟ ୱଣ୍ଣହରଣାୟ।

୧୭୨।ଚୀୱରଲୂଖନ୍ତି ଚୀୱରସ୍ସ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣାଦିଭାୱେନ ଲୂଖତଂ। ପତ୍ତଲୂଖନ୍ତି ଭାଜନସ୍ସ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନୱତ୍ଥୂହି ଲୂଖତଂ। ସେନାସନଲୂଖନ୍ତି ନାଟକାଦିସମ୍ପତ୍ତିୱିରହେନ ସେନାସନସ୍ସ ଲୂଖତଂ। ୱିୱିଧନ୍ତି ଅଚେଲକାଦିଭାୱେନ ଅନେକପ୍ପକାରଂ। ଦୁକ୍କରକାରିକନ୍ତି ସରୀରତାପନଂ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଇମେସୁ ହି ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ରୂପେ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସନ୍ନୋ ରୂପପ୍ପମାଣୋ ନାମ। ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋତି ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଘୋସେ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସନ୍ନୋ ଘୋସପ୍ପମାଣୋ ନାମ। ଚୀୱରଲୂଖପତ୍ତଲୂଖେସୁ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସନ୍ନୋ ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ ନାମ। ଧମ୍ମେ ପମାଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପସନ୍ନୋ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ ନାମ। ଇତରାନି ତେସଂୟେୱ ଅତ୍ଥୱଚନାନି। ସବ୍ବସତ୍ତେ ଚ ତୟୋ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସା ରୂପପ୍ପମାଣା, ଏକୋ ନ ରୂପପ୍ପମାଣୋ। ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ କୋଟ୍ଠାସା ଘୋସପ୍ପମାଣା, ଏକୋ ନ ଘୋସପ୍ପମାଣୋ। ଦସ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ନୱ କୋଟ୍ଠାସା ଲୂଖପ୍ପମାଣା, ଏକୋ ନ ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ। ସତସହସ୍ସଂ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପନ ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋୱ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ, ସେସା ନ ଧମ୍ମପ୍ପମାଣା। ଏୱମୟଂ ଚତୁପ୍ପମାଣୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ।

ଏତସ୍ମିଂ ଚତୁପ୍ପମାଣେ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ବୁଦ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପସନ୍ନା ମନ୍ଦା, ପସନ୍ନାୱ ବହୁକା। ରୂପପ୍ପମାଣସ୍ସ ହି ବୁଦ୍ଧରୂପତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହଂ ରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଘୋସପ୍ପମାଣସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ କିତ୍ତିଘୋସତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହୋ ଘୋସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଲୂଖପ୍ପମାଣସ୍ସ କାସିକାନି ୱତ୍ଥାନି ମହାରହାନି କଞ୍ଚନଭାଜନାନି ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତେ ପାସାଦୱରେ ପହାୟ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରସେଲମୟପତ୍ତରୁକ୍ଖମୂଲାଦିସେନାସନସେୱିନୋ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଲୂଖତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହଂ ଅଞ୍ଞଂ ଲୂଖଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଧମ୍ମପ୍ପମାଣସ୍ସ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅସାଧାରଣସୀଲାଦିଗୁଣସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣତୋ ଉତ୍ତରି ପସାଦାୱହୋ ଅଞ୍ଞୋ ସୀଲାଦିଗୁଣୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତି ଭଗୱା ଇମଂ ଚତୁପ୍ପମାଣିକଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସଂ ମୁଟ୍ଠିନା ଗହେତ୍ୱା ୱିୟ ଠିତୋତି।

୧୭୩। ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ – ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ସୀଲେନ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୀଲଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଂ କଥିତଂ। ତଥା ସମାଧିପଞ୍ଞା ଚ। ୱିମୁତ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିୟେୱ। ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଏକୂନୱୀସତିୱିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ନୋ ପରନ୍ତିଆଦୀସୁ – ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ''ତୟାପି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନେନ ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ୟଥା ସୀଲଂ ସମାଦିୟତି, ଏୱଂ ନ

ସମାଦପେତି, ନ ଗଣ୍ହାପେତି। ଏସେୱ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଏତେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ପଠମୋ ୱଙ୍କଲିତ୍ଥେରସଦିସୋ ହୋତି। ଦୁତିଯୋ ଉପନନ୍ଦସକ୍ୟପୁତ୍ତସଦିସୋ । ତତିଯୋ ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସଦିସୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ଦେୱଦତ୍ତସଦିସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୭୪। ଅତ୍ତନ୍ତପାଦୀସୁ – ଅତ୍ତାନଂ ତପତି ଦୁକ୍ଖାପେତୀତି ଅତ୍ତନ୍ତପୋ। ଅତ୍ତନୋ ପରିତାପନାନୁଯୋଗଂ ଅତ୍ତପରିତାପନାନୁଯୋଗଂ। ଅଚେଲକୋତି ନିଚ୍ଚେଲୋ, ନଗ୍ଗୋ। ମୁତ୍ତାଚାରୋତି ୱିସଟ୍ଠାଚାରୋ। ଉଚ୍ଚାରକମ୍ମାଦୀସୁ ଲୋକିଯକୁଲପୁତ୍ତାଚାରେନ ୱିରହିତୋ ଠିତକୋୱ ଉଚ୍ଚାରଂ କରୋତି, ପସ୍ସାୱଂ କରୋତି, ଖାଦତି, ଭୁଞ୍ଜତି ଚ। ହତ୍ଥାପଲେଖନୋତି ହତ୍ଥେ ପିଣ୍ଡମ୍ହି ନିଟ୍ଠିତେ ଜିୱ୍ହାଯ ହତ୍ଥଂ ଅପଲେଖତି। ଉଚ୍ଚାରଂ ୱା କତ୍ୱା ହତ୍ଥସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ହତ୍ଥେନ ଅପଲେଖତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେ କିର ଦଣ୍ଡକଂ ସତ୍ତୋତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ପଟିପଦଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଏୱଂ କରୋତି। ଭିକ୍ଖାଗହଣତ୍ଥଂ ‘ଏହି ଭଦନ୍ତେ’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଏତୀତି ନଏହିଭଦ୍ଦନ୍ତିକୋ। ତେନ ହି ‘ତିଟ୍ଠ ଭଦନ୍ତେ’ତି ୱୁତ୍ତୋପି ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ନତିଟ୍ଠଭଦ୍ଦନ୍ତିକୋ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ହେତଂ ତିତ୍ଥିଯା ‘‘ଏତସ୍ସ ୱଚନଂ କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ନ କରୋନ୍ତି। ଅଭିହଟନ୍ତି ପୁରେତରଂ ଗହେତ୍ୱା ଆହଟଂ ଭିକ୍ଖଂ। ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତନ୍ତି ‘‘ଇମଂ ତୁମ୍ହେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଆରୋଚିତଭିକ୍ଖଂ। ନ ନିମନ୍ତନନ୍ତି ‘‘ଅସୁକଂ ନାମ କୁଲଂ ୱା ୱୀଥିଂ ୱା ଗାମଂ ୱା ପୱିସେଯ୍ୟାଥା’’ତି ଏୱଂ ନିମନ୍ତିତଭିକ୍ଖମ୍ପି ନ ସାଦିଯତି, ନ ଗଣ୍ହାତି।

ନକୁମ୍ଭିମୁଖାତି କୁମ୍ଭିତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦିଯ୍ୟମାନଂ ଭିକ୍ଖଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ନ କଳୋପିମୁଖାତି କଳୋପୀତି ଉକ୍ଖଲି, ପଚ୍ଛି ୱା। ତତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? କୁମ୍ଭୀ କଳୋପିଯୋ କଟଚ୍ଛୁନା ପହାରଂ ଲଭନ୍ତୀତି। ନ ଏଳକମନ୍ତରନ୍ତି ଉମ୍ମାରଂ ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ଦିଯ୍ୟମାନଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ଅଯଂ ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନ୍ତରକରଣଂ ଲଭତୀତି। ଦଣ୍ଡମୁସଲେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଦ୍ୱୀସୁ ଭୁଞ୍ଜମାନେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଉଟ୍ଠାଯ ଦେନ୍ତେ ନ ଗଣ୍ହତି। କସ୍ମା? କବଳଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି। ନ ଗବ୍ଭିନିଯାତିଆଦୀସୁ ପନ ଗବ୍ଭିନିଯା କୁଚ୍ଛିଯଂ ଦାରକୋ କିଲମତି। ପାଯନ୍ତିଯା ଦାରକସ୍ସ ଖୀରନ୍ତରାଯୋ ହୋତି। ପୁରିସନ୍ତରଗତାଯ ରତିଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି ନ ଗଣ୍ହାତି ନ ସଙ୍କିତ୍ତୀସୂତି ସଙ୍କିତ୍ତେତ୍ୱା କତଭତ୍ତେସୁ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖସମଯେ କିର ଅଚେଲକସାୱକା ଅଚେଲକାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ତତୋ ତତୋ ତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ସମାଦପେତ୍ୱା ଭତ୍ତଂ ପଚନ୍ତି, ଉକ୍କଟ୍ଠାଚେଲକୋ ତତୋ ନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ନ ଯତ୍ଥ ସାତି ଯତ୍ଥ ସୁନଖୋ ‘ପିଣ୍ଡଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’ତି ଉପଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ଅଦତ୍ୱା ଆହଟଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ଏତସ୍ସ ପିଣ୍ଡନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି।

ସଣ୍ଡସଣ୍ଡଚାରିନୀତି ସମୂହସମୂହଚାରିନୀ। ସଚେ ହି ଅଚେଲକଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖଂ ଦସ୍ସାମା’ତି ମାନୁସ୍ସକା ଭତ୍ତଗେହଂ ପୱିସନ୍ତି, ତେସୁ ଚ ପୱିସନ୍ତେସୁ କଳୋପିମୁଖାଦୀସୁ ନିଲୀନା ମକ୍ଖିକା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ସଣ୍ଡସଣ୍ଡା ଚରନ୍ତି, ତତୋ ଆହଟଂ ଭିକ୍ଖଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ମଂ ନିସ୍ସାଯ ମକ୍ଖିକାନଂ ଗୋଚରନ୍ତରାଯୋ ଜାତୋତି। ଥୁସୋଦକନ୍ତି ସବ୍ବସସ୍ସସମ୍ଭାରେହି କତଂ ସୋୱୀରକଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁରାପାନମେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ। ଅଯଂ ପନ ଏତସ୍ମିମ୍ପି ସାୱଜ୍ଜସଞ୍ଞୀ। ଏକାଗାରିକୋତି ଯୋ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଗେହେ ଭିକ୍ଖଂ ଲଭିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତତି। ଏକାଲୋପିକୋତି ଯୋ ଏକେନେୱ ଆଲୋପେନ ଯାପେତି। ଦ୍ୱାଗାରିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏକିସ୍ସାପି ଦତ୍ତିଯାତି ଏକାଯ ଦତ୍ତିଯା। ଦତ୍ତି ନାମ ଏକା ଖୁଦ୍ଦକପାତି ହୋତି, ଯତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଭିକ୍ଖଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି।

ଏକାହିକନ୍ତି ଏକଦିୱସନ୍ତରିକଂ। ଅଡ୍ଢମାସିକନ୍ତି ଅଡ୍ଢମାସନ୍ତରିକଂ। ପରିଯାଯଭତ୍ତଭୋଜନନ୍ତି ୱାରଭତ୍ତଭୋଜନଂ। ଏକାହୱାରେନ ଦ୍ୱୀହୱାରେନ ସତ୍ତାହୱାରେନ ଅଡ୍ଢମାସୱାରେନାତି – ଏୱଂ ଦିୱସୱାରେନ ଆଭତଭତ୍ତଭୋଜନଂ। ସାକଭକ୍ଖୋତି ଅଲ୍ଲସାକଭକ୍ଖୋ। ସାମାକଭକ୍ଖୋତି ସାମାକତଣ୍ଡୁଲଭକ୍ଖୋ। ନୀୱାରାଦୀସୁ – ନୀୱାରା ନାମ ତାୱ ଅରଞ୍ଞେ ସଯଂ ଜାତା ୱୀହିଜାତି। ଦଦ୍ଦୁଲନ୍ତି ଚମ୍ମକାରେହି ଚମ୍ମଂ ୱିଲିଖିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତକସଟଂ। ହଟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସିଲେସୋପି, ସେୱାଲୋପି କଣିକାରାଦିରୁକ୍ଖନିଯ୍ୟାସୋପି। କଣନ୍ତି କୁଣ୍ଡକଂ। ଆଚାମୋତି ଭତ୍ତୌକ୍ଖଲିକାଯ ଲଗ୍ଗୋ ଝାମୋଦନୋ। ତଂ ଛଡ୍ଡିତଟ୍ଠାନେ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦତି। ‘‘ଓଦନକଞ୍ଜିଯ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପିଞ୍ଞାକାଦଯୋ ପାକଟା ଏୱ। ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜୀତି ପତିତଫଲଭୋଜୀ।

ସାଣାନୀତି ସାଣୱାକଚେଲାନି। ମସାଣାନୀତି ମିସ୍ସକଚେଲାନି। ଛୱଦୁସ୍ସାନୀତି ମତସରୀରତୋ ଛଡ୍ଡିତୱତ୍ଥାନି। ଏରକତିଣାଦୀନି ୱା ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତନିୱାସନାନି। ପଂସୁକୂଲାନୀତି ପଥୱିଯଂ ଛଡ୍ଡିତନନ୍ତକାନି। ତିରୀଟାନୀତି ରୁକ୍ଖତ୍ତଚୱତ୍ଥାନି। ଅଜିନନ୍ତି ଅଜିନମିଗଚମ୍ମଂ। ଅଜିନକ୍ଖିପନ୍ତି ତଦେୱ ମଜ୍ଝେ ଫାଲିତଂ। ସଖୁରକନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। କୁସଚୀରନ୍ତି କୁସତିଣାନି ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତଚୀରକଂ। ୱାକଚୀରଫଲକଚୀରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କେସକମ୍ବଲନ୍ତି ମନୁସ୍ସକେସେହି କତକମ୍ବଲଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯାନି କାନିଚି ତନ୍ତାୱୁତାନଂ ୱତ୍ଥାନଂ କେସକମ୍ବଲୋ ତେସଂ ପଟିକୁଟ୍ଠୋ ଅକ୍ଖାଯତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୧୩୮)। ୱାଳକମ୍ବଲନ୍ତି ଅସ୍ସୱାଳାଦୀହି କତକମ୍ବଲଂ। ଉଲୂକପକ୍ଖନ୍ତି ଉଲୂକପତ୍ତାନି ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତନିୱାସନଂ। ଉବ୍ଭଟ୍ଠକୋତି ଉଦ୍ଧଂ ଠିତକୋ।

ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଉକ୍କୁଟିକୱୀରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଉକ୍କୁଟିକୋୱ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। କଣ୍ଟକାପସ୍ସଯିକୋତି ଅଯକଣ୍ଟକେ ୱା ପକତିକଣ୍ଟକେ ୱା ଭୂମିଯଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଚମ୍ମଂ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠାନଚଙ୍କମାଦୀନି କରୋତି। ସେଯ୍ୟନ୍ତି ସଯନ୍ତୋପି ତତ୍ଥେୱ ସେଯ୍ୟଂ

କପ୍ପେତି। ସାଯଂ ତତିଯମସ୍ସାତି ସାଯତତିଯକଂ। ‘‘ପାତୋ, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ, ସାଯନ୍ତି ଦିୱସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପାପଂ ପୱାହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି।

୧୭୫। ପରଂ ତପତୀତି ପରନ୍ତପୋ। ପରେସଂ ପରିତାପନାନୁଯୋଗଂ ପରପରିତାପନାନୁଯୋଗଂ। ଓରବ୍ଭିକାଦୀସୁ – ଉରବ୍ଭା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏଳକା। ଉରବ୍ଭେ ହନତୀତି ଓରବ୍ଭିକୋ। ସୂକରିକାଦୀସୁପି – ଏସେୱ ନଯୋ। ଲୁଦ୍ଦୋତି ଦାରୁଣୋ କକ୍ଖଳୋ। ମଚ୍ଛଘାତକୋତି ମଚ୍ଛବନ୍ଧୋ କେୱଟ୍ଟୋ। ବନ୍ଧନାଗାରିକୋତି ବନ୍ଧନାଗାରଗୋପକୋ। କୁରୂରକମ୍ମନ୍ତାତି ଦାରୁଣକମ୍ମନ୍ତା।

୧୭୬।ମୁଦ୍ଧାୱସିତ୍ତୋତି ଖତ୍ତିଯାଭିସେକେନ ମୁଦ୍ଧନି ଅଭିସିତ୍ତୋ। ପୁରତ୍ଥିମେନ ନଗରସ୍ସାତି ନଗରତୋ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଯ। ସନ୍ଥାଗାରନ୍ତି ଯଞ୍ଞସାଲଂ । ଖରାଜିନଂ ନିୱାସେତ୍ୱାତି ସଖୁରଂ ଅଜିନଚମ୍ମଂ ନିୱାସେତ୍ୱା। ସପ୍ପିତେଲେନାତି ସପ୍ପିନା ଚ ତେଲେନ ଚ। ଠପେତ୍ୱା ହି ସପ୍ପିଂ ଅୱସେସୋ ଯୋ କୋଚି ସ୍ନେହୋ ତେଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଣ୍ଡୁୱମାନୋତି ନଖାନଂ ଛିନ୍ନତ୍ତା କଣ୍ଡୁୱିତବ୍ବକାଲେ ତେନ କଣ୍ଡୁୱମାନୋ। ଅନନ୍ତରହିତାଯାତି ଅସନ୍ଥତାଯ। ସରୂପୱଚ୍ଛାଯାତି ସଦିସୱଚ୍ଛାଯ। ସଚେ ଗାୱୀ ସେତା ହୋତି, ୱଚ୍ଛୋପି ସେତକୋୱ ସଚେ କବରା ୱା, ରତ୍ତା ୱା, ୱଚ୍ଛୋପି ତାଦିସୋୱାତି – ଏୱଂ ସରୂପୱଚ୍ଛାଯ। ସୋ ଏୱମାହାତି ସୋ ରାଜା ଏୱଂ ୱଦେତି। ୱଚ୍ଛତରାତି ତରୁଣୱଚ୍ଛକଭାୱଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା ବଲୱୱଚ୍ଛା। ୱଚ୍ଛତରୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବରିହିସତ୍ଥାଯାତି ପରିକ୍ଖେପକରଣତ୍ଥାଯ ଚେୱ ଯଞ୍ଞଭୂମିଯଂ ଅତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ଚ।

୧୭୭।ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ। ନିଚ୍ଛାତୋତି ଛାତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା, ସା ଅସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ନିଚ୍ଛାତୋ। ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ନିବ୍ବୁତତ୍ତା ନିବ୍ବୁତୋ। ଅନ୍ତୋ ତାପନକିଲେସାନଂ ଅଭାୱା ସୀତଲୋ ଜାତୋତି ସୀତୀଭୂତୋ। ଝାନମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସୁଖାନି ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ। ବ୍ରହ୍ମଭୂତେନ ଅତ୍ତନାତି ସେଟ୍ଠଭୂତେନ ଅତ୍ତନା।

ଇମଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ – ଇଧ ତଥାଗତୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତଥାଗତୋତି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ – ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋତି। ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତିଆଦୀନି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରିତାନେୱ। ତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସମ୍ପଦଂ ଧମ୍ମଂ। ସୁଣାତି ଗହପତି ୱାତି କସ୍ମା ପଠମଂ ଗହପତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି? ନିହତମାନତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଚ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଖତ୍ତିଯକୁଲତୋ ପବ୍ବଜିତା ଜାତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ କରୋନ୍ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲା ପବ୍ବଜିତା ମନ୍ତେ ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ କରୋନ୍ତି। ହୀନଜଚ୍ଚକୁଲା ପବ୍ବଜିତା ଅତ୍ତନୋ ୱିଜାତିତାଯ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଗହପତିଦାରକା ପନ କଚ୍ଛେହି ସେଦଂ ମୁଞ୍ଚନ୍ତେହି ପିଟ୍ଠିଯା ଲୋଣଂ ପୁପ୍ଫମାନାଯ ଭୂମିଂ କସିତ୍ୱା ତାଦିସସ୍ସ ମାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ନିହତମାନଦପ୍ପା ହୋନ୍ତି। ତେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମାନଂ ୱା ଦପ୍ପଂ ୱା ଅକତ୍ୱା ଯଥାବଲଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତା ସକ୍କୋନ୍ତି ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ଇତରେହି ଚ କୁଲେହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତା ନାମ ନ ବହୁକା, ଗହପତିକାୱ ବହୁକା। ଇତି ନିହତମାନତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଚ ପଠମଂ ଗହପତିଂ ନିଦ୍ଦିସତୀତି।

ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱାତି ଇତରେସଂ ୱା କୁଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ। ପଚ୍ଚାଜାତୋତି ପତିଜାତୋ। ତଥାଗତେ ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସାମିମ୍ହି ତଥାଗତେ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା’’ତି ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତି। ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତୀତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋତି ସଚେପି ସଟ୍ଠିହତ୍ଥେ ଘରେ ଯୋଜନସତନ୍ତରେପି ୱା ଦ୍ୱେ ଜାଯମ୍ପତିକା ୱସନ୍ତି, ତଥାପି ନେସଂ ସକିଞ୍ଚନସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଘରାୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋଯେୱ। ରଜୋପଥୋତି ରାଗରଜାଦୀନଂ ଉଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନନ୍ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଗମନପଥୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ଅବ୍ଭୋକାସୋ ୱିଯାତି ଅବ୍ଭୋକାସୋ। ପବ୍ବଜିତୋ ହି କୂଟାଗାରରତନପାସାଦେ ଚ ଦେୱୱିମାନାଦୀସୁ ଚ ସୁପିହିତଦ୍ୱାରୱାତପାନେସୁ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେସୁ ୱସନ୍ତୋପି ନେୱ ଲଗ୍ଗତି, ନ ସଜ୍ଜତି, ନ ବଜ୍ଝତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା’’ତି।

ଅପିଚ – ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ କୁସଲକିରିଯାଯ ଓକାସାଭାୱତୋ। ରଜୋପଥୋ ଅସଂୱୁତସଙ୍କାରଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ରଜାନଂ କିଲେସରଜାନଂ ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନତୋ। ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା କୁସଲକିରିଯାଯ ଯଥାସୁଖଂ ଓକାସସବ୍ଭାୱତୋ। ନଯିଦଂ ସୁକରଂ…ପେ… ପବ୍ବଜେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପକଥା – ଯଦେତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏକମ୍ପି ଦିୱସଂ ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଚରିମକଚିତ୍ତଂ ପାପେତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଏକଦିୱସମ୍ପି ଚ କିଲେସମଲେନ ଅମଲିନଂ କତ୍ୱା ଚରିମକଚିତ୍ତଂ ପାପେତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସଙ୍ଖଲିଖିତଂ ଲିଖିତସଙ୍ଖସଦିସଂ ଧୋତସଙ୍ଖସପ୍ପଟିଭାଗଂ ଚରିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ନ ସୁକରଂ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସନ୍ତେନ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣଂ…ପେ… ଚରିତୁଂ – ‘‘ଯଂନୂନାହଂ କେସେ ଚ ମସ୍ସୁଞ୍ଚ ଓହାରେତ୍ୱା କସାଯରସପୀତତାଯ କାସାଯାନି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଦହିତ୍ୱା ଅଗାରସ୍ମା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ‘‘ଅଗାରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପବ୍ବଜ୍ଜା

''ଅନଗାରିଯ''ନ୍ତି ଞାତବ୍ବା। ତଂ ଅନଗାରିଯଂ। ପବ୍ବଜେଯ୍ଯନ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଅପ୍ପଂ ୱାତି ସହସ୍ସତୋ ହେଟ୍ଠା ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅପ୍ପୋ ନାମ ହୋତି, ସହସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହା। ଅବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଞାତିଯେୱ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟୋ। ସୋପି ୱୀସତିଯା ହେଟ୍ଠା ଅପ୍ପୋ ହୋତି, ୱୀସତିଯା ପଟ୍ଠାଯ ମହା।

୧୭୮।ଭିକ୍ଖୂନଂ ସିକ୍ଖାସାଜୀୱସମାପନ୍ନୋତି ଯା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଧିସୀଲସଙ୍ଖାତା ସିକ୍ଖା, ତଞ୍ଚ। ଯତ୍ଥ ଚେତେ ସହ ଜୀୱନ୍ତି, ଏକଜୀୱିକା ସଭାଗୱୁତ୍ତିନୋ ହୋନ୍ତି, ତଂ ଭଗୱତା ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଖାତଂ ସାଜୀୱଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖନଭାୱେନ ସମାପନ୍ନୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସିକ୍ଖାସାଜୀୱସମାପନ୍ନୋ। ସମାପନ୍ନୋତି ସିକ୍ଖଂ ପରିପୂରେନ୍ତୋ ସାଜୀୱଞ୍ଚ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ଉପଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯାତିଆଦୀସୁ ପାଣାତିପାତାଦିକଥା ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତା ଏୱ। ପହାଯାତି ଇମଂ ପାଣାତିପାତଚେତନାସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ ପଜହିତ୍ୱା। ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀତି ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତତୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯତୋ ଓରତୋ ୱିରତୋୱ ହୋତି। ନିହିତଦଣ୍ଡୋ ନିହିତସତ୍ଥୋତି ପରୂପଘାତତ୍ଥାଯ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ୱା ଆଦାଯ ଅୱତ୍ତନତୋ ନିକ୍ଖିତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ଚେୱ ନିକ୍ଖିତ୍ତସତ୍ଥୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଠପେତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଅୱସେସଂ ଉପକରଣଂ ସତ୍ତାନଂ ୱିନାସନଭାୱତୋ 'ସତ୍ଥ'ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୂ କତ୍ତରଦଣ୍ଡଂ ୱା ଦନ୍ତକଟ୍ଠୱାସିଂ ୱା ପିପ୍ଫଲିକଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, ନ ତଂ ପରୂପଘାତତ୍ଥାଯ। ତସ୍ମା ନିହିତଦଣ୍ଡା ନିହିତସତ୍ଥାତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଲଜ୍ଜୀତି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣାଯ ଲଜ୍ଜାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଦଯାପନ୍ନୋତି ଦଯଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନୋ। ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀତି ସବ୍ବେ ପାଣଭୂତେ ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପକୋ। ତାଯ ଦଯାପନ୍ନତାଯ ସବ୍ବେସଂ ପାଣଭୂତାନଂ ହିତଚିତ୍ତକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିହରତୀତି ଇରିଯତି, ପାଲେତି।

ଦିନ୍ନମେୱ ଆଦିଯତୀତି ଦିନ୍ନାଦାଯୀ। ଚିତ୍ତେନପି ଦିନ୍ନମେୱ ପଟିକଙ୍ଖତୀତି ଦିନ୍ନପାଟିକଙ୍ଖୀ। ଥେନେତୀତି ଥେନୋ। ନ ଥେନେନ ଅଥେନେନ। ଅଥେନତ୍ତାଯେୱ ସୁଚିଭୂତେନ। ଅତ୍ତନାତି ଅତ୍ତଭାୱେନ। ଅଥେନଂ ସୁଚିଭୂତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ଅସେଟ୍ଠଚରିଯଂ। ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଆଚାରଂ ଚରତୀତି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ। ଆରାଚାରୀତି ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯତୋ ଦୂରଚାରୀ। ମେଥୁନାତି ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠାନୱସେନ ସଦିସତ୍ତା ମେଥୁନକାତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେହି ପଟିସେୱିତବ୍ବତୋ ମେଥୁନାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମା। ଗାମଧମ୍ମାତି ଗାମୱାସୀନଂ ଧମ୍ମା।

ସଚ୍ଚଂ ୱଦତୀତି ସଚ୍ଚୱାଦୀ। ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତି ଘଟେତୀତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ। ନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ମୁସା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ହି ପୁରିସୋ କଦାଚି ମୁସା ୱଦତି, କଦାଚି ସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦେନ ଅନ୍ତରିତତ୍ତା ସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଚେନ ନ ଘଟୀଯତି, ତସ୍ମା ନ ସୋ ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ। ଅଯଂ ପନ ନ ତାଦିସୋ। ଜୀୱିତହେତୁପି ମୁସା ଅୱତ୍ୱା ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତିଯେୱାତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ। ଥେତୋତି ଥିରୋ, ଥିରକଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ ୱିଯ, ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁକୋ ୱିଯ, ଅସ୍ସପିଟ୍ଠେ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡମିୱ ଚ, ନ ଥିରକଥୋ ହୋତି। ଏକୋ ପାସାଣଲେଖା ୱିଯ, ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱିଯ ଚ ଥିରକଥୋ ହୋତି। ଅସିନା ସୀସେ ଛିନ୍ଦନ୍ତେପି ଦ୍ୱେ କଥା ନ କଥେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଥେତୋ। ପଚ୍ଚଯିକୋତି ପତ୍ତିଯାଯିତବ୍ବକୋ, ସଦ୍ଧାଯିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ପଚ୍ଚଯିକୋ ହୋତି। 'ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ? ଅସୁକେନା'ତି ୱୁତ୍ତେ 'ମା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହଥା'ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଏକୋ ପଚ୍ଚଯିକୋ ହୋତି। 'ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ? ଅସୁକେନା'ତି ୱୁତ୍ତେ 'ଯଦି ତେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମେୱ ପମାଣଂ, ଇଦାନି ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ଇଦ'ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚଯିକୋ। ଅୱିସଂୱାଦକୋ ଲୋକସ୍ସାତି ତାଯ ସଚ୍ଚୱାଦିତାଯ ଲୋକଂ ନ ୱିସଂୱାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମେସଂ ଭେଦାଯାତି ଯେସଂ ଇତୋ ସୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସନ୍ତିକେ ସୁତଂ, ତେସଂ ଭେଦାଯ। ଭିନ୍ନାନଂ ୱା ସନ୍ଧାତାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମିତ୍ତାନଂ ୱା ସମାନୁପଜ୍ଝାଯକାଦୀନଂ ୱା କେନଚିଦେୱ କାରଣେନ ଭିନ୍ନାନଂ ଏକମେକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା – 'ତୁମ୍ହାକଂ ଇଦିସେ କୁଲେ ଜାତାନଂ, ଏୱଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଇଦଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସନ୍ଧାନଂ କତ୍ତା। ଅନୁପ୍ପଦାତାତି ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା। ଦ୍ୱେ ଜନେ ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱା – 'ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱରୂପେ କୁଲେ ଜାତାନଂ, ଏୱରୂପେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେତ'ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗୋ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ସମଗ୍ଗାରାମୋ। ଯତ୍ଥ ସମଗ୍ଗା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱସିତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗରାମୋତିପି ପାଠୋ। ଅଯମେୱ ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗରତୋତି ସମଗ୍ଗେସୁ ରତୋ। ତେ ପହାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗନ୍ତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱାପି ସୁତ୍ୱାପି ନନ୍ଦତୀତି ସମଗ୍ଗନନ୍ଦୀ। ସମଗ୍ଗକରଣିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଯା ୱାଚା ସତ୍ତେ ସମଗ୍ଗେଯେୱ କରୋତି, ତଂ ସାମଗ୍ଗୀଗୁଣପରିଦୀପକମେୱ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନ ଇତରନ୍ତି।

କାଲେନ ୱଦତୀତି କାଲୱାଦୀ। ୱତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତକାଲଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂତଂ ତଥଂ ତଚ୍ଛଂ ସଭାୱମେୱ ୱଦତୀତି ଭୂତୱାଦୀ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୱାଦୀ। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଧମ୍ମୱାଦୀ। ସଂୱରୱିନଯପହାନୱିନଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ୱିନଯୱାଦୀ। ନିଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଠପନୋକାସୋ। ନିଧାନମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନିଧାନୱତୀ। ହଦଯେ ନିଧାତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲେନାତି ଏୱରୂପିଂ ଭାସମାନୋପି ଚ ''ଅହଂ ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିସ୍ସାମୀ''ତି ନ ଅକାଲେନ

ଭାସତି। ଯୁତ୍ତକାଲଂ ପନ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାୱ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାପଦେସନ୍ତି ସଉପମଂ, ସକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯନ୍ତୱତିନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ଯଥାସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥସଂହିତନ୍ତି ଅନେକେହିପି ନଯେହି ୱିଭଜନ୍ତେନ ପରିଯାଦାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନଂ ଭାସତି। ଯଂ ୱା ସୋ ଅତ୍ଥୱାଦୀ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି, ତେନ ଅତ୍ଥେନ ସଂହିତତ୍ତା ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି। ନ ଅଞ୍ଞଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଭାସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

୧୭୯।ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭାତି ମୂଲବୀଜଂ, ଖନ୍ଧବୀଜଂ, ଫଳୁବୀଜଂ, ଅଗ୍ଗବୀଜଂ ବୀଜବୀଜନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ବୀଜଗାମସ୍ସ ଚେୱ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ନୀଲତିଣରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ଭୂତଗାମସ୍ସ ଚ ସମାରମ୍ଭା। ଛେଦନଭେଦନପଚନାଦିଭାୱେନ ୱିକୋପନା ପଟିୱିରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଭତ୍ତିକୋତି ପାତରାସଭତ୍ତଂ, ସାଯମାସଭତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଭତ୍ତାନି। ତେସୁ ପାତରାସଭତ୍ତଂ ଅନ୍ତୋମଜ୍ଝନ୍ହିକେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଇତରଂ ମଜ୍ଝନ୍ହିକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନ୍ତୋଅରୁଣେନ। ତସ୍ମା ଅନ୍ତୋମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୁଞ୍ଜମାନୋପି ଏକଭତ୍ତିକୋୱ ହୋତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ଏକଭତ୍ତିକୋତି। ରତ୍ତିଯା ଭୋଜନଂ ରତ୍ତି, ତତୋ ଉପରତୋତି ରତ୍ତୂପରତୋ। ଅତିକ୍କନ୍ତେ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଯାୱ ସୂରିଯତ୍ଥଙ୍ଗମନା ଭୋଜନଂ ୱିକାଲଭୋଜନଂ ନାମ, ତତୋ ୱିରତତ୍ତା ୱିରତୋ ୱିକାଲଭୋଜନା। ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମତ୍ତା ୱିସୂକଂ ପଟାଣୀଭୂତଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱିସୂକଦସ୍ସନଂ। ଅତ୍ତନା ନଚ୍ଚନନଚ୍ଚାପନାଦିୱସେନ ନଚ୍ଚା ଚ ଗୀତା ଚ ୱାଦିତା ଚ ଅନ୍ତମସୋ ମଯୂରନଚ୍ଚନାପନାଦିୱସେନପି ପୱତ୍ତାନଂ ନଚ୍ଚାଦୀନଂ ୱିସୂକଭୂତା ଦସ୍ସନା ଚାତି ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତୱିସୂକଦସ୍ସନା। ନଚ୍ଚାଦୀନି ହି ଅତ୍ତନା ପଯୋଜେତୁଂ ୱା ପରେହି ପଯୋଜାପେତୁଂ ୱା ଯୁତ୍ତାନି ପସ୍ସିତୁଂ ୱା ନେୱ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତି। ମାଲାଦୀସୁ – ମାଲାତି ଯଂକିଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫଂ। ଗନ୍ଧନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଗନ୍ଧଜାତଂ। ୱିଲେପନନ୍ତି ଛୱିରାଗକରଣଂ। ତତ୍ଥ ପିଳନ୍ଧନ୍ତୋ ଧାରେତି ନାମ। ଊନଟ୍ଠାନଂ ପୂରେନ୍ତୋ ମଣ୍ଡେତି ନାମ। ଗନ୍ଧୱସେନ ଛୱିରାଗୱସେନ ଚ ସାଦିଯନ୍ତୋ ୱିଭୂସେତି ନାମ। ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାରଣଂ। ତସ୍ମା ଯାଯ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ ତାନି ମାଲାଧାରଣାଦୀନି ମହାଜନୋ କରୋତି, ତତୋ ପଟିୱିରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଚ୍ଚାସଯନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ। ମହାସଯନଂ ଅକପ୍ପିଯସନ୍ଥତଂ, ତତୋ ପଟିୱିରତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତରୂପନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଂ। ରଜତନ୍ତି କହାପଣୋ, ଲୋହମାସକୋ, ଜତୁମାସକୋ, ଦାରୁମାସକୋତି ଯେ ୱୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ସ ଉଭଯସ୍ସାପି ପଟିଗ୍ଗହଣା ପଟିୱିରତୋ, ନେୱ ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତି, ନ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସାଦିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣାତି ସାଲିୱୀହିଯୱଗୋଧୁମକଙ୍ଗୁୱରକକୁଦ୍ରୂସକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସତ୍ତୱିଧସ୍ସାପି ଆମକଧଞ୍ଞସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହଣା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତେସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମେୱ, ଆମସନମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ଆମକମଂସପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଆମକମଚ୍ଛମଂସାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମେୱ ଭିକ୍ଖୂନଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ନୋ ଆମସନଂ। ଇତ୍ଥିକୁମାରିକପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥୀତି ପୁରିସନ୍ତରଗତା। ଇତରା କୁମାରିକା ନାମ। ତାସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣମ୍ପି ଆମସନମ୍ପି ଅକପ୍ପିଯମେୱ। ଦାସିଦାସପଟିଗ୍ଗହଣାତି ଏତ୍ଥ ଦାସିଦାସୱସେନେୱ ତେସଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ‘କପ୍ପିଯକାରକଂ ଦମ୍ମି’, ‘ଆରାମିକଂ ଦମ୍ମୀ’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପନ ୱଟ୍ଟତି। ଅଜେଳକାଦୀସୁପି ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁପରିଯୋସାନେସୁ କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯନଯୋ ୱିନଯୱସେନ ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ୱତ୍ଥୁ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ଅପରଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ଯତ୍ଥ ୱା ଉଭଯମ୍ପି ରୁହତି ତଂ ଖେତ୍ତଂ। ତଦତ୍ଥାଯ ଅକତଭୂମିଭାଗୋ ୱତ୍ଥୁ। ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ୱାପିତଳାକାଦୀନିପି ସଙ୍ଗହିତାନେୱ।

ଦୂତେଯ୍ୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୂତକମ୍ମଂ। ଗିହୀନଂ ପହିତଂ ପଣ୍ଣଂ ୱା ସାସନଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗମନଂ । ପହୀଣଗମନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପରଘରଂ ପେସିତସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକଗମନଂ। ଅନୁଯୋଗୋ ନାମ ତଦୁଭଯକରଣଂ। ତସ୍ମା ଦୂତେଯ୍ୟପହୀଣଗମନାନଂ ଅନୁଯୋଗାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କଯୱିକ୍କଯାତି କଯା ଚ ୱିକ୍କଯା ଚ। ତୁଲାକୂଟାଦୀସୁ – କୂଟନ୍ତି ୱଞ୍ଚନଂ। ତତ୍ଥ ତୁଲାକୂଟଂ ନାମ ରୂପକୂଟଂ, ଅଙ୍ଗକୂଟଂ ଗହଣକୂଟଂ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପକୂଟଂ ନାମ ଦ୍ୱେ ତୁଲା ସମରୂପା କତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମହତିଯା ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ଖୁଦ୍ଦିକାଯ ଦେତି। ଅଙ୍ଗକୂଟଂ ନାମ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପଚ୍ଛାଭାଗେ ହତ୍ଥେନ ତୁଲଂ ଅକ୍କମତି, ଦଦନ୍ତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ। ଗହଣକୂଟଂ ନାମ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମୂଲେ ରଜ୍ଜୁଂ ଗଣ୍ହାତି, ଦଦନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗେ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକୂଟଂ ନାମ ତୁଲଂ ସୁସିରଂ କତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ଅଯଚୁଣ୍ଣଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ପଚ୍ଛାଭାଗେ କରୋତି, ଦଦନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଭାଗେ।

କଂସୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସୁୱଣ୍ଣପାତି। ତାଯ ୱଞ୍ଚନଂ କଂସକୂଟଂ। କଥଂ? ଏକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ କତ୍ୱା ଅଞ୍ଞା ଦ୍ୱେ ତିସ୍ସୋ ଲୋହପାତିଯୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା କରୋନ୍ତି, ତତୋ ଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅଡ୍ଢକୁଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନାନି କିଣଥା’ତି ୱତ୍ୱା ଅଗ୍ଘେ ପୁଚ୍ଛିତେ ସମଗ୍ଘତରଂ ଦାତୁକାମା ହୋନ୍ତି। ତତୋ ତେହି ‘କଥଂ ଇମେସଂ ସୁୱଣ୍ଣଭାୱୋ ଜାନିତବ୍ବୋ’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’ତି ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ପାସାଣେ ଘଂସିତ୍ୱା ସବ୍ବପାତିଯୋ ଦତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ମାନକୂଟଂ ନାମ ହଦଯଭେଦସିଖାଭେଦରଜ୍ଜୁଭେଦୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ହଦଯଭେଦୋ ସପ୍ପିତେଲାଦିମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ତାନି ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠା ଛିଦ୍ଦେନ ମାନେନ ‘ସଣିକଂ ଆସିଞ୍ଚା’ତି ୱତ୍ୱା ଅନ୍ତୋଭାଜନେ ବହୁଂ ପଗ୍ଘରାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଦଦନ୍ତୋ ଛିଦ୍ଦଂ ପିଧାଯ ସୀଘଂ ପୂରେତ୍ୱା ଦେତି। ସିଖାଭେଦୋ ତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦିମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ତାନି ହି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସଣିକଂ ସିଖଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ଦଦନ୍ତୋ ୱେଗେନ ପୂରେତ୍ୱା ସିଖଂ

ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଦେତି। ରଜ୍ଜୁଭେଦୋ ଖେତ୍ତଓତ୍ଥୁମିନନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ଲଞ୍ଜଂ ଅଲଭନ୍ତା ହି ଖେତ୍ତଂ ଅମହନ୍ତମ୍ପି ମହନ୍ତଂ କତ୍ୱା ମିନନ୍ତି।

ଉକ୍କୋଟନାଦୀସୁ – ଉକ୍କୋଟନନ୍ତି ଅସ୍ସାମିକେ ସାମିକେ କାତୁଂ ଲଞ୍ଜଗ୍ଗହଣଂ। ୱଞ୍ଚନନ୍ତି ତେହି ତେହି ଉପାଯେହି ପରେସଂ ୱଞ୍ଚନଂ। ତତ୍ରିଦମେକଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଲୁଦ୍ଦକୋ ମିଗଞ୍ଚ ମିଗପୋତକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛତି। ତମେକୋ ଧୁତ୍ତୋ – ''କିଂ ଭୋ ମିଗୋ ଅଗ୍ଘତି, କିଂ ମିଗପୋତକୋ''ତି ଆହ। ''ମିଗୋ ଦ୍ୱେ କହାପଣେ, ମିଗପୋତକୋ ଏକ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ କହାପଣଂ ଦତ୍ୱା ମିଗପୋତକଂ ଗହେତ୍ୱା ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତୋ , ''ନ ମେ ଭୋ ମିଗପୋତକେନ ଅତ୍ଥୋ, ମିଗଂ ମେ ଦେହୀ''ତି ଆହ। ତେନ ହି ''ଦ୍ୱେ କହାପଣେ ଦେହୀ''ତି। ସୋ ଆହ – ''ନନୁ ତେ, ଭୋ, ମଯା ପଠମଂ ଏକୋ କହାପଣୋ ଦିନ୍ନୋ''ତି? ''ଆମ ଦିନ୍ନୋ''ତି। ଇଦମ୍ପି ମିଗପୋତକଂ ଗଣ୍ହ, ଏୱଂ ସୋ ଚ କହାପଣୋ ଅଯଞ୍ଚ କହାପଣଗ୍ଘଣକୋ ମିଗପୋତକୋତି ଦ୍ୱେ କହାପଣା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି। ସୋ ''କାରଣଂ ୱଦତୀ''ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ମିଗପୋତକଂ ଗହେତ୍ୱା ମିଗଂ ଅଦାସୀତି।

ନିକତୀତି ଯୋଗୱସେନ ୱା ମାଯାୱସେନ ୱା ଅପାମଙ୍ଗଂ ପାମଙ୍ଗନ୍ତି, ଅମଣିଂ ମଣୀତି, ଅସୁୱଣ୍ଣଂ ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି କତ୍ୱା ପତିରୂପକେନ ୱଞ୍ଚନଂ। ସାଚିଯୋଗୋତି କୁଟିଲଯୋଗୋ। ଏତେସଂଯେୱ ଉକ୍କୋଟନାଦୀନମେତଂ ନାମଂ। ତସ୍ମା ଉକ୍କୋଟନସାଚିଯୋଗୋ ୱଞ୍ଚନସାଚିଯୋଗୋ ନିକତିସାଚିଯୋଗୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କେଚି ଅଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପରିୱତ୍ତନଂ 'ସାଚିଯୋଗୋ'ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପନ ୱଞ୍ଚନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ।

ଛେଦନାଦୀସୁ – ଛେଦନନ୍ତି ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦନାଦି। ୱଧୋତି ମାରଣଂ। ବନ୍ଧୋତି ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନାଦୀହି ବନ୍ଧନଂ। ୱିପରାମୋସୋତି ହିମୱିପରାମୋସୋ, ଗୁମ୍ବୱିପରାମୋସୋତି ଦୁୱିଧୋ। ଯଞ୍ହି ହିମପାତସମଯେ ହିମେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଜନଂ ମୁସନ୍ତି, ଅଯଂ ହିମୱିପରାମୋସୋ। ଯଂ ଗୁମ୍ବାଦୀହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ମୁସନ୍ତି, ଅଯଂ ଗୁମ୍ବୱିପରାମୋସୋ। ଆଲୋପୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଗାମନିଗମାଦୀନଂ ୱିଲୋପକରଣଂ। ସହସାକାରୋତି ସାହସିକକିରିଯା। ଗେହଂ ପୱିସିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଉରେ ସତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତଭଣ୍ଡଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମେତସ୍ମା ଛେଦନ…ପେ… ସହସାକାରା ପଟିୱିରତୋ ହୋତି।

୧୮୦।ସୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ସୋ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି। କାଯପରିହାରିକେନାତି କାଯଂ ପରିହରଣମତ୍ତକେନ। କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକେନାତି କୁଚ୍ଛିପରିହରଣମତ୍ତକେନ। ସମାଦାଯେୱ ପକ୍କମତୀତି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ଭିକ୍ଖୁ ପରିକ୍ଖାରମତ୍ତକଂ ସବ୍ବଂ ଗହେତ୍ୱାୱ କାଯପଟିବଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ''ମମ ୱିହାରୋ ପରିୱେଣଂ ଉପଟ୍ଠାକୋ''ତି ସଙ୍ଗୋ ୱା ବନ୍ଧୋ ୱା ନ ହୋତି। ସୋ ଜିଯା ମୁତ୍ତସରୋ ୱିଯ ଯୂଥା ପକ୍କନ୍ତୋ, ମତ୍ତହତ୍ଥୀ ୱିଯ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ ସେନାସନଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ୱନପତ୍ଥଂ ପବ୍ଭାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଏକୋୱ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋୱ ନିସୀଦତି। ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ଏକୋୱ ଅଦୁତିଯୋ।

''ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ଅପ୍ପଟିଘୋ ଚ ହୋତି,

ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନ;

ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହିତା ଅଛମ୍ଭୀ,

ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି। (ସୁ। ନି। ୪୨);

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତଂ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପତଂ ଆପଜ୍ଜତି।

ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ସାଧେନ୍ତୋ, ''ସେଯ୍ୟଥାପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋତି ପକ୍ଖଯୁତ୍ତୋ ସକୁଣୋ। ଡେତୀତି ଉପ୍ପତତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ସକୁଣୋ ନାମ ''ଅସୁକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ରୁକ୍ଖୋ ପରିପକ୍କଫଲୋ''ତି ଞତ୍ୱା ନାନାଦିସାହି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନଖପକ୍ଖତୁଣ୍ଡାଦୀହି ତସ୍ସ ଫଲାନି ୱିଜ୍ଝନ୍ତା ୱିଧୁନନ୍ତା ଖାଦନ୍ତି। ''ଇଦଂ ଅଜ୍ଜତନାଯ, ଇଦଂ ସ୍ୱାତନାଯ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ତେସଂ ନ ହୋତି। ଫଲେ ପନ ଖୀଣେ ନେୱ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେନ୍ତି, ନ ତତ୍ଥ ପତ୍ତଂ ୱା ନଖଂ ୱା ତୁଣ୍ଡଂ ୱା ଠପେନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଅନପେକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ଯୋ ଯଂ ଦିସାଭାଗଂ ଇଚ୍ଛତି, ସୋ ତେନ ସପତ୍ତଭାରୋୱ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେୱ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ନିସ୍ସଙ୍ଗୋ ନିରପେକ୍ଖୋଯେୱ ପକ୍କମତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମାଦାଯେୱ ପକ୍କମତୀତି। ଅରିଯେନାତି ନିଦ୍ଦୋସେନ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ସକେ ଅତ୍ତଭାୱେ। ଅନୱଜ୍ଜସୁଖନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସସୁଖଂ।

୧୮୧।ସୋ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ସୋ ଇମିନା ଅରିୟେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅବ୍ୟାସେକସୁଖନ୍ତି କିଲେସେହି ଅନୱସିତ୍ତସୁଖଂ। ଅୱିକିଣ୍ଣସୁଖନ୍ତିପି ୱୁତ୍ତଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସୁଖଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତତାୟ ଅୱିକିଣ୍ଣଂ ହୋତି।

୧୮୨।ସୋଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ସୋ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇମେସୁ ଅଭିକ୍କନ୍ତପଟିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ତଂ ଝାନୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

ସୋ ଇମିନା ଚାତିଆଦିନା କିଂ ଦସ୍ସେତି? ଅରଞ୍ଞୱାସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଯସ୍ସ ହି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା ନତ୍ଥି , ତସ୍ସ ଅରଞ୍ଞୱାସୋ ନ ଇଜ୍ଝତି, ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି ୱା ୱନଚରକେହି ୱା ସଦ୍ଧିଂ ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅରଞ୍ଞେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା "କିଂ ଏୱରୂପସ୍ସ ପାପଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରଞ୍ଞୱାସେନା"ତି ଭେରୱଂ ସଦ୍ଦଂ ସାୱେନ୍ତି। ହତ୍ଥେହି ସୀସଂ ପହରିତ୍ୱା ପଲାୟନାକାରଂ କରୋନ୍ତି । "ଅସୁକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ପାପକମ୍ମଂ ଅକାସୀ"ତି ଅୟସୋ ପତ୍ଥରତି। ଯସ୍ସ ପନେତେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଅରଞ୍ଞୱାସୋ ଇଜ୍ଝତି। ସୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ କିଞ୍ଚି କାଳକଂ ୱା ତିଲକଂ ୱା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂ ଖୟତୋ ୱୟତୋ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି। ଅରଞ୍ଞେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ଅତ୍ତମନା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସନ୍ତି। ଇତିସ୍ସ ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତତେଲବିନ୍ଦୁ ୱିୟ ଯସୋ ୱିତ୍ଥାରିକୋ ହୋତି। ୱିୱିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ…ପେ… ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀତି ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା, ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୧୮୫। ତତିୟୱିଜ୍ଜାୟ ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣାୟାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣତ୍ଥାୟ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ହି ଆସୱାନଂ ୱିନାସନତୋ ଆସୱାନଂ ଖୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ର ଚେତଂ ଞାଣଂ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତାତି। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିନ୍ନାମେତୀତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତି। ସୋ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ – "ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ"ତି ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସରସଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧେନ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିକଂ ତଣ୍ହଂ – ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋତି; ତଦୁଭୟମ୍ପି ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଂ – ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋତି; ତସ୍ସ ଚ ସମ୍ପାପକଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ – ଅୟଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି – ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ସରୂପତୋ ସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କିଲେସୱସେନ ପରିୟାୟତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମେ ଆସୱାତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସ ଏୱଂ ଜାନତୋ ଏୱଂପସ୍ସତୋତି ତସ୍ସ ଏୱଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଂ କଥେତି। କାମାସୱାତି କାମାସୱତୋ। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ଇମିନା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିମୁତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ଇମିନା ଫଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତି। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତି, ଫଲକ୍ଖଣେ ୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ୱିମୁତ୍ତମିତି ଞାଣନ୍ତି ଇମିନା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ଦସ୍ସେତି। ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀହି ତସ୍ସ ଭୂମିଂ। ତେନ ହି ଞାଣେନ ସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ 'ଖୀଣା ଜାତୀ'ତିଆଦୀନି ପଜାନାତି। ୱୁସିତନ୍ତି ୱୁଟ୍ଠଂ ପରିୱୁଟ୍ଠଂ କତଂ ଚରିତଂ ନିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସଂ ୱସନ୍ତି ନାମ। ଖୀଣାସୱୋ ୱୁଟ୍ଠୱାସୋ। ତସ୍ମା ସୋ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ୱୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ପଜାନାତି। କତଂ କରଣୀୟନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାୱସେନ ସୋଳସୱିଧମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଦୟୋ ହି ତଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି; ଖୀଣାସୱୋ କତକରଣୀୟୋ। ତସ୍ମା ସୋ ଅତ୍ତନୋ କରଣୀୟଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ। "କତଂ କରଣୀୟ"ନ୍ତି ପଜାନାତି। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି "ଇଦାନି ପୁନ ଏୱଂଭାୱାୟ ଏୱଂ ସୋଳସକିଚ୍ଚଭାୱାୟ କିଲେସକ୍ଖୟାୟ ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ"ତି ପଜାନାତି।

୧୮୬। ସରାଗାଦୀସୁ – ଅପ୍ପହୀନୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ୱା ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ୱା ଅପ୍ପହୀନୋ।

୧୮୭।ଲାଭୀ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ – ଲାଭୀତି ଲାଭୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚେତୋସମଥସ୍ସାତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚେତୋସମଥସ୍ସ। ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୟାତି ଅଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାୟ ଖନ୍ଧଧମ୍ମେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ। ରୂପସହଗତାନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତୀନଂ। ଅରୂପସହଗତାନନ୍ତି ନ ରୂପନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଦୁତିୟୋ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଅରିୟସାୱକୋ। ତତିୟୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଅରିୟସାୱକୋ। ଚତୁତ୍ଥୋ ଲୋକିୟମହାଜନୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୮୮। ଅନୁସୋତଗାମୀଆଦୀସୁ – ଅନୁସୋତଗାମୀତି ୱଟ୍ଟସୋତଂ ଅନୁଗତୋ, ୱଟ୍ଟସୋତେ ନିମୁଗ୍ଗୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିସୋତଗାମୀତି ପଟିସୋତଗମନୋ । ଅନୁସୋତଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସୋତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପାପଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ନ କରୋତୀତି ପଞ୍ଚୱେରଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ନ କରୋତି। ସହାପି ଦୁକ୍ଖେନ ସହାପି ଦୋମନସ୍ସେନାତି କିଲେସପରିୟୁଟ୍ଠାନେ ସତି ଉପ୍ପନ୍ନେନ ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିମ୍ପି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ଏକାୟପି ଅନୂନଂ। ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ସେଟ୍ଠଚରିୟଂ। ଇମିନା ୱାରେନ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ କଥିତା। କିଂ ପନ ତେ ରୁଦନ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ଚରନ୍ତୀତି? ଆମ। କିଲେସରୋଦନେନ ରୁଦନ୍ତା ଚରନ୍ତି ନାମ। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୁପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହିତୋ।

ଠିତତ୍ତୋତି ଠିତସଭାୱୋ। ଅନାଗାମୀତି କାମରାଗବ୍ୟାପାଦେହି ଅକମ୍ପନୀୟଚିତ୍ତତାୟ ଚ ତମ୍ହା ଲୋକା ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମତାୟ ଚ ଠିତସଭାୱୋ ନାମ। ତିଣ୍ଣୋତି ତଣ୍ହାସୋତଂ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ। ପାରଙ୍ଗତୋତି ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ। ଥଲେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଥଲେ ତିଟ୍ଠତି। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲସମାଧିଂ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଫଲଞାଣଂ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଖୀଣାସୱୋ ''ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବାହିତପାପତାୟ ହି ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାମ।

୧୮୯। ଅପ୍ପସ୍ସୁତାଦୀସୁ – ଅପ୍ପକଂ ସୁତଂ ହୋତୀତି ନୱଙ୍ଗେ ସତ୍ଥୁସାସନେ କିଞ୍ଚିଦେୱ ଥୋକଂ ସୁତଂ ହୋତି। ନ ଅତ୍ଥମଞ୍ଞାୟ, ନ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାୟ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅଟ୍ଠକଥଞ୍ଚ ପାଳିଞ୍ଚ ଜାନିତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ ନ ହୋତି। ଇମିନା ନୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୯୦। ସମଣମଚଲାଦୀସୁ – ସମଣମଚଲୋତି ସମଣଅଚଲୋ, ମକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ନିଚ୍ଚଲସମଣୋ, ଥିରସମଣୋତି ଅତ୍ଥୋ । ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ସୋତାପନ୍ନୋ ସାସନେ ମୂଲଜାତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା 'ସମଣମଚଲୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକଦାଗାମୀ ପନ ରଜ୍ଜନକିଲେସସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ସମଣପଦୁମୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ରତ୍ତଟ୍ଠୋ ହି ଇଧ ପଦୁମଟ୍ଠୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନାଗାମୀ କାମରାଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ରଜ୍ଜନକିଲେସସ୍ସ ନତ୍ଥିତାୟ ସମଣପୁଣ୍ଡରୀକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଣ୍ଡରଟ୍ଠୋ ହି ଇଧ ପୁଣ୍ଡରୀକଟ୍ଠୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ । ଖୀଣାସୱୋ ଚ ଥଦ୍ଧଭାୱକରାନଂ କିଲେସାନଂ ଅଭାୱେନ ସମଣେସୁ ସମଣସୁଖୁମାଲୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅପ୍ପଦୁକ୍ଖଟ୍ଠେନପି ଚେସ ସମଣସୁଖୁମାଲୋୟେୱାତି।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୫। ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୯୧। ପଞ୍ଚକେ – ତତ୍ରାତି ତେସୁ ''ଆରଭତି ଚ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହେଟ୍ଠା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ୟ୍ୱାୟନ୍ତି ୟୋ ଅୟଂ। ଆରଭତୀତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ଭସଦ୍ଦୋ କମ୍ମକିରିୟାହିଂସନୱୀରିୟୱିକୋପନାପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମେସୁ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହେସ ''ୟଂକିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚୟା''ତି (ସୁ। ନି। ୭୪୮) କମ୍ମେ ଆଗତୋ। ''ମହାୟଞ୍ଞା ମହାରମ୍ଭା, ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୯) କିରିୟାୟଂ। ''ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପାଣଂ ଆରଭନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୫୧-୫୨) ହିଂସନେ। ''ଆରଭଥ, ନିକ୍ଖମଥ, ୟୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି (ସଂ। ନି। ୧। ୧୮୫) ୱୀରିୟେ। ''ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୦, ୧୯୪; ମ। ନି। ୧।୨୯୩) ୱିକୋପନେ। ''ଆରଭତି ଚ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୪୨) ଅୟଂ ପନ ଆପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମେ ଆଗତୋ। ତସ୍ମା ଆପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମୱସେନ ଆରଭତି ଚେୱ ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ୟଥାଭୂତଂ ନପ୍ପଜାନାତୀତି ଅନଧିଗତତ୍ତା ୟଥାସଭାୱତୋ ନ ଜାନାତି। ୟତ୍ଥସ୍ସାତି ୟସ୍ମିଂ ଅସ୍ସ, ୟଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଏତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅପରିସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ପତ୍ୱା ତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି? ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ। ଫଲପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପନ ନିରୁଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚୱସେନ ଫଲମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆରମ୍ଭଜାତି ଆପତ୍ତିୱୀତିକ୍କମସମ୍ଭୱା। ୱିପ୍ପଟିସାରଜାତି ୱିପ୍ପଟିସାରତୋ ଜାତା। ପୱଡ୍ଢନ୍ତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନେନ ୱଡ୍ଢନ୍ତି। ସାଧୂତି ଆୟାଚନସାଧୁ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟାୱ ଅପରଦ୍ଧଞ୍ଚ ୱତ ଆୟସ୍ମତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ମୟଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ୟାଚାମ – ''ଦେସେତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ଦେସନାୟ, ୱୁଟ୍ଠାତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠାନେନ, ଆୱିକାତବ୍ବୟୁତ୍ତକସ୍ସ ଆୱିକିରିୟାୟ, ଆରମ୍ଭଜେ ଆସୱେ ପହାୟ, ସୁଦ୍ଧନ୍ତେ ଠିତଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱିପ୍ପଟିସାରଜେ ଆସୱେ ପଟିୱିନୋଦେତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଞ୍ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱେତୂ''ତି। ଅମୁନା ପଞ୍ଚମେନ ପୁଗ୍ଗଲେନାତି ଏତେନ ପଞ୍ଚମେନ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲେନ। ସମସମୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେହି ସମଭାୱେନେୱ ସମୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଖୀଣାସୱେନ ଓୱଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆରଭତି ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତଂ ପନ ଦେସେତୁଂ ସଭାଗପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଯେସତି। ତସ୍ମା ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଆରଭତି ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ନାପଜ୍ଜତି, ୱିନଯପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ପନ ଅକୋୱିଦତ୍ତା ଅନାପତ୍ତିଯଂ ଆପତ୍ତିସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି। ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସକିଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଛା କିଞ୍ଚାପି ନାପଜ୍ଜତି, ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ପନ ୱିନୋଦେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଆରଭତି ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତୀତି ନେୱ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ହୋତି। କତମୋ ପନେସ ପୁଗ୍ଗଲୋତି? ଓସ୍ସଟ୍ଠୱୀରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ। ସୋ ହି ''କିଂ ମେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପରିନିବ୍ବାନେନ, ଅନାଗତେ ମେତ୍ତେଯ୍ୟସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀ''ତି ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋପି ପଟିପତ୍ତିଂ ନ ପୂରେତି। ସୋପି ''କିମତ୍ଥଂ ଆଯସ୍ମା ପମତ୍ତୋ ୱିହରତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ନାମ ଗତି ଅନିବଦ୍ଧା। ଆଯସ୍ମା ହି ମେତ୍ତେଯ୍ୟସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖଭାୱଂ ଲଭେଯ୍ୟପି ନ ଲଭେଯ୍ୟାପୀତି ଅରହତ୍ତତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ଭାୱେହୀ''ତି ଓୱଦିତବ୍ବୋୱ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୯୨। ଦତ୍ୱା ଅୱଜାନାତୀତିଆଦୀସୁ – ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ଚତୁପଚ୍ଚଯଲାଭୀ ହୋତି। ସୋ ଚୀୱରାଦୀନି ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞଂ ଆପୁଚ୍ଛତି। ସୋପି ତସ୍ମିଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆପୁଚ୍ଛନ୍ତେପି ଗଣ୍ହାତିଯେୱ। ଅଥସ୍ସ ଇତରୋ ଥୋକଂ କୁପିତୋ ହୁତ୍ୱା ମଙ୍କୁଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମୋ ୱଦତି – ''ଅଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଚୀୱରାଦୀନି ନ ଲଭତି, ଅମ୍ହେ ନିସ୍ସାଯ ଲଭତୀ''ତି। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦତ୍ୱା ଅୱଜାନାତି ନାମ। ଏକୋ ପନ ଏକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ୱସ୍ସାନି ୱସନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଚିତ୍ତୀକାରଂ ନ କରୋତି, ଆସନାପି ନ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଉପଟ୍ଠାନମ୍ପି ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଂୱାସେନ ଅୱଜାନାତି ନାମ।

ଆଧେଯ୍ୟମୁଖୋତି ଆଦିତୋ ଧେଯ୍ୟମୁଖୋ। ପଠମୱଚନସ୍ମିଂଯେୱ ଠପିତମୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିମୁଚ୍ଚିତା ହୋତୀତି ସଦ୍ଧାତା ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଏକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସାରୁପ୍ପଂଯେୱ ଭିକ୍ଖୁଂ 'ଅସାରୁପ୍ପୋ ଏସୋ'ତି କଥେତି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ଏସ ନିଟ୍ଠଂ ଗଚ୍ଛତି। ପୁନ ଅଞ୍ଞେନ ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା 'ସାରୁପ୍ପୋ ଅଯ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେପି ତସ୍ସ ୱଚନଂ ନ ଗଣ୍ହାତି ''ଅସୁକେନ ନାମ 'ଅସାରୁପ୍ପୋ ଅଯ'ନ୍ତି ଅମ୍ହାକଂ କଥିତ''ନ୍ତି ପୁରିମଭିକ୍ଖୁନୋୱ କଥଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅପରୋପିସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲଂ 'ସୀଲୱା'ତି କଥେତି। ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞେନ ''ଅସାରୁପ୍ପୋ ଏସ ଭିକ୍ଖୁ, ନାଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋପି ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମସ୍ସେୱ କଥଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅପରୋ ୱଣ୍ଣମ୍ପି କଥିତଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅୱଣ୍ଣମ୍ପି କଥିତଂ ଗଣ୍ହାତିଯେୱ। ଅଯମ୍ପି ଆଧେଯ୍ୟମୁଖୋଯେୱ ନାମ। ଆଧାତବ୍ବମୁଖୋ ଯଂ ଯଂ ସୁଣାତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠପିତମୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଲୋଲୋତି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇତ୍ତରକାଲଟ୍ଠିତିକତ୍ତା ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଲୁଲିତଭାୱେନ ଲୋଲୋ। ଇତ୍ତରସଦ୍ଧୋତି ପରିତ୍ତସଦ୍ଧୋ, ଅପରିପୁଣ୍ଣସଦ୍ଧୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭଜନୱସେନ ସଦ୍ଧାୱ ଭତ୍ତି। ପେମଂ ସଦ୍ଧାପେମଂ ଗେହସିତପେମମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ପସାଦୋ ସଦ୍ଧାପସାଦୋୱ। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଇତ୍ତରସଦ୍ଧାଦିତାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ନାମ ହୋତି। ହଳିଦ୍ଦିରାଗୋ ୱିଯ , ଥୁସରାସିମ୍ହି କୋଟ୍ଟିତଖାଣୁକୋ ୱିଯ, ଅସ୍ସପିଟ୍ଠିଯଂ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଚ ଅନିବଦ୍ଧଟ୍ଠାନୋ ମୁହୁତ୍ତେନ ପସୀଦତି, ମୁହୁତ୍ତେନ କୁପ୍ପତି।

ମନ୍ଦୋ ମୋମୂହୋତି ଅଞ୍ଞାଣଭାୱେନ ମନ୍ଦୋ ଅୱିସଦତାଯ ମୋମୂହୋ। ମହାମୂଳ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୯୩। ଯୋଧାଜୀୱୂପମେସୁ – ଯୋଧାଜୀୱାତି ଯୁଦ୍ଧୂପଜୀୱିନୋ। ରଜଗ୍ଗନ୍ତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀନଂ ପାଦପ୍ପହାରଭିନ୍ନାଯ ଭୂମିଯା ଉଗ୍ଗତଂ ରଜକ୍ଖନ୍ଧଂ। ନ ସକ୍କୁଣାତୀତି ସନ୍ଥମ୍ଭିତ୍ୱା ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସହତି ରଜଗ୍ଗନ୍ତି ରଜକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱାପି ଅଧିୱାସେତି। ଧଜଗ୍ଗନ୍ତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିପିଟ୍ଠେସୁ ୱା ରଥେସୁ ୱା ଉସ୍ସାପିତାନଂ ଧଜାନଂ ଅଗ୍ଗଂ। ଉସ୍ସାରଣନ୍ତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥାଦୀନଞ୍ଚେୱ ବଲକାଯସ୍ସ ଚ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦଂ। ସମ୍ପହାରେତି ସମାଗତେ ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି ପହାରେ। ହଞ୍ଞତୀତି ୱିହଞ୍ଞତି, ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତୀତି ୱିପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ପକତିଭାୱଂ ଜହତି। ସହତି ସମ୍ପହାରନ୍ତି ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପହାରେ ପତ୍ୱାପି ସହତି, ଅଧିୱାସେତି । ତମେୱ ସଙ୍ଗାମସୀସନ୍ତି ତମେୱ ଜଯଖନ୍ଧାୱାରଟ୍ଠାନଂ। ଅଜ୍ଝାୱସତୀତି ସତ୍ତାହମତ୍ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଆୱସତି। କିଂ କାରଣା? ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରାନଂ ପହାରଜଗ୍ଗନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ କତକମ୍ମାନଂ ୱିସେସଂ ଞତ୍ୱା ଠାନନ୍ତରଦାନତ୍ଥଞ୍ଚ ଇସ୍ସରିଯସୁଖାନୁଭୱନତ୍ଥଞ୍ଚ।

୧୯୪। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସତ୍ଥୁ ଯୋଧାଜୀୱେହି କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାସନେ ତଥାରୂପେ ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ ଆଭତଂ, ତସ୍ମା ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏୱମେୱନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ସଂସୀଦତୀତି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କସ୍ମିଂ ୱିସୀଦତି, ଅନୁପୱିସତି। ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ଅନୁପଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନଂ ଗୋପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସିକ୍ଖାଦୁବ୍ବଲ୍ୟଂ ଆୱିକତ୍ୱାତି ସିକ୍ଖାଯ ଦୁବ୍ବଲଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା। କିମସ୍ସ ରଜଗ୍ଗସ୍ମିନ୍ତି କିଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରଜଗ୍ଗଂ ନାମାତି ୱଦତି। ଅଭିରୂପାତି

ଅଭିରୂପଓ୍ୱତୀ। ଦସ୍ସନୀଯାତି ଦସ୍ସନଯୋଗ୍ଗା। ପାସାଦିକାତି ଦସ୍ସନେନେଓ୍ୱ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦାଓ୍ୱହା। ପରମାଯାତି ଉତ୍ତମାଯ। ଓ୍ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯାତି ସରୀରଓ୍ୱଣ୍ଣେନ ଚେଓ୍ୱ ଅଙ୍ଗସଣ୍ଠାନେନ ଚ।

୧୯୬।ଉହସେତୀତି ଅଓ୍ୱହସତି। ଉଲ୍ଲପତୀତି କଥେତି। ଉଜ୍ଜଗ୍ଘତୀତି ପାଣିଂ ପହରିତ୍ୱା ମହାହସିତଂ ହସତି। ଉପ୍ପଣ୍ଡେତୀତି ଉପ୍ପଣ୍ଡନକଥଂ କଥେତି।

୧୯୭।ଅଭିନିସୀଦତୀତି ଅଭିଭଓ୍ୱିତ୍ୱା ସନ୍ତିକେ ଓ୍ୱା ଏକାସନେ ଓ୍ୱା ନିସୀଦତି। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି ଅଓ୍ୱତ୍ଥରତି।

୧୯୮।ଓ୍ୱିନିଓ୍ୱେଠେତ୍ୱା ଓ୍ୱିନିମୋଚେତ୍ୱାତି ଗହିତଟ୍ଠାନତୋ ତସ୍ସ ହତ୍ଥଂ ଓ୍ୱିନିଓ୍ୱେଠେତ୍ୱା ଚେଓ୍ୱ, ମୋଚେତ୍ୱା ଚ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଓ୍ୱ।

୧୯୯। ପିଣ୍ଡପାତିକେସୁ – ମନ୍ଦତ୍ତା ମୋମୂହତ୍ତାତି ନେଓ୍ୱ ସମାଦାନଂ ଜାନାତି, ନ ଆନିସଂସଂ; ଅତ୍ତନୋ ପନ ମନ୍ଦତ୍ତା ମୋମୂହତ୍ତା ଅଞ୍ଞାଣେନେଓ୍ୱ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି। ପାପିଚ୍ଛୋ ଇଚ୍ଛାପକତୋତି ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସ ମେ ସତୋ ‘‘ଅଯଂ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ’’ତି ଚତୁପଚ୍ଚଯସକ୍କାରଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଲଜ୍ଜୀ, ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତିଆଦୀହି ଚ ଗୁଣେହି ସମ୍ଭାଓ୍ୱେସ୍ସନ୍ତୀତି। ଏଓ୍ୱଂ ପାପିକାଯ ଇଚ୍ଛାଯ ଠତ୍ୱା ତାଯ ପାପିଚ୍ଛାଯ ଅଭିଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି। ଉମ୍ମାଦଓ୍ୱସେନ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ ପନ ଉମ୍ମାଦା ଚିତ୍ତଓ୍ୱିକ୍ଖେପା ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ନାମ ହୋତି। ଓ୍ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ଇଦଂ ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧେହି ଚ ବୁଦ୍ଧସାଓ୍ୱକେହି ଚ ଓ୍ୱଣ୍ଣିତଂ ପସତ୍ଥନ୍ତି ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂଯେଓ୍ୱ ନିସ୍ସାଯାତିଆଦୀସୁ – ‘‘ଇତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି, ଇଦଂ ମେ ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତିସ୍ସତି; ‘ଇତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସାମି ଇଦଂ ମେ ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂଓ୍ୱତ୍ତିସ୍ସତି’; ‘ଇତି କିଲେସେ ସଂଲିଖିସ୍ସାମି’, ଇଦଂ ମେ ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ କିଲେସସଲ୍ଲେଖନତ୍ଥାଯ ସଂଓ୍ୱତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି। ଇଦମଟ୍ଠିତନ୍ତି ଇମାଯ କଲ୍ଯାଣାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥିକଭାଓ୍ୱଂ, ଇମିନା ଓ୍ୱା ପିଣ୍ଡପାତମତ୍ତେନ ଅତ୍ଥିକଭାଓ୍ୱଂ। ଯଂ ଯଂ ଲଦ୍ଧଂ ତେନ ତେନେଓ୍ୱ ଯାପନଭାଓ୍ୱଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଗ୍ଗୋତି ଜେଟ୍ଠକୋ। ସେସାନି ତସ୍ସେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଓ୍ୱଚନାନି।

ଗଓ୍ୱା ଖୀରନ୍ତି ଗାଓ୍ୱିତୋ ଖୀରଂ ନାମ ହୋତି, ନ ଓ୍ୱିନା ଗାଓ୍ୱିଯା। ଖୀରମ୍ହା ଦଧୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱନ୍ତି ଯଥା ଏତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଗୋରସେସୁ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ଅଗ୍ଗୋ; ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱଂ ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ପିଣ୍ଡପାତିକେସୁ ଯ୍ୱାଯଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି। ଅଯଂ ଅଗ୍ଗୋ ଚ ସେଟ୍ଠୋ ଚ ପାମୋକ୍ଖୋ ଚ ଉତ୍ତମୋ ଚ ପଓ୍ୱରୋ ଚ। ଇମେସୁ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ପିଣ୍ଡପାତିକେସୁ ଦ୍ୱେଓ୍ୱ ଜନା ପିଣ୍ଡପାତିକା , ତଯୋ ନ ପିଣ୍ଡପାତିକା। ନାମମତ୍ତେନ ପନ ପିଣ୍ଡପାତିକାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକାଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋତି।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱଣ୍ଣନା।

୬। ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୦୨। ଛକ୍କେ – ତତ୍ରାତି ତେସୁ ଛସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତେନ ଅନାଚରିଯକେନ ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦିତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତେନାତିଆଦୀସୁପି ତେନ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୋଧିଞ୍ଞାଣେନ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତେନ ସାଓ୍ୱକପାରମୀଞ୍ଞାଣେନ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ସାରିପୁତ୍ତମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା। ତେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକରଣେନ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ଅଓ୍ୱସେସା ଅରହନ୍ତୋ। ତେନ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଅନାଗମନେନ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନାଗାମୀ। ତେନ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗମନେନ ତେ ପୁଗ୍ଗଲା ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି।

ଛକ୍କନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱଣ୍ଣନା।

୭। ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୨୦୩। ସତ୍ତକେ – ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋତି ଏକଓ୍ୱାରଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ। ଏକନ୍ତକାଳକେହୀତି ଏକନ୍ତେନେଓ୍ୱ କାଳକେହି ନତ୍ଥିକଓ୍ୱାଦଅହେତୁକଓ୍ୱାଦଅକିରିଯଓ୍ୱାଦସଙ୍ଖାତେହି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେହି। ଏଓ୍ୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଇମିନା କାରଣେନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକଓ୍ୱାରଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ ତଥା ନିମୁଗ୍ଗୋଓ୍ୱ ହୋତି। ଏତସ୍ସ ହି ପୁନ ଭଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଓ୍ୱଦନ୍ତି। ମକ୍ଖଲିଗୋସାଲାଦଯୋ ଓ୍ୱିଯ ହେଟ୍ଠା ନରକଗ୍ଗୀନଂଯେଓ୍ୱ ଆହାରୋ ହୋତି।

ସାହୁ ସଦ୍ଧା କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ସଦ୍ଧା ନାମ ସାଧୁଲଦ୍ଧିକାତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜତି। ସୋ ତାୱତକେନେୱ କୁସଲେନ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜତି ନାମ। ସାଧୁ ହିରୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ହାୟତିୟେୱାତି ଚଙ୍କୱାରେ ଆସିତ୍ତୌଦକଂ ୱିୟ ଏକନ୍ତେନ ପରିହାୟତେୱ। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏୱଂ ସାହୁ ସଦ୍ଧାତି। ଇମେସଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱସେନ ଏକୱାରଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେସଂ ପରିହାନିୟା ପୁନ ନିମୁଜ୍ଜତିୟେୱ, ଦେୱଦତ୍ତାଦୟୋ ୱିୟ। ଦେୱଦତ୍ତୋ ହି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ, ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱାପି ପୁନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପଟିକଣ୍ଟକତାୟ ତେହି ଗୁଣେହି ପରିହୀନୋ ରୁହିରୁପ୍ପାଦକମ୍ମଂ ସଙ୍ଘଭେଦକମ୍ମଞ୍ଚ କତ୍ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦା ଦୁତିୟଚିତ୍ତୱାରେନ ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତି। କୋକାଲିକୋ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଉପୱଦିତ୍ୱା ପଦୁମନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ।

ନେୱ ହାୟତି ନୋ ୱଡ୍ଢତୀତି ଅପ୍ପହୋନକକାଲେପି ନ ହାୟତି, ପହୋନକକାଲେପି ନ ୱଡ୍ଢତି। ଉଭୟମ୍ପି ପନେତଂ ଅଗାରିକେନପି ଅନଗାରିକେନପି ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଅଗାରିକୋ ଅପ୍ପହୋନକକାଲେ ପକ୍ଖିକଭତ୍ତଂ ୱା ସଲାକଭତ୍ତଂ ୱା ୱସ୍ସାୱାସିକଂ ୱା ଉପନିବନ୍ଧାପେତି। ସୋ ପଚ୍ଛା ପହୋନକକାଲେପି ପକ୍ଖିକଭତ୍ତାଦିମତ୍ତମେୱ ପୱତ୍ତେତି। ଅନଗାରିକୋପି ଆଦିମ୍ହି ଅପ୍ପହୋନକକାଲେ ଉଦ୍ଦେସଂ ୱା ଧୁତଙ୍ଗଂ ୱା ଗଣ୍ହାତି, ମେଧାବଲୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ପହୋନକକାଲେପି ତତୋ ଉତ୍ତରିଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏୱଂ ଇମାୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଠିତିୟା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତୋ ନାମ ହୋତି।

ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସତି ୱିଲୋକେତୀତି ସୋତାପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗମନମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ଦିସଂ ୱା ଆଲୋକେତି ନାମ।

ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱାପତରତୀତି ସକଦାଗାମିପୁଗ୍ଗଲୋ କିଲେସତନୁତାୟ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଦିସାଭିମୁଖୋ ପତରତି ନାମ।

ପତିଗାଧପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅନାଗାମିପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଟ୍ଠାୟ ୱିଲୋକେତ୍ୱା ପତରିତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପତିଟ୍ଠପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତିଟ୍ଠତି, ନ ପୁନାଗଚ୍ଛତି।

ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତୀତି ସବ୍ବକିଲେସୋଘଂ ତରିତ୍ୱା ପରତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଥଲେ ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ଇମେ ପନ ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲା ଉଦକୋପମେନ ଦୀପିତା।

ସତ୍ତ କିର ଜଙ୍ଘୱାଣିଜା ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଏକଂ ପୁଣ୍ଣନଦିଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସୁ ପଠମଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଉଦକଭୀରୁକୋ ପୁରିସୋ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେୟେୱ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅନ୍ତୋୟେୱ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭକ୍ଖୋ ଜାତୋ। ଦୁତିୟୋ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ସକିଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପୁନ ନିମୁଗ୍ଗୋ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅନ୍ତୋୟେୱ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭକ୍ଖୋ ଜାତୋ। ତତିୟୋ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହି। ସୋ ମଜ୍ଝେ ନଦିୟା ଠତ୍ୱା ନେୱ ଓରତୋ ଆଗନ୍ତୁଂ, ନ ପରତୋ ଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍ଖି । ଚତୁତ୍ଥୋ ଉଟ୍ଠାୟ ଠିତୋ ଉତ୍ତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେସି। ପଞ୍ଚମୋ ଓତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପତରି। ଛଟ୍ଠୋ ତରିତ୍ୱା ପାରିମତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କଟିପ୍ପମାଣେ ଉଦକେ ଠିତୋ। ସତ୍ତମୋ ପାରିମତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ନ୍ହତ୍ୱା ୱରୱତ୍ଥାନି ନିୱାସେତ୍ୱା ସୁରଭିୱିଲେପନଂ ୱିଲିମ୍ପିତ୍ୱା ନୀଲୁପ୍ପଲାଦୀନି ପିଳନ୍ଧିତ୍ୱା ନାନାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତୋ ମହାନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପାସାଦୱରମାରୁୟ୍ହ ଉତ୍ତମଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜି।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତ ଜଙ୍ଘୱାଣିଜା ୱିୟ ଇମେ ସତ୍ତ ପୁଗ୍ଗଲା। ନଦୀ ୱିୟ ୱଟ୍ଟଂ। ପଠମସ୍ସ ଉଦକଭୀରୁକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଓତିଣ୍ଣଟ୍ଠାନେୟେୱ ନିମୁଜ୍ଜନଂ ୱିୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ୱଟ୍ଟେ ନିମୁଜ୍ଜନଂ। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିମୁଗ୍ଗପୁରିସୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତକେନ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେସଂ ପରିହାନିୟା ନିମୁଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ। ମଜ୍ଝେ ନଦିୟା ଠିତୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଠିତିୟା ଠିତପୁଗ୍ଗଲୋ। ଉତ୍ତରଣତିତ୍ଥଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ୱିୟ ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତବ୍ବଦିସଂ ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। ପତରିତପୁରିସୋ ୱିୟ କିଲେସତନୁତାୟ ପତରନ୍ତୋ ସକଦାଗାମୀ। ତରିତ୍ୱା କଟିମତ୍ତେ ଉଦକେ ଠିତପୁରିସୋ ୱିୟ ଅନାୱତ୍ତିତଧମ୍ମତାୟ ଠିତୋ ଅନାଗାମୀ। ନ୍ହତ୍ୱା ପାରିମତୀରଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଥଲେ ଠିତପୁରିସୋ ୱିୟ ଚତ୍ତାରୋ ଓଘେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଥଲେ ଠିତୋ ଖୀଣାସୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଥଲେ ଠିତପୁରିସସ୍ସ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପାସାଦୱରଂ ଆରୁୟ୍ହ ଉତ୍ତମଭୋଜନଭୁଞ୍ଜନଂ ୱିୟ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ୱୀତିନାମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତାଦୟୋ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତାୟେୱାତି।

ସତ୍ତକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୦୭। ଅଟ୍ଠକନୱକନିଦ୍ଦେସାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୦। ଦସକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୦୯। ଦସକନିଦ୍ଦେସେ – ଇଧାତି କାମାୱଚରଭୂମିଯଂ। କାମାୱଚରଭୂମିଯଞ୍ହି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମାଦୀନଂ କାମାୱଚରଭୂମିଯଞ୍ଞେୱ ନିଟ୍ଠା ହୋତି। କାମାୱଚରତ୍ତଭାୱେନେୱ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଚ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତି ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଧୱିହାଯାତି ଇଧ କାମାୱଚରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିହାଯ ସୁଦ୍ଧାୱାସତ୍ତଭାୱେ ଠିତାନଂ ନିଟ୍ଠା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାଯିଆଦଯୋ ହି ଇଧ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଇତୋ ଚୁତା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଞ୍ଚ ପାପୁଣନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇଧ ୱିହାଯ ନିଟ୍ଠା''ତି।

ଦସକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ଯଂ ୱେ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ, ଲୋକେ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ;

ନାତିସଙ୍ଖେପତୋ ସତ୍ଥା, ଦେସେସି ତିଦସାଲଯେ।

ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥଞ୍ଚେୱ, ଦୀପଭାସାଯ ସଙ୍ଖତଂ;

ଆଗମଟ୍ଠକଥାଯୋ ଚ, ଓଗାହେତ୍ୱା ଅସେସତୋ।

ସୁୱିଭତ୍ତୋ ଅସଂକିଣ୍ଣୋ, ଯୋ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଯହିଂ ଯହିଂ;

ତତୋ ତତୋ ତଂ ଗହେତ୍ୱା, ପହାଯ ଅତିୱିତ୍ଥାରଂ।

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅନାଦାଯ ସଙ୍ଖତା;

ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାର-ନଯେନଟ୍ଠକଥା ଅଯଂ।

ତଂ ଏତଂ ସତ୍ତମତ୍ତେହି, ଭାଣୱାରେହି ତନ୍ତିଯା;

ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସ, ସଙ୍ଖରୋନ୍ତେନ ଯଂ ମଯା।

ସମ୍ପତ୍ତଂ କୁସଲଂ ତେନ, ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ସୁଖୁମଂ ସିୱଂ;

ଓଲୋକେନ୍ତୁ ୱିସୁଦ୍ଧେନ, ପାଣଯୋ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନାତି।

ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

କଥାଵତ୍ଥୁ-ଅଟ୍ଠକଥା

ନିସିନ୍ନୋ ଦେଵଲୋକସ୍ମିଂ, ଦେଵସଙ୍ଘପୁରକ୍ଖତୋ;

ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, ସତ୍ଥା ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତିକୁସଲୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତିପରିଦୀପନଂ;

ଵତ୍ଵା ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ, ଲୋକେ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲୋ।

ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲକଥାଦୀନଂ, କଥାନଂ ଵତ୍ଥୁଭାଵତୋ;

କଥାଵତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ, ସଙ୍ଖେପେନ ଅଦେସଯୀ।

ମାତିକାଠପନେନେଵ , ଠପିତସ୍ସ ସୁରାଲଯେ;

ତସ୍ସ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତେନ, ଵିଭତ୍ତସ୍ସ ମହୀତଲେ।

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସମ୍ପତ୍ତୋ, ଅତ୍ଥସଂଵଣ୍ଣନାକ୍କମୋ;

ତସ୍ମା ନଂ ଵଣ୍ଣଯିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତାତି।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନିଦାନକଥା

ଯମକପାଟିହୀରାଓସାନସ୍ମିଞ୍ଚି ଭଗଵା ତିଦସପୁରେ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯଂ ଵସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ଵା ମାତରଂ କାଯସକ୍ଖିଂ କତ୍ଵା ଦେଵପରିସାଯ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଵିଭଙ୍ଗଧାତୁକଥାପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିପ୍ପକରଣାନି ଦେସଯିତ୍ଵା କଥାଵତ୍ଥୁଦେସନାଯ ଵାରେ ସମ୍ପତ୍ତେ ''ଅନାଗତେ ମମ ସାଵକୋ ମହାପଞ୍ଞୋ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସାସନମଲଂ ସୋଧେତ୍ଵା ତତିଯସଙ୍ଗୀତିଂ କରୋନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ସକଵାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ପରଵାଦେ ପଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତସହସ୍ସଂ ସମୋଧାନେତ୍ଵା ଇମଂ ପକରଣଂ ଭାଜେସ୍ସତୀ''ତି ତସ୍ସୋକାସଂ କରୋନ୍ତୋ ଯା ଚେସା ପୁଗ୍ଗଲଵାଦେ ତାଵ ଚତୂସୁ ପଞ୍ହେସୁ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚକାନଂ ଵସେନ ଅଟ୍ଠମୁଖା ଵାଦଯୁତ୍ତି, ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ସବ୍ବକଥାମଗ୍ଗେସୁ ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣଭାଣଵାରମତ୍ତାଯ ତନ୍ତିଯା ମାତିକଂ ଠପେସି। ଅଥାଵସେସଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ ଵିତ୍ଥାରନଯେନେଵ କଥେତ୍ଵା ଵୁତ୍ଥଵସ୍ସୋ ସୁଵଣ୍ଣରଜତସୋପାନମଜ୍ଝେ ମଣିମଯେନ ସୋପାନେନ ଦେଵଲୋକତୋ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓରୁଯ୍ହ ସତ୍ତହିତଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଯାଵତାଯୁକଂ ଠତ୍ଵା ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି।

ଅଥସ୍ସ ମହାକସ୍ସପପ୍ପମୁଖୋ ଵସୀଗଣୋ ଅଜାତସତ୍ତୁରାଜାନଂ ସହାଯଂ ଗହେତ୍ଵା ଧମ୍ମଵିନଯସରୀରଂ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେସି। ତତୋ ଵସ୍ସସତସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ଭିକ୍ଖୂ ଦସ ଵତ୍ଥୂନି ଦୀପଯିଂସୁ। ତାନି ସୁତ୍ଵା କାକଣ୍ଡକସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଯସତ୍ଥେରୋ ସୁସୁନାଗପୁତ୍ତଂ କାଳାସୋକଂ ନାମ ରାଜାନଂ ସହାଯଂ ଗହେତ୍ଵା ଦ୍ଵାଦସନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ ଅନ୍ତରେ ସତ୍ତଥେରସତାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ଵା ତାନି ଦସଵତ୍ଥୂନି ମଦ୍ଦିତ୍ଵା ଧମ୍ମଵିନଯସରୀରଂ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେସି।

ତେହି ପନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକତ୍ଥେରେହି ନିଗ୍ଗହିତା ଦସସହସ୍ସା ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ଭିକ୍ଖୂ ପକ୍ଖଂ ପରିଯେସମାନା ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଂ ଦୁବ୍ବଲପକ୍ଖଂ ଲଭିତ୍ଵା ଵିସୁଂ ମହାସଙ୍ଘିକାଚରିଯକୁଲଂ ନାମ ଅକଂସୁ । ତତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅପରାନି ଦ୍ଵେ ଆଚରିଯକୁଲାନି ଜାତାନି – ଗୋକୁଲିକା ଚ ଏକବ୍ବୋହାରିକା ଚ। ଗୋକୁଲିକନିକାଯତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅପରାନି ଦ୍ଵେ ଆଚରିଯକୁଲାନି ଜାତାନି – ପଣ୍ଣତ୍ତିଵାଦା ଚ ବାହୁଲିଯା ଚ। ବହୁସ୍ସୁତିକାତିପି ତେସଂଯେଵ ନାମଂ। ତେସଂଯେଵ ଅନ୍ତରେ ଚେତିଯଵାଦା ନାମ ଅପରେ ଆଚରିଯଵାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା। ଏଵଂ ମହାସଙ୍ଘିକାଚରିଯକୁଲତୋ ଦୁତିଯେ ଵସ୍ସସତେ ପଞ୍ଚାଚରିଯକୁଲାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି। ତାନି ମହାସଙ୍ଘିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଛ ହୋନ୍ତି।

ତସ୍ମିଂଯେଵ ଦୁତିଯେ ଵସ୍ସସତେ ଥେରଵାଦତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ଦ୍ଵେ ଆଚରିଯଵାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା – ମହିସାସକା ଚ ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ଚ। ତତ୍ଥ ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକଵାଦତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅପରେ ଚତ୍ତାରୋ ଆଚରିଯଵାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା – ଧମ୍ମୁତ୍ତରିଯା, ଭଦ୍ରଯାନିକା, ଛନ୍ନାଗାରିକା, ସମିତିଯାତି। ପୁନ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଦୁତିଯେ ଵସ୍ସସତେ ମହିସାସକଵାଦତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ସବ୍ବତ୍ଥିଵାଦା ଧମ୍ମଗୁତ୍ତିକାତି ଦ୍ଵେ ଆଚରିଯଵାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା। ପୁନ ସବ୍ବତ୍ଥିଵାଦକୁଲତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା କସ୍ସପିକା ନାମ ଜାତା। କସ୍ସପିକେସୁ ଭିନ୍ନେସୁ ଅପରେ ସଙ୍କନ୍ତିକା ନାମ ଜାତା। ସଙ୍କନ୍ତିକେସୁ ଭିନ୍ନେସୁ ସୁତ୍ତଵାଦା ନାମ ଜାତାତି ଥେରଵାଦତୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ଵା ଇମେ ଏକାଦସ ଆଚରିଯଵାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା। ତେ ଥେରଵାଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ଵାଦସ ହୋନ୍ତି। ଇତି ଇମେ ଚ ଦ୍ଵାଦସ, ମହାସଙ୍ଘିକାନଞ୍ଚ ଛ ଆଚରିଯଵାଦାତି ସବ୍ବେଵ ଅଟ୍ଠାରସ ଆଚରିଯଵାଦା ଦୁତିଯେ ଵସ୍ସସତେ ଉପ୍ପନ୍ନା। ଅଟ୍ଠାରସ ନିକାଯାତିପି, ଅଟ୍ଠାରସାଚରିଯକୁଲାନୀତିପି ଏତେସଂଯେଵ ନାମଂ। ଏତେସୁ ପନ ସତ୍ତରସ ଵାଦା ଭିନ୍ନକା, ଥେରଵାଦୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନକୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଦୀପଵଂସେ –

''ନିକ୍କଡ୍ଢିତା ପାପଭିକ୍ଖୂ, ଥେରେହି ଵଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା;

ଅଞ୍ଞଂ ପକ୍ଖଂ ଲଭିତ୍ଵାନ, ଅଧମ୍ମଵାଦୀ ବହୂ ଜନା।

''ଦସସହସ୍ସା ସମାଗନ୍ତ୍ଵା, ଅକଂସୁ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଂ;

ତସ୍ମାଯଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗୀତି, ମହାସଙ୍ଗୀତି ଵୁଚ୍ଚତି।

''ମହାସଙ୍ଗୀତିକା ଭିକ୍ଖୂ, ଵିଲୋମଂ ଅକଂସୁ ସାସନେ;

ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ମୂଲସଙ୍ଗହଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ସଙ୍ଗହଂ।

''ଅଞ୍ଞତ୍ର ସଙ୍ଗହିତା ସୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅକରିଂସୁ ତେ;

ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିଂସୁ, ୱିନଯେ ନିକାଯେସୁ ଚ ପଞ୍ଚସୁ।

‘‘ପରିଯାଯଦେସିତଞ୍ଚାପି, ଅଥୋ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସିତଂ;

ନୀତତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ, ଅଜାନିତ୍ୱାନ ଭିକ୍ଖୱୋ।

‘‘ଅଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଣିତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥଂ ଠପଯିଂସୁ ତେ;

ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ତେ ଭିକ୍ଖୂ, ବହୁଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିନାସଯୁଂ।

‘‘ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାନ ଏକଦେସଂ, ସୁତ୍ତଂ ୱିନଯଗମ୍ଭୀରଂ;

ପତିରୂପଂ ସୁତ୍ତଂ ୱିନଯଂ, ତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ କରିଂସୁ ତେ।

‘‘ପରିୱାରଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ, ଅଭିଧମ୍ମଂ ଛପ୍ପକରଣଂ;

ପଟିସମ୍ଭିଦଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦେସଂ, ଏକଦେସଞ୍ଚ ଜାତକଂ।

‘‘ଏତ୍ତକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱାନ, ଅଞ୍ଞାନି ଅକରିଂସୁ ତେ;

ନାମଂ ଲିଙ୍ଗଂ ପରିକ୍ଖାରଂ, ଆକପ୍ପକରଣାନି ଚ।

‘‘ପକତିଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା, ତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ତେ;

ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଭିନ୍ନୱାଦା, ମହାସଙ୍ଗୀତିକାରକା।

‘‘ତେସଞ୍ଚ ଅନୁକାରେନ, ଭିନ୍ନୱାଦା ବହୂ ଅହୁ;

ତତୋ ଅପରକାଲମ୍ହି, ତସ୍ମିଂ ଭେଦୋ ଅଜାଯଥ।

‘‘ଗୋକୁଲିକା ଏକବ୍ୟୋହାରି, ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୱୋ;

ଗୋକୁଲିକାନଂ ଦ୍ୱେ ଭେଦା, ଅପରକାଲମ୍ହି ଜାଯଥ।

‘‘ବହୁସ୍ସୁତିକା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୱୋ;

ଚେତିଯା ଚ ପୁନୱାଦୀ, ମହାସଙ୍ଗୀତିଭେଦକା।

‘‘ପଞ୍ଚୱାଦା ଇମେ ସବ୍ବେ, ମହାସଙ୍ଗୀତିମୂଲକା;

ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିଂସୁ, ଏକଦେସଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହଂ।

‘‘ଗନ୍ଥଞ୍ଚ ଏକଦେସମ୍ହି, ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ତେ;

ନାମଂ ଲିଙ୍ଗଂ ପରିକ୍ଖାରଂ, ଆକପ୍ପକରଣାନି ଚ।

‘‘ପକତିଭାଵଂ ଜହିତ୍ୱା, ତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ତେ;

ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୱାଦମ୍ହି, ପୁନ ଭେଦୋ ଅଜାଯଥ।

‘‘ମହିସାସକା ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା, ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୱୋ;

ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତକୱାଦମ୍ହି, ଚତୁଧା ଭେଦୋ ଅଜାଯଥ।

‘‘ଧମ୍ମୁତ୍ତରିକା ଭଦ୍ଦଯାନିକା, ଛନ୍ନାଗାରିକା ଚ ସମିତି;

ମହିସାସକାନଂ ଦ୍ୱେ ଭେଦା, ଅପରକାଲମ୍ହି ଅଜାଯଥ।

‘‘ସଵ୍ବତ୍ଥିୱାଦା ଧମ୍ମଗୁତ୍ତା, ଦ୍ୱିଧା ଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୱୋ;

ସଵ୍ବତ୍ଥିୱାଦାନଂ କସ୍ସପିକା, ସଙ୍କନ୍ତିକସ୍ସପିକେନ ଚ।

‘‘ସଙ୍କନ୍ତିକାନଂ ସୁତ୍ତୱାଦୀ, ଅନୁପୁଵ୍ବେନ ଭିଜ୍ଜଥ;

ଇମେ ଏକାଦସ ୱାଦା, ସମ୍ଭିନ୍ନା ଥେରୱାଦତୋ।

‘‘ଅତ୍ଥଂ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଭିନ୍ଦିଂସୁ, ଏକଦେସଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହଂ;

ଗନ୍ଥଞ୍ଚ ଏକଦେସମ୍ହି, ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ତେ।

‘‘ନାମଂ ଲିଙ୍ଗଂ ପରିକ୍ଖାରଂ, ଆକପ୍ପକରଣାନି ଚ;

ପକତିଭାଵଂ ଜହିତ୍ୱା, ତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ଅକଂସୁ ତେ।

‘‘ସତ୍ତରସ ଭିନ୍ନୱାଦା, ଏକୱାଦୋ ଅଭିନ୍ନକୋ;

ସଵ୍ବେୱଟ୍ଠାରସ ହୋନ୍ତି, ଭିନ୍ନୱାଦେନ ତେ ସହ।

‘‘ନିଗ୍ରୋଧୋୱ ମହାରୁକ୍ଖୋ, ଥେର ୱାଦାନମୁତ୍ତମୋ;

ଅନୂନଂ ଅନଧିକଞ୍ଚ, କେୱଲଂ ଜିନସାସନଂ।

‘‘ସନ୍ତକା ୱିଯ ରୁକ୍ଖମ୍ହି, ନିଵ୍ବତ୍ତା ୱାଦସେସକା;

ପଠମେ ୱସ୍ସସତେ ନତ୍ଥି, ଦୁତିଯେ ୱସ୍ସସତନ୍ତରେ;

ଭିନ୍ନା ସତ୍ତରସ ୱାଦା, ଉପ୍ପନ୍ନା ଜିନସାସନେ’’ତି।

ଅପରାପରଂ ପନ ହେମୱତିକା, ରାଜଗିରିକା, ସିଦ୍ଧତ୍ଥିକା, ପୁଵ୍ବସେଲିଯା, ଅପରସେଲିଯା, ୱାଜିରିଯାତି ଅଞ୍ଞେପି ଛ ଆଚରିଯୱାଦା ଉପ୍ପନ୍ନା। ତେ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତା। ପୁରିମକାନଂ ପନ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଆଚରିଯୱାଦାନଂ ୱସେନ ପୱତ୍ତମାନେ ସାସନେ ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ଅସୋକୋ ଧମ୍ମରାଜା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ବୁଦ୍ଧପୂଜାଯ ସତସହସ୍ସଂ, ଧମ୍ମପୂଜାଯ ସତସହସ୍ସଂ, ସଙ୍ଘପୂଜାଯ ସତସହସ୍ସଂ, ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯସ୍ସ ନିଗ୍ରୋଧତ୍ଥେରସ୍ସ ସତସହସ୍ସଂ, ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଭେସଜ୍ଜତ୍ଥାଯ ସତସହସ୍ସନ୍ତି ପଞ୍ଚସତସହସ୍ସାନି ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ସାସନେ ଉଳାରଂ ଲାଭସକ୍କାରଂ ପୱତ୍ତେସି।

ତିତ୍ଥିଯା ହତଲାଭସକ୍କାରା ଅନ୍ତମସୋ ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ଅଲଭନ୍ତା ଲାଭସକ୍କାରଂ ପତ୍ଥଯମାନା ଭିକ୍ଖୂସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସକାନି ସକାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି – ‘‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ, ଅଯଂ ୱିନଯୋ, ଇଦଂ ସତ୍ଥୁସାସନ’’ନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତି। ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଲଭମାନାପି ସଯମେୱ କେସେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କାସାଯାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିହାରେସୁ ୱିଚରନ୍ତା ଉପୋସଥକମ୍ମାଦିକରଣକାଲେ ସଙ୍ଘମଜ୍ଝଂ ପୱିସନ୍ତି। ତେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଧମ୍ମେନ ୱିନଯେନ ସତ୍ଥୁସାସନେନ ନିଗ୍ଗଯ୍ହମାନାପି ଧମ୍ମୱିନଯାନୁଲୋମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅସଣ୍ଠହନ୍ତା ଅନେକରୂପଂ ସାସନସ୍ସ ଅବ୍ବୁଦଞ୍ଚ ମଲଞ୍ଚ କଣ୍ଟକଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। କେଚି ଅଗ୍ଗିଂ ପରିଚରନ୍ତି, କେଚି ପଞ୍ଚାତପେ ତପନ୍ତି, କେଚି ଆଦିଚ୍ଚଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତି, କେଚି ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ୱିନଯଞ୍ଚ ୱୋଭିନ୍ଦିସ୍ସାମା’’ତି ତଥା ତଥା ପଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ। ତଦା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ନ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପୋସଥଂ ୱା ପୱାରଣଂ ୱା ଅକାସି। ଅସୋକାରାମେ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଉପୋସଥୋ ଉପଚ୍ଛିଜ୍ଜି।

ରାଜା ‘‘ଆଣାଯ କାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱାଯମନ୍ତୋପି କାରେତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଦୁଗ୍ଗହିତଗାହିନା ବାଲେନ ଅମଚ୍ଚେନ ଅନେକେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପିତେସୁ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି। ସୋ ତଞ୍ଚ ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ତଞ୍ଚ ସାସନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅବ୍ବୁଦଂ ୱୂପସମେତୁକାମୋ ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଟିବଲୋ’’ତି ସଙ୍ଘଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ, ମହାରାଜା’’ତି ସୁତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱଚନେନ ଅହୋଗଙ୍ଗାପବ୍ବତତୋ ଥେରଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଦସ୍ସନେନ ଥେରସ୍ସ ଆନୁଭାୱେ ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ ଅତ୍ତନୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ୱୂପସମେସି। ଥେରୋପି ତଂ ରାଜୁଯ୍ଯାନେଯେୱ ୱସନ୍ତୋ ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ସମଯଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସି। ସୋ ଉଗ୍ଗହିତସମଯୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଅସୋକାରାମେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ସାଣିପାକାରଂ ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ସାଣିପାକାରନ୍ତରେ ନିସିନ୍ନୋ ଏକଲଦ୍ଧିକେ ଏକଲଦ୍ଧିକେ ଭିକ୍ଖୂ ଏକତୋ ଏକତୋ କାରେତ୍ୱା ଏକମେକଂ ଭିକ୍ଖୁସମୂହଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଭନ୍ତେ, କିଂୱାଦୀ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି? ତତୋ ସସ୍ସତୱାଦିନୋ – ‘‘ସସ୍ସତୱାଦୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା, ଅନ୍ତାନନ୍ତିକା, ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକା, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକା, ସଞ୍ଞୀୱାଦା, ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା, ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦା, ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦା – ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା ପଠମମେୱ ସମଯସ୍ସ ଉଗ୍ଗହିତତ୍ତା ନଯିମେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଇମେତି ଞତ୍ୱା ତେସଂ ସେତକାନି ୱତ୍ଥାନି ଦତ୍ୱା ଉପ୍ପବ୍ବାଜେସି। ତେ ସବ୍ବେପି ସଟ୍ଠିସହସ୍ସା ଅହେସୁଂ।

ଅଥଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି – ‘‘କିଂୱାଦୀ, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି? ‘‘ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀ, ମହାରାଜା’’ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ରାଜା ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀ, ଭନ୍ତେ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି? ‘‘ଆମ, ମହାରାଜା’’ତି। ତତୋ ରାଜା ‘ସୁଦ୍ଧଂ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ସାସନଂ, କରୋତୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଉପୋସଥ’ନ୍ତି ଆରକ୍ଖଂ ଦତ୍ୱା ନଗରଂ ପାୱିସି। ସମଗ୍ଗୋ ସଙ୍ଘୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଉପୋସଥଂ ଅକାସି। ତସ୍ମିଂ ସନ୍ନିପାତେ ସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ଯାନି ଚ ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନାନି ୱତ୍ଥୂନି, ଯାନି ଚ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ସବ୍ବେସମ୍ପି ତେସଂ ପଟିବାହନତ୍ଥଂ ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନଯୱସେନେୱ ତଥାଗତେନ ଠପିତମାତିକଂ ୱିଭଜନ୍ତୋ ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ପରୱାଦେ ପଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତସହସ୍ସଂ ଆହରିତ୍ୱା ଇମଂ ପରପ୍ପୱାଦମଥନଂ ଆଯତିଲକ୍ଖଣଂ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ ଅଭାସି।

ତତୋ ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ଯେସୁ ଭିକ୍ଖୂ ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିଧରାନଂ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସହସ୍ସମେକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯଥା ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ ଚ ଯସତ୍ଥେରୋ ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ୱିନଯଞ୍ଚ ସଙ୍ଗାଯିଂସୁ; ଏୱମେୱ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତୋ ସାସନମଲଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ତତିଯସଙ୍ଗୀତିଂ ଅକାସି। ତତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମଂ ସଙ୍ଗାଯନ୍ତୋ ଇମଂ ଯଥାଭାସିତଂ ପକରଣଂ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲକଥାଦୀନଂ, କଥାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ;

କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ, ସଙ୍ଖେପେନ ଅଦେସଯୀ।

‘‘ମାତିକାଠପନେନେୱ, ଠପିତସ୍ସ ସୁରାଲଯେ;

ତସ୍ସ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତେନ, ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ମହୀତଲେ।

‘‘ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସମ୍ପତ୍ତୋ, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ;

ତସ୍ମା ନଂ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତା’’ତି।

ନିଦାନକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାଓସ୍ଲୋ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ପୁଗ୍ଗଲକଥା

୧। ସୁଦ୍ଧସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ

୧। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକୱଣ୍ଣନା

୧। ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନାତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା। ଆମନ୍ତାତି ଅଯଂ ପଟିଜାନନା। କସ୍ସ ପନାଯଂ ପୁଚ୍ଛା, କସ୍ସ ପଟିଜାନନାତି? ଅସୁକସ୍ସାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଭଗୱତା ହି ଇମସ୍ମିଂ ପକରଣେ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ଲଦ୍ଧୀନଂ ୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ତନ୍ତିୱସେନ ମାତିକା ଠପିତା। ସା ଥେରେନ ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନଯେ ଠତ୍ୱା ତନ୍ତିୱସେନ ୱିଭତ୍ତା। ନ ହି ଥେରୋ ଯତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ୱାଦମଗ୍ଗା ଦସ୍ସିତା, ତତ୍ତକେହି ୱାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ୱାଦେନ ୱିଗ୍ଗାହିକକଥଂ କଥେସି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ତାସଂ ତାସଂ କଥାନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୁଖାୱଧାରଣତ୍ଥଂ ସକୱାଦୀପୁଚ୍ଛା, ପରୱାଦୀପୁଚ୍ଛା, ସକୱାଦୀପଟିଞ୍ଞା, ପରୱାଦୀପଟିଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ।

ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନାତି ହି ଅଯଂ ସକୱାଦୀପୁଚ୍ଛା। ତାଯ ‘‘ଯେ ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକା ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋ, ତେ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବା’’ତି ଦୀପେତି। କେ ପନ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋତି? ସାସନେ ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ଚେୱ ସମିତିଯା ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ ବହୂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା। ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅତ୍ତା, ସତ୍ତୋ ଜୀୱୋ। ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଲବ୍ଭତି, ଞାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନାତି ଏତ୍ଥ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତି ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅଭୂତାକାରେନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ଭୂତଟ୍ଠୋ। ପରମଟ୍ଠୋତି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠୋ। ଉଭଯେନାପି ଯୋ ପରତୋ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନ, ରୂପଞ୍ଚ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତିଆଦିନା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସୱିଧୋ ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ । ଯଥା ସୋ ଭୂତେନ ସଭାୱଟ୍ଠେନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ତୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରୱାଦୀ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ପଟିଜାନନଞ୍ହି କତ୍ଥଚି ‘‘ଆମ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଆଗଚ୍ଛତି, କତ୍ଥଚି ‘‘ଆମୋ’’ତି ପଟିଜାନନଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ଇଧ ପନ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ଆଗତଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସୋ ହି ଯଂ ତଂ ପରତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତି ସୁତ୍ତଂ ଆଗତଂ, ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ସଚ୍ଚୱାଦୀ ନ ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରୋ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନାପି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସଦେୱକଂ ପନ ଲୋକଂ ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେତି, ତସ୍ମା ଯୋ ତେନ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତି, ସୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନେୱ ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ପଟିଜାନାତି।

ଅଥସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଲେସୱଚନସ୍ସ ଛଲୱାଦସ୍ସ ଓକାସଂ ଅଦଦମାନୋ ସକୱାଦୀ ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ସ୍ୱାଯଂ ପରତୋ ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ, ସଙ୍ଖତୋ ଅସଙ୍ଖତୋ, ସସ୍ସତୋ, ଅସସ୍ସତୋ ସନିମିତ୍ତୋ ଅନିମିତ୍ତୋ’’ତି ଏୱଂ ପରିଦୀପିତୋ ରୂପାଦିସତ୍ତପଞ୍ଞାସୱିଧୋ ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦୋ ଆଗତୋ; ନ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱସେନ, ନାପି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଭୂତତାଯ ଏୱ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଚ ପରମଟ୍ଠୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ – ‘‘ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମଟ୍ଠୋ, ତତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନା’’ତି।

ତତୋତି କରଣୱଚନମେତଂ, ତସ୍ମା ତେନ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ରୁପ୍ପନାଦିଭେଦେନ ୱା ସପ୍ପଚ୍ଚଯାଦିଭେଦେନ ୱା ଆକାରେନ ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠୋ ଉପଲବ୍ଭତି, କିଂ ତେ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ତେନାକାରେନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି? ନ ହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେତି ଅୱଜାନନା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସୋ ହି ତଥାରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅୱଜାନାତି। ତତ୍ରାଯଂ ପଦଚ୍ଛେଦୋ – ‘ନ ହି ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ’ତି, ନ ହି ଏୱନ୍ତିପି ୱଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଏୱଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହନ୍ତି ସକୱାଦିୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ତେ ପୁରିମାଯ ୱତ୍ତବ୍ବପଟିଞ୍ଞାଯ ପଚ୍ଛିମା ନୱତ୍ତବ୍ବପଟିଞ୍ଞା, ପଚ୍ଛିମାଯ ଚ ପୁରିମା ନ ସନ୍ଧିଯତି, ତସ୍ମାପି ନିଗ୍ଗହଂ ପତ୍ତୋ। ତଂ ନିଗ୍ଗହଂ ଦୋସଂ ଅପରାଧଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ନିଗ୍ଗହଂ ଆଜାନାପେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ଠପନାଯ ଚେୱ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପାପନାରୋପନାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଯଦି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ସଚେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ତାୱ ପରୱାଦୀପକ୍ଖସ୍ସ ଠପନତୋ ନିଗ୍ଗହପାପନାରୋପନାନଂ ଲକ୍ଖଣଭୂତା ଅନୁଲୋମଠପନା ନାମ। ତେନ ୱତ ରେତିଆଦି ଅନୁଲୋମପକ୍ଖେ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ପାପିତତ୍ତା ଅନୁଲୋମପାପନା ନାମ। ତତ୍ଥ ତେନାତି କାରଣୱଚନଂ। ୱତାତି ଓକପ୍ପନୱଚନଂ। ରେତି ଆମନ୍ତନୱଚନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତେନ, ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱତ, ରେ ହମ୍ଭୋ,

ଭଦ୍ରମୁଖ, ତେନ କାରଣେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋଯେୱାତି। ଯଂ ତତ୍ଥ ୱଦେସୀତିଆଦି ଅନୁଲୋମପକ୍ଖେ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଆରୋପିତତ୍ତା ଅନୁଲୋମରୋପନା ନାମ। ଯଂ ତସ୍ସ ପରିଯୋସାନେ ମିଚ୍ଛାତିପଦଂ ତସ୍ସ ପୁରତୋ ଇଦଂ ତେ'ତି ଆହରିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ପରତୋ ଚ ପାଳିଯଂ ଏତଂ ଆଗତମେୱ।

ନୋ ଚେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବେତିଆଦି ''ନ ହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ''ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତପକ୍ଖସ୍ସ ଠପିତତ୍ତା ପଟିଲୋମତୋ ନିଗ୍ଗହପାପନାରୋପନାନଂ ଲକ୍ଖଣଭୂତା ପଟିଲୋମଠପନା ନାମ। ନୋ ଚ ୱତ ରେତିଆଦି ପଟିଲୋମପକ୍ଖେ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ପାପିତତ୍ତା ପଟିଲୋମପାପନା ନାମ। ପୁନ ଯଂ ତତ୍ଥ ୱଦେସୀତିଆଦି ପଟିଲୋମପକ୍ଖେ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଆରୋପିତତ୍ତା ପଟିଲୋମରୋପନା ନାମ। ଇଧାପି ପରିଯୋସାନେ ମିଚ୍ଛାତିପଦସ୍ସ ପୁରତୋ ଇଦଂ ତେତି ଆହରିତବ୍ବମେୱ। ପରତୋପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ରାଯଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଦି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ, ତେନ ୱତ ଭୋ ସୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱଦେସି ''ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଖୋ ପୁରିମପଞ୍ହେ 'ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ ଉପଲବ୍ଭତୀ'ତି, ନୋ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ 'ତତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ'''ତି, ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତି ଏୱଂ ତାୱ ଅନୁଲୋମତୋ ଠପନାପାପନାରୋପନା ହୋନ୍ତି। ଅଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ''ତତୋ ସୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ''ତି, ପୁରିମପଞ୍ହେପି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋୱ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱଦେସି ''ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଖୋ ପୁରିମପଞ୍ହେ 'ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ ଉପଲବ୍ଭତୀ'ତି, ନୋ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ 'ତତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ'''ତି, ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତି ଏୱଂ ପଟିଲୋମତୋ ଠପନାପାପନାରୋପନା ହୋନ୍ତି। ଏୱମେତଂ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଚ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ପାପନାରୋପନାନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିକଂ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ଅନୁଲୋମତୋ ପାପନାରୋପନାହି ଏକୋ, ପଟିଲୋମତୋ ପାପନାରୋପନାହି ଏକୋତି ଦ୍ୱେ ନିଗ୍ଗହା କତା। 'ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ'ନ୍ତି ଏତସ୍ସେୱ ପନେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଠମଂ ୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପଠମସ୍ସ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଆରୋପିତତ୍ତା ଏକୋୱାଯଂ ନିଗ୍ଗହୋତି ପଠମୋ ନିଗ୍ଗହୋ।

୨। ଇଦାନି ପଚ୍ଚନୀକନଯୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସୋ ହି ''ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ''ତି ଗହିତତ୍ତା ''ନୁପଲବ୍ଭତୀ''ତି ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସକୱାଦୀ ଯଥା ରୂପାଦିଧମ୍ମା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁପଲବ୍ଭନୀଯତୋ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଇତରୋ ଅତ୍ତନା ଅଧିପ୍ପେତଂ ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ଯୋ ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠୋତିଆଦିମାହ। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚପରମତ୍ଥସଚ୍ଚାନି ୱା ଏକତୋ କତ୍ୱାପି ଏୱମାହ। ସକୱାଦୀ 'ପୁଗ୍ଗଲୋ'ତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତାପି ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଇଦାନି କିଞ୍ଚାପି ତେନ ପଠମଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚୱସେନ ନୁପଲବ୍ଭନୀଯତା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତା, ପଚ୍ଛା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚୱସେନ ୱୋମିସ୍ସକୱସେନ ୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ପରୱାଦୀ ପନ 'ନୁପଲବ୍ଭତୀ'ତି ୱଚନସାମଞ୍ଞମତ୍ତଂ ଛଲୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଯଂ ତଯା ପଠମଂ ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ପଚ୍ଛା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଭଣ୍ଡନସ୍ସ ପଟିଭଣ୍ଡନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ କତସ୍ସ ନିଗ୍ଗହକମ୍ମସ୍ସ ପଟିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଆଜାନାହି ପଟିକମ୍ମନ୍ତି ଆହ। ଇଦାନି ଯଥାସ୍ସ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ ସକୱାଦିନା ୱାଦଟ୍ଠପନଂ କତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପାପନାରୋପନାହି ନିଗ୍ଗହୋ ପାକଟୋ କତୋ, ଏୱଂ ପଟିକମ୍ମଂ ପାକଟଂ କରୋନ୍ତୋ ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦିମାହ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଠପନା ନାମ ପରୱାଦୀପକ୍ଖସ୍ସ ଠପନତୋ ''ଅଯଂ ତୱ ଦୋସୋ''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଠପନମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ନ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ୱା ପଟିକମ୍ମସ୍ସ ୱା ପାକଟଭାୱକରଣଂ, ପାପନାରୋପନାହି ପନସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଇଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପାପନାରୋପନାନଂ ୱସେନ ଚତୂହାକାରେହି। ପଟିକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ପଟିକମ୍ମଚତୁକ୍କଂ ନାମାତି ଏକଂ ଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩। ଏୱଂ ପଟିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ଯ୍ୱାସ୍ସ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ ସକୱାଦିନା ନିଗ୍ଗହୋ କତୋ, ତସ୍ସ ତମେୱ ଛଲୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁକ୍କଟଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତ୍ୱଞ୍ଚେ ପନ ମଞ୍ଞସୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତ୍ୱଂ ଚେ ପନ ମଞ୍ଞସୀତି ଯଦି ତ୍ୱଂ ମଞ୍ଞସି। ୱତ୍ତବ୍ବେ ଖୋତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚନୀକେ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ । ନୋ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବେତି ଇଦଂ ପନ ନ ହେୱାତି ଅୱଜାନନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ତୱ ତତ୍ଥାତି ତେନ କାରଣେନ ତ୍ୱଂଯେୱ ତସ୍ମିଂ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ପକ୍ଖେ – ''ହେୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତନ୍ତି ଆମନ୍ତା''ତି ଏୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ। ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବେତି ପୁନ ନ ହେୱାତି ଅୱଜାନନ୍ତୋ ଏୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥ ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମାତି ଅଥେୱଂ ନିଗ୍ଗହାରହଂ ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାମ। ସୁନିଗ୍ଗହିତୋ ଚ ହୋସୀତି ସକେନ ମତେନ ନିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ସୁନିଗ୍ଗହିତୋ ଚ ଭୱସି।

ଏୱମସ୍ସ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହଞ୍ଚୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଠପନାପାପନାରୋପନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିଯୋସାନେ ପନ ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତି ଇଦଂ ତୱ ୱଚନଂ ମିଚ୍ଛା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଛଲୱାଦେନ ଚତୂହି ଆକାରେହି ନିଗ୍ଗହସ୍ସ କତତ୍ତା ନିଗ୍ଗହଚତୁକ୍କଂ ନାମ।

୪। ଏୱଂ ନିଗ୍ଗହଂ କତ୍ୱାପି ଇଦାନି ‘‘ଯଦି ଅଯଂ ମଯା ତୱ ମତେନ କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ, ଯୋ ମମ ତଯା ହେଟ୍ଠା ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ, ସୋପି ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଏସେ ଚେ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତେତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏସେ ଚେ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତେତି ଏସୋ ଚେ ତୱ ୱାଦୋ ମଯା ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତୋ। ଅଥ ୱା ଏସୋ ଚେ ତୱ ମଯା କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ। ହେୱମେୱଂ ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖାତି ତତ୍ଥାପି ତଯା ମମ ହେଟ୍ଠା କତେ ନିଗ୍ଗହେ ଏୱମେୱଂ ପସ୍ସ। ଇଦାନି ଯ୍ୱାସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ସକୱାଦିନା ନିଗ୍ଗହୋ କତୋ, ତଂ ‘‘ୱତ୍ତବ୍ବେ ଖୋ’’ତିଆଦିୱଚନେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ନିଗ୍ଗହଂ ଅନିଗ୍ଗହଭାୱଂ ଉପନେନ୍ତୋ ନୋ ଚ ମଯଂ ତଯାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନୋ ଚ ମଯଂ ତଯା ତତ୍ଥ ହେତାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯାତିଆଦୀସୁ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ସୋ ତଯା ମମ କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ, ତସ୍ମା ମଯଂ ତଯା ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ ଆମନ୍ତାତି ଏତାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯ ଏୱଂ ପଟିଜାନନ୍ତା ପୁନ ନ ହେୱାତି ପଟିକ୍ଖେପେ କତେପି ‘‘ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ନ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋଯେୱ। ଏୱଂ ଅନିଗ୍ଗହେତବ୍ବମ୍ପି ମଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାସି, ଈଦିସେନ ପନ ନିଗ୍ଗହେନ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତା ମଯଂ ହୋମ।

ଇଦାନି ଯଂ ନିଗ୍ଗହଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହିତା ଚ ହୋମା’’ତି ଅୱୋଚ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ…ପେ… ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତିଆହ। ଏୱମିଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଚତୂହି ପାପନାରୋପନାହି ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଉପନୀତତ୍ତା ଉପନଯନଚତୁକ୍କଂ ନାମ ହୋତି।

୫। ଇଦାନି ‘‘ନ ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବେ’’ତିଆଦିକଂ ନିଗ୍ଗମନଚତୁକ୍କଂ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନ ହେୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବେତି ଯଥାହଂ ତଯା ନିଗ୍ଗହିତୋ, ନ ହି ଏୱଂ ନିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ। ଏତସ୍ସ ହି ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହଭାୱୋ ମଯା ସାଧିତୋ। ତେନ ହୀତି ତେନ କାରଣେନ, ଯସ୍ମା ଏସ ନିଗ୍ଗହୋ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ, ତସ୍ମା ଯଂ ମଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାସି ହଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ…ପେ… ଇଦଂ ତେ ମିଚ୍ଛାତି, ଇଦଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ତୱ ମିଚ୍ଛାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଯେ କତେ ନିଗ୍ଗହେତି ଯେନ କାରଣେନ ଇଦଂ ମିଚ୍ଛା, ତେନ କାରଣେନ ଯୋ ତଯା ନିଗ୍ଗହୋ କତୋ, ସୋ ଦୁକ୍କଟୋ। ଯଂ ମଯା ପଟିକମ୍ମଂ କତଂ, ତଦେୱ ସୁକତଂ। ଯାପି ଚେସା ପଟିକମ୍ମଚତୁକ୍କାଦିୱସେନ କଥାମଗ୍ଗସମ୍ପଟିପାଦନା କତା, ସାପି ସୁକତା। ଏୱମେତଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିକସ୍ସ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକସ୍ସ ନୁପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିକାନଂ ପଟିକମ୍ମନିଗ୍ଗହୋପନଯନନିଗ୍ଗମନଚତୁକ୍କାନଂ ୱସେନ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ସକୱାଦିନୋ ପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ସତି ପରୱାଦିନୋ ୱଚନସାମଞ୍ଞମତ୍ତେନ ଛଲୱାଦେନ ଜଯୋ ହୋତି।

୨। ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

୬। ଇଦାନି ଯଥା ପରୱାଦିନୋ ପୁବ୍ବପକ୍ଖେ ସତି ସକୱାଦିନୋ ଧମ୍ମେନେୱ ତଥେନ ସୁଜଯୋ ହୋତି, ତଥା ୱାଦୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମପଞ୍ଚକଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚନୀକେ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ରୂପାଦିଭେଦଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ସୁଦ୍ଧସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ୱା ପରମତ୍ଥମିସ୍ସକଂ ୱା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଧାଯ ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତି ପୁନ ଅନୁଯୋଗୋ ପରୱାଦିସ୍ସ, ସମ୍ମୁତିୱସେନ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ନୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ମିସ୍ସକୱସେନ ୱା ଅନୁଯୋଗସ୍ସ ସଂକିଣ୍ଣତ୍ତା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ପଟିଞ୍ଞାତଂ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି ୱଚନସାମଞ୍ଞମତ୍ତେନ ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଏୱମଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତି ଦୁତିଯୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁତିଯୋ ନିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ତେନ ଛଲେନ ନିଗ୍ଗହୋ ଆରୋପିତୋ।

୭-୧୦। ଇଦାନି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦେ ଜଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନୁଲୋମନଯେ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଲଦ୍ଧିଯା ଓକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ପରମତ୍ଥୱସେନ ପୁନ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ପରମତ୍ଥୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତୋ ପରଂ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଅତ୍ତନୋ ଜଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆଜାନାହି ପଟିକମ୍ମନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସକୱାଦୀୱଚନମେୱ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସଂ ପଟିକମ୍ମନିଗ୍ଗହୋପନଯନନିଗ୍ଗମନଚତୁକ୍କାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱମିଦଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକସ୍ସ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦୀନଂ ପଟିକମ୍ମନିଗ୍ଗହୋପନଯନନିଗ୍ଗମନଚତୁକ୍କାନଞ୍ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମପଞ୍ଚକଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି। ଏୱମେତାନି ପଠମସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚକାନି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତତ୍ଥ ପୁରିମପଞ୍ଚକେ ପରୱାଦିସ୍ସ ସକୱାଦିନା କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ ସୁନିଗ୍ଗହୋ। ସକୱାଦିସ୍ସ ପନ ପରୱାଦିନା ଛଲୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସାଧିତୋ ଜଯୋ ଦୁଜ୍ଜଯୋ। ଦୁତିଯପଞ୍ଚକେ ସକୱାଦିସ୍ସ ପରୱାଦିନା କତୋ ନିଗ୍ଗହୋ ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହୋ। ପରୱାଦିସ୍ସ ପନ ସକୱାଦିନା ଧମ୍ମୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସାଧିତୋ ଜଯୋ ସୁଜଯୋତି ପଠମସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ନିଗ୍ଗହୋ ପରୱାଦିସ୍ସ, ସୁଦ୍ଧୋ ପଠମପଞ୍ଚକେ;

ଅସୁଦ୍ଧୋ ପନ ତସ୍ସେୱ, ପଟିକମ୍ମଜଯୋ ତହିଂ।

‘‘ନିଗ୍ଗହୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅସୁଦ୍ଧୋ ଦୁତିଯପଞ୍ଚକେ;

ୱିସୁଦ୍ଧୋ ପନ ତସ୍ସେୱ, ପଟିକମ୍ମଜଯୋ ତହିଂ।

‘‘ତସ୍ମା ଦ୍ୱୀସୁପି ଠାନେସୁ, ଜଯୋୱ ସକୱାଦିନୋ;

ଧମ୍ମେନ ହି ଜଯୋ ନାମ, ଅଧମ୍ମେନ କୁତୋ ଜଯୋ।

‘‘ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେ ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ପଞ୍ଚକଦ୍ୱଯମଣ୍ଡିତେ;

ଧମ୍ମାଧମ୍ମୱସେନେୱ, ୱୁତ୍ତୋ ଜଯପରାଜଯୋ।

‘‘ଇତୋ ପରେସୁ ସବ୍ବେସୁ, ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେସୁ ପଣ୍ଡିତୋ;

ଏୱମେୱ ୱିଭାୱେଯ୍ୟ, ଉଭୋ ଜଯପରାଜଯେ’’ତି।

୨। ଓକାସସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ

୧। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକୱଣ୍ଣନା

୧୧। ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧିକସଚ୍ଚିକଟ୍ଠଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ଅପରେହି ଓକାସାଦୀହି ନଯେହି ୱିତ୍ଥାରେତୁଂ ପୁନ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସରୀରଂ ସନ୍ଧାଯ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସନାଦୋସଞ୍ଚ ‘ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର’ନ୍ତି ଆପଜ୍ଜନଦୋସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠୋ ପନ ସଙ୍ଖିତ୍ତୋ । ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସରୀରଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ନ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସରୀରତୋ ବହି ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚନୀକେ ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଠମଂ ଅନୁଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅୱଜାନାତୀତି ଛଲୱାଦସ୍ସ ୱସେନ ପଟିକମ୍ମଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

୩। କାଲସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ

୧। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯନଯେ ସବ୍ବଦାତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମଜାତିକାଲଞ୍ଚ ଧରମାନପରିନିବ୍ବୁତକାଲଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ସ୍ୱେୱ ଖତ୍ତିଯୋ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତିଆଦୀନଂ ଆପତ୍ତିଦୋସଞ୍ଚ ଧରମାନପରିନିବ୍ବୁତାନଂ ୱିସେସାଭାୱଦୋସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ପଠମନଯେ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

୪। ଅୱଯୱସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ

୧। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିଯନଯେ ସବ୍ବେସୁତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନି ସନ୍ଧାଯ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାତିଆଦିଦୋସଭଯେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱାତି।

ଓକାସଦିସଚ୍ଚିକଟ୍ଠାଦି

୨। ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଏୱମେତାନି ତୀଣି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକପଞ୍ଚକେ ଅନୁଲୋମନଯୱସେନେୱ ତାୱ ପଟିପାଟିଯା ଭାଜେତ୍ୱା ପୁନ ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମପଞ୍ଚକେ ପଚ୍ଚନୀକନଯୱସେନେୱ ଭାଜେତୁଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକସ୍ସ ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆଗତେ ପଚ୍ଚନୀକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚନୀକସ୍ସ ଚ ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆଗତେ ଅନୁଲୋମେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ତାୱତା ସୁଦ୍ଧିକସ୍ସ ଚେୱ ଇମେସଞ୍ଚ ତିଣ୍ଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠାନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଚ୍ଚନୀକାନଂ ୱସେନ ଅଯଂ ଅଟ୍ଠମୁଖା ନାମ ୱାଦଯୁତ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯା ଏକେକସ୍ମିଂ ମୁଖେ ଏକେକସ୍ସ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ୱସେନ ଅଟ୍ଠକନିଗ୍ଗହୋତି ପାଠଇଯଂ ଲିଖିଯତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧେ ପଞ୍ହେ, ପଞ୍ଚକଦ୍ୱଯଭେଦତୋ;

ଏସା ଅଟ୍ଠମୁଖା ନାମ, ୱାଦଯୁତ୍ତି ପକାସିତା।

''ଅଟ୍ଠେୱ ନିଗ୍ଗହା ତତ୍ଥ, ଚତ୍ତାରୋ ତେସୁ ଧମ୍ମିକା;

ଅଧମ୍ମିକା ଚ ଚତ୍ତାରୋ, ସବ୍ବତ୍ଥ ସକୱାଦିନୋ;

ଜଯୋ ପରାଜଯୋ ଚେୱ, ସବ୍ବତ୍ଥ ପରୱାଦିନୋ''ତି।

ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୁଦ୍ଧିକସଂସନ୍ଦନୱଣ୍ଣନା

୧୭-୨୭। ଇଦାନି ରୂପାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପଞ୍ଚାତି ଯଥା ରୂପଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଉପଲବ୍ଭତି, କିଂ ତେ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ତଥେୱ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱଚନମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଯଦି ତେ ରୂପଂ ୱିଯ ପରମତ୍ଥତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି, ରୂପତୋ ୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାପି ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ସମଯସୁତ୍ତୱିରୋଧଂ ଦିସ୍ୱା ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଧମ୍ମତୋ ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସଭେଦସ୍ସ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥସ୍ସ ୱସେନ ସକୱାଦୀପକ୍ଖମୂଲକେ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକେ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ଅନୁଲୋମପଞ୍ଚକାନି ଦସ୍ସିତାନି। ପଟିକମ୍ମଚତୁକ୍କାଦୀନି ସଙ୍ଖିତ୍ତାନି। ପରୱାଦୀପକ୍ଖମୂଲକେପି ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମେ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ ପଟିଲୋମପଞ୍ଚକାନି ଦସ୍ସିତାନି। ପଟିକମ୍ମଚତୁକ୍କାଦୀନି ସଙ୍ଖିତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ''ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା''ତି ୱଚନମତ୍ତେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅତ୍ଥିତଂ ରୂପସ୍ସ ଚ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଉପଲବ୍ଭନୀଯତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉଭିନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ପଟିଜାନାପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତାତି ଅନୁଯୋଗୋ ପରୱାଦିସ୍ସ, ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥାନଂ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତପଞ୍ହସ୍ସ ଠପନୀଯତ୍ତା ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱାତି।

ସୁଦ୍ଧିକସଂସନ୍ଦନୱଣ୍ଣନା।

୬। ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନୱଣ୍ଣନା

୨୮-୩୬। ଇଦାନି ରୂପାଦୀହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଓପମ୍ମୱସେନ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପୱେଦନାନଂ ଉପଲଦ୍ଧିସାମଞ୍ଞେନ ଅଞ୍ଞତ୍ତପୁଚ୍ଛା ଚ ପୁଗ୍ଗଲରୂପାନଂ ଉପଲଦ୍ଧିସାମଞ୍ଞପୁଚ୍ଛା ଚାତି ପୁଚ୍ଛାଦ୍ୱଯମ୍ପି ସକୱାଦିସ୍ସ, ଉଭୋପି ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପରୱାଦିନା ଅନୁଞ୍ଞାତେନ ଉପଲଦ୍ଧିସାମଞ୍ଞେନ ରୂପୱେଦନାନଂ ୱିଯ ରୂପପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଧମ୍ମତୋ ପନେତ୍ଥ ରୂପମୂଲକାଦୀନଂ ଚକ୍କାନଞ୍ଚ ୱସେନ ସକୱାଦୀପକ୍ଖେ ୱୀସାଧିକାନି ନୱ ନିଗ୍ଗହପଞ୍ଚକସତାନି ଦସ୍ସିତାନି। କଥଂ? ଖନ୍ଧେସୁ ତାୱ ରୂପମୂଲକେ ଚକ୍କେ ଚତ୍ତାରି, ତଥା ୱେଦନାଦିମୂଲକେସୂତି ୱୀସତି। ଆଯତନେସୁ ଚକ୍ଖାଯତନମୂଲକେ ଚକ୍କେ ଏକାଦସ, ତଥା ସେସେସୂତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସତଂ। ଧାତୂସୁ ଚକ୍ଖୁଧାତୁମୂଲକେ ଚକ୍କେ ସତ୍ତରସ, ତଥା ସେସେସୂତି ଛାଧିକାନି ତୀଣି ସତାନି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ଚକ୍କେ ଏକୱୀସତି, ତଥା ସେସେସୂତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ୱୀସାଧିକାନି ନୱ ନିଗ୍ଗହପଞ୍ଚକସତାନି ହୋନ୍ତି।

୩୭-୪୫। ପରୱାଦୀପକ୍ଖେପି ରୂପଂ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅନୁଲୋମୱସେନେୱ ରୂପୱେଦନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତପଟିଞ୍ଞଂ କାରେତ୍ୱା ପୁନ ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି

ସୁଓଂ ନିସ୍ସାୟ ଛଲଓସେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାଦୀହି ଉପଲଦ୍ଧିସାମଞ୍ଞଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୋ କତୋ। ସେସମିଧାପି ଅତ୍ଥତୋ ଉତ୍ତାନମେଓ। ଧମ୍ମତୋପି ସକୱାଦୀପକ୍ଖେ ଖ୍ଓନଯେନ ୱୀସାଧିକାନି ନୱ ପଟିକମ୍ମପଞ୍ଚକସତାନି ଦସ୍ସିତାନି।

ରୂପାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଓପମ୍ମଓସେନ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନଂ।

୭। ଚତୁକ୍କନୟସଂସନ୍ଦନଓଣ୍ଣନା

୪୬-୫୨। ଇଦାନି ଯଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନ ଉପଲବ୍ଭତି, ତେନ ଯସ୍ମା ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସାୟ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଭୱିତବ୍ବଂ; ରୂପାଦିନିସ୍ସିତେନ ୱା, ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱା ରୂପାଦୀହି, ରୂପାଦୀନଂ ୱା ନିସ୍ସଯେନ, ତସ୍ମା ଇମିନା ଚତୁକ୍କନଯେନ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଭଯେନ ନ ହେୱାତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ, ନିଗ୍ଗହାରୋପନଂ ସକୱାଦିସ୍ସ। କିଂ ପନେତଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନନୁ ରୂପଂ ୱେଦନାତି ଖ୍ଓମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବମେୱାତି? ଆମ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନ ରୂପତୋ ୱେଦନାୟ ଅଞ୍ଞସଭାୱସବ୍ଭାୱତୋ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ତାଭାୱତୋ। ଅଯଞ୍ଚ ରୂପାଦୀସୁ ଏକଧମ୍ମତୋପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ଯୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଅନୁଯୋଗୋ ରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ…ପେ… ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସକଲଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଧାୟ ଆରଦ୍ଧୋ। ସକଲଂ ପନ ପଚ୍ଚଉଲକ୍ଖଣଓସେନ ଏକତୋ ଓତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ତନ୍ତିଓସେନ ଅନୁଯୋଗଲକ୍ଖଣମତ୍ତମେତଂ ଠପିତଂ। ତେନ ୱିଞ୍ଞୂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତି। ୱାଦକାମେନ ପନ ଇମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଯଥା ଯଥା ପରୱାଦିସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ହୋତି, ତଥା ତଥା ଓତ୍ତବ୍ବଂ। ଇତି ତନ୍ତିଓସେନ ଅନୁଯୋଗଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଠପିତତ୍ତାପି ଯୁତ୍ତମେୱ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବାନୁଯୋଗେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ରୂପସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦୀସୁ ଯଥା ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ନିସ୍ସାୟ ତଯୋ ମହାଭୂତା, ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପସ୍ମିନ୍ତି ଓତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ରୂପସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ? ଯଥା ଚ ସଭାଗୱିନିବ୍ଭୋଗତୋ ୱେଦନାଦଯୋ ସବ୍ବଧମ୍ମା, ଅରୂପା ୱା ପନ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ''ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୂପା''ତି ଓତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ? ଯଥା ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ନିସ୍ସଯଓସେନ ''ୱେଦନାୟ ରୂପଂ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଂ ରୂପ''ନ୍ତି ଓତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତି? ସବ୍ବାନୁଯୋଗେସୁ ପନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଭଯେନ ଚେୱ ସମଯୱିରୋଧେନ ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟମେୱ। ଧମ୍ମତୋ ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସାୟ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ନିଗ୍ଗହଓସେନ ଅଟ୍ଠୱୀସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚକସତାନି ଦସ୍ସିତାନି। ପରୱାଦୀପକ୍ଖେପି ପଟିକମ୍ମଓସେନ ତତ୍ତକାନେୱ। ଯା ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଖ୍ଓେ ସକୱାଦିସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞା, ସା ସୁତ୍ତେ ଆଗତେନ ସମ୍ମୁତିଓସେନ। ଯୋ ରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦୀସୁ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ସୋ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିପଞ୍ହସ୍ସ ଠପନୀଯତ୍ତା। ପରୱାଦିସ୍ସ ପଟିକମ୍ମଂ ଛଲଓସେନେୱାତି।

ଚତୁକ୍କନୟସଂସନ୍ଦନଂ।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସଂସନ୍ଦନକଥା।

୮। ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତିଓଣ୍ଣନା

୫୩। ଇଦାନି ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତି ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ସେସୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧତାୟ ସପ୍ପଚ୍ଚଯୋ, ପଚ୍ଚଯେହି ସମାଗମ୍ମ କତତ୍ତା ସଙ୍ଖତୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ସଦା ଅଭାୱତୋ ଅସସ୍ସତୋ, ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ ସନିମିତ୍ତୋ, ନିବ୍ବାନଂ ଖ୍ଓପ୍ପକାରାଭାୱତୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ଅସଙ୍ଖତଂ ସସ୍ସତଂ ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ। ତସ୍ମା ଯଦି ପୁଗ୍ଗଲୋପି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୋୱ ତସ୍ସାପି ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ସନ୍ଧାୟ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯୋତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠପି ଅନୁଯୋଗା ସକୱାଦିସ୍ସ , ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହନ୍ତିଆଦି ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ଏୱମେତାନି ସକୱାଦୀପକ୍ଖେ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀକେ ଅନୁଲୋମମତ୍ତଓସେନ ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ଚକାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୫୪। ପରୱାଦୀପକ୍ଖେପି ପଚ୍ଚନୀକାନୁଲୋମେ ପଚ୍ଚନୀକମତ୍ତଓସେନ ଅଟ୍ଠେୱ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପରୱାଦିନା ସୁତ୍ତଓସେନ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ସାଧିତଂ, ସମ୍ମୁତିଯା ଚ ସପ୍ପଚ୍ଚଯାଦିଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯାଥାୱତୋ ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ଛଲଓସେନ ପନ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ''ଆଜାନାହି ପଟିକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ଇଧାପି ସଙ୍ଖିତ୍ତମେୱ।

ଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତିକଥାଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱଚନସୋଧନୱଣ୍ଣନା

୫୫-୫୯। ଇଦାନି ୱଚନସୋଧନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଦେତଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ୱଚନଂ, ତଂ ସୋଧେତୁଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ଉପଲବ୍ଭତି ପୁଗ୍ଗଲୋତି। ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦେତଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଦଦ୍ୱଯଂ, ତଂ ଏକତ୍ଥଂ ୱା ଭୱେଯ୍ୟ ନାନତ୍ଥଂ ୱା। ଯଦି ତାୱ ନାନତ୍ଥଂ, ଯଥା ଅଞ୍ଞଂ ରୂପଂ, ଅଞ୍ଞା ୱେଦନା, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥେକତ୍ଥଂ, ଯଥା ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ତଂ ମନୋ, ଏୱଂ ସ୍ୱେୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଆପଜ୍ଜତି। ତେନ ତଂ ୱଦାମି ''ଯଦି ତେ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯୋ ଯୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ସୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଆପଜ୍ଜତି, କିଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛସି ଏତ''ନ୍ତି? ତତୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ ଯସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପଲବ୍ଭତଂ ଇଚ୍ଛତି, ନ ଉପଲବ୍ଭମାନାନମ୍ପି ରୂପାଦୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ, ତସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ଉପଲବ୍ଭତି କେ ହି ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ କେ ହି ଚି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ମମ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସବ୍ଭୂତୱଚନତୋ ଉପଲବ୍ଭତି। ଯୋ ପନ ଉପଲବ୍ଭତି, ନ ସୋ ସବ୍ବୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଅଥ ଖୋ କେ ହି ଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ କେ ହି ଚି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋତି। ତତ୍ଥ କୋ-କାରତ୍ଥେ କେ-କାରୋ, ହି-କାରୋ ଚ ନିପାତମତ୍ତୋ। କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ, କୋଚି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ପୁଗ୍ଗଲୋପି ହି ରୂପାଦୀସୁପି ଯୋ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଉପଲବ୍ଭତିଯେୱ, ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ରୂପାଦୀସୁ ପନ କୋଚିପି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋତି। ତତୋ ତଂ ସକୱାଦୀ ଆହ – ପୁଗ୍ଗଲୋ କେ ହି ଚି ଉପଲବ୍ଭତି କେ ହି ଚି ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତେ ଯଦି ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଧମ୍ମୋ ପୁଗ୍ଗଲତୋ ଅନଞ୍ଞୋପି କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋଚି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋପି ତେ କୋଚି ଉପଲବ୍ଭତି, କୋଚି ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଆପଜ୍ଜତି, କିଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛସି ଏତନ୍ତି? ସୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନୁପଲଦ୍ଧିଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତୋ ପରଂ ''ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ''ନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବାନି ହେତାନି ଉପଲବ୍ଭତିୱେୱଚନାନେୱ, ଅପିଚ ଯସ୍ମା ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତିସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନା''ତି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋ ପଟିଞ୍ଞା, ତସ୍ମାସ୍ସ ଯଥେୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଲଦ୍ଧି, ଏୱମେୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋତିପି ଆପଜ୍ଜତି। ଯା ପନସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ସା ୱିଜ୍ଜମାନୋତିୱେୱଚନମେୱ, ତସ୍ମା ସବ୍ବାନିପେତାନି ୱଚନାନି ସୋଧିତାନି।

୬୦। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅୱସାନେ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ନ ସବ୍ବୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଞ୍ହେତଂ ପରୱାଦିନା ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି କେହିଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ, କେହିଚି ନ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ନ ସବ୍ବୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଏତ୍ତକଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ନଂ ସକୱାଦୀ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଇଦାନି ନଂ ଏୱଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି। ତଯା ହି ''ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ''ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଲଦ୍ଧି ଗହିତା, ଯଥା ଚ ଭଗୱତା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ''ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ, ମୋଘରାଜା, ସଦା ସତୋ''ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୧୧୨୫) ନଯେନ ''ନତ୍ଥୀ''ତିପି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଯଥେୱ ତେ ''ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ନ ସବ୍ବୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ତଥା ପୁଗ୍ଗଲୋ ନତ୍ଥି, ନତ୍ଥି ନ ସବ୍ବୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତିପି ଆପଜ୍ଜତି, କିଂ ଏତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛସୀତି? ଅଥ ନଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ହେୱାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ନିଗ୍ଗହାଦିୱିଧାନଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ୱଚନସୋଧନୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୬୧-୬୬। ଇଦାନି ପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ନାମ ହୋତି। ରୂପଧାତୁଯା ହି ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ ରୂପିଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଞ୍ଞପେତି, ତଥା ଅରୂପଧାତୁଯା ଅରୂପିଂ। ତସ୍ସ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ସବ୍ବାପି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ଇତରସ୍ସ । ସୋ ହି ରୂପୀତି ୱୁତ୍ତେ ରୂପକାଯସବ୍ଭାୱତୋ ଚେୱ ତଥାରୂପାଯ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଜାନାତି। କାମୀତି ୱୁତ୍ତେ ୱୀତରାଗସବ୍ଭାୱତୋ ଚେୱ ତଥାରୂପାଯ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ନତ୍ଥିତାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅରୂପୀତି ୱୁତ୍ତେପି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧସବ୍ଭାୱତୋ ଚେୱ ତଥାରୂପାଯ ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱୀସୁପି ନଯେସୁ ସତ୍ତୋତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱେୱଚନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୬୭। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସୋ ''କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସୀ''ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଅଞ୍ଞୋ କାଯୋ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ କାଯୋତି ୱା ସରୀରନ୍ତି ୱାତିଆଦି ସକୱାଦୀପୁଚ୍ଛା ହୋତି। ତତ୍ଥ କାଯଂ ଅପ୍ପିଯଂ କରିତ୍ୱାତି କାଯଂ ଅପ୍ପେତବ୍ବଂ ଅଲ୍ଲୀଯାପେତବ୍ବଂ ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତବ୍ବଂ ଅୱିଭଜିତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସେସେତି ଏସୋ ସୋଯେୱ। ଏସେ ଏସେତିପି ପାଠୋ। ଏସୋ ଏସୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଟ୍ଠେତି ଏକଟ୍ଠୋ। ସମେ ସମଭାଗେ ତଜ୍ଜାତେତି ସମୋ ସମଭାଗୋ ତଜ୍ଜାତିକୋ। ୱଚନମତ୍ତେଯେୱେତ୍ଥ ଭେଦୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ କାଯୋୱ

ଏସୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରୱାଦୀ ନାନତ୍ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱା ଜୀୱୋତି ୱାତି ପୁଚ୍ଛାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଞ୍ଞୋ କାଯୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ କାଯାନୁପସ୍ସନାଯ ଏୱଂଲଦ୍ଧିକତ୍ତା ପଟିଜାନାତି। ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ଆହଚ୍ଚ ଭାସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅୱଜାନାତି। ତତୋ ପରଂ ''ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ''ନ୍ତିଆଦି ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୬୮। ପରୱାଦୀପକ୍ଖେ ପନ ଅଞ୍ଞୋ କାଯୋ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ସକୱାଦୀ ଠପନୀଯପଞ୍ହତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି, ପରୱାଦୀ ଛଲୱସେନ ପଟିକମ୍ମଂ କରୋତି। ତମ୍ପି ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଗତିଅନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୬୯-୭୨। ଇଦାନି ଗତିପରିୱତ୍ତନମୁଖେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଅନୁଯୋଗୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ ''ସ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମଂ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱାନ ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦୀନି (ସଂ। ନି। ୨।୧୩୩; ଇତିୱୁ। ୨୪) ସୁତ୍ତାନି ନିସ୍ସାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସନ୍ଧାୱତୀତି ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୋହରତି , ତସ୍ମାସ୍ସ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ସନ୍ଧାୱତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ସନ୍ଧାୱତୀତି ସଂସରତି ଗମନାଗମନଂ କରୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦଯୋ ଅନୁଯୋଗୋପି ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ସୋତି ସୋଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ପନ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅଞ୍ଞୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଭଯେନ। ସୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ଚାତି ପୁଟ୍ଠୋ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଭଯେନ। ନେୱ ସୋ ନ ଅଞ୍ଞୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅମରାୱିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠିଭଯେନ। ପୁନ ଚତ୍ତାରୋପି ପଞ୍ହେ ଏକତୋ ପୁଟ୍ଠୋ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ଯାନିସ୍ସ ସୁତ୍ତାନି ନିସ୍ସାଯ ଲଦ୍ଧି ଉପ୍ପନ୍ନା ତାନି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ତେନ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋସନ୍ଧାୱତୀତିଆଦିମାହ।

୭୬। ପୁନ ସକୱାଦିନା ''ଯ୍ୱାଯଂ ତୱ ଲଦ୍ଧିଯା ସନ୍ଧାୱତି, କିଂ ସୋ ଅସ୍ମିଞ୍ଚ ପରସ୍ମିଞ୍ଚ ଲୋକେ ଏକୋଯେୱା''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସ୍ୱେୱାତି ନିଯମେତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠୋ ସସ୍ସତଭଯା ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ତଥେୱ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋୱ ନ ଅଞ୍ଞୋ ଭାୱୋ, ''ସୋ ତତୋ ଚୁତୋ ଇଧୂପପନ୍ନୋ''ତିଆଦିସୁତ୍ତମ୍ପି (ପାରା। ୧୨; ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୫) ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ସ୍ୱେୱ ମନୁସ୍ସୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ମନୁସ୍ସସ୍ସେୱ ଦେୱତ୍ତାଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୭୭। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ ସୁନେତ୍ତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଅହୋସି''ନ୍ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ (ଅ। ନି। ୭।୬୬ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ) ପଟିଜାନାତି। ଅଥସ୍ସ ସକୱାଦୀ ଦେୱମନୁସ୍ସୁପପତ୍ତୀନଂ ନାନତ୍ତତୋ ୱଚନଂ ମିଚ୍ଛାତି ପକାସେନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱାତିଆଦିମାହ।

୭୮। ତତ୍ଥ ହେୱଂ ମରଣଂ ନ ହେହିତୀତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ମରଣଂ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୋ ପରଂ ଯକ୍ଖୋ ପେତୋତି ଅତ୍ତଭାୱନାନତ୍ତୱସେନ ଅନୁଯୋଗନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୨।ଖତ୍ତିଯୋତିଆଦୀନି ଜାତିୱସେନ ଚେୱ ଅଙ୍ଗୱେକଲ୍ଲାଦିୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତାନି।

୮୭। ପୁନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପରୱାଦିନା ପୁଟ୍ଠୋ ଇଧଟ୍ଠକସ୍ସ ଉପପତ୍ତିୱସେନ ପରଲୋକସ୍ସ ଗମନାଭାୱତୋ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ ପୁନ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଭୱନ୍ତରେପି ସୋତାପନ୍ନଭାୱାୱିଜହନତୋ ଦୁତିଯପଟିଞ୍ଞାପି ତସ୍ସେୱ। ହଞ୍ଚୀତିଆଦିୱଚନଂ ପରୱାଦିସ୍ସ।

୮୮। ପୁନ ଦେୱଲୋକେ ଉପପନ୍ନସ୍ସ ମନୁସ୍ସତ୍ତାଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ।

୮୯। ତତୋ ପରଂ ଅନଞ୍ଞୋ ଅୱିଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଅନଞ୍ଞୋତି ସବ୍ବାକାରେନ ଏକସଦିସୋ। ଅୱିଗତୋତି ଏକେନାପି ଆକାରେନ ଅୱିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହେୱନ୍ତି ଦେୱଲୋକେ ଉପପନ୍ନସ୍ସ ମନୁସ୍ସଭାୱାଭାୱତୋ ଏୱମାହ।

୯୦। ପୁନ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ''ସ୍ୱେୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସନ୍ଧାୱତୀ''ତି ଲଦ୍ଧିଯା ଅନୁଜାନାତି। ହତ୍ଥଚ୍ଛିନ୍ନୋତିଆଦି ଆକାରୱିଗମନଦସ୍ସନେନ ଅୱିଗତୋ ସନ୍ଧାୱତୀତି ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଠଅଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଯସ୍ସ ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକା ଛିନ୍ନା। କଣ୍ଡରଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଯସ୍ସ ମହାନ୍ହାରୂ ଛିନ୍ନା।

୯୧।ସରୂପୋତିଆଦୀସୁ ପଠମେ ପଞ୍ହେ ଇମିନା ରୂପକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଗମନଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯେ ଅନ୍ତରାଭୱପୁଗ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାଯ

ପଟିଜାନାତି। ସୋ ହି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିଯା ସରୂପୋଓ ଗନ୍ଧା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ପୱିସତି। ଅଥସ୍ସ ତଂ ରୂପଂ ଭିଜ୍ଜତି। ତଂ ଜୀୱନ୍ତି ଯେନ ରୂପସଙ୍ଘାତେନ ସରୀରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛତି, କିମସ୍ସ ତଦେୱ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରୱାଦୀ ଇଧ ସରୀରନିକ୍ଖେପା ସୁତ୍ତୱିରୋଧା ଚ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ସୱେଦନୋତିଆଦୀସୁ ଅସଞ୍ଞୂପପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଦଞ୍ଞଂ ଉପପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତଂ ଜୀୱନ୍ତି ଯେନ ୱେଦନାଦିସଙ୍ଘାତେନ ସରୀରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛତି। କିମସ୍ସ ତଦେୱ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରନ୍ତି ଏତିସ୍ସା ହି ଲଦ୍ଧିଯା ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ସରୀରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପରୱାଦୀ ସୁତ୍ତୱିରୋଧା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୯୨।ଅରୂପୋତିଆଦୀସୁ ପଠମେ ପଞ୍ହେ ଅନ୍ତରାଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯେ ଅରୂପା ରୂପଂ ଉପପଜ୍ଜମାନଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅଞ୍ଞଂ, ଜୀୱନ୍ତି ଯଂ ରୂପସଙ୍ଘାତଂ ସରୀରଂ ପହାଯ ଅରୂପୋ ସନ୍ଧାୱତି, କିଂ ତେ ତଂ ସରୀରଂ ଅଞ୍ଞଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧା ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅୱେଦନୋତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଞୀଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଦଞ୍ଞଂ ଉପପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱନ୍ତି ଯଂ ୱେଦନାଦିସଙ୍ଘାତଂ ସରୀରଂ ପହାଯ ଅୱେଦନୋ ଅୱିଞ୍ଞାଣୋ ସନ୍ଧାୱତି, କିଂ ତେ ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୯୩।ରୂପଂ ସନ୍ଧାୱତୀତିଆଦୀସୁ ଯେ ରୂପାଦଯୋ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଞ୍ଞପେତି, କିଂ ତେ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାୱନ୍ତେ ତମ୍ପି ରୂପଂ ସନ୍ଧାୱତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରୱାଦୀ ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତ''ନ୍ତି ସତ୍ତସ୍ସେୱ ସନ୍ଧାୱନୱଚନତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ୱିନା ପୁଗ୍ଗଲୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ସନ୍ଧାୱନ୍ତେ ତେନପି ରୂପେନ ସନ୍ଧାୱିତବ୍ବନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ପଟିଜାନାତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୯୪।ରୂପଂ ନ ସନ୍ଧାୱତୀତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ତେ ରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ହୋତି, ସ୍ୱେୱ ଚ ସନ୍ଧାୱତୀତି ୱଦେସି, ତସ୍ମା ତଂ ପୁଚ୍ଛାମି, କିଂ ତେ ରୂପଂ ନ ସନ୍ଧାୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରୋ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାୱନ୍ତେ ନ ସକ୍କା ତସ୍ସ ଉପାଦାନଭୂତେନ ରୂପେନ ସନ୍ଧାୱିତୁନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ସତ୍ତାନଞ୍ଞେୱ ସନ୍ଧାୱନୱଚନତୋ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଗାଥାନଂ ପନ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଆଯସ୍ମତୋ ମତେନ ରୁକ୍ଖଂ ଉପାଦାଯ ଛାଯା ୱିଯ, ଇନ୍ଧନଂ ଉପାଦାଯ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଚ, ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲୋ; ରୂପାଦୀନଂ ସନ୍ଧାୱନେ ଅସତି ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଭିଜ୍ଜମାନେସୁ ସୋ ତୱ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭିଜ୍ଜତି ଚେ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଉଚ୍ଛେଦା ଭୱତି ଦିଟ୍ଠି, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ତେ ଆପଜ୍ଜତି। କତରା ଯା ବୁଦ୍ଧେନ ୱିୱଜ୍ଜିତା ଅକୁସଲଦିଟ୍ଠି। ଯା ପନ ''ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀ ସମଣୋ ଗୋତମୋ''ତି ପରିଯାଯଭାସିତା, ନ ତଂ ୱଦାମାତି ଦସ୍ସେତି। ଅଥାପି ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଭିଜ୍ଜମାନେସୁ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ଭିଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସସ୍ସତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି। ତତୋ ସୋ ନିବ୍ବାନେନ ସମସମୋ ଆପଜ୍ଜତି । ସମସମୋତି ଅତିୱିଯ ସମୋ, ସମେନ ୱା ସମୋ, ସମଭାୱେନେୱ ସମୋ। ଯଥେୱ ନିବ୍ବାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ଭିଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ତେ ପୁଗ୍ଗଲୋପି ତେନ ସମସମୋତି।

ଗତିପରିୱତ୍ତନମୁଖେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧାନୁଯୋଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ଅନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା।

୧୨। ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୯୫। ଇଦାନି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞାପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ସୋ ହି ରୁକ୍ଖଂ ଉପାଦାଯ ଛାଯାଯ ୱିଯ, ଇନ୍ଧନଂ ଉପାଦାଯ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ ୱିଯ ଚ, ରୂପାଦୀନି ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞାପନଂ ଅୱବୋଧନଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ''ରୂପଂ ଉପାଦାଯା''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଯଥା ରୁକ୍ଖୁପାଦାନା ଛାଯା ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ, ଇନ୍ଧନୁପାଦାନୋ ଚ ଅଗ୍ଗି ଇନ୍ଧନଂ ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମୋ, ଏୱଂ ତେ ରୂପାଦିଉପାଦାନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପାଦଯୋ ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୯୭।ନୀଲଂ ରୂପଂ ଉପାଦାଯ ନୀଲୋତିଆଦୀସୁ ନୀଲରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏକତ୍ତଂ, ଏକସରୀରେ ନୀଲାଦୀନଂ ବହୂନଂ ୱସେନ ବହୁଭାୱଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୯୮।କୁସଲଂ ୱେଦନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱେଦନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତ୍ତଂ ଏକସନ୍ତାନେ ବହୂନଂ କୁସଲୱେଦନାନଂ ୱସେନ ବହୁଭାୱଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯନଯେ ମଗ୍ଗକୁସଲୋତିଆଦିୱଚନସବ୍ଭାୱତୋ ଛେକଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସଫଲୋତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ ତଥାରୂପସ୍ସ ୱୋହାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୯୯। ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଅଛେକଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୧୦୦। ଅବ୍ଯାକତପକ୍ଖେ ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଅବ୍ଯାକତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୦୪।ଚକ୍ଖୁଂଉପାଦାଯାତିଆଦୀସୁ ‘‘ଚକ୍ଖୁମା ୱିସମାନୀୱ…ପେ… ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ’’ତି(ଉଦା। ୪୩) ଆଦିୱୋହାରସବ୍ଭାୱତୋ ପଟିଜାନାତି। ଚକ୍ଖୁମତ୍ତାଦିନିରୋଧେନ ପୁଗ୍ଗଲନିରୋଧଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୧୦୭।ରୂପଂ ଉପାଦାଯ ୱେଦନଂ ଉପାଦାଯାତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେପି ରୂପମୂଲକା ଦୁକତିକଚତୁକ୍କା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ମା ପନ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ତସ୍ମା ଦ୍ୱେପି ତଯୋପି ଚତ୍ତାରୋପି ପଞ୍ଚପି ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପଟିଜାନାତି। ଏକସନ୍ତାନେ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱା ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଆଯତନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୧୨। ଇଦାନି ଯଂ ଉପାଦାଯ ଯସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଯଥା ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ତସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଚତା, ତତୋ ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ସିଦ୍ଧଂ, ଏୱଂ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାପି ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଯଥା ରୁକ୍ଖନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପାଦାଯାତି ପଟିଚ୍ଚ ଆଗମ୍ମ, ନ ୱିନା ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୱାଦୀ ପନ ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୧୧୫।ନିଗଳଓତି ସଙ୍ଖଲିକବନ୍ଧନଂ। ନେଗଳଇକୋତି ତେନ ବନ୍ଧକୋ ଯସ୍ସ ରୂପଂ ସୋ ରୂପୱାତି ଯସ୍ମା ଯସ୍ସ ରୂପଂ ସୋ ରୂପୱା ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ନ ନିଗଳଓ …ପେ… ଅଞ୍ଞୋ ରୂପୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୬।ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତେତିଆଦୀସୁ ସରାଗାଦିଚିତ୍ତୱସେନ ସରାଗାଦିତଂ ସନ୍ଧାଯ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ଜାଯତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଖଣିକଭାୱଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞୋ’’ତି ୱା ପୁଟ୍ଠୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘କୁମାରକୋ’’ତି ୱା ‘‘କୁମାରିକା’’ତି ୱା ପୁଟ୍ଠୋ ଲୋକୱୋହାରସମୁଚ୍ଛେଦଭଯେନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

୧୧୮। ଇଦାନି ପରୱାଦୀ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି କିଂ ତେ ଇମିନା ଏୱଂ ବହୁନା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗେନ, ଇଦଂ ତାୱ ୱଦେହି, କିଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନା’’ତି। ତତୋ ସକୱାଦିନା ଆମନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତେ ନନୁ ଯୋ ପସ୍ସତୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ । ଯନ୍ତି ରୂପଂ। ଯେନାତି ଚକ୍ଖୁନା। ସୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋ। ତନ୍ତି ରୂପଂ। ତେନାତି ଚକ୍ଖୁନା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନନୁ ଯୋ ଯଂ ରୂପଂ ଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି, ସୋ ତଂ ରୂପଂ ତେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି। ସକୱାଦୀ କିଞ୍ଚାପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁମେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ତଥା ସୋତମେୱ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଧମ୍ମଂ ୱିଜାନାତି, ‘‘ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ଚକ୍ଖୁ, ପସ୍ସତି ଅରହା ଚକ୍ଖୁନା ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିସମ୍ମୁତିୱସେନ ପନ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି।

୧୨୦। ତତୋ ଛଲୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପରୱାଦିନା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତାଯ ସାଧିତାଯ ତମେୱ ୱାଦଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯୋ ନ ପସ୍ସତୀତି ଅନ୍ଧୋ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୋ ଅରୂପଂ ଉପପନ୍ନୋ ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋ, ଅନନ୍ଧୋପି ଚ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଦସ୍ସନସମଯା ନ ପସ୍ସତି ନାମ। ସେସୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସଂ ପାଳିୱସେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୨୨। ସୁତ୍ତସଂସନ୍ଦନାଯଂ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ ରୂପଗୋଚରତ୍ତା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତି ଆହ। ଦୁତିଯୱାରେ ‘‘ସତ୍ତେ ପସ୍ସାମୀ’’ତିୱଚନତୋ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପସ୍ସତୀତି ଆହ। ତତିଯୱାରେ ‘‘ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱିଭାୱେତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧିତୋ ଉଭୋ ପସ୍ସତୀତି ଆହ। ଯସ୍ମା ପନ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ନାମ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧେ ରୂପସଙ୍ଗହେ ରୂପାଯତନମେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ, ତସ୍ମା ସକୱାଦୀ ‘‘ରୂପଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ରୂପଂ, ଉଭୋ ରୂପ’’ନ୍ତି ଅନୁଯୋଗଂ କରୋତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ପାକଟୋଯେୱାତି।

ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା।

୧୩। ପୁରିସକାରାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୧୨୩। ଇଦାନି ପୁରିସକାରାନୁଯୋଗୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ କମ୍ମେ ସତି ନିଯମତୋ ତସ୍ସ କାରକେନପି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ତଥାରୂପାନଂ କମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ କତ୍ତା କାରେତାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ କତ୍ତାତି ତେସଂ କମ୍ମାନଂ କାରକୋ। କାରେତାତି ଆଣତ୍ତିଦେସନାଦୀହି ଉପାଯେହି କାରାପକୋ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ପରୱାଦୀ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାଯ କତ୍ତାତି ପୁଚ୍ଛତି, ନ କରଣମତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ।

୧୨୪।ତସ୍ସ କତ୍ତା କାରେତାତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ଯଂ ଯଂ ଉପଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ କତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲୋ ତେ ଉପଲବ୍ଭତି, କିଂ ତସ୍ସାପି କାରକୋ ଚ କାରାପକୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୱାଦୀ ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନୱାଦଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲଂ ମାତାପିତରୋ ଜନେନ୍ତି ନାମଂ କରୋନ୍ତି ପୋସେନ୍ତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ତେ କାରକା। ଯେ ଚ ପନ ତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ୱା ଆଚରିଯା ୱା ତାନି ତାନି ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନସିପ୍ପାଯତନାନି ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି , ତେ କାରାପକା ନାମାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପୁରିମକମ୍ମମେୱ ତସ୍ସ କତ୍ତା ଚେୱ କାରାପେତା ଚାତି ଅଧିପ୍ପେତଂ।

୧୨୫।ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱାତି ଇମିନା ଇଦଂ ପୁଚ୍ଛତି – ଯଦି କମ୍ମାନଂ କାରକସ୍ସ କତ୍ତା ତସ୍ସାପି କତ୍ତା ତସ୍ସାପି କତ୍ତା ଅତ୍ଥେୱ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପୁରିମେନ ପୁରିମେନ ଅୱସ୍ସଂ ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଛା ପୁଗ୍ଗଲୋ କାତବ୍ବୋତି ଇମିନାପି ତେ କମ୍ମାନଂ କାରକେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଆଯତିଂ ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାତବ୍ବୋ, ତେନାପି ଅଞ୍ଞୋତି ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯା, ନତ୍ଥି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋ, ନତ୍ଥି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ। ପଚ୍ଚଯାଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନତ୍ଥି ତେ ତନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱାତି ଯଦି କମ୍ମଂ କମ୍ମମତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ପନ କାରକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସାପି କାରକୋ, ତସ୍ସାପି କାରକୋତି ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲପରମ୍ପରା ଅତ୍ଥି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯା ଏସା କମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯା ୱୁତ୍ତା, ସା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୱାଦୀ ତଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତୋ ଅପରାସୁପି ଉପଲବ୍ଭତି ସାମଞ୍ଞେନ କାରକପୁଚ୍ଛାସୁ ପୁଗ୍ଗଲଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ''କତ୍ତା କାରେତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପଚ୍ଚଯୋ। ନ ହି ମହାପଥୱୀଆଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ନତ୍ଥି।

୧୩୫।ଅଞ୍ଞୋ କଲ୍ୟାଣପାପକାନଂ କମ୍ମାନଂ କତ୍ତାତି ପଞ୍ହେ ''ସଙ୍ଖାରୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିଦିଟ୍ଠିଭଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

୧୩୬।ୱିପାକୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତିଆଦି ୱିପାକପଟିସଂୱେଦୀୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିପାକପଟିସଂୱେଦୀତି ଅନୁଯୋଗୋ ପରୱାଦିସ୍ସ , ୱିପାକପୱତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱେଦକସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

୧୩୮।ତସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦୀତି ତସ୍ସ ୱିପାକପଟିସଂୱେଦକସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦୀ ଯସ୍ମା ପନ ପଟିସଂୱେଦିତବ୍ବୋ ନାମ ୱିପାକୋ, ନ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପାକୋ, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ପୁଞ୍ଞୱିପାକେ ଠିତତ୍ତା ୱିପାକପଟିସଂୱେଦୀ ପୁତ୍ତଂ ୱା ପତିଂ ୱା ମାତା ୱା ଜାଯା ୱା ପରିଚୁମ୍ବତି ପରିସଜତି, ତସ୍ମା ତଥାରୂପଂ ପଟିସଂୱେଦିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି ପରୱାଦୀ।

ତସ୍ସତସ୍ସେୱାତି ଯଦି ୱିପାକୋ ୱିପାକମତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ସ ପନ ପଟିସଂୱେଦୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସାପି ପଟିସଂୱେଦୀ ତସ୍ସାପି ପଟିସଂୱେଦୀତି ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲପରମ୍ପରା ଅତ୍ଥି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯା ଏସା ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯା ୱୁତ୍ତା, ସା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୋ ପରଂ ଉପଲବ୍ଭତିସାମଞ୍ଞେନ ପଟିସଂୱେଦୀପୁଚ୍ଛାସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୪୨।ଅଞ୍ଞୋ କଲ୍ୟାଣପାପକାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକପଟିସଂୱେଦୀତି ପଞ୍ହେ ''ୱେଦନୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିଦିଟ୍ଠିଭଯା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ।

୧୪୩।ଦିବ୍ବଂ ସୁଖନ୍ତିଆଦି କଲ୍ୟାଣପାପକାନଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସକୱାଦିନୋ ଚେତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନେୱ ପଟିସଂୱେଦୀପଟିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ୱେଦଯିତୱସେନ।

୧୪୮।ମହାପଥୱୀଆଦୀନି ହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱେଦଯିତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧା।

୧୭୦।କତ୍ତା କାରେତା ୱିପାକପଟିସଂୱେଦୀତିଆଦି ୱୋମିସ୍ସକନଯୱସେନ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସୋ କରୋତୀତି ଯଂ ଦ୍ଧଂ କତ୍ତାତି ଚ ପଟିସଂୱେଦୀତି ଚ ୱଦେସି, କିଂ ସୋୱେୱ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତି। ଅଯମନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ।

୧୭୧। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ''ଇଧ ନନ୍ଦତି ପେଚ୍ଚ ନନ୍ଦତୀ''ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ (ଧ। ପ। ୧୮) ପଟିଞ୍ଞଞ୍ଞା ତସ୍ସେୱ। ଅଥସ୍ସ ୱଚନୋକାସଂ ପଟିବାହନ୍ତୋ ସକୱାଦୀ ସଯଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଆହ।

୧୭୨। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କରୋତୀତି କାରକୱେଦକାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରୱାଦୀ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ''ମନୁସ୍ସଭୂତୋ କତ୍ୱା ଦେୱଭୂତୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିଜାନାତି । ଏୱଂୱାଦିନୋ ପନ ପରଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୧୭୪।ସୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ଚାତି କାରକୱେଦକାନଂ ଏକତ୍ତଅଞ୍ଞତ୍ତପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରୱାଦୀ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁରିମେ ଦ୍ୱେପି ନଯେ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପଟିଜାନାତି। ଏୱଂୱାଦିନୋ ପନ ସଯଂକତଞ୍ଚ ପରଂକତଞ୍ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୧୭୬।ନେୱ ସୋ କରୋତୀତି କାରକୱେଦକାନଂ ଏକତ୍ତଅଞ୍ଞତ୍ତପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରୱାଦୀ ସୁତ୍ତୱିରୋଧୱସେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ମନୁସ୍ସୋ ଦେୱଲୋକୂପପତ୍ତିଯା କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ନ ମନୁସ୍ସଭୂତୋୱ ପଟିସଂୱେଦେତି, ନାପି ଯେନ କମ୍ମଂ କତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞୋୱ ପଟିସଂୱେଦେତି, ତସ୍ମା କାରକତୋ ୱେଦକୋ ନେୱ ସୋ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞୋତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିଜାନାତି। ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେୱେତଂ? ଏୱଂୱାଦିନୋ ପନ ଅସଯଂକାରଂ ଅପରଂକାରଂ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅପିଚ ଇମସ୍ମିଂ ୱୋମିସ୍ସକନଯେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଇମିନାପି ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ହି ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀ କମ୍ମାନଂ କାରକଞ୍ଚେୱ ୱେଦକଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଯୋ କାରକୋ, ତେନେୱ ୱା ୱେଦକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଉଭୋହି ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ, ଉଭୋହି ୱାପି ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଇଦମାପନ୍ନଂ ହୋତି। ଏୱମାପନ୍ନମେୱ ଅନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ସକୱାଦୀ ''ସୋ କରୋତୀ''ତିଆଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋପି ୱିକପ୍ପେ ଆହ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ।

ପରିଯୋସାନେ ପନ ଚତ୍ତାରୋପି ପଞ୍ହେ ଏକତୋ ପୁଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ପଟିଜାନନା ଚ ସଯଂକତାଦିଦୋସପ୍ପତ୍ତି ଚ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତୋ ପରଂ ''କଲ୍ୟାଣପାପକାନୀ''ତି ଅୱତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ ''କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା ୱିକପ୍ପେନ ଦସ୍ସିତା। ତେସମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁରିସକାରାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା।

କଲ୍ୟାଣୱଗ୍ଗୋତିପି ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ।

୧୪। ଅଭିଞ୍ଞାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୧୯୩। ଇତୋ ପରଂ ଅଭିଞ୍ଞାନୁଯୋଗାଦିୱସେନ ଅରହତ୍ତସାଧନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆମନ୍ତାତି ସକୱାଦିନା ପଟିଞ୍ଞାତେ ପରୱାଦୀ ''ବହିଦ୍ଧା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପେ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିୱିସେସାଧିଗମୋ ନତ୍ଥି, ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇଦ୍ଧାଦିନିବ୍ବତ୍ତକେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ନନୁ ଅତ୍ଥି କୋଚି ଇଦ୍ଧିଂ ୱିକୁବ୍ବତୀତିଆଦିମାହ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅଭିଞ୍ଞାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା।

୧୫-୧୮। ଞାତକାନୁଯୋଗାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯୭। ଇଦାନି ମାତାତିଆଦିକୋ ଞାତକାନୁଯୋଗୋ। ଖତ୍ତିଯୋତିଆଦିକୋ ଜାତିଅନୁଯୋଗୋ। ଗହଟ୍ଠୋ ପବ୍ବଜିତୋତି ପଟିପତ୍ତିଅନୁଯୋଗୋ। ଦେୱୋ ମନୁସ୍ସୋତି ଉପପତ୍ତିଅନୁଯୋଗୋ। ସୋତାପନ୍ନୋତିଆଦିକୋ ପଟିୱେଧାନୁଯୋଗୋ, ଅରିଯାନୁଯୋଗୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେ ସବ୍ବେ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ। ''ଅରହା ହୁତ୍ୱା ନ ଅରହା''ତି ପନେତ୍ଥ ମୋଘପଞ୍ହୋତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୦୬।ଚତ୍ତାରୋ ପୁରିସଯୁଗାତିଆଦି ସଂଘାନୁଯୋଗୋ, ସୋପି ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

୨୦୯।ସଙ୍ଖତୋତିଆଦି ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠସଭାୱାନୁଯୋଗୋ। ତତ୍ଥ ତତିଯା କୋଟୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତଥାରୂପସ୍ସ ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେୱ।

୨୧୧।ଅଞ୍ଞୋପୁଗ୍ଗଲୋତିପଞ୍ହେପି ସଙ୍ଖତେହି ଖନ୍ଧେହି ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେୱ।

୨୧୨।ଖନ୍ଧା ସଙ୍ଖତାତିଆଦି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାନି ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୧୩।ରୂପଂ ସଙ୍ଖତନ୍ତିଆଦି ଖନ୍ଧେ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୧୪।ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ‘‘ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମା, ଅଥୋ ମରଣଧମ୍ମିନୋ’’ତିଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସଙ୍ଖତଭାୱଂ ପନସ୍ସ ସୋ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୨୧୫। ପୁନ ନ ଉପ୍ପାଦୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖମେୱ ହି ସମ୍ଭୋତି , ଦୁକ୍ଖଂ ତିଟ୍ଠତି ୱେତି ଚା’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧) ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ନାମ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଟିଜାନାତି।

୨୧୬।ଅତ୍ଥତ୍ଥମ୍ହୀତି ଅତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ସସ୍ସତଂ, ନତ୍ଥିତାଯ। ଉଚ୍ଛେଦୋ ଆପଜ୍ଜତି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଞାତକାନୁଯୋଗାଦିୱଣ୍ଣନା।

୧୯। ପଟିୱେଧାନୁଯୋଗାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୧୭। ଭୱଂ ନିସ୍ସାଯ ପଞ୍ହେ ଭୱନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଭୱଂ।

୨୧୮। ୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନପଞ୍ହେ ୱେଦନଂ ୱେଦିଯମାନୋ ପରିଗ୍ଗହିତୱେଦନୋ ଯୋଗାୱଚରୋୱ ପଜାନାତି, ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ନପ୍ପଜାନାତି।

୨୨୪। କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିପଞ୍ହା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ।

୨୨୬। ପାରାଯନଗାଥାଯ ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂତି ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତୱସେନ ଖନ୍ଧଲୋକଂ ଓଲୋକେହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୨୮।ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅୱେକ୍ଖତୀତି ସକୱାଦିପୁଚ୍ଛା। ପରୱାଦିସ୍ସ ହି ‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୂ’’ତି ଗାଥାଯ ଯୋ ଅୱେକ୍ଖତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ନଂ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସହ ରୂପେନାତି ରୂପକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ। ତତୋ ଅନିସ୍ସଟୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନ ଅନୁଜାନିତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ଜୀୱନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱିନା ରୂପେନାତି ଇଦଂ ଚତୁୱୋକାରୱସେନ ଅନୁଜାନିତ୍ୱା ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତୋ’’ତି ଚ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା’’ତି ଚ ଇଦଂ ‘‘ସହ ରୂପେନ ୱିନା ରୂପେନା’’ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତୋତି ରୂପସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗତୋ, ଇତୋ ୱା ଏତ୍ତୋ ୱା ଅନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ରୂପପରିଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ ଠିତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ରୂପପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ରୂପଂ ଅନିସ୍ସିତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୩୧।ଅନତ୍ତାତି ଅତ୍ତନା ଜୀୱେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ରହିତୋ। ଏକଧମ୍ମେପି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବସୁତ୍ତାନଂ ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନ ସନ୍ଧାଯଭାସିତମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

୨୩୭।ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା ସପ୍ପିକୁମ୍ଭୋତିଆଦି ‘‘ସବ୍ବାୱ ଦେସନା ଯଥାରୁତୱସେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ନ ଗହେତବ୍ବା’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆଭତଂ। ଯଥା ହି ସୁୱଣ୍ଣଂ ଗହେତ୍ୱା କତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱିକାରୋ କୁମ୍ଭୋ ସୁୱଣ୍ଣକୁମ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଏୱଂ ସପ୍ପିଂ ଗହେତ୍ୱା କତୋ ସପ୍ପିସ୍ସ ୱିକାରୋ ସପ୍ପିକୁମ୍ଭୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯସ୍ମିଂ ପନ କୁମ୍ଭେ ସପ୍ପି ପକ୍ଖିତ୍ତଂ, ସୋ ସପ୍ପିକୁମ୍ଭୋ ନାମାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତେଲକୁମ୍ଭାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ଚ ନିବ୍ବାନଂ ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱଂ, ନ ଏୱଂ ଭତ୍ତଂ

ୱା ଯାଗୁ ୱା ଅତ୍ଥି। କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ପନ ଅକତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦସ୍ସାମାତି ପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ‘‘ନିଚ୍ଚଭତ୍ତଂ ଧୁୱଯାଗୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତହିତାଯ ପଟିପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁପି ଯଥା ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ ଅତ୍ଥି, ନ ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ । ରୂପାଦୀସୁ ପନ ସତି ‘ଏୱଂନାମୋ’‘ଏୱଂଗୋତ୍ତୋ’ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି। ଇତି ଇମିନା ଲୋକୱୋହାରେନ ଲୋକସମ୍ମୁତିଯା ଲୋକନିରୁତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ଇମା ଖୋ ଚିତ୍ତ, ଲୋକସମଞ୍ଞା ଲୋକନିରୁତ୍ତିଯୋ ଲୋକୱୋହାରା ଲୋକପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୦)। ରୂପାଦିଧମ୍ମା ପନ ୱିନାପି ଲୋକସମ୍ମୁତିଂ ପଚ୍ଚତ୍ତସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୱସେନ ପଞ୍ଞାପନତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଦ୍ୱେ କଥା ସମ୍ମୁତିକଥା ଚ ପରମତ୍ଥକଥା ଚ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଦେୱୋ, ବ୍ରହ୍ମାତିଆଦିକା ସମ୍ମୁତିକଥା ନାମ। ଅନିଚ୍ଚଂ, ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନତ୍ତା, ଖନ୍ଧା, ଧାତୁଯୋ, ଆଯତନାନି, ସତିପଟ୍ଠାନା, ସମ୍ମପ୍ପଧାନାତିଆଦିକା ପରମତ୍ଥକଥା ନାମ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ସମ୍ମୁତିଦେସନାଯ ସତ୍ତୋତି ୱା…ପେ… ବ୍ରହ୍ମାତି ୱାତି ୱୁତ୍ତେ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନିଯ୍ୟାତୁଂ ଅରହତ୍ତଜଯଗ୍ଗାହଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ଭଗୱା ଆଦିତୋୱ ସତ୍ତୋତି ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱା ପୋସୋତି ୱା ଦେୱୋତି ୱା ବ୍ରହ୍ମାତି ୱା କଥେତି। ଯୋ ପରମତ୍ଥଦେସନାଯ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ୱା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱାତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ସୁତ୍ୱାୱ ଜାନିତୁଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନିଯ୍ୟାତୁଂ ଅରହତ୍ତଜଯଗ୍ଗାହଂ ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ କଥେତି। ତଥା ସମ୍ମୁତିକଥାଯ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସ ନ ପଠମଂ ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେତି। ସମ୍ମୁତିକଥାଯ ପନ ବୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେତି । ପରମତ୍ଥକଥାଯ ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତସ୍ସାପି ନ ପଠମଂ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେତି। ପରମତ୍ଥକଥାଯ ପନ ବୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେତି। ପକତିଯା ପନ ପଠମମେୱ ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ଦେସନା ଲୂଖାକାରା ହୋତି। ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧା ପଠମଂ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେନ୍ତି। ତେ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେନ୍ତାପି ସଚ୍ଚମେୱ ସଭାୱମେୱ ଅମୁସାୱ କଥେନ୍ତି। ପରମତ୍ଥକଥଂ କଥେନ୍ତାପି ସଚ୍ଚମେୱ ସଭାୱମେୱ ଅମୁସାୱ କଥେନ୍ତି। ଅଯଞ୍ହି –

‘‘ଦୁୱେ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱଦତଂ ୱରୋ;

ସମ୍ମୁତିଂ ପରମତ୍ଥଞ୍ଚ, ତତିଯଂ ନୁପଲବ୍ଭତି’’।

ତତ୍ଥ –

‘‘ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣଂ;

ପରମତ୍ଥୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମାନଂ ତଥଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଦ୍ୱେ ଭଗୱତୋ ଦେସନା ପରମତ୍ଥଦେସନା ଚ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ, ସମ୍ମୁତିଦେସନା ଚ ସତ୍ତିକୁମ୍ଭାଦିୱସେନ। ନ ହି ଭଗୱା ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱତି। ତସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି ୱଚନମତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱେସୋ ନ କାତବ୍ବୋ। ସତ୍ଥାରା ହି –

‘‘ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅନତିକ୍କମ୍ମ, ପରମତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ;

ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋପି ପଣ୍ଡିତୋ;

ପରମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱଯେ’’।

ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପୁଗ୍ଗଲକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପରିହାନିକଥା

୧। ୱାଦଯୁତ୍ତିପରିହାନିୱଣ୍ଣନା

୨୩୯। ଇଦାନି ପରିହାନିକଥା ହୋତି। ପରିହାନିଧମ୍ମୋ ଅପରିହାନିଧମ୍ମୋ, ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସେକ୍ଖସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପରିହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି’’ (ଅ॰ ନି॰ ୨।୧୮୫), ‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସମଯୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପରିହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୧୪୯) ଏୱମାଦୀନି ହି ସୁତ୍ତାନି ନିସ୍ସାଯ ସମ୍ମିତିଯା ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତକା ସବ୍ବତ୍ଥିୱାଦିନୋ ଏକଚ୍ଚେ ଚ ମହାସଙ୍ଘିକା ଅରହତୋପି ପରିହାନିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ୱା ହୋନ୍ତୁ ଅଞ୍ଞେଯେୱ ୱା, ଯେସଂ ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି, ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ପରିହାଯତି ଅରହା ଅରହତ୍ତାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ର ପରିହାଯତୀତି ଦ୍ୱେ ପରିହାନିଯୋ ପତ୍ତପରିହାନି ଚ ଅପ୍ପତ୍ତପରିହାନି ଚ। ତତ୍ଥ ‘‘ଦୁତିଯମ୍ପି ଖୋ ଆଯସ୍ମା ଗୋଧିକୋ ତମ୍ହା ସାମଯିକାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ପରିହାଯୀ’’ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୧୫୯) ଅଯଂ ପତ୍ତପରିହାନି ନାମ। ‘‘ମା ୱୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥିକାନଂ ସତଂ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥୋ ପରିହାଯୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୪୧୬-୪୧୮) ଅଯଂ ଅପ୍ପତ୍ତପରିହାନି। ତାସୁ ଇଧ ପତ୍ତପରିହାନି ଅଧିପ୍ପେତା। ତଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସକସମଯେ ପନ ଇମଂ ପତ୍ତପରିହାନିଂ ନାମ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଯାୱ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଅରହତ୍ତାଦୀହି ସାମଞ୍ଞଫଲେହି। ପରସମଯେପି ନଂ ସବ୍ବସାମଞ୍ଞଫଲେସୁ ସବ୍ବଭୱେସୁ ସବ୍ବକାଲେସୁ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଂ ପନ ତେସଂ ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେୱାତି ସବ୍ବଂ ଲଦ୍ଧିଜାଲଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ପୁନ ସବ୍ବତ୍ଥାତିଆଦିନା ନଯେନ ଦେସନା ୱଡ୍ଢିତା।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପରୱାଦୀ କମେନ ପରିହାଯିତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ଠିତସ୍ସ ଅରହତୋ ପରିହାନିଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଉପରିଫଲେସୁ ଠିତସ୍ସେୱ ଇଚ୍ଛତି। ଯସ୍ମା ଚ ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଠିତସ୍ସ ନ ଇଚ୍ଛତି, କମ୍ମାରାମତାଦୀନଂ ପନ ପରିହାନିଯଧମ୍ମାନଂ ଭାୱତୋ କାମଭୱେ ଠିତସ୍ସେୱ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥା’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ଦଠହଂ କତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠୋ କାମଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ହି କାମଭୱେ ପରିହାନିକରା କାମଗୁଣା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପରିହାଯତୀତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

ତତିଯପୁଚ୍ଛାଯ ପରିହାନୀତି ପରିହାନିକରେ ଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପରିହାନି ନାମ କମ୍ମାରାମତାଦିଧମ୍ମା, ୱିସେସତୋ ୱା କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ଏୱ, ତେ ଚ ରୂପାରୂପଭୱେ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ନ ହେୱ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ।

ସବ୍ବଦାତି କାଲପୁଚ୍ଛା। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ଯୋନିସୋମନସିକାରକାଲେ ଅପରିହାଯନତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯେ ଅଯୋନିସୋମନସିକରୋତୋ ରତ୍ତିଭାଗେ ୱା ଦିୱସଭାଗେ ୱା ସବ୍ବଦା ପରିହାଯନତୋ ପଟିଜାନାତି। ତତିଯେ ପରିହାନିକରଧମ୍ମସମାଯୋଗେ ସତି ମୁହୁତ୍ତମେୱ ପରିହାନି ନାମ ହୋତି, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପରିହୀନସ୍ସ ପଚ୍ଛା ପରିହୀନସ୍ସ ଚ ପରିହାନି ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ସବ୍ବେୱ ଅରହନ୍ତୋତି ପଞ୍ହେନଂ ପଠମସ୍ମିଂ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତିଯସ୍ମିମ୍ପି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ତେସଞ୍ହି ସବ୍ବେସମ୍ପି ପରିହାନି ନ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

ସେଟ୍ଠିଉଦାହରଣେ ପଠମପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଦୁତିଯା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଂ ମଂ ତୁମ୍ହେ ପୁଚ୍ଛଥ – ‘‘ଅରହା ଅରହତ୍ତା ପରିହାଯନ୍ତୋ ଚତୂହି ଫଲେହି ପରିହାଯତୀ’’ତି, ତତ୍ର ୱୋ ପଟିପୁଚ୍ଛାମି – ‘‘ଚତୂହି ସତସହସ୍ସେହି ସେଟ୍ଠୀ ସେଟ୍ଠିତ୍ତଂ କରୋନ୍ତୋ ସତସହସ୍ସେହି ପରିହୀନେ ସେଟ୍ଠୀ ସେଟ୍ଠିତ୍ତା ପରିହୀନୋ ହୋତୀ’’ତି। ତତୋ ସକୱାଦିନା ଏକଦେସେନ ପରିହାନିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବସାପତେଯ୍ୟା ପରିହୀନୋ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତଥା ଅପରିହୀନତ୍ତା ସକୱାଦୀ ନ ହେୱାତି ୱତ୍ୱା ଅଥ ନଂ ‘‘ଏୱମେୱ ଅରହାପି ପରିହାଯତି ଚ। ନ ଚ ଚତୂହି ଫଲେହୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଲଦ୍ଧିକଂ ଦୁତିଯଂ ଭବ୍ବପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପରୱାଦୀ ସେଟ୍ଠିନୋ ଅଭବ୍ବତାଯ ନିଯମଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଅରହତୋ ଚତୂହି ଫଲେହି ପରିହାନିଭବ୍ବତଂ ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ନିଯତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୮୭) ୱଚନସ୍ସ ଅଯୋନିସୋ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠିତୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲତୋ ପରିହାଯିତୁଂ ଅଭବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତଂ ପନସ୍ସ ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେୱାତି।

ଏତ୍ତାୱତା ୱାଦଯୁତ୍ତି ନାମ ନିଟ୍ଠିତା ହୋତି।

୨। ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସଂସନ୍ଦନପରିହାନିୱଣ୍ଣନା

୨୪୦। ଇଦାନି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସଂସନ୍ଦନା ଆରଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କେଚି ଅରହତୋଓ ପରିହାନିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, କେଚି ଅନାଗାମିନୋପି, କେଚି ସକଦାଗାମିସ୍ସପି। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପନ ସଙ୍ଖେପି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତିଯେଓ। ଯେ ଅରହତ୍ତା ପରିହାୟିତ୍ୱା ଅନାଗାମିସକଦାଗାମିଭାୱେ ଠିତା, ତେସଂ ପରିହାନିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଇତରେସଂ ଅନାଗାମିସକଦାଗାମୀନଂ। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପନ ତେପି ସବ୍ବଥାପି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତିଯେଓ, ତସ୍ମା ପେୟ୍ୟାଲମୁଖେନ ପୁଚ୍ଛା କତା। ତତ୍ଥ ତେସଂ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ''ପରିହାୟତି ଅନାଗାମୀ ଅନାଗାମିଫଲା''ତି ହି ପଞ୍ହେ ଯେ ଅନାଗାମିନୋ ପରିହାନିଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ୱସେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ। ଯେ ପକତିଅନାଗାମିନୋ ୱା ଅରହତ୍ତା ପରିହାୟିତ୍ୱା ଠିତଅନାଗାମିନୋ ୱା ପରିହାନିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ୱସେନ ପଟିଞ୍ଞାତି ଇଦମେତ୍ଥ ନୟମୁଖଂ। ତସ୍ସାନୁସାରେନ ସବ୍ବପେୟ୍ୟାଲା ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୪୧। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ''ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଅରହତ୍ତଂଯେଓ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପରିହୀନସ୍ସ ପୁନ ୱାୟମତୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲାନନ୍ତରଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୨୪୨। ତତୋ ପରଂ ''ପରିହାନି ନାମେସା କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ୱା ମନ୍ଦତାୟ ଭୱେୟ୍ୟ, ମଗ୍ଗଭାୱନାଦୀନଂ ୱା ଅନଧିମତ୍ତତାୟ, ସଚ୍ଚାନଂ ୱା ଅଦସ୍ସନେନା''ତି ଏୱମାଦୀନଂ ୱସେନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ କସ୍ସ ବହୁତରା କିଲେସା ପହୀନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନାଧିପ୍ପାୟମେୱ ସୁତ୍ତାନଂ ପନତ୍ଥୋ ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୬୨।ସମୟୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା ଅରହତ୍ତା ପରିହାୟତୀତି ଏତ୍ଥ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ସମୟୱିମୁତ୍ତୋ, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ଅସମୟୱିମୁତ୍ତୋତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି। ସକସମୟେ ପନ ଅୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଝାନଲାଭୀ ସମୟୱିମୁତ୍ତୋ, ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଝାନଲାଭୀ ଚେୱ ସବ୍ବେ ଚ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ଅରିୟେ ୱିମୋକ୍ଖେ ଅସମୟୱିମୁତ୍ତାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ସୋ ପନ ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ସମୟୱିମୁତ୍ତୋ ପରିହାୟତି, ଇତରୋ ନ ପରିହାୟତୀ''ତି ଆହ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସଂସନ୍ଦନପରିହାନିୱଣ୍ଣନା।

୩। ସୁତ୍ତସାଧନପରିହାନିୱଣ୍ଣନା

୨୬୫। ଇଦାନି ସୁତ୍ତସାଧନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଚାୱଚାତି ଉତ୍ତମହୀନଭେଦତୋ ଉଚ୍ଚା ଚ ଅୱଚା ଚ। ପଟିପାଦାତି ପଟିପଦା। ସମଣେନ ପକାସିତାତି ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ଜୋତିତା। ସୁଖାପଟିପଦା ହି ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଉଚ୍ଚା। ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ଅୱଚା। ଇତରା ଦ୍ୱେ ଏକେନଙ୍ଗେନ ଉଚ୍ଚା, ଏକେନ ଅୱଚା। ପଠମଂ ୱୁତ୍ତା ଏୱ ୱା ଉଚ୍ଚା, ଇତରୋ ତିସ୍ସୋପି ଅୱଚା। ତାୟ ଚେତାୟ ଉଚ୍ଚାୱଚାୟ ପଟିପଦାୟ ନ ପାରଂ ଦିଗୁଣଂ ଯନ୍ତି, ଏକମଗ୍ଗେନ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ନିବ୍ବାନଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା? ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେନ ତେସଂ ପୁନ ଅପ୍ପହାତବ୍ବତୋ। ଏତେନ ପରିହାନିଧମ୍ମାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ନୟିଦଂ ଏକଗୁଣଂ ମୁତନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଇଦଂ ପାରଂ ଏକୱାରଂଯେୱ ଫୁସନାରହଂ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ଏକେନ ମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହାନତୋ। ଏତେନ ଏକମଗ୍ଗେନେୱ ଅରହତ୍ତାଭାୱଂ ଦୀପେତି।

ଅତ୍ଥି ଛିନ୍ନସ୍ସ ଛେଦିୟନ୍ତି ଛିନ୍ନସ୍ସ କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ ପୁନ ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ସକୱାଦୀ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ନତ୍ଥିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଓଘପାସୋତି କିଲେସୋଘୋ ଚେୱ କିଲେସପାସୋ ଚ।

୨୬୬।କତସ୍ସ ପଟିଚୟୋତି ଭାୱିତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁନ ଭାୱନା। ଇଧାପି ପଟିକ୍ଖେପପଟିଜାନନାନି ପୁରିମନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୨୬୭।ପରିହାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରୱାଦିନା ଆଭତେ ସୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପତ୍ତପରିହାନାୟ ଚେୱ ଲୋକିୟସମାପତ୍ତିପରିହାନାୟ ଚ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ସୋ ପନ ପତ୍ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ ପରିହାନାୟ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ତେନେୱ ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ କମ୍ମାରାମତାତି ଆହ। ଇତରୋପି ଅସମୟୱିମୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇତରଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। କାମରାଗୱସେନ ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତମାନଂ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇତରଥା ପୱତ୍ତମାନଂ ପଟିଜାନାତି। ରାଗାଦୀନଂ ପନ ଅତ୍ଥିତଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

୨୬୮।କିଂ ପରିୟୁଟ୍ଠିତୋତି କେନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତୋ ଅନୁବଦ୍ଧୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥତୋ ୱା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁସୟପୁଚ୍ଛାୟପି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନେୱ ପଟିକ୍ଖେପପଟିଜାନନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କଲ୍ୟାଣାନୁସୟୋତି ୱଚନମତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ୱା ପଟିଜାନାତି। ରାଗୋ ଉପଚୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଭାୱନାୟ ପହୀନଂ ସନ୍ଧାୟାହ। ପରତୋ ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ପନ ଦସ୍ସନେନ ପହୀନତ୍ତା ଉପଚୟଂ ନ ଇଚ୍ଛତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ

ଉତ୍ତାନସ୍ଥମେଓ୍ୱାତି।

ସୁଓସାଧନା।

ପରିହ୍ଲାନିକଥା ନିଟ୍ଟିତା।

୩। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଥା

୧। ସୁଦ୍ଧବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଥାଵଣ୍ଣନା

୨୬୯। ଇଦାନି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଥା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ଵେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସା, ମଗ୍ଗଭାଵନା ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଚ। ପବ୍ବଜ୍ଜା ସବ୍ବଦେଵେସୁ ନତ୍ଥି। ମଗ୍ଗଭାଵନା ଠପେତ୍ଵା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ସେସେସୁ ଅପ୍ପଟିସିଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ଯେ ପରନିମ୍ମିତଵସଵତ୍ତିଦେଵେ ଉପାଦାଯ ତଦୁପରିଦେଵେସୁ ମଗ୍ଗଭାଵନମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସେୟ୍ୟଥାପି ସମ୍ମିତିଯା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ନତ୍ଥି ଦେଵେସୂତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। ‘‘ତୀହି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଠାନେହି ଜମ୍ବୁଦୀପକା ମନୁସ୍ସା ଉତ୍ତରକୁରୁକେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଦେଵେ ଚ ତାଵତିଂସେ। କତମେହି ତୀହି? ସୂରା ସତିମନ୍ତୋ ଇଧ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୨୧) ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଦ୍ଵେପି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସା ନତ୍ଥି ଦେଵେସୂତି ଉପ୍ପନ୍ନଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଞ୍ଞା ପରଵାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନଂ ଅନ୍ତରାଯିକଧମ୍ମଵସେନେଵ ସବ୍ବେ ଦେଵା ଜଢଆତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥସଂଵାଚିକାତି ମୂଗା ଵିଯ ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଵତ୍ତାରୋ। ପରତୋ ଅତ୍ଥି ଦେଵେସୂତି ପୁଚ୍ଛା ପରଵାଦିସ୍ସ, ମଗ୍ଗଭାଵନଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ପଟିଞ୍ଞାଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ପବ୍ବଜ୍ଜାଵସେନ ଅନୁଯୋଗୋ ପରଵାଦିସ୍ସ।

୨୭୦।ଯତ୍ଥ ନତ୍ଥି ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ପଞ୍ହେ ଗିହୀନଞ୍ଞେଵ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଦେଵାନଂ ମଗ୍ଗପଟିଲାଭଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେଵ। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚନ୍ତଵାସିନୋ ଚେଵ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେଵ। ଯୋ ପବ୍ବଜତୀତିଆଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛାସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପୁନ ‘‘ଅତ୍ଥି ଦେଵେସୂ’’ତି ପଞ୍ହେପି ମଗ୍ଗଭାଵନଂ ସନ୍ଧାଯେଵ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ, ‘‘ସବ୍ବଦେଵେସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତେ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେଵ।

୨୭୧।ମନୁସ୍ସେସୂତି ପଞ୍ହଦ୍ଵଯେ ଜମ୍ବୁଦୀପକେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା। ପଚ୍ଚନ୍ତଵାସିନୋ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥି ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥି ତେ ଦେଵା, ଅତ୍ଥି ଵା ସୋ ପଦେସୋ, ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଏଵଂ ସଉପଦେସଵିଭାଗମୁଖେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସକଵାଦିସ୍ସ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେ ଏକନ୍ତରିକପଞ୍ହା ଵେଦିତବ୍ବା।

୨୭୨। ସୁତ୍ତାନୁଯୋଗେ କୁହିଂ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ଅରହତ୍ତଫଲୁପ୍ପତ୍ତି କୁହିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତଦ୍ଧେଵାତି ସୁଦ୍ଧାଵାସେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ହନ୍ଦ ହୀତି କାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ଅନାଗାମିପୁଗ୍ଗଲୋ ଇଧ ଲୋକେ ଭାଵିତେନ ମଗ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧାଵାସେସୁ ଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ନ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାଵେତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ଦେଵେସୁ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସୋତି।

୨। ସଂସନ୍ଦନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵଣ୍ଣନା

୨୭୩। ଇଦାନି ଯଦି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଭାଵିତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯା ହୋତି, ସୋତାପନ୍ନାଦୀନମ୍ପି ସିଯାତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ଅନାଗାମୀତିଆଦୀନଂ ସଂସନ୍ଦନପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିଞ୍ଞା, ସେସାନଂ ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରଵାଦିସ୍ସ। ଇଧ ଭାଵିତମଗ୍ଗୋ ହି ଅନାଗାମୀ ଇଧଵିହାଯନିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି। ସୋ ଇଧ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଂ ଭାଵେତ୍ଵା ‘‘ଓପପାତିକୋ ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯୀ’’ତି ଵଚନତୋ ‘‘ପୁନ ମଗ୍ଗଭାଵନଂ ଵିନା ଉପପତ୍ତିଵସେନେଵ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’’ତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ପନ ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଂ ଭାଵେତ୍ଵା ତତ୍ରୂପପତ୍ତିକା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ତେସଂ ଇଧାଗମନଞ୍ଞେଵ ନତ୍ଥି। ଇତି ସୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଜାନାତି। ଇତରେସଂ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅନାଗାମୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତତ୍ଥ ଭାଵିତେନ ମଗ୍ଗେନାତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଅନାଗାମିନୋ ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଭାଵନାଵ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିକ୍ଖିପତି। ମଗ୍ଗୋ ଚ ଭାଵୀଯତି, ନ ଚ କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ , ରୂପାଵଚରମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ରୂପାଵଚରମଗ୍ଗେନ ହି ସୋ ଇଧଵିହାଯନିଟ୍ଠୋ ନାମ ଜାତୋ।

ଅନାଗାମୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ କତକରଣୀଯୋତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଓପପାତିକୋ ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯୀ’’ତି ଵଚନତୋ ଉପପତ୍ତିଯାଵସ୍ସ କତକରଣୀଯାଦିଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅରହାତି ପଞ୍ହେ ଇଧପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ଅରହତୋ ଵସେନେଵ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯିନୋ ଵସେନ ପଟିଜାନାତି।

ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ପୁନବ୍ଭୂୱୋତିଆଦୀସୁପି ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯୀ ଇଧପରିନିବ୍ବାଯୀନଂ ୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାକୁପ୍ପୋୱ ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ଇଧେୱ ଭାୱିତେନ ମଗ୍ଗେନ ତସ୍ସ ଅକୁପ୍ପପଟିୱେଧଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଯଥା ମିଗୋତି ପଠମଂ ଉଦାହରଣଂ ପରୱାଦିସ୍ସ, ଦୁତିଯଂ ସକୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଓଧିସୋକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୭୪। ଇଦାନି ଓଧିସୋକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ନାନାଭିସମଯୱସେନ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନାଦୀହି ଓଧିସୋ ଓଧିସୋ ଏକଦେସେନ ଏକଦେସେନ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ସମ୍ମିତିଯାଦଯୋ, ତେସଂ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ଓଧିସୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ଏକଦେସେନ ସୋତାପନ୍ନାଦିଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଓଧିସୋକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଜହତିକଥା

୧। ନସୁତ୍ତାହରଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୭୯। ଇଦାନି ଜହତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଝାନଲାଭୀ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସହ ସଚ୍ଚାଭିସମଯା ଅନାଗାମୀ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେଯେୱ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦା ପହୀନା’’ତି ଲଦ୍ଧି ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ସମ୍ମିତିଯାନଂ, ତେସଂ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ଜହତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଝାନୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନଂ ପନ ତେସଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ତେସଂ ଝାନୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାନମ୍ପି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ପହାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁନ ଅଚ୍ଚନ୍ତନ୍ତିଆଦିଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ, ତଥାରୂପସ୍ସ ପହାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିକ୍ଖମ୍ଭନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତୋ ପରଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସଂସନ୍ଦନଂ ହୋତି। ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୨୮୦। ତତୋ ପରଂ ଅନାଗାମିଫଲେ ସଣ୍ଠାତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ଝାନାନାଗାମିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅରହତ୍ତେ ସଣ୍ଠାତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗେନ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନଂ ପହାନାଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ତଯୋ ମଗ୍ଗେତି ପୁଟ୍ଠୋ ତଥାରୂପାଯ ଭାୱନାଯ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ କିଚ୍ଚସବ୍ଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସାମଞ୍ଞଫଲପୁଚ୍ଛାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କତମେନ ମଗ୍ଗେନାତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନାତି ଝାନାନାଗାମିତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ପୁନ ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନଂ ପୁଟ୍ଠୋ ତିଣ୍ଣଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହେୟ୍ୟତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ଝାନାନାଗାମିମଗ୍ଗଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଜହତିକଥା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସବ୍ବମତ୍ଥୀତିକଥା

୧। ୱାଦଯୁତ୍ତିୱଣ୍ଣନା

୨୮୨। ଇଦାନି ସବ୍ବମତ୍ଥୀତିୱାଦକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ। ୨) ‘‘ସବ୍ବେପି ଅତୀତାଦିଭେଦା ଧମ୍ମା ଖନ୍ଧସଭାୱଂ ନ ୱିଜହନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥିଯେୱ ନାମା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ସବ୍ବମତ୍ଥିୱାଦାନଂ, ତେସଂ ଲଦ୍ଧିୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସବ୍ବଥାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ସରୀରେ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସବ୍ବଦାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଲେ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବେନାକାରେନ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସବ୍ବେସୂତି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଯୋଗନ୍ତି ଅଯୁତ୍ତଂ। ନାନାସଭାୱାନଞ୍ହି ଯୋଗୋ ହୋତି, ନ ଏକସଭାୱସ୍ସ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ରୂପଂ ୱେଦନାଯ, ୱେଦନଂ ୱା ରୂପେନ ଅନାନଂ ଏକଲକ୍ଖଣମେୱ କତ୍ୱା ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯମ୍ପି ନତ୍ଥି ତମ୍ପତ୍ଥୀତି ଯମ୍ପି ଛଟ୍ଠଖନ୍ଧାଦିକଂ ସସୱିସାଣାଦିକଂ ୱା କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ସିଦ୍ଧଂ, ତମ୍ପି ତେ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ଯା ଦିଟ୍ଠି ସା ଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି, ଯା ଦିଟ୍ଠି ସା ଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ହେୱମତ୍ଥୀତି ଇମିନା ଇଦଂ ପୁଚ୍ଛତି – ଯା ତେ ଏସା ସବ୍ବମତ୍ଥୀତି ଦିଟ୍ଠି, ସା ଦିଟ୍ଠି ଅଯାଥାୱକତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଏୱଂ ଯା ଅମ୍ହାକଂ ଦିଟ୍ଠି, ସା ଦିଟ୍ଠି ଯାଥାୱକତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଏୱଂ ତୱ ସମଯେ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ସବ୍ବେସୁପି ଏତେସୁ ନଯେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଅତ୍ଥିତାଯ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇମେସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ନଯେସୁ ‘‘ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହ’’ନ୍ତି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବୋ କଥାମଗ୍ଗଭେଦୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ୱାଦଯୁତ୍ତି।

୨। କାଲସଂସନ୍ଦନୱଣ୍ଣନା

୨୮୩-୨୮୪। ଇଦାନି ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥୀତି କାଲସଂସନ୍ଦନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିକଂ ସୁଦ୍ଧିକସଂସନ୍ଦନଂ। ଅତୀତଂ ରୂପଂ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିକଂ ଖନ୍ଧୱସେନ କାଲସଂସନ୍ଦନଂ।

୨୮୫।ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଅପ୍ପିଯଂ କରିତ୍ୱାତି ଅତୀତାନାଗତଂ ପହାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପମେୱ ଅପ୍ପିଯଂ ଅୱିଭଜିତବ୍ବଂ କରିତ୍ୱା। ରୂପଭାୱଂ ଜହତୀତିପଞ୍ହେ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ରୂପସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପଭାୱଂ ନ ଜହତୀତି ପଟିଲୋମପଞ୍ହେପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତାୱ ପଟିଜାନାତି। ଓଦାତଂ ୱତ୍ଥଂ ଅପ୍ପିଯଂ କରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ନ ସବ୍ବଂ ୱତ୍ଥଂ ଓଦାତଂ, ଇମିନା ପନ ୱତ୍ଥନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଓଦାତଂ ୱତ୍ଥଂ ଅପ୍ପିଯଂ କରିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ସକୱାଦିନା ଏକତ୍ଥତା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ଓଦାତଭାୱଂ ଜହତୀତି ପଞ୍ହେ ୱଣ୍ଣୱିଗମଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ୱତ୍ଥଭାୱଂ ଜହତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅୱିଗତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେୱ। ପଟିଲୋମେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୮୬।ଅତୀତଂ ଅତୀତଭାୱଂ ନ ଜହତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ଯଦି ଜହେଯ୍ୟ, ଅନାଗତଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ସିଯା’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିଜାନାତି। ଅନାଗତଂ ଅନାଗତଭାୱଂ ନ ଜହତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ‘‘ଯଦି ନ ଜହେଯ୍ୟ, ଅନାଗତମେୱସ୍ସ , ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱଂ ନ ପାପୁଣେଯ୍ୟା’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଞ୍ହେପି ଅତୀତଭାୱଂ ଅନାପଜ୍ଜନଦୋସୋ ସିଯାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନୁଲୋମପଞ୍ହେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୮୭। ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧିକନଯଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ ଖନ୍ଧୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅତୀତଂ ରୂପନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ।

ୱଚନସୋଧନୱଣ୍ଣନା

୨୮୮। ଇଦାନି ‘‘ଅତୀତଂ ନ୍ୱତ୍ଥୀ’’ତିଆଦି ୱଚନସୋଧନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ହଞ୍ଚି ଅତୀତଂ ନ୍ୱତ୍ଥୀତି ଯଦି ଅତୀତଂ ନୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତୀତଂଅତ୍ଥୀତି ମିଚ୍ଛାତି ଅତୀତଞ୍ଚ ତଂ ଅତ୍ଥି ଚାତି ମିଚ୍ଛା ଏୱ। ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅନାଗତକ୍ଖଣେଯେୱସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତାଯ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ କାଲନାନତ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଯଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନାଗତଂ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିଜାନାତି। ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ଯଦେତଂ ତଯା ‘‘ଅନାଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ୱଦତା ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଲଦ୍ଧିୱସେନ ‘‘ଅନାଗତଂ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ହୁତ୍ୱା

ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ ତେ ତମ୍ପି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି? ଇତରୋ ହୁତ୍ୱା ଭୂତସ୍ସ ପୁନ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ତଂ ଅନାଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋନ୍ତଂ ''ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ଯଦି ତେ ତଂ ଅନାଗତଂ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋନ୍ତଂ 'ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ, ପୁନ ହୁତ୍ୱା ହୋତି, ଯଂ ଅନାଗତଂ ନ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନ ହୋନ୍ତଂ 'ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ ସସୱିସାଣଂ, କିଂ ତେ ତମ୍ପି ପୁନ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ''ତିଅଧିପ୍ପାଯେନ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ''ଯଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ନତ୍ଥିତାଯ, ଏୱ ଅନାଗତଂ ନ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନ ହୋତୀତି ନହୁତ୍ୱାନହୋତି ନାମ ତାୱ ହୋତୁ, ପୁନ ନହୁତ୍ୱାନହୋତିଭାୱୋ ପନସ୍ସ କୁତୋ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତନ୍ତି ପଞ୍ହେପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖଣେଯେୱସ୍ସ ଅତୀତତାଯ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ କାଲନାନତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପୁଟ୍ଠୋ ଯଂ ଅତୀତଭାୱତୋ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅହୋସି, ତସ୍ସେୱ ଅତୀତତ୍ତା ପଟିଜାନାତି। ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ଯଦେତଂ ତଯା ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଅତୀତଂ ହୋତୀ''ତି ୱଦତା ''ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧିୱସେନ ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ଅତୀତଂ ୱା ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କିଂ ତେ ତମ୍ପି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି? ଇତରୋ ହୁତ୍ୱା ଭୂତସ୍ସ ପୁନ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଯସ୍ମା ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଅତୀତଂ ହୋନ୍ତଂ ''ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି । ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ଯଦି ତେ ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଅତୀତଂ ହୋନ୍ତଂ 'ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ, ପୁନ ହୁତ୍ୱା ହୋତି, ଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନ ହୁତ୍ୱା ଅତୀତଂ ନ ହୋନ୍ତଂ 'ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ'ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ ସସୱିସାଣଂ, କିଂ ତେ ତମ୍ପି ପୁନ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ''ଯଂ ନତ୍ଥି, ତଂ ନତ୍ଥିତାଯ ଏୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନ ହୁତ୍ୱା ଅତୀତଂ ନ ହୋତୀତି ନହୁତ୍ୱାନହୋତି ନାମ ତାୱ ହୋତୁ। ପୁନ ନହୁତ୍ୱାନହୋତିଭାୱୋ ପନସ୍ସ କୁତୋ''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଉଭଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଆଗତେ ତତିଯପଞ୍ହେପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଯଦି ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଅନାଗତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତିଭାୱୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ଅନାଗତେ ୱୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାଗତମ୍ପି ହୁତ୍ୱାହୋତି ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ହୁତ୍ୱାହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ଏତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି? ଇତରୋ – ''ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ପଞ୍ହେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଦୁତିଯେ ପଞ୍ହେ ପଟିଞ୍ଞାତନଯେନେୱ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ପଞ୍ହାୱସେନ ତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ପଟିଜାନନ୍ତଂ ପୁରିମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତପଞ୍ହଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନନୁ ''ତଯା ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପଠମପଞ୍ହଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତେନ ଅନାଗତସ୍ସ ହୋତିଭାୱୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ତେନ ଅନାଗତଂ ନ ହୋତି ନାମ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନ ହୁତ୍ୱା ନାମ।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଚ ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାଗତମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ଏତେସୁ ଏକେକଂ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ''ତି? ପରୱାଦୀ ସବ୍ବତୋ ଅନ୍ଧକାରେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ ୱିଯ ତେସଂ ନହୁତ୍ୱାନହୋତିଭାୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଦୁତିଯୱାରେପି ଯଦି ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅତୀତେ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତିଭାୱୋ, ଅତୀତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ୱୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ହୁତ୍ୱାହୋତି ନାମ, ଅତୀତମ୍ପି ହୁତ୍ୱାହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ଏତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି? ଇତରୋ ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତନ୍ତିପଞ୍ହେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପଟିଞ୍ଞାତନଯେନେୱ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ପଞ୍ହାୱସେନ ତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ପଟିଜାନନ୍ତଂ ପୁରିମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତପଞ୍ହଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନନୁ ତଯା ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପଠମପଞ୍ହଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ହୋତିଭାୱୋ, ଅତୀତସ୍ସ ଚ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି। ତେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନହୋତି ନାମ। ଅତୀତଂ ନହୁତ୍ୱା ନାମ।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଚ ତେ ''ତଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନାମ, ଅତୀତମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ଏତେସୁ ଏକେକଂ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି, ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ''ତି। ପରୱାଦୀ ସବ୍ବତୋ ଅନ୍ଧକାରେନ

ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ ୱିଯ ତେସଂ ନହୁତ୍ୱାନହୋତିଭାୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ତତିଯୱାରେପି ଯଦି ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ଅତୀତଂ; ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତେସୁ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତିଭାୱୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାନଞ୍ଚ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାଗତମ୍ପି ହୁତ୍ୱାହୋତି ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅତୀତମ୍ପି ହୁତ୍ୱା ହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ତୀସୁପି ଏତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି ହୁତ୍ୱା ହୋତୀ''ତି? ଇତରୋ ''ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତିପଞ୍ହେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପଟିଞ୍ଞାତନଯେନେୱ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ପଞ୍ହାୱସେନ ତେସୁ ଏକେକଂ ହୁତ୍ୱା ହୋତି, ହୁତ୍ୱା ହୋତୀତି ପଟିଜାନନ୍ତଂ ପୁରିମଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତପଞ୍ହଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନନୁ ତଯା ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅତୀତନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପଠମପଞ୍ହଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତେନ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ହୋତିଭାୱୋ; ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତାନଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱାଭାୱୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି? ତେନ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ନ ହୋତି ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଅତୀତଞ୍ଚ ନ ହୁତ୍ୱା ନାମ।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଚ ତେ ''ତଞ୍ଞେୱ ଅନାଗତଂ, ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଂ ଅତୀତ''ନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାଗତମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନାମ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅତୀତମ୍ପି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତିଯେୱ ନାମ। ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ – ''କିଂ ତେ ଏତେସୁ ଏକେକଂ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତି ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତୀ''ତି? ପରୱାଦୀ ସଦ୍ଧତୋ ଅନ୍ଧକାରେନ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ ୱିଯ ତେସଂ ନ ହୁତ୍ୱା ନ ହୋତିଭାୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତୀତି। ନିଗ୍ଗହାଦୀନି ପନେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ୱଚନସୋଧନୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅତୀତଚକ୍ଖୁରୂପାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୮୯।ଅତୀତଂଚକ୍ଖୁ ଅତ୍ଥୀତିଆଦୀସୁପି ଚକ୍ଖାଦିଭାୱାୱିଜହନେନେୱ ଅତ୍ଥିତଂ ପଟିଜାନାତି। ପସ୍ସତୀତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ତେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ କିଚ୍ଚାଭାୱୱସେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅତୀତଞାଣାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୦। ତେନ ଞାଣେନ ଞାଣକରଣୀଯଂ କରୋତୀତି ପଞ୍ହେ ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା କିଚ୍ଚଭାୱମସ୍ସ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ ଅତୀତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜାନନତୋ ଅତୀତଂ ଞାଣନ୍ତି ଲେସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ''ଅତୀତଂ ଞାଣ''ନ୍ତି କତ୍ୱା ତେନ ଞାଣେନ ଞାଣକରଣୀଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅଥସ୍ସ ସକୱାଦୀ ଲେସୋକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ତେନ ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତୀତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣେନେୱ ଞାଣେନ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ କିଚ୍ଚାନଂ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନାଗତପଞ୍ହେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଞ୍ହୋ ଚେୱ ସଂସନ୍ଦନପଞ୍ହୋ ଚ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ।

ଅରହନ୍ତାଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୧।ଅରହତୋ ଅତୀତୋ ରାଗୋ ଅତ୍ଥୀତିଆଦୀସୁପି ରାଗାଦିଭାୱାୱିଜହନ୍ତୋ ଏୱଂ ପଟିଜାନାତି। ସରାଗୋତିଆଦୀସୁ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ଚେୱ ଯୁତ୍ତିୱିରୋଧଭଯେନ ଚ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ପଦସୋଧନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୫। ଏୱଂ ସବ୍ବମ୍ପି ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ୱିଦିତ୍ୱା ପରତୋ ଅତ୍ଥି ସିଯା ଅତୀତଂ, ସିଯା ନ୍ୱାତୀତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ଅତୀତମେୱ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଅତୀତଂ। ଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ନୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ନୋ ଅତୀତଂ। ତେନାତୀତଂ ନ୍ୱାତୀତଂ, ନ୍ୱାତୀତଂ ଅତୀତନ୍ତି ତେନ କାରଣେନ ଅତୀତଂ ନୋ ଅତୀତଂ, ନୋ ଅତୀତଂ ଅତୀତନ୍ତି। ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପୁଚ୍ଛାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସୁତ୍ତସାଧନୱଣ୍ଣନା

୨୯୬।ନୱତ୍ତଙ୍ଗଂ ‘‘ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥି ଅନାଗତଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ସୁତ୍ତସାଧନାୟ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ନିସ୍ସାୟ ୟଂକିଞ୍ଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପନ୍ତି ଅନୁୟୋଗୋ ପରୱାଦିସ୍ସେୱ। ଦୁତିୟନୟେ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ଚ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ୟଂ ପନେତଂ ପରୱାଦିନା ଅନାଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ‘‘ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା କବଳୀକାରେ, ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତିଆଦି ଦସ୍ସିତଂ ନ ତଂ ଅନାଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱସାଧକଂ । ତଞ୍ହି ହେତୁନଂ ପରିନିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅୱସ୍ସଂ ଭାୱିତଂ ସନ୍ଧାୟ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଂ ସୁତ୍ତାଧିପ୍ପାୟୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସବ୍ବମତ୍ଥୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧାଦିକଥା

୧। ନସୁତ୍ତସାଧନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୭। ଇଦାନି ‘‘ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧା’’ତିଆଦିକଥା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାଦିଭାୱାୱିଜହନତୋ ଅତୀତାନାଗତାନଂ ଅତ୍ଥିତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଅତୀତସ୍ସ ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଅତୀତଂନତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ତସ୍ସ ନିରୁତ୍ତିପଥସୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥିତାଯ ୱାରିତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ଆଯତନଧାତୁପୁଚ୍ଛାସୁପି ଅନାଗତପଞ୍ହେସୁପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଆଗତପଞ୍ହେସୁପି ‘‘ଅତୀତଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିପଞ୍ହେସୁପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨। ସୁତ୍ତସାଧନୱଣ୍ଣନା

୨୯୮। ସୁତ୍ତସାଧନେ ପନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି ଚେତେତି ନତ୍ଥି ଚ ଏତେ ଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧାଦିଭାୱେ ସତି ନତ୍ଥିତଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଅଥ ନେସଂ ନତ୍ଥିଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତାହରଣଂ ସକୱାଦିସ୍ସ। ଦୁତିଯପୁଚ୍ଛାପି ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ, ସୁତ୍ତାହରଣଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ତଂ ପନ ନେସଂ ଖନ୍ଧାଦିଭାୱମେୱ ସାଧେତି, ନ ଅତ୍ଥିଭାୱନ୍ତି ଆହଟମ୍ପି ଅନାହଟସଦିସମେୱାତି।

ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧାତିଆଦିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଏକଚ୍ଚଂଅତ୍ଥୀତିକଥା

୧। ଅତୀତାଦିଏକଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୯। ଇଦାନି ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥୀତି କଥା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ''ଏକଚ୍ଚଂ ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସେୟ୍ୟଥାପି କସ୍ସପିକା; ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଅଯଞ୍ହି ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅୱିପକ୍କୱିପାକଂ ଅତ୍ଥି, ୱିପକ୍କୱିପାକଂ ନତ୍ଥୀତି। ଏକଚ୍ଚଂ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦି ତେ ଅତୀତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି ଏକଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଏକଚ୍ଚଂ ଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ, ଏକଚ୍ଚଂ ଅତୀତଂ ଅନିରୁଦ୍ଧଂ, ତଥେୱ ଠିତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି। ୱିଗତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅୱିପକ୍କୱିପାକଧମ୍ମା ଏକଚ୍ଚେତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ଯେସଂ ସୋ ଅୱିପକ୍କୱିପାକାନଂ ଅତ୍ଥିତଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେପି ଅତୀତାଯେୱ। ତସ୍ମା ଯଥା ତେ ଅତୀତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, କିଂ ତଥା ଅୱିପକ୍କୱିପାକାପି ଧମ୍ମା ଏକଚ୍ଚେ ଅତ୍ଥୀ ଏକଚ୍ଚେ ନତ୍ଥୀତି ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପକ୍କୱିପାକାତି ଇଦଂ ଯେସଂ ସୋ ନତ୍ଥିତଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେସଂ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିପାକାତି ଇଦଂ ଅବ୍ୟାକତାନଂ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ରାସୀନଂ ୱସେନ ସବ୍ବେସୁ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମେସୁ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତୀତା ଏକଦେସଂ ୱିପକ୍କୱିପାକା, ଏକଦେସଂ ଅୱିପକ୍କୱିପାକାତି ୱିପ୍ପକତୱିପାକା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯେନ ହି କମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧି ନିବ୍ବତ୍ତିତା, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଚୁତିପି ତସ୍ସେୱ ୱିପାକୋ। ତସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଯାୱ ଚୁତି, ତାୱ ତଂ ୱିପ୍ପକତୱିପାକଂ ନାମ ହୋତି। ତଥାରୂପେ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ତେ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ଯଥା ଧମ୍ମଧରସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତସ୍ସାପି ବହୁପୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ଲୋକୱୋହାରୱସେନ ଅତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ୱିପଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପନ୍ନାତି ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ''କମ୍ମାନଂ ଅୱିନାସସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମୂପଚଯୋ ନାମେକୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ।

୨। ଅନାଗତାଦିଏକଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୦।ଅନାଗତଂଅତ୍ଥୀତିଆଦୀସୁପି ଏକଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥୀତି ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଏକଚ୍ଚଂଅତ୍ଥୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ସତିପଟ୍ଠାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୧। ଇଦାନି ସତିପଟ୍ଠାନକଥା ହୋତି। ‘‘ତତ୍ଥ – ଚତୁନ୍ନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୪୦୮) ସତିପଟ୍ଠାନସଂଯୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯେସଂ କାଯାଦଯୋ ସତିଯା ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ। ଅନ୍ଧକା ନାମ ପୁବ୍ବସେଲିଯା, ଅପରସେଲିଯା, ରାଜଗିରିଯା, ସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାତି ଇମେ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପନ୍ନନିକାଯା। ତେସଂ ଲଦ୍ଧିୱିୱେଚନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ‘‘ପତିଟ୍ଠାତି ଏତେସୂତି ପଟ୍ଠାନା। କା ପତିଟ୍ଠାତି? ସତି। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନା ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ସତିଗୋଚରାପି ସତିପଟ୍ଠାନା। ‘‘ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ପଟ୍ଠାନା। କା ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି? ସତିଯୋ। ସତିଯୋୱ ପଟ୍ଠାନା ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ସତିଯୋୱ ସତିପଟ୍ଠାନା। ତସ୍ମା ଦ୍ୱେପି ୱାଦା ପରିଯାଯେନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ଯେ ପନ ତଂ ପରିଯାଯଂ ପହାଯ ଏକନ୍ତେନେୱ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସତୀତି ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ସବ୍ବେସଂ ସତିସଭାୱାଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେୱ। ତତ୍ଥ ଖଯଗାମୀତିଆଦୀନି ମଗ୍ଗୱିସେସନାନି। ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ ହି କିଲେସାନଂ ଖଯଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଖଯଗାମୀ। ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ବୋଧଗାମୀ। ୱଟ୍ଟଂ ଅପଚିନନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅପଚଯଗାମୀ। ଏୱମେତେହି ପଦେହି ‘‘କିଂ ତେ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଏୱରୂପୋ ତେ ଏକାଯନୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅନାସୱା ଅସଂଯୋଜନିଯାତିଆଦୀନିପି ଲୋକୁତ୍ତରଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ୱୁତ୍ତାନି। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତୀତିଆଦୀନି ପଭେଦପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ଚକ୍ଖାଯତନଂସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପଭେଦପୁଚ୍ଛାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ସତିୱସେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପଟିଞ୍ଞାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବପଞ୍ହେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୁତ୍ତସାଧନା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱାତି।

ସତିପଟ୍ଠାନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ହେଓତ୍ଥିକଥାଓଣ୍ଣନା

୩୦୪। ଇଦାନି ହେଓତ୍ଥିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସଜ୍ଜେପି ଅତୀତାଦିଭେଦା ଧମ୍ମା ରୂପାଦିଓସେନ ଅତ୍ଥି, ଅତୀତଂ ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଓସେନ, ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ୱା ଅତୀତାଦିଓସେନ ନତ୍ଥି; ତସ୍ମା ସଜ୍ଜମେଓିଦଂ ଏଓଂ ଅତ୍ଥି ଏଓଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତୀତଂ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକଓାଦିସ୍ସ। ହେଓତ୍ଥି ହେଓ ନତ୍ଥୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପରଓାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ହେଓାତି ଏଓଂ । ଅଥ ନଂ ସକଓାଦୀ ‘‘ଯଦି ଅତୀତୋଓ ଏଓଂ ଅତ୍ଥି, ଏଓଂ ନତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ଏଓଂ ସନ୍ତେ ସୋଯେଓ ଅତ୍ଥି, ସୋଯେଓ ନତ୍ଥି ନାମା’’ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ସେଓତ୍ଥି, ସେଓ ନତ୍ଥୀତି ଆହ। ଇତରୋ ତେନେଓ ସଭାଓେନ ଅତ୍ଥିତଂ, ତେନେଓ ନତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସକଭାଓେନେଓ ଅତ୍ଥିତଂ, ପରଭାଓେନେଓ ନତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ପରଂ ଅତ୍ଥଓ୍ଟୋ ନତ୍ଥଓ୍ଟୋତି ଅତ୍ଥିସଭାଓୋ ନତ୍ଥିସଭାଓୋ ନାମ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇମିନାୱୁପାଯେନ ସଜ୍ଜୱାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତଜ୍ଜୋ। ପରିଯୋସାନେ ପନ ‘‘ତେନ ହି ଅତୀତଂ ହେଓତ୍ଥି, ହେଓ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଚ ‘‘ତେନ ହି ରୂପଂ ହେଓତ୍ଥି, ହେଓ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଚାତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା କିଞ୍ଚାପି ପରଓାଦିନା ଲଦ୍ଧି ପତିଟ୍ଠାପିତା, ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ପନେସା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତାଯେଓାତି।

ହେଓତ୍ଥିକଥାଓଣ୍ଣନା।

ମହାଓଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୨। ଦୁତିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ପରୂପହାରଵଣ୍ଣନା

୩୦୭। ଇଦାନି ପରୂପହାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଅରହତ୍ତଂ ପଟିଜାନନ୍ତାନଂ ଅପ୍ପତ୍ତେ ପତ୍ତସଞ୍ଞୀନଂ ଅଧିମାନିକାନଂ କୁହକାନଂ ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପଟିଜାନନ୍ତାନଂ ସୁକ୍କଵିସ୍ସଟ୍ଠିଂ ଦିସ୍ଵା ''ମାରକାଯିକା ଦେଵତା ଅରହତୋ ଅସୁଚିଂ ଉପସଂହରନ୍ତୀ''ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି; ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପୁବ୍ବସେଲିଯା ଚ ଅପରସେଲିଯା ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ଅରହତୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସୁକ୍କଵିସ୍ସଟ୍ଠି ନାମ ରାଗସମୁଟ୍ଠାନା ହୋତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ରାଗୋତି ଅନୁଯୋଗୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେଵ।

ମାରକାଯିକା ଦେଵତା ଅତ୍ତନୋତିଆଦିପଞ୍ହେ ଯସ୍ମା ତାସଂ ଦେଵତାନଂ ସୁକ୍କଵିସ୍ସଟ୍ଠି ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସୁକ୍କଂ ଗହେତ୍ଵା ନ ଉପସଂହରନ୍ତି, ଅରହତୋ ପନ ସୁକ୍କମେଵ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ହେଵନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ନେଵ ଅତ୍ତନୋତିପଞ୍ହେ ପନ ନିଦ୍ଦିନିତ୍ଵା ଉପସଂହରନ୍ତୀତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ଲୋମକୂପେହୀତିପଞ୍ହେ ସପ୍ପିତେଲାନଂ ଵିଯ ଲୋମକୂପେହି ଉପସଂହରଣାଭାଵଂ ଦିସ୍ଵା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୩୦୮।ହନ୍ଦହୀତି ଵଚସାଯତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ''ଅରହା ନୁ ଖୋ ଅହଂ, ନୋ''ତି ଏଵଂ ଵିମତିଂ ଗାହଯିସ୍ସାମାତି ଏଵଂ ଵଚସାଯଂ କତ୍ଵା ଉପସଂହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ଵିମତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ଅଟ୍ଠଵତ୍ଥୁକଂ ଵିଚିକିଚ୍ଛଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀସୁ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନାଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୩୦୯।ଅତ୍ଥି ତସ୍ସ ଆସଯୋତି ତସ୍ସ ସୁକ୍କସ୍ସ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାଵାନଂ ଵିଯ ପତିଟ୍ଠାନୋକାସୋ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛତି।

୩୧୨।ସଧମ୍ମକୁସଲସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ଅରହତ୍ତଧମ୍ମମତ୍ତେଯେଵ କୁସଲସ୍ସ। ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯେଵଂ ଵଦତି। ପରଧମ୍ମକୁସଲସ୍ସାତି ସଧମ୍ମତୋ ପରସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଧମ୍ମେପି କୁସଲସ୍ସ। ଉଭତୋଭାଗଵିମୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯେଵଂ ଵଦତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାଳିଅନୁସାରେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପରୂପହାରକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨-୩-୪। ଅଞ୍ଞାଣାଦିକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୧୪। ଇଦାନି ଅଞ୍ଞାଣଂ, କଙ୍ଖା, ପରଵିତରଣାତି ତିସ୍ସୋ କଥା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଅରହତୋ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀନଂ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀସୁ ଞାଣପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଅଭାଵେନ ଅତ୍ଥି ଅଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥେଵ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନାଭାଵେନ ଅତ୍ଥି କଙ୍ଖା। ଯସ୍ମା ଚ ନେସଂ ତାନି ଵତ୍ଥୂନି ପରେ ଵିତରନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି, ତସ୍ମା ନେସଂ ଅତ୍ଥି ପରଵିତରଣା''ତି ଇମା ଲଦ୍ଧିଯୋ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପୁବ୍ବସେଲିଯାଦୀନଂ; ତେସଂ ତା ଲଦ୍ଧିଯୋ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ତୀସୁପି କଥାସୁ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସୁପି ପଞ୍ହେସୁ ଚେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଚ ପାଳିଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵାଵ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋତି।

ଅଞ୍ଞାଣାଦିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୫। ଵଚୀଭେଦକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୨୬। ଇଦାନି ଵଚୀଭେଦକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଵାଚା ଭିଜ୍ଜତୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପୁବ୍ବସେଲିଯାଦୀନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅତ୍ଥି ଵଚୀଭେଦୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ଵା ପଟିଞ୍ଞା ପରଵାଦିସ୍ସ। ପୁନ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ତଯୋ ଭଵେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଟ୍ଠୋ ଅରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସବ୍ବଦାତି କାଲଵସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ପଠମମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପଠମଜ୍ଝାନିକସମାପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଂ ସମାପତ୍ତିକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସବ୍ବେସଂ ସମାପନ୍ନାନନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପନ୍ନେ

ସବ୍ବାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସଙ୍ଖସମାପତ୍ତୀସୂତି ପୁଟ୍ଠୋ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିକଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସନ୍ଧାଯ ଲୋକିଯସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି।

କାଯଭେଦୋତି ଅଭିକ୍କମାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତକାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ଇଦଂ ''ଯାନି ଚିତ୍ତାନି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ତାନେୱ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା କାଯଭେଦୋପି ନ ହୋତୀ''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚେୱ ପଟିଜାନାତି ଚ। ଇଦାନି ଯଦି ସୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱାଚଂ ଭାସତି, ''ସମୁଦଯୋ''ତିଆଦିକମ୍ପି ଭାସେଯ୍ୟ। ଯଦି ୱା ତଂ ନ ଭାସତି, ଇତରମ୍ପି ନ ଭାସେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋତିଆଦଯୋ ପଞ୍ହା ୱୁତ୍ତା। ଇତରୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନେୱ ପଟିଜାନାତି ଚେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିପସ୍ସତୀତି ହିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

୩୨୮।ଞାଣନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ। ସୋତନ୍ତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଯେନ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନନ୍ତି ସୋତସମ୍ଫସ୍ସମନୋସମ୍ଫସ୍ସାନଂ।

୩୨୯।ନୋ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେତି ଯଦି ଅୱିସେସେନ ଯଂକିଞ୍ଚି ସମାପନ୍ନସ୍ସ ନତ୍ଥି ୱଚୀଭେଦୋ, ନ ଅୱିସେସେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ''ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅତ୍ଥି ୱଚୀଭେଦୋ''ତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତସାଧନାଯ। ଯଂ ପନେତେନ ''ସିଖିସ୍ସ ଆନନ୍ଦ, ଭଗୱତୋ''ତି ପରିଯୋସାନେ ସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ, ତତ୍ଥ ଯେନ ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତେନ ସୋ ୱଚୀଭେଦୋ ସମୁଟ୍ଠିତୋ, କାଯଭେଦୋପି ତେନ ସମୁଟ୍ଠାତିଯେୱ, ନ ଚ ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପଠମଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ୱଚୀଭେଦକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଦୁକ୍ଖାହାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୪। ଇଦାନି ଦୁକ୍ଖାହାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ଆହରତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖାହାରୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି । ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଦୁକ୍ଖାହାରୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଯେ କେଚୀତି ପଠମପଞ୍ହେ ଅୱିପସ୍ସକେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ୱିପସ୍ସକେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି, ତଂ ପନସ୍ସ ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେୱ। ତସ୍ମା ''ସବ୍ବେ ତେ''ତି ୱାଦସ୍ସ ଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନାତିଆଦିମାହ। ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଦୁକ୍ଖାହାରକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୫। ଇଦାନି ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ୱା ''ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଲଦ୍ଧି ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ଅନ୍ଧକାନଂ, ତଂଲଦ୍ଧିୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ଏକଂ, ଚିତ୍ତଂ ଦିୱସଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଉପଡ୍ଢଦିୱସୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋତି ଏତ୍ଥ ଠିତିକ୍ଖଣଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ''ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା, ଉପ୍ପାଦୱଯଧମ୍ମିନୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬; ୨।୧୪୩) ଦେସନାନଯେନ ଉପ୍ପାଦୱଯୱସେନେୱ ପୁଚ୍ଛା କତା।

ତେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତେନ ଲହୁପରିୱତ୍ତାତି ପୁଟ୍ଠୋ ଚିତ୍ତତୋ ଲହୁତରପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମେ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦୀଘଟ୍ଠିତିଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଯାୱତାଯୁକଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ପଞ୍ହେ ''ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି, କପ୍ପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂ''ତିଆଦିୱଚନୱସେନ (ମହାନି। ୧୦) ଆରୁପ୍ପତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ର ପଟିକ୍ଖିପତି, ଆରୁପ୍ପେ ପଟିଜାନାତି। ମୁହୁତ୍ତଂ ମୁହୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପଞ୍ହେ ପରୱାଦିସ୍ସ ''ଉପ୍ପାଦୱଯଧମ୍ମିନୋ''ତିଆଦିସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିଜାନାତି। ଠିତିଂ ପନସ୍ସ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ଇଚ୍ଛତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଚିତ୍ତଟ୍ଠିତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। କୁକ୍କୁଳକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୮। ଇଦାନି କୁକ୍କୁଳକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୪।୨୮; ମହାୱ। ୫୪) ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା

ଦୁକ୍ଖା’’ତିଆଦୀନି (ଧା। ପ। ୨୭୮) ସୁତ୍ତାନି ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱ ସଙ୍ଖେ ସଙ୍ଖାରା କୁକ୍କୁଳଆ ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରସନ୍ନିଭା ଛାରିକନିରଯସଦିସା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଗୋକୁଲିକାନଂ; ତେସଂ ନାନପ୍ପକାରସୁଖସନ୍ଦସ୍ସନେନ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅନୋଧିଂ କତ୍ୱାତି ଓଧିଂ ମରିଯାଦଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଅକରିତ୍ୱା, ଅୱିସେସେନ ସଙ୍ଖେଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସଙ୍ଖଂ ପାଳିଇନଯେନେୱ ୱେଦିତଙ୍ଖଂ ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତସାଧନାଯାତି।

କୁକ୍କୁଳଅକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଅନୁପୁବ୍ବାଭିସମଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୯। ଇଦାନି ଅନୁପୁବ୍ବାଭିସମଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ –

‘‘ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମେଧାୱୀ, ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଖଣେ ଖଣେ;

କମ୍ମାରୋ ରଜତସ୍ସେୱ, ନିଦ୍ଧମେ ମଲମତ୍ତନୋ’’ତି। (ଧା। ପ। ୨୩୯) –

ଆଦୀନି ସୁତ୍ତାନି ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ ଏକଚ୍ଚେ କିଲେସେ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ପଜହତି, ଏକଚ୍ଚେ ସମୁଦଯନିରୋଧମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ, ତଥା ସେସାପୀତି ଏୱଂ ସୋଳସହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଅନୁପୁବ୍ବେନ କିଲେସପ୍ପହାନଂ କତ୍ୱା ଅରହତ୍ତପଟିଲାଭୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱରୂପା ନାନାଭିସମଯଲଦ୍ଧି ଉପ୍ପନ୍ନା, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକସଵ୍ବତ୍ଥିକସମ୍ମିତିଯଭଦ୍ରଯାନିକାନଂ; ତେସଂ ଲଦ୍ଧିୱିୱେଚନତ୍ଥଂ ଅନୁପୁବ୍ବାଭିସମଯୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ଏକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ବହୁଭାୱାପତ୍ତିଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ତାନି ୱା ଚତ୍ତାରିପି ଞାଣାନି ଏକୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋଯେୱାତି ପଟିଜାନାତି, ଫଲଂ ପନ ଏକମେୱ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୪୪।ମଗ୍ଗେ ଦିଟ୍ଠେ ଫଲେ ଠିତୋତି ପଞ୍ହେ ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନାଦୀହି ଦସ୍ସନଂ ଅପରିନିଟ୍ଠିତଂ, ମଗ୍ଗଦସ୍ସନେନ ପରିନିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ହୋତି, ତଦା ସୋ ଫଲେ ଠିତୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି।

୩୪୫।ଦୁକ୍ଖେଦିଟ୍ଠେ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଏକାଭିସମଯୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନୀତି ଅନୁଯୋଗେ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ନାନାସଭାୱତ୍ତା ପଟିକ୍ଖେପୋ ତସ୍ସେୱ।

ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦିଟ୍ଠେତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ସମୁଦ୍ଦତୋ ଏକବିନ୍ଦୁସ୍ସ ରସେ ପଟିୱିଦ୍ଧେ ସେସୌଦକସ୍ସ ପଟିୱେଧୋ ୱିଯ ଏକଧମ୍ମେ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧେ ସଙ୍ଖେପି ପଟିୱିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ।

ଚତୂହି ଞାଣେହୀତି ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣାଦୀହି। ଅଟ୍ଠହି ଞାଣେହୀତି ସାୱକାନଂ ସାଧାରଣେହି ସଚ୍ଚଞାଣେହି ଚେୱ ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣେହି ଚ। ଦ୍ୱାଦସହି ଞାଣେହୀତି ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଞାଣେହି। ଚତୁଚତ୍ତାରୀସାଯ ଞାଣେହୀତି ‘‘ଜରାମରଣେ ଞାଣଂ, ଜରାମରଣସମୁଦଯେ ଞାଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ନିଦାନୱଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଞାଣେହି। ସତ୍ତସତ୍ତତିଯା ଞାଣେହୀତି ‘‘ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ଏୱଂ ତତ୍ଥେୱ ୱୁତ୍ତଞାଣେହି। ସେସମେତ୍ଥ ପାଳିଇନଯେନେୱ ୱେଦିତଙ୍ଖଂ ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତସାଧନେନାତି।

ଅନୁପୁବ୍ବାଭିସମଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ୱୋହାରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୪୭। ଇଦାନି ୱୋହାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ଲୋକୁତ୍ତରେନ ୱୋହାରେନ ୱୋହରତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଲୋକୁତ୍ତରେ ସୋତେତିଆଦୀନି ତସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତୱାଦୀଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ‘‘ସଦ୍ଦାଯତନମେୱ ତେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ଉଦାହୁ ସୋତାଦୀନିପୀ’’ତି।

ହଞ୍ଚି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱୋହାରୋ ଲୋକିଯେ ସୋତେ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଦି ସୋ ଲୋକୁତ୍ତରେ ପଟିହଞ୍ଞେଯ୍ଯ। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସିଯାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ। ଲୋକିଯେ ପଟିହଞ୍ଞମାନସ୍ସ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଯମେତ୍ଥାଧିପ୍ପାଯୋ। ଲୋକିଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଲୋକିଯେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରଥା ଅନେକନ୍ତତା ସିଯା। ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ହି ଲୋକିଯେନପି ଞାଣେନ ଞାଯତୀ। ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ଯଥାନୁରୂପତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେ ତେ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୀତି ପଞ୍ହେସୁ ଯେ ମଗ୍ଗଂ ନପ୍ପଟିଲଭନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯେ ପଟିଲଭନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୩୫୧ ।ସୋୱଣ୍ଣମଯାଯାତି ସୁୱଣ୍ଣମଯାଯ। ଇଦଂ ପରୱାଦିସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ।

ଏଳଣ୍ଡିଯାଯାତି ଏଳଣ୍ଡମଯାଯ। ଇଦଂ ସକୱାଦିସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ। ଲୋକିଯଂ ୱୋହରନ୍ତସ୍ସ ଲୋକିଯୋତି ଅଯମ୍ପି ଏକା ଲଦ୍ଧି। ସା ଏତରହି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଅନ୍ଧକାନଂ ଲଦ୍ଧି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ୱୋହାରକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୫୩। ଇଦାନି ନିରୋଧକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧଞ୍ଚ ପଟିସଙ୍ଖାନିରୋଧଞ୍ଚ ଦ୍ୱେପି ଏକତୋ କତ୍ୱା ନିରୋଧସଚ୍ଚନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଏତରହି ମହିସାସକାନଞ୍ଚେୱ ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଦ୍ୱେ ନିରୋଧାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ । ଦ୍ୱେ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧାତି ପଞ୍ହେସୁ ଯସ୍ମା ଦ୍ୱେ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନି ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯସ୍ମା ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱେ ନିରୋଧସଚ୍ଚାନୀତିପଞ୍ହେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚାନଂ ନିରୋଧୱସେନଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱେ ତାଣାନୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅତ୍ଥି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନିବ୍ବାନାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛାସୁ ଉଚ୍ଚନୀଚତାଦୀନି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୁଦ୍ଧେତି ଯେ ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଲୋକୁତ୍ତରେନ ଞାଣେନ ଅନିରୁଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧପକତିକତ୍ତା ୱା ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ୱା ୱସେନ ନ ସମୁଦାଚରଣତୋ ନିରୁଦ୍ଧାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ସଙ୍ଖାରେ। ପଟିସଙ୍ଖା ନିରୋଧେନ୍ତୀତି। ଲୋକୁତ୍ତରଞାଣେନ ନିରୋଧେନ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱଂ ଗମେନ୍ତି। ନନୁ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୁଦ୍ଧା ସଙ୍ଖାରାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ । ତତ୍ଥ ଭଗ୍ଗାନଂ ପୁନ ଅଭଞ୍ଜନତୋ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନିରୁଦ୍ଧାନଂ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଥା ନିରୁଜ୍ଝନତୋୱ ସକୱାଦୀ ଅଚ୍ଚନ୍ତଭଗ୍ଗତଂ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଦୁତିଯୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ତତିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ବଲକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୫୪। ଇଦାନି ବଲକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧସଂଯୁତ୍ତେ ‘‘ଇମେସଞ୍ଚ ପନାହଂ, ଆଵୁସୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ଭାଵିତତ୍ତା ବହୁଲୀକତତ୍ତା ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାମୀ’’ତିଆଦୀନି (ସଂ। ନି। ୫।୯୧୩) ଦସସୁତ୍ତାନି ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତଥାଗତବଲଂ ସାଵକସାଧାରଣ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ପରଵାଦିସ୍ସ। ତଥାଗତବଲଞ୍ଚ ନାମେତଂ ସାଵକେହି ସାଧାରଣମ୍ପି ଅତ୍ଥି ଅସାଧାରଣମ୍ପି ସାଧାରଣାସାଧାରଣମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଆସଵାନଂ ଖଯେ ଞାଣଂ ସାଧାରଣଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତିଞାଣଂ ଅସାଧାରଣଂ। ସେସଂ ସାଧାରଣଞ୍ଚ ଅସାଧାରଣଞ୍ଚ। ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନି ହି ସାଵକା ପଦେସେନ ଜାନନ୍ତି, ତଥାଗତା ନିପ୍ପଦେସେନ। ଇତି ତାନି ଉଦ୍ଦେସତୋ ସାଧାରଣାନି, ନ ନିଦ୍ଦେସତୋ। ଅଯଂ ପନ ଅଵିସେସେନ ସବ୍ବମ୍ପି ସାଧାରଣନ୍ତି ଆହ। ତମେନଂ ତତୋ ଵିଵେଚେତୁଂ ତଥାଗତବଲଂ ସାଵକବଲନ୍ତି ପୁନ ଅନୁଯୋଗୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ନିଦ୍ଦେସତୋ ସବ୍ବାକାରଵିସଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଉଦ୍ଦେସତୋ ଠାନାଟ୍ଠାନମତ୍ତାଦିଜାନନଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ତଞ୍ଞେଵାତିଆଦିପଞ୍ହେସୁ ସବ୍ବାକାରେନ ନିନ୍ନାନାକରଣତାଯ ଅଭାଵେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁବ୍ବଯୋଗୋ ଚ ପୁବ୍ବଚରିଯା ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ତଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନା ଚ।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତିପଞ୍ହେ ଏକଦେସେନ ସାଧାରଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ସାଵକଵିସଯେ ପଟିଜାନାତି।

୩୫୫। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଉଦ୍ଦେସତୋ ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନି ସାଵକୋ ଜାନାତି, ତସ୍ମା ସାଵକସ୍ସ ତଥା ଜାନନଂ ପକାସେତ୍ୱା ତେନ ଜାନନମତ୍ତସାମଞ୍ଞେନ ତେସଂ ସାଵକସାଧାରଣତ୍ତଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ସାଵକୋ ଠାନାଟ୍ଠାନଂଜାନାତୀତିଆଦଯୋ ପରଵାଦିପଞ୍ହା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତିଞାଣଂ ଛନ୍ନଂ ଅସାଧାରଣଞାଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରନ୍ତି ନ ଗହିତଂ। ଆସଵକ୍ଖଯେନ ଵା ଆସଵକ୍ଖଯନ୍ତି ଯଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଆସଵକ୍ଖଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ସାଵକସ୍ସ ଆସଵକ୍ଖଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ନାନାକରଣଂ, ତଂ ନତ୍ଥି। ଵିମୁତ୍ତିଯା ଵା ଵିମୁତ୍ତିନ୍ତି ପଦେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ।

୩୫୬। ଇଦାନି ଯଂ ସକଵାଦିନା ‘‘ଆସଵାନଂ ଖଯେ ଞାଣଂ ସାଧାରଣ’’ନ୍ତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ସେସାନମ୍ପି ସାଧାରଣଭାଵଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ପୁନ ଆସଵାନଂ ଖଯେତିଆଦଯୋ ପରଵାଦିପଞ୍ହାଵ ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ସକଵାଦିନା ଆସଵକ୍ଖଯେ ଵିସେସାଭାଵେନ ତଂ ଞାଣଂ ସାଧାରଣନ୍ତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଇତରେସୁପି ଵିସେସାଭାଵେନ ସାଧାରଣତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା। ପୁନ ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ଆସଵକ୍ଖଯେନେଵ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅସାଧାରଣପୁଚ୍ଛା ପରଵାଦିସ୍ସେଵ। ତତ୍ଥ ଆସଵକ୍ଖଯଞାଣେ ପଟିକ୍ଖେପୋ, ସେସେସୁ ଚ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅସାଧାରଣପୁଚ୍ଛା ପରଵାଦିସ୍ସ। ସା ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ତଥାପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତେ ପଟିଞ୍ଞା, ସେସେସୁ ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତୋ ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତସ୍ସ ସାଧାରଣପୁଚ୍ଛା ପରଵାଦିସ୍ସ। ସାପି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାଵ ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତେ ପଟିକ୍ଖେପୋ। ସେସେସୁ ଚ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସାତି।

ବଲକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। ଅରିଯନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୩୫୭। ଇଦାନି ଅରିଯନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ନ କେଵଲଂ ଆସଵକ୍ଖଯଞାଣମେଵ ଅରିଯଂ, ଅଥ ଖୋ ପୁରିମାନିପି ନଵ ବଲାନି ଅରିଯାନି’’ଚ୍ଚେଵ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅରିଯନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପୁନ ଯଦି ତଂ ଅରିଯଂ, ମଗ୍ଗାଦୀସୁ ତେନ ଅଞ୍ଞତରେନ ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ମଗ୍ଗାଦିଵସେନ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ।

ପୁନ ସୁଞ୍ଞତାରମ୍ମଣାଦିଵସେନ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ସୁଞ୍ଞତା – ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ଚ ସଙ୍ଖାରସୁଞ୍ଞତା ଚ। ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତା ନାମ ଦିଟ୍ଠିଯା ପରିକପ୍ପିତେନ ସତ୍ତେନ ସୁଞ୍ଞା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ସଙ୍ଖାରସୁଞ୍ଞତା ନାମ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ସୁଞ୍ଞଂ ଵିଵିତ୍ତଂ ନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ। ତତ୍ଥ ପରଵାଦୀ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ମନସି କରୋତୀତି ପୁଟ୍ଠୋପି ନିବ୍ବାନମେଵ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସଙ୍ଖାରେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ସକଵାଦିନା ‘‘ଠାନାଟ୍ଠାନାଦିମନସିକାରୋ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ, ସୁଞ୍ଞତମନସିକାରୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ’’ତି

ଇମଂ ନଯଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ସମୋଧାନଂ ହୋତୀ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଲେସୋକାସଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନିମିତ୍ତାପଣିହିତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସତ୍ତନିମିତ୍ତାଭାୱତୋ ହି ଖନ୍ଧା ଅନିମିତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଏକଧମ୍ମସ୍ମିମ୍ପି ଆରୋପେତ୍ୱା ଠପେତବ୍ବସଙ୍ଖାତେନ ଚ ପଣିଦହିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପଣିହିତସଙ୍ଖଂ ଗତେନ ସତ୍ତପଣିଧିନା ଅପ୍ପଣିହିତା ଖନ୍ଧା। ତଣ୍ହାପଣିଧିନା ତଣ୍ହାଯ ୱା ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରପଣିଧିନା ଅପ୍ପଣିହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ମା ଇଧାପି ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୩୫୮। ତତୋ ‘‘ଯଥା ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା ଅରିଯା ଚେୱ ସୁଞ୍ଞତାଦିଆରମ୍ମଣା ଚ, କିଂ ତେ ଏୱଂ ଠାନାଟ୍ଠାନଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାପି ପଟିଞ୍ଞା ସକେ ଚ ପଟିକ୍ଖେପା ପରୱାଦିସ୍ସେୱ। ଇମିନାୱୁପାଯେନ ସେସଞ୍ଞାଣେସୁପି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠଇଯଂ ପନ ସେସାନି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅୱସାନେ ଚୁତୂପପାତଞ୍ଞାଣମେୱ ୱିଭତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ସକସମଯେପି ‘‘ଅରିଯ’’ନ୍ତି ସିଦ୍ଧେନ ଆସୱାନଂ ଖଯଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ସେସଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନୁଲୋମତୋ ଚ ପଟିଲୋମତୋ ଚ ଅରିଯଭାୱପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତା ସବ୍ବା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ସକୱାଦିସ୍ସ । ତେ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ। ପାଠଇଯଂ ପନେତ୍ଥ ପଠମନଯମାନେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସତ୍ତ ଞାଣାନି ସଙ୍ଖିତ୍ତାନୀତି।

ଅରିଯନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ୱିମୁତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୩। ଇଦାନି ୱିମୁତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ୱୀତରାଗଚିତ୍ତାନଂ ୱିମୁତ୍ତିପଯୋଜନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ପନ ମଲୀନଂ ୱତ୍ଥଂ ଧୋୱିଯମାନଂ ମଲା ୱିମୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ ରାଗତୋ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସରାଗନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ରାଗସହଗତନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତି ନାମ। ତଦା ଚ ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ସଫସ୍ସନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋପି ଯଥା ଫସ୍ସୋ ଚ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଉଭୋ ରାଗତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ରାଗସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିଂ ଅପସ୍ସମାନୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସଦୋସାଦୀସୁପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିମୁତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ୱିମୁଚ୍ଚମାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୬। ଇଦାନି ୱିମୁଚ୍ଚମାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଝାନେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ୱିମୁତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ।

ପୁନ ଏକଦେସନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଏକଦେସନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକଂ। ଯଥା ୱିମୁତ୍ତଂ, ଏକଦେସେନ ୱା ଏକଦେସେ ୱା ଅୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତି କିଂ ଏୱଂ ଏକଦେସଂ ୱିମୁତ୍ତଂ, ଏକଦେସଂ ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। କିଂ କାରଣା ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି? ‘‘ୱିମୁତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନ’’ନ୍ତି ୱିପ୍ପକତଭାୱେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଯଥା ହି କରିଯମାନା କଟାଦଯୋ ୱିପ୍ପକତତ୍ତା ଏକଦେସେନ କତା ଏକଦେସେନ ଅକତା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଇଦମ୍ପି ଏକଦେସଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଏକଦେସଂ ଅୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି। ତତୋ ପରୱାଦୀ କଟାଦୀନଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଦେସାଭାୱା ପଠମପଞ୍ହେ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁତିଯେ ୱିମୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଅପରିନିଟ୍ଠିତୱିମୁତ୍ତିତାଯ ପଟିଜାନାତି। ଲୋକିଯଜ୍ଝାନକ୍ଖଣଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନ ହି ତଂ ତଦା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତଞ୍ହି ତଦା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତେକଦେସେନ ୱିମୁଚ୍ଚମାନନ୍ତିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ତତୋ ସକୱାଦୀ ‘‘ଯଦି ତେ ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଏକଦେସଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ଏକଦେସଂ ଅୱିମୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯୋ ଏକେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତି, ସୋପି ତେ ଏକଦେସଂ ସୋତାପନ୍ନୋ, ଏକଦେସଂ ନ ସୋତାପନ୍ନୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଏକଦେସଂ ସୋତାପନ୍ନୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତଂ ୱିଧାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣପଞ୍ହେ ଯଦି ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଞ୍ଚ, ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିମୁତ୍ତଂ ଏକସ୍ମିଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ ଆପଜ୍ଜତି। କିଂ ତେ ଏୱରୂପଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୬୭। ସୁତ୍ତସାଧନେ ପଠମସୁତ୍ତଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ରାସ୍ସାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିପ୍ପକତନିଦ୍ଦେସୋ। ତସ୍ମା ଯଂ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ ଏୱଂ ଜାନତୋ

ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ଏତେହି ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ ନାମ ହୋତୀତି। ଦୁତିଯସୁତ୍ତଂ ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ରାସ୍ସାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ତେ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନତୋ ୱିମୁତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ, ଇଧ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନାଭାୱତୋ ୱିମୁତ୍ତମେୱ ସିଯା, ନ ୱିମୁଚ୍ଚମାନନ୍ତି।

ଇଦାନି ''ଯଥା ତେ ୱିପ୍ପକତୱିମୁତ୍ତିତାଯ ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ, କିଂ ଏୱଂ ୱିପ୍ପକତରାଗାଦିତାଯ ରଜ୍ଜମାନାଦୀନିପି ଅତ୍ଥୀ''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ପୁନ ଅତ୍ଥି ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପରୱାଦିନାପି ତଥାରୂପଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତେନ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ଦ୍ୱେଯେୱ କୋଟିଯୋ, ତତିଯା ନତ୍ଥୀ''ତି ଅନୁବୋଧେନ୍ତୋ ନନୁ ରତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅରତ୍ତଞ୍ଚାତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନନୁ ଭଦ୍ରମୁଖ, ରାଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ରତ୍ତଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅରତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱେୱ କୋଟିଯୋ, ରଜ୍ଜମାନଂ ନାମ ତତିଯା କୋଟି ନତ୍ଥୀତି? ଦୁଟ୍ଠାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଥ ନଂ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଠିତଂ। ୱିମୁତ୍ତିପକ୍ଖେପି ଦ୍ୱେଯେୱ କୋଟିଯୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ହଞ୍ଚି ରତ୍ତଞ୍ଚେୱାତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦି ଏତା ଦ୍ୱେ କୋଟିଯୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛସି, ଅୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ୱିମୁତ୍ତଞ୍ଚା ତି ଇମାପି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛ। କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଅୱିମୁତ୍ତଂ, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ। ୱିମୁଚ୍ଚମାନଂ ନାମାତି ପରମତ୍ଥତୋ ତତିଯା କୋଟି ନତ୍ଥୀତି।

ୱିମୁଚ୍ଚମାନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଅଟ୍ଠମକକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୬୮। ଇଦାନି ଅଟ୍ଠମକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଅନୁଲୋମଗୋତ୍ରଭୁମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସାନଂ ସମୁଦାଚାରାଭାୱତୋ ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦ୍ୱେ ପରିଯୁଟ୍ଠାନା ପହୀନାତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠି ନାମେସା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସେୱ ପହୀନା, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ, ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠମକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୋତାପନ୍ନୋତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାପକ୍ଖେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନୁସଯପକ୍ଖେ ପରିଯୁଟ୍ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସଯୋତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ''ନ ହେୱ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

ସୀଲବ୍ବତପରାମାସପକ୍ଖେପି ସୀଲବ୍ବତପରାମାସପରିଯୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୋହାରଂ ନ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ପରିଯୁଟ୍ଠାନମେୱସ୍ସ ପହୀନନ୍ତି ଲଦ୍ଧି।

୩୬୯।ମଗ୍ଗୋ ଭାୱିତୋତି ପକ୍ଖେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଭାୱେତି, ନ ଭାୱିତୋ। ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅମଗ୍ଗେନାତିଆଦିଅନୁଯୋଗେ ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ପହୀନଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଦି ହି ଅମଗ୍ଗେନ ପହୀଯେଥ, ଗୋତ୍ରଭୁପୁଗ୍ଗଲାଦୀନମ୍ପି ପହୀଯେଥାତି ଆପଜ୍ଜନତୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସକୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅଟ୍ଠମକକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୧। ଇଦାନି ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଅଟ୍ଠମକୋ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଟିଲଭତି ନାମ, ନୋ ଚସ୍ସ ପଟିଲଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ନତ୍ଥି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ନତ୍ଥି ସଦ୍ଧାତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯତୋ ସଦ୍ଧାଯ ନାନତ୍ତଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ପନ ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମନୋ, ତସ୍ସ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ଅତ୍ଥି; ଏୱଂ ଯସ୍ସ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନିପୀତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥି ମନୋ ଅତ୍ଥି ମନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତସାଧନେନାତି।

ଅଟ୍ଠମକସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୩। ଇଦାନି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଧମ୍ମୂପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ମଂସଚକ୍ଖୁମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ନାମ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ମଂସଚକ୍ଖୁନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

ପୁନ ''ମଂସଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ମଂସଚକ୍ଖୂ''ତି ପୁଟ୍ଠୋ ତଂ ମତ୍ତମେୱ ତଂ ନ ହୋତୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯାଦିସନ୍ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାସୁପି ଉଭିନ୍ନଂ

ଏକସଭାୱାଭାୱେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ୱିସଯୋତିଆଦୀସୁ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ରୂପାଯତନମେୱ ୱିସଯୋ। ମଂସଚକ୍ଖୁ ପନ ଆପାଥଗତମେୱ ପସ୍ସତି। ଇତରଂ ଅନାପାଥଗତଂ ତିରୋପକ୍କତାଦିଗତମ୍ପି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଚ ଅତିସୁଖୁମମ୍ପି ରୂପଂ ଗୋଚରୋ, ନ ତାଦିସଂ ଇତରସ୍ସାତି ଏୱମେତେସଂ ଆନୁଭାୱଗୋଚରା ଅସଦିସା।

ଉପାଦିଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଂ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛା ଯସ୍ମା ମଂସଚକ୍ଖୁ ଉପାଦିଣ୍ଣଂ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଂ, ନ ଚ ମଂସଚକ୍ଖୁମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଯସ୍ମା ‘‘ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ମଗ୍ଗୋ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ’’ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ମଂସଚକ୍ଖୁପଚ୍ଚଯା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ପସାଦୋତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। କାମାୱଚରଂ ହୁତ୍ୱାତି ପୁଚ୍ଛାପି ଯସ୍ମା ନ ମଂସଚକ୍ଖୁମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ରୂପାୱଚରଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି ପଟିଜାନାତି।

ରୂପାୱଚରଂ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପାୱଚରନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାପି ତତୋ ପରଂ ଭାୱନାଯ ଅରୂପାୱଚରକ୍ଖଣେ ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅରୂପାୱଚରିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ଅପରିଯାପନ୍ନଭାୱଂ ପନସ୍ସ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତିଯେୱ।

୩୭୪।ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ଧମ୍ମୁପତ୍ଥଦ୍ଧନ୍ତି କାମାୱଚରଧମ୍ମେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ ହୁତ୍ୱା। ପୁନ ଧମ୍ମୁପତ୍ଥଦ୍ଧନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେନ ଉପତ୍ଥଦ୍ଧଂ। ଦ୍ୱେୱ ଚକ୍ଖୂନୀତି ପୁଚ୍ଛା କିଞ୍ଚାପି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ଧମ୍ମୁପତ୍ଥଦ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଭାୱଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଚ୍ଛା ମଂସଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଦିବ୍ବସୋତକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୫। ଇଦାନି ଦିବ୍ବସୋତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକଂଯେୱ ସୋତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଚ୍ଛା ଯସ୍ମା ତଦେୱ ଧମ୍ମୁପତ୍ଥଦ୍ଧଂ ଦିବ୍ବସୋତଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଦିବ୍ବସୋତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୬। ଇଦାନି ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଇତି ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନ…ପେ… ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୬; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୬) ସୁତ୍ତଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣମେୱ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପୁନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଚ ମନସି କରୋତୀତି ପୁଚ୍ଛା ଏକଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଦ୍ୱଯାଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛା ନାନାଚିତ୍ତୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଲେସୋକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତି ଯଥା ଇମିନା ଯଥାକମ୍ମୂପଗତପଦେନ, ଏୱମେୱ ଇମେ ୱତ ଭୋନ୍ତୋ, ସତ୍ତାତିଆଦିପଦେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନାସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୭୮ ।ଆଯସ୍ମାସାରିପୁତ୍ତୋ ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଂ ଞାଣଂ ଜାନାତୀତି ଇଦଂ ସକୱାଦୀ ଯସ୍ମା ଥେରୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣାନି ନ ୱଳଞ୍ଜେତୀତି ଏକଚ୍ଚେ ନ ଜାନନ୍ତି, ତାନି ପନସ୍ସ ନେୱ ଅତ୍ଥୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ‘‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ଅଲାଭୀ ଥେରୋ’’ତି ମଞ୍ଞମାନଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେନେୱ କାରଣେନ ‘‘ଅତ୍ଥାଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂ’’ତି ପରତୋ ପୁଚ୍ଛା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଯଂକିଞ୍ଚି ସାୱକେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଥେରେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ପଟିଜାନାତି। ଇଦାନିସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତୋ ସକୱାଦୀ ନନୁ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋତିଆଦିମାହ। ଇମଞ୍ହି ଗାଥଂ ଥେରୋ ୱଳଞ୍ଜନପଣିଧିଯା ଏୱ ଅଭାୱେନ ଆହ, ନ ଅଭିଞ୍ଞାଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ। ପରୱାଦୀ ପନ ଅଭାୱେନେୱାତି ଅତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧିଯା ଥେରସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣମେୱ ଅତ୍ଥି, ନୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ହି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂ’’ତି।

ଯଥାକମ୍ମୂପଗତଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ସଂୱରକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୭୯। ଇଦାନି ସଂୱରକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ତାୱତିଂସେ ଦେୱେ ଉପାଦାୟ ତତୁତ୍ତରି ଦେୱେସୁ ଯସ୍ମା ତେ ପଞ୍ଚ ୱେରାନି ନ ସମାଚରନ୍ତି, ତସ୍ମା ସଂୱରୋ ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ୱେରସମୁଦାଚାରଂ ଅପସ୍ସତୋ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ଯସ୍ମା ସଂୱରୋ ନାମ ସଂୱରିତବ୍ବେ ଅସଂୱରେ ସତି ହୋତି, ତସ୍ମା ଅସଂୱରପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଦେୱେସୁ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ।

ଅତ୍ଥି ମନୁସ୍ସେସୁତିଆଦି ସଂୱରେ ସତି ଅସଂୱରସ୍ସ ଅସଂୱରେ ଚ ସତି ସଂୱରସ୍ସ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୮୦।ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀତି ଆଦିପଞ୍ହେସୁ ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଅସମାଚରଣୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା, ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ନତ୍ଥିତାୟ ପଟିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିଲୋମପଞ୍ହୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାୟେୱ।

ଅୱସାନେ ନତ୍ଥି ଦେୱେସୁ ସଂୱରୋତିପଞ୍ହେ ପାଣାତିପାତାଦୀନି କତ୍ୱା ପୁନ ତତୋ ସଂୱରାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତୋ ଛଲୱସେନ ଯଦି ସଂୱରୋ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେ ଦେୱା ପାଣାତିପାତିନୋତିଆଦିପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଦେୱାନଂ ୱେରସମୁଦାଚାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ନହେୱନ୍ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଏୱଂ ପତିଟ୍ଠିତା ପନ ଲଦ୍ଧି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତୀତି।

ସଂୱରକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଅସଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୧। ଇଦାନି ଅସଞ୍ଞକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ୱିନା ୱିଞ୍ଞାଣେନ ପଟିସନ୍ଧି ନାମ ନତ୍ଥି। ‘‘ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦା ଚ ପନ ତେ ଦେୱା ତମ୍ହା କାୟା ଚୱନ୍ତୀ’’ତି ୱଚନତୋ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନମ୍ପି ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ସଞ୍ଞା ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ନଂ ସକୱାଦୀ ‘‘କିଂ ତେ ତଂ ଠାନଂ ସଞ୍ଞାଭୱୋ’’ତିଆଦୀହି ଚୋଦେତୁଂ ସଞ୍ଞାଭୱୋ ସଞ୍ଞାଗତୀତିଆଦିମାହ। ତଂ ସବ୍ବଂ ତତୋ ପରଞ୍ଚ ପାଠଇନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅସଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୨। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୪। ଇଦାନି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନ’’ନ୍ତି ୱଚନତୋ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ସଞ୍ଞା ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ପାଠଇନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନକଥାୱଣ୍ଣନା।

ତତିୟୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଚତୁତ୍ଥୱଗ୍ଗୋ

୧। ଗିହିସ୍ସ ଅରହାତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୭। ଇଦାନି ଗିହିସ୍ସ ଅରହାତି କଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଯସକୁଲପୁତ୍ତାଦୀନଂ ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନେ ଠିତାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ''ଗିହି ଅସ୍ସ ଅରହା''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଗିହିସ୍ସାତି ଯୋ ଗିହିସଂଯୋଜନସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୟ ଗିହି, ସୋ ଅରହଂ ଅସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରୱାଦୀ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଗିହିବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିଜାନାତି। ଇଦାନିସ୍ସ ''ଗିହି ନାମ ଗିହିସଂଯୋଜନେନ ହୋତି, ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେନ। ଯଥାହ ଭଗୱା –

'ଅଲଙ୍କତୋ ଚେପି ସମଂ ଚରେୟ୍ୟ,

ସନ୍ତୋ ଦନ୍ତୋ ନିୟତୋ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ;

ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାୟ ଦଣ୍ଡଂ,

ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୋ ସମଣୋ ସ ଭିକ୍ଖୂ'''ତି। (ଧ। ପ। ୧୪୨);

ଇମଂ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅତ୍ଥି ଅରହତୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଗିହିସ୍ସ ଅରହାତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଉପପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୮। ଇଦାନି ଉପପତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଓପପାତିକୋ ହୋତି ତତ୍ଥପରିନିବ୍ବାୟୀ''ତିୱଚନାନି (ପୁ। ପ। ୩୫-୪୦) ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପପତ୍ତିଯା ଅରହାତି ଲଦ୍ଧି, ''ଯେସଂ ୱା ଉପହଚ୍ଚପରିନିବ୍ବାୟୀ''ତି ପଦଂ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ''ଉପପଜ୍ଜପରିନିବ୍ବାୟୀ''ତି ପରିଯାପୁଣନ୍ତାନଂ ସହ ଉପପତ୍ତିଯା ଅରହା ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଉପପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ନାମ ଲୋକିୟଂ, ତେନ ସୋତାପନ୍ନାଦୟୋପି ନ ହୋନ୍ତି, ପଗେୱ ଅରହା। ତସ୍ମାସ୍ସ ଇମଂ ନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସହ ଉପପତ୍ତିଯା ସୋତାପନ୍ନୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

୩୮୯।ସାରିପୁତ୍ତୋତିଆଦି ଇମେସୁ ମହାଥେରେସୁ କୋ ଏକୋପି ସହ ଉପପତ୍ତିଯା ଅରହା ନାମାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୯୦।ଉପପତ୍ତେସିୟେନାତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ। ତଞ୍ହି ଉପପତ୍ତିଂ ଏସତି ଗୱେସତି, ତସ୍ମା ଉପପତ୍ତେସିୟନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଉପପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ଅନାସୱକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୧। ଇଦାନି ଅନାସୱକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଧମ୍ମା ଅନାସୱସ୍ସ ଅରହତୋ, ସବ୍ବେ ତେ ଅନାସୱାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଅରହତୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଅନାସୱା ନାମ ମଗ୍ଗାଦୟୋ, କିଂ ତସ୍ସ ତେୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗୋ ଫଲନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚକ୍ଖୁ ଅନାସୱନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ତସ୍ସ ସାସୱତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିୟଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅନାସୱସ୍ସେତନ୍ତି ପଟିଜାନାତି।

୩୯୨। ଚୀୱରପଞ୍ହେ ଏକୋୱ ଧମ୍ମୋ ଅନାସୱୋ ସାସୱୋ ଚ ହୋତୀତି ଲକ୍ଖଣୱିରୋଧଭୟା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିୟଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅନାସୱସ୍ସ ହୁତ୍ୱା

ସାସଓସ୍ସ ହୋତୀତି ପଟିଜାନାତି। ତଞ୍ଞେଓ ଅନାସଓନ୍ତି ପଞ୍ହାଦ୍ୱଯେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ସକୱାଦୀ ପନ ତଞ୍ଞେଓାତି ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ''ମଗ୍ଗୋ ଅନାସଓୋ ହୁତ୍ୱା''ତିଆଦୀହି ଚୋଦେତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଅନାସଓକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୩। ଇଦାନି ସମନ୍ନାଗତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ସମନ୍ନାଗମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖଣେ ସମଙ୍ଗୀଭାୱସମନ୍ନାଗମୋ ଚ ରୂପାୱଚରାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଭୂମିପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟିଲାଭସମନ୍ନାଗମୋ ଚ। ସୋ ଯାୱ ଅଧିଗତୱିସେସା ନ ପରିହାଯତି, ତାୱଦେୱ ଲବ୍ଭତି। ଯେସଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଇମେ ଦ୍ୱେ ସମନ୍ନାଗମେ ଅଞ୍ଞୋ ଉପପତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ଏକୋ ସମନ୍ନାଗମୋ ନାମ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେସଂ ପତ୍ତିଧମ୍ମୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥୀତି ଅନୁବୋଧନତ୍ଥଂ ଅରହା ଚତୂହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥସ୍ସ ''ଯଦି ତେ ଅରହା ଚତୂହି ଖନ୍ଧେହି ୱିଯ ଚତୂହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯେ ଚତୂସୁ ଫଲେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଫସ୍ସାଦଯୋ, ତେହି ତେ ଅରହତୋ ସମନ୍ନାଗତତା ପାପୁଣାତୀ''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଅରହା ଚତୂହି ଫସ୍ସେହୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ପରୱାଦିନା ଏକକ୍ଖଣେ ଚତୁନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଅନାଗାମିପଞ୍ହାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୯୫।ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଲାଭୀ; ପୁନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପନ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗନ୍ତିଆଦି ଯଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋ, ତେନସ୍ସ ପୁନ ଅସମନ୍ନାଗମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ।

୩୯୬।ତେହି ଚ ଅପରିହୀନୋତି ପଞ୍ହେ ଯସ୍ମା ଯଥା ପଚ୍ଚନୀକସମୁଦାଚାରେନ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ପରିହାଯନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରା। ମଗ୍ଗେନ ହି ଯେ କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତି, ଫଲେନ ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି, ତେ ତଥା ପହୀନାୱ ତଥା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧାଯେୱ ଚ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସକୱାଦିନା ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପରତୋ ''ଅରହତା ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ପଟିଲଦ୍ଧା''ତିଆଦୀସୁ ପକାସିତୋଯେୱ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଉପେକ୍ଖାସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୭।ଅରହାଛହି ଉପେକ୍ଖାହୀତି କଥାଯପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରହା ହି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଉପେକ୍ଖାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଭବ୍ବତାଯ ତାହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଏକକ୍ଖଣେ ସବ୍ବାସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନାତି।

ଉପେକ୍ଖାସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ବୋଧିଯାବୁଦ୍ଧୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୮। ଇଦାନି ବୋଧିଯା ବୁଦ୍ଧୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ବୋଧୀତି ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସାପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା ଯେସଂ ଯଥା ଓଦାତେନ ୱଣ୍ଣେନ ଓଦାତୋ, ସାମେନ ୱଣ୍ଣେନ ସାମୋ, ଏୱଂ ବୋଧିଯା ବୁଦ୍ଧୋତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ଚ ଅନୁଯୋଗୋ ଚ ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ଇତରସ୍ସ।

ଅତୀତାଯାତି ପଞ୍ହେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଲାଭଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ କିଚ୍ଚୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋ କିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଯଂ ତେନ ତାଯ କରଣୀଯଂ କତଂ, ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହାଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି। ଲେସୋକାସଂ ପନ ଅଦତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅନାଗତପଞ୍ହେ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ''ଅଗମା ରାଜଗହଂ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୧୦) ଅନାଗତାଯ ବୋଧିଯା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ପଟିଜାନାତି। ବୋଧିକରଣୀଯଂ କରୋତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ କିଚ୍ଚାଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଯଦି ନ କରେୟ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧୋତି ନ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମା ଅୱସ୍ସଂ କରିସ୍ସତି, ତସ୍ମା କରୋତିଯେୱ ନାମାତି ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଲେସୋକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠୋ

ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଞ୍ହୋ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନାଯ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଏୱ।

୩୯୯। ତିସ୍ସୋ ବୋଧିଯୋ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ତୀହିପି ବୁଦ୍ଧୋତି ୱଚନଭାୱତୋ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ତୀହିତି ପୁଟ୍ଠୋ ସବ୍ବାସଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ଲେସୋକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ସତତଂ ସମିତନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୋଧିଯାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ବୋଧିଯା ଅଭାୱକ୍ଖଣେ ଅବୁଦ୍ଧଭାୱାପତ୍ତିତୋ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ନନୁ ବୋଧିପଟିଲାଭାତି ପଞ୍ହେ ପନ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ବୋଧିସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋତି ସମ୍ମୁତିସବ୍ଭାୱତୋ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେୱ। ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନିତ୍ୱା ହଞ୍ଚୀତି ଲଦ୍ଧିଟ୍ଠପନା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଇଦାନିସ୍ସ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ବୋଧିପଟିଲାଭା ବୁଦ୍ଧୋତି ବୋଧିଯା ବୁଦ୍ଧୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ''କିଂ ତେ ଯସ୍ମା ବୋଧିପଟିଲାଭା ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ବୋଧିଯା ବୁଦ୍ଧୋ''ତି। ଇତରୋ ''ବୋଧିପଟିଲାଭୋ ନାମ ବୋଧିଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାଯପି ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋୟେୱ। ବୋଧି ନାମ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଞାଣ''ନ୍ତି ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋୱ ପୁନ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ସକୱାଦିନା ବୋଧିପଟିଲାଭା ବୋଧୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ୱଚନୋକାସଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି।

ବୋଧିଯାବୁଦ୍ଧୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଇତି ଇମା ତିସ୍ସୋପି କଥା ଉତ୍ତରାପଥକାନଂୟେୱ।

୭। ଲକ୍ଖଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୦। ଇଦାନି ଲକ୍ଖଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ୟେହି ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦ୍ୱେୱ ଗତିଯୋ ଭୱନ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୮) ଇମଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ଲକ୍ଖଣସମନ୍ନାଗତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋୱ ହୋତୀତି ୟେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

ଚକ୍କୱତ୍ତିସତ୍ତୋତି ପଞ୍ହେସୁ ଯସ୍ମା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ସତ୍ତୋପି ଚ ବୋଧିସତ୍ତୋପି, ତସ୍ମା ଅବୋଧିସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ବୋଧିସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୪୦୨।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସିମାନୀତିସୁତ୍ତଂ ବୋଧିସତ୍ତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ପଚ୍ଛିମେ ଭୱେ ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଇତରେସୁ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ତସ୍ମା ଆଭତମ୍ପି ଅନାଭତସଦିସମେୱାତି।

ଲକ୍ଖଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୩। ଇଦାନି ନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୟେସଂ ଘଟିକାରସୁତ୍ତେ ଜୋତିପାଲସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ସନ୍ଧାଯ ''ବୋଧିସତ୍ତୋ କସ୍ସପଭଗୱତୋ ପାୱଚନେ ଓକ୍କନ୍ତନିଯାମୋ ଚରିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ଯସ୍ମା ନିଯାମୋତି ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ, ବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ପାରମୀପୂରଣଂ ଅଞ୍ଞା ନିଯାମୋକ୍କନ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଭୱେୟ୍ୟ, ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ ସାୱକୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ନ ଚେତମେୱଂ। କେୱଲଞ୍ହି ନଂ ବୁଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେ ଠତ୍ୱା – ''ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ପୁନ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ପଚ୍ଛିମଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଜୋତିପାଲକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେୱ। ସାୱକୋ ହୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନୁସ୍ସୱିଯୋତି ଅନୁସ୍ସୱେନ ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମୋ। ପଚ୍ଛିମଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଜୋତିପାଲକାଲେ ଅନୁସ୍ସୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୪୦୪।ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତିଆଳାରଞ୍ଚ ରାମପୁତ୍ତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋତିଆଦି ''ଓକ୍କନ୍ତନିଯାମାୱ ସାୱକା ହୋନ୍ତି, ନ ଇତରେ ଓକ୍କନ୍ତନିଯାମା ଏୱରୂପା ହୋନ୍ତୀ''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ସାୱକୋ ଜାତିଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ଯାଯ ଜାତିଯା ସାୱକୋ, ତଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅସାୱକୋ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ

ସୋତାପନ୍ନାଦିସାୱକଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ନିୟାମୋକ୍କନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଅପରାପି ସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୬। ଇଦାନି ଅପରାପି ସମନ୍ନାଗତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଭିଧମ୍ମୱସେନ ତୀହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଚତୂହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗତକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅପରାପି ସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ସବ୍ବସଂୟୋଜନପ୍ପହାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୩। ଇଦାନି ସଂୟୋଜନପ୍ପହାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ନିପ୍ପରିୟାୟେନେୱ ସବ୍ବସଂୟୋଜନପ୍ପହାନଂ ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପୁନ ସବ୍ବେ ସଂୟୋଜନାତି ପୁଟ୍ଠୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗତ୍ତୟେନ ପହୀନେ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିୟଂ ପୁଟ୍ଠୋ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିଜାନାତି। ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁପି ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହୀନଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସପ୍ପହାନଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ଏସେୱ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥାତି।

ସବ୍ବସଂୟୋଜନପ୍ପହାନକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଚତୁତ୍ଥୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ପଞ୍ଚମୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱିମୁତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୮। ଇଦାନି ୱିମୁତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନା, ମଗ୍ଗୋ, ଫଲଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣନ୍ତି ନାମଂ। ତେସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା, ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିଭାୱେନ ୱା ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଂ। ମଗ୍ଗୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତି, ଫଲଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ ପନ ୱିମୁତ୍ତିଂ ଜାନାତୀତି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଂ। ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧେ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣେ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଫଲଞାଣମେୱ ୱିମୁତ୍ତି। ସେସାନି ''ୱିମୁତ୍ତାନୀ''ତି ୱା ''ଅୱିମୁତ୍ତାନୀ''ତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ତସ୍ମା ''ଇଦଂ ନାମ ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଂ ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଅୱିସେସେନେୱ ''ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଂ ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ଯଂକିଞ୍ଚୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀନି ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଟିପନ୍ନସ୍ସାତି ପୁଟ୍ଠୋ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନାସୱତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଫଲେ ଠିତସ୍ସ ଞାଣଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିମୁତ୍ତଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ପୁନ ସକୱାଦୀ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାତିଆଦିମାହ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିମୁତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅସେଖଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୨୧। ଇଦାନି ଅସେଖକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରାଦଯୋ ସେଖା ''ଉଚ୍ଚଆରୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅସେଖେ ଜାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ସେଖସ୍ସ ଅସେଖଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତସ୍ସ ଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋତ୍ରଭୁନୋତିଆଦି ହେଟ୍ଠିମାଯ ଭୂମିଯଂ ଠିତସ୍ସ ଉପରୂପରିଞାଣସ୍ସ ଅଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ସେଖୋ ''ଉଚ୍ଚଆରୋ ଭଗୱା''ତି ଜାନାତୀତି ପରୱାଦୀ ଅସେଖେ ଭଗୱତି ପୱତ୍ତତ୍ତା ତଂ ଅସେଖଞାଣନ୍ତି ଇଚ୍ଛତି, ନ ପନେତଂ ଅସେଖଂ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ପତିଟ୍ଠାପିତାପି ଲଦ୍ଧି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତାୱ ହୋତୀତି।

ଅସେଖଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ୱିପରୀତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୨୪। ଇଦାନି ୱିପରୀତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଯ୍ୱାଯଂ ପଥୱୀକସିଣେ ପଥୱୀସଞ୍ଞୀ ସମାପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ତଂ ଞାଣଂ ୱିପରୀତଞାଣ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପଥୱିଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନନିମିତ୍ତଞ୍ହି ନ ପଥୱୀଯେୱ, ତତ୍ର ଚାଯଂ ପଥୱୀସଞ୍ଞୀ। ତସ୍ମା ୱିପରୀତଞାଣନ୍ତି ଅଯମେତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋ ସକୱାଦୀ ''ଲକ୍ଖଣପଥୱୀପି ସସମ୍ଭାରପଥୱୀପି ନିମିତ୍ତପଥୱୀପି ପଥୱୀଦେୱତାପି ସବ୍ବା ପଥୱୀଯେୱ, ତାସୁ ପଥୱୀତି ଞାଣଂ ୱିପରୀତଂ ନ ହୋତି। ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିୱିପରିଯେସୋ ପନ ୱିପରୀତଞାଣଂ ନାମ। କିଂ ତେ ଇଦଂ ଏତେସୁ ଅଞ୍ଞତର''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ୱିପଲ୍ଲାସଲକ୍ଖଣାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ପଥୱୀନିମିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

କୁସଲନ୍ତି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି ଅରହତୋତି ପଞ୍ହେସୁପି ୱିପଲ୍ଲାସଲକ୍ଖଣାଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଥୱୀନିମିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସବ୍ବେୱ ପଥୱୀତି ସବ୍ବଂ ତଂ ପଥୱୀକସିଣଂ ଲକ୍ଖଣପଥୱୀଯେୱ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ସକୱାଦୀ ତଥା ଅଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନନୁ ପଥୱୀ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ଚ କୋଚି ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋ ସମାପଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ । ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନନୁ ନିମିତ୍ତପଥୱୀ ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ଥି ଚ କୋଚି ତଂ ପଥୱିଂ ପଥୱିତୋଯେୱ ସମାପଜ୍ଜତି, ନ ଆପତୋ ୱା ତେଜତୋ ୱାତି। ପଥୱୀ ଅତ୍ଥୀତିଆଦି ''ଯଦି ଯଂ ଯଥା ଅତ୍ଥି, ତଂ ତଥା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଞାଣଂ ୱିପରୀତଂ ହୋତି, ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥି, ତମ୍ପି ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବୱିପରିଯେସସମୁଗ୍ଘାତନଂ ମଗ୍ଗଞାଣମ୍ପି ତେ ୱିପରୀତଂ ହୋତୂ''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ୱିପରୀତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୨୮-୪୩୧। ଇଦାନି ନିଯାମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିସ୍ସତି, ତଂ ‘‘ଭବ୍ବୋ ଏସ ଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେତୁ’’ନ୍ତି ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଜାନାତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅନିଯତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ସତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନିଯାମଗମନାଯ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅନିଯତସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ନିଯାମଗମନାଯାତି ନିଯାମୋ ୱୁଚ୍ଚତି ମଗ୍ଗୋ, ମଗ୍ଗଗମନାଯ ମଗ୍ଗୋକ୍କମନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନସ୍ସ ଞାଣଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱା ‘‘ଭବ୍ବୋ ଅଯ’’ନ୍ତି ଜାନାତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ।

ଅଥସ୍ସ ସକୱାଦୀ ଅଯୁତ୍ତୱାଦିତଂ ଦୀପେତୁଂ ନିଯତସ୍ସାତି ୱିପରୀତାନୁଯୋଗମାହ। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ମଗ୍ଗେନ ନିଯତସ୍ସ ଅନିଯାମଗମନାଯ ଞାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯେ ନତ୍ଥିଭାୱେନ ପଟିଜାନାତି। ତତିଯେ ଅନିଯତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ଲଦ୍ଧିୱିରୋଧେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପଠମପଞ୍ହମେୱ ଚତୁତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ନିଯତସ୍ସ ନିଯାମଗମନାଦିୱସେନ ତଯୋ ପଞ୍ହା କତା। ତେସୁ ପଠମେ ଯସ୍ମା ଆଦିମଗ୍ଗେନ ନିଯତସ୍ସ ପୁନ ତଦତ୍ଥାଯ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯେ ନତ୍ଥିଭାୱେନେୱ ପଟିଜାନାତି। ତତିଯେ ଲଦ୍ଧିୱିରୋଧେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପଠମପଞ୍ହଂ ଅଟ୍ଠମଂ କତ୍ୱା ଅନିଯତସ୍ସ ଅନିଯାମଗମନାଦିୱସେନ ତଯୋ ପଞ୍ହା କତା। ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁନ ପଠମପଞ୍ହମେୱ ଦ୍ୱାଦସମଂ କତ୍ୱା ତଂମୂଲକା ଅତ୍ଥି ନିଯାମୋତିଆଦଯୋ ପଞ୍ହା କତା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନିଯାମଗମନାଯ ଞାଣଂ ନାମ ମଗ୍ଗଞାଣମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ନିଯାମୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ନିଯାମୋତି ୱୁତ୍ତେ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଞାଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପଟିଜାନାତି। ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଚ୍ଚନୀକଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଗୋତ୍ରଭୁନୋତିଆଦି ଯେନ ଯଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା ଜାନାତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେନ ଜାନାତି, ନ ତସ୍ସ ନିଯାମଗମନଞାଣସବ୍ଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଇମିନା କାରଣେନ ପତିଟ୍ଠିତାପିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଯେୱାତି।

ନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ପଟିସମ୍ଭିଦାକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୨-୪୩୩। ଇଦାନି ପଟିସମ୍ଭିଦାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ଅରିଯାନଂ ଞାଣଂ, ସବ୍ବଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବଂ ଞାଣଂ ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସମ୍ମୁତିଞାଣପଞ୍ହେସୁ ପଥୱୀକସିଣସମ୍ମୁତିଯଂ ସମାପତ୍ତିଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନିରୁତ୍ତିଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଯେ କେଚି ସମ୍ମୁତିନ୍ତି ପଞ୍ହେ ପୁଥୁଜ୍ଜନେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଚେତୋପରିଯାଯପଞ୍ହେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅରିଯସ୍ସ ଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସବ୍ବା ପଞ୍ଞାତିପଞ୍ହେସୁ କସିଣସମାପତ୍ତିପଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପଥୱୀକସିଣସମାପତ୍ତିନ୍ତିଆଦି ‘‘ଯା ଏତେସୁ ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ପଞ୍ଞା, କିଂ ସବ୍ବା ସା ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନହି ସବ୍ବଂ ଞାଣନ୍ତି ଯସ୍ମା ସବ୍ବା ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞା ପଟିସମ୍ଭିଦା , ତସ୍ମା ସବ୍ବନ୍ତି ୱଚନଂ ସାମଞ୍ଞଫଲେନ ସବ୍ବଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି।

ପଟିସମ୍ଭିଦାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ସମ୍ମୁତିଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୪-୪୩୫। ଇଦାନି ସମ୍ମୁତିଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚଂ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚନ୍ତି ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି। ଯେ ପନ ଏୱଂ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱଚନସାମଞ୍ଞେନ ସମ୍ମୁତିଞାଣମ୍ପି ‘‘ସଚ୍ଚାରମ୍ମଣମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକା; ତେ ଅଯୁତ୍ତୱାଦିନୋତି ତେସଂ ୱାଦୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ଅଯଂ କଥା ଆରଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚମ୍ହୀତି ସମ୍ମୁତିଂ ଅନୁପୱିଟ୍ଠେ ସଚ୍ଚମ୍ହି। ପଚ୍ଚତ୍ତେ ୱା ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୁତିଞାଣଂ ସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଞ୍ଞେୱାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ନଂ ‘‘ଯଦି ତଂ ଅୱିସେସେନ ସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଞ୍ଞେୱ, ତେନ ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞାଦୀନି କରେଯ୍ୟା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ତେନ ଞାଣେନାତିଆଦିମାହ।

ସମ୍ମୁତିଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୬-୪୩୮। ଇଦାନି ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚେତୋପରିଯାଯେ ଞାଣନ୍ତି ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତଂ ଞାଣଂ

ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥସ୍ସ ‘‘ଯୋ ସରାଗାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି, ତସ୍ସ ରାଗାଦଯୋପି ଆରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଞେୱା’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ନନୁ ଅତ୍ଥି କୋଚୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଫସ୍ସାରମ୍ମଣେତି ଫସ୍ସସଙ୍ଖାତେ ଆରମ୍ମଣେ। ୱେଦନାରମ୍ମଣେତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁନ ଫସ୍ସାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନଲକ୍ଖଣଂ ମନସିକରୋତୋ ଫସ୍ସୋୱାରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ପଟିଜାନାତି। କିଂ ପନେତଂ ଫସ୍ସପରିଯାଯେ ଞାଣନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ତାଦିସସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦାନି ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଲଦ୍ଧି, ତଦେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ନନୁ ଚେତୋପରିଯାଯେ ଞାଣନ୍ତିଆଦିମାହ। ସା ପନେସା ୱଚନମତ୍ତାଭିନିୱେସେନ ପତିଟ୍ଠାପିତାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତାୱ ହୋତୀତି।

ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଅନାଗତଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୩୯-୪୪୦। ଇଦାନି ଅନାଗତଞ୍ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନାଗତଂ ନାମ ଅନ୍ତରମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଅନନ୍ତରମ୍ପି। ତେସୁ ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତେନେୱ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ଅନନ୍ତରେ, ତଥା ଏକୱୀଥିଏକଜୱନପରିଯାପନ୍ନେପି। ତତ୍ଥ ଯେ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଅନାଗତେ ଞାଣଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକା; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଂ ତେ ଅନାଗତେ ଞାଣଂ, କିଂ ତେନ ଅନନ୍ତରଂ ଅନାଗତଂ ମୂଲାଦିୱସେନ ଜାନାତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅନାଗତଂ ମୂଲତୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମୂଲତୋତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି କାରଣୱେୱଚନାନେୱ। କାରଣଞ୍ହି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ କରୋତି, ତଂ ତତ୍ଥ ମୂଲଯତି ପତିଟ୍ଠାତୀତି ମୂଲଂ। ତତୋ ଚ ତଂ ହିନୋତି ପୱତ୍ତଯତୀତି ହେତୁ। ତଦେୱ ତଂ ନିଦେତି ‘‘ହନ୍ଦ ନଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି। ନିଯ୍ୟାତେତି ୱିଯାତି ନିଦାନଂ। ତତୋ ତଂ ସମ୍ଭୱତୀତି ସମ୍ଭୱୋ। ପଭୱତୀତି ପଭୱୋ। ତତ୍ଥ ଚ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାତି, ତଂ ୱା ନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ତଦେୱ ନଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣଂ। ତଦେୱ ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ତତୋ ନଂ ସମୁଦେତୀତି ସମୁଦଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନନ୍ତରଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେହାକାରେହି ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ତସ୍ମା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନାଗତଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯତନ୍ତି ଯା ଅନନ୍ତରାନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହେତୁପଚ୍ଚଯତା, ତଂ ଜାନାତି। ଯେ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତେ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗୋତ୍ରଭୁନୋତିଆଦି ଯସ୍ମିଂ ଅନାଗତେ ଞାଣଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପାଟଲିପୁତ୍ତସ୍ସାତି ସୁତ୍ତଂ ଯସ୍ମିଂ ଅନାଗତେ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆହଟଂ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ନ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଅନାଗତେ ଞାଣସ୍ସ ସାଧକଂ; ତସ୍ମା ଅନାହଟମେୱାତି।

ଅନାଗତଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୪୧-୪୪୨। ଇଦାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦିଟ୍ଠେସୁ ତମ୍ପି ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀ’’ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ଅୱିସେସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଏକତୋ ଅଭାୱା ତେନେୱ ଞାଣେନ ତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ହୋତୀ’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ତେନାତି ଅନୁଯୋଗୋ ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ତେନେୱ ତଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ସନ୍ତତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେୱ। ପଟିପାଟିତୋ ଭଙ୍ଗଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନେନେୱ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଞାଣଂ ପସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନ ଞାଣେନ ତଂ ଞାଣଂ ଜାନାତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେନ ଫସ୍ସେନ ତଂ ଫସ୍ସନ୍ତିଆଦୀନିସ୍ସ ଲେସୋକାସନିୱାରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି । ଯଂ ପନେତେନ ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନନୁ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନଯତୋ ତଂ ଞାଣଂ ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ନ ଆରମ୍ମଣତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତସ୍ମା ଏୱଂ ପତିଟ୍ଠିତାପିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଫଲଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୪୩-୪୪୪। ଇଦାନି ଫଲେ ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ବୁଦ୍ଧାପି ସତ୍ତାନଂ ଅରିଯଫଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି ସାୱକାପି, ଇତି ଇମିନା ସାମଞ୍ଞେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ସାୱକାନମ୍ପି ତେନ ତେନ ସତ୍ତେନ ପତ୍ତବ୍ବେ ଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସାୱକସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ସାୱକସ୍ସ ଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଯଥା ବୁଦ୍ଧା ସମାନେପି ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ

ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେନ ‘ଅଯଂ ଏକବୀଜୀ, ଅଯଂ କୋଲଂକୋଲୋ, ଅଯଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ’ତି ଫଲସ୍ସକତଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ସାୱକୋପୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ସାୱକୋ ଫଲସ୍ସ କତଂ ପଞ୍ଞପେତୀତି ଆହ। ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଅତ୍ଥି ସାୱକସ୍ସ ଫଲପରୋପରିଯତ୍ତୀତିଆଦି ଫଲେ ଞାଣସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ବୁଦ୍ଧାନଂ ‘‘ଇଦଂ ଫଲଂ ପରଂ, ଇଦଂ ଓପର’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଫଲାନଂ ଉଚ୍ଚାୱଚଭାୱଜାନନସଙ୍ଖାତା ଫଲେ ପରୋପରିଯତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି। ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପୁଗ୍ଗଲପରୋପରିଯତ୍ତିଯୋ, ତାସଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତେସଂ ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱସେନ ତଂ ତଂ ଫଲଂ ଜାନନ୍ତି, କିଂ ତେ ସାୱକସ୍ସାପି ଏତା ପରୋପରିଯତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ଥୀତି।

ଅତ୍ଥି ସାୱକସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତୀତିଆଦୀନିପି ‘‘ଯଦି ତେ ସାୱକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଇମା ହି ପିସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତୀହି ଭୱିତବ୍ବଂ। କିମସ୍ସ ତା ଅତ୍ଥି, ସକ୍କୋତି ସୋ ଏତା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ଅତ୍ତନୋ ବଲେନ ଜାନିତୁଂ ୱା ପଞ୍ଞପେତୁଂ ୱା’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ସାୱକୋ ଜିନୋତିଆଦି ‘‘ଯଦି ସାୱକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସ୍ୱେୱ ଜିନୋ’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସାୱକୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ପଞ୍ହେପି ଅଯମେୱ ନଯୋ। ଅଞ୍ଞାଣୀତି ପଞ୍ହେ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିହତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ନ ପନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋୱ ପରୱାଦୀୱାଦୋତି।

ଫଲଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

ପଞ୍ଚମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

ମହାପଣ୍ଣାସକୋ ସମତ୍ତୋ।

୬। ଛଟ୍ଠଵଗ୍ଗୋ

୧। ନିୟାମକଥାଵଣ୍ଣନା

୪୪୫-୪୪୭। ଇଦାନି ନିୟାମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନିୟାମୋତି ''ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତ''ନ୍ତି (ପୁ॰ ପ॰ ୧୩) ଵଚନତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ନିରୁଦ୍ଧେପି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅନିୟତୋ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ସୋ ନିୟାମୋ ନିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ଅସଙ୍ଖତୋ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତୋ ''ଯଦି ସୋ ଅସଙ୍ଖତୋ, ଏଵରୂପେନ ତେନ ଭଵିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନନ୍ତିଆଦିମାହ। ସଂସନ୍ଦନପୁଚ୍ଛା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାୟେଵ।

ଅତ୍ଥିକେଚୀତିଆଦି ନିୟାମସ୍ସ ସଙ୍ଖତଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗୋ ଅସଙ୍ଖତୋତିପଞ୍ହେ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଭାଵତୋ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି। ନିୟାମୋ ସଙ୍ଖତୋତିପଞ୍ହେ ନିରୁଦ୍ଧେପି ମଗ୍ଗେ ନିୟାମସ୍ସ ଅତ୍ଥିତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସୋତାପତ୍ତିନିୟାମୋତିଆଦିପଞ୍ହେସୁପି ଅନୁଲୋମତୋ ଚ ପଟିଲୋମତୋ ଚ ଇମିନାଵ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଚ ଅସଙ୍ଖତାନୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖତାନଂ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିୟଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମାନଂ ନିୟାମଵଚନତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅସଙ୍ଖତଭାଵତୋ ପଟିଜାନାତି। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟାମପଞ୍ହୋ ନିୟାମଵଚନମତ୍ତେନ ଅସଙ୍ଖତତାୟ ଅୟୁତ୍ତଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତୋତି।

ନିୟାମକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାଵଣ୍ଣନା

୪୪୮। ଇଦାନି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ନିଦାନଵଗ୍ଗେ ''ଉପ୍ପାଦା ଵା ତଥାଗତାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦା ଵା ତଥାଗତାନଂ ଠିତାଵ ସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା''ତିଆଦିଵଚନତୋ (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୨୦) ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଅସଙ୍ଖତୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିୟାନଞ୍ଚ ମହିସାସକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

୪୪୯।ଅଵିଜ୍ଜାଅସଙ୍ଖତାତି ଆଦୟୋ ପଞ୍ହା ଅଵିଜ୍ଜାଦୀନଂୟେଵ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତା। ଯେନ ପନତ୍ଥେନ ତତ୍ଥ ଏକେକଂ ଅଙ୍ଗଂ ''ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ସୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଵିଭଙ୍ଗେ ଵୁତ୍ତୋୟେଵ।

୪୫୧।ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରାତି ଯା ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତାତିଆଦି ଯେନ ସୁତ୍ତେନ ଲଦ୍ଧି ପତିଟ୍ଠାପିତା, ତସ୍ସେଵ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନେନ ଲଦ୍ଧିଭିନ୍ଦନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯା ଅୟଂ ହେଟ୍ଠା ''ଠିତାଵ ସା ଧାତୁ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ଧମ୍ମନିୟାମତା''ତି ଵୁତ୍ତା ନ ସା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଵିଜ୍ଜାଦୀହି ଓିସୁଂ ଏକା ଅତ୍ଥି। ଅଵିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପନ ପଚ୍ଚୟାନଂୟେଵେତଂ ନାମଂ। ଉପ୍ପନ୍ନେପି ହି ତଥାଗତେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି ଅଵିଜ୍ଜାତୋ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭଵନ୍ତି, ସଙ୍ଖାରାଦୀହି ଚ ଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତସ୍ମା ''ଅଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା''ତି ଯା ଏତସ୍ମିଂ ପଦେ ସଙ୍ଖାରଧମ୍ମାନଂ କାରଣଟ୍ଠେନ ଠିତତାତି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା। ତେସଂୟେଵ ଚ ଧମ୍ମାନଂ କାରଣଟ୍ଠେନେଵ ନିୟାମତାତି ଧମ୍ମନିୟାମତାତି ଅଵିଜ୍ଜା ଵୁଚ୍ଚତି। ସା ଚ ଅସଙ୍ଖତା, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରଵାଦୀ ଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଜାନିତ୍ଵା ପୁନ ଦ୍ଵେ ଅସଙ୍ଖତାନୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ସୁତ୍ତାଭାଵେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଲଦ୍ଧିଵସେନେଵ ପଟିଜାନାତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତସଦିସଂ ପନ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ସଚ୍ଚକଥାଵଣ୍ଣନା

୪୫୨-୪୫୪। ଇଦାନି ସଚ୍ଚକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାନି ଅଵିତଥାନୀ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୧୦୯୦) ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ ''ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିଚ୍ଚାନି ଅସଙ୍ଖତାନୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିୟାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅୟଞ୍ହିସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟମଗ୍ଗେସୁ ଵତ୍ଥୁସଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ, ଲକ୍ଖଣସଚ୍ଚଂ ଅସଙ୍ଖତଂ। ନିରୋଧେ ଵତ୍ଥୁସଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି ଅସଙ୍ଖତମେଵ ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ଆମନ୍ତାତି ଆହ। ତଂ ପନସ୍ସ ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେଵ। ସୋ ହି ଦୁକ୍ଖଂ ଵତ୍ଥୁସଚ୍ଚଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଥା ସମୁଦୟଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ। ଯାନି ପନ ନେସଂ

ବାଧନପଭଓନିସ୍ସାନିକଲକ୍ଖଣାନି, ତାନି ଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖଂ ନାମାତି, ନ ଚ ବାଧନଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଞ୍ଞାନି ଦୁକ୍ଖାଦୀନି ନାମ ଅତ୍ଥୀତି। ତାଣାନୀତିଆଦୀସୁ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ଲକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଞ୍ହେ ୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତୋ ପରଂ ସୁଦ୍ଧିକପଞ୍ହା ଚ ସଂସନ୍ଦନପଞ୍ହା ଚ ସବ୍ବେ ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସାନେ ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ଆହଟସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମିଚ୍ଛା ଗହିତତ୍ତା ଅନାହଟସଦିସମେୱାତି।

ସଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଆରୁପ୍ପକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୫୫-୪୫୬। ଇଦାନି ଆରୁପ୍ପକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ଆରୁପ୍ପା ଆନେଞ୍ଜା''ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ''ସବ୍ବେପି ତେ ଧମ୍ମା ଅସଙ୍ଖତା''ତି ଲଦ୍ଧି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି। ସାଧକସୁତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନିତ୍ୱା ଆହଟତ୍ତା ଅନାହଟସଦିସମେୱାତି।

ଆରୁପ୍ପକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୫୭-୪୫୯। ଇଦାନି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ସା କରିଯମାନା କରିଯତି, ସମାପଜ୍ଜିଯମାନା ସମାପଜ୍ଜିଯତି, ତସ୍ମା ନିପ୍ଫନ୍ନାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣାନଂ ପନ ଅଭାୱେନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ''ସଙ୍ଖତାତି ୱା ଅସଙ୍ଖତା''ତି ୱା। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖତା ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅସଙ୍ଖତା''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତିଆଦି ସମାପଜ୍ଜନପଟିଲାଭୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ରୂପାଦଯୋ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି; ନ ତଥା ତଂ କେଚି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ନାମ। ନିରୋଧା ୱୋଦାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅସଙ୍ଖତା ପନ ତଂ ନତ୍ଥିଯେୱ, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ତେନ ହୀତି ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖତା ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅସଙ୍ଖତାତି ଲଦ୍ଧି। ଇଦଂ ପନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେ କାରଣଂ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଅୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି।

ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଆକାସକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୬୦-୪୬୨। ଇଦାନି ଆକାସକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତିୱିଧୋ ଆକାସୋ – ପରିଚ୍ଛେଦାକାସୋ , କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସୋ, ଅଜଟାକାସୋ। ''ତୁଚ୍ଛାକାସୋ''ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତେସୁ ପରିଚ୍ଛେଦାକାସୋ ସଙ୍ଖତୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତା। ଯେସଂ ପନ ''ଦୁୱିଧୋପି ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖତୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅସଙ୍ଖତୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ ମହିସାସକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଆକାସୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଆକାସକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଆକାସୋ ସନିଦସ୍ସନୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୬୩-୪୬୪। ଇଦାନି ଆକାସୋ ସନିଦସ୍ସନୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ତାଲଚ୍ଛିଦ୍ଦାଦୀସୁ ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ''ସବ୍ବୋପି ଅଜଟାକାସୋ ସନିଦସ୍ସନୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଆକାସୋ ସନିଦସ୍ସନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ସନିଦସ୍ସନୋ, ଏୱଂୱିଧୋ ଭୱେଯ୍ୟା''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ରୂପନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତିପଞ୍ହେସୁ ଏୱରୂପସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତୁଲନ୍ତରିକାଦୀନଂ ଉପଲଦ୍ଧିଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୁକ୍ଖରୂପଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ଅନ୍ତରେ ରୂପାଭାୱତୋ ଆକାସନ୍ତି ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ଆକାସୋ ସନିଦସ୍ସନୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ପଥୱୀଧାତୁସନିଦସ୍ସନାତିଆଦିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୬୫-୪୭୦। ଇଦାନି ପଥୱୀଧାତୁ ସନିଦସ୍ସନାତିଆଦିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ପାସାଣୌଦକଜାଲରୁକ୍ଖଚଲନାନଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯପତିଟ୍ଠୋକାସାନଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିକାଲେ ହତ୍ଥପାଦାଦିରୂପଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ‘‘ପଥୱୀଧାତୁଆଦଯୋ ସନିଦସ୍ସନା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସକ୍କଥାସୁ ଆଦିପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାଳିଅନୁସାରେନ ଚେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି। ପଥୱୀଧାତୁ ସନିଦସ୍ସନାତି ଆଦିଂ କତ୍ୱା କାଯକମ୍ମଂ ସନିଦସ୍ସନନ୍ତି ପରିଯୋସାନକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛଟ୍ଠୋ ୱଗ୍ଗୋ।

୭। ସତ୍ତମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଙ୍ଗହିତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୭୧-୪୭୨। ଇଦାନି ସଙ୍ଗହିତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଦାମାଦୀହି ବଲିବଦ୍ଦାଦଯୋ ୱିଯ କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଏକୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋତିଆଦି ନିରତ୍ଥକ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକାନଞ୍ଚେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞେନଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଗହଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଇଦାନି ଯେନଞ୍ଞେନ ସଙ୍ଗହୋ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନନୁ ଅତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସଚ୍ଚଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଯା ପନେସା ପରୱାଦିନା ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ଯଥା ଦାମେନ ୱାତିଆଦିକା ଉପମା ଆହଟା, ସକୱାଦିନା ତଂ ଅନଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିକ୍କୋସିତ୍ୱା ''ହଞ୍ଚି ଦାମେନ ୱା''ତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି ଭିନ୍ନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ତେ ଦାମାଦୀହି ବଲିବଦ୍ଦାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା ନାମ, ଅତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସଙ୍ଗହିତାତି।

ସଙ୍ଗହିତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୭୩-୪୭୪। ଇଦାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ତିଲମ୍ହି ତେଲଂ ୱିଯ ନ ୱେଦନାଦଯୋ ସଞ୍ଞାଦୀସୁ ଅନୁପୱିଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ''ନତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିଆଦି ନିରତ୍ଥକଂ ହୋତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଞ୍ଞେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞେନେୱଞ୍ଞେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଯୋ ପନେସ ପରୱାଦିନା ''ଯଥା ତିଲମ୍ହି ତେଲ''ନ୍ତିଆଦିକୋ ଉପମାପଞ୍ହୋ ଆହଟୋ, ସୋ ଯସ୍ମା ୱେଦନାସଞ୍ଞାନଂ ୱିଯ ତିଲତେଲାନଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ନାନତ୍ତୱୱତ୍ଥାନଂ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବେସୁପି ହି ତିଲଅଟ୍ଠିତଚେସୁ ତିଲୋତି ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ତେନେୱ ତିଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଗହିତେ ପୁରିମସଣ୍ଠାନେନ ତିଲୋ ନାମ ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ଅନାହଟସଦିସୋୱ ହୋତୀତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ଚେତସିକକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୭୫-୪୭୭। ଇଦାନି ଚେତସିକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଫସ୍ସାଦଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ଚେତସିକେନାପି ନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଇତି ନତ୍ଥି ଚେତସିକୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସହଜାତୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସହଜାତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଫସ୍ସିକାତି ତାଦିସଂ ୱୋହାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। କିଂ ୱୋହାରେନ, ଯଥା ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତକୋତି ଚେତସିକୋ, ଏୱଂ ସୋପି ଫସ୍ସନିସ୍ସିତତ୍ତା ଫସ୍ସିକୋତି ୱୁତ୍ତେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଚେତସିକକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୭୮। ଇଦାନି ଦାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦାନଂ ନାମ ତିୱିଧଂ – ଚାଗଚେତନାପି, ୱିରତିପି, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋପି। ''ସଦ୍ଧା ହିରିଯଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଦାନ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୩୦) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଚାଗଚେତନା ଦାନଂ। ''ଅଭଯଂ ଦେତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୩୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିରତି। ''ଦାନଂ ଦେତି ଅନ୍ନଂ ପାନ''ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ଚାଗଚେତନା ''ଦେତି ୱା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ, ଦେନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଦାନଂ। ୱିରତି ଅୱଖଣ୍ଡନଟ୍ଠେନ ଲୱନଟ୍ଠେନ ୱା ଦାନଂ। ସା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଭଯଭେରୱାଦିସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନଂ ଦାତି ଖଣ୍ଡେତି ଲୁନାତି ୱାତି ଦାନଂ। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଦିଯ୍ୟତୀତି ଦାନଂ। ଏୱମେତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ଚେତସିକୋ ଚେୱ ଧମ୍ମୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚାତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଚେତସିକୋୱ ଧମ୍ମୋ ଦାନଂ, ନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଚେତସିକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ

ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଵସେନ ଚୋଦେତୁଂ ଲବ୍ଭତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ଅନାଦୀନି ୱିଯ ସୋ ନ ସକ୍କା ଦାତୁନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ଇତରସ୍ସ। ପୁନ ଦଟ୍ଠହଂ କତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠେ ''ଅଭଯଂ ଦେତୀ''ତି ସୁତ୍ତଵସେନ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେଵ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚକାଦୀସୁ ପନ ଫସ୍ସଂ ଦେତୀତିଆଦିଵୋହାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତେଵ।

୪୭୯।ଅନିଟ୍ଠଫଲନ୍ତିଆଦି ଅଚେତସିକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଅଚେତସିକୋ ଅନ୍ନାଦିଧମ୍ମୋ ଆଯତିଂ ୱିପାକଂ ଦେତି, ଇଟ୍ଠଫଲଭାଵନିଯମନତ୍ଥଂ ପନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯମ୍ପି ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ଅଚେତସିକୋ ଅନ୍ନାଦିଧମ୍ମୋ ଦାନଂ ଭଵେଯ୍ୟ, ହିତଚିତ୍ତେନ ଅନିଟ୍ଠଂ ଅକନ୍ତଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ନିମ୍ବବୀଜାଦୀହି ୱିଯ ନିମ୍ବାଦଯୋ ଅନିଟ୍ଠମେଵ ଫଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ହିତଫରଣଚାଗଚେତନା ଦାନଂ, ତସ୍ମା ଅନିଟ୍ଠେପି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ଦାନଂ ଇଟ୍ଠଫଲମେଵ ହୋତୀତି।

ଏଵଂ ପରଵାଦିନା ଚେତସିକଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଭାଵେ ପତିଟ୍ଠାପିତେ ସକଵାଦୀ ଇତରେନ ପରିଯାଯେନ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନଭାଵଂ ସାଧେତୁଂ ଦାନଂ ଇଟ୍ଠଫଲଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗଵତାତିଆଦିମାହ। ପରଵାଦୀ ପନ ଚୀଵରାଦୀନଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସୁତ୍ତସାଧନଂ ପରଵାଦୀଵାଦେପି ଯୁଜ୍ଜତି ସକଵାଦୀଵାଦେପି, ନ ପନ ଏକେନଟ୍ଠେନ। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ଇଟ୍ଠଫଲୋତି ଇଟ୍ଠଫଲଭାଵମତ୍ତମେଵ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତେନ ହି ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଇଟ୍ଠଫଲଭାଵେନେଵ ନ ୱତ୍ତବ୍ବତା ଯୁଜ୍ଜତି । ଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପନ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମୋ ଦାନମେଵ। ଦିନ୍ନଞ୍ହି ଦାନାନଂ ସଙ୍କରଭାଵମୋଚନତ୍ଥମେଵ ଅଯଂ କଥାତି।

ଦାନକଥାଵଣ୍ଣନା।

୫। ପରିଭୋଗମଯପୁଞ୍ଞକଥାଵଣ୍ଣନା

୪୮୩। ଇଦାନି ପରିଭୋଗମଯପୁଞ୍ଞକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ତେସଂ ଦିଵା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ, ସଦା ପୁଞ୍ଞଂ ପଵଡ୍ଢତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪୭) ଚ ''ଯସ୍ସ ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ଚୀଵରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନୋ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୫୧) ଚ ଏଵମାଦୀନି ସୁତ୍ତାନି ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ଯେସଂ ପରିଭୋଗମଯଂ ନାମ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକସିଦ୍ଧତ୍ଥିକସମ୍ମିତିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପରିଭୋଗମଯନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ପୁଞ୍ଞଂ ନାମ ଫସ୍ସାଦଯୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା, ନ ତତୋ ପରଂ, ତସ୍ମା ଫସ୍ସାଦୀହି ତେ ୱଡ୍ଢିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ପରିଭୋଗମଯୋ ଫସ୍ସୋତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଇତରେନ ତେସଂ ଅଵଡ୍ଢନତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଲତାୱିଯାତିଆଦୀନି ''କିରିଯାଯ ୱା ଭାଵନାଯ ୱା ୱିନାପି ଯଥା ଲତାଦୀନି ସଯମେଵ ୱଡ୍ଢନ୍ତି, କିଂ ତେ ଏଵଂ ୱଡ୍ଢନ୍ତୀ''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ତଥା ପନସ୍ସ ଅଵଡ୍ଢନତୋ ନ ହେଵାତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ।

୪୮୪।ନ ସମନ୍ନାହରତୀତି ପଞ୍ହେ ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ପରିଭୋଗେନ ପୁରିମଚେତନା ୱଡ୍ଢତି, ଏଵଂ ତଂ ହୋତି ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ଅନାଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାତିଆଦୀହି ପୁଟ୍ଠୋ ଦାଯକସ୍ସ ଚାଗଚେତନଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତତ୍ଥ ଅନାଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାତି ଦାନଚେତନାଯ ପୁରେଚାରିକେନ ଆଵଜ୍ଜନେନ ଭଵଙ୍ଗଂ ଅନାଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଅପରିଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ। ଅନାଭୋଗସ୍ସାତି ନିରାଭୋଗସ୍ସ। ଅସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସାତି ନ ସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସ। ଆଵଜ୍ଜନଞ୍ହି ଭଵଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଗତମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଦାନଚେତନଂ ସମନ୍ନାହରତି ନାମ। ଏଵଂକିଚ୍ଚେନ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ଅସମନ୍ନାହରନ୍ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ମନଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ। ଆଵଜ୍ଜନେନ ହି ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ମନଂ କରୋତି ନାମ। ଏଵଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଯୋଗଵଚନସ୍ମିଞ୍ହି ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଅଚେତଯନ୍ତସ୍ସାତି ଚେତନଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଅପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସାତି ପତ୍ଥନାସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ। ଅପ୍ପଣିଦହନ୍ତସ୍ସାତି ଦାନଚେତନାଵସେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାତି ୱାରେ ଆଭୋଗସ୍ସାତି ଆଭୋଗଵତୋ। ଅଥ ୱା ଆଭୋଗା ଅସ୍ସ, ଆଭୋଗସ୍ସ ୱା ଅନନ୍ତରଂ ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୮୫।ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏକକ୍ଖଣେ ଦାଯକସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅଭାଵା ପଟିକ୍ଖିପତି, ଦାଯକସ୍ସ ଚ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଚାତି ଉଭିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅପିଚସ୍ସ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସମୋଧାନଂ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ସାପି ଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକଵାଦୀ ପରିଯାଯସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂପିଦହିତ୍ୱା ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଵସେନ ଚୋଦେତୁଂ କୁସଲାଦିପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ରାପି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଏକସ୍ସେକକ୍ଖଣେ ସମ୍ପଯୋଗାଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପରିଭୋଗମଯଂ ପନ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକଵାଦୀ ସୁତ୍ତେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

୪୮୬। ସୁତ୍ତସାଧନେ ଆରାମରୋପକାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସରଣପଟିସଙ୍ଖରଣାଦିଵସେନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ସଦା ପୁଞ୍ଞଂ ପଵଡ୍ଢତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମାଣୋ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋତି ଇଦଂ ଅପ୍ପମାଣୱିହାରିନୋ ଦିନ୍ନପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଚ ''ଏଵରୂପୋ ମେ ଚୀଵରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତୀ''ତି ଅନୁମୋଦନଵସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସୋ ପରିଭୋଗମଯନ୍ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ଯସ୍ମା ପନ ପଟିଗ୍ଗାହକେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପରିଭୁତ୍ତେପି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମେ ପୁଞ୍ଞଂ ହୋତିଯେଵ, ତସ୍ମା ସକଵାଦୀଵାଦୋଵ ବଲଵା, ତତ୍ଥ ପଟିଗ୍ଗାହକେନ ପଟିଗ୍ଗହିତେତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ପରିଭୋଗମଯପୁଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଇତୋଦିନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୮୮-୪୯୧। ଇଦାନି ଇତୋ ଦିନ୍ନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଇତୋ ଦିନ୍ନେନ ଯାପେନ୍ତି, ପେତା କାଲଙ୍କତା ତହି’’ନ୍ତି (ପେ॰ ୱ॰ ୧୯) ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଯଂ ଇତୋ ଚୀୱରାଦି ଦିନ୍ନଂ ତେନେୱ ଯାପେନ୍ତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଇତୋ ଦିନ୍ନେନାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ । ପୁନ ଚୀୱରାଦିୱସେନ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରକୋତି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକଦାଯକାନଂ କମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞୋ କାରକୋ, ନ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ଇତରୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦାନଂ ଦେନ୍ତନ୍ତି ଦାନଂ ଦଦମାନଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅନୁମୋଦିତତ୍ତା ଚ ତେସଂ ତତ୍ଥ ଭୋଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଇମିନା କାରଣେନ ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତି। ନ ହି ତେ ଇତୋ ଦିନ୍ନେନେୱ ୱତ୍ଥୁନା ଯାପେନ୍ତି। ସେସେସୁପି ସୁତ୍ତସାଧନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋତି।

ଇତୋ ଦିନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ପଥୱୀକମ୍ମୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୯୨। ଇଦାନି ପଥୱୀ କମ୍ମୱିପାକୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ଥି ଇସ୍ସରିଯସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମଂ, ଆଧିପଚ୍ଚସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇସ୍ସରାନଂ ଭାୱୋ ଇସ୍ସରିଯଂ ନାମ , ଅଧିପତୀନଞ୍ଚ ଭାୱୋ ଆଧିପଚ୍ଚଂ ନାମ, ପଥୱିସ୍ସରିଯଆଧିପଚ୍ଚସଂୱତ୍ତନିକଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯେସଂ ‘‘ପଥୱୀ କମ୍ମୱିପାକୋ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଥୱୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସୁଖୱେଦନୀଯାତିଆଦି କମ୍ମୱିପାକସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ୱିପାକେସୁ ଫସ୍ସୋ ସୁଖୱେଦନୀଯାଦିଭେଦୋ ହୋତି। ସୋ ଚ ସଞ୍ଞାଦଯୋ ଚ ସୁଖୱେଦନାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ୱେଦନାଦଯୋ ସଞ୍ଞାଦୀହି, ସବ୍ବେପି ସାରମ୍ମଣା, ଅତ୍ଥି ଚ ନେସଂ ପୁରେଚାରିକଆୱଜ୍ଜନାଦିସଙ୍ଖାତଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯଭୂତା ଚେତନା, ଯୋ ତତ୍ଥ ଇଟ୍ଠୱିପାକୋ, ତସ୍ସ ପତ୍ଥନା, ପଣିଧାନୱସେନ ପୱତ୍ତା ମୂଲତଣ୍ହା, କିଂ ତେ ଏୱରୂପା ପଥୱୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଟିଲୋମପୁଚ୍ଛାଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୪୯୩।କମ୍ମୱିପାକୋ ପରେସଂ ସାଧାରଣୋତି ପଞ୍ହେ ଫସ୍ସାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଞ୍ଚ ପଥୱୀଆଦୀନଂଯେୱ ଚ ସାଧାରଣଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅସାଧାରଣମଞ୍ଞେସନ୍ତି ସୁତ୍ତଂ ପରସମଯତୋ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ। ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ପଥୱିଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ପଞ୍ହେ ପଥୱିଂ ଅନିସ୍ସିତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନିସ୍ସିତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପଥୱିଂ ଅପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ପଞ୍ହେ ଆରୁପ୍ପେ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତାନଂ ୱସେନ ପଟିଜାନାତି। କମ୍ମୱିପାକଂ ଅଖେପେତ୍ୱାତି ଇଦଂ ପରସମଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମୱିପାକଞ୍ହି ଖେପେତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି। ସକସମଯେ ପନ କତୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପାକଂ ଅଖେପେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନଂ ନତ୍ଥି। ତେସଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧିଯା ପଥୱୀ ସାଧାରଣୱିପାକତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନୱିପାକୋଯେୱ ହୋତି। ତଂ ୱିପାକଭାୱେନ ଠିତଂ ଅଖେପେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଚୋଦେତୁଂ ୱଚ୍ଚତି। ଇତରୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଚକ୍ଖୱତ୍ଥିସଉସ୍ସ କମ୍ମୱିପାକନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଅସାଧାରଣଂ ଫସ୍ସାଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସାଧାରଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପଥୱୀସମୁଦ୍ଦସୂରିଯଚନ୍ଦିମାଦଯୋ ହି ସବ୍ବେସଂ ସାଧାରଣକମ୍ମୱିପାକୋତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି।

୪୯୪।ଇସ୍ସରିଯସଂୱତ୍ତନିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇସ୍ସରିଯଂ ନାମ ବହୁଧନତା। ଆଧିପଚ୍ଚଂ ନାମ ସେସଜନେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତ୍ୱା ତେହି ଗରୁକାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଅଧିପତିଭାୱୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଂ ପଟିଲାଭୱସେନ ତଂସଂୱତ୍ତନିକଂ ନାମ ହୋତି, ନ ଜନକୱସେନ। ତସ୍ମା ୱିପାକଭାୱେ ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ପଥୱୀ କମ୍ମୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଜରାମରଣଂ ୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୯୫। ଇଦାନି ଜରାମରଣଂ ୱିପାକୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପାଯୁକସଂୱତ୍ତନିଯଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତା ନାମ ଜରା। ଅପ୍ପାଯୁକତା ନାମ ମରଣଂ। ତଂସଂୱତ୍ତନିଯଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଜରାମରଣଂ ୱିପାକୋତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପଟିଲୋମପଞ୍ହେ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତି ରୂପଧମ୍ମାନଂ ତାୱ ଅନାରମ୍ମଣମେୱ, ଅରୂପାନଂ ପନ ଜରାମରଣଂ ସମ୍ପଯୋଗଲକ୍ଖଣାଭାୱା ଅନାରମ୍ମଣମେୱ।

୪୯୬।ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକୋତି ପଞ୍ହେ ଜରାମରଣେନ ନାମ ଅନିଟ୍ଠୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଲଦ୍ଧିୟା ପଟିଜାନାତି । ତେନେୱ କାରଣେନ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣସ୍ସ କୁସଲୱିପାକତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପରତୋ ଚସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକତଞ୍ଚେୱ ପଟିଜାନାତି।

କୁସଲାନଞ୍ଚ ଅକୁସଲାନଞ୍ଚାତି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଏକତୋ କତଂ, ଏକକ୍ଖଣେ ପନ ତଂ ନତ୍ଥି। ଅବ୍ୟାକତାନଂ ଅୱିପାକାନଂ ଜରାମରଣଂ ୱିପାକୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତାୟ ପରିୟାୟୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅବ୍ୟାକତୱସେନ ପୁଚ୍ଛା ନ କତା।

୪୯୭।ଦୁବ୍ବଣ୍ଣସଂୱତ୍ତନିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣିୟଂ ନାମ ଅପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣତା। ଅପ୍ପାୟୁକତା ନାମ ଆୟୁନୋ ଚିରଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା। ତତ୍ଥ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣରୂପସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅସଦିସତ୍ତା ପନସ୍ସ ତଂୱିପାକୋ ନ ହୋତି। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାଦିନୋ ପନ ତଂପଟିଲାଭୱସେନ ଆୟୁନୋ ଚ ଉପଚ୍ଛେଦକୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏୱମେତଂ ପରିୟାୟେନ ତଂସଂୱତ୍ତନିକଂ ନାମ ହୋତି, ନ ୱିପାକଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱିୟ ଜନକୱସେନ, ତସ୍ମା ୱିପାକଭାୱେ ଅସାଧକଂ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱାତି।

ଜରାମରଣଂ ୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଅରିୟଧମ୍ମୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୯୮। ଇଦାନି ଅରିୟଧମ୍ମୱିପାକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ କିଲେସପ୍ପହାନମତ୍ତମେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ, ନ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମାତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ନତ୍ଥି ଅରିୟଧମ୍ମୱିପାକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅରିୟଧମ୍ମୱିପାକୋତି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ। କିଲେସକ୍ଖୟମତ୍ତଂ ଅରିୟଫଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧିୟା ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଭାୱୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ‘‘ସାମଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦେସେସ୍ସାମି ସାମଞ୍ଞଫଲଞ୍ଚା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ନ ୱିପାକୋତିଆଦୀସୁ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦୀନଂ ଅପଚୟଗାମିତଂ ସନ୍ଧାୟ ଅରିୟଫଲାନଂ ନୱିପାକଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି, ଦାନଫଲାଦୀନଂ ପଟିକ୍ଖିପତି । ସୋ ହି ଆଚୟଗାମିତ୍ତିକସ୍ସ ଏୱଂ ଅତ୍ଥଂ ଧାରେତି – ୱିପାକସଙ୍ଖାତଂ ଆଚୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ୱା ଆଚିନନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆଚୟଗାମିନୋ, ୱିପାକଂ ଅପଚିନନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପଚୟଗାମିନୋତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ପଟିଜାନାତି ଚ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚ।

୫୦୦।କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ସୱିପାକଂ ଆଚୟଗାମୀତିଆଦିକା ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ସକୱାଦିସ୍ସ। ଲୋକିୟଞ୍ହି କୁସଲଂ ୱିପାକଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୟୋ ଚେୱ ୱଡ୍ଢଞ୍ଚ ଆଚିନନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଆଚୟଗାମି। ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୟୋ ଚେୱ ୱଡ୍ଢଞ୍ଚ ଅପଚିନନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅପଚୟଗାମି। ଏୱମେତଂ ସୱିପାକମେୱ ହୋତି, ନ ଅପଚୟଗାମିୱଚନମତ୍ତେନ ଅୱିପାକଂ। ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟେତ୍ଥ ସକୱାଦିନୋ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଅରିୟଧମ୍ମୱିପାକକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୧। ଇଦାନି ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ୱିପାକୋ ୱିପାକସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାଦିପଚ୍ଚୟୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିପାକୋପି ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତସ୍ସ ୱିପାକୋତି ତସ୍ସ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଯୋ ୱିପାକୋ, ସୋପି ତେ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଆୟତିଂ ୱିପାକଦାନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିୟଂ ପୁଟ୍ଠୋ ତପ୍ପଚ୍ଚୟାପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ୱିୟ ତସ୍ସାପି ୱିପାକସ୍ସ ୱିପାକୋ, ତସ୍ସାପି ୱିପାକୋତି ୱଟ୍ଟାନୁପଚ୍ଛେଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ସମୟୱିରୋଧଭୟେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ୱିପାକୋତି ଓତିଆଦିମ୍ହି ୱଚନସାଧନେ ପନ ଯଦି ୱିପାକସ୍ସ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମେନ ଏକତ୍ଥତା ଭୱେୟ୍ୟ, କୁସଲାକୁସଲବ୍ୟାକତାନଂ ଏକତ୍ଥତଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱିପାକୋ ଚ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଅୟଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ – ସୋ ହି ଚତୂସୁ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏକେକଂ

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଟ୍ଠେନ ଚ ୱିପାକଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ‘‘ଯସ୍ମା ତଯା ଏକକ୍ଖଣେ ଚତୂସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋପି ଅନୁଞ୍ଞାତୋ, ତସ୍ମା ତେସଂ ସହଗତାଦିଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଏୱମାହ। ଇତରୋ କୁସଲାକୁସଲସଙ୍ଖାତଂ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତଞ୍ଞେୱ ଅକୁସଲନ୍ତି ଯଦି ତେ ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋ, ଯୋ ଅକୁସଲୱିପାକୋ, ସୋ ଅକୁସଲଂ ଆପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମେନ ଏକତ୍ତା। ତଞ୍ଞେୱ କୁସଲନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୫୦୨।ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାତି ଇଦଂ ସହଜାତାନଂ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକଂ। ମହାଭୂତାନମ୍ପି ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତା ୱୁତ୍ତା, ନ ଚ ତାନି ୱିପାକାନି, ନ ଚ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାନୀତି।

ୱିପାକୋ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ସତ୍ତମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଅଟ୍ଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଛଗତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୩-୫୦୪। ଇଦାନି ଛଗତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅସୁରକାଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଛଗତିଯୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ''ପଞ୍ଚ ଖୋ ପନିମା, ସାରିପୁତ୍ତ, ଗତିଯୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୩) ଲୋମହଂସନପରିଯାଯେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ ଗତୀନଂ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ନନୁ ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିଜାନାତି। କସ୍ମା ପନ ସକୱାଦୀ ଛ ଗତିଯୋ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି, ନନୁ ''ଚତୁହାପାଯେହି ଚ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅସୁରକାଯୋପି ଗହିତୋତି। ସଚ୍ଚଂ ଗହିତୋ, ନ ପନେସା ଗତି। କସ୍ମା? ୱିସୁଂ ଅଭାୱତୋ। ଅସୁରକାଯସ୍ମିଞ୍ହି କାଲକଞ୍ଜିକା ଅସୁରା ପେତଗତିଯା ସଙ୍ଗହିତା , ୱେପଚିତ୍ତିପରିସା ଦେୱଗତିଯା, ଅସୁରକାଯୋତି ୱିସୁଂ ଏକା ଗତି ନାମ ନତ୍ଥି।

ଇଦାନି ଏତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନନୁ କାଲକଞ୍ଜିକାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ସମାନୱଣ୍ଣାତି ସଦିସରୂପସଣ୍ଠାନା ବୀଭଚ୍ଛା ୱିରୂପା ଦୁଦ୍ଦସ୍ସିକା। ସମାନଭୋଗାତି ସଦିସମେଥୁନସମାଚାରା। ସମାନାହାରାତି ସଦିସଖେଳଅସିଙ୍ଘାଣିକପୁବ୍ବଲୋହିତାଦିଆହାରା। ସମାନାଯୁକାତି ସଦିସଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦା। ଆୱାହୱିୱାହନ୍ତି କଞ୍ଞାଗହଣଞ୍ଚେୱ କଞ୍ଞାଦାନଞ୍ଚ। ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ସମାନୱଣ୍ଣାତି ସଦିସରୂପସଣ୍ଠାନା ଅଭିରୂପା ପାସାଦିକା ଦସ୍ସନୀଯା ପଭାସମ୍ପନ୍ନା। ସମାନଭୋଗାତି ସଦିସପଞ୍ଚକାମଗୁଣଭୋଗା। ସମାନାହାରାତି ସଦିସସୁଧାଭୋଜନାଦିଆହାରା। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ନନୁ ଅତ୍ଥି ଅସୁରକାଯୋତି ଇଦଂ ଅସୁରକାଯସ୍ସେୱ ସାଧକଂ। ତସ୍ସ ପନ ୱିସୁଂ ଗତିପରିଚ୍ଛେଦାଭାୱେନ ନ ଗତିସାଧକନ୍ତି।

ଛଗତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅନ୍ତରାଭୱକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୦୫। ଇଦାନି ଅନ୍ତରାଭୱକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଅନ୍ତରା ପରିନିବ୍ବାଯୀ''ତି ସୁତ୍ତପଦଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ''ଅନ୍ତରାଭୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଯତ୍ଥ ସତ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକୋ ୱିଯ ଅଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକୋ, ଇଦ୍ଧିମା ୱିଯ ଅନିଦ୍ଧିମା ମାତାପିତିସମାଗମଞ୍ଚେୱ ଉତୁସମଯଞ୍ଚ ଓଲୋକଯମାନୋ ସତ୍ତାହଂ ୱା ଅତିରେକସତ୍ତାହଂ ୱା ତିଟ୍ଠତୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିଯଂ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯେ ଚ ଭଗୱତା ତଯୋ ଭୱା ୱୁତ୍ତା, ତେସଂ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ କାମଭୱୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ତେ ଅନ୍ତରାଭୱୋ ନାମ କୋଚି ଭୱୋ ଅତ୍ଥି, ତେନ କାମଭୱାଦୀନଂଯେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଭୱିତବ୍ବଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱାଦିନା ୱିଯ, ତେନ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମି – ''କିଂ ତେ ଅଯଂ ଅନ୍ତରାଭୱୋ ନାମ କାମଭୱୋ, ଉଦାହୁ ରୂପଭୱୋ ଅରୂପଭୱୋ ୱା''ତି? ଇତରୋ ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। କାମଭୱସ୍ସ ଚାତିଆଦି ଯଦି ଅନ୍ତରାଭୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଇମେସଂ ଭୱାନଂ ଅନ୍ତରା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସୀମାନଂ ସୀମନ୍ତରିକା ୱିଯ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଚୋଦେତୁଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ପରୱାଦୀ ପନ ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ସବ୍ବପଞ୍ହେ ପଟିକ୍ଖିପତି କେୱଲଂ ଲଦ୍ଧିଯା, ନ ସହଧମ୍ମେନ। ତେନେୱ ନଂ ସକୱାଦୀ 'ନୋ ୱତ ରେ'ତି ପଟିସେଧେତି।

୫୦୬।ପଞ୍ଚମୀ ସା ଯୋନୀତିଆଦୀନିପି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନଯୋନିଆଦୀସୁ ସୋ ସମୋଧାନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ତେନ ତତୋ ତତୋ ଅତିରେକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଅନ୍ତରାଭୱୂପଗଂ କମ୍ମନ୍ତି ଯଦି ସୋପି ଏକୋ ଭୱୋ, ଯଥା କାମଭୱୂପଗାଦୀନି କମ୍ମାନି ଅତ୍ଥୀତି ସତ୍ଥାରା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନି, ଏୱଂ ତଦୁପଗେନାପି କମ୍ମେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ପରସମଯେ ଅନ୍ତରାଭୱୂପଗଂ ନାମ ପାଟିଯେକ୍କଂ କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ଯଂ ଯଂ ଭୱଂ ଉପପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତଦୁପଗେନେୱ କମ୍ମେନ ଅନ୍ତରାଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା 'ନହେୱ'ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି ଅନ୍ତରାଭୱୂପଗା ସତ୍ତାତି ପୁଟ୍ଠୋପି କାମଭୱୂପଗାଯେୱ ନାମ ତେତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଜାଯନ୍ତୀତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋପି ତତ୍ଥ ଜାତିଜରାମରଣାନି ଚେୱ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିପରମ୍ପରଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପାଦିୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋପି ଯସ୍ମା ଅନ୍ତରାଭୱସତ୍ତସ୍ସ ଅନିଦସ୍ସନଂ ରୂପଂ, ୱେଦନାଦଯୋପି ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିଯ ନ ଓଳାରିକାତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇମିନାୱ କାରଣେନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱଭାୱେପି ପଟିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୦୭। ଇଦାନି କାମଭୱୋ ଭୱୋ ଗତୀତିଆଦି ଭୱସଂସନ୍ଦନଂ ନାମ ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ତେ ଅନ୍ତରାଭୱୋ ନାମ କୋଚି ଭୱୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ଯଥା କାମଭୱାଦୀସୁ ଭୱଗତିଆଦିଭେଦୋ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ତତ୍ରାପି ଲବ୍ଭେଥ। ଯଥା ୱା ତତ୍ଥ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଇମେସୁପି ନ ଲବ୍ଭେଥ।

ସମାନସ୍ମିଞ୍ହି ଭୱଭାୱେ ଏତେସ୍ୱେୱେସ ୱିଭାଗୋ ଅତ୍ଥି, ନ ଇତରସ୍ମିନ୍ତି କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସହେତୂତି। ଇତରୋ ପୁନ ଲଦ୍ଧିମତ୍ତୱସେନ ତଂ ତଂ ପଟିଜାନାତି ଚେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚ।

୫୦୮।ସଙ୍କେସଞ୍ଞେୱ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥି ଅନ୍ତରାଭୱୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ଯସ୍ମା ନିରଯୂପଗଅସଞ୍ଞସତ୍ତୂପଗଅରୂପୂପଗାନଂ ଅନ୍ତରାଭୱଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ତେନେୱ କାରଣେନ ପଟିଲୋମେ ପଟିଜାନାତି। ଆନନ୍ତରିଯସ୍ସାତିଆଦି ଯେସଂ ସୋ ଅନ୍ତରାଭୱଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତେ ତାୱ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଧିଂ ସୁତ୍ତସାଧନେନାତି।

ଅନ୍ତରାଭୱକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। କାମଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୦। ଇଦାନି କାମଗୁଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସକସମଯେ ତାୱ କାମଧାତୂତି ୱତ୍ଥୁକାମାପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି – କିଲେସକାମାପି କାମଭୱୋପି। ଏତେସୁ ହି ୱତ୍ଥୁକାମା କମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମା, ସଭାୱନିସ୍ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି କାମଧାତୁ। କିଲେସକାମା କମନୀଯଟ୍ଠେନ ଚେୱ କମନଟ୍ଠେନ ଚ କାମା, ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି କାମଧାତୁ। କାମଭୱୋ କମନୀଯଟ୍ଠେନ କମନଟ୍ଠେନ ୱତ୍ଥୁକାମପଦୱିଦେସଟ୍ଠେନାତି ତୀହି କାରଣେହି କାମୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି କାମଧାତୁ। ପରସମଯେ ପନ – ''ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମଗୁଣା''ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଞ୍ଚେୱ କାମଗୁଣା କାମଧାତୂତି ଗହିତଂ। ତସ୍ମା ଯେସଂ ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ କାମଧାତୁନାନତ୍ତଂ ବୋଧେତୁଂ ପଞ୍ଚେୱାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ନନୁ ଅତ୍ଥୀତିଆଦି କିଲେସକାମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି କାମଗୁଣପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ, କାମଗୁଣାରମ୍ମଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନୋ ଚ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ପଞ୍ଚେୱାତି ଇମେସୁ ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଛନ୍ଦାଦୀସୁ ସତି ପଞ୍ଚେୱ କାମଗୁଣା କାମଧାତୂତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏତେପି ହି ଛନ୍ଦାଦଯୋ କମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମା ଚ ଧାତୁ ଚାତିପି କାମଧାତୁ। କମନଟ୍ଠେନ କାମସଙ୍ଖାତା ଧାତୂତିପି କାମଧାତୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ମନୁସ୍ସାନଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ତିଆଦି ୱତ୍ଥୁକାମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପରୱାଦୀ ଛନ୍ନମ୍ପି ଆଯତନାନଂ ୱତ୍ଥୁକାମଭାୱେନ ନକାମଧାତୁଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ମନୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଂ ସନ୍ଧାଯ ନକାମଧାତୁଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବୋପି ତେଭୂମକମନୋ କାମଧାତୁଯେୱ, ତସ୍ମା ନଂ ସକୱାଦୀ ସୁତ୍ତେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି।

୫୧୧।କାମଗୁଣାଭୱୋତିଆଦି ଭୱସ୍ସ କାମଧାତୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ କାମଗୁଣମତ୍ତେ ଭୱୋତି ୱୋହାରୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପରୱାଦୀ ନହେୱାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। କାମଗୁଣୂପଗଂ କମ୍ମନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ କାମଗୁଣମତ୍ତସ୍ସ ନକାମଧାତୁଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। କାମଧାତୁସଙ୍ଖାତକାମଭୱୂପଗମେୱ ହି କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥି, କାମଭୱୂପଗା ଏୱ ଚ ସତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଜାଯନ୍ତି ଜିଯନ୍ତି ମିଯନ୍ତି ଚୱନ୍ତି ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ କାମଗୁଣେସୂତି ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

କାମଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। କାମକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୩-୫୧୪। ଇଦାନି କାମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମଗୁଣା''ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ରୂପାଯତନାଦୀନି ପଞ୍ଚେୱାଯତନାନି କାମାତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେସଂ କିଲେସକାମସ୍ସେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ କାମଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଞ୍ଚେୱାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

କାମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ରୂପଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୫-୫୧୬। ଇଦାନି ରୂପଧାତୁକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ରୂପଧାତୁ ନାମା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ରୂପିନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ଯସ୍ମା ରୂପଧାତୁ ନାମ ରୂପଭୱୋ, ନ ରୂପମତ୍ତମେୱ, ତସ୍ମା ତେନଟ୍ଠେନ

ଚୋଦେତୁଂ ରୂପଧାତୂତିଆଦିମାହ। ତଂ ସବ୍ବଂ କାମଗୁଣକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସାୱ କାମଧାତୂତି ପୁଟ୍ଠୋ ଭୂମିପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱିରୋଧଂ ପସ୍ସମାନୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ଦଠ୍ଠଂ କତ୍ୱା ପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ଦ୍ୱୀହି ଭୱେହି ସମନ୍ନାଗତତା ଆପଜ୍ଜତି, ତେନ ତଂ ସକୱାଦୀ କାମଭୱେନ ଚାତି ଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଏକସ୍ସ ଦ୍ୱୀହି ସମନ୍ନାଗତାଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି।

ରୂପଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଅରୂପଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୭-୫୧୮। ଅରୂପଧାତୁକଥାଯପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ପନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱେଦନା ଭୱୋତିଆଦିନା ନଯେନେତ୍ଥ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ କିଂ ତେ ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତା ୱେଦନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରା ହୋତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅରୂପଧାତୁକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ରୂପଧାତୁଯା ଆଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୧୯। ଇଦାନି ରୂପଧାତୁଯା ଆଯତନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ରୂପୀ ମନୋମଯୋ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୮୭) ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାନଂ ଘାନାଦିନିମିତ୍ତାନିପି ଆଯତନାନେୱାତି କପ୍ପେତ୍ୱା ସଳାଯତନିକୋ ତେସଂ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସଳାଯତନିକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯଂ ତତ୍ଥ ଆଯତନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଘାନାଯତନନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତୋ ପରୱାଦୀ ଯଂ ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଆଯତନାନଂ ଘାନାଦିକଂ ସଣ୍ଠାନନିମିତ୍ତଂ ତଦେୱ ଆଯତନନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ବାହିରାନଂ ଗନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ୱସେନ ପୁଟ୍ଠୋ ଘାନପ୍ପସାଦାଦଯୋ ତତ୍ଥ ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଗୋଚରଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଟିଲୋମପଞ୍ହସଂସନ୍ଦନପଞ୍ହେସୁପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୨୧। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଘାନାଯତନଂ ଅତ୍ଥି ଗନ୍ଧାଯତନଂ ତେନ ଘାନେନ ତଂ ଗନ୍ଧଂ ଘାଯତୀତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ପରସମଯେ ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ କିର ତତ୍ଥ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଆଯତନେନ ଚ ନାମ ସକିଚ୍ଚକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ତେହି ଘାନାଦୀହି ତେ ଗନ୍ଧାଦଯୋ ଘାଯନ୍ତି ସାଯନ୍ତି ଫୁସନ୍ତୀତିପି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ପରୱାଦୀ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି।

୫୨୨।ଅତ୍ଥିତତ୍ଥ ମୂଲଗନ୍ଧୋତିଆଦୀନି ପନ ପୁଟ୍ଠୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ସାଧେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନନୁ ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥଘାନନିମିତ୍ତନ୍ତିଆଦି ସଣ୍ଠାନମତ୍ତସ୍ସେୱ ସାଧକଂ, ନ ଆଯତନସ୍ସ, ତସ୍ମା ଉଦାହଟମ୍ପି ଅନୁଦାହଟସଦିସମେୱାତି।

ରୂପଧାତୁଯା ଆଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଅରୂପେ ରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୪-୫୨୬। ଇଦାନି ଅରୂପେ ରୂପକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ''ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଆରୁପ୍ପଭୱେପି ଓଳାରିକରୂପା ନିସ୍ସଟଂ ସୁଖୁମରୂପଂ ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ରୂପନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅରୂପେ ରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ରୂପଂ କମ୍ମନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୭-୫୩୭। ଇଦାନି ରୂପଂ କମ୍ମନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ କାଯୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ରୂପମେୱ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ, ତଞ୍ଚ କୁସଲସମୁଟ୍ଠାନଂ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହିସାସକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ କୁସଲେନ ଚିତ୍ତେନ

ସମୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସଚେ ତଂ କୁସଲଂ, ଯ୍ୱାଯଂ ସାରମ୍ମଣାଦିଭେଦୋ କୁସଲସ୍ସ ଲବ୍ଭତି, ଅତ୍ଥି ତେ ସୋ ତସ୍ସାତି ଚୋଦେତୁଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପତ୍ଥନା ପଣିଧୀତି ଚେତନାଯେୱେତଂ ୱେୱଚନଂ। କୁସଲଚେତନାଯେୱ ହି ପକପ୍ପଯମାନା ପତ୍ଥନାତି। ପକପ୍ପନୱସେନ ଠିତତ୍ତା ପଣିଧୀତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ପରତୋ ପନ କୁସଲେନ ଚିତ୍ତେନ ସମୁଟ୍ଠିତା ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ଚେତନା ସଦ୍ଧାତିଆଦୀସୁ ୱେଦନାଦୀନଞ୍ଞେୱ ଚେତ୍ଥ ପତ୍ଥନା ପଣିଧୀତି ଲବ୍ଭତି, ନ ଚେତନାଯ। କସ୍ମା? ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚେତନାନଂ ଏକତୋ ଅଭାୱା, ସୋତପତିତତ୍ତା ପନ ଏୱଂ ତନ୍ତି ଗତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ରୂପାଯତନନ୍ତିଆଦି ପୁରିମୱାରେ ''ସଦ୍ଦନ୍ତଂ କୁସଲ''ନ୍ତି ସଂଖିତ୍ତସ୍ସ ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ । ସେସା ସଂସନ୍ଦନନଯା, ୱଚୀକମ୍ମକଥା ''ଅକୁସଲେନ ଚିତ୍ତେନ ସମୁଟ୍ଠିତ''ନ୍ତିଆଦିୱିଧାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଧଂ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସୁଚୀତି ପନେତ୍ଥ ସୁକ୍କଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସୁତ୍ତସାଧନଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ରୂପଂ କମ୍ମନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪୦। ଇଦାନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅରୂପଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମା ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ନତ୍ଥି ରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆଯୂତି ପଞ୍ହେ ଉପାଦିନ୍ନରୂପାନମ୍ପି ତିଣକଟ୍ଠାଦୀନମ୍ପି ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତିମେୱ ଆଯୁ ଠିତି ଯପନା ଯାପନା ଇରିଯନା ୱତ୍ତନା ପାଲନାତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ହେପି ଇମିନା କାରଣେନ ପଟିଜାନାତି। ଅତ୍ଥି ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସନ୍ତାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି।

୫୪୧।ରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆଯୁ ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ପଞ୍ହେ ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ରୂପିନୋ ୱା ହୋନ୍ତୁ ଅରୂପିନୋ ୱା, ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି।

୫୪୨। ନିରୋଧସମାପନ୍ନପଞ୍ହେସୁପି ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅରୂପଜୀୱିତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚ ପଟିଜାନାତି ଚ। ସକୱାଦୀ ପନ ତଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯଂ ଅରୂପପୱତ୍ତେ ଅସତି ଅତ୍ଥି, ରୂପେନ ତେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ହଞ୍ଚୀତିଆଦିମାହ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ହେ ଫସ୍ସାଦିସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, କାଯକମ୍ମାଦିସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସମ୍ମାୱାଚା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଏୱମାଦଯୋପି ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନାତିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ସକୱାଦୀ ପନ ତଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଯଦି ନିରୁଦ୍ଧେପି ଅରୂପପୱତ୍ତେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥି, ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ଅତ୍ଥିତା ହୋତୂତି ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଚ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବାପରଭାଗଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

୫୪୩। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୱାରେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ସ ହି ଲଦ୍ଧିଯା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତେନ ସହ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାୱତାଯୁକଂ ପୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନତ୍ଥୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଅତ୍ଥୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଜାନାତି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋପି ତେସଂ ପୱତ୍ତିୱସେନ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ସକୱାଦୀ ପନ ତଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ''ସଚେ ତତ୍ଥ ଏକକ୍ଖଣେପି ୱେଦନାଦଯୋ ଅତ୍ଥି, ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱତ୍ତଂ ପାପୁଣାତୀ''ତି ଚୋଦେତୁଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋତି ଆହ। ଇତରୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯା ପଟିକ୍ଖିପତି।

୫୪୪-୫୪୫।ଏକଦେସଂ ଭିଜ୍ଜତୀତି ପଞ୍ହେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଭିଜ୍ଜତି, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱେ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ରୂପାରୂପୱସେନ ହି ଦ୍ୱେ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ତେହିଯେୱ ସତ୍ତୋ ଜୀୱତି, ତେସଂ ଭଙ୍ଗେନ ମରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚୁତିକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ହି ଦ୍ୱେପି ଜୀୱିତାନି ସହେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି।

ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। କମ୍ମହେତୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪୬। ଇଦାନି କମ୍ମହେତୁକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେନ ଅରହତା ପୁରିମଭୱେ ଅରହା ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିତପୁବ୍ବୋ, ସୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁ ଅରହତ୍ତା

ପରିହାଯତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଞ୍ଚେଵ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ କମ୍ମହେତୂତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ପରିହାନିକଥାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ ।

ହନ୍ଦ ହି ଅରହନ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖତୀତି ଇଦଂ ଯସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁ ପରିହାଯତି, ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତୁଂ ଵଦତି। ଅଥ ନଂ ସକଵାଦୀ ତଂ ପକ୍ଖଂ ପଟିଜାନାପେତ୍ଵା ‘‘ଯଦି ଏଵଂ ଯେହି ଅରହନ୍ତୋ ନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିତପୁବ୍ବା, ତେ ସବ୍ବେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଯେ କେଚୀତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅରହତ୍ତଂ ସମ୍ପାପୁଣନେ ନିଯାମଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

କମ୍ମହେତୁକଥାଵଣ୍ଣନା।

ଅଟ୍ଠମୋ ଵଗ୍ଗୋ।

୯। ନଵମଵଗ୍ଗୋ

୧। ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵୀକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୪୭। ଇଦାନି ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵୀକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସକସମଯେ ସଙ୍ଖାରେ ଆଦୀନଵତୋ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଆନିସଂସତୋ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନଂ ହୋତୀତି ନିଚ୍ଛଯୋ। ଯେସଂ ପନ ତେସୁ ଦ୍ଵୀସୁପି ଏକଂସିକଵାଦଂ ଗହେତ୍ଵା ‘‘ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିନୋଵ ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନଂ ହୋତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥସ୍ସ ‘‘ଏକଂସିକଵାଦୋ ତଯା ଗହିତୋ, ଆଦୀନଵତୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋଯେଵା’’ତି ଵିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସକଵାଦୀ ସଙ୍ଖାରେତିଆଦିମାହ।

ସଙ୍ଖାରେଚ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତି, ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵୀ ହୋତୀତି ପଞ୍ହସ୍ମିଂ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିସ୍ସ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନଂ ହୋତୀତି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି। ନନୁ ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତୋ ସଂଯୋଜନା ପହୀଯନ୍ତୀତି ଚ ପୁଟ୍ଠୋ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ତେନ ତେ ସଙ୍ଖାରେ ଚ ଅନିଚ୍ଚତୋ ମନସିକରୋତି, ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵୀ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଆପଜ୍ଜତି, କିଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛସି ଏତନ୍ତି। ତତୋ ପରଵାଦୀ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ନାନାଚିତ୍ତଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ସକଵାଦୀ ପନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ମଦ୍ଦିତ୍ଵା ଅନିଚ୍ଚମନସିକାରସ୍ସ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିତାଯ ଚ ଏକତୋ ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ସମୋଧାନଂ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ସମୋଧାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁକ୍ଖତୋତିଆଦିପଞ୍ହେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କିଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ, କିଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ମନସିକରୋତୋ ସଂଯୋଜନା ପହୀଯନ୍ତି, ଉଦାହୁ ନିବ୍ବାନେ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିସ୍ସ, ଉଦାହୁ ଦ୍ଵେପି ଏକତୋ କରୋନ୍ତସ୍ସାତି। ଯଦି ତାଵ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ମନସିକରୋତୋ ପହାନଂ ଭଵେଯ୍ୟ, ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତେନେଵ ଭଵେଯ୍ୟ। ଅଥ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିନୋ, ଅନୁସ୍ସଵଵସେନ ନିବ୍ବାନେ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଵିପସ୍ସନାଚିତ୍ତେନେଵ ଭଵେଯ୍ୟ, ଅଥ ଦ୍ଵେପି ଏକତୋ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଭଵେଯ୍ୟ, ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ସମୋଧାନଂ ଭଵେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅନିଚ୍ଚାଦିମନସିକାରସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁନ ନିଚ୍ଚତୋତିଆଦିଗହଣସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମଭାଵତୋ, ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋଵ ଆନିସଂସଦସ୍ସନଂ ଇଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଵସେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ମନସିକରୋତୋ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତିଵସେନ ଚ ନିବ୍ବାନେ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିସ୍ସ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନଂ ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୫୪୮ ।ନିବ୍ବାନେ ସୁଖାନୁପସ୍ସୀତି ସୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନେ ସୁଖାନୁପସ୍ସନାଦିଭାଵମେଵ ସାଧେତି, ନ ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵିତାମତ୍ତେନ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନଂ। ତସ୍ମା ଆଭତମ୍ପି ଅନାଭତସଦିସମେଵାତି।

ଆନିସଂସଦସ୍ସାଵୀକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। ଅମତାରମ୍ମଣକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୪୯। ଇଦାନି ଅମତାରମ୍ମଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦୀନଂ ଅଯୋନିସୋ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ଵା ଅମତାରମ୍ମଣଂ ସଂଯୋଜନଂ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସଚେ ଅମତାରମ୍ମଣଂ ସଂଯୋଜନଂ, ଅମତସ୍ସ ସଂଯୋଜନିଯାଦିଭାଵୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚୋଦେତୁଂ ଅମତଂ ସଂଯୋଜନିଯନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ସୁତ୍ତଵିରୋଧଭଯେନ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବଵାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନତୋତି ଆହଟସୁତ୍ତଂ ପନ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଭାସିତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଅମତାରମ୍ମଣକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ରୂପଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୫୨-୫୫୩। ଇଦାନି ରୂପଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ସାରମ୍ମଣଂ ନାମ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଵସେନ। ଯେସଂ ପନ ଅଵିସେସେନ ରୂପଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଆରମ୍ମଣତ୍ଥସ୍ସ ଵିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ପାଳିଅନୁସାରେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ନ ଵତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଓଲୁବ୍ଭାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ

ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ଦୁତିଯପଞ୍ହେପି ପଚ୍ଚଯାରମ୍ମଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ତସ୍ସେଵ। ଇତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନେଵେତ୍ଥ ସାରମ୍ମଣତା ସିଦ୍ଧାତି।

ରୂପଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୪। ଅନୁସଯା ଅନାରମ୍ମଣକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୫୪-୫୫୬। ଇଦାନି ଅନୁସଯା ଅନାରମ୍ମଣାତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଅନୁସଯା ନାମ ଚିତ୍ତଵିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଅହେତୁକା ଅବ୍ଯାକତା, ତେନେଵ ଚ ଅନାରମ୍ମଣାତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେଵ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅନୁସଯାତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଅନାରମ୍ମଣେନ ନାମ ଏଵଂଵିଧେନ ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପନ୍ତିଆଦିମାହ। କାମରାଗୋତିଆଦି କାମରାଗାନୁସଯତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ଦସ୍ସିତଂ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅନାରମ୍ମଣୋତି ପଞ୍ହେ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅନୁସଯଂ ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କାଯକମ୍ମାଦିରୂପଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଇମିନାୁପାଯେନ ସବ୍ବଵାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସାନୁସଯୋତି ପଞ୍ହେ ପନ ଅପ୍ପହୀନାନୁସଯତ୍ତା ସାନୁସଯତା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ନ ଅନୁସଯାନଂ ପଵତ୍ତିସବ୍ଭାଵା। ଯୋ ହି ଅପ୍ପହୀନୋ, ନ ସୋ ଅତୀତୋ, ନାନାଗତୋ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ। ମଗ୍ଗଵଜ୍ଝକିଲେସୋ ପନେସ ଅପ୍ପହୀନଭାଵ ଅତ୍ଥୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏଵରୂପସ୍ସ ଚ ଇଦଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ତଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ତଂ ପନେତଂ ନ କେଵଲଂ ଅନୁସଯସ୍ସ, ରାଗାଦୀନମ୍ପି ତାଦିସମେଵ, ତସ୍ମା ଅନୁସଯାନଂ ଅନାରମ୍ମଣତାସାଧକଂ ନ ହୋତୀତି।

ଅନୁସଯା ଅନାରମ୍ମଣାତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୫। ଞାଣଂ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୫୭-୫୫୮। ଇଦାନି ଞାଣଂ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅରହା ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗୀ ଞାଣୀତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଆରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଞାଣଂ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଅନୁସଯକଥାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଞାଣଂ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୬। ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୫୯-୫୬୧। ଇଦାନି ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତଦାରମ୍ମଣେନ ଚିତ୍ତେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ନତ୍ଥିତାଯ ଅନାରମ୍ମଣେନ ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଅତୀତଂ ଅନାରମ୍ମଣନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତୀତାରମ୍ମଣନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେଵ ନିଯ୍ଯାତୀତି।

ଅତୀତାନାଗତାରମ୍ମଣକଥାଵଣ୍ଣନା।

୭। ଵିତକ୍କାନୁପତିତକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୬୨। ଇଦାନି ଵିତକ୍କାନୁପତିତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଵିତକ୍କାନୁପତିତା ନାମ ଦୁଵିଧା – ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅସୁକଚିତ୍ତଂ ନାମ ଵିତକ୍କସ୍ସାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ନିଯମାଭାଵତୋ ସିଯା ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଵିତକ୍କାନୁପତିତଂ, ଵିତକ୍କଵିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସବ୍ଭାଵତୋ ପନ ନ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଵିତକ୍କାନୁପତିତଂ। ଇତି ଇମଂ ଵିଭାଗଂ ଅକତ୍ଵା ଅଵିସେସେନେଵ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଵିତକ୍କାନୁପତିତନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଵସେନେଵ ନିଯ୍ଯାତୀତି।

ଵିତକ୍କାନୁପତିତକଥାଵଣ୍ଣନା।

୮। ଵିତକ୍କଵିପ୍ଫାରସଦ୍ଦକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୬୩। ଇଦାନି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱଚୀସଙ୍ଖାରା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ସବ୍ବସୋ ୱିତକ୍କଯତୋ ୱିଚାରଯତୋ ଅନ୍ତମସୋ ମନୋଧାତୁପୱତ୍ତିକାଲେପି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରୋ ସଦ୍ଦୋଯେୱାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସବ୍ବସୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯଦି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରମତ୍ତଂ ସଦ୍ଦୋ, ଫସ୍ସାଦିୱିପ୍ଫାରୋପି ସଦ୍ଦୋ ଭୱେଯ୍ୟାତି ଚୋଦେତୁଂ ସବ୍ବସୋ ଫୁସଯତୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତାଦିସଂ ସୁତ୍ତଲେସଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରୋ ସଦ୍ଦୋ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ୱିତକ୍କସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରମତ୍ତମେୱ ସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି, ନ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁତ୍ତପମତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଦଂ, ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ନନୁ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସେୱ ଲଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସେତି। ସୋ ହି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରମତ୍ତମେୱ ସଦ୍ଦଂ ୱଦତି, ସୋ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି। ଇତରୋ ପନ ‘‘ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଆଦିସତୀ’’ ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୮) ୱଚନତୋ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋୱାତି ୱଦତି।

ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାଚାତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୪। ଇଦାନି ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାଚାତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କୋଚି ଅଞ୍ଞଂ ଭଣିସ୍ସାମୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଭଣତି, ତସ୍ମା ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାଚା ଚିତ୍ତାନୁରୂପା ଚିତ୍ତାନୁଗତିକା ନ ହୋତି, ୱିନାପି ଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି; ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତଂସମୁଟ୍ଠାପକଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ସିଯା, ଫସ୍ସାଦଯୋପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ନ ସିଯୁ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅଫସ୍ସକସ୍ସାତିଆଦିମାହ। ନ ଭଣିତୁକାମୋତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଂ ଭଣିସ୍ସାମୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଭଣନ୍ତୋପି ଭଣିତୁକାମୋଯେୱ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ନ ହେୱାତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

୫୬୫।ନନୁ ଅତ୍ଥି କୋଚି ଅଞ୍ଞଂ ଭଣିସ୍ସାମୀତିଆଦୀସୁ ଚୀୱରନ୍ତି ଭଣିତୁକାମୋ ଚୀରନ୍ତି ଭଣେଯ୍ୟ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଂ ଭଣିତୁକାମତାଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଭଣନଚିତ୍ତଂ, ଇତି ପୁବ୍ବଭାଗେନ ଚିତ୍ତେନ ଅସଦିସତ୍ତା ଅଯଥାଚିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତେନସ୍ସ କେୱଲଂ ଅନାପତ୍ତି ନାମ ହୋତି, ନ ପନ ଚୀରନ୍ତି ୱଚନସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଇତି ଅଚିତ୍ତକା ସା ୱାଚାତି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ଇମିନା ଉଦାହରଣେନ ‘‘ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାଚା’’ତି ପତିଟ୍ଠାପିତାପି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତାୱ ହୋତୀତି।

ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାଚାତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯକମ୍ମନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୬-୫୬୭। ଇଦାନି ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯକମ୍ମନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କୋଚି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମୀତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ଚିତ୍ତାନୁରୂପଂ ଚିତ୍ତାନୁଗତିକଂ ନ ହୋତି, ୱିନାପି ଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂଯେୱ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ନଯଥାଚିତ୍ତସ୍ସ କାଯକମ୍ମନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଅତୀତାନାଗତସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୬୮-୫୭୦। ଇଦାନି ଅତୀତାନାଗତେହି ସମନ୍ନାଗତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମନ୍ନାଗତପଞ୍ଞତ୍ତି ପଟିଲାଭପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତାସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସମଙ୍ଗୀ ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ପନ ସମାପତ୍ତିଯୋ କିଞ୍ଚାପି ନ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଅଞ୍ଞା ଅତୀତା ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞା ଅନାଗତା, ଅଞ୍ଞା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା, ପଟିୱିଚ୍ଛିନ୍ନା ଅପରିହୀନତାଯ ପନ ଲାଭୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଯସ୍ମା ଝାନଲାଭୀନଂ ଅତୀତାନାଗତାନି ଝାନାନିପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ତେ ଅତୀତେନପି ଅନାଗତେନପି ସମନ୍ନାଗତା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ। ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି। ‘‘ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖଝାଯୀ’’ତିଆଦି ପନ ଲାଭୀଭାୱସ୍ସ ସାଧକଂ, ନ ସମନ୍ନାଗତଭାୱସ୍ସାତି।

ଅତୀତାନାଗତସମନ୍ନାଗତକଥାୱଣ୍ଣନା।

ନୱମୋ ୱମ୍ମୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୭୧-୫୭୨। ଇଦାନି ନିରୋଧକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଉପପଜ୍ଜେସିଯନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେନ ସହେୱ କିରିଯାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତା କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ହି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଭୱଙ୍ଗେ ନିରୁଦ୍ଧେ ସନ୍ତତିୱିଚ୍ଛେଦୋ ଭୱେଯ୍ଯା''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଉପପଜ୍ଜେସିଯେତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଉପପଜ୍ଜେସିଯେତି ଚତୂସୁପି ପଦେସୁ ବହୁୱଚନଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଏକୱଚନଭୁମ୍ମଂ। ଉପପଜ୍ଜେସିଯେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିରୁଦ୍ଧେସୂତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଦସନ୍ନନ୍ତି ଉପପଜ୍ଜେସିଯଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ କିରିଯଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମପଞ୍ହେ ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣୱସେନ କିରିଯୱସେନ ଚ ପଞ୍ଚେୱ ନାମ ତେ ଖନ୍ଧାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପୁରିମପଚ୍ଛିମୱସେନ ଉପପଜ୍ଜେସିଯକିରିଯୱସେନ ଚ ନାନତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପନ ଫସ୍ସାନଂ ଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ସମୋଧାନଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସୁତ୍ତଲେସାଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

କିରିଯା ଚତ୍ତାରୋତି ରୂପେନ ୱିନା କୁସଲା ଅକୁସଲା ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଗହିତା। କିରିଯାଞ୍ଚାଣନ୍ତି ପରୱାଦିନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିକ୍ଖଣେ ଅରହତୋ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ଅନାରମ୍ମଣଞ୍ଚାଣଂ। ନିରୁଦ୍ଧେ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଅନିରୁଦ୍ଧେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ମତୋ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଛଲେନ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଯାୱ ଚୁତିଚିତ୍ତା ସତ୍ତୋ ଜୀୱତିଯେୱ ନାମ, ତସ୍ମା ସକୱାଦୀ ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ରୂପଂମଗ୍ଗୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୭୩-୫୭୫। ଇଦାନି ରୂପଂ ମଗ୍ଗୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ରୂପ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ମହିସାସକସମ୍ମିତିଯମହାସଂଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ତେ ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ରୂପଂ, ନ ୱିରତିଯୋ, ଯଥା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠାଦିମଗ୍ଗୋ ସାରମ୍ମଣାଦିସଭାୱୋ, ଏୱଂ ତମ୍ପି ରୂପଂ ସିଯା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ସାରମ୍ମଣୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପରୱାଦିନୋ ଲଦ୍ଧିଅନୁରୂପେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ରୂପଂ ମଗ୍ଗୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୭୬। ଇଦାନି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମଗ୍ଗକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀ''ତି ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ସଚେ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱନା ଅତ୍ଥି, ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଗତିକେନ ୱା ମଗ୍ଗେନ, ମଗ୍ଗଗତିକେହି ୱା ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଚ ତାନି ମଗ୍ଗଗତିକାନି ଅନିଚ୍ଚାନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅଲୋକୁତ୍ତରତ୍ତା ଚ, ନ ମଗ୍ଗୋ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଗତିକୋ ତେସଂ ଲକ୍ଖଣେନ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ନନୁ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ଉପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱନା ସିଯା, ଯେନ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ମଗ୍ଗୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ, ତମ୍ପି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ସିଯା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯଦିଦଂ ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ଉପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକା''ତିଆଦି ଲକ୍ଖଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ''ଛ ୱିଞ୍ଞାଣା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତଥା ପନ ଅୱତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା''ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା''ତି। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅଯମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ମା ସକୱାଦୀ ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ପରୱାଦିଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ନୋ ଚ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ଆହ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ଉପ୍ପନ୍ନୱତ୍ଥୁକା, ମଗ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥୁକୋପି ହୋତି। ତେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗୋ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣୋ। ତେ ପୁରେଜାତୱତ୍ଥୁକାୱ ମଗ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥୁକୋପି। ତେ ପୁରେଜାତାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗୋ ଅପୁରେଜାତାରମ୍ମଣୋ। ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକୱତ୍ଥୁକାୱ ମଗ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥୁକୋପି

ହୋତି। ତେ ଚ ରୂପାଦିୱସେନ ବାହିରାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ। ତେ ଅନିରୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନୱତ୍ଥୁକା, ମଗ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥୁକୋପି। ତେ ଅନିରୁଦ୍ଧାନେୱ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ। ତେ ନାନାୱତ୍ଥୁକା, ମଗ୍ଗୋ ଅୱତ୍ଥୁକୋ ୱା ଏକୱତ୍ଥୁକୋ ୱା। ତେ ନାନାରମ୍ମଣା ମଗ୍ଗୋ ଏକାରମ୍ମଣୋ। ତେ ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞୋୱ ରୂପାଦିଗୋଚରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତି, ମଗ୍ଗୋ ରୂପାଦୀସୁ ଏକମ୍ପି ଗୋଚରଂ ନ କରୋତି। ତେ କିରିଯମନୋଧାତୁଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ଅସମନ୍ନାହାରା ନ ଅମନସିକାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଗ୍ଗୋ ନିରାୱଜ୍ଜନୋୱ। ତେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀହି ୱୋକିଣ୍ଣା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ୱୋକାରୋ ଯେୱ ନତ୍ଥି। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଚରିମଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମତାୱ ନତ୍ଥି, ତେସଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତିକ୍ଖୱିପସ୍ସନାସମଯେ, ତେସଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସେ ଆରୁପ୍ପେପି ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ତେ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀହି ଅନ୍ତରିତତ୍ତା ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସମନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀହି ଅନ୍ତରିତଭାୱୋୱ ନତ୍ଥି। ତେସଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅଭିନିପାତା ଆଭୋଗମତ୍ତମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗସ୍ସ କିଲେସସମୁଗ୍ଘାତନଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅଯମ୍ପି ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ମା ସକୱାଦୀ ଇମେହାକାରେହି ପରୱାଦିଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଗତିକଭାୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ନୋ ଚ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ଆହ।

୫୭୭।ସୁଞ୍ଞତଂ ଆରବ୍ଭାତି ''ଯଥା ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ସୁଞ୍ଞତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ, ଲୋକିଯୋ ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚା''ତି ୱଚନତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ''ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ''ତି ୱଚନତୋ ଯଂ ତତ୍ଥ ଅନିମିତ୍ତଂ, ତଦେୱ ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ପଞ୍ହଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୫୭୮-୫୭୯।ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତଂ ଆରବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଅତ୍ଥି ମଗ୍ଗଭାୱନା, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଅତୀତାନାଗତମ୍ପି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପୀତି। ଫସ୍ସଂ ଆରବ୍ଭାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚକ୍ଖୁନାରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀତି ଏତ୍ଥ ଜୱନକ୍ଖଣେ ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହିତା ୱୁତ୍ତା, ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମା ଲୋକିଯମଗ୍ଗମ୍ପି ସନ୍ଧାଯେତଂ ଅସାଧକନ୍ତି।

ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ ମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା କୁସଲାପୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୮୦-୫୮୩। ଇଦାନି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା କୁସଲାପୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ସା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା କୁସଲାପୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ସାଭୋଗାତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୮୪-୫୮୬। ଇଦାନି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ସାଭୋଗାତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆଭୋଗୋ ନାମ କୁସଲାକୁସଲୱସେନ ହୋତି ସତ୍ଥାରା ଚ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତି, ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ''ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ସାଭୋଗା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ପୁରିମକଥାସଦିସମେୱାତି।

ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ସାଭୋଗାତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଦ୍ୱୀହି ସୀଲେହୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୮୭-୫୮୯। ଇଦାନି ଦ୍ୱୀହି ସୀଲେହୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩) ଯସ୍ମା ଲୋକିଯେନ ସୀଲେନ ସୀଲୱା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ତସ୍ମା ''ପୁରିମେନ ଚ ଲୋକିଯେନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଲୋକୁତ୍ତରେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ନାମ ହୋତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂଯେୱ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ସୋ ଏକକ୍ଖଣେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେହି ଦ୍ୱୀହି ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଦ୍ୱୀହି ଫସ୍ସାଦୀହିପି ତେହି ସମନ୍ନାଗତେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଦ୍ୱୀହି ଫସ୍ସେହୀତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତଥାରୂପଂ ନଯଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଲୋକିଯେନ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରେନ ଚାତି ପଞ୍ହେ ପୁବ୍ବେ ସମାଦିନ୍ନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନସମ୍ମାୱାଚାଦୀନି ଚ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି।

ଲୋକିଯେ ସୀଲେ ନିରୁଦ୍ଧେତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ଖଣଭଙ୍ଗନିରୋଧଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ଇତରୋ ପନ ତଂ ୱୀତିକ୍କମଂ ୱିଯ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋତିଆଦିମାହ। ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ ପନସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଅଭିନ୍ନସୀଲତଂଯେୱ ଦୀପେତି, ନ ଦ୍ୱୀହି ସମନ୍ନାଗତତଂ। ତସ୍ମା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ଲଦ୍ଧୀତି।

ଦ୍ୱୀହି ସୀଲେହୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ସୀଲଂ ଅଚେତସିକନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୦-୫୯୪। ଇଦାନି ସୀଲଂ ଅଚେତସିକନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସୀଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେପି ସମାଦାନହେତୁକୋ ସୀଲୋପଚଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଯେନ ସୋ ସୀଲୱାଯେୱ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ସୀଲଂ ଅଚେତସିକ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ''ଦାନଂ ଅଚେତସିକ''ନ୍ତିକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନମ୍ପି ଅଯୋନିସୋ ଗହିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପନମେୱାତି।

ସୀଲଂ ଅଚେତସିକନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ସୀଲଂ ନ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୫-୫୯୭। ଇଦାନି ସୀଲଂ ନ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତୀତି ଭାସନ୍ତରମେୱ ନାନଂ, ସେସଂ ପୁରିମକଥାସଦିସମେୱାତି।

ସୀଲଂ ନ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ସମାଦାନହେତୁକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୯୮-୬୦୦। ଇଦାନି ସମାଦାନହେତୁକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଆରାମରୋପା''ତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ''ସଦା ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି ୱଚନତୋ ''ସମାଦାନହେତୁକଂ ସୀଲଂ ୱଡ୍ଢତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଞ୍ଞେୱ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୀଲୋପଚଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ସେସଂ ପୁରିମକଥାସଦିସମେୱାତି।

ସମାଦାନହେତୁକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସୀଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୦୧-୬୦୨। ଇଦାନି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସୀଲନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି କାଯକମ୍ମଂ, ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତି ଗହିତତ୍ତା ''ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସୀଲ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଞ୍ଞେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା ସୀଲଂ ନାମ ୱିରତି, ନ ରୂପଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମା ତେନହେନ ଚୋଦେତୁଂ ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣୀତିଆଦିମାହ। ଅଭିୱାଦନଂ ସୀଲନ୍ତିଆଦି ଯଥାରୂପଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସୋ ''ସୀଲ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞତି ତଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସା ୱିରତି ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୁନ ପାଣାତିପାତାତିଆଦିମାହ। ଲଦ୍ଧି ପନସ୍ସ ଛଲେନ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଯେୱାତି।

ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ସୀଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୦୩-୬୦୪। ଇଦାନି ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅପୁଞ୍ଞୂପଚଯଞ୍ଚେୱ ଆଣତ୍ତିଯା ଚ ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ଅଙ୍ଗପାରିପୂରିଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ସଚେ ସା ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ, ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରା ସିଯା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ପାଣାତିପାତୋତିଆଦିମାହ। ପାପକମ୍ମଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି

‘‘ଅସୁକଂ ନାମ ଘାତେସ୍ସାମି, ଅସୁକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅୱହରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ପାପସମାଦାନଂ କତ୍ୱା। ଉଭୋ ୱତ୍ଥୂନୀତି ପୁଗ୍ଗୋ ଦାନକ୍ଖଣେ ପାପସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଗ୍ଗୋ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପାପୂପଚଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ପରିଭୋଗମଯକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂସ୍ସ ପାପସମାଦିନ୍ନପୁବ୍ବଭାଗମେୱ ସାଧେତି; ନ ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱନ୍ତି।

ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଦସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

ଦୁତିଯପଣ୍ଣାସକୋ ସମତ୍ତୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୧। ଏକାଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧-୩। ତିସ୍ସୋପି ଅନୁସଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୦୫-୬୧୩। ଇଦାନି ଅନୁସଯା ଅବ୍ୟାକତା, ଅହେତୁକା, ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ତିସ୍ସୋପି ଅନୁସଯକଥା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତେ ଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେ ''ସାନୁସଯୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଯୋ ଚସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ହେତୁ, ନ ତେନ ହେତୁନା ଅନୁସଯା ସହେତୁକା, ନ ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ''ତେ ଅବ୍ୟାକତା, ଅହେତୁକା, ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ତୀସୁପି କଥାସୁ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସକ୍କା ପାଳିଅନୁସାରେନେୱ ଜାନିତୁନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ତିସ୍ସୋପି ଅନୁସଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୧୪-୬୧୫। ଇଦାନି ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାଣେ ୱିଗତେପି ପୁନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱସେନ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେ ଯସ୍ମା ତଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ନ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ''ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଞାଣୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ଅଞ୍ଞାଣେ ୱିଗତେ 'ଞାଣୀ'ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ନ ସିଯା, ରାଗାଦୀସୁ ୱିଗତେସୁ ୱୀତରାଗାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିପି ନ ସିଯାତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ଅକୋୱିଦୋସୀ''ତି ଚୋଦେତୁଂ ରାଗେ ୱିଗତେତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତେସୁ ୱିଗତେସୁ ସରାଗାଦିଭାୱେ ଯୁତ୍ତିଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପରିଯୋସାନେ ଯସ୍ମା ଞାଣପଟିଲାଭେନ ସୋ ଞାଣୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ତସ୍ମା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ ସକୱାଦିସ୍ସାତି।

ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୧୬-୬୧୭। ଇଦାନି ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅରହା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିସମଙ୍ଗୀ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଞାଣୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ଚସ୍ସ ତଂ ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ''ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ତେ ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ସିଯା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ପରିଯୋସାନେ ପନ ପଞ୍ଞୱାତି ପୁଟ୍ଠୋ ପଟିଲାଭୱସେନ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତୀତି।

ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୧୮-୬୨୦। ଇଦାନି ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଯୋଗାୱଚରୋ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱାଚଂ ଭାସତି, ଏୱମସ୍ସ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱାଚଂ ଭାସତୋ ଚ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ତଥା ୱାଚାଭାସନଂ ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ସେସସଚ୍ଚପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ୱାଚଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋୱ ଭାସତି , ନ ଚ ତସ୍ସ ତଥା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ସମୁଦଯାଦିପଞ୍ହେସୁ ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦି ଦୁକ୍ଖପରିଯାଯଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ସକସମଯେ ତାଦିସଂ ୱୋହାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଇତି ଚ ଦନ୍ତି ଚାତିଆଦି ଯଦି ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ଇ-କାର ଦଂ-କାର ଦୁ-କାର ଖ-କାରେସୁ ପଟିପାଟିଯା ଚତୂହି ଞାଣେହି ପୱତ୍ତିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ତଥା ନ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି।

ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଇଦ୍ଧିବଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୨୧-୬୨୪। ଇଦାନି ଇଦ୍ଧିବଲକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱନାନିସଂସସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇଦ୍ଧିବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ କପ୍ପୋ ନାମ ମହାକପ୍ପୋ, କପ୍ପେକଦେସୋ, ଆଯୁକପ୍ପୋତି ତିୱିଧୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୫୬) ଏତ୍ଥ ହି ମହାକପ୍ପୋୱ କପ୍ପୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାନଂ ଦେୱାନଂ କପ୍ପୋ ଆଯୁପ୍ପମାଣ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୨୩) ଏତ୍ଥ କପ୍ପେକଦେସୋ। ‘‘କପ୍ପଂ ନିରଯମ୍ହି ପଚ୍ଚତି, କପ୍ପଂ ସଗ୍ଗମ୍ହି ମୋଦତୀ’’ତି (ଚୂଳୱ। ୩୫୪) ଏତ୍ଥ ଆଯୁକପ୍ପୋ। ଆଯୁକପ୍ପନଂ ଆଯୁୱିଧାନଂ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୱସେନ ୱା ୱସ୍ସଗଣନାଯ ୱା ଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସୁ ମହାକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତି, ଇତରୋ ପଟିଜାନାତି।

ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ‘‘ସଚେ ତେ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ‘ଯୋ ଚିରଂ ଜୀୱତି, ସୋ ୱସ୍ସସତଂ ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିଯ୍ୟୋ’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୩) ଏୱଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା ଆଯୁକପ୍ପା ଉଦ୍ଧଂ ମହାକପ୍ପଂ ୱା ମହାକପ୍ପେକଦେସଂ ୱା ଜୀୱେୟ୍ୟ ଇଦ୍ଧିମଯିକେନେୱ ଆଯୁନା ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଇଦ୍ଧିମଯିକୋ ସୋ ଆଯୁତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ‘‘ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନାମ ଇଦ୍ଧିମଯିକଂ ନତ୍ଥି, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି। କୋ ପନେତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିମତୋ ୱିସେସୋ, ନନୁ ଅନିଦ୍ଧିମାପି ଆଯୁକପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି? ଅଯଂ ୱିସେସୋ – ଇଦ୍ଧିମା ହି ଯାୱତାଯୁକଂ ଜୀୱିତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରାଯକରେ ଧମ୍ମେ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅନ୍ତରା ଅକାଲମରଣଂ ନିୱାରେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅନିଦ୍ଧିମତୋ ଏତଂ ବଲଂ ନତ୍ଥି। ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ।

ଅତୀତଂ ଅନାଗତନ୍ତି ଇଦଂ ଅୱିସେସେନ କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା ଚୋଦେତି। ଦ୍ୱେ କପ୍ପେତିଆଦି ‘‘ଯଦି ଇଦ୍ଧିମା ଜୀୱିତପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ କେୱଲଂ ଏକଂ ଅନେକେପି କପ୍ପେ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟା’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଫସ୍ସୋତିଆଦି ନ ସବ୍ବଂ ଇଦ୍ଧିଯା ଲବ୍ଭତି, ଇଦ୍ଧିଯା ଅୱିସଯୋପି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଇଦ୍ଧିବଲକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ସମାଧିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୨୫-୬୨୬। ଇଦାନି ସମାଧିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି ଏକଗ୍ଗତା ସମାଧାନଟ୍ଠେନ ସମାଧୀତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ତ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାନି ଏକନ୍ତସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ ୱିହରିତୁ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ (ମ। ନି। ୧।୧୮୦) ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ସମାଧୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ସବ୍ବତ୍ଥିୱାଦାନଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଚିତ୍ତସନ୍ତତୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ସମାଧି, ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ନାମ ଅତୀତାପି ଅତ୍ଥି, ଅନାଗତାପି ଅତ୍ଥି। ନ ହି ଏକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ନାମ ହୋତି, କିଂ ତେ ସବ୍ବାପି ସା ସମାଧୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅତୀତାତିଆଦିମାହ, ଇତରୋ ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ନନୁଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତିଆଦି ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତତିଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ଚିତ୍ତଂ କିଚ୍ଚକରଂ, ଅତୀତାନାଗତଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚ ନତ୍ଥି, କଥଂ ତଂ ସମାଧି ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ତତୋ ଯା ସକସମଯେ ‘‘ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥା’’ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଏକଗ୍ଗତା ସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତା, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗୀତିଆଦି ‘‘ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ’’ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଛଲେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତେନେୱ ସକୱାଦିନା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତାତି ସୁତ୍ତଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମୱସେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ସମାଧିସ୍ସ ଅଭ୍ବୋକିଣ୍ଣତଂ ସାଧେତି, ନ ସନ୍ତତିଯା ସମାଧିଭାୱଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସମାଧିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତାକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୨୭। ଇଦାନି ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଠିତାୱ ସା ଧାତୂ’’ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ନାମ ଏକା ଅତ୍ଥି, ସା ଚ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞା ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତା ନାମ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା ଅତ୍ଥି, ତାଯପି ଚ ତେ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତାଯ ଅଞ୍ଞା ଠିତତା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ତାଯ ଠିତତାତିଆଦିମାହ। ପରୱାଦୀ ଏୱରୂପାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ

ପଟିଜାନାତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଅନିଚ୍ଚତାକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୨୮। ଇଦାନି ଅନିଚ୍ଚତାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଅନିଚ୍ଚାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାପି ରୂପାଦଯୋ ୱିଯ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ତେ ରୂପାଦଯୋ ୱିଯ ଅନିଚ୍ଚତା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା, ତସ୍ସାପି ଅଞ୍ଞାଯ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାଯ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ତାଯ ଅନିଚ୍ଚତାଯାତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଏକତୋ ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ଯସ୍ମା ସା ଅନିଚ୍ଚତା ନିଚ୍ଚା ନ ହୋତି, ତେନେୱ ଅନିଚ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ଅଥସ୍ସ ସକୱାଦୀ ଲେସୋକାସଂ ଅଦତ୍ୱା ଯା ତେନ ଦୁତିଯା ଅନିଚ୍ଚତା ପଟିଞ୍ଞାତା , ତାଯପି ତତୋ ପରାଯପୀତି ପରମ୍ପରୱସେନ ଅନୁପଚ୍ଛେଦଦୋସଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ତାଯ ତାଯେୱାତିଆଦିମାହ। ଜରା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାତିଆଦି ଯସ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଜରାମରଣତୋ ଅଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତାୱିଭାଗାନୁଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାପି ପରୱାଦିନୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୬୨୯।ରୂପଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନନ୍ତିଆଦି ଯେସଂ ସା ଅନିଚ୍ଚତା, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ଯଥା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଜରାମରଣାନି ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ତାନି ନତ୍ଥୀ''ତି ମଜ୍ଝିମାନୋ ଏକନ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖିପତିଯେୱାତି।

ଅନିଚ୍ଚତାକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଏକାଦସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

୧୨। ଦ୍ୱାଦସମଵଗ୍ଗୋ

୧। ସଂଵରୋ କମ୍ମନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୩୦-୬୩୨। ଇଦାନି ସଂଵରୋ କମ୍ମନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତି, ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀ''ତି ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ ''ସଂଵରୋପି ଅସଂଵରୋପି କମ୍ମ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

ଅଥ ନଂ ଯା ସକସମଯେ ଚେତନା ''କମ୍ମ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା ଯଥା ସା କାଯଵଚୀମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ପଵତ୍ତମାନା କାଯକମ୍ମାଦିନାମଂ ଲଭତି, ତଥା ''ଯଦି ତେ ସଂଵରୋ କମ୍ମଂ, ସୋପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁ ପଵତ୍ତମାନୋ ଚକ୍ଖୁକମ୍ମାଦିନାମଂ ଲଭେଯ୍ୟା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରୋ ଚକ୍ଖୁକମ୍ମନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତାଦିସଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଞ୍ଚମେ କାଯଦ୍ୱାରେ ପସାଦକାଯଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଵିଞ୍ଞତ୍ତିକାଯଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ସୋ ହି ପସାଦକାଯମ୍ପି ଵିଞ୍ଞତ୍ତିକାଯମ୍ପି କାଯିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତେଵ ଇଚ୍ଛତି। ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଵିପାକଦ୍ୱାରଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି, କମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ଅସଂଵରେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା''ତି ସୁତ୍ତଂ ତେସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସଂଵରାସଂଵରମେଵ ଦୀପେତି, ନ ତସ୍ସ କମ୍ମଭାଵଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସଂଵରୋ କମ୍ମନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। କମ୍ମକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୩୩-୬୩୫। ଇଦାନି କମ୍ମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସଞ୍ଚେତନିକାନଂ କମ୍ମାନ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୧୭) ସୁତ୍ତପଦଂ ନିସ୍ସାୟ ''ସବ୍ବଂ କମ୍ମଂ ସଵିପାକ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେସଂ ''ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, କମ୍ମଂ ଵଦାମୀ''ତି (ଅ। ନି। ୬।୬୩) ସତ୍ଥାରା ଅଵିସେସେନ ଚେତନା ''କମ୍ମ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା; ସା ଚ କୁସଲାକୁସଲାଵ ସଵିପାକା, ଅବ୍ୟାକତା ଅଵିପାକାତି ଇମଂ ଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସବ୍ବଂ କମ୍ମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପୁନ ସବ୍ବା ଚେତନାତି ପଞ୍ହେସୁ ଅବ୍ୟାକତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖେପୋ, କୁସଲାକୁସଲେ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଞ୍ଞା ଵେଦିତବ୍ବା । ଵିପାକାବ୍ୟାକତାତିଆଦି ସଵିପାକାଵିପାକଚେତନଂ ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ। ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ''ତି ସୁତ୍ତଂ ସତି ପଚ୍ଚଯେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମାଦୀସୁ ଵିପାକପଟିସଂଵେଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

କମ୍ମକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ସଦ୍ଦୋ ଵିପାକୋତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୩୬-୬୩୭। ଇଦାନି ସଦ୍ଦୋ ଵିପାକୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ସୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଵିପୁଲତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୩୬) ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ''ସଦ୍ଦୋ ଵିପାକୋ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେସଂ ''କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ଅରୂପଧମ୍ମାଵ ଵିପାକାତି ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ରୂପଧମ୍ମେସୁ ପନାଯଂ ଵୋହାରୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସୁଖଵେଦନୀଯୋତିଆଦି ''ଵିପାକୋ ନାମ ଏଵରୂପୋ ହୋତୀ''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ''ସୋ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସା''ତି ସୁତ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣପଟିଲାଭଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ମହାପୁରିସୋ ହି କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ସୁଚିପରିଵାରୋପି ହୋତି, ନ ଚ ପରିଵାରୋ ଵିପାକୋ, ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ସଦ୍ଦୋ ଵିପାକୋତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୪। ସଳାଯତନକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୩୮-୬୪୦। ଇଦାନି ସଳାଯତନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଳାଯତନଂ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ''ଵିପାକୋ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଂଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଵିପାକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯମେଵ। ସଳାଯତନଂ ଵିପାକୋତି ଏତ୍ଥ ମନାଯତନଂ ସିଯା ଵିପାକୋ। ସେସାନି କେଵଲଂ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି, ନ ଵିପାକୋ। ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ସଠଆଯତନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪୧-୫୪୫। ଇଦାନି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମକଥା ନାମ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ''ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ''ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମତାଯ ନିଯତୋ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେସଂ ଠପେତ୍ୱା ''ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଅଞ୍ଞୋ ତସ୍ସ ନିଯମୋ ନତ୍ଥି, ଯେନ ସୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମତାଯ ନିଯତୋ ଭୱେୟ୍ୟା''ତି ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

ମାତା ଜୀୱିତାତିଆଦୀସୁ ଅଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଦ୍ୱେ ନିଯାମା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ଚ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋ ଚ। ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ସୋ ଅୱିନିପାତଧମ୍ମତଞ୍ଚେୱ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ନିଯମେତି। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ। ତଂ ଅନନ୍ତରା ନିରଯୂପପତ୍ତିଂ ନିଯମେତି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଅୱିନିପାତଧମ୍ମତାଯ ଚ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ନିଯମିତୋ। ସେସମଗ୍ଗନିଯାମୋ ପନସ୍ସ ନତ୍ଥି ଅନଧିଗତତ୍ତା, ଆନନ୍ତରିଯମ୍ପି କାତୁଂ ସୋ ଅଭବ୍ବୋ। ତ୍ୱଂ ପନସ୍ସ ନିଯାମଂ ଇଚ୍ଛସି, ତେନ ତଂ ୱଦାମ – ''କିଂ ତେ ସୋ ଇମିନା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମେନ ନିଯମିତୋ''ତି।

ଅଭବ୍ବୋ ଅନ୍ତରାତି ପଞ୍ହେସୁ ଆନନ୍ତରିଯାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଅତ୍ଥି ସୋ ନିଯାମୋତି ପଞ୍ହେ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମତାଯ ନିଯାମଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅତ୍ଥି ତେ ସତିପଟ୍ଠାନାତିଆଦି ନିଯାମସଙ୍ଖାତେ ମଗ୍ଗଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପନ ପୁନ ପଠମମଗ୍ଗାନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ତେପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ନନୁ ସୋ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋତି ଏତ୍ଥ ଭଗୱା ''ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏତ୍ତକେ ଭୱେ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତି, ଅଯଂ ଏତ୍ତକେ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେନ ବ୍ୟାକରୋତି, ନ ଭୱନିଯାମଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ତେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମୋ, କୋଲଂକୋଲୋ, ଏକବୀଜୀ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁପରମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬୪୬-୬୪୭। କୋଲଂକୋଲଏକବୀଜିକଥାଯୋପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

କୋଲଂକୋଲଏକବୀଜିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଜୀୱିତାୱୋରୋପନକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୪୮-୬୪୯। ଇଦାନି ଜୀୱିତାୱୋରୋପନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଦୋସସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ପାଣାତିପାତୋ ହୋତି, ଦୋସୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନୋ, ତସ୍ମା ''ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାପରସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ମାତରନ୍ତିଆଦିପଞ୍ହେସୁ ପନ ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ''ତି ସୁତ୍ତଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସତ୍ଥରି ଅଗାରୱୋତିଆଦି ସତ୍ଥାରାଦୀସୁ ସଗାରୱସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ଅକୁସଲୱସେନ ତସ୍ସ ଅଗାରୱୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଗାରୱଭାୱଞ୍ଚ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁନ ଅଗାରୱୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ତେସୁ ତେସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ପସୁତତାଯ ୱିକ୍ଖିତ୍ତାନଂ ଅସତିଯା ଅମନସିକାରେନ ଚେତିଯେ ଅଭିୱାଦନପଦକ୍ଖିଣକରଣାଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପୁନ ୱହଦେୟ୍ୟାତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁଟ୍ଠୋ ତାଦିସାଯ କିରିଯାଯ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଅକରଣତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଜୀୱିତାୱୋରୋପନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଦୁଗ୍ଗତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୫୦-୬୫୨। ଇଦାନି ଦୁଗ୍ଗତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଦୁଗ୍ଗତିଞ୍ଚ ଦୁଗ୍ଗତିସତ୍ତାନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ତଣ୍ହଞ୍ଚାତି ଉଭଯମ୍ପି ଦୁଗ୍ଗତୀତି ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ତଥା ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ଅୱିସେସେନେୱ ''ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପହୀନା ଦୁଗ୍ଗତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକା; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଆପାଯିକେ ରୂପେ ରଜ୍ଜେୟ୍ୟାତିଆଦି ପରୱାଦିନୋ ଲଦ୍ଧିଯା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗତି ଅପ୍ପହୀନା, ତସ୍ସ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ନିରଯଂ ଉପପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତିଆଦି ଦୁଗ୍ଗତିପହାନମେୱ ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିନିତଣ୍ହାପହାନଂ ୱା ଦୀପେତି, ନ ଦୁଗ୍ଗତିସତ୍ତାନଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାଯ

ତଣ୍ହାଯ ପହାନଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଦୁଗ୍ଗତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬୫୩। ସତ୍ତମଭତ୍ତିକକଥାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଦ୍ୱାଦସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ତେରସମଵଗ୍ଗୋ

୧। କପ୍ପଟ୍ଠକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୫୪-୬୫୭। ଇଦାନି କପ୍ପଟ୍ଠକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସଙ୍ଘଂ ସମଗ୍ଗଂ ଭେତ୍ଵାନ, କପ୍ପଂ ନିରଯମ୍ହି ପଚ୍ଚତୀ’’ତି ‘‘ସକଲମ୍ପି କପ୍ପଂ ସଙ୍ଘଭେଦକୋ ନିରଯେ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ କପ୍ପଟ୍ଠୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ଲୋକେତି ଇଦଂ ଵିନା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେନ ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ଅଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। କପ୍ପୋ ଚ ସଣ୍ଠାତି ସଙ୍ଘୋ ଚ ଭିଜ୍ଜତୀତିଆଦି ‘‘ଯଦି ସୋ ସକଲଂ କପ୍ପଂ ତିଟ୍ଠତି, ସଣ୍ଠହନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଂ କମ୍ମଂ କତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅତୀତନ୍ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତାଧିପ୍ପାଯମେଵ। କପ୍ପଟ୍ଠୋ ଇଦ୍ଧିମାତି ପଞ୍ହେ ଭାଵନାମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ପରସମଯେ ପନସ୍ସ ଜାତିମଯଂ ଇଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଛନ୍ଦିଦ୍ଧିପାଦୋତିଆଦି ‘‘ଜାତିମଯାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ଇଦ୍ଧିମାତି ଲଦ୍ଧିମତ୍ତମେତଂ, କିଂ ତେନ, ଯଦି ପନସ୍ସ ଇଦ୍ଧି ଅତ୍ଥି, ଇମିନା ନଯେନ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାଵିତା ଭଵେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଆପାଯିକୋ ନେରଯିକୋତି ସୁତ୍ତଂ ଯଂ ସୋ ଏକଂ କପ୍ପଂ ଅସୀତିଭାଗେ କତ୍ଵା ତତୋ ଏକଭାଗମତ୍ତଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ତଂ ଆଯୁକପ୍ପଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

କପ୍ପଟ୍ଠକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। କୁସଲପଟିଲାଭକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୫୮-୬୫୯। ଇଦାନି କୁସଲପଟିଲାଭକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ କପ୍ପଟ୍ଠୋ ସକସମଯେ କାମାଵଚରକୁସଲମେଵ ପଟିଲଭତି। ଯେନ ପନ ତଂ ଉପପତ୍ତିଂ ପଟିବାହେଯ୍ୟ, ତଂ ମହଗ୍ଗତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଵା ନ ପଟିଲଭତି। ଯେସଂ ପନ ଇମଂ ଵିଭାଗଂ ଅକତ୍ଵା ଅଵିସେସେନେଵ ‘‘ସୋ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ନ ପଟିଲଭତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେସଂ ଵିଭାଗଦସ୍ସନେନ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

କୁସଲପଟିଲାଭକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତକଥାଵଣ୍ଣନା

୬୬୦-୬୬୨। ଇଦାନି ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତୋ ନାମ ଯେନ ଖନ୍ଧଭେଦତୋ ଅନନ୍ତରା ଵିପାକଦାଯକଂ ମାତୁଘାତାଦି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ ଆଣତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ନିଯତାଯ ଆଣତ୍ତିଯା ଆଣତ୍ତୋ ତଂ କମ୍ମଂ କରିସ୍ସତି, ସୋ ଅତ୍ଥସାଧିକାଯ ଚେତନାଯ ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ ହୋତି, ଅଭବ୍ବୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ। ଯସ୍ସ ଅନିଯତାଯ ଆଣତ୍ତିଯା ଆଣତ୍ତୋ ତଂ କମ୍ମଂ କରିସ୍ସତି, ସୋ ଅତ୍ଥସାଧିକାଯ ଚେତନାଯ ଅନୁପ୍ପାଦିତତ୍ତା ନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ, ଭବ୍ବୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁନ୍ତି ଇଦଂ ସକସମଯେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଯେସଂ ପନ ‘‘ଅନିଯତାଯପି ଆଣତ୍ତିଯା ଅଭବ୍ବୋଯେଵ ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମିତୁ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେସଂ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ସକଵାଦୀ ପୁବ୍ବପକ୍ଖଂ ଦତ୍ଵା ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତୋତି ପରଵାଦିନା ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତି। ତେନେତ୍ଥ ପଠମପୁଚ୍ଛା ପରଵାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ଥସାଧିକଚେତନାଯ ଅଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ତତୋ ପରଵାଦୀ ମାତୁଘାତାଦିକମ୍ମସ୍ସ ଆଣତ୍ତତ୍ତାଵ ‘‘ସୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ’’ତି ମଞ୍ଞତି। ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମଞ୍ଚାତି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସକଵାଦୀ ପନ ଏକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ନିଯାମାନଂ ଅନୋକ୍କନ୍ତିମତ୍ତମେଵ ସନ୍ଧାଯ ନ ହେଵନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ନନୁ ତଂ କମ୍ମନ୍ତି ମାତୁଘାତାଦିକମ୍ମଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଯତାଣତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ଅନିଯତମ୍ପି ହି ଆଣତ୍ତିଂ ପଯୋଜେତ୍ଵା ଠିତସ୍ସ ‘‘ଅନନୁଚ୍ଛଵିକଂ ମଯା କତ’’ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେଵ, ଵିପ୍ପଟିସାରୋ ଜାଯତେଵ। ହଞ୍ଚୀତିଆଦି କୁକ୍କୁଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ଵା ପରଵାଦିନା ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ।

୬୬୧। ଇଦାନି ଯସ୍ସ ଅନିଯତାଣତ୍ତିକସ୍ସାପି ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପରଵାଦିନା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନଂ ପଟିସିଦ୍ଧଂ, ତମେଵ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଗହେତ୍ଵା ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତୋପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଭବ୍ବୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସକଵାଦୀ ‘‘ଅଭବ୍ବୋ ନାମ

ମାତୁଘାତାଦିକମ୍ମାନଂ କାରକୋ, କିଂ ତେ ତେନ ତାନି କମ୍ମାନି କତାନୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ମାତା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପିତାତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତେସଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅରୋଗତାଯ ତଥାରୂପଂ କିରିଯଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ନ ହେୱ’’ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି।

ତଂ କମ୍ମଂ ପଟିସଂହରିତ୍ୱାତି ଅନିଯତାଣତ୍ତିକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ‘‘ମା ଖୋ ମଯା ଆଣତ୍ତଂ ଆକାସୀ’’ତି ଆଣତ୍ତଂ ନିୱାରେନ୍ତେନ ପଟିସଂହଟଂ ନାମ ହୋତି। ପଟିସଂହଟତ୍ତାଯେୱ ଚେତ୍ଥ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପଟିୱିନୋଦିତଂ, ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ପଟିୱିନୀତୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନେତ୍ଥ ପୁରିମାଣତ୍ତିଯାଯେୱ ନିଯତଭାୱଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ପରୱାଦୀ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ସକୱାଦୀ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିସଂହଟଭାୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ହଞ୍ଚୀତିଆଦିମାହ।

୬୬୨। ପୁନ ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତୋତି ପରିଯୋସାନପଞ୍ହେ ପଠମପଞ୍ହେ ୱିଯ ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ନନୁ ତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଅନୁଯୋଗୋ ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିସଂହଟକାଲତୋ ପୁବ୍ବେ ପଯୁତ୍ତକାଲଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ପଯୁତ୍ତପୁବ୍ବତାମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନିଯତାଣତ୍ତିୱସେନ ହଞ୍ଚୀତି ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ ପରୱାଦିସ୍ସ। ଅଯଂ ପନ ଲଦ୍ଧି ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତୀତି।

ଅନନ୍ତରାପଯୁତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ନିଯତସ୍ସ ନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୬୩-୬୬୪। ଇଦାନି ନିଯତସ୍ସ ନିଯାମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋ ନିଯାମୋ – ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋ ଚ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମଂ, ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଇମେ ଦ୍ୱେ ନିଯାମେ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ନିଯାମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବେପି ହି ସେସା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ଅନିଯତା ନାମ। ତେହି ସମନ୍ନାଗତୋପି ଅନିଯତୋଯେୱ। ବୁଦ୍ଧେହି ପନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲେନ ‘‘ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଅନାଗତେ ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଦତ୍ତା ନିଯତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇତି ଇମଂ ୱୋହାରମତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ପଚ୍ଛିମଭୱିକୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ତାଯ ଜାତିଯା ଭବ୍ବୋ ଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେତୁ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ନିଯତୋ ନିଯାମଂ ଓକ୍କମତୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାପରସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋତିଆଦି ଅଞ୍ଞେନ ନିଯାମେନ ନିଯତସ୍ସ ଅଞ୍ଞନିଯାମାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱାତିଆଦି ନିଯାମପ୍ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତିଆଦି ଏକସ୍ମିଂ ନିଯାମେ ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭବ୍ବୋ ବୋଧିସତ୍ତୋତି ୱଚନଂ କେୱଲଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଭବ୍ବତଂ ଦୀପେତି, ନ ନିଯତସ୍ସ ନିଯାମୋକ୍କମନଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକଂ। ସୋ ହି ପୁବ୍ବେ ଏକେନପି ନିଯତଧମ୍ମେନ ଅନିଯତୋ ବୋଧିମୂଲେ ସଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ନିଯାମଂ ଓକ୍କନ୍ତୋତି।

ନିଯତସ୍ସ ନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ନିୱୁତକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୬୫-୬୬୭। ଇଦାନି ନିୱୁତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚାଭାୱତୋ ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତୋ ଓଫୁଟୋ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋ ଚ ନୀୱରଣଂ ଜହତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ନିୱୁତୋତିପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ରତ୍ତୋ ରାଗନ୍ତିଆଦି ନିୱୁତସ୍ସ ନୀୱରଣଜହନେ ଦୋସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିଯୋଦାତେତିଆଦି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଏୱଂ ଜାନତୋତିଆଦି ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ ଆସୱକ୍ଖଯଂ ଦୀପେତି, ନ ନିୱୁତସ୍ସ ନୀୱରଣଜହନଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ନିୱୁତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ସମ୍ମୁଖୀଭୂତକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୬୮-୬୭୦। ଇଦାନି ସମ୍ମୁଖୀଭୂତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁଖୀଭୂତୋତି ସଂଯୋଜନାନଂ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱଂ ତେହି ସମଙ୍ଗୀଭାୱଂ ଉପଗତୋ। ସେସମେତ୍ଥ ନିୱୁତକଥାସଦିସମେୱାତି।

ସମ୍ମୁଖୀଭୂତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ସମାପନ୍ନୋ ଅସ୍ସାଦେତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୧-୬୭୩। ଇଦାନି ସମାପନ୍ନୋ ଅସ୍ସାଦେତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ସୋ ତଦସ୍ସାଦେତୀ’’ତିଆଦିୱଚନଂ (ଅ। ନି। ୪।୧୨୩) ନିସ୍ସାଯ ‘‘ସମାପନ୍ନୋ ଅସ୍ସାଦେତି, ସା ଚସ୍ସ ଝାନନିକନ୍ତି ଝାନାରମ୍ମଣା ହୋତୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ସମାପନ୍ନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତଂ ଝାନଂ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ପଞ୍ହେସୁ ତସ୍ସେୱ ତଦାରମ୍ମଣତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି, ‘‘ତଦସ୍ସାଦେତୀ’’ତିୱଚନମତ୍ତେନ ପଟିଜାନାତି। ସୋ ତଦସ୍ସାଦେତୀତି ସୁତ୍ତଂ ଝାନଲାଭିନୋ ଝାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଝାନସ୍ସାଦଂ ସାଧେତି, ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂଯେୱ ଝାନନିକନ୍ତିଯା ଝାନାରମ୍ମଣତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସମାପନ୍ନୋ ଅସ୍ସାଦେତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଅସାତରାଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୪। ଇଦାନି ଅସାତରାଗକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଦନଂ ୱେଦେତି ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା, ସୋ ତଂ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅଭିୱଦତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୯) ସୁତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଭିନନ୍ଦତୀ’’ତିୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯପି ରାଗସ୍ସାଦୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦନା ହୋତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ଥି ଅସାତରାଗୋ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ଅସାତରାଗୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅସାତରାଗୋତି ଅସାତେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନିଯେ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମେ ଏତଦେୱ ଭୱେଯ୍ୟା’’ତି ରଜ୍ଜନା। ଆମନ୍ତାତି ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

୬୭୫।ସୋ ତଂ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ସୁତ୍ତେ ପନ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖୱେଦନମେୱ ଆରବ୍ଭ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ସମୂହଗ୍ଗହଣେନ ପନ ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ ଧମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନମେୱ ୱା ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାସଙ୍ଖାତାଯ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାଯ ୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ୱିପରିଣାମଂ ଅଭିନନ୍ଦତି, ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅଭିଭୂତୋ ତସ୍ସା ପଟିପକ୍ଖଂ କାମସୁଖଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତୋପି ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ନାମ। ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଅଭିନନ୍ଦନା ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତଂ ଅସାତରାଗସ୍ସାତି।

ଅସାତରାଗକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଧମ୍ମତଣ୍ହାଅବ୍ୟାକତାତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୭୬-୬୮୦। ଇଦାନି ଧମ୍ମତଣ୍ହା ଅବ୍ୟାକତାତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ରୂପତଣ୍ହା…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ଇମାସୁ ଛସୁ ତଣ୍ହାସୁ ଯସ୍ମା ସଙ୍ଖପଚ୍ଛିମା ତଣ୍ହା ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ସା ଅବ୍ୟାକତାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସପଞ୍ହାନଂ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ ନିଯ୍ୟାତି। କାମତଣ୍ହାତିଆଦୀହି ତୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଛପି ତଣ୍ହା ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ରୂପାଦୀସୁ ହି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ କାମସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହା। ‘‘ଭୱିସ୍ସତି ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତା ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା। ‘‘ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତା ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହାତି। ନନୁ ସା ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ପଦଂ ତଣ୍ହାଯ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିଂ ଦୀପେତି, ନ ଅବ୍ୟାକତଭାୱଂ ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଧମ୍ମତଣ୍ହା ଅବ୍ୟାକତାତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଧମ୍ମତଣ୍ହାନଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୮୧-୬୮୫। ଇଦାନି ଧମ୍ମତଣ୍ହା ନଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ରାପି ଯସ୍ମା ସା ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ନ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ପୁରିମକଥାସଦିସମେୱାତି।

ଧମ୍ମତଣ୍ହା ନଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ତେରସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୪। ଚୁଦ୍ଦସମୱଗ୍ଗୋ

୧। କୁସଲାକୁସଲପଟିସନ୍ଦହନକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୮୬-୬୯୦। ଇଦାନି କୁସଲାକୁସଲପଟିସନ୍ଦହନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲଂ ୱା କୁସଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିସନ୍ଧାନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ଯେ ପନ ଯସ୍ମା ଏକୱତ୍ଥୁସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ରଜ୍ଜତି ୱିରଜ୍ଜତି ଚ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିସନ୍ଦହତୀତି ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକା; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ; ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଆୱଟ୍ଟନା ପଣିଧୀତି ଉଭଯଂ ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତୀତି ଆୱଟ୍ଟନା। ଭୱଙ୍ଗାରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହତି ଠପେତୀତି ପଣିଧି। କୁସଲଂ ଅନାୱଟ୍ଟେନ୍ତସ୍ସାତି ଯଂ ତଂ ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ ପଟିସନ୍ଦହନ୍ତଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅନାୱଟ୍ଟେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ପନ ୱିନା ଆୱଜ୍ଜନେନ କୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। କୁସଲଂ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋତି ଇଦଂ ଯଦି ଅକୁସଲାନନ୍ତରଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ଯଥାପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତି। ନନୁ ଯସ୍ମିଂଯେୱ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ୱଚନଂ ଏକାରମ୍ମଣେ ସରାଗୱିରାଗୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି, ନ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଅନନ୍ତରତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

କୁସଲାକୁସଲପଟିସନ୍ଦହନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ସଳାଯତନୁପ୍ପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୧-୬୯୨। ଇଦାନି ସଳାଯତନୁପ୍ପତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉପପତ୍ତେସିଯେନ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ଓପପାତିକାନଂ ସଳାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଅଞ୍ଞତିକାଯତନେସୁ ମନାଯତନକାଯାଯତନାନେୱ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସେସାନି ଚତ୍ତାରି ସତ୍ତସତ୍ତତିରତ୍ତିମ୍ହି। ତାନି ଚ ଖୋ ଯେନ କମ୍ମୁନା ପଟିସନ୍ଧି ଗହିତା, ତସ୍ସେୱ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା କତତ୍ତାତି ଅଯଂ ସକସମଯେ ୱାଦୋ। ଯେସଂ ପନ ଏକକମ୍ମସମ୍ଭୱତ୍ତା ସମ୍ପନ୍ନସାଖାୱିଟପାନଂ ରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଂକୁରୋ ୱିଯ ବୀଜମତ୍ତଂ ସଳାଯତନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସଳାଯତନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀତିଆଦି ସଳାଯତନେ ସତି ଏୱରୂପୋ ହୁତ୍ୱା ଓକ୍କମେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପରତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ପଚ୍ଛା କେସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସଳାଯତନୁପ୍ପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୩-୬୯୭। ଇଦାନି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ନଚ୍ଚଗୀତାଦୀସୁ ରୂପଦସ୍ସନସଦ୍ଦସୱନାଦୀନଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇମାନି ୱିଞ୍ଞାଣାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂଯେୱାତି ଯଦି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ୱିପାକମନୋଧାତୁ ୱିଯ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସିଯାତି ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପଞ୍ହେସୁ ସୁତ୍ତାଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅନନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ତଞ୍ଞେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂତଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଯଥା ପଠମଜୱନାନନ୍ତରଂ ଦୁତିଯଜୱନଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଭାୱେନ ତଞ୍ଞେୱ ହୋତି, କିଂ ତେ ତଥା ଏତମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ ଏକମେୱାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନଚ୍ଚତି ଗାଯତୀତିଆଦିୱଚନଂ ଆରମ୍ମଣସମୋଧାନେ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତାଯ ୱୋକିଣ୍ଣଭାୱଂ ଦୀପେତି, ନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଅରିଯରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା

୬୯୮-୬୯୯। ଇଦାନି ଅରିଯରୂପକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତା ରୂପଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ''ସଙ୍ଗଂ ରୂପଂ ଚତ୍ତାରି ଚ ମହାଭୂତାନି ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ

ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟରୂପ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୬୭) ୱଚନତୋ ଉପାଦାୟରୂପନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଅରିୟରୂପଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅରିୟାନଂ ରୂପଂ, ଅରିୟଂ ୱା ରୂପନ୍ତି ଅରିୟରୂପଂ। ଆମନ୍ତାତି ଲଦ୍ଧିୟଂ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। କୁସଲନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନେୱ ପଟିଜାନାତି। ଅନାସୱପୁଚ୍ଛାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତି ସୁତ୍ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଭୂତାନି ସେସରୂପସ୍ସ ଉପାଦାଭାୱଂ ଦୀପେତି, ନ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନଂ ଅଭାନଂ। ତେସଞ୍ହି ରୂପମତ୍ତଞ୍ଞେୱ ଅସିଦ୍ଧଂ, କୁତୋ ଉପାଦାରୂପତା; ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଅରିୟରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସୟୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୦-୭୦୧। ଇଦାନି ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସୟୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ କୁସଲାବ୍ୟାକତେ ଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେ ସାନୁସୟୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ନ ପରିୟୁଟ୍ଠିତୋତି ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସୟୋ, ଅଞ୍ଞଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଅଞ୍ଞୋ କାମରାଗାନୁସୟୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ଅନୁସୟକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସାନୁସୟୋତିଆଦି ପନ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଅନୁସୟସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ସାନୁସୟୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚ ପରିୟୁଟ୍ଠିତୋତି ଅୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଦୀପେତି, ନ ଅନୁସୟପରିୟୁଟ୍ଠାନାନଂ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସୟୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୨। ଇଦାନି ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅନିଚ୍ଛାଦିତୋ ମନସିକରୋତୋପି ରାଗାଦୟୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ‘‘ଅପ୍ପେକଦା, ଭୋ ଭାରଦ୍ୱାଜ, ଅସୁଭତୋ ମନସିକରିସ୍ସାମୀତି ସୁଭତୋୱ ମନସିକରୋତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୨୭)। ତସ୍ମା ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ପରିୟାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୩-୭୦୫। ଇଦାନି ପରିୟାପନ୍ନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାମରାଗୋ କାମଧାତୁଂ ଅନୁସେତି, କାମଧାତୁପରିୟାପନ୍ନୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ରୂପରାଗାରୂପରାଗାପି ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୁୟୋ ଅନୁସେନ୍ତି। ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୁପରିୟାପନ୍ନାଯେୱ ଚ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିୟାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ରୂପରାଗୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ । ତତ୍ଥ ଅନୁସେତୀତି ଯଥା କାମରାଗୋ କାମୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତଂ କାମଧାତୁଂ ସହଜାତୱସେନ ଅନୁସେତି, କିଂ ତେ ଏୱଂ ରୂପରାଗୋ ରୂପଧାତୁନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ପରିୟାପନ୍ନୋତି ଯଥା ଚ ସୋ ତିୱିଧାୟ କାମଧାତୁୟା କିଲେସକାମୱସେନ ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା କାମଧାତୁପରିୟାପନ୍ନୋ, କିଂ ତେ ଏୱଂ ରୂପରାଗୋପି ରୂପଧାତୁପରିୟାପନ୍ନୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ପନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ କେୱଲଂ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ତମତ୍ଥଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖାପେତୁଂ କୁସଲୱିପାକକିରିୟସଙ୍ଖାତେହି ସମାପତ୍ତେସିୟାଦୀହି ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ସମାପତ୍ତେସିୟୋତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତି। ନନୁ କାମରାଗୋତିଆଦିୱଚନମ୍ପି କାମରାଗସ୍ସେୱ କାମଧାତୁୟଂ ଅନୁସୟଭାୱଂ ପରିୟାପନ୍ନତଞ୍ଚ ଦୀପେତି, ନ ଇତରେସଂ ଇତରଧାତୂସୂତି।

ପରିୟାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଅବ୍ୟାକତକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୬-୭୦୮। ଇଦାନି ଅବ୍ୟାକତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱିପାକକିରିୟରୂପନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ଅୱିପାକତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ଖୋ, ୱଚ୍ଛ, ଅବ୍ୟାକତମେତ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୪୧୬ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ) ସସ୍ସତାଦିଭାୱେନ ଅକଥିତତ୍ତା। ଯେସଂ ପନ ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମାବ୍ୟାକତଂ ୱିୟ ଦିଟ୍ଠିଗତମ୍ପି ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚ; ତେସଂ ତଂ

ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅବ୍ଯାକତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତୀତି।

ଅବ୍ଯାକତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଅପରିୟାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୦୯-୭୧୦। ଇଦାନି ଅପରିୟାପନ୍ନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଝାନଲାଭୀ କାମେସୁ ୱୀତରାଗୋତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି, ନ ପନ ୱିଗତଦିଟ୍ଠିକୋତି , ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅପରିୟାପନ୍ନନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିୟାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତୀତି।

ଅପରିୟାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଚୁଦ୍ଦସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ପନ୍ନରସମଓ୍ଗୋ

୧। ପଚ୍ଚଯତାକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୭୧୧-୭୧୭। ଇଦାନି ପଚ୍ଚଯତାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ଯେସଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେସଞ୍ଞେଓ୍ଵ ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ଯୋ ଓ୍ଵା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ଯସ୍ମା ତେସଂଯେଓ୍ଵ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯତା ଓ୍ଵଓ୍ଵତ୍ଥିତାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଓ୍ଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠଇମେଓ୍ଵ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ପଚ୍ଚଯତାକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା।

୨। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୭୧୮-୭୧୯। ଇଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ସମଯେ ''ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା''ତି ଅଯମେଓ୍ଵ ତନ୍ତି, ''ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯାପି ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜା''ତି ଅଯଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାଓ୍ଵ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ପନ ସଙ୍ଖାରା ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାଯାତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯତାପି ଅତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକଓ୍ଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ । ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରେନାତି ଏତ୍ଥ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋଓ୍ଵ ଗହିତୋ। ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯାପି ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାତି ଏତ୍ଥ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଅତ୍ଥିଅଓ୍ଵିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଓ୍ଵସେନ ପଚ୍ଚଯତା ଓ୍ଵେଦିତବ୍ବା। ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯାପି ତଣ୍ହାତି ଏତ୍ଥ ଠପେତ୍ଵା କାମୁପାଦାନଂ ସେସାନି ତୀଣି ଉପାଦାନାନି ଅଓ୍ଵିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରା ଓ୍ଵିଯ ତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ଓ୍ଵେଦିତବ୍ବାନି। ସେସଂ ଯଥାପାଠଇମେଓ୍ଵ ନିଯ୍ୟାତି। ଜରାମରଣପଚ୍ଚଯାତି ପୁଚ୍ଛା ପରଓ୍ଵାଦିସ୍ସ, ନାମରୂପଂ ଓ୍ଵିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାତି ସକଓ୍ଵାଦିସ୍ସାତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା।

୩। ଅଦ୍ଧାକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୭୨୦-୭୨୧। ଇଦାନି ଅଦ୍ଧାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ତୀଣିମାନି, ଭିକ୍ଖଓ୍ଵେ, କଥାଓ୍ଵତ୍ଥୂନୀ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୬୮) ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ କାଲସଙ୍ଖାତୋ ଅଦ୍ଧା ନାମ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଅତ୍ଥୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି; ତେସଂ ''ଅଦ୍ଧା ନାମ କୋଚି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର କାଲପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତା। ରୂପାଦଯୋ ପନ ଖନ୍ଧାଓ୍ଵ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା''ତି ଓ୍ଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଦ୍ଧା ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକଓ୍ଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ସଚେ ସୋ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ, ରୂପାଦୀସୁ ଅନେନ ଅଞ୍ଞତରେନ ଭଓ୍ଵିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସଂ ଯଥାପାଠଇମେଓ୍ଵ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ଅଦ୍ଧାକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା।

୪। ଖଣଲଯମୁହୁତ୍ତକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୭୨୨-୭୨୩। ଖଣଲଯମୁହୁତ୍ତକଥାସୁପି ଏସେଓ୍ଵ ନଯୋ। ସବ୍ବେପି ହେତେ ଖଣାଦଯୋ ଅଦ୍ଧାପରିଯାଯା ଏଓ୍ଵାତି।

ଖଣଲଯମୁହୁତ୍ତକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା।

୫। ଆସଓ୍ଵକଥାଓ୍ଣ୍ଣନା

୭୨୪-୭୨୫। ଇଦାନି ଆସଓ୍ଵକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଚତୂହି ଆସଓ୍ଵେହି ଉତ୍ତରି ଅଞ୍ଞୋ ଆସଓ୍ଵୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯେନ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଓ୍ଵା ସାସଓ୍ଵା ସିଯୁଂ, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋ ଆସଓ୍ଵା ଅନାସଓ୍ଵାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ହେତୁଓ୍ଵାଦାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଓ୍ଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ତେ ଆସଓ୍ଵା ଅନାସଓ୍ଵା, ଏଓ୍ଵଂ ସନ୍ତେ ତେହି ମଗ୍ଗାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତେହି ଭଓ୍ଵିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ମଗ୍ଗୋତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ

ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଆସୱକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଜରାମରଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୨୬-୭୨୭। ଇଦାନି ଜରାମରଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଜରାମରଣଂ ନାମ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଲୋକିଯନ୍ତି ୱା ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ''ଲୋକିଯା ଧମ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା''ତି ହି ଦୁକେ ଜରାମରଣଂ ନେୱ ଲୋକିଯପଦେ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରପଦେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଇମଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ଜରାମରଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୨୮-୭୨୯। ଇଦାନି ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତି ନାମ ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ପନ ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ। ଇତି ସା ନେୱ ଲୋକିଯା ନ ଲୋକୁତ୍ତରା। ଯସ୍ମା ପନ ଲୋକିଯା ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ପୁରିମକଥାସଦିସମେୱାତି।

ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଦୁତିଯସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୦-୭୩୧। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସା ଲୋକୁତ୍ତରା ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଲୋକିଯାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱାତି।

ଦୁତିଯସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ତତିଯସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୨। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ''ଅସୁକୋ ମରଣଧମ୍ମୋ, ଅସୁକୋ ନ ମରଣଧମ୍ମୋ''ତି ସତ୍ତାନଂ ମରଣଧମ୍ମତାଯ ନିଯାମୋ ନତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋପି କାଲଂ କରେଯ୍ୟାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକାନଂ; ତେସଂ ସମାପନ୍ନାଯପି ମରଣଧମ୍ମତାଯ ମରଣସମଯଞ୍ଚ ଅମରଣସମଯଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା କାଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ନାମ ମରଣନ୍ତିକେହି ଫସ୍ସାଦୀହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ତେନାକାରେନ ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିମାହ।

ଅଫସ୍ସକସ୍ସ କାଲକିରିଯାତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ ସେସସତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି ୱିସଂ କମେଯ୍ୟାତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ ସମାପତ୍ତିଆନୁଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯୱାରେ ସରୀରପକତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ସମାପତ୍ତିଆନୁଭାୱୋ ନାମ ନ ହୋତି, ତେନେୱ ନ ନିରୋଧସମାପନ୍ନୋତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି।

୭୩୩-୭୩୪।ନ କାଲଂ କରେଯ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଅତ୍ଥି ସୋ ନିଯାମୋତି ପରୱାଦିସ୍ସ ପଞ୍ହେ ପନ ଯସ୍ମା ଏୱରୂପୋ ନିଯାମୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗୀତିଆଦି ସକୱାଦିନା ''ନିଯାମେ ଅସନ୍ତେପି ମରଣସମଯେନେୱ ମରତି, ନାସମଯେନା''ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଦି ନିଯାମାଭାୱେନ କାଲକିରିଯା ଭୱେଯ୍ୟ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିନୋପି ଭୱେଯ୍ୟ। ତତୋ ''ପଞ୍ଚହି ୱିଞ୍ଞାଣେହି ନ ଚୱତି, ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି ସୁତ୍ତୱିରୋଧୋ ସିଯା। ଯଥା ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିସ୍ସ କାଲକିରିଯା ନ ହୋତି, ତଥା ନିରୋଧସମାପନ୍ନସ୍ସାପୀତି।

ତତିଯସଞ୍ଞାୱେଦଯିତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକାକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୫। ଇଦାନି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱିରାଗୱସେନ ପୱତ୍ତଭାୱନା ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିପି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିପି ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତି ନାମ। ଇତି ଦ୍ୱେ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯୋ ଲୋକିଯା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯା ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକା ହୋତି, ଲୋକୁତ୍ତରା ଅରିଯାନଂ, ସା ଚ ନାସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକା। ଇମଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଅୱିସେସେନ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅଲୋଭାଦଯୋ ଅତ୍ଥି, ନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିମାହ।

୭୩୬।ଇଧାପି ଅସଞ୍ଞୀତି ପଞ୍ହେ ଇଧ ସଞ୍ଞାୱିରାଗୱସେନ ସମାପନ୍ନତ୍ତା ଅସଞ୍ଞିତା ଅନୁଞ୍ଞାତା, ତତ୍ରାପି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେନେୱ। ତସ୍ମା ଇମଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତେନ ଛଲେନ ପତିଟ୍ଠାପିତା ହୋତି। ଇଧ ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଅସଞ୍ଞିତା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ତତ୍ରାପି ଇତୋ ଚୁତସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିମେୱ ତସ୍ମାପି ଇମାଯ ପଟିଞ୍ଞାଯ ପତିଟ୍ଠାପିତା ଲଦ୍ଧି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଯେୱାତି।

ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୁପିକାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। କମ୍ମୂପଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୩୭। ଇଦାନି କମ୍ମୂପଚଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ କମ୍ମୂପଚଯୋ ନାମ କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅବ୍ୟାକତୋ ଅନାରମ୍ମଣୋତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞୋ କମ୍ମୂପଚଯୋ, ଫସ୍ସାଦିତୋପି ଅଞ୍ଞେନ ଫସ୍ସୂପଚଯାଦିନା ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅଞ୍ଞୋ ଫସ୍ସୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ଲଦ୍ଧିଯା ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୭୩୮-୭୩୯।କମ୍ମେନସହଜାତୋତି ପଞ୍ହେସୁ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। କୁସଲୋତି ପଞ୍ହେସୁପି ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପରତୋ ଅକୁସଲୋତିପଞ୍ହେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୭୪୦।ସାରମ୍ମଣୋତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ଏକନ୍ତଂ ଅନାରମ୍ମଣମେୱ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଟିକ୍ଖିପତି। ଚିତ୍ତଂ ଭିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଯଦା ଚିତ୍ତଂ ଭିଜ୍ଜମାନଂ ହୋତି, ତଦା କମ୍ମଂ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତେ ଭିଜ୍ଜମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଭିଜ୍ଜତି, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ନ ଭିଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି ଚେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚ।

୭୪୧।କମ୍ମମ୍ହି କମ୍ମୂପଚଯୋତି କମ୍ମେ ସତି କମ୍ମୂପଚଯୋ, କମ୍ମେ ୱା ପତିଟ୍ଠିତେ କମ୍ମୂପଚଯୋ, କମ୍ମୂପଚଯତୋୱ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ତସ୍ମିଂ ପନ କମ୍ମେ ନିରୁଦ୍ଧେ ଯାୱ ଅଂକୁରୁପ୍ପାଦା ବୀଜଂ ୱିଯ ଯାୱ ୱିପାକୁପ୍ପାଦା କମ୍ମୂପଚଯୋ ତିଟ୍ଠତୀତିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ତଞ୍ଚେୱ କମ୍ମଂ, ସୋ କମ୍ମୂପଚଯୋ, ସୋ କମ୍ମୱିପାକୋତି ଯସ୍ମା କମ୍ମମ୍ହି କମ୍ମୂପଚଯୋ, ସୋ ଚ ଯାୱ ୱିପାକୁପ୍ପାଦା ତିଟ୍ଠତୀତିସ୍ସ ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ନଂ ତେସଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଏକତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି ୱିପାକୋ ସାରମ୍ମଣୋତି ଇଦଂ ୱିପାକୋ ୱିଯ ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମୋପି ଆରମ୍ମଣପଟିବଦ୍ଧୋଯେୱାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ପନ ଲଦ୍ଧିୱସେନେକଂ ପଟିଜାନାତି, ଏକଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପଟିଲୋମେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

କମ୍ମୂପଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

ପନ୍ନରସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

ତତିଯପଣ୍ଣାସକୋ ସମତ୍ତୋ।

୧୬। ସୋଳସମଵଗ୍ଗୋ

୧। ନିଗ୍ଗହକଥାଵଣ୍ଣନା

୭୪୩-୭୪୪। ଇଦାନି ନିଗ୍ଗହକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଲୋକେ ବଲପ୍ପତ୍ତା ଵସୀଭୂତା, ତେ ଯଦି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୁଂ, କା ତେସଂ ବଲପ୍ପତ୍ତି, କୋ ଵସୀଭାଵୋ। ବଲପ୍ପତ୍ତିୟା ପନ ଵସୀଭାଵେନ ଚ ଅଦ୍ଧା ତେ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପରୋ ପରସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ଥ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସଂକିଲେସାପଗତୋ ନିଵାରେତି। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଳିମେଵ ନିୟ୍ୟାତୀତି। ପଗ୍ଗହକଥାୟପି ଏସେଵ ନୟୋ।

ନିଗ୍ଗହକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ସୁଖାନୁପ୍ପଦାନକଥାଵଣ୍ଣନା

୭୪୭-୭୪୮। ଇଦାନି ସୁଖାନୁପ୍ପଦାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ବହୂନଂ ଵତ ନୋ ଭଗଵା ସୁଖଧମ୍ମାନଂ ଉପହତ୍ତା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୨।୧୪୮) ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପରୋ ପରସ୍ସ ସୁଖଂ ଅନୁପ୍ପଦେତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ହେତୁଵାଦାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁପ୍ପଦେତୀତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ତାଦିସଂ ସୁତ୍ତପଦଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅତ୍ତନୋ ସୁଖନ୍ତିଆଦିପଞ୍ହେ ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପରସ୍ସ ଵା, ତଂ ଅନୁପ୍ପଦାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯଂ ତସ୍ସେଵ, କିଂ ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ ନାମାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ନେଵତ୍ତନୋତିଆଦିପଞ୍ହେ ପନ ଯଂ ଏଵରୂପଂ, ନ ତଂ ଅନୁପ୍ପଦିନ୍ନଂ ନାମ ଭଵିତୁମରହତୀତି ଲଦ୍ଧିୟାପଟିଜାନାତି। ନୋ ଚ ଵତ ରେ ତିତାଦିସସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଅଭାଵା ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଖଧମ୍ମାନଂ ଉପହତ୍ତାତିଵଚନଂ ଭଗଵତୋ ପରେସଂ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟଭାଵଂ ଦୀପେତି, ନ ଅନ୍ନାଦୀନଂ ଵିୟ ସୁଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସୁଖାନୁପ୍ପଦାନକଥାଵଣ୍ଣନା।

୪। ଅଧିଗୟ୍ହମନସିକାରକଥାଵଣ୍ଣନା

୭୪୯-୭୫୩। ଇଦାନି ଅଧିଗୟ୍ହ ମନସିକାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁଵିଧୋ ମନସିକାରୋ ନୟତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଏକସଙ୍ଖାରସ୍ସାପି ଅନିଚ୍ଚତାୟ ଦିଟ୍ଠାୟ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚାତି ଅଵସେସେସୁ ନୟତୋ ମନସିକାରୋ ହୋତି। ଅତୀତେ ପନ ସଙ୍ଖାରେ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନ ଅନାଗତେ ମନସିକାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅତୀତାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ମନସିକରୋତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ମନସିକାରୋ ହୋତି । ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ତେ ମନସିକରୋତି, ତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକ୍ଖଣେ ମନସିକାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିଵଚନଂ ନିସ୍ସାୟ ‘‘ମନସିକରୋନ୍ତୋ ନାମ ଅଧିଗୟ୍ହ ଅଧିଗଣ୍ହିତ୍ଵା ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ଵା ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରେ ଏକତୋ ମନସିକରୋତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିୟାପରସେଲିୟାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ।

ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେ ଏକତୋ ମନସିକରୋନ୍ତେନ ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ତେ ମନସିକରୋତି, ତମ୍ପି ମନସିକାତବ୍ବଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂଚିତ୍ତତାୟ ଚୋଦେତୁଂ ତେନ ଚିତ୍ତେନାତି ଆହ। ଇତରୋ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏଵଂଲକ୍ଖଣଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଞାତତ୍ତା ପନ ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଞାତମେଵ ହୋତୀତି ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ଵା ତଞ୍ଞେଵ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ଯଦା ପଞ୍ଞାୟ ପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନି ନିସ୍ସାୟ ଉପ୍ପନ୍ନଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ସେସପଞ୍ହଦ୍ଵୟେପି ଏସେଵ ନୟୋ। ତେନ ଫସ୍ସେନାତିଆଦୀସୁ ପନ ତଥାରୂପଂ ସୁତ୍ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତେଵ। ଅତୀତାଦିପଞ୍ହେସୁ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ପଟିକ୍ଖେପପଟିଞ୍ଞା ଵେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ଯଥାପାଳିମେଵ ନିୟ୍ୟାତୀତି। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରାତିଆଦିଵଚନଂ ନୟତୋ ଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଏକକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣତୋ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଅଧିଗୟ୍ହମନସିକାରକଥାଵଣ୍ଣନା।

୫। ରୂପଂ ହେତୂତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୭୫୪-୭୫୬। ଇଦାନି ରୂପଂ ହେତୂତି କଥାନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ହେତୂତି କୁସଲମୂଲାଦିନୋ ହେତୁହେତୁସ୍ସାପି ନାମଂ, ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ପଚ୍ଚଯସ୍ସାପି। ଇମଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ହେତୂ’’ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଅୱିସେସେନେୱ ରୂପଂ ହେତୂତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଲୋଭୋ ହେତୂତି କିଂ ତେ ରୂପଂ ଅଲୋଭସଙ୍ଖାତୋ ହେତୂତି ପୁଚ୍ଛତି, ଇତରୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମହାଭୂତା ଉପାଦାଯରୂପାନଂ ଉପାଦାଯହେତୂତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ହେତୁଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ମୂଲଟ୍ଠେନ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ରୂପଂ ହେତୂତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭୫୭-୭୫୯। ସହେତୁକକଥାଯମ୍ପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ରୂପଂ ସହେତୁକନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ରୂପଂ କୁସଲାକୁସଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୬୦-୭୬୪। ଇଦାନି ରୂପଂ କୁସଲାକୁସଲନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲମ୍ପୀ’’ତିୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ କାଯୱଚୀକମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିରୂପଂ କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲମ୍ପୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହିସାସକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ରୂପଂ କୁସଲନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତେ ରୂପଂ କୁସଲଂ, ଏୱଂୱିଧେନ ଅନେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ସାରମ୍ମଣନ୍ତି ଆଦିମାହ। ପରତୋ ଅକୁସଲପଞ୍ହେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ରୂପଂ କୁସଲାକୁସଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ରୂପଂ ୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୬୫-୭୬୭। ଇଦାନି ରୂପଂ ୱିପାକୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଂ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ୱିଯ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତଂ ରୂପମ୍ପି ୱିପାକୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତେ ରୂପଂ ୱିପାକୋ, ଏୱଂୱିଧେନ ଅନେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ସୁଖୱେଦନୀଯନ୍ତିଆଦିମାହ। ସେସଂ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ରୂପଂ ୱିପାକୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ରୂପଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୬୮-୭୭୦। ଇଦାନି ରୂପଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଂ କାମାୱଚରକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ରୂପଂ, ତଂ ଯସ୍ମା କାମାୱଚରଂ, ତସ୍ମା ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମାନମ୍ପି କତତ୍ତା ରୂପେନ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ରୂପଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ରୂପାରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୭୧-୭୭୫। ଇଦାନି ରୂପରାଗୋ ରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନୋ ଅରୂପରାଗୋ ଅରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନୋତି କଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାମରାଗୋ କାମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ରୂପରାଗାରୂପରାଗେହିପି ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନେହି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ‘‘ରୂପଧାତୁଂ ଅନୁସେତି, ଅରୂପଧାତୁଂ ଅନୁସେତୀ’’ତି ପଦଂ ୱିସେସୋ। ସା ଚ ଲଦ୍ଧି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚ। ଅଯଂ ଅନ୍ଧକାନଂଯେୱାତି।

ରୂପରାଗୋ ରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନୋ ଅରୂପରାଗୋ ଅରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ରୂପାରୂପଧାତୁପରିଯାପନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା।

ସୋଳସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ସତ୍ତରସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ପୁଞ୍ଞୂପଚଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୭୬-୭୭୯। ଇଦାନି ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ପୁଞ୍ଞୂପଚଯୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଅରହତୋ ଦାନସଂୱିଭାଗଚେତିଯୱନ୍ଦନାଦୀନି କମ୍ମାନି ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ପୁଞ୍ଞୂପଚଯୋତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଅରହା ନାମ ପହୀନପୁଞ୍ଞପାପୋ, ସୋ ଯଦି ପୁଞ୍ଞଂ କରେଯ୍ୟ, ପାପମ୍ପି କରେଯ୍ୟା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅପୁଞ୍ଞୂପଚଯୋତି ଆହ। ଇତରୋ ପାଣାତିପାତାଦିକିରିଯଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରନ୍ତିଆଦୀସୁ ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ ଅରହତୋ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦାନଂ ଦଦେଯ୍ୟାତିଆଦୀସୁ କିରିଯଚିତ୍ତେନ ଦାନାଦିପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସକୱାଦୀ ପଟିଜାନାତି। ଇତରୋ ଚିତ୍ତଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା କିରିଯାପୱତ୍ତିମତ୍ତଦସ୍ସନେନେୱ ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେତି। ସା ପନ ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତା ହୋତୀତି।

ଅତ୍ଥି ଅରହତୋ ପୁଞ୍ଞୂପଚଯୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ନତ୍ଥି ଅରହତୋ ଅକାଲମଚ୍ଚୂତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୮୦। ଇଦାନି ନତ୍ଥି ଅରହତୋ ଅକାଲମଚ୍ଚୂତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଞ୍ଚେତନିକାନଂ କମ୍ମାନଂ କତାନଂ ଉପଚିତାନଂ ଅପଟିସଂୱେଦିତ୍ୱା ବ୍ୟନ୍ତୀଭାୱଂ ୱଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୨୧୭) ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଅଯୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅରହତା ନାମ ସବ୍ବକମ୍ମୱିପାକଂ ପଟିସଂୱେଦଯିତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି, ଅରହତୋ ଅକାଲମଚ୍ଚୂ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକାନଞ୍ଚେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ସଚେ ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ଅକାଲମଚ୍ଚୁ, ଅରହନ୍ତଘାତକେନ ନାମ ନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ନତ୍ଥି ଅରହନ୍ତଘାତକୋତି ଆହ। ଇତରୋ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମସ୍ସ ଚେୱ ତାଦିସାନଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସବ୍ଭାୱତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୭୮୧।ୱିସଂ ନ କମେଯ୍ୟାତି ପଞ୍ହେ ‘‘ଯାୱ ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମଂ ପରିକ୍ଖଯଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ନ କମତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତି।

୭୮୨।ନାହଂ,ଭିକ୍ଖୱେତି ସୁତ୍ତଂ ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ସଞ୍ଚେତନିକାନଂ କମ୍ମାନଂ କତାନଂ ୱିପାକଂ ଅପଟିସଂୱେଦିତ୍ୱା ଅୱିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନନୁଭୱିତ୍ୱା ବ୍ୟନ୍ତୀଭାୱଂ ତେସଂ କମ୍ମାନଂ ପରିୱଟୁମପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱଂ ନ ୱଦାମି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀଯାନଂ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ, ନ ତତୋ ପରଂ, ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀଯାନଂ ଅନନ୍ତରଂ ଉପପତ୍ତିଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ନ ତତୋ ପରଂ, ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯାନଂ ଯଦା ୱିପାକୋକାସଂ ଲଭନ୍ତି, ତଥାରୂପେ ଅପରାପରେ ୱା ପରିଯାଯେ। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ସଂସାରପୱତ୍ତେ ସତି ଲଦ୍ଧୱିପାକୱାରେ କମ୍ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତେସୋ ଜଗତିପ୍ପଦେସୋ, ଯତ୍ଥଟ୍ଠିତୋ ମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ ପାପକମ୍ମାତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯଦେତଂ ‘‘ଅଲଦ୍ଧୱିପାକୱାରମ୍ପି କମ୍ମଂ ଅୱସ୍ସଂ ଅରହତୋ ପଟିସଂୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି କପ୍ପନାୱସେନ ‘‘ନତ୍ଥି ଅରହତୋ ଅକାଲମଚ୍ଚୂ’’ତି ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ କତଂ, ତଂ ଦୁକ୍କଟମେୱାତି।

ନତ୍ଥି ଅରହତୋ ଅକାଲମଚ୍ଚୂତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମତୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୮୩। ଇଦାନି ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମତୋତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘କମ୍ମୁନା ୱତ୍ତତି ଲୋକୋ’’ତି ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମକିଲେସୱିପାକୱଟ୍ଟଂ କମ୍ମତୋୱ ହୋତୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି , ସେଯ୍ୟଥାପି ରାଜଗିରିକାନଞ୍ଚେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ଥିକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସବ୍ବମିଦନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ କମ୍ମମ୍ପି କମ୍ମତୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ କମ୍ମମ୍ପି କମ୍ମତୋତି ଆହ। ଇତରୋ ଯଦି କମ୍ମମ୍ପି କମ୍ମତୋୱ ନାମ ତଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକୋଯେୱ ସିଯାତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁବ୍ବେକତହେତୂତି ‘‘ଯଦି ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମତୋ, ପୁବ୍ବେକତହେତୁନା ତେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି, ଇତରୋ ପୁବ୍ବେକତହେତୁୱାଦଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି।

୭୮୪।କମ୍ମୱିପାକତୋତି ‘‘ଯଦି ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମତୋ, ଯଂ ଅତୀତଭୱେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ, ତମ୍ପି ପୁରିମତରେ ଭୱେ କମ୍ମତୋତି

କମ୍ମୱିପାକୋ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନ ତେ ସଦ୍ଦମିଦଂ କମ୍ମୱିପାକତୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ବୀଜତୋ ଅଂକୁରସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଓଉସ୍ସ କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯଂ ପୁଟ୍ଠୋ ତସ୍ସାପି କମ୍ମସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ପୁରିମବୀଜତୋ ୱିଯ ପୁରିମକମ୍ମତୋ ପଓତ୍ତତ୍ତା ପଟିଜାନାତି। ପାଣଂ ହନେଯ୍ଯାତିଆଦି ‘‘ଯଦି ସବ୍ବଂ କମ୍ମୱିପାକତୋ, ପାଣାତିପାତାଦୀନି କମ୍ମୱିପାକେନେୱ କରେଯ୍ଯା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଚେତନାପି ପୁରିମକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ୱିପାକୋଯେୱାତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତେ ପାଣାତିପାତୋ କମ୍ମୱିପାକତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ପାଣାତିପାତୋ ୱିଯ ୱିପାକୋପି ସଫଲୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ସଫଲୋତି ଆହ। ଇତରୋ ପାଣାତିପାତସ୍ସ ନିରଯସଂୱତ୍ତନିକାଦିଭାୱତୋ ସଫଲତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିଜାନାତି। କମ୍ମୱିପାକସ୍ସ ପନ ଇଦଂ ନାମ ଫଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରୋ ସଫଲୋତି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୱସେନ ଦାନଫଲଂ ପୁଚ୍ଛତି। କମ୍ମୁନା ୱତ୍ତତୀତି ସୁତ୍ତଂ ‘‘ନତ୍ଥି କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଅକମ୍ମୱାଦିତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି କମ୍ମ’’ନ୍ତି କମ୍ମୱାଦିତଂ କମ୍ମସ୍ସକତଂ ଦୀପେତି। ନ ସବ୍ବସ୍ସେୱ କମ୍ମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତିଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସବ୍ବମିଦଂ କମ୍ମତୋତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୮୬-୭୮୭। ଇଦାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ – ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ, ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଞ୍ଚ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦ୍ଧ୍ୟତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ। ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଯସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି, ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଇତର’’ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂ, ତେସଂ ଇତରସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଞ୍ଞେୱାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଭଗୱତା ‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେନେୱ ତେନ ଅନିଚ୍ଚେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଞ୍ଞେୱ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିମାହ। ନନୁଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ନନୁ ପଥୱୀପବ୍ବତପାସାଣାଦି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୮୮।ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଞ୍ଞେୱ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଞ୍ହେ ଆମନ୍ତାତି ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଉଣ୍ହକାଲସ୍ମିଞ୍ହି ଅଗ୍ଗି ସୀତକାଲେ ଚ ୱାତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ନିଚ୍ଚମ୍ପି ଭୋଗୱିନାସାଦଯୋ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ। ତସ୍ମା ୱିନାପି ଅନିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କମ୍ମକିଲେସେହି ପନ ଅନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ମଗ୍ଗେନ ଅପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ତିଣକଟ୍ଠାଦିନିରୋଧୋ ୱା ଉତୁବୀଜାଦିନିରୋଧୋ ୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ଅରିଯସଚ୍ଚଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେୱ ଅରିଯସଚ୍ଚଞ୍ଚ, ଇତରଂ ପନ ଦୁକ୍ଖମେୱାତି ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିଜାନାତି। ଯଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସାତିଆଦିୱଚନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ପରିଞ୍ଞାତସ୍ସ ପୁନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ସକୱାଦିନା ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ। ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱଚନେନ ପନ ସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଭାୱଂ ପଟିସେଧେତୁଂ ନ ସକ୍କାତି, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୮୯-୭୯୦। ଇଦାନି ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯସ୍ମା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ‘ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦା’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଅୱସେସା ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ଏୱଂ ସମୁଦଯସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋପୀତି ଆହ। ଇତରୋ ହେତୁଲକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ପୱତ୍ତପରିଯାପନ୍ନଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତୀଣେୱାତି ପଞ୍ହେସୁ ସୁତ୍ତୱିରୋଧଭଯେନ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୯୧-୭୯୨। ଇଦାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ପରମତ୍ଥତୋ ମଗ୍ଗଫଲାନେୱ ସଙ୍ଘୋ, ମଗ୍ଗଫଲେହି

ଅଞ୍ଞୋ ସଙ୍ଘୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗଫଲାନି ଚ ନ କିଞ୍ଚି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏତରହି ମହାପୁଞ୍ଞୱାଦୀସଙ୍ଖାତାନଂ ୱେତୁଲ୍ଲକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ସଙ୍ଘୋ ନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ଯ, ନ ନଂ ସତ୍ଥା ଆହୁନେଯ୍ୟାତିଆଦୀହି ଥୋମେଯ୍ୟା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ନନୁ ସଙ୍ଘୋ ଆହୁନେଯ୍ୟୋତିଆଦିମାହ। ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନଂ ଦେନ୍ତୀତି ''ଯେ ତେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦେନ୍ତି, ତେ ପଟିଗ୍ଗାହକେସୁ ଅସତି କସ୍ସ ଦଦେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆହୁତିଂ ଜାତୱେଦୋ ୱାତି ସୁତ୍ତଂ ପରସମଯତୋ ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ମହାମେଘନ୍ତି ମେଘୱୁଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଟ୍ଠିଞ୍ହି ମେଦନୀ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ନ ମେଘମେୱ। ମଗ୍ଗୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ''ମଗ୍ଗଫଲାନି ସଙ୍ଘୋ''ତି ଲଦ୍ଧିଯା ୱଦତି, ନ ଚ ମଗ୍ଗଫଲାନେୱ ସଙ୍ଘୋ। ମଗ୍ଗଫଲପାତୁଭାୱପରିସୁଦ୍ଧେ ପନ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତା ଅଟ୍ଠ ପୁଗ୍ଗଲା ସଙ୍ଘୋ, ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୯୩-୭୯୪। ଇଦାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ମଗ୍ଗଫଲାନେୱ ସଙ୍ଘୋ ନାମ, ନ ଚ ତାନି ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଆହୁନେଯ୍ୟୋତିଆଦି ''ଯଦି ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ନ ନଂ ସତ୍ଥା ଏୱଂ ଥୋମେଯ୍ୟା''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସୋଧେତୀତି ମହପ୍ଫଲଂ କରୋତି। ସଙ୍ଘସ୍ମିଞ୍ହି ଅପ୍ପଂ ଦିନ୍ନଂ ବହୁ ହୋତି, ବହୁ ଦିନ୍ନଂ ବହୁତରଂ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାତି ଦକ୍ଖିଣାରହା ଦକ୍ଖିଣାଯ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା, ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୁଂ ସମତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦକ୍ଖିଣଂ ଆରାଧେନ୍ତୀତି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି, ଅପ୍ପମତ୍ତିକାଯପି ଦକ୍ଖିଣାଯ ମହନ୍ତଂ ଫଲଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଦକ୍ଖିଣଂ ୱିସୋଧେତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଭୁଞ୍ଜତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୯୫-୭୯୬। ଇଦାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଭୁଞ୍ଜତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ରାପି ''ମଗ୍ଗଫଲାନେୱ ସଙ୍ଘୋ ନାମ, ନ ଚ ତାନି କିଞ୍ଚି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଭୁଞ୍ଜତି, ପିୱତି, ଖାଦତି, ସାଯତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ସଙ୍ଘୋ ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ, ସଙ୍ଘଭତ୍ତାଦିକରଣଂ ନିରତ୍ଥକଂ ଭୱେଯ୍ୟା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ନନୁ ଅତ୍ଥି କେଚି ସଙ୍ଘଭତ୍ତାନି କରୋନ୍ତୀତିଆଦିମାହ। ଗଣଭୋଜନନ୍ତିଆଦି ''ଯଦି ସଙ୍ଘୋ ନ ଭୁଞ୍ଜେଯ୍ୟ, କସ୍ସ ଗଣଭୋଜନାଦୀନି ସିଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠ ପାନାନୀତି ଇଦମ୍ପି ''ଯଦି ସଙ୍ଘୋ ନ ପିୱେଯ୍ୟ, କସ୍ସେତାନି ପାନାନି ସତ୍ଥା ଅନୁଜାନେଯ୍ୟା''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘୋ ଭୁଞ୍ଜତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୯୭-୭୯୮। ଇଦାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ରାପି ''ମଗ୍ଗଫଲାନେୱ ସଙ୍ଘୋ ନାମ, ନ ଚ ସକ୍କା ତେସଂ କିଞ୍ଚି ଦାତୁଂ, ନ ଚ ତେହି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ, ନାପି ତେସଂ ଦାନେନ କୋଚି ଉପକାରୋ ଇଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଆହୁନେଯ୍ୟୋତିଆଦି ''ଯଦି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ନ ନଂ ସତ୍ଥା ଏୱଂ ଥୋମେଯ୍ୟା''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ଯଥାପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୭୯୯। ଇଦାନି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା ନ କିଞ୍ଚି ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଲୋକାନୁୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ପନ

ପରିଭୁଞ୍ଜମାନଂ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି, ତସ୍ମା ନିରୁପକାରତ୍ତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତସ୍ମିଂ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଂଯେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଅଗ୍ଗୋତିଆଦି ''ମନୁସ୍ସଦୁସ୍ସୀଲେପି ଦାନଂ ସହସ୍ସଗୁଣଂ ହୋତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଏୱରୂପେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲେ''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୦-୮୦୧। ଇଦାନି ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଯଦି ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦକ୍ଖିଣା ୱିସୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ, ମହପ୍ଫଲା ଭୱେଯ୍ୟ। ଦାଯକେନ ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ, ପଟିଗ୍ଗାହକେନ ୱିପାକୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋତି ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରକୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ପରଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞୋ କରେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞୋ ପଟିସଂୱେଦେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା ଦାଯକତୋୱ ଦାନଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ନୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ, ଦାଯକସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧି ୱିପାକଦାଯିକା ହୋତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଆହୁନେଯ୍ୟାତିଆଦି ''ଯଦି ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦାନଂ ନ ୱିସୁଜ୍ଝେଯ୍ୟ, କିମସ୍ସ ଆହୁନେଯ୍ୟାଦିଭାୱୋ କରେଯ୍ୟା''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରକୋତି ଯଦି ଦାଯକସ୍ସ ଦାନଚେତନା ପଟିଗ୍ଗାହକେନ କତା ଭୱେଯ୍ୟ, ଯୁତ୍ତରୂପଂ ସିଯା। ତସ୍ସ ପନ ଦାନଚେତନା ପରିସୁଦ୍ଧା ପଟିଗ୍ଗାହକସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ମହାୱିପାକଭ୍ୱେନ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଅଚୋଦନା ଏସା। ''ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ଦାନଂ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି।

ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ସତ୍ତରସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ଅଟ୍ଠାରସମୱଗ୍ଗୋ

୧। ମନୁସ୍ସଲୋକକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୨-୮୦୩। ଇଦାନି ମନୁସ୍ସଲୋକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ତଥାଗତୋ ଲୋକେ, ଜାତୋ ଲୋକେ ସଂୱଡ୍ଢୋ, ଲୋକଂ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱିହରତି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଲୋକେନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୯୪) ସୁତ୍ତଂ ଅୟୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଭଗୱା ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ୱସତି, ନ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ନିମ୍ମିତରୂପମତ୍ତକଂ ପନେତ୍ଥ ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ୟେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏତରହି ୱେତୁଲ୍ଲକାନଂୟେୱ, ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ପୁଟ୍ଠୋକାସେନ ଚେୱ ସୁତ୍ତସାଧନେନ ଚ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ନନୁ ଅତ୍ଥୀତିଆଦିମାହ। ଲୋକେ ଜାତୋତି ପରୱାଦୀ ତୁସିତପୁରଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ସକ୍ୱାରା ପନେତଂ ମନୁସ୍ସଲୋକଞ୍ଞେୱ ସନ୍ଧାୟ ଲୋକଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକଂ ଅଭିଭୁୟ୍ୟାତି ପରୱାଦୀ ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱାତି ଦିଟ୍ଠିୟା ୱଦତି, ସତ୍ଥା ପନ ଆରମ୍ମଣଲୋକଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱିହାସି। ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଲୋକେନାତି ପରୱାଦୀ ମନୁସ୍ସଲୋକେନ ଅନୁପଲିତ୍ତତଂୱେ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି, ସତ୍ଥା ପନ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ କିଲେସେହି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ୱିହାସି। ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ମନୁସ୍ସଲୋକକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଧମ୍ମଦେସନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୪-୮୦୬। ଇଦାନି ଧମ୍ମଦେସନାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ତୁସିତପୁରେ ଠିତୋ ଭଗୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାୟ ଅଭିନିମ୍ମିତଂ ପେସେସି, ତେନ ଚେୱ ତସ୍ସ ଚ ଦେସନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଆୟସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ନ ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା’’ତି ୟେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ୱେତୁଲ୍ଲକାନଞ୍ଞେୱ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ୟଦି ତେନ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସ୍ୱେୱ ସତ୍ଥା ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅଭିନିମ୍ମିତୋ ଜିନୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତଥା ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଧମ୍ମଦେସନାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। କରୁଣାକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୭-୮୦୮। ଇଦାନି କରୁଣାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପିୟାୟିତାନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ୱିପତ୍ତିୟା ସରାଗାନଂ ରାଗୱସେନ କରୁଣାପତିରୂପିକଂ ପୱତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ରାଗୋୱ କରୁଣା ନାମ, ସୋ ଚ ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ କରୁଣା’’ତି ୟେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘କରୁଣା ନାମେସା ନିକ୍କିଲେସତାୟ ଚେୱ ସତ୍ତାରମ୍ମଣତାୟ ଚ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିତାୟ ଚ ଏକାଦସାନିସଂସତାୟ ଚ ମେତ୍ତାଦୀହି ସମାନଜାତିକା, ତସ୍ମା ୟଦି ଭଗୱତୋ କରୁଣା ନତ୍ଥି, ମେତ୍ତାଦୟୋପିସ୍ସ ନ ସିୟୁ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମେତ୍ତାତିଆଦିମାହ। ଆକାରୁଣିକୋତି ପଞ୍ହେ ତଥାରୂପଂ ୱୋହାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

କରୁଣାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଗନ୍ଧଜାତକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୦୯। ଇଦାନି ଗନ୍ଧଜାତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୟେସଂ ବୁଦ୍ଧେ ଭଗୱତି ଅୟୋନିସୋ ପେମୱସେନ ‘‘ଭଗୱତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱୋ ଅଞ୍ଞେ ଗନ୍ଧଜାତେ ଅତିୱିୟ ଅଧିଗଣ୍ହାତି, ନତ୍ଥି ତତୋ ଚ ସୁଗନ୍ଧତରଂ ଗନ୍ଧଜାତ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ୟଥାପାଠଇମେୱ ନିୟ୍ୟାତୀତି।

ଗନ୍ଧଜାତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ଏକମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୧୦-୮୧୧। ଇଦାନି ଏକମଗ୍ଗକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ବୁଦ୍ଧେ ଭଗଵତି ଅଯୋନିସୋ ପେମଵସେନେଵ ‘‘ଭଗଵା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ସକଦାଗାମୀ, ସକଦାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ଅନାଗାମୀ, ଅନାଗାମୀ ହୁତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି, ଏକେନେଵ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି ସଚ୍ଛାକାସୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେଵ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଚତୂହି ଫଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଏକତୋ ସମୋଧାନଵସେନ ଚୋଦେତୁଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନନ୍ତିଆଦିମାହ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନାତିଆଦି ‘‘କତରମଗ୍ଗେନ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନାତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ତେନ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ପହାନାଭାଵଵସେନ ଚୋଦେତି। ଭଗଵା ସୋତାପନ୍ନୋତି ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଭାଵୋ ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ପରତୋ ପଞ୍ହଦ୍ୱଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଳିମେଵ ନିୟ୍ୟାତୀତି।

ଏକମଗ୍ଗକଥାଵଣ୍ଣନା।

୬। ଝାନସଙ୍କନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୧୩-୮୧୬। ଇଦାନି ଝାନସଙ୍କନ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେଵ କାମେହି ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ, ତତିଯଂ ଝାନଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୯୨୩-୯୩୪) ଇମଂ ପଟିପାଟିଦେସନଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିନାଵ ଝାନା ଝାନଂ ସଙ୍କମତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହିସାସକାନଞ୍ଚେଵ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତେ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ପଠମଜ୍ଝାନା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନମେଵ ସଙ୍କମତି, ପଠମତୋ ତତିଯଂ, ଦୁତିଯତୋ ଚତୁତ୍ଥମ୍ପି ସଙ୍କମେୟ୍ୟା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ପଠମା ଝାନାତିଆଦିମାହ। ଯା ପଠମସ୍ସାତିଆଦି ‘‘ଯଦି ପଠମତୋ ଅନନ୍ତରଂ ଦୁତିଯଂ, ଦୁତିଯାଦୀହି ୱା ତତିଯାଦୀନି ସମାପଜ୍ଜତି, ଏକାଵଜ୍ଜନେନ ସମାପଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। କାମେ ଆଦୀନଵତୋତି ପଠମଂ କାମେ ଆଦୀନଵତୋ ମନସି କରୋତୋ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଝାନକ୍ଖଣେ ପନେସ ନିମିତ୍ତମେଵ ମନସି କରୋତି। ତଞ୍ଞେଵ ପଠମନ୍ତି ‘‘ଯଦି ପୁରିମଜଵନତୋ ପଚ୍ଛିମଜଵନଂ ୱିଯ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ଠପେତ୍ୱା ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାଵଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ତଞ୍ଞେଵ ତଂ ଭଵେୟ୍ୟା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିୱିଚ୍ଚେଵ କାମେହୀତିଆଦୀହି ପଟିପାଟିଯା ଝାନାନଂ ଦେସିତଭାଵଂ ଦୀପେତି, ନ ଅନନ୍ତରୁପ୍ପତ୍ତିଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଝାନସଙ୍କନ୍ତିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୭। ଝାନନ୍ତରିକକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୧୭-୮୧୮। ଇଦାନି ଝାନନ୍ତରିକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ସମଯେ ‘‘ପଞ୍ଚକନଯେ ପଞ୍ଚ ଝାନାନି ୱିଭତ୍ତାନି, କେଵଲଂ ତଯୋ ସମାଧୀ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା’’ତି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିନୋ ଓକାସଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ‘‘ପଠମସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯସ୍ସ ଚ ଝାନସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ଝାନନ୍ତରିକା ନାମ ଏସା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ସମ୍ମିତିଯାନଞ୍ଚେଵ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଝାନମ୍ପି ଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ଫସ୍ସାଦଯୋପି, ତସ୍ମା ଯଦି ଝାନନ୍ତରିକା ନାମ ଭଵେୟ୍ୟ, ଫସ୍ସନ୍ତରିକାଦୀହିପି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥି ଫସ୍ସନ୍ତରିକାତିଆଦିମାହ ।

ଦୁତିଯସ୍ସ ଚ ଝାନସ୍ସାତି ‘‘ଯଦି ଝାନନ୍ତରିକା ନାମ ଭଵେୟ୍ୟ, ଦୁତିଯତତିଯାଦୀନିପି ଝାନାନେଵ, ତେସମ୍ପି ଅନ୍ତରିକାଯ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ କେଵଲଂ ଲଦ୍ଧିଯା ଅଭାଵେନ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚେଵ ପଟିଜାନାତି ଚ। ପଠମସ୍ସ ଚାତି ପୁଟ୍ଠୋ ଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଜାନାତି।

୮୧୯।ସୱିତକ୍କୋ ସୱିଚାରୋତିଆଦି ‘‘ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସମାଧୀନଂ ସମାଧିଭାଵେ ସମାନେ ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋଵ ସମାଧି ଝାନନ୍ତରିକୋ, ନ ଇତରୋତି କୋ ଏତ୍ଥ ୱିସେସହେତୂ’’ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୨୦-୮୨୨।ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ପଠମଦୁତିଯାନି ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ‘‘ତେସଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂଯେଵ ଅନ୍ତରେ ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି ଝାନନ୍ତରିକୋ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧିଯା ପଟିଜାନାତି। ପଠମଂ ଝାନଂ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ତିଣ୍ଣଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପଵତ୍ତି ନ ଯୁତ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି । ଅୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି ପଠମଂ ଝାନନ୍ତି ଚତୁକ୍କନଯଵସେନ ପୁଚ୍ଛତି। ସକଵାଦୀ ତସ୍ମିଂ ନଯେ ତସ୍ସ ଅଭାଵା ପଟିକ୍ଖିପତି। ନନୁ ତଯୋ ସମାଧୀତି ଏତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ତେସୁ ତୀସୁ ସମାଧୀସୁ ଦ୍ୱେ ସମାଧୀ ଝାନାନେଵ, ନ ଝାନନ୍ତରିକା, ଏୱଂ ଇତରେନପି ଝାନେନେଵ

ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଝାନନ୍ତରିକାୟାତି।

ଝାନନ୍ତରିକକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ସମାପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୨୩-୮୨୫। ଇଦାନି ସମାପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଯସ୍ମା ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଡକୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା, ଯଦି ଚ ସମାପନ୍ନୋ ତଂ ନ ସୁଣେୟ୍ୟ, କଥଂ କଣ୍ଡକୋ ସିୟା। ତସ୍ମା ସମାପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦଂ, ସୁଣାତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତିଆଦି ''ସମାପନ୍ନସ୍ସ ତାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଯଦି ସୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣେୟ୍ୟ, ରୂପମ୍ପି ପସ୍ସେୟ୍ୟା''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଡକୋତି ୱିକ୍ଖେପକରତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଓଳାରିକେନ ହି ସଦ୍ଦେନ ସୋତେ ଘଟ୍ଟିତେ ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅସାଧକଂ। ଦୁତିୟସ୍ସ ଝାନସ୍ସାତିଆଦି ''ଯଥା ଅଞ୍ଞୋପି କଣ୍ଡକୋ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସଦ୍ଦସ୍ସୱନମ୍ପୀ''ତି ବୋଧନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସମାପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଚକ୍ଖୁନାରୂପଂପସ୍ସତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୨୬-୮୨୭। ଇଦାନି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ ନିସ୍ସାୟ ''ପସାଦଚକ୍ଖୁମେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ , ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ରୂପେନ ରୂପଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟାତୀ''ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପେନ ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତି ଆହ। ଇତରୋ ରୂପାୟତନଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଚକ୍ଖୁମେୱ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ପଟିୱିଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ ଅୟମଧିପ୍ପାୟୋ – ପସ୍ସତୀତି ହି ମୟଂ ପଟିଜାନନଂ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛାମ, ନ ଚକ୍ଖୁପସଂହାରମତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ୱଦେହି ତାୱ ''କିଂ ତେ ଚକ୍ଖୁମା ରୂପେନ ରୂପଂ ପଟିୱିଜାନାତୀ''ତି। ଇତରୋ ପୁରିମନୟେନେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି ଚେୱ ପଟିଜାନାତି ଚ। ଅଥ ନଂ ''ଏୱଂ ସନ୍ତେ ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ହି ପଟିୱିଜାନାତି ନାମା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ। ଇତରୋ ଲେସଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତେୱ। ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନାତିଆଦି ''ଯଦି ଚକ୍ଖୁ ପଟିୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ପସ୍ସତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିୟ ତସ୍ସାପି ଆୱଜ୍ଜନାୟ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଯସ୍ମା ନ ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧଂ ଚକ୍ଖୁ, ନ ତଂ ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ସୋତେନ ସଦ୍ଦନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତି ସସମ୍ଭାରକଥାନୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଉସୁନା ୱିଜ୍ଝନ୍ତୋପି ''ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ''ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋପି।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଅଟ୍ଠାରସମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

୧୯। ଏକୂନୱୀସତିମୱଗ୍ଗୋ

୧। କିଲେସପଜହନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୨୮-୮୩୧। ଇଦାନି କିଲେସପଜହନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯସ୍ମା କିଲେସପହାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ପହୀନକିଲେସସ୍ସ ଚ ଅତୀତାପି କିଲେସା ପହୀନାୱ ହୋନ୍ତି, ଅନାଗତାପି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାପି, ତସ୍ମା ଅତୀତେପି କିଲେସେ ପଜହତି, ଅନାଗତେପି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତୀତେତିଆଦିପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ । ସେସଂ ଯଥାପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତି। ନତ୍ଥି କିଲେସେ ଜହତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପରୱାଦିସ୍ସ ପଞ୍ହେ ଯସ୍ମା କଚୱରଂ ପଜହନ୍ତସ୍ସ କଚୱରେ ଛଡ୍ଡନୱାଯାମୋ ୱିଯ କିଲେସେ ପଜହନ୍ତସ୍ସ ନ ଅତୀତାଦିଭେଦେସୁ କିଲେସେସୁ ୱାଯାମୋ ଅତ୍ଥି, ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ପନ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ପୱତ୍ତିତେ କିଲେସା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯେୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପହୀନା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ତେନ ହି ଅତୀତେ କିଲେସେ ପଜହତୀତିଆଦି ପନ ଯସ୍ମା ‘‘ନତ୍ଥି କିଲେସପଜହନା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଅତୀତାଦିଭେଦେ ପଜହତୀତି ଛଲେନ ୱୁତ୍ତଂ।

କିଲେସପଜହନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ସୁଞ୍ଞତକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୩୨। ଇଦାନି ସୁଞ୍ଞତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତାତି ଦ୍ୱେ ସୁଞ୍ଞତା ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ତେସୁ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ତାୱ ଏକଚ୍ଚଂ ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ସିଯା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନଂ, ନିବ୍ବାନଂ, ଅପରିଯାପନ୍ନମେୱ। ଇମଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ସୁଞ୍ଞତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅନିମିତ୍ତନ୍ତି ସବ୍ବନିମିତ୍ତରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ‘‘ଅପ୍ପଣିହିତୋ’’ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। କସ୍ମା ପନେତଂ ଆଭତନ୍ତି? ଅୱିଭଜ୍ଜୱାଦୀୱାଦେ ଦୋସାରୋପନତ୍ଥଂ। ଯସ୍ସ ହି ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ‘‘ଏକଦେସେନେୱ ସୁଞ୍ଞତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଆପଜ୍ଜତି। ଇମସ୍ସ ଦୋସସ୍ସାରୋପନତ୍ଥଂ ‘‘ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତ’’ନ୍ତି ଆଭତଂ। ଇତରୋ ତସ୍ସ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ଅନିଚ୍ଚୋତିଆଦି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତାଯ ସୁଞ୍ଞତାଯ ଅନିଚ୍ଚଭାୱାପତ୍ତିଦୋସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୩୩।ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତାତି ‘‘ଯଦି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତା ଅଞ୍ଞକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସୁଞ୍ଞତାଯପି ସେସକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନାଯ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତା ନ ୱତ୍ତବ୍ବାତିଆଦି ‘‘ଯଦି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସୁଞ୍ଞତା ସେସକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ନ ହୋତି, ସେସକ୍ଖନ୍ଧସୁଞ୍ଞତାପି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନା ନ ହୋତୀ’’ତି ପଟିଲୋମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୮୩୪।ସୁଞ୍ଞମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରାତି ସୁତ୍ତଂ ପରସମଯତୋ ଆଭତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାତି ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ତେ ଚ ଅତ୍ତତନିଯସୁଞ୍ଞତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତାତି ସାସନାୱଚରଂ ହୋତି, ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ନ ସୁଞ୍ଞତାଯ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନଭାୱଂ ଦୀପେତି, ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ସୁଞ୍ଞତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ସାମଞ୍ଞଫଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୩୫-୮୩୬। ଇଦାନି ସାମଞ୍ଞଫଲକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯମ୍ପି ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀଥିଯମ୍ପି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ନାମାତି ସକସମଯେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଯେସଂ ପନ ତଥା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘କିଲେସପହାନଞ୍ଚେୱ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ, ତସ୍ମା ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଯଥା ପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ସାମଞ୍ଞଫଲକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୩୭-୮୪୦। ଇଦାନି ପତ୍ତିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯଂ ଯଂ ପଟିଲଦ୍ଧନ୍ତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ ପତ୍ତି ନାମ। ସା ଚ ଅସଙ୍ଖତା’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଞ୍ଚେୱ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଯଥାପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି । ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତିଆଦି ଯାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ପତ୍ତି ଅସଙ୍ଖତାତି ମଞ୍ଞତି, ତଂ ପକାସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସକୱାଦୀ ‘‘ନ ହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ କେୱଲଂ ପତ୍ତିଯା ରୂପାଦିଭାୱଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି। ନ ହି ପତ୍ତି ନାମ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥି, ନ ପନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱଂ ଅନୁଜାନାତି। ଇତରୋ ପନ ପଟିକ୍ଖେପମତ୍ତେନେୱ ଅସଙ୍ଖତାତି ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେତି, ସା ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାଯେୱାତି।

ପତ୍ତିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ତଥତାକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୪୧-୮୪୩। ଇଦାନି ତଥତାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ରୂପାଦୀନଂ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ରୂପାଦିସଭାୱତାସଙ୍ଖାତା ତଥତା ନାମ ଅତ୍ଥି, ସା ଚ ସଙ୍ଖତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଅସଙ୍ଖତା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ , ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱାତି।

ତଥତାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। କୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୪୪-୮୪୬। ଇଦାନି କୁସଲକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୱଜ୍ଜମ୍ପି କୁସଲଂ ଇଟ୍ଠପାକମ୍ପି। ଅନୱଜ୍ଜଂ ନାମ କିଲେସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ନଯୋ ଠପେତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଭଜତି। ଇଟ୍ଠୱିପାକଂ ନାମ ଆଯତିଂ ଉପପତ୍ତିପୱତ୍ତେସୁ ଇଟ୍ଠଫଲନିପ୍ଫାଦକଂ ପୁଞ୍ଞଂ। ଅଯଂ ନଯୋ କୁସଲତ୍ତିକେ ଆଦିପଦମେୱ ଭଜତି। ଯେସଂ ପନ ଇମଂ ୱିଭାଗଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନୱଜ୍ଜଭାୱମତ୍ତେନେୱ ନିବ୍ବାନଂ କୁସଲନ୍ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେସଂ ଇଟ୍ଠୱିପାକଟ୍ଠେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ କୁସଲତାଭାୱଂ ଦୀପେତୁଂ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମିଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

କୁସଲକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୪୭। ଇଦାନି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯାମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ‘‘ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ ନିମୁଗ୍ଗୋୱ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୭।୧୫) ସୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଅତ୍ଥି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯାମତା’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ମାତୁଘାତକୋତିଆଦି ‘‘ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ଚ ମାତୁଘାତକାଦୀନଞ୍ଚ ସମାନେ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମେ ମାତୁଘାତକାଦୀହିପି ତେ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯତେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ‘‘ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ସଂସାରଖାଣୁକୋ ଭୱନ୍ତରେପି ନିଯତୋୱ ଇମେ ପନ ଏକସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ’’ତି ଲଦ୍ଧିଯା ନ ହେୱନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପତି ।

୮୪୮ ।ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ‘‘ଅଯଂ ନିଯତୋ ୱା ନୋ ୱା’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିଜାନାତି। ନୁପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ପୁଟ୍ଠୋ ପନ ଯଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଆସେୱନ୍ତୋ ନିଯାମଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତୋ ପହୀନାତି ପୁଟ୍ଠୋ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଆରବ୍ଭ ଅସମୁଦାଚାରତୋ ପଟିଜାନାତି। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା ପହାନଂ ନାମ ୱିନା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନାତିଆଦିମାହ। ସୋ ଏକମଗ୍ଗେନାପି ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ କତମେନାତି ପୁଟ୍ଠୋ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ଅକୁସଲେନାତିଆଦିମାହ।

୮୪୯ ।ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଦୁତିଯନିଯାମୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରୋ ଯସ୍ମା ‘‘ଯେପି ତେ ଓକ୍କଲା ୱଯଭିଞ୍ଞା ନତ୍ଥିକୱାଦା ଅକିରିଯୱାଦା

ଅହେତୁକୱାଦା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୪୩) ୱଚନତୋ ତିସ୍ସୋପି ନିଯତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି।

୮୫୦। ଅଥ ନଂ ‘‘ନ ଚ ନାମ ସୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯାମୋ’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ହଞ୍ଚୀତିଆଦିମାହ। ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯତସ୍ସ ହି ଦୁତିଯନିଯାମୋ ନିରତ୍ଥକୋ। ନୁପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ପଞ୍ହେ ଯଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ସସ୍ସତନ୍ତି ଗହିତଂ, ତଦେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଗହେତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ପହୀନାତି ପୁଟ୍ଠୋ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିକ୍ଖିପତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଟିଜାନାତି। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

୮୫୧-୮୫୨।ନ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ନ ପନ ସୋ ଭୱନ୍ତରେପି ନିମୁଗ୍ଗୋୱ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ହି ଭୱେ ଅଭବ୍ବୋ ସୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହିତୁନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି। ସବ୍ବକାଲଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିମୁଜ୍ଜତୀତିଆଦି ୱଚନମତ୍ତେ ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ପରିଯେସିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଯାମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୫୩-୮୫୬। ଇଦାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଧା ଏୱ ନାମ, ନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତଥା ଲୋକିଯଂ ୱୀରିଯଂ…ପେ… ସତି… ସମାଧି… ପଞ୍ଞା ପଞ୍ଞାଯେୱ ନାମ, ନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ଯଥାପି ହେତୁୱାଦାନଞ୍ଚେୱ ମହିସାସକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ । ନତ୍ଥି ଲୋକିଯା ସଦ୍ଧାତିଆଦି ଯସ୍ମା ଲୋକିଯାପି ସଦ୍ଧାଦଯୋୱ ଧମ୍ମା ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ନ ସଦ୍ଧାଦୀହି ଅଞ୍ଞଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦି ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଲୋକିଯାନମ୍ପି ସଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ଞେୱ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥି ଲୋକିଯୋ ମନୋତିଆଦି ଯଥା ତେ ଲୋକିଯାପି ମନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ମନିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି, ଏୱଂ ଲୋକିଯା ସଦ୍ଧାଦଯୋପି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ଉପମାଯ ତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ଯାତୀତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

ଏକୂନୱୀସତିମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୦। ୱୀସତିମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୫୭-୮୬୨। ଇଦାନି ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଆନନ୍ତରିୟୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଗରୂନି ଭାରିୟାନି, ତସ୍ମା ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚାପି ତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ୱିକୋପିତେସୁ ଆନନ୍ତରିକୋ ହୋତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ଲଦ୍ଧିୱସେନ ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯସ୍ମା ଆନନ୍ତରିୟକମ୍ମଂ ନାମ କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତଂ। ଯଦି ଚ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ସିୟା, ଅୱସେସା ପାଣାତିପାତାଦୟୋପି ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଭୱେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚପାଣଂ ହନ୍ତ୍ୱାତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତଥାରୂପାୟ ଲଦ୍ଧିୟା ଅଭାୱେନ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସଂ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତି। ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ମାତୁଘାତକୋତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ରୋଗପଟିକାରାଦିକାଲେ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଘାତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ। ନନୁ ମାତା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପିତାତି ପଞ୍ହେପି ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ୱୋରୋପିତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସେୱ। ଏୱଂ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ପନ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ହଞ୍ଚୀତି ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ ଇତରସ୍ସ। ତଂ ଅୟୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତମେୱ। ପିତୁଘାତକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଙ୍ଘଭେଦକେ ପନ ଧମ୍ମସଞ୍ଞିଂ ସନ୍ଧାୟ ସଙ୍ଘଭେଦୋ ଆନନ୍ତରିକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ''ସଙ୍ଘଂ ସମଗ୍ଗଂ ଭେତ୍ୱାନ, କପ୍ପଂ ନିରୟମ୍ହି ପଚ୍ଚତୀ''ତି ୱଚନଂ ଅୟୋନିସୋ ଗହେତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ପୁନ ସଙ୍ଘେତି ପୁଟ୍ଠୋ ସକପକ୍ଖେ ଧମ୍ମସଞ୍ଞିଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି, ପରପକ୍ଖେ ଧମ୍ମସଞ୍ଞିଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। ଧମ୍ମସଞ୍ଞୀତି ପଞ୍ହଦ୍ୱୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତାତି ସୁତ୍ତଂ ଏକନ୍ତେନେୱ ଧମ୍ମୱାଦିସ୍ସ ଆନନ୍ତରିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆପାୟିକୋ ନେରୟିକୋତି ଗାଥାୟପି ଅଧମ୍ମୱାଦୀୟେୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇତରୋ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେତି। ସା ଅୟୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୟେୱାତି।

ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୬୩-୮୬୫। ଇଦାନି ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଞାଣଂ – ଲୋକିୟଞ୍ଚ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ଲୋକିୟଂ ସମାପତ୍ତିଞାଣମ୍ପି ହୋତି ଦାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣମ୍ପି; ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦକଂ ମଗ୍ଗଞାଣମ୍ପି ଫଲଞାଣମ୍ପି। ଇମଂ ପନ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ''ସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦକମେୱ ଞାଣଂ ନ ଇତରଂ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଞାଣ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ହେତୁୱାଦାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପଞ୍ଞାତିଆଦି ଞାଣୱେୱଚନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି – ଯଦି ତସ୍ସ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି, ପଞ୍ଞାଦୟୋପି ନତ୍ଥି। ଅଥ ପଞ୍ଞାଦୟୋ ଅତ୍ଥି, ଞାଣମ୍ପି ଅତ୍ଥି। କସ୍ମା? ପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଞାଣତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତାତି। ପଠମଂ ଝାନନ୍ତିଆଦି ସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନଂ ଦଦେୟ୍ୟାତିଆଦି କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଞାଣମେୱ ଦୀପେତି, ନ ଚ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ଞାଣନ୍ତି।

ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ନିରୟପାଲକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୬୬। ଇଦାନି ନିରୟପାଲକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ନିରୟେ ନେରୟିକକମ୍ମାନେୱ ନିରୟପାଲରୂପୱସେନ ୱଧେନ୍ତି, ନତ୍ଥି ନିରୟପାଲା ନାମ ସତ୍ତା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ତତ୍ଥ ନିରୟପାଲା ନ ସିୟୁଂ, କମ୍ମକାରଣାପି ନ ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। କାରଣିକେସୁ ହି ସତି କାରଣା''ତି ଚୋଦେତୁଂ ନତ୍ଥି ନିରୟେସୂତିଆଦିମାହ।

୮୬୭-୮୬୮।ଅତ୍ଥି ମନୁସ୍ସେସୂତି ପଚ୍ଚକ୍ଖେନ ଞାପନତ୍ଥଂ। ଯଥା ହି ମନୁସ୍ସେସୁ ସତି କାରଣିକେସୁ କାରଣା, ଏୱଂ ତତ୍ରାପୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅତ୍ଥି ନିରୟେସୂତି ପୁଚ୍ଛା ପରୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ନ ୱେସ୍ସଭୂ ନୋପି ଚ ପେତ୍ତିରାଜାତି ପରୱାଦିନା ସକସମୟତୋ ସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ। ତଂ ପନ ସାସନାୱଚରିକନ୍ତି ସକୱାଦିନା ଅନୁଞ୍ଞାତଂ। ତତ୍ଥ ୱେସ୍ସଭୂତି ଏକୋ ଦେୱୋ। ପେତ୍ତିରାଜାତି ପେତ୍ତିୱିସୟେ ପେତମହିଦ୍ଧିକୋ। ସୋମାଦୟୋ ପାକଟା ଏୱ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମେହି ଇତୋ ପଣୁନ୍ନଂ ପରଲୋକଂ ପତ୍ତଂ ପୁରିସଂ ନ ଏତେ ୱେସ୍ସଭୂଆଦୟୋ ହନନ୍ତି। ଯେହି ପନ ସୋ କମ୍ମେହି ତତ୍ଥ ପଣୁନ୍ନୋ, ତାନି ସକାନି କମ୍ମାନିୟେୱ ନଂ ତତ୍ଥ ହନନ୍ତୀତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ଦୀପେତି, ନ ନିରୟପାଲାନଂ ଅଭାୱଂ। ସକୱାଦିନା ପନ

ତମେନଂ, ଭିକ୍ଖୱେତି ଆଭତାନି ସୁତ୍ତପଦାନି ନୀତତ୍ଥାନେୱାତି।

ନିରଯପାଲକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ତିରଚ୍ଛାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୬୯-୮୭୧। ଇଦାନି ତିରଚ୍ଛାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦେୱେସୁ ଏରାୱଣାଦଯୋ ଦେୱପୁତ୍ତା ହତ୍ଥିୱଣ୍ଣଂ ଅସ୍ସୱଣ୍ଣଂ ୱିକୁବ୍ବନ୍ତି, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନଗତା। ଯେସଂ ପନ ତିରଚ୍ଛାନୱଣ୍ଣିନୋ ଦେୱପୁତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ''ଅତ୍ଥି ଦେୱେସୁ ତିରଚ୍ଛାନଗତା''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ଯଦି ଦେୱଯୋନିଯଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତା ସିଯୁଂ, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯମ୍ପି ଦେୱା ସିଯୁ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥି ତିରଚ୍ଛାନଗତେସୂତିଆଦିମାହ। କୀଟାତିଆଦି ଯେସଂ ସୋ ଅଭାୱଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏରାୱଣୋତି ପଞ୍ହେ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକୱାଦିସ୍ସ , ନ ତିରଚ୍ଛାନଗତସ୍ସ। ହତ୍ଥିବନ୍ଧାତିଆଦି ''ଯଦି ତତ୍ଥ ହତ୍ଥିଆଦଯୋ ସିଯୁଂ, ହତ୍ଥିବନ୍ଧାଦଯୋପି ସିଯୁ''ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯାୱସିକାତି ଯୱସ୍ସ ଦାଯକା। କାରଣିକାତି ହତ୍ଥାଚରିଯାଦଯୋ, ଯେହି ତେ ନାନାୱିଧଂ କାରଣଂ କରେଯ୍ୟୁଂ। ଭତ୍ତକାରକାତି ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ଭତ୍ତରନ୍ଧକା। ନ ହେୱନ୍ତି ତଥା ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତୀତି।

ତିରଚ୍ଛାନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୭୨-୮୭୫। ଇଦାନି ମଗ୍ଗକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ''ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୪୩୧) ଇଦଞ୍ଚେୱ ସୁତ୍ତଂ ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତଂ ନିସ୍ସାଯ ''ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋୱ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହିସାସକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସମ୍ମାୱାଚା ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ, ସା ଚ ନ ମଗ୍ଗୋତିଆଦି ପରସମଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପରସମଯସ୍ମିଞ୍ହି ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗନ୍ତି ଆଗତା। ରୂପତ୍ତା ପନ ମଗ୍ଗୋ ନ ହୋତୀତି ୱଣ୍ଣିତା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମଗ୍ଗଙ୍ଗନ୍ତିଆଦି ମଗ୍ଗଙ୍ଗସ୍ସ ଅମଗ୍ଗତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବେୱ ଖୋ ପନସ୍ସାତି ସୁତ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ମଗ୍ଗଭାୱନା ନାମ ହୋତି, ନ ଇତରସ୍ସାତି ଆଗମନିଯପଟିପଦାଯ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଇମେହି ୱିନା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତେନେୱାହ ''ଏୱମସ୍ସାଯଂ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଭାୱନାପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ସକୱାଦିନା ଆଭତସୁତ୍ତଂ ନୀତତ୍ଥମେୱାତି।

ମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୭୬-୮୭୭। ଇଦାନି ଞାଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ ଦ୍ୱାଦସାକାରଞାଣଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଦ୍ୱାଦସୱତ୍ଥୁକଂ ଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତର''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ସଚେ ତଂ ଦ୍ୱାଦସୱତ୍ଥୁକଂ, ଦ୍ୱାଦସହି ମଗ୍ଗଞାଣେହି ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଦ୍ୱାଦସାତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି, ଏକେକସ୍ମିଂ ସଚ୍ଚେ ସଚ୍ଚଞାଣକିଚ୍ଚଞାଣକତଞାଣାନଂ ୱସେନ ଞାଣନାନତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ଦ୍ୱାଦସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତାତି ସୁତ୍ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଭାଗପରଭାଗେହି ଞାଣନାନତ୍ତଂ ଦୀପେତି, ନ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସ ଞାଣତଂ। ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

ୱୀସତିମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

ଚତୁତ୍ଥପଣ୍ଣାସକୋ ସମତ୍ତୋ।

୨୧। ଏକୱୀସତିମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସାସନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୭୮। ଇଦାନି ସାସନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସାସନଂ ନୱଂ କତ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅତ୍ଥି କୋଚି ତଥାଗତସ୍ସ ସାସନଂ ନୱଂ କରୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଲବ୍ଭା ତଥାଗତସ୍ସ ସାସନଂ ନୱଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ଚ ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ତୀସୁପି କଥାସୁ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସତିପଟ୍ଠାନାତିଆଦି ସାସନଂ ନାମ ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଚେୱ ଅରିଯଧମ୍ମା, କୁସଲାଦୀନଞ୍ଚ ଦେସନା। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଭଗୱତା ଦେସିତା ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ, ଠପେତ୍ୱା ତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ କରଣେନ ଅକୁସଲାଦୀନଂ ୱା କୁସଲାଦିଭାୱକରଣେନ ସାସନଂ ନୱଂକତଂ ନାମ ଭୱେଯ୍ୟ, କିଂ ତଂ ଏୱଂ କତଂ କେନଚି, ଅତ୍ଥି ୱା କୋଚି ଏୱଂ କରୋତି, ଲବ୍ଭା ୱା ଏୱଂ କାତୁନ୍ତି ତୀସୁପି ପୁଚ୍ଛାସୁ ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାପାଳିମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ସାସନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅୱିୱିତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୭୯-୮୮୦। ଇଦାନି ଅୱିୱିତ୍ତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ, ସୋ ତେନ ଅୱିୱିତ୍ତୋ ନାମାତି ଇଦଂ ସକସମଯେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଯସ୍ମା ପନ ପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ତେଧାତୁକା ଧମ୍ମା ଅପରିଞ୍ଞାତା, ତସ୍ମା ସୋ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ସବ୍ବେହିପି ତେଧାତୁକେହି ଧମ୍ମେହି ଅୱିୱିତ୍ତୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେୱ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଫସ୍ସେହୀତିଆଦି ସବ୍ବେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତିଦୋସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅୱିୱିତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩। ସଞ୍ଞୋଜନକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୧-୮୮୨। ଇଦାନି ସଞ୍ଞୋଜନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅରହା ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱିସଯଂ ନ ଜାନାତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାୱିଚିକିଚ୍ଛାହି ଅପ୍ପହୀନାହି ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ‘‘ଅତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ସଞ୍ଞୋଜନଂ ଅପ୍ପହାଯ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀତିଆଦି ଅରହତୋ ସବ୍ବସଂଯୋଜନପ୍ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱିସଯନ୍ତି ପଞ୍ହଦ୍ୱଯେ ଅରହତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଭାୱେନ ପଟିସେଧୋ କତୋ, ନ ଅୱିଜ୍ଜାୱିଚିକିଚ୍ଛାନଂ ଅପ୍ପହାନେନ। ଇତରୋ ପନ ତେସଂ ଅପ୍ପହୀନତଂ ସନ୍ଧାଯ ତେନ ହୀତି ଲଦ୍ଧିଂ ପତିଟ୍ଠପେତି। ସା ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତୀତି।

ସଞ୍ଞୋଜନକଥାୱଣ୍ଣନା।

୪। ଇଦ୍ଧିକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୩-୮୮୪। ଇଦାନି ଇଦ୍ଧିକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧି ନାମେସା କତ୍ଥଚି ଇଜ୍ଝତି, କତ୍ଥଚି ନ ଇଜ୍ଝତି, ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ନିଚ୍ଚାଦିକରଣେ ଏକନ୍ତେନେୱ ନ ଇଜ୍ଝତି। ସଭାଗସନ୍ତତିଂ ପନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱିସଭାଗସନ୍ତତିକରଣେ ୱା ସଭାଗସନ୍ତତିୱସେନେୱ ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତନେ ୱା ଯେସଂ ଅତ୍ଥାଯ କରିଯତି, ତେସଂ ପୁଞ୍ଞାଦୀନି କାରଣାନି ନିସ୍ସାଯ କତ୍ଥଚି ଇଜ୍ଝତି, ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅତ୍ଥାଯ ପାନୀଯସ୍ସ ସପ୍ପିଖୀରାଦିକରଣେ ୱିଯ ମହାଧାତୁନିଧାନେ ଦୀପାଦୀନଂ ଚିରସନ୍ତାନପ୍ପୱତ୍ତନେ ୱିଯ ଚାତି ଇଦଂ ସକସମଯେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଯଂ ପନ ଆଯସ୍ମା ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ ରଞ୍ଞୋ ପାସାଦଂ ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତ୍ୱେୱ ଅଧିମୁଚ୍ଚି, ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଯେସଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ଅଧିପ୍ପାଯୈଦ୍ଧୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଅତ୍ଥି ଅଧିପ୍ପାଯୈଦ୍ଧୀତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ। ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୈଦ୍ଧୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୈଦ୍ଧି, ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଇଜ୍ଝନୈଦ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆମନ୍ତାତି ଲଦ୍ଧିମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞା ପରୱାଦିସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ନିଚ୍ଚାଦିତାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ନିଚ୍ଚପଣ୍ଣା ରୁକ୍ଖା ହୋନ୍ତୂତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନେ ସୁୱଣ୍ଣୋ ଚ ପନାସୀତି ରଞ୍ଞୋ ପୁଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯେନ ଆସି, ନ କେୱଲଂ ଥେରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯେନେୱ। ତସ୍ମା ଅସାଧକମେତନ୍ତି।

ଇଦ୍ଧିକଥାୱଣ୍ଣନା।

୫। ବୁଦ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୫। ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସରୀରୱେମତ୍ତତଂ ଆୟୁୱେମତ୍ତତଂ ପଭାୱେମତ୍ତତଞ୍ଚ ସେସେହି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧେହି ହୀନାତିରେକତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଯେସଂ ପନ ଅୱିସେସେନେୱ ଅତ୍ଥୀତି ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ଅତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହି ଅନୁୟୁଞ୍ଜିତୁଂ ସତିପଟ୍ଠାନତୋତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତେସଂ ୱସେନ ହୀନାତିରେକତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତିଯେୱାତି।

ବୁଦ୍ଧକଥାୱଣ୍ଣନା।

୬। ସବ୍ବଦିସାକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୬। ଇଦାନି ସବ୍ବଦିସାକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ହେଟ୍ଠା ଉପରୀତି ସମନ୍ତତୋ ଲୋକଧାତୁସନ୍ନିୱାସଂ, ସବ୍ବଲୋକଧାତୂସୁ ଚ ବୁଦ୍ଧା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱିକପ୍ପସିପ୍ପଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ''ସବ୍ବଦିସାସୁ ବୁଦ୍ଧା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ମହାସଙ୍ଘିକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପୁରତ୍ଥିମାୟାତି ପୁଟ୍ଠୋ ସକ୍ୟମୁନିଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିକ୍ଖିପତି। ପୁନ ପୁଟ୍ଠୋ ଲଦ୍ଧିୱସେନ ଅଞ୍ଞଲୋକଧାତୁୟଂ ଠିତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଟିଜାନାତି। କିନ୍ନାମୋ ସୋ ଭଗୱାତିଆଦି ''ସଚେ ତ୍ୱଂ ଜାନାସି, ନାମାଦିୱସେନ ନଂ କଥେହୀ''ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସବ୍ବଦିସାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୭। ଧମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୭-୮୮୮। ଇଦାନି ଧମ୍ମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ରୂପାଦଯୋ ରୂପାଦିସଭାୱେନ ନିୟତା ନ ତଂ ସଭାୱଂ ୱିଜହନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବଧମ୍ମା ନିୟତାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମାତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ''ସଚେ ତେ ନିୟତା, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତା ୱା ସିୟୁଂ ସମ୍ମତ୍ତନିୟତା ୱା, ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ନିୟାମୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ଚୋଦେତୁଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ପଟିଞ୍ଞା ଚ ପରୱାଦିସ୍ସ। ରୂପଂ ରୂପଟ୍ଠେନାତିଆଦି ଯେନଟ୍ଠେନ ନିୟତାତି ୱଦତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ଚୋଦେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାୟଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ରୂପଞ୍ହି ରୂପଟ୍ଠେନ ନିୟତନ୍ତି ରୂପଂ ରୂପମେୱ, ନ ୱେଦନାଦିସଭାୱନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ରୂପଟ୍ଠତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଅଭାୱା। ରୂପସଭାୱୋ ହି ରୂପଟ୍ଠୋ, ରୂପସଭାୱୋ ଚ ରୂପମେୱ, ନ ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞୋ। ୱେଦନାଦୀହି ପନସ୍ସ ନାନତ୍ତପଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ଏସ ୱୋହାରୋ ହୋତୀତି। ତସ୍ମା ''ରୂପଂ ରୂପଟ୍ଠେନ ନିୟତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତେନ ରୂପଂ ନିୟତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିୟତଞ୍ଚ ନାମ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତଂ ୱା ସିୟା ସମ୍ମତ୍ତନିୟତଂ ୱା, ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ନିୟାମୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ଅଥ କସ୍ମା ପଟିଜାନାତୀତି? ଅତ୍ଥନ୍ତରୱସେନ। ରୂପଂ ରୂପଟ୍ଠେନ ନିୟତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହି ରୂପଂ ରୂପମେୱ, ନ ୱେଦନାଦିସଭାୱନ୍ତି ଅୟମତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ପଟିଜାନାତି। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପନସ୍ସ ନିୟତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ପୁନ ତେନେୱ ନଯେନ ଚୋଦେତୁଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିୟତନ୍ତିଆଦିମାହ । ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ତେନ ହି ରୂପନ୍ତି ଲଦ୍ଧିପି ଅଯୋନିସୋ ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତାୱ ହୋତୀତି।

ଧମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। କମ୍ମକଥାୱଣ୍ଣନା

୮୮୯-୮୯୧। ଇଦାନି କମ୍ମକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟାଦୀନି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଟ୍ଠାଦୀହି ନିୟତାନି, ତସ୍ମା ସବ୍ବେ କମ୍ମା ନିୟତା''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେୟ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେୱ; ତେ ସନ୍ଧାୟ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଟ୍ଠେନ ନିୟତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଟ୍ଠମେୱ। ସଚେ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋତି ଦେତି, ନୋ ଚେ ଅହୋସିକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତୀତି

ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଞ୍ଞା ସକଵାଦିସ୍ସ। ମିଚ୍ଛତ୍ତସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଵସେନ ପନେତଂ ଅନିଯତମେଵାତି ସଙ୍ଖଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କମ୍ମକଥାଵଣ୍ଣନା।

ଏକଵୀସତିମୋ ଵଗ୍ଗୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୨। ବାଵୀସତିମଵଗ୍ଗୋ

୧। ପରିନିବ୍ବାନକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୯୨। ଇଦାନି ପରିନିବ୍ବାନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯସ୍ମା ଅରହା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଵିସଯେ ଅପ୍ପହୀନସଂଯୋଜନୋଵ ପରିନିବ୍ବାଯତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ସଂଯୋଜନଂ ଅପ୍ପହାଯ ପରିନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯମେଵାତି।

ପରିନିବ୍ବାନକଥାଵଣ୍ଣନା।

୨। କୁସଲଚିତ୍ତକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୯୪-୮୯୫। ଇଦାନି କୁସଲଚିତ୍ତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅରହା ସତିଵେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୋପି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋଵ ପରିନିବ୍ବାତି, ତସ୍ମା କୁସଲଚିତ୍ତୋ ପରିନିବ୍ବାଯତୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା କୁସଲଚିତ୍ତୋ ନାମ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଭିସଙ୍ଖରଣାଦିଵସେନ ହୋତି, ତସ୍ମା ତେନତ୍ଥେନ ଚୋଦେତୁଂ ଅରହା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରନ୍ତିଆଦିମାହ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଳିମେଵ ନିଯ୍ୟାତି। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ଇଦଂ ଜଵନକ୍ଖଣେ କିରିଯସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ଵସେନ ଅସମ୍ମୋହମରଣଦୀପନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ, ନ କୁସଲଚିତ୍ତଦୀପନତ୍ଥଂ। ତସ୍ମା ଅସାଧକନ୍ତି।

କୁସଲଚିତ୍ତକଥାଵଣ୍ଣନା।

୩। ଆନେଞ୍ଜକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୯୬। ଇଦାନି ଆନେଞ୍ଜକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଠିତୋ ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ‘‘ଅରହା ଆନେଞ୍ଜେ ଠିତୋ ପରିନିବ୍ବାଯତୀ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ପକତିଚିତ୍ତେତି ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତେ। ସବ୍ବେ ହି ସଞ୍ଞିନୋ ସତ୍ତା ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତେ ଠତ୍ଵା ଭଵଙ୍ଗପରିଯୋସାନେନ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ କାଲଂ କରୋନ୍ତି। ଇତି ନଂ ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଚୋଦେତୁଂ ଏଵମାହ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚତୁଵୋକାରଭଵେ ଅରହତୋ ପକତିଚିତ୍ତମ୍ପି ଆନେଞ୍ଜଂ ହୋତି, ଅଯଂ ପନ ପଞ୍ହୋ ପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵଵସେନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ତସ୍ମା ନୋ ଚ ଵତ ରେ ଵତ୍ତବ୍ବେତି ଆହ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ଆନେଞ୍ଜକଥାଵଣ୍ଣନା।

୪। ଧମ୍ମାଭିସମଯକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୯୭। ଇଦାନି ଧମ୍ମାଭିସମଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅତୀତଭଵେ ସୋତାପନ୍ନଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ଵସିତ୍ଵା ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ‘‘ଅତ୍ଥି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟାଯ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ’’ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ଯଦି ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅତ୍ଥି, ଧମ୍ମାଭିସମଯସ୍ସ କାରଣେହି ଧମ୍ମଦେସନାଦୀହି ଭଵିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟାଯ ଧମ୍ମଦେସନାତିଆଦିମାହ। ସୁତ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ଭଵଙ୍ଗଵାରଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟାଯ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭଵଙ୍ଗମେଵ ପଵତ୍ତତି। ତେନେଵ ସତ୍ତୋ କିରିଯମଯପଵତ୍ତାଭାଵା ସୁତ୍ତୋ, ଭାଵନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅଭାଵା ପମତ୍ତୋ, କମ୍ମଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ଅଭାଵା ମୁଟ୍ଠସ୍ସତି ଅସମ୍ପଜାନୋ ନାମ ହୋତି, ତଥାରୂପସ୍ସ କୁତୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋତି?

ଧମ୍ମାଭିସମଯକଥାଵଣ୍ଣନା।

୫-୭। ତିସ୍ସୋପିକଥାଵଣ୍ଣନା

୮୯୮-୯୦୦। ଇଦାନି ତିସ୍ସୋପିକଥା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଚିରଜାତାନଂ ପନ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱାସାଯ ଚ ଉପାସିକାଯ ସତ୍ତଵସ୍ସିକଂ ଗବ୍ଭଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅତ୍ଥି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟାଯ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୀ''ତି ଚ ସୁପିନେ ଆକାସଗମନାଦୀନି ଦିସ୍ୱା ''ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ''ତି ଚ ''ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୀ''ତି ଚ ଇଧାପି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧିଯୋ, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେଵ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ପୁରିମକଥା ସଦିସମେଵାତି।

ତିସ୍ସୋପିକଥାଵଣ୍ଣନା।

୮। ଅବ୍ୟାକତକଥାଵଣ୍ଣନା

୯୦୧-୯୦୨। ଇଦାନି ଅବ୍ୟାକତକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଅତ୍ଥେସା, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚେତନା, ସା ଚ ଖୋ ଅବୋହାରିକା''ତି (ପାରା। ୨୩୫) ଵଚନତୋ ''ସବ୍ବଂ ସୁପିନଗତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟାକତ''ନ୍ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଞେଵ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥା ପାଠମେଵ ନିଯ୍ୟାତି। ସୁପିନଗତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅବୋହାରିକନ୍ତି ଇଦଂ ଆପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ସୁପିନଗତସ୍ସ ହି ପାଣାତିପାତାଦିଵସେନ କିଞ୍ଚାପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ପଵତ୍ତତି, ଵତ୍ଥୁଵିକୋପନଂ ପନ ନତ୍ଥୀତି ନ ସକ୍କା ତତ୍ଥ ଆପତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞପେତୁଂ। ଇମିନା କାରଣେନ ତଂ ଅବୋହାରିକଂ, ନ ଅବ୍ୟାକତତ୍ତାତି।

ଅବ୍ୟାକତକଥାଵଣ୍ଣନା।

୯। ଆସେଵନପଚ୍ଚଯକଥାଵଣ୍ଣନା

୯୦୩-୯୦୫। ଇଦାନି ଆସେଵନପଚ୍ଚଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଖଣିକା , ନ କୋଚି ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ଠତ୍ୱା ଆସେଵନପଚ୍ଚଯଂ ଆସେଵତି ନାମ। ତସ୍ମା ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଆସେଵନପଚ୍ଚଯତା। ଆସେଵନପଚ୍ଚଯତାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥୀତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତେସଞ୍ଞେଵ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ସୁତ୍ତଵସେନେଵ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ନନୁ ଵୁତ୍ତଂ ଭଗଵତା ପାଣାତିପାତୋତିଆଦି ଆଭତଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ଆସେଵନପଚ୍ଚଯକଥାଵଣ୍ଣନା।

୧୦। ଖଣିକକଥାଵଣ୍ଣନା

୯୦୬-୯୦୭। ଇଦାନି ଖଣିକକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସବ୍ବସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ଅନିଚ୍ଚା, ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାଯେଵ। ସମାନାଯ ହି ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଏକୋ ଲହୁଂ ଭିଜ୍ଜତି, ଏକୋ ଚିରେନାତି କୋ ଏତ୍ଥ ନିଯାମୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁବ୍ବସେଲିଯାପରସେଲିଯାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାତି ପୁଚ୍ଛା ସକଵାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଚିତ୍ତେ ମହାପଥଵୀତିଆଦୀସୁ ତେସଂ ତଥା ସଣ୍ଠାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦି ''ଯଦି ସବ୍ବେ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକା ଭଵେଯ୍ୟୁଂ, ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂଯେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ଅନ୍ତୋମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତସ୍ସ ଵିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି , ପଵତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଲଦ୍ଧିଵସେନ ପଟିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି। ତେନ ହି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାତି ଯସ୍ମା ନିଚ୍ଚା ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକାତି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଯା କାରଣଂ ଵଦତି। ତଂ ଅଵୁତ୍ତସଦିସମେଵାତି।

ଖଣିକକଥାଵଣ୍ଣନା।

ବାଵୀସତିମୋ ଵଗ୍ଗୋ।

୨୩। ତେୱୀସତିମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଏକାଧିପ୍ପାଯକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୦୮। ଇଦାନି ଏକାଧିପ୍ପାଯକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାରୁଞ୍ଞେନ ୱା ଏକେନ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଏକାଧିପ୍ପାଯୋ, ସଂସାରେ ୱା ଏକତୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ଇଚ୍ଛିଯା ସଦ୍ଧିଂ ବୁଦ୍ଧପୂଜାଦୀନି କତ୍ୱା ପଣିଧିୱସେନ ଏକୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ଅସ୍ସାତି ଏକାଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱରୂପୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଜନାନଂ ଏକାଧିପ୍ପାଯୋ ମେଥୁନୋ ଧମ୍ମୋ ପଟିସେୱିତବ୍ବୋତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଞ୍ଚେୱ ୱେତୁଲ୍ଲକାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତୀତି।

ଏକାଧିପ୍ପାଯକଥାୱଣ୍ଣନା।

୨। ଅରହନ୍ତୱଣ୍ଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୦୯। ଇଦାନି ଅରହନ୍ତୱଣ୍ଣକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଇରିଯାପଥସମ୍ପନ୍ନେ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନେ ପାପଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ''ଅରହନ୍ତାନଂ ୱଣ୍ଣେନ ଅମନୁସ୍ସା ମେଥୁନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିସେୱନ୍ତୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅରହନ୍ତୱଣ୍ଣକଥାୱଣ୍ଣନା।

୩-୭। ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୧୦-୯୧୪। ଇଦାନି ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାକଥା ନାମ ହୋତି। ଛଦ୍ଦନ୍ତଜାତକାଦୀନି ସନ୍ଧାଯ ''ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାହେତୁ ୱିନିପାତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟଂ ଓକ୍କମତି, ଦୁକ୍କରକାରିକଂ ଅକାସି, ଅପରନ୍ତପଂ ଅକାସି, ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉଦ୍ଦିସୀ''ତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ, ତେ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ସେସଂ ପଠମକଥାଯଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଦୁତିଯକଥାଯଂ ଇଦ୍ଧିମାତି ଯଦି ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାହେତୁ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଇଦ୍ଧିଯା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ନ କମ୍ମୱସେନାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରୋ ପନ ପଠମପଞ୍ହେ ଭାୱନାମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିଜାନାତି। ତତିଯକଥାଯଂ ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାହେତୁ ନାମ ଦୁକ୍କରକାରିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା କରିଯତି। ଯଦି ଚ ସୋ ତଂ କରେଯ୍ୟ, ସସ୍ସତାଦୀନିପି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନତ୍ଥଂ ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥକଥାଯମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ଇସ୍ସରିଯକାମକାରିକାକଥାୱଣ୍ଣନା।

୮। ପତିରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୧୫-୯୧୬। ଇଦାନି ରାଗପତିରୂପକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାକରୁଣାମୁଦିତାଯୋ ସନ୍ଧାଯ ''ନ ରାଗୋ ରାଗପତିରୂପକୋ''ତି ଚ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚାନି ସନ୍ଧାଯ ''ନ ଦୋସୋ ଦୋସପତିରୂପକୋ''ତି ଚ ହସିତୁପ୍ପାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ''ନ ମୋହୋ ମୋହପତିରୂପକୋ''ତି ଚ ଦୁମ୍ମଙ୍କୂନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ନିଗ୍ଗହଂ ପେସଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ ପାପଗରହିତଂ କଲ୍ୟାଣପସଂସଂ ଆଯସ୍ମତୋ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛସ୍ସ ୱସଲୱାଦଂ ଭଗୱତୋ ଖେଠଆସକୱାଦଂ ମୋଘପୁରିସୱାଦଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ''ନ କିଲେସୋ କିଲେସପତିରୂପକୋ''ତି ଚ ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଅନ୍ଧକାନଂ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ସବ୍ବକଥାସୁ ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ଯସ୍ମା ଫସ୍ସାଦିପତିରୂପକା ନଫସ୍ସାଦଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ରାଗାଦିପତିରୂପକା ନରାଗାଦଯୋପି ନତ୍ଥୀତି ଚୋଦେତୁଂ ଅତ୍ଥି ନ ଫସ୍ସୋତିଆଦିମାହ । ଇତରୋ ତେସଂ ଅଭାୱା ପଟିକ୍ଖିପତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ପତିରୂପକଥାୱଣ୍ଣନା।

୯। ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା

୯୧୭-୯୧୮। ଇଦାନି ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନକଥା ନାମ ହୋତି। ତତ୍ଥ –

‘‘ଦୁକ୍ଖମେଓ୍ୱ ହି ସମ୍ଭୋତି, ଦୁକ୍ଖଂ ତିଟ୍ଠତି ୱେତି ଚ;

ନାଞ୍ଞତ୍ର ଦୁକ୍ଖା ସମ୍ଭୋତି, ନାଞ୍ଞଂ ଦୁକ୍ଖା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୧) –

ୱଚନଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଓ୍ୱ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ସେସା ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁଇନ୍ଦ୍ରିଯଧମ୍ମା ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନାତି ଯେସଂ ଲଦ୍ଧି, ସେଯ୍ୟଥାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଉତ୍ତରାପଥକାନଞ୍ଚେଓ୍ୱ ହେତୁୱାଦାନଞ୍ଚ; ତେ ସନ୍ଧାଯ ରୂପଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛା ସକୱାଦିସ୍ସ, ପଟିଞ୍ଞା ଇତରସ୍ସ। ଅଥ ନଂ ‘‘ସଚେ ରୂପଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଂ ସିଯା’’ତି ଚୋଦେତୁଂ ରୂପଂ ନ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ତଥାରୂପଂ ରୂପଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସକୱାଦୀ ନନୁ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦି ୱଚନେନ ତସ୍ସ ଏକଂ ଲଦ୍ଧିଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା ଦୁତିଯଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଓ୍ୱ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅଥସ୍ସ ତମ୍ପି ଲଦ୍ଧିଂ ପଟିସେଧେତୁଂ ନ ଯଦନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ନ କେୱଲଞ୍ହି ପଠମସଚ୍ଚମେଓ୍ୱ ଦୁକ୍ଖଂ। ଯଂ ପନ କିଞ୍ଚି ଅନିଚ୍ଚଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖମେଓ୍ୱ। ରୂପଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ଇତି ଯଂ ତ୍ୱଂ ୱଦେସି ‘‘ରୂପଂ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଓ୍ୱ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନ’’ନ୍ତି, ତଂ ନୋ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଦୁକ୍ଖଞ୍ଞେଓ୍ୱ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନ’’ନ୍ତି। ୱେଦନାଦିମୂଲିକାଦୀସୁପି ଯୋଜନାସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୂସୁ ପନ ଠପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ସେସଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ଅନିଚ୍ଚତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଅନିଚ୍ଚାନେୱାତି।

ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନକଥାୱଣ୍ଣନା।

ତେୱୀସତିମୋ ୱଗ୍ଗୋ।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ପଣ୍ଣାସକେହି ଚତୂହି, ତୀହି ୱଗ୍ଗେହି ଚେୱ ଚ;

ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା କଥା ସବ୍ବା, ଊନତିସତଭେଦନା।

କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ, କଥାମଗ୍ଗେସୁ କୋୱିଦୋ;

ଯଂ ଜିନୋ ଦେସଯି ତସ୍ସ, ନିଟ୍ଠିତା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଇମଂ ତେରସମତ୍ତେହି, ଭାଣୱାରେହି ତନ୍ତିଯା;

ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସ, ସଙ୍ଖରୋନ୍ତେନ ଯଂ ମଯା।

ଯଂ ପତ୍ତଂ କୁସଲଂ ତେନ, ଲୋକୋଯଂ ସନରାମରୋ;

ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମ-ରସମେୱାଧିଗଚ୍ଛତୂତି।

କଥାୱତ୍ଥୁ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ଯମକପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା

ସଙ୍ଖେପେନେୱ ଦେୱାନଂ, ଦେୱଦେୱୋ ସୁରାଲଯେ;

କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ, ଦେସଯିତ୍ୱା ରଣଞ୍ଜହୋ।

ଯମସ୍ସ ୱିସଯାତୀତୋ, ନାନାଯମକମଣ୍ଡିତଂ;

ଅଭିଧମ୍ମପ୍ପକରଣଂ, ଛଟ୍ଠଂ ଛଟ୍ଠାନ ଦେସକୋ।

ଯମକଂ ଅଯମାୱତ୍ତ-ନୀଲାମଲତନୂରୁହୋ;

ଯଂ ଦେସଯି ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ;

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତସ୍ମାସ୍ସ, ହୋତି ସଂୱଣ୍ଣନା ଅଯନ୍ତି।

୧। ମୂଲଯମକଂ

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ମୂଲଯମକଂ , ଖନ୍ଧଯମକଂ, ଆଯତନଯମକଂ, ଧାତୁଯମକଂ, ସଚ୍ଚଯମକଂ, ସଙ୍ଖାରଯମକଂ, ଅନୁସଯଯମକଂ, ଚିତ୍ତଯମକଂ, ଧମ୍ମଯମକଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକନ୍ତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଇଦଂ ପକରଣଂ ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଦସନ୍ନଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଇଦଂ ପକରଣଂ ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତେସଞ୍ଞେୱ ଇମସ୍ସ ଚ ପକରଣସ୍ସ ନାମତ୍ଥୋ ତାୱ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – କେନଟ୍ଠେନ ଯମକନ୍ତି? ଯୁଗଳଟ୍ଠେନ। ଯୁଗଳଞ୍ହି ଯମକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି – ‘ଯମକପାଟିହାରିଯଂ, ଯମକସାଲା’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଇତି ଯୁଗଳସଙ୍ଖାତାନଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ଇମେସୁ ଦସସୁ ଏକେକଂ ଯମକଂ ନାମ। ଇମେସଂ ପନ ଯମକାନଂ ସମୂହଭାୱତୋ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ପକରଣଂ ଯମକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ମୂଲୱସେନ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତ୍ୱା ଦେସିତତ୍ତା ଦସନ୍ନଂ ତାୱ ସବ୍ବପଠମଂ ମୂଲଯମକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ, ନିଦ୍ଦେସୱାରୋତି ଦ୍ୱେ ୱାରା ହୋନ୍ତି । ତେସୁ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୁକ୍କମେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ପଠମୋ। ତସ୍ସ ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲା; ଯେ ୱା ପନ କୁସଲମୂଲା, ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ଇଦଂ ଯମକଂ ଆଦି । ତସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଅତ୍ଥଯମକନ୍ତି ୱା, ତେସଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପୱତ୍ତପାଳିଧମ୍ମୱସେନ ଧମ୍ମଯମକନ୍ତି ୱା, ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପୱତ୍ତପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପୁଚ୍ଛାଯମକନ୍ତି ୱା ତିଧା ଯମକଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଇଦାନି ଇମେସଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଦେସିତେ ଇମସ୍ମିଂ ମୂଲଯମକେ ଉଦ୍ଦେସୱାରସ୍ସ ତାୱ ନଯଯମକପୁଚ୍ଛାଅତ୍ଥୱାରପ୍ପଭେଦୱସେନ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନମେୱ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – କୁସଲତ୍ତିକମାତିକାଯ ହି ‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’ତି ଇଦଂ ଆଦିପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ମୂଲନଯୋ, ମୂଲମୂଲନଯୋ, ମୂଲକନଯୋ, ମୂଲମୂଲକନଯୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ନଯା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ନଯେ ମୂଲଯମକଂ, ଏକମୂଲଯମକଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲଯମକନ୍ତି ତୀଣି ତୀଣି ଯମକାନି। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ନଯେସୁ ଦ୍ୱାଦସ ଯମକାନି, ଏକେକସ୍ମିଂ ଯମକେ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାତି ଚତୁୱୀସତି ପୁଚ୍ଛା, ଏକେକାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନସଂସଯୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥାତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଅତ୍ଥାତି।

ତତ୍ଥ ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମାତି କୁସଲେସୁ ‘‘କୁସଲା ନୁ ଖୋ, ନ କୁସଲା ନୁ ଖୋ’’ତି ସନ୍ଦେହାଭାୱତୋ ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲାତି ‘‘ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲା ଧମ୍ମା କୁସଲମୂଲା ନୁ ଖୋ, ନନୁ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ୱିମତିୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ ସଂସଯତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ସଂସଯଟ୍ଠାନେ ସଂସଯଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତଥାଗତସ୍ସ ପନ ସଂସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତୋ ପରେସୁପି ପୁଚ୍ଛାପଦେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

ଯଥା ଚ କୁସଲପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ନଯା, ଏକେକସ୍ମିଂ ନଯେ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ଯମକାନି, ଏକେକସ୍ମିଂ ଯମକେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ ୱସେନ ଚତୁୱୀସତି ପୁଚ୍ଛା; ଏକେକାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଅତ୍ଥା ଚ ହୋନ୍ତି। ଅକୁସଲପଦଂ ନିସ୍ସାଯପି ତଥେୱ। ଅବ୍ୟାକତପଦଂ ନିସ୍ସାଯପି ତଥେୱ। ତୀଣିପି ପଦାନି ଏକତୋ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ନାମପଦଂ ନିସ୍ସାଯପି ତଥେୱାତି କୁସଲତ୍ତିକମାତିକାଯ ଚତୂସୁ ପଦେସୁ ସବ୍ବେପି ସୋଳସ ନଯା, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଯମକାନି , ଛନ୍ନୱୁତି ପୁଚ୍ଛା, ଦ୍ୱେନୱୁତିସତଂ ଅତ୍ଥା ଚ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ତାୱତା ମୂଲୱାରୋ ନାମ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହୋତି।

ତତୋ ପରଂ ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମା, ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲହେତୂତିଆଦଯୋ ତସ୍ସେୱ ମୂଲୱାରସ୍ସ ୱେୱଚନୱସେନ ନୱ ୱାରା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଇତି ମୂଲୱାରୋ, ହେତୁୱାରୋ, ନିଦାନୱାରୋ, ସମ୍ଭୱୱାରୋ, ପଭୱୱାରୋ, ସମୁଟ୍ଠାନୱାରୋ, ଆହାରୱାରୋ, ଆରମ୍ମଣୱାରୋ, ପଚ୍ଚଯୱାରୋ, ସମୁଦଯୱାରୋତି ସବ୍ବେପି ଦସ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମୂଲୱାରେ ଆଗତପରିଚ୍ଛେଦେନେୱ ସେସେସୁପି ନଯାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି ସବ୍ବେସୁପି ଦସସୁ ୱାରେସୁ ସଟ୍ଠିସତନଯା, ଅସୀତିଅଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଯମକସତାନି, ସଟ୍ଠିଅଧିକାନି ନୱପୁଚ୍ଛାସତାନି, ୱୀସାଧିକାନି ଏକୂନୱୀସତି ଅତ୍ଥସତାନି ଚ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱଂ ତାୱ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ନଯଯମକପୁଚ୍ଛାଅତ୍ଥୱାରପ୍ପଭେଦୱସେନ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମୂଲଂ ହେତୁ ନିଦାନଞ୍ଚାତି ଗାଥା ଦସନ୍ନମ୍ପି ୱାରାନଂ ଉଦ୍ଦାନଗାଥା ନାମ। ତତ୍ଥ ମୂଲାଦୀନି ସବ୍ବାନିପି କାରଣୱେୱଚନାନେୱ। କାରଣଞ୍ହି ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ମୂଲଂ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ହିନୋତି ପୱତ୍ତତୀତି ହେତୁ। ‘ହନ୍ଦ, ନଂ ଗଣ୍ହଥା’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିଦେତୀତି ନିଦାନଂ। ଏତସ୍ମା

ଫଲଂ ସମ୍ଭୋତୀତି ସମ୍ଭୋ। ପଭୱତୀତି ପଭୱୋ। ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ, ଏତେନ ୱା ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅଞ୍ଞୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବେନ ଅଞ୍ଞୋ ଫଲେନ ଆଲମ୍ବିଯତୀତି ଆଲମ୍ବଣଂ। ଏତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଫଲଂ ଏତି ପୱତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ସମୁଦେତୀତି ସମୁଦଯୋ। ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

ନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଇଦାନି ଯେକେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଯେ କେଚୀତି ଅନୱସେସୱଚନଂ। କୁସଲା ଧମ୍ମାତି କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ପଦଭାଜନେ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକା କୁସଲସଭାୱା। ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲାତି କିଂ ତେ ସବ୍ବେଯେୱ କୁସଲମୂଲାତି ପୁଚ୍ଛତି। ତୀଣେୱକୁସଲମୂଲାନୀତି ନ ତେ ସବ୍ବେ କୁସଲମୂଲାନି, ଅଲୋଭାଦୀନି ପନ ତୀଣି ଏୱ କୁସଲମୂଲାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱସେସା କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ କୁସଲମୂଲାତି ଅୱସେସା ଫସ୍ସାଦଯୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା କୁସଲମୂଲାନି ନାମ ନ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅୱସେସା ଫସ୍ସାଦଯୋ କୁସଲା ଧମ୍ମାଯେୱ ନାମ, ନ କୁସଲମୂଲାନୀତିପି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ୱା ପନ କୁସଲମୂଲାତି ଯେ ୱା ପନ ପଠମପୁଚ୍ଛାଯ ଦୁତିଯପଦେନ କୁସଲମୂଲାତି ତଯୋ ଅଲୋଭାଦଯୋ ଗହିତା। ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି କିଂ ତେ ସବ୍ବେ ତଯୋପି ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଆମନ୍ତାତି ସବ୍ବେସମ୍ପି କୁସଲମୂଲାନଂ କୁସଲଭାୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆହ। ଅଯଂ ତାୱ ମୂଲନଯେ ମୂଲଯମକସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବପୁଚ୍ଛାସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନ ଯତ୍ଥ ୱିସେସମତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି, ତଦେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

୫୧। ଏକମୂଲଯମକେ ତାୱ ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲେନ ଏକମୂଲାତି ଗଣନଟ୍ଠେନ ଏକମୂଲକଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମାନଟ୍ଠେନ ଗହେତବ୍ବା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲେନ ସମାନମୂଲା। ଯଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ମୂଲଂ, ତଦେୱ ୱେଦନାଦୀନନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ ତଥାଭାୱଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ଆମନ୍ତାତି ଆହ। କୁସଲସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଏକମୂଲନ୍ତି ଅଲୋଭାଦିନା କୁସଲମୂଲେନ ସମାନମୂଲଂ । ଯଥେୱ ହି ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅଲୋଭାଦଯୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ତା ମୂଲଂ, ତଥା ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସାପି, କୁସଲଲକ୍ଖଣାଭାୱେନ ପନ ତଂ ନ କୁସଲଂ।

୫୨। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଯମକେ 'ଯେକେଚି କୁସଲା'ତି ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଯେକେଚି କୁସଲମୂଲେନ ଏକମୂଲାତି ପୁଚ୍ଛା କତା। କସ୍ମା? ଇମିନାପି ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ। କୁସଲମୂଲାନୀତି ଇଦଂ ପୁରିମସ୍ସ ୱିସେସନଂ। 'ମୂଲାନି ଯାନି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ'ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ, ତାନି ପନ କୁସଲମୂଲାନିପି ହୋନ୍ତି ଅକୁସଲଅବ୍ୟାକତମୂଲାନିପି, ଇଧ କୁସଲମୂଲାନୀତି ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲାନି ଚାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସେୱ ପଟିଲୋମପୁଚ୍ଛାଯ 'ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା କୁସଲମୂଲେନ ଏକମୂଲା'ତି ଅୱତ୍ୱା ସବ୍ବେ ତେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା? ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱତୋ। କୁସଲମୂଲେନ ଏକମୂଲାତି ହି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ 'ମୂଲାନି ଯାନି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ'ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କାତବ୍ବଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଥା ଅକତ୍ୱା ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛା କତା। ଇମିନା ଉପାଯେନ ମୂଲମୂଲନଯାଦୀସୁପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲଯମକେ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୩-୫୫। ମୂଲମୂଲନଯେ ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲମୂଲାତି ସବ୍ବେ ତେ କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତା ମୂଲାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଏକମୂଲମୂଲାତି ସମାନଟ୍ଠେନ ଏକମେୱ ମୂଲମୂଲଂ ଏତେସନ୍ତି ଏକମୂଲମୂଲା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲମୂଲାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ମୂଲଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ମୂଲଂ ଏତେସନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲମୂଲା।

୫୬। ମୂଲକନଯେ କୁସଲମୂଲକାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ମୂଲଂ ଏତେସନ୍ତି କୁସଲମୂଲକା।

୫୭-୬୧। ମୂଲମୂଲକନଯେ କୁସଲମୂଲମୂଲକାତି କୁସଲାନଂ ମୂଲଂ କୁସଲମୂଲଂ। ହେତୁପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନେୱ କୁସଲମୂଲଂ ମୂଲଂ ଏତେସନ୍ତି କୁସଲମୂଲମୂଲକାତି। ଅଯଂ ତାୱ କୁସଲପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ନଯଯମକପୁଚ୍ଛାସୁ ୱିସେସତ୍ଥୋ।

୬୨-୭୩।ଅକୁସଲପଦାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ, ଅହେତୁକଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଚେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ମୋହଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୭୪-୮୫।ଅହେତୁକଂଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଅବ୍ୟାକତମୂଲେନ ନ ଏକମୂଲନ୍ତି ଇଧ ପନ ଠପେତ୍ୱା

ସହେତୁକଅବ୍ୟାକତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ, ସେସଂ ଲବ୍ଭତି। ସହେତୁକଅବ୍ୟାକତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ଅବ୍ୟାକତମୂଲେନ ଏକମୂଲଂ ହୋତି, ତଂ ଅଭୋହାରିକଂ କତ୍ୱା ଏକତୋ ଲବ୍ଭମାନକୱସେନେୱ ଚେତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ।

୮୬-୯୭।ନାମା ଧମ୍ମାତି ନାମସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା। ତେ ଅତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ନୱେୱ ନାମମୂଲାନୀତି କୁସଲାକୁସଲଅବ୍ୟାକତମୂଲୱସେନ ନୱ ମୂଲାନି। ଅହେତୁକଂ ନାମଂ ନାମମୂଲେନ ନ ଏକମୂଲନ୍ତି ଅହେତୁକଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅଟ୍ଠାରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପୟୁତ୍ତମୋହନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ନାମଂ ନାମମୂଲେନ ନ ଏକମୂଲଂ । ନ ହି ତଂ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସହେତୁକଂନାମଂ ନାମମୂଲେନାତି ପଦେପି ସହେତୁକଂ ନାମଂ ନାମମୂଲେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ମୂଲୱାରୱଣ୍ଣନା।

୯୮-୯୯। ହେତୁୱାରାଦୀସୁପି ଇମିନାୱୁପାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମୂଲଂ ହେତୁ ନିଦାନଞ୍ଚାତିଗାଥା ୟଥାନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଦସନ୍ନମ୍ପି ୱାରାନଂ ପୁନ ଉଦ୍ଦାନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତାତି।

ମୂଲୟମକୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଖନ୍ଧଯମକଂ

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି ମୂଲଯମକେ ଦେସିତେଯେୱ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ଖନ୍ଧୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ମୂଲଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଖନ୍ଧଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନଂ ତାୱ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଖନ୍ଧଯମକେ ତଯୋ ମହାୱାରା ହୋନ୍ତି – ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋ, ପୱତ୍ତିୱାରୋ, ପରିଞ୍ଞାୱାରୋତି। ତେସୁ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋ ଖନ୍ଧାନଂ ନାମାଭିଧାନସୋଧନୱସେନେୱ ଗତତ୍ତା ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୱତ୍ତିୱାରୋ ତେନ ସୋଧିତନାମାଭିଧାନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱସେନ ପୱତ୍ତିଂ ସୋଧଯମାନୋ ଗତୋ, ତସ୍ମା ପୱତ୍ତିୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ ଇମିନାନୁକ୍କମେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ତିସ୍ସୋ ପରିଞ୍ଞା ଦୀପଯମାନୋ ଗତୋ, ତସ୍ମା ପରିଞ୍ଞାୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ୱୱତ୍ଥିତୋ। ଇତରେସୁ ୱିସୁଂ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ନତ୍ଥି। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ଏକଧା ୱୱତ୍ଥିତା। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତିପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ନ ଖନ୍ଧା, ନ ସଙ୍ଖାରାତି ପଦଂ ତାୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁଚ୍ଛାୱାରୋତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତି ଅଯଂ ଯମକୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦ୍ଦେସୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ତେସଞ୍ଞେୱ ପଭେଦତୋ ନାମୱୱତ୍ଥାନଂ।

୨-୩। ଇଦାନି ଇମେସଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱସେନ ପଦସୋଧନୱାରୋ, ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧମୂଲଚକ୍କୱାରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ନଯୱାରା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଦମେୱ ସୋଧେତ୍ୱା ଗତୋ ପଦସୋଧନୱାରୋ ନାମ। ସୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମୱାରେ ‘ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ‘ନ ରୂପଂ, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ; ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚେୱ। ତତୋ ପରଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ପଦସୋଧନୱାରେ ସୋଧିତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ‘ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକେକଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ଚକ୍କାନି ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗତୋ ପଦସୋଧନମୂଲକାନଂ ଚକ୍କାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ ନାମ। ସୋପି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମୱାରେ ‘ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ’ତିଆଦୀନି ଏକେକଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ୱୀସତି ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ‘ନ ରୂପଂ, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ; ନ ଖନ୍ଧା ନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ’ତିଆଦୀନି ୱୀସତିମେୱ।

ତତୋ ପରଂ ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ ଖନ୍ଧା ରୂପନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱସେନେୱ ଗତୋ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧା ରୂପନ୍ତିଆଦୀସୁ ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଏୱଂ ଭାଜିତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ହି ‘ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋତି ଆମନ୍ତା। ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଖନ୍ଧୋ ଚେୱ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ, ଅୱସେସା ଖନ୍ଧା ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ’ତି ଏୱଂ ‘ଖନ୍ଧା ରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିନା ନଯେନ ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନେସେ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱଚନସୋଧନେ ୱିଯ ହି ଏତ୍ଥ ନ ୱଚନଂ ପମାଣଂ। ଯଥା ଯଥା ପନ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତଥା ତଥା ଅତ୍ଥୋୱ ପମାଣଂ। ପରତୋ ଆଯତନଯମକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏସୋପି ଚ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମୱାରେ ‘ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ ଖନ୍ଧା ରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ‘ନ ରୂପଂ ନ ଖନ୍ଧୋ, ନ ଖନ୍ଧା ନ ରୂପ’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚେୱ।

ତତୋ ପରଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧାନଂ ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ୱେଦନାତିଆଦିନା ନଯେନ ଏକେକଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ଚକ୍କାନି ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗତୋ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧମୂଲକାନଂ ଚକ୍କାନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧମୂଲଚକ୍କୱାରୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧା ୱେଦନାତିଆଦୀସୁ ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତରଥା ନିଦ୍ଦେସୱାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିରୋଧୋ ହୋତି। ସୋପି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମୱାରେ ‘ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ୱେଦନା’ତିଆଦୀନି ଏକେକଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ୱୀସତି ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ‘ନ ରୂପଂ, ନ ଖନ୍ଧୋ, ନ ଖନ୍ଧା ନ ୱେଦନା’ତିଆଦୀନି ୱୀସତିମେୱ। ଏୱଂ ତାୱ ଏକେନ ଯମକସତେନ ଦ୍ୱୀହି ପୁଚ୍ଛାସତେହି ଏକେକପୁଚ୍ଛାଯ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନସଂସଯୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ କତ୍ୱା ଚତୂହି ଚ ଅତ୍ଥସତେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପଣ୍ଣତ୍ତିଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଇଦାନି ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଯଂକିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସବ୍ବଂ ତଂ ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱଚନସୋଧନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି। ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ, ରୂପଂ, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଯଂ 'ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପ'ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ରୂପମେୱ, ନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପଞ୍ଚେୱ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚାତି ଯୋ ପନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସୋ ରୂପନ୍ତିପି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନିଯମେନେୱ ରୂପନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଆମନ୍ତାତି ଆହ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ପନ ଯତ୍ଥ ୱିସେସୋ ଭୱିସ୍ସତି, ତଥେୱ ତଂ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ । ସଞ୍ଞାଯମକେ ତାୱ ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞାତି 'ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା'ତିଆଦୀସୁ ଆଗତା ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞା। ସଙ୍ଖାରଯମକେ ଅୱସେସା ସଙ୍ଖାରାତି 'ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା'ତିଆଦୀସୁ ଆଗତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଅୱସେସା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା। ପଟିଲୋମୱାରେପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ପଦସୋଧନୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୨୮। ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରେ ଖନ୍ଧା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଯେକେଚି ଖନ୍ଧା, ସବ୍ବେ ତେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ସେସପୁଚ୍ଛାସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଟିଲୋମେ ନ ଖନ୍ଧା ନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥ ଯେ ପଞ୍ଞତ୍ତିନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା ଖନ୍ଧା ନ ହୋନ୍ତି, ତେ ଯସ୍ମା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋପି ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆମନ୍ତାତି ଆହ। ସେସୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୩୮। ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରେ ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋତି ଯଂକିଞ୍ଚି ରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଖନ୍ଧୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ପିଯରୂପସାତରୂପସଙ୍ଖାତଂ ୱା ରୂପଂ ହୋତୁ, ଭୂତୁପାଦାରୂପଂ ୱା, ସବ୍ବଂ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତେୱ। ତସ୍ମା ଆମନ୍ତାତି ପଟିଜାନାତି। ଦୁତିଯପଦେ 'ଖନ୍ଧା ରୂପ'ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବେ ଯସ୍ମା ରୂପନ୍ତିୱଚନେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱସେନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଖନ୍ଧା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଆହ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରତୋ ଆଯତନଯମକାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଞ୍ଞା ଖନ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥାପି ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞା ୱା ହୋତୁ, ସଞ୍ଞା ଏୱ ୱା, ସବ୍ବାପି ଖନ୍ଧଭାୱତୋ ଆମନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖାରା ଖନ୍ଧୋତି ପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତକୋ ହି ସଙ୍ଖାରୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

୩୯। ପଟିଲୋମେ ନ ରୂପଂ ନ ଖନ୍ଧୋତି ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ରୂପଂ ନ ହୋତି, ତଂ ଖନ୍ଧୋପି ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନସ୍ସ ରୂପଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଖନ୍ଧା ନ ରୂପଂ, ଖନ୍ଧାତି ରୂପତୋ ଅଞ୍ଞେ ୱେଦନାଦଯୋ ଖନ୍ଧା ରୂପମେୱ ନ ହୋନ୍ତି, ଖନ୍ଧା ପନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପଞ୍ଚ ଖନ୍ଧେ ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଚ। ଇତୋ ପରେସୁପି 'ଅୱସେସା'ତି ପଦେସୁ ଏସେୱ ନଯୋତି।

ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

୪୦-୪୪। ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧମୂଲଚକ୍କୱାରେ ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋତିଆଦୀନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧମୂଲଚକ୍କୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ପଣ୍ଣତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୫୦-୨୦୫। ଇଦାନି ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିନା ନଯେନ ପୱତ୍ତିୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ନ ୱୁତ୍ତୋତି? ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନଯତ୍ତା। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ମିଞ୍ହି ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନ ପନ ନଯେନ ସକ୍କା ସୋ ଇଧ ଅୱୁତ୍ତୋପି ଜାନିତୁନ୍ତି ତଂ ଅୱତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୱାରୋୱ ଆରଦ୍ଧୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପୱତ୍ତିୱାରସଙ୍ଖାତେ ମହାୱାରେ ଉପ୍ପାଦୱାରୋ, ନିରୋଧୱାରୋ, ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରୋତି ତଯୋ ଅନ୍ତରୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପଠମୋ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୀପିତତ୍ତା ଉପ୍ପାଦୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁତିଯୋ ତେସଞ୍ଞେୱ ନିରୋଧଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଦୀପିତତ୍ତା ନିରୋଧୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତିଯୋ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାନଂ ଦୀପିତତ୍ତା ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପ୍ପାଦୱାରେନ ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରୋୱ ଦୀପିତୋ। ନିରୋଧୱାରେନ 'ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ନିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀ'ତି ତେସଞ୍ଞେୱ ଅନିଚ୍ଚତା ଦୀପିତା। ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରେନ

ତଦୁଭୟଂ।

ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦୱାରେ ତାୱ ତିଣ୍ଣଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ଛ କାଲଭେଦା ହୋନ୍ତି – ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଅତୀତୋ, ଅନାଗତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନାତୀତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନାନାଗତୋ, ଅତୀତେନାନାଗତୋତି। ତେସୁ 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଭିଧାନୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଅତିୱିୟ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ଅତୀତାଭିଧାନୱସେନ ଅତୀତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବାନଂ ଅତୀତଧମ୍ମାନଂ ଅନୁମାନେନ ଅନାଗତେହି ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତରତ୍ତା ଦୁତିୟଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅନାଗତାଭିଧାନୱସେନ ଅନାଗତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଚ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବୱସେନ ଚ ଗହିତଧମ୍ମାନୁମାନେନ 'ଅନାଗତେପି ଏୱରୂପା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି ଗହେତବ୍ବତୋ ତତିୟଂ ୱୁତ୍ତୋ।

ଯସ୍ସରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତୀତାଭିଧାନୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନାତୀତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ମିସ୍ସକେସୁ ତୀସୁ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତରତ୍ତା ଚତୁତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନାଗତାଭିଧାନୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନାନାଗତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହେତବ୍ବାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ ଅତ୍ଥତୋ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତରୋତି ପଞ୍ଚମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅତୀତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନାଗତାଭିଧାନୱସେନ ଅତୀତେନାନାଗତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପୁରିମେହି ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ଛଟ୍ଠଂ ୱୁତ୍ତୋ।

ଏୱମେତେସୁ ଛସୁ କାଲଭେଦେସୁ ଯ୍ୱାୟଂ ପଠମୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲତୋ, ଓକାସତୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋକାସତୋତି ତୟୋ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଯସ୍ସାତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋ। ଯତ୍ଥାତି ଓକାସୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନୋ ଓକାସୱାରୋ। ଯସ୍ସ ଯତ୍ଥାତି ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରୋ। ଇମେ ପନ ତୟୋପି ୱାରା ପଠମଂ ଅନୁଲୋମନୟେନ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପଟିଲୋମନୟେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ତେସୁ 'ଉପ୍ପଜ୍ଜତି' 'ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ,' 'ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ'ତି ୱଚନତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନୋ ଅନୁଲୋମନୟୋ। 'ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି', 'ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ,' 'ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ'ତି ୱଚନତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପନୋ ପଟିଲୋମନୟୋ।

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ତାୱ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନୟେ ''ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଏୱଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ଯମକାନି; ''ଯସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ତୀଣି; ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ; ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦସ ଯମକାନି ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକେସୁ ଚତୂସୁ ଆଦିତୋ ଏକମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ସେସାନି ତେନ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନୀତି ତନ୍ତିୟା ଲହୁଭାୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତାନି। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିମୂଲକେସୁପି 'ଆମନ୍ତା'ତି ଏକସଦିସମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ତସ୍ମା ତାନିପି ତନ୍ତିୟା ଲହୁଭାୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତାନେୱାତି ଏୱମେତାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ଅନୁଲୋମନୟେ ଏକଯମକୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନେୱ ଦସ ଯମକାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥା ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ଦସ, ଏୱଂ ଓକାସୱାରେ ଦସ, ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରେ ଦସାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ଅନୁଲୋମନୟେ ତିଂସ ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଅନୁଲୋମନୟେ, ଏୱଂ ପଟିଲୋମନୟେପୀତି ସବ୍ବାନିପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ସଟ୍ଠି ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ୱୀସପୁଚ୍ଛାସତଂ, ଚତ୍ତାରୀସାନି ଚ ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥସତାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ପଞ୍ଚସୁ କାଲଭେଦେସୁ ପୁଗ୍ଗଲାଦିଭେଦତୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମନୟୱସେନ ଛ ଛ ୱାରା। ଏକେକସ୍ମିଂ ୱାରେ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ସଟ୍ଠି ସଟ୍ଠି ଯମକାନୀତି ତୀଣି ଯମକସତାନି। ତାନି ପୁରିମେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଟ୍ଠାଧିକାନି ତୀଣି ଯମକସତାନି, ୱୀସାଧିକାନି ସତ୍ତପୁଚ୍ଛାସତାନି, ଚତ୍ତାରୀସାନି ଚ ଚୁଦ୍ଦସ ଅତ୍ଥସତାନି ହୋନ୍ତି। ଇଦଂ ତାୱ ଉପ୍ପାଦୱାରେ ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନଂ। ଯଥା ଚ ଉପ୍ପାଦୱାରେ, ତଥା ନିରୋଧୱାରେପି, ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରେପୀତି ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ପୱତ୍ତିମହାୱାରେ ଅସୀତି ଯମକସହସ୍ସଂ, ସଟ୍ଠିସତାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାସହସ୍ସାନି, ୱୀସଂ ତିସତାଧିକାନି ଚ ଚତ୍ତାରି ଅତ୍ଥସହସ୍ସାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ପାଠଇ ପନ ଉପ୍ପାଦୱାରେ ନିରୋଧୱାରେ ଚ ତୀସୁ ଅସମ୍ମିସ୍ସକକାଲଭେଦେସୁ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱାରେ ଏକେକମେୱ ଯମକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ତୀସୁ ମିସ୍ସକକାଲଭେଦେସୁ 'ଯସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା'ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିମୂଲକେସୁପି ଏକଂ ଯମକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରେ ପନ ଛସୁପି କାଲଭେଦେସୁ ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମେୱ। ସେସାନି ତେନ ସମାନୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ସଙ୍ଖିତ୍ତାନୀତି। ଇଦଂ ସକଲେପି ପୱତ୍ତିମହାୱାରେ ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନଂ।

ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯତ୍ଥଂ ପନସ୍ସ ଇଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପୱତ୍ତିମହାୱାରେ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ସତ୍ତୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ପୁରେପଞ୍ହୋ, ପଚ୍ଛାପଞ୍ହୋ, ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହୋ, ମୋଘପଞ୍ହୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା ନାମ। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ହି ଯମକେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛା। ଏକେକପୁଚ୍ଛାଯପି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଦାନି। ତତ୍ଥ ଯାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏକେନେୱ ପଦେନ ଗହିତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ୱା ନିରୋଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି , ଅଯଂ ପୁରେପଞ୍ହୋ ନାମ। ଯାଯ ପନ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ଗହିତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ୱା ନିରୋଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି, ଅଯଂ ପଚ୍ଛାପଞ୍ହୋ ନାମ। ଯାଯ ପନ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏକେନପି ପଦେନ ଗହିତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ଗହିତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ୱା, ନିରୋଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି, ଅଯଂ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହୋ ନାମ। ଯାଯ ପନ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଟିକ୍ଖେପୋ ୱା, ପଟିସେଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି, ଅଯଂ ମୋଘପଞ୍ହୋ ନାମ। ଯସ୍ମା ପନେସ ଅଦସ୍ସିଯମାନୋ ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ତସ୍ମା ନଂ ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମ।

'ଯତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏକେନେୱ ପଦେନ ଗହିତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ଲବ୍ଭତି, ଇତି ଅଯଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ପଞ୍ହୋ ପୁରେପଞ୍ହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା'ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ପନ 'ଆମନ୍ତା'ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଗହିତାନଂ ରୂପୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସତ୍ତସ୍ସ ଅତୀତେ ଉପ୍ପାଦୋ ଲବ୍ଭତି। ଇତି ଅଯଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ପଞ୍ହୋ ପଚ୍ଛାପଞ୍ହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ଇମାଯ ପନ ପଠମପୁଚ୍ଛାଯ 'ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନ'ନ୍ତିଆଦିକେ ଇମସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ 'ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନୋ ଚ ତେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ଇମସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ଏକେନେୱ ପଦେନ ଗହିତସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସପି ଉପ୍ପାଦୋ ଲବ୍ଭତି। 'ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ଇମସ୍ମିଂ କୋଟ୍ଠାସେ ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ରୂପୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦୋ ଲବ୍ଭତି। ଇତି ଅଯଞ୍ଚେୱ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ପଞ୍ହୋ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରେପଚ୍ଛାପଞ୍ହୋତିପି ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ଏତସ୍ସ ହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସେ ଏକେନ ପଦେନ ସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସେୱ ଉପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଦୁତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ରୂପୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାନଂ। ଇମିନାଯେୱ ଚ ଲକ୍ଖଣେନ ଯତ୍ଥ ଏକେନ ପଦେନ ସଙ୍ଗହିତସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ୱା ନିରୋଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି, ସୋ ପୁରେପଞ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ୱା ନିରୋଧୋ ୱା ଲବ୍ଭତି, ସୋ ପଚ୍ଛାପଞ୍ହୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା'ତି ଇମାଯ ପନ ପୁଚ୍ଛାଯ 'ନତ୍ଥୀ'ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଲବ୍ଭତି। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛାଯ 'ନୋ'ତି ଇମସ୍ମିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଟିସେଧୋ ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ଅଯଞ୍ଚେୱ ଦୁୱିଧୋ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ପଞ୍ହୋ ମୋଘପଞ୍ହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତୁଚ୍ଛପଞ୍ହୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତାୱ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା ୱେଦିତବ୍ବା।

ପାଳିଗତିଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପଟିୱଚନୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ସରୂପଦସ୍ସନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପଟିକ୍ଖେପେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ପଟିସେଧେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଇମାନି ପନ ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ନାମ । ତତ୍ଥ ଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପାଳିପଦମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଇଦଂ ପାଳିଗତିଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ। ତଂ ପୁରେପଞ୍ହେ ଲବ୍ଭତି। 'ଯତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ତତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ହି ପଞ୍ହେ 'ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପାଳିପଦମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯମାନଂ ଗତଂ, ତସ୍ମା ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ପାଳିଗତିଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପଟିୱଚନଭାୱେନ ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଇଦଂ ପଟିୱଚନୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ। ତଂ ପଚ୍ଛାପଞ୍ହେ ଲବ୍ଭତି। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା'ତି ହି ପଞ୍ହେ 'ଆମନ୍ତା'ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପଟିୱଚନୱସେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯମାନଂ ଗତଂ, ତସ୍ମା ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ପଟିୱଚନୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସରୂପେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି; ଇଦଂ ସରୂପଦସ୍ସନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ। ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହେ ଲବ୍ଭତି। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ହି ପଞ୍ହେ 'ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନ'ନ୍ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ 'ଇମେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନୋ ଚ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଇମେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚା'ତି ସରୂପଦସ୍ସନେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯମାନଂ ଗତଂ। ତସ୍ମା ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ସରୂପଦସ୍ସନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ତଥାରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସାଭାୱତୋ ଅତ୍ଥପଟିକ୍ଖେପେନ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଇଦଂ ପଟିକ୍ଖେପେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ। ଯଂ ତଥାରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଲାଭତୋ ଅତ୍ଥପଟିସେଧନେନ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଇଦଂ ପଟିସେଧେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ। ତଂ ମୋଘପଞ୍ହେ ଲବ୍ଭତି। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥା'ତି ହି ପଞ୍ହେ 'ନତ୍ଥୀ'ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ; ଏୱରୂପୋ ନାମ ସତ୍ତୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥପଟିକ୍ଖେପେନ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯମାନଂ ଗତଂ; ତସ୍ମା ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ପଟିକ୍ଖେପେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। 'ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀ'ତି ପଞ୍ହେ ପନ 'ନୋ'ତି ଇଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଏକସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପାଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୋଧୋ ନାମ ନ ଲବ୍ଭତୀତି

ଅନ୍ତପଟିସେଧନେନ ପଞ୍ଚହ୍ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଯମାନଂ ଗତଂ, ତସ୍ମା ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ପଟିସେଧେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା, ଇମାନି ଚ ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି, ଯେସୁ ସତ୍ତୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବାନି, ତାନି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାନି – ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ ଠାନଂ, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ତତ୍ଥାତି ଏକଂ, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ଚୱନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ଅରୂପଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ଅରୂପେ ତତ୍ଥାତି ଏକଂ, ଅରୂପାନନ୍ତି ଏକଂ, ଅରୂପା ଚୱନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ , ଅରୂପେ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନନ୍ତି ଏକଂ, ଅରୂପେ ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ଯେ ଚ ଅରୂପଂ ଉପପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ଏକଂ; ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ତତ୍ଥାତି ଏକଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରାନନ୍ତି ଏକଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରା ଚୱନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନନ୍ତି ଏକଂ, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ସୁଦ୍ଧାୱାସଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ତତ୍ଥାତି ଏକଂ, ସୁଦ୍ଧାୱାସାନନ୍ତି ଏକଂ, ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ସବ୍ବେସଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ସବ୍ବେସଂ ଚୱନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ; ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନନ୍ତି ଏକଂ, ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ଚତୁୱୋକାରଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ, ଚୱନ୍ତାନନ୍ତି ଏକଂ। ଏୱଂ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଇମେସୁ ସତ୍ତୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତିମହାୱାରେ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ହି ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତେନ ସୁୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି, ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯନ୍ତେନ ସୁୱିନିଚ୍ଛିତୋ ହୋତି।

ତତ୍ଥାଯଂ ନଯୋ – ଯସ୍ସ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିତାଯ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋପି ତସ୍ସ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଅଚିତ୍ତକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଭୱଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ। ତେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତେସଂ ଏକନ୍ତେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱ। ପୱତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତିପି ନିରୁଜ୍ଝତିପି, ତସ୍ମା ‘ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନ’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା’ଅସଞ୍ଞସତ୍ତଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନୋ ଚ ତେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଚିତ୍ତକତ୍ତା ପନ ତେସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ଇଦଂ ସତ୍ତୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ପଠମେ ଠାନେ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହସ୍ସ ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସେ ସରୂପଦସ୍ସନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ରୂପାରୂପମିସ୍ସକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ। ତେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚାତି ତେସଂ ଏକନ୍ତେନ ରୂପୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତା ଦ୍ୱେପି ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯେୱ। ପୱତ୍ତେ ପନ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ତେ ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିପି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିପି, ତସ୍ମା ‘ପଞ୍ଚୱୋକାରାନ’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଠାନେ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ହସ୍ସ ପଚ୍ଛିମକୋଟ୍ଠାସେ ସରୂପଦସ୍ସନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେସୁ ନିଯମଲକ୍ଖଣଂ – ସକଲେପି ହି ଇମସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧଯମକେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପୱତ୍ତେ ଯାୱ ମରଣା ଖନ୍ଧାନଂ ଅପରିଯନ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଲହୁପରିୱତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେ ଦସ୍ସେତୁଂ ନ ସୁକରନ୍ତି ପୱତ୍ତିଯଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅଭିନୱଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ନିପ୍ଫାଦଯମାନେନ ନାନାକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସୁଖନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିକାଲେ ଉପ୍ପାଦୱସେନେୱ ଉପ୍ପାଦୱାରୋ କଥିତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନ ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ପରିଯୋସାନେନ ନିରୋଧଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସୁଖନ୍ତି ମରଣକାଲେ ନିରୋଧୱସେନ ନିରୋଧୱାରୋ କଥିତୋ।

କିଂ ପନେତ୍ଥ ପୱତ୍ତିଯଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାନଂ ଅନାମଟ୍ଠଭାୱେ ପମାଣନ୍ତି? ପାଠଇଯେୱ। ପାଠଇଯଞ୍ହି ୱିସେସେନ ଉପ୍ପାଦୱାରସ୍ସ ଅନାଗତକାଲୱାରେ ‘ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନଂ ତେସଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’ତି ଅଯଂ ପାଠଇ ଅତିପମାଣମେୱ। ପଚ୍ଛିମଭୱିକାନଞ୍ହି ପୱତ୍ତେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାୱେ ସତିପି ‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଭାୱେନ ପୱତ୍ତେ ଉପ୍ପାଦୋ ନ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନଂ ତେସଂ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝିତ୍ଥ, ନୋ ଚ ତେସଂ ତତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି ଅଯଂ ପନ ପାଠଇ ପୱତ୍ତେ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନାମଟ୍ଠଭାୱେ ଅତିୱିଯ ପମାଣଂ। ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ପରିନିବ୍ବନ୍ତାନଞ୍ହି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଠିତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୱତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଗଣନପଥୋ ନତ୍ଥି। ‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତେସଂ ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝିତ୍ଥା’ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଭାୱେନ ପୱତ୍ତେ ନିରୋଧୋ ନ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମେତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେସୁ ନିଯମଲକ୍ଖଣଂ ୱିଦିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଉପ୍ପାଦମେୱ ଚୁତିନିରୋଧମେୱ ଚ ଗହେତ୍ୱା ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପନ ସକ୍କା ଆଦିୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିଦିତୁନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପଟିପାଟିଯା ନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ। ଇମିନା ପନ ଏୱଂ ଦିନ୍ନେନପି ନଯେନ ଯୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତେନ ଆଚରିଯେ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ସାଧୁକଂ ସୁତ୍ୱାପି ଜାନିତବ୍ବୋ।

ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚାପି ଏକତୋ;

ନଯସ୍ସ ଅନୁଲୋମସ୍ସ, ପଟିଲୋମନଯସ୍ସ ଚ।

ୱସେନ ଯାନି ଖନ୍ଧେସୁ, ଯମକାନି ଚ ପଞ୍ଚସୁ;

ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଥ ଓକାସଂ, ପୁଗ୍ଗଲୋକାସମେୱ ଚ।

ଆମସିତ୍ୱା ପୱତ୍ତେସୁ, ଠାନେସୁ କଥଯୀ ଜିନୋ;

ତେସଂ ପାଠଇୱତ୍ଥାନଂ, ଦସ୍ସିତଂ ଅନୁପୁବ୍ବତୋ।

ୱିନିଚ୍ଛଯତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ, ପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଚ;

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ଠାନାନି, ଯାନି ତାନି ଚ ସବ୍ବସୋ।

ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏକପଞ୍ହସ୍ମିଂ, ଯୋଜନାପି ପକାସିତା;

ୱିତ୍ଥାରେନ ଗତେ ଏତ୍ଥ, ପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନକ୍କମେ।

ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଯତା କାତୁଂ, କିଂ ନୁ ସକ୍କା ଇତୋ ପରଂ;

ନଯେନ ଇମିନା ତସ୍ମା, ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୁ ପଣ୍ଡିତାତି।

ପୱତ୍ତିମହାୱାରୱଣ୍ଣନା।

୩। ପରିଞ୍ଞାୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୦୬-୨୦୮। ତଦନନ୍ତରେ ପରିଞ୍ଞାୱାରେପି ଛଠଏୱ କାଲଭେଦା। ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ଦ୍ୱେଯେୱ ନଯା। ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋ, ଓକାସୱାରୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରୋତି ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁ ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଇତରେ ଦ୍ୱେ। କିଂ କାରଣା? ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତାଯ। ଯୋ ହି କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଠାନେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଚେ ପରିଜାନାତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ପରିଜାନାତିଯେୱ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଚେ ପରିଜାନାତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ପରିଜାନାତିଯେୱ। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଚେ ନ ପରିଜାନାତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ନ ପରିଜାନାତିଯେୱ। ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ଚେ ନ ପରିଜାନାତି, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମ୍ପି ନ ପରିଜାନାତିଯେୱ। ତସ୍ମା ତେସୁପି 'ଯତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତି, ତତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତୀ'ତି ଆଦିୱସେନ ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା 'ଆମନ୍ତା'ତ୍ୱେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କାତବ୍ବଂ । ସିଯାତି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତାଯ ତେ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ ନାମ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସେୱ ହୋତି, ନୋ ଓକାସସ୍ସ, ପୁଗ୍ଗଲୋୱ ପରିଜାନିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ନୋ ଓକାସୋତି ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋୱେତ୍ଥ ଗହିତୋ, ନ ଓକାସୱାରୋ। ତସ୍ସ ପନ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା ତଦନନ୍ତରୋ ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରୋ ଲବ୍ଭମାନୋପି ନ ଗହିତୋ। ଯୋ ପନେସ ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋ ଗହିତୋ, ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ତୀଣି, ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନୁଲୋମନଯେ ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦସ ଯମକାନି। ପଟିଲୋମନଯେ ଦସାତି ୱୀସତି। ତଥା ସେସେସୁପୀତି ଏକେକସ୍ମିଂ କାଲେ ୱୀସତି ୱୀସତି କତ୍ୱା ଛସୁ କାଲେସୁ ୱୀସଂ ଯମକସତଂ, ଚତ୍ତାରୀସାନି ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାସତାନି, ଅସୀତ୍ୟାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅତ୍ଥସତାନି ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ପାଠଇୱତ୍ଥାନଂ।

ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସଙ୍ଖାତା ତଯୋ ଅଦ୍ଧା ପୱତ୍ତିୱାରେ ୱିଯ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱସେନେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନେୱେତ୍ଥ 'ଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତି, ସୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତୀ'ତିଆଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛାସୁ 'ଆମନ୍ତା'ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ହି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେନ ଚିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଇତରମ୍ପି ପରିଜାନାତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱମେତ୍ଥ 'ପରିଜାନାତୀ'ତି ପଞ୍ହେସୁ ଅନୁଲୋମନଯେ ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିଂ ସନ୍ଧାଯ 'ଆମନ୍ତା'ତି

ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ପଟିଲୋମନଯେ ପନ ‘ନ ପରିଜାନାତୀ’ତି ପଞ୍ହେସୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ‘ଆମନ୍ତା’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘ପରିଜାନିତ୍ଥା’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତୀତକାଲଵାରେ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଅଗ୍ଗଫଲେ ଠିତୋପି ପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସ୍ସ ନିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପରିଜାନିତ୍ଥଯେଵ ନାମ।

୨୦୯।ଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତି, ସୋ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନିତ୍ଥାତି ପଞ୍ହେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଯସ୍ମା ପନେସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପରିଜାନାତିଯେଵ ନାମ, ନ ତାଵ ନିଟ୍ଠିତପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୋ; ତସ୍ମା ‘ନୋ’ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପନ ପରିଜାନିତ୍ଥାତି ଅରହନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଯସ୍ମା ପନେସୋ ନିଟ୍ଠିତପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚୋ। ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ; ତସ୍ମା ‘ନୋ’ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ପଟିଲୋମନଯଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନେତ୍ଥ ଅରହା ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ନ ପରିଜାନାତୀତି ଅରହତୋ ପରିଞ୍ଞାଯ ଅଭାଵେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ନ ପରିଜାନିତ୍ଥାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠିତପରିଞ୍ଞାକିଚ୍ଚତାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ନ କେଵଲଞ୍ଚ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମେଵ, ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସୋ ନ ପରିଜାନିତ୍ଥେଵ। ଇଦଂ ପନ ପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ନୋ ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ପୁଚ୍ଛାଵସେନେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମ୍ପି ପନ ସୋ ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତି।

୨୧୦-୨୧୧।ଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନାତି, ସୋ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିଜାନିସ୍ସତୀତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ମଗ୍ଗଟ୍ଠପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ, ତସ୍ମା ସୋ ପରିଜାନିସ୍ସତୀତି ସଙ୍ଖଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘ନୋ’ତି। ତେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ନପରିଜାନିତ୍ଥାତି ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ପରିଜାନିଂସୂତି ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋତି।

ପରିଞ୍ଞାଵାରଵଣ୍ଣନା।

ଖନ୍ଧଯମକଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଆଯତନଯମକଂ

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧-୯। ଇଦାନି ମୂଲଯମକେ ଦେସିତେଯେୱ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ଆଯତନୱସେନାପି ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଖନ୍ଧଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଆଯତନଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଯମକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଠୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥେୱ ହି ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋ, ପୱତ୍ତିୱାରୋ, ପରିଞ୍ଞାୱାରୋତି ତଯୋ ମହାୱାରା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଇଧାପି। ୱଚନତ୍ଥୋପି ନେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଧାପି ଚ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୱତ୍ଥିତୋ। ଇତରେ ନିଦ୍ଦେସୱସେନେୱ। 'ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀ'ତି ପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ନାଯତନା ନ ମନୋତି, ତାୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନୀତି ଅଯଂ ଯମକୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବାନଂ ଆଯତନାନଂ ଉଦ୍ଦେସୋ। ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… ଧମ୍ମାଯତନନ୍ତି ତେସଞ୍ଞେୱ ପଭେଦତୋ ନାମୱୱତ୍ଥାନଂ। ଯମକୱସେନ ପୁଚ୍ଛାସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଠମଂ ପଟିପାଟିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାଯତନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ପଚ୍ଛା ବାହିରରୂପାଯତନାନି। ପରିଯୋସାନେ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନାନି।

ଯଥା ପନ ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧୱସେନ, ଏୱମିଧ ଇମେସଂ ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ପଦସୋଧନୱାରୋ, ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧାଯତନୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧାଯତନମୂଲଚକ୍କୱାରୋତି, ଚତ୍ତାରୋୱ ନଯୱାରା ହୋନ୍ତି। ଏକେକୋ ଚେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଦୁୱିଧୋଯେୱ। ତେସମତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ପନ ଖନ୍ଧଯମକେ ପଦସୋଧନୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମୱାରେ 'ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ରୂପ'ନ୍ତିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ଯମକାନି, ତଥା ଇଧ 'ଚକ୍ଖୁ, ଚକ୍ଖାଯତନଂ; ଚକ୍ଖାଯତନଂ; ଚକ୍ଖୂ'ତିଆଦୀନି ଦ୍ୱାଦସ। ପଟିଲୋମୱାରେପି 'ନ ଚକ୍ଖୁ, ନ ଚକ୍ଖାଯତନଂ; ନ ଚକ୍ଖାଯତନଂ, ନ ଚକ୍ଖୂ'ତିଆଦୀନି ଦ୍ୱାଦସ , ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମୱାରେ ଏକେକାଯତନମୂଲକାନି ଏକାଦସ ଏକାଦସ କତ୍ୱା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସତଂ ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସତମେୱ। ସୁଦ୍ଧାଯତନୱାରସ୍ସାପି ଅନୁଲୋମୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ, ପଟିଲୋମୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ, ସୁଦ୍ଧାଯତନମୂଲଚକ୍କୱାରସ୍ସାପି ଅନୁଲୋମୱାରେ ଏକେକାଯତନମୂଲକାନି ଏକାଦସ ଏକାଦସ କତ୍ୱା ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସତଂ ଯମକାନି। ପଟିଲୋମୱାରେପି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସତମେୱାତି ଏୱମିଧ ଛସତ୍ତତାଧିକେହି ପଞ୍ଚହି ଯମକସତେହି, ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାଧିକେହି ଏକାଦସହି ପୁଚ୍ଛାସତେହି, ଚତୁରାଧିକେହି ତେୱୀସାଯ ଅତ୍ଥସତେହି ଚ ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଣ୍ଣତ୍ତିଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦-୧୭। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପନ ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧଯମକସ୍ସ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ୱିସେସା। ତତ୍ରାଯଂ ୱିସେସୋ – ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତି ଦୁତିଯୱିଞ୍ଞାଣଂ। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂତି ତତିଯୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଦିବ୍ବସୋତନ୍ତି ଦୁତିଯଅଭିଞ୍ଞାଞାଣଂ। ତଣ୍ହାସୋତନ୍ତି ତଣ୍ହାୱ। ଅୱସେସୋ କାଯୋତି ନାମକାଯୋ, ରୂପକାଯୋ, ହତ୍ଥିକାଯୋ, ଅସ୍ସକାଯୋତି ଏୱମାଦି। ଅୱସେସଂ ରୂପନ୍ତି ରୂପାଯତନତୋ ସେସଂ ଭୂତୁପାଦାଯରୂପଞ୍ଚେୱ ପିଯରୂପସାତରୂପଞ୍ଚ। ସୀଲଗନ୍ଧୋତିଆଦୀନି ୱାଯନଟ୍ଠେନ ସୀଲାଦୀନଂଯେୱ ନାମାନି। ଅତ୍ଥରସୋତିଆଦୀନିପି ସାଧୁମଧୁରଟ୍ଠେନ ଅତ୍ଥାଦୀନଞ୍ଞେୱ ନାମାନି। ଅୱସେସୋ ଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାଦିଅନେକପ୍ପଭେଦୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ।

ପଣ୍ଣତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୮-୨୧। ଇଧାପି ଚ ପୱତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୱାରାଦୀସୁ ତୀସୁ ଅନ୍ତରୱାରେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଛଠଏୱ କାଲଭେଦା। ତେସଂ ଏକେକସ୍ମିଂ କାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ୱାରା। ତେ ସବ୍ବେପି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମନଯୱସେନ ଦୁୱିଧାୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ ଯଥା ଖନ୍ଧଯମକେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ତୀଣି, ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦସ ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ''ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋତାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଯସ୍ସ ୱା ପନ ସୋତାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଘାଣାଯତନଂ, ଜିୱ୍ହାଯତନଂ, କାଯାଯତନଂ, ରୂପାଯତନଂ, ସଦ୍ଦାଯତନଂ,

ଗନ୍ଧାଯତନଂ, ରସାଯତନଂ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, ମନାଯତନଂ, ଧମ୍ମାଯତନଂ, ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଯସ୍ସ ୱା ପନ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଏୱଂ ଚକ୍ଖାଯତନମୂଲକାନି ଏକାଦସ। ''ଯସ୍ସ ସୋତାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଘାନାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ସୋତାଯତନମୂଲକାନି ଦସ; ଘାନାଯତନମୂଲକାନି ନୱ, ଜିୱ୍ହାଯତନମୂଲକାନି ଅଟ୍ଠ; କାଯାଯତନମୂଲକାନି ସତ୍ତ; ରୂପାଯତନମୂଲକାନି ଛ; ସଦ୍ଦାଯତନମୂଲକାନି ପଞ୍ଚ; ଗନ୍ଧାଯତନମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି; ରସାଯତନମୂଲକାନି ତୀଣି; ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ; ମନାଯତନମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଛସଟ୍ଠି ଯମକାନି ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଯତନମୂଲକେସୁ ଏକାଦସସୁ ''ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋତାଯତନଂ, ଘାନାଯତନଂ, ରୂପାଯତନଂ, ମନାଯତନଂ, ଧମ୍ମାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି। ତେସୁ ପଠମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ଦୁତିଯଂ କିଞ୍ଚାପି ପଠମେନ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ଚକ୍ଖୁସୋତାଯତନାନଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ପନ ଘାନାଯତନସ୍ସ ନ ଏକନ୍ତେନ ପୱତ୍ତିତୋ ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ଏତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱିମତିନିୱାରଣତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ରୂପାଯତନମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ତୀଣି ଯମକାନି ଅସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି। ସେସେସୁ ଜିୱ୍ହାଯତନକାଯାଯତନେହି ତାୱ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ ଯମକାନି ପୁରିମେହି ଦ୍ୱୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି। ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯମକସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ନତ୍ଥି। ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ତୀଣି ଯମକାନି ପୁରିମେହି ଦ୍ୱୀହି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ତନ୍ତିଯା ଲହୁଭାୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତାନି। ସୋତାଯତନମୂଲକେସୁ ଯଂ ଲବ୍ଭତି , ତଂ ପୁରିମେହି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱାତି ଏକମ୍ପି ପାଠଇଂ ନାରୁଳ୍ହଂ। ଘାନାଯତନମୂଲକେସୁ ରୂପାଯତନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଂ, ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେତି ତୀଣି ଯମକାନି ପାଠଇଂ ଆରୁଳ୍ହାନି। ସେସାନି ଘାନାଯତନଯମକେନ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ନାରୁଳ୍ହାନି। ତଥା ଜିୱ୍ହାଯତନକାଯାଯତନମୂଲକାନି। ରୂପାଯତନମୂଲକେସୁ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେଯେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି। ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବେହି ପନ ସଦ୍ଧିଂ ତୀଣି ରୂପାଯତନମନାଯତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି। ଯଥେୱ ହେତ୍ଥ ''ସରୂପକାନଂ ଅଚିତ୍ତକାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ଇଧାପି ''ସରୂପକାନଂ ଅଗନ୍ଧକାନଂ, ଅରସକାନଂ ଅଫୋଟ୍ଠବ୍ବକାନ''ନ୍ତି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗନ୍ଧାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ଆଯତନଭୂତାନେୱ ଅଧିପ୍ପେତାନି। ତସ୍ମା ''ସରୂପକାନଂ ସଗନ୍ଧାଯତନାନ''ନ୍ତି ଆଯତନୱସେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସଦ୍ଦାଯତନମୂଲକାନି ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ ପାଠଇଂ ନାରୁଳ୍ହାନେୱ। ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି ତୀଣି ଦ୍ୱେ ଚ ହେଟ୍ଠିମେହି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ତା ପାଠଇଂ ନାରୁଳ୍ହାନି। ମନାଯତନମୂଲକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତମେୱାତି ଏୱମେତାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ କତିପଯଯମକୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନେୱ ଛସଟ୍ଠିଯମକାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥା ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ, ଏୱଂ ଓକାସୱାରେପି ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରେପି ଛସଟ୍ଠୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ଅନୁଲୋମନଯେ ଅଟ୍ଠନୱୁତିସତଂ ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଅନୁଲୋମନଯେ, ଏୱଂ ପଟିଲୋମନଯେପୀତି ସବ୍ବାନିପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ଛନ୍ନୱୁତାଧିକାନି ତୀଣି ଯମକସତାନି ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଦ୍ୱାନୱୁତାଧିକାନି ସତ୍ତ ପୁଚ୍ଛାସତାନି, ଚତୁରାସୀତାଧିକାନି ଚ ପନ୍ନରସ ଅତ୍ଥସତାନି ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ପଞ୍ଚସୁ କାଲଭେଦେସୂତି ସବ୍ବାନିପି ଛସତ୍ତତାଧିକାନି ତେତ୍ତିଂସତି ଯମକସତାନି। ତତୋ ଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ତତୋ ଦିଗୁଣା ଅତ୍ଥାତି ଇଦମେତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦୱାରେ ପାଠଇୱତ୍ଥାନଂ। ନିରୋଧୱାରୌପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି। ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ପୱତ୍ତିୱାରେ ଅଟ୍ଠୱୀସାନି ଏକସତ୍ତତି ଯମକସତାନି। ତତୋ ଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ତତୋ ଦିଗୁଣା ଅତ୍ଥା ୱେଦିତବ୍ବା। ପାଠଇ ପନ ମନାଯତନଂ ଧମ୍ମାଯତନଞ୍ଚ ଏକସଦିସଂ, ନାନଂ ନତ୍ଥି। ଉପରି ପନ ''ୱାରସଙ୍ଖେପୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ତସ୍ମା ଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତେହି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବଂ।

ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ନଯମୁଖଂ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଅସୋତକାନନ୍ତି ଅପାଯେ ଜାତିବଧିରଓପପାତିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ସଚକ୍ଖୁକୋ ଅସୋତକୋ ହୁତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜତି। ଯଥାହ – ''କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଅପରାନି ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି। ଓପପାତିକାନଂ ପେତାନଂ , ଓପପାତିକାନଂ ଅସୁରାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ନେରଯିକାନଂ; ଜଚ୍ଚବଧିରାନଂ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି, ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପଘାନଗନ୍ଧଜିୱ୍ହାରସକାଯଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମନାଯତନଂ ଧମ୍ମାଯତନ''ନ୍ତି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ସସୋତକାନନ୍ତି ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନେ ଚ ଓପପାତିକେ ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ସଚକ୍ଖୁକା ସସୋତକା ହୁତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯଥାହ – ''କାମଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ କସ୍ସଚି ଏକାଦସାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି; କାମାୱଚରାନଂ ଦେୱାନଂ, ପଠମକପ୍ପିକାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ପେତାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ଅସୁରାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ, ଓପପାତିକାନଂ ନେରଯିକାନଂ, ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ। ରୂପଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ପଞ୍ଚାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତି, ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପସୋତମନାଯତନଂ ଧମ୍ମାଯତନ''ନ୍ତି।

ଅଘାନକାନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ସଚକ୍ଖୁକା ଅଘାନକା ହୁତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। କାମଧାତୁଯଂ ପନ ଅଘାନକୋ ଓପପାତିକୋ ନତ୍ଥି। ଯଦି ଭୱେଯ୍ୟ ''କସ୍ସଚି ଅଟ୍ଠାଯତନାନି ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ୱଦେଯ୍ୟ। ଯୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୋ ପନ ଅଘାନକୋ ସିଯା, ସୋ ''ସଚକ୍ଖୁକାନ''ନ୍ତି

ୱଚନତୋ ଇଧ ଅନଧିପ୍ପେତୋ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ସଘାନକାନନ୍ତି ଜଚ୍ଚବଧିରମ୍ପି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନମ୍ପି ଓପପାତିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସଘାନକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଜଚ୍ଚନ୍ଧମ୍ପି ଜଚ୍ଚବଧିରମ୍ପି ଓପପାତିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତମେୱ। ସଘାନକାନଂ ସଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣାଯତନମେୱ ଓପପାତିକଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ସରୂପକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜଚ୍ଚବଧିରଓପପାତିକେସୁ ଅଞ୍ଞତରୋପି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୋପି ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ସଚିତ୍ତକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେହି ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀହି ତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅରୂପିନୋପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁରିମପଦେ ୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସରୂପକାନଂ ଅଘାନକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକା ଚ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ଚ ସେସରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସଚିତ୍ତକାନଂ ଅଘାନକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକା ଚ ରୂପାରୂପବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅଚିତ୍ତକାନଂ ଅରୂପକାନନ୍ତିପଦେସୁ ପନ ଏକୱୋକାରଚତୁୱୋକାରସତ୍ତାୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେସୁ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେସୁ ପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୨-୨୫୪। ଓକାସୱାରେ ଯତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେନେୱ ଆମନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ । ତସ୍ମିଞ୍ହି ତଲେ ନିଯମତୋ ତାନି ଆଯତନାନି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇଦମେତ୍ଥ ନଯମୁଖଂ। ଇମିନା ନଯମୁଖେନ ସକଲେପି ପୱତ୍ତିୱାରେ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ ଖନ୍ଧଯମକେ ୱୁତ୍ତନଯୋଯେୱାତି।

ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

ଆଯତନଯମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ଧାତୁଯମକଂ

୧-୧୯। ଇଦାନି ତେଯେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତେ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ଧାତୁୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଯତନଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଧାତୁଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆଯତନଯମକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ହି ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା, ଅୱସେସା ଅନ୍ତରୱାରା ଚ ସଦ୍ଧିଂ କାଲପ୍ପଭେଦାଦୀହି ଆଯତନଯମକେ ଆଗତସଦିସାଯେୱ। ଇଧାପି ଚ ଯମକପୁଚ୍ଛାସୁଖନ୍ଧଂ ପଟିପାଟିଯା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରା ରୂପଧାତୁଯୋୱ ଦ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ୱୁତ୍ତା। ଧାତୂନଂ ପନ ବହୁତ୍ତା ଇଧ ଆଯତନଯମକତୋ ବହୁତରାନି ଯମକାନି, ଯମକଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛାଦିଗୁଣା ଚ ଅତ୍ଥା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଧାତୁମୂଲକାଦୀସୁ ଯମକେସୁ ଲବ୍ଭମାନାନଂ ଯମକାନଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଆଯତନଯମକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଂସଦିସାଯେୱ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଗତି, ତେନେୱ ଚ କାରଣେନ ପାଳିପି ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ ପାକତିକୋଯେୱାତି।

ଧାତୁଯମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସଚ୍ଚଯମକଂ

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧-୯। ଇଦାନି ତେଯେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତେ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ସଚ୍ଚୱସେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଧାତୁଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ସଚ୍ଚଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା ଅନ୍ତରୱାରାଦଯୋ ଚ ଅୱସେସପ୍ପଭେଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ୱସେନ ପଦସୋଧନୱାରୋ, ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧସଚ୍ଚୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧସଚ୍ଚମୂଲଚକ୍କୱାରୋତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ୱାରେସୁ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୦-୨୬। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଅୱସେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଚେୱ ତଣ୍ହାଯ ଚ ୱିନିମୁତ୍ତା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୱସେସୋ ସମୁଦଯୋତି ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକାମାୱଚରକୁସଲାଦିଭେଦୋ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅୱସେସୋ ନିରୋଧୋତି ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିନିରୋଧୋ ଚେୱ ଖଣଭଙ୍ଗନିରୋଧୋ ଚ। ଅୱସେସୋ ମଗ୍ଗୋତି ''ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ, ଜଙ୍ଘମଗ୍ଗୋ, ସକଟମଗ୍ଗୋ''ତି ଏୱମାଦିକୋ।

ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୭-୧୬୪। ପୱତ୍ତିୱାରେ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ ''ଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଯସ୍ସ ୱା ପନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମୂଲକେହି ତୀହି, ସମୁଦଯସଚ୍ଚମୂଲକେହି ଦ୍ୱୀହି, ନିରୋଧସଚ୍ଚମୂଲକେନ ଏକେନାତି ଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ଅଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ପାଠୱସେନ ଛହି ଯମକେହି ଭୱିତବ୍ବଂ। ତେସୁ ଯସ୍ମା ନିରୋଧସ୍ସ ନେୱ ଉପ୍ପାଦୋ, ନ ନିରୋଧୋ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମୂଲକାନି ସମୁଦଯସଚ୍ଚମଗ୍ଗସଚ୍ଚେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱେ, ସମୁଦଯସଚ୍ଚମୂଲକଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକନ୍ତି ତୀଣି ଯମକାନି ଆଗତାନି। ତସ୍ସ ପଟିଲୋମନଯେପି ଓକାସୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ସବ୍ବୱାରେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ସ ହି ସଚ୍ଚଯମକସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱାରେ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ତାୱ ନ ଲବ୍ଭତେୱ। ସେସେସୁ ପନ ତୀସୁ ସମୁଦଯସଚ୍ଚମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନି ଏକନ୍ତେନ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀସୁପି ପୱତ୍ତେପି ଲବ୍ଭତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଦଯୋ ପନ ତଯୋ କାଲା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀନମ୍ପି ପୱତ୍ତିଯାପି ୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ନଯମୁଖଂ – ସବ୍ବେସଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଅନ୍ତମସୋ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନମ୍ପି। ତେପି ହି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେନେୱ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଣ୍ହାୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସମୁଦଯସଚ୍ଚେସୁ ଏକକୋଟ୍ଠାସସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ଚତୁୱୋକାରେ ପନ ତଣ୍ହାୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଏକମ୍ପି ସଚ୍ଚଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ଇଧ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ତେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ତଣ୍ହଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ନାମ ହୋତୀତି ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ପନ ରୂପମେୱ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ନାମ। ସେସା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା ସଚ୍ଚୱିନିମୁତ୍ତା। ତେନେୱ କାରଣେନ ''ଅରୂପେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ତେସଂ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନୋ ଚ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତେ ତଣ୍ହାୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ତେସଂ ତତ୍ଥାତି ତେସଂ ତସ୍ମିଂ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ତଣ୍ହାୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଖଣୱସେନ ଓକାସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନଭିସମେତାୱୀନନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତଂ ଅଭିସମଯଂ ଅପ୍ପତ୍ତସତ୍ତାନଂ। ଅଭିସମେତାୱୀନନ୍ତି ଅଭିସମିତସଚ୍ଚାନନ୍ତି। ଇମିନା ନଯମୁଖେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

୩। ପରିଞ୍ଞାୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୬୫-୧୭୦। ପରିଞ୍ଞାୱାରେ ପନ ଞାତପରିଞ୍ଞା, ତୀରଣପରିଞ୍ଞା, ପହାନପରିଞ୍ଞାତି ତିସ୍ସୋପେତ୍ଥ ପରିଞ୍ଞାଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚ

ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ ପରିଞ୍ଞ୍ଞା ନାମ ନତ୍ଥି; ତସ୍ମା ଇଧ ଦ୍ୱେ ସଚ୍ଚାନି ଗହିତାନି। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପରିଜାନାତୀତି ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞ୍ଞାୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପଜହତୀତି ଞାତପହାନପରିଞ୍ଞ୍ଞାୱସେନ। ଇତି ଇମାସଂ ପରିଞ୍ଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପରିଞ୍ଞ୍ଞାୱାରୱଣ୍ଣନା।

ସଚ୍ଚଯମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଙ୍ଖାରଯମକଂ

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଏକଦେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସଚ୍ଚଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା, ଅନ୍ତରୱାରାଦଯୋ ଚ ଅୱସେସପଭେଦା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ – ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ତାୱ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ରୂପଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ; ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖାଯତନଂ; ଚକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ; ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ପଦସୋଧନୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତଥା ଅନାରଭିତ୍ୱା ‘‘ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ପଠମଂ ତଯୋପି ସଙ୍ଖାରା ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା।

ତତ୍ଥ କାଯସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ। ‘‘ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା କାଯିକା, ଏତେ ଧମ୍ମା କାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮ ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ) ହି ୱଚନତୋ କାରଣଭୂତସ୍ସ କରଜକାଯସ୍ସ ଫଲଭୂତୋ ଏୱ ସଙ୍ଖାରୋତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ। ଅପରୋ ନଯୋ – ସଙ୍ଖରିଯତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ। କେନ ସଙ୍ଖରିଯତୀତି? କାଯେନ। ଅଯଞ୍ହି ୱାତୋ ୱିଯ ଭସ୍ତାଯ କରଜକାଯେନ ସଙ୍ଖରିଯତୀତି। ଏୱମ୍ପି କାଯସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୋତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ। କାଯେନ କତୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୱାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱାଚଂ ଭିନ୍ଦତି, ତସ୍ମା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮) ୱଚନତୋ ପନ ସଙ୍ଖରୋତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ। କିଂ ସଙ୍ଖରୋତି? ୱଚିଂ। ୱଚିଯା ସଙ୍ଖାରୋତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ। ୱଚୀଭେଦସମୁଟ୍ଠାପକସ୍ସ ୱିତକ୍କୱିଚାରଦ୍ୱଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ‘‘ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚେତସିକା ଏତେ ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୩; ସଂ। ନି। ୪।୩୪୮) ୱଚନତୋଯେୱ ପନ ତତିଯପଦେପି ସଙ୍ଖରିଯତୀତି ସଙ୍ଖାରୋ। କେନ ସଙ୍ଖରିଯତି? ଚିତ୍ତେନ। କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରୋତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ଚେତସିକଧମ୍ମାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ପନ ୱଚୀସଙ୍ଖାରଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଠପେତ୍ୱା ୱିତକ୍କୱିଚାରେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨-୭। ଇଦାନି କାଯୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋତି ପଦସୋଧନୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ ତୀଣି, ପଟିଲୋମନଯେ ତୀଣୀତି ଛ ଯମକାନି। ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରେ ଏକେକସଙ୍ଖାରମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ଅନୁଲୋମନଯେ ଛ, ପଟିଲୋମନଯେ ଛାତି ଦ୍ୱାଦସ ଯମକାନି। ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରୱାରେ ପନ ଯଥା ସୁଦ୍ଧଖନ୍ଧୱାରାଦୀସୁ ‘‘ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧା ରୂପଂ; ଚକ୍ଖୁ ଆଯତନଂ, ଆଯତନା ଚକ୍ଖୁ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯମକାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଏୱଂ ‘‘କାଯୋ ସଙ୍ଖାରୋ, ସଙ୍ଖାରା କାଯୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘କାଯସଙ୍ଖାରୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ କାଯସଙ୍ଖାରମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଅନୁଲୋମେ ତୀଣି, ପଟିଲୋମେ ତୀଣୀତି ସବ୍ବାନିପି ସୁଦ୍ଧିକୱାରେ ଛ ଯମକାନି ୱୁତ୍ତାନି। କିଂ କାରଣା? ସୁଦ୍ଧିକଏକେକପଦୱସେନ ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଖନ୍ଧଯମକାଦୀସୁ ରୂପାଦିୱିସିଟ୍ଠାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚକ୍ଖାଦିୱିସିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଆଯତନାଦୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ରୂପଂ ଖନ୍ଧୋ , ଖନ୍ଧା ରୂପଂ, ଚକ୍ଖୁ ଆଯତନଂ, ଆଯତନା ଚକ୍ଖୂ’’ତି ସୁଦ୍ଧିକଏକେକପଦୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି। ଏୱମିଧ ‘‘କାଯୋ ସଙ୍ଖାରୋ, ସଙ୍ଖାରା କାଯୋ’’ତି ନତ୍ଥି। କାଯସଙ୍ଖାରୋତି ପନ ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ଏକୋୱ ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି। ଅସ୍ସାସୋ ୱା ପସ୍ସାସୋ ୱାତି ସୁଦ୍ଧିକଏକେକପଦୱସେନ ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ ‘‘କାଯୋ ସଙ୍ଖାରୋ, ସଙ୍ଖାରା କାଯୋ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କାଯୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତିଆଦି ପନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ତମ୍ପି କାଯୱଚୀଚିତ୍ତପଦେହି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରୱାରୋ ହେସ। ପଦସୋଧନେ ପନ ୱିନାପି ଅତ୍ଥେନ ୱଚନଂ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ତତ୍ଥ ସୋ ନଯୋ ଗହିତୋୱ। ଇଧ ପନ କାଯସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱଚୀସଙ୍ଖାରାଦୀହି, ୱଚୀସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରାଦୀହି, ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଚ କାଯସଙ୍ଖାରାଦୀହି, ଅଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘କାଯସଙ୍ଖାରୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ଏକେକସଙ୍ଖାରମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ଛ ଯମକାନି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ତୀଣେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାନେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅନୁଲୋମନଯେ ତୀଣି, ପଟିଲୋମନଯେ ତୀଣୀତି ଛ ଯମକାନି ୱୁତ୍ତାନି। ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରମୂଲଚକ୍କୱାରୋ ପନେତ୍ଥ ନ ଗହିତୋତି। ଏୱଂ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮-୧୮। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପନସ୍ସ ଅନୁଲୋମେ ତାୱ ଯସ୍ମା ନ କାଯାଦଯୋୱ କାଯସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ନାମଂ, ତସ୍ମା ନୋତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ପଟିଲୋମେ ନ କାଯୋ ନ କାଯସଙ୍ଖାରୋତି ଯୋ ନ କାଯୋ ସୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋପି ନ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନ କାଯୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋତି କାଯସଙ୍ଖାରୋ କାଯୋ ନ ହୋତି, କାଯସଙ୍ଖାରୋଯେୱ ପନେସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱସେସନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ସେସସଙ୍ଖାରଦ୍ୱଯମେୱ। କାଯସଙ୍ଖାରୱିନିମୁତ୍ତଂ ପନ ସେସଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତପଣ୍ଣତ୍ତିଭେଦଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ନେୱ କାଯୋ, ନ କାଯସଙ୍ଖାରୋତି ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୯। ପୱତ୍ତିୱାରେ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ ‘‘ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି କାଯସଙ୍ଖାରମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ୱଚୀସଙ୍ଖାରମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ତୀଣେୱ ଯମକାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି; ତାନି ଗହିତାନେୱ। ତସ୍ସ ପଟିଲୋମନଯେପି ଓକାସୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ସବ୍ବୱାରେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସଙ୍ଖାରଯମକେ ‘‘ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଦିକାଲଭେଦୋ ପୱତ୍ତିୱସେନାପି ଗହେତବ୍ବୋ, ନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନେୱ। ‘‘ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ତତିଯଜ୍ଝାନେ ତତ୍ଥ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ଚ ଝାନମ୍ପି ଓକାସୱସେନ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ନଯମୁଖଂ – ୱିନା ୱିତକ୍କୱିଚାରେହୀତି ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀନଂ। କାମାୱଚରାନନ୍ତି କାମାୱଚରେ ଉପ୍ପନ୍ନସତ୍ତାନଂ। ରୂପାୱଚରଦେୱାନଂ ପନ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ନତ୍ଥି। ଅରୂପାୱଚରାନଂ ରୂପମେୱ ନତ୍ଥି। ୱିନା ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେହୀତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୧।ପଠମଜ୍ଝାନେ କାମାୱଚରେତି କାମାୱଚରଭୂମିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଠମଜ୍ଝାନେ। ଅଙ୍ଗମତ୍ତୱସେନ ଚେତ୍ଥ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ନ ଅପ୍ପନାୱସେନେୱ। ଅନପ୍ପନାପତ୍ତେପି ହି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରଚିତ୍ତେ ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରଦ୍ୱଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ।

୨୪।ଚିତ୍ତସ୍ସଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେତି ଇଦଂ କାଯସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଏକନ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେୱ ହି ଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ୱା ଅରୂପଂ ୱା ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ନ ଭିଜ୍ଜମାନଂ।

୩୭।ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ଦୁତିଯେ ଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେତି ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଦୁତିଯେ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେ। କାମଞ୍ଚେତଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେପି ୱତ୍ତମାନେ ତେସଂ ତତ୍ଥ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥେୱ। ଯାୱ ପନ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ ୱିପାକଚିତ୍ତଂ ୱତ୍ତତି, ତାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥେୱ ନାମାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥମେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ସ ୱା ଝାନସ୍ସ ୱିପାକଚିତ୍ତେନ ତେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ତଂ ସତସୋପି ସହସ୍ସସୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପଠମଚିତ୍ତମେୱ। ୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପନ ୱିସଦିସଂ ଭୱନିକନ୍ତିଯା ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତଂ ଦୁତିଯଚିତ୍ତଂ ନାମ। ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୪।ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀନନ୍ତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଚିତ୍ତେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ। ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତନ୍ତି ରୂପାୱଚରାନଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦିଚୁତିଚିତ୍ତୱସେନ, ଅରୂପାୱଚରାନଞ୍ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଚୁତିଚିତ୍ତୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀଆଦୀନଂ।

୭୯।ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଏତ୍ଥ ନିଯମତୋ କାଯସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ଆମନ୍ତାତି ପଟିୱଚନଂ ଦିନ୍ନଂ। ନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରେନ ସଦ୍ଧିଂ। କିଂ କାରଣା? ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ହି କାଯସଙ୍ଖାରେନ ୱିନାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ। କାଯସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୱାତୋ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାୱ ଅଞ୍ଞାନି ସୋଳସଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାୱ ତିଟ୍ଠତି। ତେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତ୍ତରସମେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। ନ କସ୍ସଚି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୱା ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ନାପି ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଧମ୍ମତାତି ନିଯମତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନତୋ ଆମନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣସ୍ସ ସୀହଳଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମାଯ ପାଳିଯା ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଅଟ୍ଠକଥାତୋ ଚ ପାଳିଯେୱ ବଲୱତରାତି ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ପମାଣଂ।

୧୨୮।ଯସ୍ସ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଚ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ନୋତି ପଟିସେଧୋ କତୋତି। ଇମିନା ନଯମୁଖେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ

ପାକତିକୋୟେୱାତି।

ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

ସଙ୍ଖାରୟମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଅନୁସଯଯମକଂ

ପରିଚ୍ଛେଦପରିଚ୍ଛିନ୍ନୁଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ଏକଦେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଅନୁସଯଯମକସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ ତାୱ ୱେଦିତଙ୍କଂ – ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଅନୁସଯଯମକେ ଖନ୍ଧଯମକାଦୀସୁ ୱିଯ ଦେସନଂ ଅକତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେନ ନଯେନ ପାଠଇଦେସନା କତା। କଥଂ? ପଠମଂ ତାୱ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ, ଉଦ୍ଦେସତୋ, ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋତି ତୀହାକାରେହି ଅନୁସଯେ ଗହାପେତୁଂ ପରିଚ୍ଛେଦୱାରୋ, ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୁଦ୍ଦେସୱାରୋ, ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରୋତି, ତଯୋ ୱାରା ଦେସିତା। ତତୋ ସତ୍ତନ୍ନଂ ମହାୱାରାନଂ ୱସେନ ଅନୁସଯେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଯମକଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ସତ୍ତାନୁସଯାତି ଅଯଂ ‘‘ସତ୍ତେୱ, ନ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ, ନ ହେଟ୍ଠା’’ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁସଯାନଂ ଦେସିତତ୍ତା ପରିଚ୍ଛେଦୱାରୋ ନାମ। କାମରାଗାନୁସଯୋ…ପେ… ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋତି ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୱାରେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ ନାମମତ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ନାମ ତେ’’ତି ଦେସିତତ୍ତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୁଦ୍ଦେସୱାରୋ ନାମ। କତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି…ପେ… ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି ଅଯଂ ‘‘ଇମେସୁ ନାମ ଠାନେସୁ ଇମେ ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତି’’ତି ଏୱଂ ତେସଂଯେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତା ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରୋ ନାମ।

ଯେସଂ ପନ ସତ୍ତନ୍ନଂ ମହାୱାରାନଂ ୱସେନ ଅନୁସଯେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଯମକଦେସନା କତା, ତେସଂ ଇମାନି ନାମାନି – ଅନୁସଯୱାରୋ, ସାନୁସଯୱାରୋ, ପଜହନୱାରୋ, ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ, ପହୀନୱାରୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରୋ ଧାତୁୱାରୋତି। ତେସୁ ପଠମୋ ଅନୁସଯୱାରୋ। ସୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମନଯୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମନଯେ ‘‘ଯସ୍ସ ଅନୁସେତି, ଯତ୍ଥ ଅନୁସେତି, ଯସ୍ସ ଯତ୍ଥ ଅନୁସେତୀ’’ତି ପୁଗ୍ଗଲୋକାସତଦୁଭଯୱସେନ ତଯୋ ଅନ୍ତରୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପଠମେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ‘‘ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି; ଯସ୍ସ ୱା ପନ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି; ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ ମାନାନୁସଯୋ, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ, ଭୱରାଗାନୁସଯୋ, ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି। ଯସ୍ସ ୱା ପନ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ’’ତି କାମରାଗାନୁସଯମୂଲକାନି ଛ ଯମକାନି। ପୁନ ଅଗହିତଗ୍ଗହଣୱସେନ ପଟିଘାନୁସଯମୂଲକାନି ପଞ୍ଚ, ମାନାନୁସଯମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯମୂଲକାନି ତୀଣି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ଭୱରାଗାନୁସଯମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ଏକମୂଲକାନି ଏକୱୀସତି। ପୁନ ‘‘ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଚ ଅନୁସେନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ଆଗତାନି ଦୁକମୂଲକାନି ପଞ୍ଚ, ତିକମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି, ଚତୁକ୍କମୂଲକାନି ତୀଣି, ପଞ୍ଚକମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ଛକ୍କମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ଅପରାନିପି ପନ୍ନରସ ହୋନ୍ତି। ତାନି ପୁରିମେହି ଏକୱୀସତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଛତ୍ତିଂସାତି ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ଛତ୍ତିଂସ ଯମକାନି। ତଥା ଓକାସୱାରେ, ତଥା ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରେତି ସବ୍ବାନିପି ଅନୁଲୋମନଯେ ଅଟ୍ଠସତଂ ଯମକାନି। ତଥା ପଟିଲୋମନଯେତି ଅନୁସଯୱାରେ ସୋଳସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ଯମକସତାନି, ତତୋ ଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ତତୋ ଦିଗୁଣା ଅତ୍ଥା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସାନୁସଯୱାରୋ, ପଜହନୱାରୋ, ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ, ପହୀନୱାରୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରୋତି ଇମେସମ୍ପି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱାରାନଂ, ଏକେକସ୍ମିଂ ଯମକଗଣନା; ଯମକଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛାଦିଗୁଣା ଚ ଅତ୍ଥା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପୁରିମେସୁ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ୱିସେସୋ। ଓକାସୱାରେ ‘‘ଯତ୍ଥ ତତ୍ଥା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଯତୋ ତତୋତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନେନ ଦେସନା କତା। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ।

ଯୋ ପନାଯଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମୋ ଧାତୁୱାରୋ ନାମ, ସୋ ପୁଚ୍ଛାୱାରୋ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱାରୋତି ଦ୍ୱିଧା ଠିତୋ। ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱାରେ କାମଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ୱତ୍ୱା ‘‘କାମଧାତୁଂ ୱା ପନ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କାମଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସା’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। କିଂ କାରଣା? ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱତୋ। ଦ୍ୱେପି ହି ଏତା ପୁଚ୍ଛା ଏକତ୍ଥାଯେୱ, ତସ୍ମା ଏକେକସ୍ମା ଯମକା ଏକେକମେୱ ପୁଚ୍ଛଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସବ୍ବପୁଚ୍ଛାୱସାନେ ପୁଚ୍ଛାନୁକ୍କମେନେୱ ‘‘କାମଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ସତ୍ତ ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘କାମଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ, ରୂପଧାତୁଂ, ଅରୂପଧାତୁଂ, ନକାମଧାତୁଂ, ନରୂପଧାତୁଂ ନଅରୂପଧାତୁଂ , ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସା’’ତି ଛ ସୁଦ୍ଧିକପୁଚ୍ଛା; ‘‘ନକାମଧାତୁଂ, ନଅରୂପଧାତୁଂ, ନରୂପଧାତୁଂ; ନଅରୂପଧାତୁଂ, ନକାମଧାତୁଂ, ନରୂପଧାତୁଂ, ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସା’’ତି ତିସ୍ସୋ ମିସ୍ସକା ପୁଚ୍ଛା ଚାତି କାମଧାତୁମୂଲକା ନୱ ଅନୁଲୋମପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତଥା ରୂପଧାତୁମୂଲକା ନୱ, ଅରୂପଧାତୁମୂଲକା ନୱାତି ସତ୍ତୱୀସତି ଅନୁଲୋମପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି।

ତଥା ନକାମଧାତୁନରୂପଧାତୁନଅରୂପଧାତୁମୂଲକା ସତ୍ତୱୀସତି ପଟିଲୋମପୁଚ୍ଛା। ପୁନ ‘‘ନକାମଧାତୁୟା, ନଅରୂପଧାତୁୟା, ନରୂପଧାତୁୟା, ନଅରୂପଧାତୁୟା, ନକାମଧାତୁୟା, ନଅରୂପଧାତୁୟା’’ତି ସତ୍ତୱୀସତି ଦୁକମୂଲକା ପୁଚ୍ଛାତି ସବ୍ବାପି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ଏକାସୀତି ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତାସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତନ୍ତି ଇଦଂ ଧାତୁୱାରେ ପାଠଇଓୱହ୍ଥାନଂ। ଏୱଂ ତାୱ ସକଲେପି ଅନୁସଯଯମକେ ପାଠଇଓୱହ୍ଥାନମେତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନେତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଅନୁତ୍ତାନଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା – ଅନୁସଯାତି କେନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯା? ଅନୁସଯନଟ୍ଠେନ। କୋ ଏସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠୋ ନାମାତି? ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ। ଏତେ ହି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତି ନାମ, ତସ୍ମା ଅନୁସଯାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥାପି ସିଯା – ଅନୁସଯନଟ୍ଠୋ ନାମ ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ। ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନ ଅନୁସଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି । ତତ୍ରିଦଂ ପଟିୱଚନଂ – ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ ଅନୁସଯୋ, ଅନୁସଯୋତି ପନ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଥାମଗତକିଲେସୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସାରମ୍ମଣୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ସହେତୁକୋ ଏକନ୍ତାକୁସଲୋ ଅତୀତୋପି ହୋତି ଅନାଗତୋପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋପି, ତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ତତ୍ରିଦଂ ପମାଣଂ – ଅଭିଧମ୍ମେ ତାୱ କଥାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ (କଥା। ୫୫୪ ଆଦଯୋ) ‘‘ଅନୁସଯା ଅବ୍ଯାକତା, ଅନୁସଯା ଅହେତୁକା, ଅନୁସଯା ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି ସବ୍ବେ ୱାଦା ପଟିସେଧିତା। ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୩।୨୧) ‘‘ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ଅନୁସଯାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ‘‘ଥାମଗତାନୁସଯଂ ପଜହତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସଙ୍ଗହେ ପନ ମୋହସ୍ସ ପଦଭାଜନେ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଅଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମୋହୋ ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୩୯୦) ଅକୁସଲଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅନୁସଯଯମକେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ମହାୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରେ ‘‘ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ‘‘ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ତନ୍ତିପ୍ପମାଣେନ ସୁୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯମ୍ପି ‘‘ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସାରମ୍ମଣୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ସୁୱୁତ୍ତମେୱ। ଅନୁସଯୋ ହି ନାମେସ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। କାମରାଗାନୁସଯୋତିଆଦୀସୁ କାମରାଗୋ ଚ ସୋ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯୋ ଚାତି କାମରାଗାନୁସଯୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପରିଚ୍ଛେଦପରିଚ୍ଛିନ୍ନୁଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା।

ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା

୨। ଇଦାନି ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ପକାସେତୁଂ କତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାମଧାତୁୟା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୂତି କାମାୱଚରଭୂମିଯଂ ସୁଖାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାଯ ଚାତି ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ। ଏତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ପନେସ ଅକୁସଲୱେଦନାସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଅନୁସେତି। ଅକୁସଲାଯ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ଚେୱ ଉପେକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଚ ସହଜାତୋପି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତା ୱେଦନା ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱସେସା ପନ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକକିରିଯୱେଦନା ଆରମ୍ମଣମେୱ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କାମଧାତୁୟା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସଯମାନୋ ଚେସ ତାହି ୱେଦନାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣେସୁପି ଅନୁସେତିଯେୱ। ନ ହି ସକ୍କା ୱେଦନାସୁ ଅନୁସଯମାନେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସଞ୍ଞାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସହଜାତେନ ୱା ଭୱିତୁଂ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱା ସଞ୍ଞାଦଯୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଅକତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ଯସ୍ମା ଇମା ଦ୍ୱେ ୱେଦନାୱ ସାତସନ୍ତସୁଖତ୍ତା ଅସ୍ସାଦୱଟ୍ଠେନ କାମରାଗାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପଧାନା, ତସ୍ମା ‘‘ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଏତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଓଠଆରିକୱସେନ ହି ବୋଧନେଯ୍ୟେ ସୁଖଂ ବୋଧେତୁନ୍ତି।

ନନୁ ଚେସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅନୁସଯମାନୋ ନ କେୱଲଂ ଇମାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଚେୱ ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଚ ଅନୁସେତି, ଇଟ୍ଠେସୁ ପନ ରୂପାଦୀସୁପି ଅନୁସେତିଯେୱ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣେ (ୱିଭ। ୮୧୬) ‘‘ଯଂ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ, ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପକରଣେ ଅନୁସଯୱାରସ୍ସ ପଟିଲୋମନଯେ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ନାନୁସେତି ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ନାନୁସେତୀତି ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ରୂପଧାତୁୟା ଅରୂପଧାତୁୟା ଏତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ନାନୁସେତି, ନୋ ଚ ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ନାନୁସେତି। ଅପରିଯାପନ୍ନେ ଏତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତି, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଚେୱ ରୂପଧାତୁଆଦୀସୁ ଚ ନାନୁସେତୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ସଓକାସେ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେ ନୱ ଚ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେସୁ ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ ଅନୁସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ଇଧ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅନୋଠଆରିକତ୍ତା। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ହି

ୱେଦନାନଞ୍ଚେୱ ଓଳାରିକତ୍ତା ଇମେସଂ ପନ ଅନୋଳାରିକତ୍ତା ଏତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅନୁସେତୀତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ଏତେସୁପି କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ସତ୍ଥା ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କଥେତି। ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତାନଂ ପନ ୱସେନ କତ୍ଥଚି ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସବ୍ବଂ କଥେତି, କତ୍ଥଚି ନ କଥେତି। ତଥା ହି ଅନେନ କତ୍ଥଚି ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା "ସବ୍ବସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ"ତି ଯଂ ଲବ୍ଭତି ତଂ ସବ୍ବଂ କଥିତଂ। ଅପରସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତେନ "ରୂପଧାତୁଯା ଅରୂପଧାତୁଯା ଏତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଚ ମାନାନୁସଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ଅନୁସେନ୍ତି, କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଏତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଚ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ମାନାନୁସଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ଅନୁସେନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଏତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଚ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଚ ଅନୁସେନ୍ତୀ"ତି ଯଂ ଲବ୍ଭତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଅକଥେତ୍ୱା ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନାୱ କଥିତା। ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ଅରୂପଧମ୍ମା, ସବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପଂ ନ କଥିତଂ। କିଞ୍ଚାପି ନ କଥିତଂ, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ପନେତ୍ଥ ଅନୁସେତିଯେୱ। ଏୱମେୱ କିଞ୍ଚାପି ଇଧ ରୂପାଦିଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ନ କଥିତଂ, କାମରାଗାନୁସଯୋ ପନେତ୍ଥ ଅନୁସେତିଯେୱାତି। ଏୱଂ ତାୱ କାମରାଗାନୁସଯସ୍ସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଟିଘାନୁସଯସ୍ସ ପନ "ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯା"ତି ୱଚନତୋ ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସୱେଦନା କାଯୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାତି ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ। ସୋ ପନେସ ଦୋମନସ୍ସୱେଦନାସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଅନୁସେତି। ଅୱସେସଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ପନ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ଅନୁସେତି। ତାସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସଯମାନୋ ଚେସ ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁପି ଅନୁସେତିଯେୱ। ଯାଯ ହି ୱେଦନାଯ ଏସ ସହଜାତୋ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସଞ୍ଞାଦୀହିପି ସହଜାତୋୱ। ଯା ଚ ୱେଦନା ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସଞ୍ଞାଦଯୋପି କରୋତିଯେୱ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପନ ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱ ଅସାତଦୁକ୍ଖୱେଦଯିତତ୍ତା ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ପଟିଘାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅଧିକା; ତସ୍ମା "ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଏତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଓଳାରିକୱସେନ ହି ବୋଧନେଯ୍ୟେ ସୁଖଂ ବୋଧେନ୍ତୀତି।

ନନୁ ଚେସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅନୁସଯମାନୋ ନ କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଚେୱ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଚ ଅନୁସେତି, ଅନିଟ୍ଠେସୁ ପନ ରୂପାଦୀସୁପି ଅନୁସେତିଯେୱ? ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣେ (ୱିଭ। ୮୧୬) "ଯଂ ଲୋକେ ଅପ୍ପିଯରୂପଂ ଅସାତରୂପଂ, ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ"ତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପକରଣେ ଅନୁସଯୱାରସ୍ସ ପଟିଲୋମନଯେ ୱୁତ୍ତଂ – "କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଏତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସଯୋ ନାନୁସେତି, ନୋ ଚ ତତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ନାନୁସେତି। ରୂପଧାତୁଯା ଅରୂପଧାତୁଯା ଅପରିଯାପନ୍ନେ ଏତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତି, କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତୀ"ତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀସୁ କାମାୱଚରୱେଦନାସୁ ଚେୱ ରୂପଧାତୁଆଦୀସୁ ଚ ନାନୁସେତୀତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଦ୍ୱେ ୱେଦନା ସଓକାସେ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେ ନୱ ଚ, ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅନୁସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ତଂ ଇଧ କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅନୋଳାରିକତ୍ତା। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ହି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଏୱ ଓଳାରିକତ୍ତା ଇମେସଂ ପନ ଅନୋଳାରିକତ୍ତା ଏତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଅନୁସେତୀତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଏତେସୁପି ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କିଂ ପନ ଇତରା ଦ୍ୱେ ୱେଦନା ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ୱା ପଟିଘସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି? ନୋ ନ ହୋନ୍ତି। ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିସାରୱସେନ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ତା ୱେଦନା ଆରବ୍ଭ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ୱିପରିଣାମଂ ୱା ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଲାଭଂ ୱା ସମନୁସ୍ସରତୋପି ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଦୋମନସ୍ସମତ୍ତମେୱ ପନ ତଂ ହୋତି, ନ ପଟିଘାନୁସଯୋ। ପଟିଘାନୁସଯୋ ହି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ପଟିହଞ୍ଞନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଥାମଗତୋ କିଲେସୋ, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଦୋମନସ୍ସେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଘୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ଅତ୍ତନୋ ପଟିଘକିଚ୍ଚଂ ଅକରଣଭାୱେନ ଏୱ ପଟିଘାନୁସଯୋ ନ ହୋତି ଅବ୍ୟୋହାରିକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ଯଥା ହି ପାଣାତିପାତଚେତନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ବ୍ୟାପାଦୋ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି ଅବ୍ୟୋହାରିକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ପଟିଘାନୁସଯୋ ନ ହୋତି, ଅବ୍ୟୋହାରିକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଏକଚ୍ଚଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ନେକ୍ଖମ୍ମସିତମ୍ପି ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ ସନ୍ଧାଯ "ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିଘଂ ତେନ ପଜହତି ନ ତତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ"ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫)। ଏୱଂ ପଟିଘାନୁସଯସ୍ସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମାନାନୁସଯସ୍ସ ପନ "କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୂ"ତିଆଦିୱଚନତୋ ଦ୍ୱେ କାମାୱଚରୱେଦନା ରୂପାରୂପଧାତୁଯୋ ଚାତି ଇଦଂ ତିୱିଧଂ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ସ ଅକୁସଲାସୁ ୱେଦନାସୁ କାମରାଗାନୁସଯସ୍ସ ୱିଯ ସହଜାତାନୁସଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାସୁ ପନ ସବ୍ବାସୁପି କାମାୱଚରାସୁ ସୁଖଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନାସୁ ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ଚ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ଅନୁସେତି। ଅନୁସଯୱାରସ୍ସ ପନ ପଟିଲୋମନଯେ "ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଅପରିଯାପନ୍ନେ ଏତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତି, ମାନାନୁସଯୋ ଚ ନାନୁସେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖୱେଦନଞ୍ଚେୱ ନୱୱିଧଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଞ୍ଚ ସେସରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁପି ଅଯଂ ଅନୁସେତିଯେୱାତି। ଏୱଂ ମାନାନୁସଯସ୍ସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା ପନ କେୱଲଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସ୍ୱେୱ ନାନୁସେନ୍ତି। ତେଭୂମକେସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ଅନୁସେନ୍ତିଯେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ଏତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନେସୂତି ସଂସାରୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନେସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପନେତେ ପଞ୍ଚସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ସହଜାତାନୁସଯନୱସେନ ଅନୁସେନ୍ତି। ତେ ୱା ପନ ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅଞ୍ଞେ ୱା ତେଭୂମକଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ଆରମ୍ମଣାନୁସଯନୱସେନ ଅନୁସେନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନଂ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସହଜାତାନୁସଯନୱସେନ ''କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସେତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଭୱେଯ୍ୟ। କାମଧାତୁଯଂ ପନେସ ଦ୍ୱୀହି ୱେଦନାହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମମେୱ ପଟିଲଭତି। କାମଧାତୁଯା ପରିଯାପନ୍ନଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋତି, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣାନୁସଯନୱସେନ ନିଯମଂ କତ୍ୱା ''ରୂପଧାତୁଯା ଅରୂପଧାତୁଯା ଏତ୍ଥ ଭୱରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପିଚ ରାଗୋ ନାମେସ କାମରାଗଭୱରାଗୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ କାମରାଗୋ କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସେତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। ସଚେ ପନ ଭୱରାଗୋପି କାମରାଗୋ ୱିଯ ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟ, କାମରାଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦେସନା ସଂକିଣ୍ଣା ୱିଯ ଭୱେଯ୍ୟାତି ରାଗକିଲେସଂ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା କାମରାଗତୋ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥମ୍ପି ଏୱଂ ଦେସନା କତାତି। ଏୱଂ ଭୱରାଗାନୁସଯସ୍ସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଅନୁସେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ''ତି। ତସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ସହଜାତାନୁସଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପନ ନ କିଞ୍ଚି ତେଭୂମକଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ନ ପୱତ୍ତତୀତି। ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯସ୍ସ ଅନୁସଯନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ତାୱ ପରିଚ୍ଛେଦୱାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୁଦ୍ଦେସୱାରୌପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରେସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା।

ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରୱଣ୍ଣନା।

ମହାୱାରୋ

୧। ଅନୁସଯୱାରୱଣ୍ଣନା

୩। ସତ୍ତନ୍ନଂ ପନ ମହାୱାରାନଂ ପଠମେ ଅନୁସଯୱାରେ ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ''ଆମନ୍ତା''ତି ପଟିୱଚନଂ ଦିନ୍ନଂ, ତଂ ଦୁଦ୍ଦିନ୍ନଂ ୱିଯ ଖାଯତି। କସ୍ମା? କାମରାଗପଟିଘାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯଥା ହି ''ଯସ୍ସ ମନାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି 'ଆମନ୍ତା', ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ତେସଂ କାଯସଙ୍ଖାରୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନାନି କାଯସଙ୍ଖାରୱଚୀସଙ୍ଖାରା ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତଥା କାମରାଗପଟିଘା। କାମରାଗୋ ହି ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପଟିଘୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଦୋମନସ୍ସସହଗତେସୂତି, ନତ୍ଥି ନେସଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପତ୍ତି; ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ 'ନୋ'ତି ପଟିସେଧୋ କତ୍ତବ୍ବୋ ସିଯା। ତଂ ଅକତ୍ୱା ପନ 'ଆମନ୍ତା'ତି ପଟିୱଚନସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା ହେଟ୍ଠାଯମକେସୁ ୱିଯ ଏତ୍ଥ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ୱତ୍ତମାନୱୋହାରଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥା ଗହେତବ୍ବୋ।

କଥଂ? ଅପ୍ପହୀନୱସେନ। ଅପ୍ପହୀନତଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଅଯଂ ''ଅନୁସେତୀ''ତି ୱତ୍ତମାନୱୋହାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନତଂ। ଯସ୍ମା ଚ ଅପ୍ପହୀନତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ''ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅନୁସେତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅପ୍ପହୀନୋ, ନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତୋ, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋପି ଅପ୍ପହୀନୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ତେସୁ ଯସ୍ସେକୋ ଅପ୍ପହୀନୋ, ତସ୍ସ ଇତରୋପି ଅପ୍ପହୀନୋୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଆମନ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ, ଯଂ ଉପରି ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରେ 'ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା 'ଆମନ୍ତା'ତି ୱୁତ୍ତଂ; ତତ୍ଥ କଥଂ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି? ତତ୍ରାପି ଅପ୍ପହୀନୱସେନେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯେ ସତି ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନିୱାରିତୱସେନ ୱା। ଯଥା ହି ଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀନି ଆରଭିତ୍ୱା ଅପରିନିଟ୍ଠିତକମ୍ମନ୍ତା ଚିତ୍ତକାରାଦଯୋ ତେସଂ କମ୍ମନ୍ତାନଂ ଅକରଣକ୍ଖଣେପି ମିତ୍ତସୁହଜ୍ଜାଦୀହି ଦିଟ୍ଠଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ''ଇମେସୁ ଦିୱସେସୁ କିଂ କରୋଥା''ତି ୱୁତ୍ତା, ''ଚିତ୍ତକମ୍ମଂ କରୋମ, କଟ୍ଟକମ୍ମଂ କରୋମା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ କିଞ୍ଚାପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ନ କରୋନ୍ତି ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନକମ୍ମନ୍ତତ୍ତା ପନ କତଖଣଞ୍ଚ କତ୍ତବ୍ବଖଣଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ କରୋନ୍ତିଯେୱ ନାମ ହୋନ୍ତି। ଏୱମେୱ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସଯା ଅପ୍ପହୀନା, ଯସ୍ମିଂ ୱା ପନ ନେସଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯେ ସତି ଉପ୍ପତ୍ତି ଅନିୱାରିତା, ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକ୍ଖଣେପି ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଞ୍ଚେୱ କାଲନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତିଯେୱ ନାମାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତୋ

ପରେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଞ୍ଚସ୍ସଜନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ନୋ ଚ ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ଅନାଗାମିସ୍ସ କାମରାଗବ୍ଭାପାଦାନଂ ଅନୱସେସତୋ ପହୀନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମୀନଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମୀନଂ। ପରତୋପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୪। ଓକାସୱାରସ୍ସ ପଠମଦୁତିଯପୁଚ୍ଛାସୁ ଯସ୍ମା କାମରାଗାନୁସଯୋ କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସେତି, ପଟିଘାନୁସଯୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ; ତସ୍ମା 'ନୋ'ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ତତିଯପୁଚ୍ଛାଯଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସଯନତୋ 'ଆମନ୍ତା'ତି ପଟିୱଚନଂ ଦିନ୍ନଂ। ରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୁଯା ପନ ମାନାନୁସଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅସାଧାରଣଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ମା ନୋ ଚ ତତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନୱାରଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସାଧାରଣାସାଧାରଣଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୦। ଦୁକମୂଲକପୁଚ୍ଛାଯଂ ଯସ୍ମା କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା ନାପି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମିଂ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅନୁସଯା ଅନୁସଯେଯ୍ୟୁଂ, ତଂ ଠାନମେୱ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ''କତ୍ଥ ମାନାନୁସଯୋ ଅନୁସେତୀ''ତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅପୁଚ୍ଛାଯେୱାତି। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୭। ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରେ ଚତୁନ୍ନନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମୀନଂ।

୩୬। ପଟିଲୋମନଯେ ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ନାନୁସେତୀତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ଅନାଗାମିଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି।

୫୬।ଦ୍ୱିନ୍ନଂପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋନାନୁସେତୀତି ଅନାଗାମିଅରହନ୍ତାନଂ। କାମଧାତୁଯା ତୀସୁ ୱେଦନାସୂତି ଚ ୱେଦନାଗ୍ଗହଣେନ ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନମ୍ପି ତେସଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନମ୍ପୀତି ସବ୍ବେସମ୍ପି କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ଅନୁସଯୱାରେ ୱିନିଚ୍ଛଯକଥା।

ଅନୁସଯୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ସାନୁସଯୱାରୱଣ୍ଣନା

୬୬-୧୩୧। ସାନୁସଯୱାରେ ପନ ଯୋ କାମରାଗାନୁସଯେନ ସାନୁସଯୋତି ଯଥା ଏକନ୍ତରିକଜରାଦିରୋଗେନ ଆବାଧିକୋ ଯାୱ ତମ୍ହା ରୋଗା ନ ମୁଚ୍ଚତି, ତାୱ ତସ୍ସ ରୋଗସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ସରୋଗୋଯେୱ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସସଂକିଲେସସ୍ସ ୱଟ୍ଟଗାମିସତ୍ତସ୍ସ ଯାୱ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅନୁସଯା ସମୁଗ୍ଘାତଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତାୱ ତେସଂ ଅନୁସଯାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣେପି ସାନୁସଯୋଯେୱ ନାମ ହୋତି। ଏୱରୂପଂ ସାନୁସଯତଂ ସନ୍ଧାଯ 'ଆମନ୍ତା'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଅନୁସଯୱାରସଦିସମେୱ।

ଓକାସୱାରେ ପନ ''ରୂପଧାତୁଯା ଅରୂପଧାତୁଯା ଏତ୍ଥ ମାନାନୁସଯେନ ସାନୁସଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ତାସୁ ଧାତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସାନୁସଯତା ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ, ଅନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ଅନୁସଯସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ତତୋ ମାନାନୁସଯେନ ସାନୁସଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ତତୋ ଧାତୁଦ୍ୱଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ମାନାନୁସଯେନ ସାନୁସଯୋତି ଅନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଇମସ୍ସ ପନ ପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଅୱୁତ୍ତେ ଆଦିପଞ୍ହସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ପାକଟୋ ନ ହୋତୀତି ପଠମଂ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯତୋ କାମରାଗାନୁସଯେନାତି ଯତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ କାମରାଗାନୁସଯେନ ସାନୁସଯୋ, କିଂ ସୋ ତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ପଟିଘାନୁସଯେନପି ସାନୁସଯୋତି? ଯସ୍ମା ପନେତେ ଦ୍ୱେ ଏକସ୍ମା ଠାନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ତସ୍ମା ''ନୋ''ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ଅରହା ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଅରହା ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକେନ କେନଚି ଅନୁସଯେନ ନିରାନୁସଯୋତି। ଇମିନା ଅତ୍ଥୱସେନ ନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେସୁ ଭୁମ୍ମୱଚନମେୱ କତନ୍ତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସାନୁସଯୱାରୱଣ୍ଣନା।

୩। ପଜହନୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୩୨-୧୯୭। ପଜହନୱାରେ ପଜହତୀତି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ପଜହତି, ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେତି। ଆମନ୍ତାତି ଅନାଗାମୀମଗ୍ଗଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିୱଚନଂ। ତଦେକଟ୍ଠଂ ପଜହତୀତି ପହାନେକଟ୍ଠତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନୋତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ

ପଟିସେଧୋ।

ଯତୋ କାମରାଗାନୁସଯଂ ପଜହତୀତି ଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ କାମରାଗାନୁସଯଂ ପଜହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠମକୋତି ଅରହତ୍ତଫଲଟ୍ଠତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଟିଲୋମତୋ ଗଣିଯମାନୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଅଟ୍ଠମକୋ ନାମ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଗଣନାଯ ହି ଅରହା ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତ୍ତା ପଠମୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଦୁତିଯୋ, ଅନାଗାମୀ ତତିଯୋ…ପେ… ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ଅଟ୍ଠମୋ। ସୋ ଇଧ ‘‘ଅଟ୍ଠମକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନାମସଞ୍ଞାଯେୱ ୱା ଏସା ତସ୍ସାତି। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠମକଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାତି ସବ୍ବଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖା। ତେସୁ ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱେନ ନପ୍ପଜହତି। ସେସା ତେସଂ ଅନୁସଯାନଂ ପହୀନତ୍ତା। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀନନ୍ତି ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପଜହନୱାରୱଣ୍ଣନା।

୪। ପରିଞ୍ଞାୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୯୮-୨୬୩। ପରିଞ୍ଞାୱାରେ ପରିଜାନାତୀତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନାତି। ସେସମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଅଯମ୍ପି ହି ୱାରୋ ପଜହନୱାରୋ ୱିଯ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାନଞ୍ଞେୱ ୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋତି।

ପରିଞ୍ଞାୱାରୱଣ୍ଣନା।

୫। ପହୀନୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୬୪-୨୭୪। ପହୀନୱାରେ ଫଲଟ୍ଠୱସେନେୱ ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ଅନାଗାମିସ୍ସ ହି ଉଭୋପେତେ ଅନୁସଯା ପହୀନା, ତସ୍ମା ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୭୫-୨୯୬। ଓକାସୱାରେ ଯତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ପହୀନୋ ତତ୍ଥ ପଟିଘାନୁସଯୋ ପହୀନୋତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ପହୀନୋତି ୱା ଅପ୍ପହୀନୋତି ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ତଂ କସ୍ମାତି? ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅସାଧାରଣତ୍ତା। ଅଞ୍ଞଂ ହି କାମରାଗାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପଟିଘାନୁସଯସ୍ସ। ଅଭାୱିତମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଯତ୍ଥ ଅନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମଗ୍ଗେ ଭାୱିତେ ତତ୍ଥେୱ ସୋ ପହୀନୋ ନାମ ହୋତି । ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ନେୱ କାମରାଗାନୁସଯଟ୍ଠାନେ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପଟିଘାନୁସଯଟ୍ଠାନେ କାମରାଗାନୁସଯୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ସୋ ପହୀନୋତି ୱା ଅପ୍ପହୀନୋତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ କାମରାଗାନୁସଯୋ ପହୀନୋ, ତସ୍ମିଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ତତ୍ଥ ପହୀନୋତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଯଂ କାମରାଗାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠିତତ୍ତା ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନୋତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ଯତ୍ଥ କାମରାଗାନୁସଯୋ ପହୀନୋ, ତତ୍ଥ ମାନାନୁସଯୋ ପହୀନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ସାଧାରଣଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ଆମନ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମରାଗାନୁସଯୋ ହି କାମଧାତୁଯା ଦ୍ୱୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଅନୁସେତି। ମାନାନୁସଯୋ ତାସୁ ଚେୱ ରୂପାରୂପଧାତୂସୁ ଚ। ସୋ ଠପେତ୍ୱା ଅସାଧାରଣଟ୍ଠାନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠାନେ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପହୀନୋ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ‘ଆମନ୍ତା’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଓକାସୱାରେ ପହୀନତା ଚ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ‘ନତ୍ଥୀ’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରୋ, ଓକାସୱାରଗତିକୋଯେୱ।

୨୯୭-୩୦୭। ପଟିଲୋମନଯେ ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଅପ୍ପହୀନୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିୱସେନ ପୁଚ୍ଛତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅନୁସଯା ପୁଥୁଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଛନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅପ୍ପହୀନା। ଇଧ ପନ ପରତୋ ‘‘ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଅନଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋୱ ସନ୍ଧାଯ ‘ଆମନ୍ତା’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମୀନଂ। ଇମିନା ନଯେନ ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୩୦୮-୩୨୯। ଓକାସୱାରପୁଗ୍ଗଲୋକାସୱାରା ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପହୀନୱାରୱଣ୍ଣନା।

୬। ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୩୦। ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରୋ ଅନୁସଯୱାରସଦିସୋଯେୱ।

୭। ଧାତୁପୁଚ୍ଛାୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୩୨-୩୪୦। ଧାତୁୱାରସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱାରେ ତାୱ କତି ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତୀତି କତି ଅନୁସଯା ସନ୍ତାନଂ ଅନୁଗତା ହୁତ୍ୱା ସଯନ୍ତି। କତି ଅନୁସଯା ନାନୁସେନ୍ତୀତି କତି ଅନୁସଯା ସନ୍ତାନଂ ନ ଅନୁଗତା ହୁତ୍ୱା ସଯନ୍ତି। କତି ଅନୁସଯା ଭଙ୍ଗାତି କତି ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତି ନାନୁସେନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱିଭଜିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ହେଟ୍ଠା ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

୭। ଧାତୁୱିସ୍ସଜ୍ଜନାୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୪୧-୩୪୯। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପନସ୍ସ କସ୍ସଚି ସତ୍ତ ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ସଚି ପଞ୍ଚାତି ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ଚ ପହୀନାତି ପଞ୍ଚେୱ ଅନୁସେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନୁସଯୱାରେ ‘‘ଅନୁସେନ୍ତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ଗହିତୋ, ଏୱମିଧ ନ ଗହେତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ହି ୱିପାକଚିତ୍ତଞ୍ଚେୱ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ ନତ୍ଥି। ଅନୁସଯା ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ୱିପାକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ତଥା ଅତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ। କଥଂ ପନ ଗହେତବ୍ବୋତି? ଯଥା ଲବ୍ଭତି ତଥା ଗହେତବ୍ବୋ। କଥଞ୍ଚ ଲବ୍ଭତି? ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ। ଯଥା ହି ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା। କୁସଲାବ୍ଯାକତଚିତ୍ତସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ସରାଗୋ ସଦୋସୋ ସମୋହୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତେ ତେ ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପନ ତେ ଅନୁସେନ୍ତିଯେୱ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନୁସଯା ଭଙ୍ଗା ନତ୍ଥୀତି ଯସ୍ସ ହି ଯୋ ଅନୁସେତି, ସୋ ଅନୁସେତିଯେୱ; ଯୋ ନାନୁସେତି, ସୋ ନାନୁସେତିଯେୱ। ଅଯଂ ଅନୁସେତି ଚ ନାନୁସେତି ଚ, ଅଯଂ ସିଯା ଅନୁସେତି ସିଯା ନାନୁସେତୀତି, ଏୱଂ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ ଅନୁସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ରୂପଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କସ୍ସଚି ତଯୋତି ଅନାଗାମିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ହି କାମରାଗପଟିଘଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା ଚତ୍ତାରୋପି ଅନୱସେସତୋ ପହୀନା। ଇତରେ ତଯୋୱ ଅପ୍ପହୀନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘କସ୍ସଚି ତଯୋ ଅନୁସଯା ଅନୁସେନ୍ତୀ’’ତି।

ନକାମଧାତୁନ୍ତି କାମଧାତୁଯା ପଟିସିଦ୍ଧତ୍ତା ସେସା ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତେୱାତି ଯସ୍ମା ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ରୂପଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ କାମଧାତୁଯଂ ଉପପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତ୍ତେୱାତି ନିଯମେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅରୂପଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ କାମଧାତୁଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତେୱା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରୂପଧାତୁଯା ଉପପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି କସ୍ମା ନତ୍ଥି? ଉପପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦକସ୍ସ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସ ଅଭାୱା। ସୋ ହି ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା ତଂ ଧାତୁଂ ଉପପନ୍ନୋତି ନାସ୍ସ ତତ୍ଥ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି। ତଦଭାୱା ରୂପଧାତୁଯଂ ଉପପତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରୂପଧାତୁଯା ଚୁତସ୍ସ ନ କାମଧାତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅରୂପଧାତୁଯେୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଧାତୁୱାରୱଣ୍ଣନା।

ଅନୁସଯଯମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୮। ଚିତ୍ତଯମକଂ

ଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧-୬୨। ଇଦାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଲଦ୍ଧୂମାନୱସେନ ଏକଦେସମେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅନୁସଯଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଚିତ୍ତଯମକସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନଂ ତାୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତଯମକେ ମାତିକାଠପନଂ, ଠପିତମାତିକାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଦ୍ୱେ ୱାରା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମାତିକାଠପନେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋ, ଧମ୍ମୱାରୋ, ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରୋତି ଆଦିତୋୱ ତଯୋ ସୁଦ୍ଧିକମହାୱାରା ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ''ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଏୱଂ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନାଦିଭେଦଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୱାରୋ ନାମ। ''ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଏୱଂ ଧମ୍ମୱସେନେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନାଦିଭେଦଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଗତୋ ଧମ୍ମୱାରୋ ନାମ। ''ଯସ୍ସ ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଏୱଂ ଉଭଯୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନାଦିଭେଦଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରୋ ନାମ। ତତୋ ''ଯସ୍ସ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ସୋଳସନ୍ନଂ ପଦାନଂ ୱସେନ ଅପରେ ସରାଗାଦିପଦୱିସେସିତା ସୋଳସ ପୁଗ୍ଗଲୱାରା, ସୋଳସ ଧମ୍ମୱାରା, ସୋଳସ ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରାତି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସଂ ମିସ୍ସକୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେ ସରାଗାଦିପଦମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ତତୋ ''ଯସ୍ସ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଛସଟ୍ଠିଦ୍ୱିସତସଙ୍ଖାନଂ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାପଦାନଂ ୱସେନ ଅପରେ କୁସଲାଦିପଦୱିସେସିତା ଛସଟ୍ଠିଦ୍ୱିସତପୁଗ୍ଗଲୱାରା, ଛସଟ୍ଠିଦ୍ୱିସତଧମ୍ମୱାରା ଛସଟ୍ଠିଦ୍ୱିସତପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରାତି ଅଟ୍ଠନୱୁତିସତ୍ତସତା ମିସ୍ସକୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେପି କୁସଲାଦିପଦମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତାଯେୱ। ଯାନିପେତ୍ଥ ସନିଦସ୍ସନାଦୀନି ପଦାନି ଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତାନି ମୋଘପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଠପିତାନି।

ତେସୁ ପନ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ସବ୍ବପଠମେ ସୁଦ୍ଧିକପୁଗ୍ଗଲମହାୱାରେ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧକାଲସମ୍ଭେଦୱାରୋ, ଉପ୍ପାଦୁପ୍ପନ୍ନୱାରୋ, ନିରୋଧୁପ୍ପନ୍ନୱାରୋ, ଉପ୍ପାଦୱାରୋ, ନିରୋଧୱାରୋ, ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନନିରୋଧୱାରୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୁପ୍ପନ୍ନୱାରୋ, ନିରୁଜ୍ଝମାନୁପ୍ପନ୍ନୱାରୋ, ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପାଦୱାରୋ, ଅତୀତାନାଗତୱାରୋ, ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନୱାରୋ, ନିରୁଦ୍ଧନିରୁଜ୍ଝମାନୱାରୋ, ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲୱାରୋତି ଚୁଦ୍ଦସ ଅନ୍ତରୱାରା। ତେସୁ ଉପ୍ପାଦୱାରୋ, ନିରୋଧୱାରୋ, ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱାରୋତି ଇମେସୁ ତୀସୁ ୱାରେସୁ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ଛ ଛ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ଯମକାନି। ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପାଦୱାରେ ଅତୀତାନାଗତକାଲୱସେନ ଅନୁଲୋମତୋ ଦ୍ୱେ, ପଟିଲୋମତୋ ଦ୍ୱେତି ଚତ୍ତାରି ଯମକାନି। ସେସେସୁ ଆଦିତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ତୀସୁ, ଅନନ୍ତରେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ତୀସୁ; ଅୱସାନେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେସୁ ଚତୂସୂତି ଦସସୁ ୱାରେସୁ ଅନୁଲୋମତୋ ଏକଂ, ପଟିଲୋମତୋ ଏକନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କତ୍ୱା ୱୀସତି ଯମକାନି। ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁପି ଚୁଦ୍ଦସସୁ ଅନ୍ତରୱାରେସୁ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ ଯମକାନି, ଚତୁରାସୀତି ପୁଚ୍ଛା ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଅତ୍ଥସତଂ ହୋତି। ଯଥା ଚ ଏକସ୍ମିଂ ସୁଦ୍ଧିକପୁଗ୍ଗଲମହାୱାରେ, ତଥା ସୁଦ୍ଧିକଧମ୍ମୱାରେପି ସୁଦ୍ଧିକପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରେପୀତି ତୀସୁ ମହାୱାରେସୁ ଛବ୍ବୀସତିଯମକସତଂ, ତତୋ ଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ତତୋ ଦିଗୁଣା ଅତ୍ଥା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦଂ ପନ ୱାରତ୍ତଯଂ ସରାଗାଦିୱସେନ ସୋଳସଗୁଣଂ, କୁସଲାଦିୱସେନ ଛସଟ୍ଠିଦ୍ୱିସତଗୁଣଂ କତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଯମକେ ଅନେକାନି ଯମକସହସ୍ସାନି, ତତୋ ଦିଗୁଣା ପୁଚ୍ଛା, ତତୋ ଦିଗୁଣା ଅତ୍ଥା ଚ ହୋନ୍ତୀତି । ପାଠୋ ପନ ସଂଖିତ୍ତୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଯମକେ ପାଠଇୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମାତିକାଠପନୱଣ୍ଣନା।

ନିଦ୍ଦେସୋ

୧। ପୁଗ୍ଗଲୱାରୱଣ୍ଣନା

୬୩। ଇଦାନି ଠପିତାନୁକ୍କମେନ ମାତିକଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ନିରୋଧକ୍ଖଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତେସଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯେସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ ୱତ୍ତତି, ଏତେସଂ ତଦେୱ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦପ୍ପତ୍ତତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ, ଭଙ୍ଗଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି। ଇଦାନି ପନ ଭଙ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ତଂ ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ତତୋ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଅଞ୍ଞଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ଇତରେସନ୍ତି ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିଂ ଖୀଣାସୱଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସାନଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ଚେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ଚାତି ଯଂ ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ତଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତେୱ। ଅଞ୍ଞଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ଚେୱ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ଚ।

ଦୁତିଯପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନେପି ତଥାରୂପସ୍ସେୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ 'ଆମନ୍ତା'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅରହତୋ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତମ୍ହି ସେସାନଂ ଭିଜ୍ଜମାନଚିତ୍ତମ୍ହି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପନ ନ ସକ୍କା। ସେସାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ନ ସକ୍କା। ତସ୍ମା 'ନୋ'ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋଯେୱ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ।

୬୫-୮୨ ।ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଉପ୍ପାଦସମଙ୍ଗିନୋପେତଂ ନାମଂ। ଉପ୍ପାଦଂ ପତ୍ୱା ଅନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦସମଙ୍ଗିତଂ ସନ୍ଧାଯ 'ଆମନ୍ତା'ତି, ଉପ୍ପାଦଂ ପତ୍ୱା ଅନିରୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ''ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ। ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ସବ୍ବେସଂ ତାୱ ଚିତ୍ତଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଅତୀତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ ନାମ, ନିରୋଧସମାପନ୍ନାନଂ ନିରୋଧତୋ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା, ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଞୀଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବତ୍ତା। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ ଚେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚାତି ଉପ୍ପାଦଂ ପତ୍ତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ, ଅନତୀତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଅନାଗତଞ୍ଚାତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଅନାଗତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୩। ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଖଣନ୍ତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ। ତଞ୍ହି କିଞ୍ଚାପି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନାମ ନ ହୋତି, ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ପନ ଖଣତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲନ୍ତି ନ ଚିରଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ତମେୱ ପନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ନିରୁଜ୍ଝମାନଂ ଖଣନ୍ତି ନିରୋଧକ୍ଖଣଂ। ତଞ୍ହି କିଞ୍ଚାପି ନିରୋଧକ୍ଖଣୋ ନିରୁଜ୍ଝମାନୋ ନାମ ନ ହୋତି, ନିରୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ପନ ଖଣତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲନ୍ତି କିଂ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ନିରୋଧକ୍ଖଣମ୍ପି ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ନାମ ହୋତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ହୋତି, ନିରୋଧକ୍ଖଣଂ ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ନାମ ନ ହୋତି। ଅତୀତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଉଭୋପି ଖଣେ ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ନାମ, ତସ୍ମା ''ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ, ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଅୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ, ଅତୀତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଞ୍ଚ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣଞ୍ଚ ୱୀତିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାହ। ଦୁତିଯପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଯସ୍ମା ଅତୀତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଭୋପି ଖଣେ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅତୀତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୋମପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଯସ୍ମା ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚ ଚିତ୍ତଂ ଅନାଗତଞ୍ଚ ଚିତ୍ତଂ ଉଭୋପି ଖଣେ ଖଣଂ ୱୀତିକ୍କନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତକାଲଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତେସଂ ଖଣାନଂ ଅୱୀତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ମା ''ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅନାଗତଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପାକଟମେୱ।

୮୪-୧୧୩। ଧମ୍ମୱାରେପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମୱାରୋ ଧମ୍ମୱାରଗତିକୋଯେୱ।

୧୧୪-୧୧୬। ସବ୍ବେପି ମିସ୍ସକୱାରା ଯସ୍ସ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ମୁଖମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ନେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସୁ ପନ ''ଯସ୍ସ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିରୁଜ୍ଝତି; ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବତାଯ ପୁଚ୍ଛାୱ ସଦିସା ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଯସ୍ସ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିରୁଜ୍ଝତି; ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ନୋ''ତି ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଅସଦିସଂ ହୋତି। ତଂ ତଂ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ପୁଚ୍ଛାଯ ଅନୁରୂପୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଚିତ୍ତଯମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୯। ଧମ୍ମଯମକଂ

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିଉଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧-୧୬। ଇଦାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଧମ୍ମଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଯମକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ହି ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା, ଅୱସେସା ଅନ୍ତରୱାରା ଚ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଇଧାପି। ‘‘ଯୋ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତି, ସୋ ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଜହତୀ’’ତି ଆଗତତ୍ତା ପନେତ୍ଥ ପରିଞ୍ଞାୱାରୋ, ଭାୱନାୱାରୋ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ନେୱ ଭାୱେତବ୍ବୋ, ନ ପହାତବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ତଂ ପଦମେୱ ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ପନେତ୍ଥ ତିଣ୍ଣଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ପଦସୋଧନୱାରୋ, ପଦସୋଧନମୂଲଚକ୍କୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱାରୋ, ସୁଦ୍ଧଧମ୍ମମୂଲଚକ୍କୱାରୋତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ୱାରେସୁ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧। ପଣ୍ଣତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୭-୩୨। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରନିଦ୍ଦେସେ ପନ କୁସଲା କୁସଲଧମ୍ମାତି କୁସଲାନଂ ଏକନ୍ତେନ କୁସଲଧମ୍ମତ୍ତା ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଅୱସେସା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ନ ହୋନ୍ତି, ଧମ୍ମା ପନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା।

୨। ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୩-୩୪। ପୱତ୍ତିୱାରେ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ପୁଗ୍ଗଲୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମନଯେ ‘‘ଯସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଯସ୍ସ ୱା ପନ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି କୁସଲଧମ୍ମମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ ଯମକାନି, ଅକୁସଲଧମ୍ମମୂଲକଂ ଏକନ୍ତି ତୀଣି ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ସ ପଟିଲୋମନଯେପି ଓକାସୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ସବ୍ବୱାରେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ଯମକାନଂ ୱସେନ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ଇମସ୍ସ ହି ଧମ୍ମଯମକସ୍ସ ପୱତ୍ତିମହାୱାରେ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ଇମେସୁ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେସୁ କୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମା ତାୱ ଏକନ୍ତେନ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ। ଅବ୍ୟାକତଧମ୍ମା ପନ ପୱତ୍ତେ ଚ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ ଚାତି ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯଂ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ୱସେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ନଯମୁଖଂ – କୁସଲାକୁସଲାନଂ ତାୱ ଏକକ୍ଖଣେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ‘‘ନୋ’’ତି ପଟିସେଧୋ କତୋ। ଅବ୍ୟାକତା ଚାତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୫-୩୬।ଯତ୍ଥ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅସଞ୍ଞଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ଆମନ୍ତା’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦମ୍ପି ଅସଞ୍ଞଭୱଂଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅବ୍ୟାକତାନଂ ପନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱା ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖେପୋ କତୋ।

୪୯।ଦୁତିଯେ ଅକୁସଲେତି ଭୱଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ନିକନ୍ତିଜୱନେସୁ ଦୁତିଯେ ଜୱନଚିତ୍ତେ। ଦୁତିଯେ ଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେତି ପଟିସନ୍ଧିତୋ ଦୁତିଯେ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେ ସହ ୱା ପଟିସନ୍ଧିଯା ଭୱଙ୍ଗଂ ୱିପାକୱସେନ ଏକମେୱ କତ୍ୱା ଭୱନିକନ୍ତିଯା ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତେ। ତଞ୍ହି କିରିଯଚିତ୍ତତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତଜାତିଯଂ ୱିପାକତୋ ଦୁତିଯଂ ନାମ ହୋତି।

୫୭।ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଅଗ୍ଗମଗ୍ଗନ୍ତି ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲା ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ତେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଧମ୍ମେଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୭୯।ଯସ୍ସଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ପଟିଲଭିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତଜାତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଜ୍ଜାତିକସ୍ସ ହି ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ତତୋ ଓରିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେପି ଏତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଲବ୍ଭତେୱ।

୯୯। ନିରୋଧୱାରେପି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଏକତୋ ଅନିରୁଜ୍ଝନତୋ ‘‘ନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନୟମୁଖେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଧମ୍ମୟମକୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକଂ

ଇଦାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ମୂଲଯମକେ ଦେସିତାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଏକଦେସଂ ସଂଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଧମ୍ମଯମକାନନ୍ତରଂ ଦେସିତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଯମକାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ହି ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରାଦଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା ଅତ୍ଥସେସା ଅନ୍ତରୱାରା ଚ ସଦ୍ଧିଂ କାଲପ୍ପଭେଦାଦୀହି ଖନ୍ଧଯମକାଦୀସୁ ଆଗତସଦିସାୱ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପନ ବହୁତାଯ ଧାତୁଯମକତୋପି ବହୁତରାନି ଯମକାନି ହୋନ୍ତି। ଯଥା ପନ ହେଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲୱାରାଦୀସୁ ଚକ୍ଖାଯତନଚକ୍ଖୁଧାତୁମୂଲକେ ନଯେ ଚକ୍ଖାଯତନଚକ୍ଖୁଧାତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଜିୱ୍ହାଯତନକାଯାଯତନାନି ନ ଯୋଜିତାନି। ଜିୱ୍ହାଯତନକାଯାଯତନମୂଲକାନି ଚ ଯମକାନେୱ ନ ଗହିତାନି, ତଥା ଇଧାପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ନଯେ ଜିୱ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯକାଯିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନ ଯୋଜିତାନି, ଜିୱ୍ହିନ୍ଦ୍ରିଯକାଯିନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକାନି ଚ ଯମକାନେୱ ନ ଗହିତାନି। ତେସଂ ଅଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନ ଯଥା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିମୂଲକେହି ତଥେୱ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିମୂଲକେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ଯସ୍ମା ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ନିକ୍ଖିତ୍ତପଟିପାଟିଯା ଅଯୋଜେତ୍ୱା ସବ୍ବେହିପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିଯୋସାନେ ଯୋଜିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଯୋଜିତାନି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନତ୍ଥୀତି ନ ଗହିତାନି। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯୁପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉପ୍ପତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ଗହିତାନି। ତଥା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ପଞ୍ଚ। ଲୋକୁତ୍ତରାନି ତୀଣି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଅଭାୱେନେୱ ନ ଗହିତାନି। ଇତି ଯାନି ଗହିତାନି, ତେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ନଯେ ଯମକଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଯାନି ପନ ନ ଗହିତାନି, ତେସଂ ୱସେନ ଯମକାନି ନ ଗଣେତବ୍ବାନି। ଗଣେନ୍ତେନ ୱା ମୋଘପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଗଣେତବ୍ବାନୀତି ଏୱଂ ତାୱ ସବ୍ବୱାରେସୁ ପାଳିୱୱତ୍ଥାନମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପୱତ୍ତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧-୮୬। ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯେ ପନେତ୍ଥ ଇଦଂ ନଯମୁଖଂ – ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ନ ଇତ୍ଥୀନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀନଞ୍ଞେୱ ରୂପୀନଂ ପୁରିସନପୁଂସକାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ନ ପୁରିସାନନ୍ତି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ଇତ୍ଥିନପୁଂସକାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଚକ୍ଖୁକାନଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ତେସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଏକୱୋକାରଚତୁୱୋକାରକାମଧାତୁସତ୍ତେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ୱିନା ସୋମନସ୍ସେନାତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାୱିପାକପଟିସନ୍ଧୀନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ୱିନା ଉପେକ୍ଖାଯାତି ସୋମନସ୍ସସହଗତପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପେକ୍ଖାଯ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅହେତୁକାନନ୍ତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଏକନ୍ତେନେୱ ସଦ୍ଧାସତିପଞ୍ଞାଯୋ ନତ୍ଥି। ସମାଧିୱୀରିଯାନି ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପ୍ପତ୍ତାନି ନ ହୋନ୍ତି। ସହେତୁକାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକୱସେନ ଚେୱ ଅରୂପୀୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସହେତୁକୋ ଅଚକ୍ଖୁକୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଅହେତୁକାନନ୍ତି ଅପାଯେ ଓପପାତିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତି କାମଧାତୁଯଂ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଚକ୍ଖୁକାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପୀବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚେୱ କାମାୱଚରଦେୱମନୁସ୍ସେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅଚକ୍ଖୁକାନନ୍ତି ଅରୂପିନୋ ଚ ତିହେତୁକଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକେ ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯୦। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ୱିନା ସୋମନସ୍ସେନ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାନନ୍ତି ଦ୍ୱେପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ପୱତ୍ତେସୋମନସ୍ସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେତି ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥାପି ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିମୂଲକେସୁପି ପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତିୱସେନେୱତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ପଟିଲୋମନଯେ ପନ ନିରୋଧୱାରେ ଚ ଏତେସଞ୍ଞେୱ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିପୱତ୍ତେସୁ ତୀସୁପି ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୮୧। ଅନାଗତୱାରେ ଏତେନେୱ ଭାୱେନାତି ଏତେନ ପୁରିସଭାୱେନେୱ, ଅନ୍ତରା ଇତ୍ଥିଭାୱଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁରିସପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କତିଚି ଭୱେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତୀତି କତିଚି ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଇତ୍ଥିଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯପୁଚ୍ଛାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୬୧। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଅତୀତୱାରେ ସୁଦ୍ଧାୱାସାନଂ ଉପପତ୍ତିଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥାତି ଚିତ୍ତଯମକେ ୱିଯ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣାତିକ୍କମୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋତି। ଇମିନା ନଯମୁଖେନ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ପୱତ୍ତିୱାରେ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଓ୍ତିଓ୍ୱାରଓ୍ଣନା।

ପରିଞ୍ଞାଓ୍ୱାରଓ୍ଣନା

୪୩୫-୪୮୨। ପରିଞ୍ଞାଓ୍ୱାରେ ପନ ଚକ୍ଖୁମୂଲକାଦୀସୁ ଏକମେଓ୍ ଚକ୍ଖୁସୋତଯମକଂ ଦସ୍ସିତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସେସାନିପି ଲୋକିଯଅବ୍ୟାକତାନି ଚେଓ୍ ଲୋକିଯଅବ୍ୟାକତମିସ୍ସକାନି ଚ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନେଓ୍, ତସ୍ମା ତାନି ଅନୁପଦିଟ୍ଠାନିପି ଇମିନାଓ୍ ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅକୁସଲଂ ଏକନ୍ତତୋ ପହାତବ୍ବମେଓ୍, ଏକନ୍ତଂ କୁସଲଂ ଭାଓ୍ୱେତବ୍ବମେଓ୍, ଲୋକୁତ୍ତରାବ୍ୟାକତଂ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଜହତୀ’’ତି ‘‘ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭାଓ୍ୱେତୀ’’ତି ‘‘ଅଞ୍ଞାତାଓ୍ିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନ ଭାଓ୍ୱେତବ୍ବମ୍ପି ଅତ୍ଥି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବମ୍ପି, ତଂ ଭାଓ୍ନାଓ୍ସେନେଓ୍ ଗହିତଂ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲାତି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ଚ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ଚ। ତେସୁ ଏକୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ପଜହତି ନାମ। ଏକୋ ପହୀନଦୋସତ୍ତା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ପରିଜାନାତୀତି ଅନୁପ୍ପାଦଂ ଆପାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନ ପରିଜାନାତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବଓ୍ିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପରିଞ୍ଞାଓ୍ୱାରଓ୍ଣନା।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯଯମକଓ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାଓ୍ତା ଚ –

ଯସ୍ସୋଓ୍ୱାଦେ ଠତ୍ୱା, ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚସ୍ସ କିଚ୍ଚସମ୍ପନ୍ନୋ;

ଯୁଓ୍ତିଜନୋପି ଅତୀତୋ, ସୁଓ୍ିହିତନିଯମୋ ଯମସ୍ସାଣଂ।

ଦେଓ୍ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ, ଦେଓ୍ପୁରେ ସବ୍ବଦେଓ୍ଦେଓ୍ୱେନ;

ଯମକଂ ନାମ ପକାସିତଂ, ଯମାମଲଲୋମେନ ଯଂ ତେନ।

ପାଠଇଓ୍ୱଓ୍ୱାନଓ୍ିଧିଂ, ପୁଚ୍ଛାଓ୍ିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଚ ଅତ୍ଥନଯଂ;

ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରଦ୍ଧା, ଯମକଅଟ୍ଠକଥା ମଯା ତସ୍ସ।

ସା ସୁବହୁଅନ୍ତରାଯେ, ଲୋକମ୍ହି ଯଥା ଅନନ୍ତରାଯେନ;

ଅଯମଜ୍ଜ ପଞ୍ଚମତ୍ତେହି, ତନ୍ତିଯା ଭାଣଓ୍ୱାରେହି।

ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତା ଏଓ୍ୱଂ, ନିଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣନ୍ତୁ ସବ୍ବେପି;

ହିତସୁଖନିବ୍ବତ୍ତିକରା, ମନୋରଥା ସବ୍ବସତ୍ତାନନ୍ତି।

ଯମକପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ପଟ୍ଠାନପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଦେୱାତିଦେୱୋ ଦେୱାନଂ, ଦେୱଦାନୱପୂଜିତୋ,

ଦେସଯିତ୍ୱା ପକରଣଂ, ଯମକଂ ସୁଦ୍ଧସଂଯମୋ।

ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ଚେୱ, ଗମ୍ଭୀରସ୍ସାଥ ତସ୍ସ ଯଂ,

ଅନନ୍ତରଂ ମହାୱୀରୋ, ସତ୍ତମଂ ଇସିସତ୍ତମୋ।

ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନାମେନ, ନାମରୂପନିରୋଧନୋ,

ଦେସେସି ଅତିଗମ୍ଭୀର-ନଯମଣ୍ଡିତଦେସନଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୋ, ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ,

ତସ୍ମା ନଂ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସମାହିତାତି।

ପଚ୍ଚୟୁଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ସଙ୍ଖ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧେନ ହି ଅନୁଲୋମପଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ନିସ୍ସାଯ ତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ସତଂ ଦୁକେ ନିସ୍ସାଯ ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ତତୋ ପରଂ ଦୁକସତଂ ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ତିକେ ପନ ତିକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ଦୁକେ ଚ ଦୁକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ଏୱଂ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି।

ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନେପି ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ନିସ୍ସାଯ ତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକସତଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକସତଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତିକେ ତିକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକେ ଦୁକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀଯେପି ଛହି ନଯେହି ପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି।

ତତୋ ପରଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେପି ଏତେନେୱୁପାଯେନ ଛ ନଯା ଦସ୍ସିତା। ତେନାହ –

''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ଏତେହେୱ ଛହି ନଯେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ –

''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା’’ତି।

ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ଛ ପଟ୍ଠାନାନି, ପଚ୍ଚନୀଯେ ଛ, ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ଛ, ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଛ ପଟ୍ଠାନାନୀତି ଇଦଂ ‘‘ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସମୋଧାନପଟ୍ଠାନମହାପକରଣଂ ନାମା’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯେସଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୋଧାନୱସେନେତଂ ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସମୋଧାନଂ ପଟ୍ଠାନମହାପକରଣଂ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେସଞ୍ଚେୱ ଇମସ୍ସ ଚ ପକରଣସ୍ସ ନାମତ୍ଥୋ ତାୱ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି? ନାନପ୍ପକାରପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ। ‘ପ-କାରୋ’ ହି ନାନପ୍ପକାରତ୍ଥଂ ଦୀପେତି, ଠାନସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚଯତ୍ଥଂ। ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲତାତିଆଦୀସୁ ହି ପଚ୍ଚଯୋ ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇତି ନାନପ୍ପକାରାନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ଇମେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଟ୍ଠାନେସୁ ଏକେକଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇମେସଂ ପନ ପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୂହତୋ ସଦ୍ଦମେତଂ ପକରଣଂ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – କେନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି? ୱିଭଜନଟ୍ଠେନ। ‘‘ପଞ୍ଞାପନା ପଟ୍ଠପନା ୱିୱରଣା ୱିଭଜନା ଉତ୍ତାନୀକମ୍ମ’’ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୩୭୧) ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ମିଞ୍ହି ୱିଭଜନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ଇତି କୁସଲାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ଇମେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଟ୍ଠାନେସୁ ଏକେକଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇମେସଂ ପନ ପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୂହତୋ ସଦ୍ଦମେତଂ ପକରଣଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରୋ ନଯୋ – କେନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି? ପଟ୍ଠିତତ୍ଥେନ। ଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଗୋଟ୍ଠା ପଟ୍ଠିତଗାୱୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୧୫୬) ଆଗତଟ୍ଠାନସ୍ମିଞ୍ହି ଯେନ ପଟ୍ଠାନେନ ପଟ୍ଠିତଗାୱୋତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଗମନଂ ହୋତି। ଇତି ନାତିୱିତ୍ଥାରିତନଯେସୁ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଆଦୀସୁ ଅନିସ୍ସଙ୍ଗଗମନସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ କୁସଲାଦୀସୁ ୱିତ୍ଥାରିତନଯଲାଭତୋ ନିସ୍ସଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତଗମନତ୍ତା ଇମେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଟ୍ଠାନେସୁ ଏକେକଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇମେସଂ ପନ ପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୂହତୋ ସଦ୍ଦମେତଂ ପକରଣଂ ପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ତାୱ ପଠମଂ ତିକୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତସ୍ସ ପଦଚ୍ଛେଦୋ – ତିକାନଂ ପଟ୍ଠାନଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ତିକପଟ୍ଠାନଂ। ତିକାନଂ ନାନପ୍ପକାରକା ପଚ୍ଚଯା ଏତିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେପି ତିକାନଂ ପଟ୍ଠାନନ୍ତେୱ ତିକପଟ୍ଠାନଂ। ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ତିକାନଂ ୱିଭଜନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯୱିକପ୍ପେ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଭେଦଭିନ୍ନତାଯ ଲଦ୍ଧୱିତ୍ଥାରା ତିକା ଏୱ ପଟ୍ଠାନଂ ତିକପଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିସ୍ସଙ୍ଗଗମନଭୂମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକପଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ଛପଟ୍ଠାନାନି ୱିଦିତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀଯାଦୀସୁପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଯସ୍ମା ପନେତାନି ଅନୁଲୋମେ, ପଚ୍ଚନୀଯେ, ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ, ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେତି ସମନ୍ତା ଛ ଛ ହୁତ୍ୱା ଚତୁୱୀସତି ହୋନ୍ତି; ତସ୍ମା ‘‘ଚତୁୱୀସତି ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇତି ଇମେସଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ଖୁଦ୍ଦକପଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତାନଂ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୋଧାନୱସେନେତଂ ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସମୋଧାନଂ ପଟ୍ଠାନମହାପକରଣଂ ନାମ।

ତଂ ପନେତଂ ଯେ ତିକାଦଯୋ ନିସ୍ସାଯ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ‘‘ତିକପଟ୍ଠାନଂ ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ତେ ତିକାଦଯୋ ୱିଭତ୍ତା ତେ ପଚ୍ଚଯେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆଦିତୋ ତାୱସ୍ସ ମାତିକାନିକ୍ଖେପୱାରୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ; ପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗୱାରୋତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ସୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ…ପେ… ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ଅଯଂ ଉଦ୍ଦେସୋ।

ତତ୍ଥ ହେତୁ ଚ ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ। ହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ହେତୂତି ୱଚନାୱଯୱକାରଣମୂଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ‘‘ପଟିଞ୍ଞା ହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଲୋକେ ୱଚନାୱଯୱୋ ହେତୂତି, ୱୁଚ୍ଚତି। ସାସନେ ପନ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ହେତୁପ୍ପଭୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ॰ ୬୦) କାରଣଂ। ‘‘ତଯୋ କୁସଲା ହେତୂ, ତଯୋ ଅକୁସଲା ହେତୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ୧୦୫୯) ମୂଲଂ ହେତୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ପଟିଚ୍ଚ ଏତସ୍ମା ଏତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ, ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ନଂ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ହି ଧମ୍ମୋ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ତିଟ୍ଠତି ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱା, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଉପକାରକଲକ୍ଖଣୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ଯୋ ହି ଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ୱା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ଉପକାରକୋ ହୋତି, ସୋ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଚ୍ଚଯୋ, ହେତୁ; କାରଣଂ ନିଦାନଂ ସମ୍ଭୱୋ, ପଭୱୋତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ନାନଂ। ଇତି ମୂଲଟ୍ଠେନ ହେତୁ, ଉପକାରକଟ୍ଠେନ

ପଚ୍ଚଯୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ହି ସାଲିଆଦୀନଂ ସାଲିବୀଜାଦୀନି ୱିଯ, ମଣିପ୍ପଭାଦୀନଂ ୱିଯ ଚ ମଣିୱଣ୍ଣାଦଯୋ କୁସଲାଦୀନଂ କୁସଲାଦିଭାୱସାଧକୋତି ଆଚରିଯାନଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପନ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯତା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ନ ହି ସୋ ତେସଂ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ସାଧେତି, ନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଅହେତୁକଚିତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିନା ଏତେନ ଅବ୍ଯାକତଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ।

ସହେତୁକାନମ୍ପି ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଟିବଦ୍ଧୋ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ। ଯଦି ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୂସୁ ସଭାୱତୋୱ କୁସଲାଦିଭାୱୋ ସିଯା, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ହେତୁପଟିବଦ୍ଧୋ ଅଲୋଭୋ କୁସଲୋ ୱା ସିଯା ଅବ୍ଯାକତୋ ୱା। ଯସ୍ମା ପନ ଉଭଯଥାପି ହୋତି, ତସ୍ମା ଯଥା ସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ, ଏୱଂ ହେତୂସୁପି କୁସଲାଦିତା ପରିଯେସିତବ୍ବା। କୁସଲାଦିଭାୱସାଧନୱସେନ ପନ ହେତୂନଂ ମୂଲଟ୍ଠଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନୱସେନ ଗଯ୍ହମାନେ ନ କିଞ୍ଚି ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଲଦ୍ଧହେତୁପଚ୍ଚଯା ହି ଧମ୍ମା ୱିରୂଳ୍ହମୂଲା ୱିଯ ପାଦପା ଥିରା ହୋନ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା, ଅହେତୁକା ପନ ତିଲବୀଜକାଦିସେୱାଲା ୱିଯ ନ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତା। ଇତି ମୂଲଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସାଧନେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତୋ ପରେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ''ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା''ତି ଆରଭିତ୍ୱାପି ''ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଓସାପିତତ୍ତା ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି। ଯଥା ହି ଦୁବ୍ବଲୋ ପୁରିସୋ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ରଜ୍ଜୁଂ ୱା ଆଲମ୍ବିତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି ଚ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ। ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ସହଜାତାରମ୍ମଣୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ''ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିୱଚନତୋ ଛନ୍ଦୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ସହଜାତାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା, ନୋ ଚ ଖୋ ଏକତୋ। ଯଦା ହି ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି, ତଦା ଛନ୍ଦୋୱ ଅଧିପତି, ନ ଇତରୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯଂ ପନ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅରୂପଧମ୍ମା ପୱତ୍ତନ୍ତି, ସୋ ନେସଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ତେ ତେ ଧମ୍ମା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି।

ଅନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ସମନନ୍ତରଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଦ୍ୱଯଂ ବହୁଧା ପପଞ୍ଚଯନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସାରୋ – ଯୋ ହି ଏସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରା ମନୋଧାତୁ, ମନୋଧାତୁଅନନ୍ତରା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତିଆଦି ଚିତ୍ତନିଯମୋ, ସୋ ଯସ୍ମା ପୁରିମଚିତ୍ତୱସେନେୱ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥୋୱ ଧମ୍ମୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ତେନେୱାହ – ''ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚ ଧମ୍ମା ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦି।

ଯୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ସ୍ୱେୱ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ। ବ୍ଯଞ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ନାନଂ, ଉପଚଯସନ୍ତତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ଅଧିୱଚନନିରୁତ୍ତିଦୁକାଦୀସୁ ୱିଯ ଚ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ନାନଂ ନତ୍ଥି। ଯମ୍ପି ''ଅତ୍ଥାନନ୍ତରତାଯ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, କାଲାନନ୍ତରତାଯ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଆଚରିଯାନଂ ମତଂ , ତଂ ''ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦୀହି ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଯମ୍ପି ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି – ''ଧମ୍ମାନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନସମତ୍ଥତା ନ ପରିହାଯତି, ଭାୱନାବଲେନ ପନ ୱାରିତତ୍ତା ଧମ୍ମା ସମନନ୍ତରଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି, ତମ୍ପି କାଲାନନ୍ତରତାଯ ଅଭାୱମେୱ ସାଧେତି। ଭାୱନାବଲେନ ହି ତତ୍ଥ କାଲାନନ୍ତରତା ନତ୍ଥୀତି, ମଯମ୍ପି ଏତଦେୱ ୱଦାମ। ଯସ୍ମା ଚ କାଲାନନ୍ତରତା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କାଲାନନ୍ତରତାଯ ହି ତେସଂ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି। ତସ୍ମା ଅଭିନିୱେସଂ ଅକତ୍ୱା ବ୍ଯଞ୍ଜନମତ୍ତତୋୱେତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ, ନ ଅତ୍ଥତୋ। କଥଂ? ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଅନ୍ତରନ୍ତି ହି ଅନନ୍ତରା। ସଣ୍ଠାନାଭାୱତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅନନ୍ତରାତି ସମନନ୍ତରା।

ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସହ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ, ପକାସସ୍ସ ପଦୀପୋ ୱିଯ। ସୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ…ପେ… ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ…ପେ… ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ…ପେ… ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ…ପେ… ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ କିଞ୍ଚିକାଲେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ; କିଞ୍ଚି କାଲେ ନ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଇଦଂ

ହଦଯଵତ୍ଥୁମେଵ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦନୁପତ୍ଥମ୍ଭନଭାଵେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତୁପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ତିଦଣ୍ଡଂ ଵିଯ। ସୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦିଵସେନ ତିଵିଧୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା…ପେ… ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ଅଧିଟ୍ଠାନାକାରେନ ନିସ୍ସଯାକାରେନ ଚ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ, ତରୁଚିତ୍ତକମ୍ମାଦୀନଂ ପଥଵୀପଟାଦଯୋ ଵିଯ। ସୋ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଏଵଂ ସହଜାତେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଛଟ୍ଠୋ ପନେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସୋ ‘‘ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା, ସୋତଘାନଜିଵ୍ହାକାଯାଯତନଂ କାଯଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ଵତ୍ତନ୍ତି , ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଏଵଂ ଵିଭତ୍ତୋ।

ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଇଧ ପନ ଅଯଂ ତାଵ ଵଚନତ୍ଥୋ – ତଦଧୀନଵୁତ୍ତିତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ନିସ୍ସିତୋ, ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ନିସ୍ସଯୋ। ଯଥା ପନ ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ, ଏଵଂ ଭୁସୋ ନିସ୍ସଯୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ। ବଲଵକାରଣସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମା ବଲଵକାରଣଭାଵେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ, ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋତି ତିଵିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଦାନଂ ଦତ୍ଵା ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ଵା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ଵା ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ଝାନା ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ଵା ଝାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ସେକ୍ଖା ଗୋତ୍ରଭୁଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତି, ଵୋଦାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତି, ସେକ୍ଖା ମଗ୍ଗା ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ଵା ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତୀ’’ତି ଏଵମାଦିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ତାଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ଵା ଵିଭତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ନିଯମତୋ ତେସଂ ଆରମ୍ମଣେସୁ ବଲଵାରମ୍ମଣଂ ହୋତି । ଇତି ଗରୁକାତବ୍ବମତ୍ତଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି, ବଲଵକାରଣଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋତି ଏଵମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋପି ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ନାନତ୍ତଂ ଅକତ୍ଵାଵ ଵିଭତ୍ତୋ। ମାତିକାନିକ୍ଖେପେ ପନ ନେସଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚ ଧମ୍ମା ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଚ ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଉପନିସ୍ସଯସ୍ସ ଚ ଆଗତତ୍ତା ନିକ୍ଖେପଵିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ସୋପି ଅତ୍ଥତୋ ଏକୀଭାଵମେଵ ଗଚ୍ଛତି। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପଵତ୍ତନସମତ୍ଥତାଯ ଅନନ୍ତରତା ପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନେ ବଲଵତାଯ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ହି ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଵିନାପି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ଏଵଂ ଅନନ୍ତରଚିତ୍ତଂ, ଵିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ବଲଵପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅନୁରୂପଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଵସେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ, ବଲଵକାରଣଵସେନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋତି ଏଵମେତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ପନ ପକତୋ ଉପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ। ପକତୋ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫାଦିତୋ ଵା ସଦ୍ଧାସୀଲାଦି; ଉପସେଵିତୋ ଵା ଉତୁଭୋଜନାଦି। ପକତିଯାଯେଵ ଵା ଉପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ, ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ‘‘ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ – ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିଯତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଵିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସୀଲଂ… ସୁତଂ… ଚାଗଂ… ପଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି…ପେ… ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ସଦ୍ଧା… ସୀଲଂ… ସୁତଂ… ଚାଗୋ… ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧାଯ… ସୀଲସ୍ସ… ସୁତସ୍ସ… ଚାଗସ୍ସ… ପଞ୍ଞାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅନେକପ୍ପକାରକୋ ପଭେଦୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଇମେ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପକତା ଚେଵ ବଲଵକାରଣଟ୍ଠେନ ଉପନିସ୍ସଯା ଚାତି ପକତୂପନିସ୍ସଯୋତି।

ପଠମତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଵତ୍ତମାନଭାଵେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରେ ଵତ୍ଥାରମ୍ମଣହଦଯଵତ୍ଥୁଵସେନ ଏକାଦସଵିଧୋ ହୋତି । ଯଥାହ – ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସୋତ… ଘାନ… ଜିଵ୍ହା… କାଯାଯତନଂ, ରୂପାଯତନଂ, ସଦ୍ଦ… ଗନ୍ଧ… ରସ… ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ, କାଯଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ

ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ଥୁ, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ କିଞ୍ଚି କାଲେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, କିଞ୍ଚି କାଲେ ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି।

ପୁରେଜାତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ ଅରୂପଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ଗିଜ୍ଝପୋତକସରୀରାନଂ ଆହାରାସାଚେତନା ୱିୟ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି।

ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ଅନନ୍ତରାନଂ ପଗୁଣବଲୱଭାୱାୟ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ, ଗନ୍ଥାଦୀସୁ ପୁରିମାପୁରିମାଭିୟୋଗୋ ୱିୟ। ସୋ କୁସଲାକୁସଲକିରିୟଜୱନୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ୟଥାହ – ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ । ପୁରିମା ପୁରିମା ଅକୁସଲା…ପେ… କିରିୟାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କିରିୟାବ୍ୟାକତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି।

ଚିତ୍ତପୟୋଗସଙ୍ଖାତେନ କିରିୟାଭାୱେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ନାନାକ୍ଖଣିକାୟ ଚେୱ କୁସଲାକୁସଲଚେତନାୟ ସହଜାତାୟ ଚ ସବ୍ବାୟପି ଚେତନାୟ ୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ୟଥାହ – କୁସଲାକୁସଲଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଚେତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି।

ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱେନ ନିରୁସ୍ସାହସନ୍ତଭାୱାୟ ଉପକାରକୋ ୱିପାକଧମ୍ମୋ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୟଥାହ – ୱିପାକାବ୍ୟାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ, ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ…ପେ… ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ୱିପାକପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି।

ରୂପାରୂପାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକା ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ। ୟଥାହ – କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପିନୋ ଆହାରା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଆହାରା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିପି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଉପକାରକା ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟୱଜ୍ଜା ୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂୟେୱ, ସେସା ରୂପାରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି। ୟଥାହ – ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା, ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିପି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉପନିଜ୍ଝାୟନଟ୍ଠେନ ଉପକାରକାନି ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣେସୁ କାୟିକସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦ୍ୱୟଂ ସବ୍ବାନିପି କୁସଲାଦିଭେଦାନି ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନପଚ୍ଚୟୋ। ୟଥାହ – ଝାନଙ୍ଗାନି ଝାନସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ଝାନଙ୍ଗାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତିପି ୱୁତ୍ତଂ।

ୟତୋ ତତୋ ୱା ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ଉପକାରକାନି କୁସଲାଦିଭେଦାନି ଦ୍ୱାଦସ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ। ୟଥାହ – ‘‘ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଏତେ ପନ ଦ୍ୱେପି ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ୟଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏକୱତ୍ଥୁକଏକାରମ୍ମଣଏକୁପ୍ପାଦେକନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଭାୱେନ ଉପକାରକା ଅରୂପଧମ୍ମା ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ। ୟଥାହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ’’ତି।

ଏକୱତ୍ଥୁକାଦିଭାୱାନୁପଗମେନ ଉପକାରକା ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ, ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ରୂପୀନଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ

ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତପୁରେଜାତୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଚ୍ଛାଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଅବ୍ଯାକତପଦସ୍ସ ପନ ସହଜାତୱିଭଙ୍ଗେ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ଯାକତା ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ, ୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରେଜାତଂ ପନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ପୁରେଜାତଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ...ପେ... କାଯାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱତ୍ଥୁ ୱିପାକାବ୍ଯାକତାନଂ କିରିଯାବ୍ଯାକତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଲକ୍ଖଣେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ତାଦିସସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକତ୍ତେନ ଉପକାରକୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ତସ୍ସ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧମହାଭୂତନାମରୂପଚିତ୍ତଚେତସିକମହାଭୂତାଯତନୱତ୍ଥୁୱସେନ ସତ୍ତଧା ମାତିକା ନିକ୍ଖିତ୍ତା। ଯଥାହ – ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ; ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ, ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ, ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା...ପେ... କାଯାଯତନଂ...ପେ... ରୂପାଯତନଂ... ପେ... ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପାଯତନଂ...ପେ... ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମନୋଧାତୁଯା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯ ମନୋଧାତୁ ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତଂ ରୂପଂ ମନୋଧାତୁଯା ଚ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ସହଜାତଂ, ପୁରେଜାତଂ, ପଚ୍ଛାଜାତଂ, ଆହାରଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିପି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସହଜାତେ ତାୱ ''ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପୁରେଜାତେ ପୁରେଜାତାନଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପଚ୍ଛାଜାତେ ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ପନ ''କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏୱଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି।

ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଓକାସସ୍ସ ଦାନେନ ଉପକାରକା ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା ଅରୂପଧମ୍ମା ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ – ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ତେ ଏୱ ୱିଗତଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ୱିଗତପଚ୍ଚଯୋ। ଯଥାହ – ସମନନ୍ତରୱିଗତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଗତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଏୱ ଅୱିଗତଭାୱେନ ଉପକାରକତ୍ତା ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦେସନାୱିଲାସେନ ପନ ତଥା ୱିନେତବ୍ବୱେନେଯ୍ଯୱସେନ ୱା ଅଯଂ ଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ; ସହେତୁକଦୁକଂ ୱତ୍ୱାପି ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକୋ ୱିଯାତି।

ଇମେସୁ ପନ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ –

ଧମ୍ମତୋ କାଲତୋ ଚେୱ, ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ;

ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋ ଚେୱ, ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମତୋତି – ଇମେସୁ ହି ପଚ୍ଚଯେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ତାୱ ନାମରୂପଧମ୍ମେସୁ ନାମଧମ୍ମେକଦେସୋ। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ସବ୍ବେଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଚ ଅଭାୱେନ ସବ୍ବେପି ନାମରୂପଧମ୍ମା। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ସହଜାତାଧିପତି ନାମଧମ୍ମେକଦେସୋ, ତଥା କମ୍ମଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା। ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ସବ୍ବେପି ଗରୁକାତବ୍ବା ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଛାଜାତଆସେୱନୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯା ନାମଧମ୍ମାୱ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ନାମଧମ୍ମେକଦେସୋତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ରୂପେକଦେସୋ। ସେସା ଯଥାଲାଭୱସେନ ନାମରୂପଧମ୍ମାତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଧମ୍ମତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

କାଲତୋତି –

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାୱ ହୋନ୍ତେତ୍ଥ, ପଚ୍ଚଯା ଦସ ପଞ୍ଚ ଚ;

ଅତୀତା ଏଓ ପଞ୍ଚେକୋ, ତେ କାଲେ ଵେପି ନିସ୍ସିତୋ;

ତଯୋ ତିକାଲିକା ଚେଓ, ଓିମୁତ୍ତା ଚାପି କାଲତୋତି।

ଏତେସୁ ହି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଓିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଓିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ଇମେ ପନ୍ନରସ ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାଓ ହୋନ୍ତି। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ସମନନ୍ତରଆସେଓନନତ୍ଥିଓିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଅତୀତାଯେଓ ହୋନ୍ତି। ଏକୋ ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାତୀତେ ଵେପି କାଲେ ନିସ୍ସିତୋ ହୋତି। ସେସା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଇମେ ତଯୋ ପଚ୍ଚଯା ତେକାଲିକାପି ହୋନ୍ତି, ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା କାଲଓିମୁତ୍ତାପୀତି। ଏଓମେତ୍ଥ କାଲତୋପି ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଓିନିଚ୍ଛଯୋ।

ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋତି ଇମେସଂ ପନ ଵିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦେସଓାରେ ଆଓିଭଓିସ୍ସତୀତି।

ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସଓଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୋ

୧। ହେତୁପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି ସଙ୍ଖେପି ତେ ପଚ୍ଚଯେ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠପଟିପାଟିଯା ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋତି ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋତି ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ନିକ୍ଖିତ୍ତପଟିପାଟିଯା ସଙ୍ଖପଠମଂ ଭାଜେତବ୍ବସ୍ସ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ସେସପଚ୍ଚଯେସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ପଠମଂ ଭାଜେତବ୍ବପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଯୋ ପଚ୍ଚଯୁଦ୍ଦେସେ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋତି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ସୋ ନିଦ୍ଦେସତୋ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଇମିନା ଉପାଯେନ ସଙ୍ଖପଚ୍ଚଯେସୁ ଭାଜେତବ୍ବସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ''ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାପନତୋ। ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ହେତୁନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅସୁକୋ ନାମ ଧମ୍ମୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ପଚ୍ଚଯୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ଅଥାପି ହେତୁନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ହେତୁନା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାଯେୱ, ହେତୁନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତା କୁସଲାଦଯୋପି। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ହେତୁ ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚଯଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ୱୱତ୍ଥାପେନ୍ତୋ ''ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ହେତୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକୋ, ସୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ତତ୍ରାପି ''ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ହେତୁପଚ୍ଚଯେନା''ତି ୱଚନଂ ହେତୁନୋ ଅଞ୍ଞଥା ପଚ୍ଚଯଭାୱପଟିସେଧନତ୍ଥଂ। ଅଯଞ୍ହି ହେତୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯେନାପି। ତତ୍ରାସ୍ସ ଯ୍ୱାଯଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅଞ୍ଞଥାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ତସ୍ସ ପଟିସେଧନତ୍ଥଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ''ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ''ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସ ଅପାକଟତ୍ତା। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ଯେନ ତେ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ନାମ ହୋନ୍ତି , ଅଯଂ ନାମ ସୋତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ଅପାକଟୋ। ତସ୍ସ ଅପାକଟତ୍ତା ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତେ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତଂ ସରୂପତୋୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସ ପାକଟତ୍ତା ତଂ-ଗହଣଂ କତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ତେ ହେତୂ ଚେୱ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚ ଧମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନି। ତେସଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ହେତୁତୋ ଚେୱ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ଗଣ୍ହାତି । କିଂ ପନ ତଂ ଚିତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି? ଆମ, ସମୁଟ୍ଠାତି। ସଙ୍ଖେପି ହି ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଲୋକିଯଧମ୍ମଦେସନାଯଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିକଭାୱତୋ ତଥାୱିଧଂ ରୂପଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେୱାହ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ଯଦି ଏୱଂ ଇଧାପି ''ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନ''ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ପଞ୍ହାୱାରସ୍ମିଞ୍ହି ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ହେତୂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଆଗତଂ''। ତସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଇଧ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ଅଜନଯମାନାପି ତେ ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯୱସେନ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନି। ତେସଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତଜାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ କଟତ୍ତାରୂପାନମ୍ପି ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ଅଞ୍ଞେସୁପି ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କସ୍ମା ପନାଯଂ ହେତୁ ପଟିସନ୍ଧିଯମେୱ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ନ ପୱତ୍ତେତି? ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କମ୍ମଜରୂପାନଂ ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ। ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ହି କମ୍ମଜରୂପାନଂ ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧା ପୱତ୍ତି, ଚିତ୍ତୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ଜନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତାନିପି ୱିନା ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ୱା ଠାତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତେନେୱାହ – ''ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପଂ, ତସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତେ ୱିଞ୍ଞାଣେ ନାମରୂପସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୩୯)। ପୱତ୍ତିଯଂ ପନ ତେସଂ ଚିତ୍ତେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି କମ୍ମପଟିବଦ୍ଧାୱ ପୱତ୍ତି, ନ ଚିତ୍ତପଟିବଦ୍ଧା। ଅୱିଜ୍ଜମାନେ ଚାପି ଚିତ୍ତେ ନିରୋଧସମାପନ୍ନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିଯେୱ।

କସ୍ମା ପନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଜରୂପଂ ଜନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି? କମ୍ମଵେଗକ୍ଖିତ୍ତତାୟ ଚେଵ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଵତ୍ଥୁତାୟ ଚ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା। ତଞ୍ହି ତଦା କମ୍ମଵେଗକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅପୁରେଜାତଵତ୍ଥୁକତ୍ତା ଚ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଵତ୍ଥୁକନ୍ତି ଦୁବ୍ବଲଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ପପାତେ ପତିତମତ୍ତୋ ପୁରିସୋ କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ କାତୁଂ ଵିୟ ରୂପଂ ଜନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି; କମ୍ମଜରୂପମେଵ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ତଞ୍ଚ କମ୍ମଜରୂପସ୍ସେଵ ବୀଜଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। କମ୍ମଂ ପନସ୍ସ ଖେତ୍ତସଦିସଂ, କିଲେସା ଆପସଦିସା। ତସ୍ମା ସନ୍ତେପି ଖେତ୍ତେ ଆପେ ଚ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ବୀଜାନୁଭାଵେନ ରୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତି ଵିୟ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତାନୁଭାଵେନ ରୂପକାୟସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି। ବୀଜେ ପନ ଵିଗତେପି ପଥଵୀଆପାନୁଭାଵେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପରୂପରି ପଵତ୍ତି ଵିୟ; ଵିନା ଚିତ୍ତେନ କମ୍ମତୋଵ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ପଵତ୍ତି ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''କମ୍ମଂ ଖେତ୍ତଂ ଵିଞ୍ଞାଣଂ ବୀଜଂ ତଣ୍ହା ସ୍ନେହୋ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩.୭୭)।

ଅୟଞ୍ଚ ପନତ୍ଥୋ ଓକାସଵସେନେଵ ଗହେତବ୍ବୋ। ତୟୋ ହି ଓକାସା – ନାମୋକାସୋ, ରୂପୋକାସୋ, ନାମରୂପୋକାସୋତି। ତତ୍ଥ ଅରୂପଭଵୋ ନାମୋକାସୋ ନାମ। ତତ୍ର ହି ହଦୟଵତ୍ଥୁମତ୍ତମ୍ପି ରୂପପଚ୍ଚୟଂ ଵିନା ଅରୂପଧମ୍ମାଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞଭଵୋ ରୂପୋକାସୋ ନାମ। ତତ୍ର ହି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତମତ୍ତମ୍ପି ଅରୂପପଚ୍ଚୟଂ ଵିନା ରୂପଧମ୍ମାଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵୋ ନାମରୂପୋକାସୋ ନାମ। ତତ୍ର ହି ଵତ୍ଥୁରୂପମତ୍ତମ୍ପି ଵିନା ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ଅରୂପଧମ୍ମା, ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଵିନା କମ୍ମଜାପି ରୂପଧମ୍ମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯୁଗନଦ୍ଧାଵ ରୂପାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି। ଯଥା ହି ସସ୍ସାମିକେ ସରାଜକେ ଗେହେ ସଦ୍ଵାରପାଲକେ ରାଜାଣତ୍ତିଂ ଵିନା ପଠମପ୍ପଵେସୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅପରଭାଗେ ପନ ଵିନାପି ଆଣତ୍ତିଂ ପୁରିମାଣତ୍ତିଆନୁଭାଵେନେଵ ହୋତି, ଏଵମେଵ ପଞ୍ଚଵୋକାରେ ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣରାଜସ୍ସ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟତଂ ଵିନା ରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ଅପରଭାଗେ ପନ ଵିନାପି ପଟିସନ୍ଧିଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟାନୁଭାଵଂ ପୁରିମାନୁଭାଵଵସେନ ଲଦ୍ଧପ୍ପଵେସସ୍ସ କମ୍ମତୋ ପଵତ୍ତି ହୋତି। ଅସଞ୍ଞଭଵୋ ପନ ଯସ୍ମା ଅରୂପୋକାସୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଵିନାଵ ଅରୂପପଚ୍ଚୟା ଅସଞ୍ଞୋକାସତ୍ତା ରୂପଂ ପଵତ୍ତତି, ଅସ୍ସାମିକେ ସୁଞ୍ଞଗେହେ ଅତ୍ତନୋ ଗେହେ ଚ ପୁରିସସ୍ସ ପଵେସୋ ଵିୟ। ଅରୂପଭଵୋପି ଯସ୍ମା ରୂପୋକାସୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଵିନାଵ ରୂପପଚ୍ଚୟା ଅଞ୍ଞୋକାସତ୍ତା ଅରୂପଧମ୍ମା ପଵତ୍ତନ୍ତି। ପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵୋ ପନ ରୂପାରୂପୋକାସୋତି ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଅରୂପପଚ୍ଚୟଂ ଵିନା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତୀତି। ଇତି ଅୟଂ ହେତୁ ପଟିସନ୍ଧିୟମେଵ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ନ ପଵତ୍ତେତି।

ନନୁ ''ହେତୂ ସହଜାତାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଵୁତ୍ତେ ସବ୍ବୋପି ଅୟମତ୍ଥୋ ଗହିତୋ ହୋତି, ଅଥ କସ୍ମା ''ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଗହିତନ୍ତି? ପଵତ୍ତିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟଭାଵପଟିବାହନତୋ। ଏଵଞ୍ହି ସତି ଯାନି ପଵତ୍ତିୟଂ ହେତୁନା ସହ ଏକକ୍ଖଣେ କଟତ୍ତାରୂପାନି ଚେଵ ଉତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନି ଚ ଜାୟନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋତି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ଚ ସୋ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟୋ। ତସ୍ମା ତେସଂ ପଚ୍ଚୟଭାଵସ୍ସ ପଟିବାହନତ୍ଥମେତଂ ଗହିତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ''ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋ''ତି ଇମେସଂ ପଦାନଂ ଵସେନେତ୍ଥ ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛୟୋ। ତେସୁ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋତି ଅୟଞ୍ହି ହେତୁ ନାମ ଜାତିତୋ କୁସଲାକୁସଲଵିପାକକିରିୟଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲହେତୁ ଭୂମନ୍ତରତୋ କାମାଵଚରାଦିଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, ଅକୁସଲହେତୁ କାମାଵଚରୋଵ ଵିପାକହେତୁ କାମାଵଚରାଦିଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, କିରିୟହେତୁ କାମାଵଚରୋ ରୂପାଵଚରୋ ଅରୂପାଵଚରୋତି ତିଵିଧୋ। ତତ୍ଥ କାମାଵଚରକୁସଲହେତୁ ନାମତୋ ଅଲୋଭାଦିଵସେନ ତିଵିଧୋ। ରୂପାଵଚରାଦିକୁସଲହେତୂସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ଅକୁସଲହେତୁ ଲୋଭାଦିଵସେନ ତିଵିଧୋ। ଵିପାକକିରିୟହେତୂ ପନ ଅଲୋଭାଦିଵସେନ ତୟୋ ତୟୋ ହୋନ୍ତି। ତଂତଂଚିତ୍ତସମ୍ପୟୋଗଵସେନ ପନ ତେସଂ ତେସଂ ହେତୂନଂ ନାନପ୍ପକାରଭେଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ଏଵଂ ତାଵେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛୟୋ।

ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋତି ଇମିନା ପଚ୍ଚୟେନ ଇମେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମେସଂ ନାମ ଧମ୍ମାନଂ ଅୟଂ ପଚ୍ଚୟୋତି ଏଵମ୍ପି ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ତାଵ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ କାମାଵଚରକୁସଲହେତୁ କାମଭଵରୂପଭଵେସୁ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଅରୂପଭଵେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂଯେଵ। ରୂପାଵଚରକୁସଲହେତୁ କାମଭଵରୂପଭଵେସୁଯେଵ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପାଵଚରକୁସଲହେତୁ କାମାଵଚରକୁସଲହେତୁସଦିସୋଵ। ତଥା ଅପରିୟାପନ୍ନକୁସଲହେତୁ, ତଥା ଅକୁସଲହେତୁ। କାମାଵଚରଵିପାକହେତୁ ପନ କାମଭଵସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିୟଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ପଵତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ। ରୂପାଵଚରଵିପାକହେତୁ ରୂପଭଵେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଞ୍ଞେଵ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପାଵଚରଵିପାକହେତୁ ଅରୂପଭଵେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଞେଵ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ। ଅପରିୟାପନ୍ନଵିପାକହେତୁ କାମଭଵରୂପଭଵେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଅରୂପଭଵେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେଵ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ। କିରିୟହେତୂସୁ ପନ ତେଭୂମକେସୁପି କୁସଲହେତୁସଦିସୋଵ ପଚ୍ଚୟୋତି। ଏଵମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛୟୋତି।

୨। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସେ ରୂପାୟତନନ୍ତି ରୂପସଙ୍ଖାତଂ ଆୟତନଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତାୟ ଧାତୁଯା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ତାୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚକ୍ଖୁପସାଦୱତ୍ଥୁକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ରୂପାୟତନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ମନୋଧାତୁଯାତି ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାୟ ତିୱିଧାୟପି ମନୋଧାତୁଯା ରୂପାୟତନାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ନୋ ଚ ଖୋ ଏକକ୍ଖଣେ। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମାତି ଏତାନି ଚ ରୂପାୟତନାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଅୱସେସା ଚ ସବ୍ବେପି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମା ଇମା ଛ ଧାତୁୟୋ ଠପେତ୍ୱା ସେସାୟ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାୟ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭାତି ଇମିନା ଯେ ଏତେ ଏତାସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ତାସଂ ଧାତୂନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକ୍ଖଣେୟେୱ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋନ୍ତୀତି ଦୀପେତି। ଏୱଂ ହୋନ୍ତାପି ଚ ନ ଏକତୋ ହୋନ୍ତି, ଯଂ ଯଂ ଆରବ୍ଭ ଯେ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ତେସଂ ତେ ତେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋନ୍ତୀତିପି ଦୀପେତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଯଥା ନଜ୍ଜୋ ସନ୍ଦନ୍ତି, ପବ୍ବତା ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ସବ୍ବକାଲସଙ୍ଗହୱସେନ, ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନ ଯେପି ଆରବ୍ଭ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ଯେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ସବ୍ବେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି ଚାତି ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମାତି ଇଦଂ ''ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସରୂପତୋ ନିଦସ୍ସନଂ। ତେ ତେ ଧମ୍ମାତି ତେ ତେ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା। ତେସଂ ତେସନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମାନଂ। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା।

ଇଦଂ ପନ ଆରମ୍ମଣଂ ନାମ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି କୋଟ୍ଠାସତୋ ଛବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅୱସେସଂ ଭୂମିତୋ କାମାୱଚରଂ...ପେ... ଅପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟରୂପଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧଂ; ରୂପାୱଚରଂ କୁସଲୱିପାକକିରିଯତୋ ତିୱିଧଂ, ତଥା ଅରୂପାୱଚରଂ, ଅପରିଯାପନ୍ନଂ କୁସଲୱିପାକନିବ୍ବାନୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ସବ୍ବମେୱ ୱା ଏତଂ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିୟରୂପନିବ୍ବାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦତୋ ସତ୍ତୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଭୂମିଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି, ଅକୁସଲଂ କାମାୱଚରମେୱ, ୱିପାକଂ ଚତୁଭୂମକଂ, କିରିୟଂ ତିଭୂମକଂ, ରୂପଂ ଏକଭୂମକଂ କାମାୱଚରମେୱ, ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଏକଭୂମକଂ ଅପରିଯାପନ୍ନମେୱ, ପଞ୍ଞତ୍ତି ଭୂମିୱିନିମୁତ୍ତାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ କାମାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରକିରିଯସ୍ସ, ରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣଂ ତେସୁ ଛସୁ ରାସୀସୁ କାମାୱଚରୱିପାକୱଜ୍ଜାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅରୂପାୱରଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରକିରିଯସ୍ସ, ରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ, ଅରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅପରିଯାପନ୍ନକୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରତୋ କୁସଲକିରିଯାନମେୱ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅକୁସଲାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

କାମାୱଚରୱିପାକାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରୱିପାକାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକାରମ୍ମଣମ୍ପି ଇମେସଂୟେୱ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅପରିଯାପନ୍ନୱିପାକାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲକିରିଯାନଞ୍ଞେୱ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

କାମାୱଚରକିରିଯାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକିରିଯାରମ୍ମଣଂ ଇମେସୁ ଛସୁ ରାସୀସୁ କାମାୱଚରୱିପାକୱଜ୍ଜାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରକିରିଯାରମ୍ମଣଂ ତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଅପରିଯାପନ୍ନତୋ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ, କାମାୱଚରରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି।

ରୂପାଵଚରକୁସଲକିରିଯାନଂ କେଚି ନିଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ଯୁତ୍ତିତୋ ଉପଧାରେତବ୍ବଂ। ନାନପ୍ପକାରକଂ ପନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଆରମ୍ମଣଂ ତେଭୂମକକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, ରୂପାଵଚରଵିପାକସ୍ସ, ଅରୂପାଵଚରଵିପାକସ୍ସ, ତେଭୂମକକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ନଵନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଯେସଂ ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ତେ ତେ ତଂତଂପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା।

୩। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୩। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଛନ୍ଦାଧିପତୀତି ଛନ୍ଦସଙ୍ଖାତୋ ଅଧିପତି। ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ କତ୍ଵା ଛନ୍ଦଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ଵା ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସେସେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କସ୍ମା ପନ ଯଥା ହେତୁପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ହେତୂ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ଏଵମିଧ ''ଅଧିପତୀ ଅଧିପତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ଅଵତ୍ଵା ''ଛନ୍ଦାଧିପତି ଛନ୍ଦସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦେସନା କତାତି? ଏକକ୍ଖଣେ ଅଭାଵତୋ। ପୁରିମନଯସ୍ମିଞ୍ହି ଦ୍ଵେ ତଯୋ ହେତୂ ଏକକ୍ଖଣେପି ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତି ମୂଲଟ୍ଠେନ। ଉପକାରକଭାଵସ୍ସ ଅଵିଜହନତୋ। ଅଧିପତି ପନ ଜେଟ୍ଠକଟ୍ଠେନ ଉପକାରକୋ, ନ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ବହୂ ଜେଟ୍ଠକା ନାମ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଏକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାନମ୍ପି ନେସଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାଵସ୍ସ ଏକକ୍ଖଣେ ଅଭାଵତୋ ଇଧ ଏଵଂ ଦେସନା କତାତି।

ଏଵଂ ସହଜାତାଧିପତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କତ୍ଵାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଂ ଯଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମଂ। ଗରୁଂ କତ୍ଵାତି ଗରୁକାରଚିତ୍ତୀକାରଵସେନ ଵା ଅସ୍ସାଦଵସେନ ଵା ଗରୁଂ ଭାରିଯଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଅଵିଜହିତବ୍ବଂ ଅନଵଞ୍ଞାତଂ କତ୍ଵା। ତେ ତେ ଧମ୍ମାତି ତେ ତେ ଗରୁକାତବ୍ବଧମ୍ମା। ତେସଂ ତେସନ୍ତି ତେସଂ ତେସଂ ଗରୁକାରକଧମ୍ମାନଂ। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେନାତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅଯଂ ତାଵେତ୍ଥ ପାଠଵଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଅଧିପତି ନାମ ସହଜାତାରମ୍ମଣଵସେନ ଦୁଵିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତୋ ଛନ୍ଦାଦିଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତେସୁ ଏକେକୋ କାମାଵଚରାଦିଵସେନ ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ କାମାଵଚରୋ କୁସଲାକୁସଲକିରିଯଵସେନ ତିଵିଧୋ। ଅକୁସଲଂ ପତ୍ଵା ପନେତ୍ଥ ଵୀମଂସାଧିପତି ନ ଲବ୍ଭତି। ରୂପାରୂପାଵଚରୋ କୁସଲକିରିଯଵସେନ ଦୁଵିଧୋ, ଅପରିଯାପନ୍ନୋ କୁସଲଵିପାକଵସେନ ଦୁଵିଧୋ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ପନ ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲାକୁସଲଵିପାକକିରିଯରୂପନିବ୍ବାନାନଂ ଵସେନ ଛବ୍ବିଧୋତି ଏଵମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଵିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏଵଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ସହଜାତାଧିପତିମ୍ହି ତାଵ କାମାଵଚରକୁସଲକିରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଅଧିପତି ଦୁହେତୁକତିହେତୁକେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ଵା ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାଵଚରକୁସଲକିରିଯସଙ୍ଖାତେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ଏକନ୍ତେନେଵ ଲବ୍ଭତି। ନ ହି ତେ ଧମ୍ମା ସହଜାତାଧିପତିଂ ଵିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅରୂପାଵଚରକୁସଲକିରିଯସଙ୍ଖାତୋ ପନ ପଞ୍ଚଵୋକାରେ ରୂପାଵଚରଅଧିପତିସଦିସୋଵ ଚତୁଵୋକାରେ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେଵ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ତତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନୋ ସବ୍ବୋପି କାମାଵଚରାଧିପତି। ଅପରିଯାପନ୍ନୋ କୁସଲତୋପି ଵିପାକତୋପି ପଞ୍ଚଵୋକାରେ ଏକନ୍ତେନେଵ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଚତୁଵୋକାରେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେଵ। ଅକୁସଲୋ କାମଭଵେ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତଚିତ୍ତେସୁ ଏକନ୍ତେନେଵ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେଵ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅନିଯତୋ କାମଭଵରୂପଭଵେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପତିକାଲେ ତେସଞ୍ଞେଵ। ଅରୂପଭଵେ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେଵ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଯଂ ତାଵ ସହଜାତାଧିପତିମ୍ହି ନଯୋ।

ଆରମ୍ମଣାଧିପତିମ୍ହି ପନ କାମାଵଚରକୁସଲୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି କାମାଵଚରକୁସଲସ୍ସ ଲୋଭସହଗତାକୁସଲସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରେପି କୁସଲାରମ୍ମଣାଧିପତିମ୍ହି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅପରିଯାପନ୍ନକୁସଲୋ ପନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି କାମାଵଚରତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲସ୍ସ ଚେଵ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକିରିଯସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅକୁସଲୋ ପନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ନାମ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଲୋଭସହଗତାକୁସଲସ୍ସେଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମାଵଚରୋ ପନ ଵିପାକାରମ୍ମଣାଧିପତି ଲୋଭସହଗତାକୁସଲସ୍ସେଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରଵିପାକାରମ୍ମଣାଧିପତି। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ପନ ଵିପାକାରମ୍ମଣାଧିପତି କାମାଵଚରତୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲକିରିଯାନଞ୍ଞେଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମାଵଚରାଦିଭେଦତୋ ପନ ତିଵିଧୋପି କିରିଯାରମ୍ମଣାଧିପତି ଲୋଭସହଗତାକୁସଲସ୍ସେଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସଙ୍ଖାତୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଲୋଭସହଗତାକୁସଲସ୍ସେଵ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ନିବ୍ବାନଂ କାମାଵଚରତୋ

ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକୁସଲସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକିରିଯସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୪। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ମନୋଧାତୁଯାତି ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯାତି ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚାଯ ଅହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା। ତତୋ ପରଂ ପନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଜୱନତଦାରମ୍ମଣଭୱଙ୍ଗକିଚ୍ଚା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯୁଂ, ତା ଅୱୁତ୍ତାପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦେସନା ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ‘‘ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିକେ ଚ ଛଟ୍ଠନଯେ ତା ସଙ୍ଗହିତାତିପି ଇଧ ନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ପୁରିମା ପୁରିମାତି ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁପି ଅନନ୍ତରାତୀତା କୁସଲଜୱନଧମ୍ମା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନନ୍ତି ଅନନ୍ତରୌପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଞ୍ଚେୱ। କୁସଲାନନ୍ତି ସଦିସକୁସଲାନଂ। ଅବ୍ଯାକତାନନ୍ତି ଇଦଂ ପନ କୁସଲାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଭୱଙ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲମୂଲକେ ଅବ୍ଯାକତାନନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତାନଞ୍ଚେୱ। ଅବ୍ଯାକତମୂଲକେ ଅବ୍ଯାକତାନନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନଜୱନୱସେନ ୱା ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତାନଂ କିରିଯୱିପାକାବ୍ଯାକତାନଂ କିରିଯମନୋଧାତୁତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ଯାୱ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ, ତାୱ ପୱତ୍ତେସୁ ୱୀଥିଚିତ୍ତେସୁପି ଅଯଂ ନଯୋ ଲବ୍ଭତେୱ। କୁସଲାନନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନାନନ୍ତରାନଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନାନ୍ତରାନଂ ପଠମଜୱନକୁସଲାନଂ। ଅକୁସଲାନନ୍ତି ପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯେସଂ ଯେସନ୍ତି ଇଦଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ। ସଙ୍ଖେପଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ଠପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଚତୁଭୂମକୋ ଅରୂପଧମ୍ମରାସିଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯତୋ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ କାମାୱଚରାଦିଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି, ଅକୁସଲୋ କାମାୱଚରୋୱ ୱିପାକୋ ଚତୁଭୂମକୋ, କିରିଯାନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ପନ ତେ ଭୂମକୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲୋ ଅତ୍ତନା ସଦିସସ୍ସେୱ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକାମାୱଚରକୁସଲୋ ପନ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସାତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମାୱଚରକୁସଲୋ ଚ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସାପୀତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକୁସଲୋ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ, ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସାତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରକୁସଲୋ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପାକାନଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ ଚାତି ଅୱିସେସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱିସେସେନ ପନେତ୍ଥ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକୁସଲୋ ଅନାଗାମିଫଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସପି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୋ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସେୱ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅକୁସଲୋ ଅୱିସେସେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚେୱ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଚ। ୱିସେସେନ ପନେତ୍ଥ ସୁଖମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅକୁସଲୋ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସାପୀତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱା ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱା ୱିପାକୋ କାମାୱଚରକିରିଯାୱଜ୍ଜନସ୍ସ, ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପାକୋ ପନେତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସାପୀତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ସହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକିରିଯାୱଜ୍ଜନସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ତିହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକିରିଯାୱଜ୍ଜନସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୋ ତିହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

କାମାୱଚରକିରିଯଂ କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲସ୍ସ ଚତୁଭୂମକୱିପାକସ୍ସ ତେଭୂମକକିରିଯସ୍ସାତି ନୱନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକିରିଯଂ ତିହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସାତି ତିଣ୍ଣଂ ରାସୀନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରକିରିଯଂ ତିହେତୁକକାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରକିରିଯସ୍ସାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ରାସୀନଂ

ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୫। ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫। ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୋପି ଇମିନା ସମାନଗତିକୋୱ। ଇମେ ପନ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯା ମହାୱିହାରା, ତସ୍ମା ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ତେସଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱିହାରୋ ଗହେତବ୍ବୋତି।

ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୬। ସହଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୬। ସହଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ। ଇମିନା ଏତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯଭାୱଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଭାୱଞ୍ଚ ଦୀପେତି। ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଖଣେ ନାମରୂପଂ ଓକ୍କନ୍ତଂ ୱିଯ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତଂ ୱିଯ ପରଲୋକତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୱିସନ୍ତଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ସୋ ଖଣୋ ''ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ରୂପନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ନାମସ୍ସ, ନାମଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଟ୍ଠଂ ଫରତି। ଚିତ୍ତଚେତସିକାତି ପୱତ୍ତିଯଂ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା। ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନାତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠଂ ନ ଫରନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଉପାଦାରୂପା ଭୂତାନଂ। ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ। କିଞ୍ଚି କାଲେତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ। ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନାତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନାତି ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଯଂ ପନ 'ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ'ତି ଏୱଂ ଛହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଠିତୋ। ତତ୍ଥ ତଯୋ କୋଟ୍ଠାସା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତା, ତଯୋ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱସେନ। ତତ୍ଥ ପଠମକୋଟ୍ଠାସେ ଅରୂପମେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ, ଦୁତିଯେ ରୂପମେୱ, ତତିଯେ ନାମରୂପଂ, ଚତୁତ୍ଥେ ପଚ୍ଚଯୋ ଅରୂପଂ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ; ପଞ୍ଚମେ ପଚ୍ଚଯୋପି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ରୂପମେୱ; ଛଟ୍ଠେ ପଚ୍ଚଯୋ ରୂପଂ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅରୂପନ୍ତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲୋ ଅକୁସଲୋ ୱିପାକୋ କିରିଯଂ ରୂପନ୍ତି ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହୋତି, ଅକୁସଲୋ ଏକୱିଧୋୱ ୱିପାକୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, କିରିଯସଙ୍ଖାତୋ ତିୱିଧୋ, ରୂପଂ ଏକୱିଧଂ କାମାୱଚରମେୱାତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି କୁସଲଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଥା ଅକୁସଲଂ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅରୂପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂଯେୱ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ। ଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚାପି ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପାନଞ୍ଞେୱ। କାମାୱଚରଅରୂପାୱଚରକିରିଯା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପାନଞ୍ଞେୱ। ରୂପାୱଚରକିରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତେନ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକସ୍ସ ରୂପସ୍ସ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପେ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ତିଣ୍ଣଂ, ତୀଣି ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ, ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉତୁଚିତ୍ତାହାରସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ପନ ମହାଭୂତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚେୱ ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ସହଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୭। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ପୁରିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱସେନ ପାଠଇ ଆଗତା। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତସଦିସାୱ ୱଣ୍ଣନାତି ପୁନ ନ ଗହିତା। ଅଯମ୍ପି ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲୋ ଅକୁସଲୋ ୱିପାକୋ କିରିଯଂ ରୂପନ୍ତି ପଞ୍ଚଧା ଭିନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସମେୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁଭୂମକଂ କୁସଲଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ତଥା ଅକୁସଲଂ। ୱିପାକେ ପନ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ, ପୱତ୍ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ। ଅରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସବ୍ବମ୍ପି କିରିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସ୍ସ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନେ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ତିଣ୍ଣଂ, ତୀଣି ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉତୁଚିତ୍ତାହାରସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ମହାଭୂତାନେୱ ମହାଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୮। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ପୁରିମାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କୋଟ୍ଠାସାନଂ ୱସେନ ସହଜାତନିସ୍ସଯନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଛଟ୍ଠେନ କୋଟ୍ଠାସେନ ପୁରେଜାତନିସ୍ସଯନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯାତି ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ନିସ୍ସାଯ ତିୱିଧା ମନୋଧାତୁ, ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପୱିପାକଂ ଦ୍ୱାସତ୍ତତିୱିଧା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମାନି ପଞ୍ଚସତ୍ତତି ଚିତ୍ତାନି ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠଇୱଣ୍ଣନା। ଅଯମ୍ପି ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲାଦିଭେଦତୋ ପଞ୍ଚଧାୱ ଭିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋୱ ଅକୁସଲୋ ଏକୱିଧୋ ୱିପାକୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋ, କିରିଯସଙ୍ଖାତୋ ତିୱିଧୋ, ରୂପଂ ଏକୱିଧମେୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି କୁସଲଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ଅକୁସଲଂ । ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ପୱତ୍ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସାପି ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଂଯେୱ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ; ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପସ୍ସେୱ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କାମାୱଚରଅରୂପାୱଚରକିରିଯା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପାନଞ୍ଞେୱ। ରୂପାୱଚରକିରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଏକନ୍ତେନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପସ୍ସ ଚ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପେ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ତିଣ୍ଣଂ, ତୀଣି ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ, ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ, ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚତୁଭୂମକକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ଆରୁପ୍ପୱିପାକଞ୍ଚେୱ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚ ସେସତେଭୂମକୱିପାକସ୍ସ, ତେଭୂମକକିରିଯସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧମ୍ମରାସୀନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ପଞ୍ଚ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଉତୁଚିତ୍ତାହାରସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ପନ ମହାଭୂତା ମହାଭୂତାନଞ୍ଚେୱ ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ଚ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୯। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ପୁରିମା ପୁରିମାତି ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯେ ସମନନ୍ତରାତୀତା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯପକତୂପନିସ୍ସଯେସୁ ନାନାୱୀଥିୱସେନ ପୁରିମତରା। ତେ ତଯୋପି ରାସଯୋ କୁସଲୱସେନ କୁସଲପଦେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, କୁସଲେନ ପନ ଅକୁସଲେ ସମନନ୍ତରାତୀତା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କେସଞ୍ଚି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି । ଇଦଞ୍ହି – ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ; ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ। ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ – ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଝାନଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତି ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ – ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ଜପ୍ପେତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ସୀଲଂ ସୁତଂ ଚାଗଂ ପଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ଜପ୍ପେତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ସଦ୍ଧା ସୀଲଂ ସୁତଂ ଚାଗୋ ପଞ୍ଞା ରାଗସ୍ସ ଦୋସସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଯା ପତ୍ଥନାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଇମଂ ନଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତେ ତଯୋପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତଥା ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲେ।

ଅକୁସଲେନ ପନ କୁସଲେ ସମନନ୍ତରାତୀତା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କେସଞ୍ଚି ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଇଦମ୍ପି ହି – ''ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ – ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିଯତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି ୱିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅଭିଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି; ଦୋସଂ ମୋହଂ ମାନଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପତ୍ଥନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି…ପେ… ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ରାଗୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଦିଟ୍ଠି ପତ୍ଥନା ସଦ୍ଧାଯ ସୀଲସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ଚାଗସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପାଣଂ ହନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଟିଘାତତ୍ଥାଯ ଦାନଂ ଦେତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ହାୱାରେ ଆଗତଂ ପକତୂପନିସ୍ସଯମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଂ ପନ କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋତି ଯଥା ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋପେତ୍ଥ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅକୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତପଦେ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋୱ ନ ଲବ୍ଭତି। ନ ହି ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲଂ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତି । ଯସ୍ମା ପନ ଅନନ୍ତରତା ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ''କେସଞ୍ଚୀ''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅବ୍ୟାକତେନ ପନ ଅବ୍ୟାକତେ କୁସଲେ ଅକୁସଲେତି ତୀସୁ ନଯେସୁ ତଯୋପି ଉପନିସ୍ସଯା ଲବ୍ଭନ୍ତେୱ। ପୁଗ୍ଗଲୋପି ସେନାସନମ୍ପୀତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଦ୍ୱଯଂ କୁସଲାକୁସଲପୱତ୍ତିଯା ବଲୱପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଚସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ପରିଯାଯୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚ୍ଚାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ସବ୍ବେପି ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମା। ୱିଭାଗତୋ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯାଦିୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ନିନ୍ନାନାକରଣୋତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ନିନ୍ନାନାକରଣୋ, ସୋପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ନେସଂ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ପନ ଜାତିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯରୂପଭେଦତୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତି, କୁସଲାଦୀନଂ ପନ ଭୂମିଭେଦତୋ ଅନେକୱିଧୋତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ତେଭୂମକକୁସଲୋ ଚତୁଭୂମକସ୍ସାପି କୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକକିରିଯସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ନ ହୋତି। ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯେନ ''ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ''ତି ଇମିନା ପନ ନଯେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅକୁସଲସ୍ସାପି ହୋତି। ଯସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସାପି ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୁ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପଯତୋ ଇମିନା ନଯେନ ହୋତିଯେୱ। ଅକୁସଲୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚତୁଭୂମକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ତଥା ତେଭୂମକୱିପାକୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକେ ହେଟ୍ଠିମାନି ତୀଣି ଫଲାନି ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ନ ହୋନ୍ତି, ଉପରିଟ୍ଠିମଂ କୁସଲସ୍ସାପି। ପୁରିମନଯେନ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ଯସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ସବ୍ବୋପି ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୋ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲାଦୀନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। କିରିଯସଙ୍ଖାତୋପି ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ଚତୁଭୂମକାନଂ ଅକୁସଲାଦିଖନ୍ଧାନଂ ହୋତିଯେୱ, ତଥା ରୂପସଙ୍ଖାତୋ। ସଯଂ ପନ ରୂପଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନମହାପକରଣେ ଆଗତନଯେନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଂ ନ ଲଭତି, ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ପନ ଲଭତୀତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୦। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୦। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏତ୍ଥ ପୁରେଜାତଂ ନାମ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତତୋ ପୁରିମତରଂ ଜାତଂ ଜାତିକ୍ଖଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦି ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାଯତନନ୍ତିଆଦି ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତୱସେନ। କିଞ୍ଚିକାଲେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନାତି ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚିକାଲେ ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନାତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପଞ୍ହୱାରେ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ, ମନୋଦ୍ୱାରେ ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱାଯଂ ପାଠୋ ଆଗତୋ, ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ''ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ – ସେକ୍ଖା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ୱିପସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଆଗତତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରେପି ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ଲବ୍ଭତେୱ। ଇଧ ପନ ସାୱସେସୱସେନ ଦେସନା କତାତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ସୁଦ୍ଧରୂପମେୱ ହୋତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିପ୍ପତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠାରସୱିଧଂ ରୂପରୂପମେୱ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତନ୍ତି ଦ୍ୱିଧା ଠିତଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଯତନଂ…ପେ… କାଯାଯତନଂ ୱତ୍ଥୁରୂପନ୍ତି ଇଦଂ ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତଂ ନାମ। ସେସଂ ଇମାଯ ପାଠିଯା ଆଗତଞ୍ଚ ଅନାଗତଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣୋ ସଦ୍ଦୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ତୀଣି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନାମାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ତଥା ଇତରାନି ଚତ୍ତାରି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପନ ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଆରୁପ୍ପୱିପାକେ ସେସାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚତୁଭୂମକାନଂ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ରୂପାଦୀନି ପନ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣାନି ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚେୱ ମନୋଧାତୂନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତେନେୱ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଅଟ୍ଠାରସୱିଧମ୍ପି ପନେତଂ ରୂପରୂପଂ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ରୂପାୱଚରତୋ ଅଭିଞ୍ଞାକୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱିନୋ କାମାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକିରିଯସ୍ସ ରୂପାୱଚରତୋ ଅଭିଞ୍ଞାକିରିଯସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ରାସୀନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୧। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୧। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ପଚ୍ଛାଜାତାତି ଯସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତେ ଜାତା। ପୁରେଜାତସ୍ସାତି ତେସଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଠମତରଂ ଜାତସ୍ସ ଜାତିକ୍ଖଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକଭୂତୋପାଦାରୂପସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ। ଏତ୍ଥ ଚ ତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋତି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀନଂ କାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା। ଅଯଂ ପନ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ଠପେତ୍ୱା ଆରୁପ୍ପୱିପାକେ ଅୱସେସା ଚତୁଭୂମକା ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା। ସୋ ଜାତିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯଭେଦେନ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱିପାକେପି ଠପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକଂ ଅୱସେସୋ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ତସ୍ସେୱ ଏକନ୍ତେନ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରୋପି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଉପ୍ପନ୍ନୱିପାକୋ ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତେଭୂମକକିରିଯାପି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଉପ୍ପନ୍ନାୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୨। ଆସେୱନପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଆସେୱନପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ପୁରିମା ପୁରିମାତି ସବ୍ବନଯେସୁ ସମନନ୍ତରାତୀତାୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ୱିଯ ''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଅବ୍ୟାକତାନଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଭିନ୍ନଜାତିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ନ କତୋତି? ଅତ୍ତନୋ ଗତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ। ଭିନ୍ନଜାତିକା ହି ଭିନ୍ନଜାତିକାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନଗୁଣେନ ପଗୁଣବଲୱଭାୱଂ ସାଧଯମାନା ଅତ୍ତନୋ କୁସଲାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଗତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ଯେ ଯେସଂ ୱାସନାସଙ୍ଖାତେନ ଆସେୱନେନ

ପଗୁଣତରବଲୱତରଭାୱୱିସିଟ୍ଠଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲାଦିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଗତିଂ ଗାହାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତେସଂ ତେହି ସମାନଜାତିକେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ କସ୍ମା ନ ଗହିତନ୍ତି? ଆସେୱନାଭାୱେନ। ୱିପାକଞ୍ହି କମ୍ମୱସେନ ୱିପାକଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ କମ୍ମପରିଣାମିତଂ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତତି ନିରୁସ୍ସାହଂ ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି ତଂ ଆସେୱନଗୁଣେନ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ପରିଭାୱେତ୍ୱା ନେୱ ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ପୁରିମୱିପାକାନୁଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁନ୍ତି। କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତଂ ପନ ପତିତଂ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ସବ୍ବଥାପି ୱିପାକେ ଆସେୱନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆସେୱନାଭାୱେନ ୱିପାକଂ ନ ଗହିତଂ। କୁସଲାକୁସଲକିରିୟାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଚେତଂ କମ୍ମପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାୟ ଆସେୱନଗୁଣଂ ନ ଗଣ୍ହାତୀତି କୁସଲାଦୟୋପିସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତି। ଅପିଚ ନାନାଜାତିକତ୍ତାପେତେ ନ ହୋନ୍ତିୟେୱ। ଭୂମିତୋ ପନ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ନାନାଜାତିକତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା କାମାୱଚରକୁସଲକିରିୟାମହଗ୍ଗତକୁସଲକିରିୟାନମ୍ପି, ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମକୁସଲଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁକୁସଲସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତିୟେୱାତି ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠଇୱଣ୍ଣନା। ଅୟଂ ପନ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ଜାତିତୋ ତାୱ କୁସଲୋ ଅକୁସଲୋ କିରିୟାବ୍ୟାକତୋତି ତିଧା ଠିତୋ। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିତୋ କାମାୱଚରୋ ରୂପାୱଚରୋ ଅରୂପାୱଚରୋତି ତିୱିଧୋ ହୋତି, ଅକୁସଲୋ କାମାୱଚରୋୱ କିରିୟାବ୍ୟାକତୋ କାମାୱଚରୋ ରୂପାୱଚରୋ ଅରୂପାୱଚରୋତି ତିୱିଧୋୱ, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସେୱ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅତ୍ତନା ସଦିସୱେଦନସ୍ସ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲସ୍ସାତି ଇମେସଂ ରାସୀନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ପନ ରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସେୱ। ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲସ୍ସେୱ। ଅକୁସଲଂ ପନ ଅକୁସଲସ୍ସେୱ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। କିରିୟତୋ ପନ କାମାୱଚରକିରିୟସଙ୍ଖାତୋ ତାୱ କାମାୱଚରକିରିୟସ୍ସେୱ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ, ସୋ ଅତ୍ତନା ସଦିସୱେଦନସ୍ସ ରୂପାୱଚରକିରିୟସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରକିରିୟସ୍ସାତି ଇମେସଂ ରାସୀନଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ରୂପାୱଚରକିରିୟସଙ୍ଖାତୋ ପନ ରୂପାୱଚରକିରିୟସ୍ସେୱ, ଅରୂପାୱଚରକିରିୟସଙ୍ଖାତୋ ଅରୂପାୱଚରକିରିୟସ୍ସେୱ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ୱିପାକୋ ପନ ଏକଧମ୍ମସ୍ସାପି ଏକଧମ୍ମୋପି ୱା କୋଚି ୱିପାକସ୍ସ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋତି।

ଆସେୱନପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୩। କମ୍ମପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩। କମ୍ମପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସେ କମ୍ମନ୍ତି ଚେତନାକମ୍ମମେୱ। କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସ କଟତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନରୂପାନଂ। କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନାତି ଅନେକାନମ୍ପି କପ୍ପକୋଟୀନଂ ମତ୍ଥକେ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲାକୁସଲଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଫଲଂ ନ ଦେତି। ଯଦି ଦଦେୟ୍ୟ, ଯଂ ମନୁସ୍ସୋ ଦେୱଲୋକୂପଗଂ କୁସଲକମ୍ମଂ କରୋତି, ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ଦେୱୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ଖଣେ ତଂ କତଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି କେୱଲଂ କଟତ୍ତାୟେୱ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଉପପଜ୍ଜେ ୱା ଅପରେ ୱା ପରିୟାୟେ ଅୱସେସପଚ୍ଚୟସମାୟୋଗେ ସତି ଫଲଂ ଉପ୍ପାଦେତି ନିରୁଦ୍ଧାପି ପୁରିମସିପ୍ପାଦିକିରିୟା ୱିୟ କାଲନ୍ତରେ ପଚ୍ଛିମସିପ୍ପାଦିକିରିୟାୟ। ତସ୍ମା ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚେତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଯା କାଚି ଚେତନା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଇମିନା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କଟତ୍ତାରୂପମ୍ପି ଗଣ୍ହାତି। କମ୍ମପଚ୍ଚୟେନାତି ଇଦଂ ସହଜାତଚେତନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲାଦୀସୁ ହି ଯା କାଚି ସହଜାତଚେତନା ସେସଧମ୍ମାନଂ ଚିତ୍ତପୟୋଗସଙ୍ଖାତେନ କିରିୟାଭାୱେନ ଉପକାରିକା ହୋତି। ତସ୍ମା ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠଇୱଣ୍ଣନା।

ଅୟଂ ପନ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚତୁଭୂମିକଚେତନାମତ୍ତମେୱ। ସୋ ହି ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲୋ ଅକୁସଲୋ ୱିପାକୋ କିରିୟାତି ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିତୋ କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତି। ଅକୁସଲୋ ଏକଧାୱ ୱିପାକୋ ଚତୁଧା, କିରିୟା ତିଧାୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ସହଜାତା କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ପନ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ସା ଚ ଖୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରେୟେୱ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ର। ସହଜାତା ରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତେନେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ପନ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକାନଞ୍ଚେୱ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପାୱଚରା ପନ ଲୋକୁତ୍ତରା ଚ ସହଜାତା କୁସଲଚେତନା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅତ୍ତନା

ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ପନେସା ଦୁୱିଧାପି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସହଜାତା ଅକୁସଲଚେତନା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଞ୍ଚ ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ପନ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ।

କାମାୱଚରରୂପାୱଚରତୋ ୱିପାକଚେତନା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଚେତନା ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଚେତନା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ଅରୂପସ୍ସେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ତେଭୂମିକା କିରିଯଚେତନା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯା ପନେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

କମ୍ମପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୪। ୱିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୪। ୱିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ୱିପାକା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାତି ଯସ୍ମା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାପି ରୂପା ୱିପାକା ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ୱିପାକା''ତି ୱତ୍ୱା ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅଯଂ ପାଳିଇ ଅରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୱସେନ ଆଗତା। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ''ୱିପାକାବ୍ଯାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ଯାକତୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ୱିପାକପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଆଗତତ୍ତା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନମ୍ପି ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି। ଇଧ ପନ ସାୱସେସୱସେନ ଦେସନା କତାତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିଇୱଣ୍ଣନା। ଅଯଂ ପନ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ୱିପାକଭାୱେନ ଜାତିତୋ ଏକୱିଧୋ, ଭୂମିଭେଦତୋ କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଞ୍ଚ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ୱିପାକପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୫। ଆହାରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୫। ଆହାରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋତି ଚତୁସନ୍ତତିସମୁଟ୍ଠାନେ ରୂପେ ଓଜା ଆହାରୋ ନାମ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା କବଳଂ କରିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରିତୋୱ ଆହାରକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ନ ବହି ଠିତୋ, ତସ୍ମା ଆହାରୋତି ଅୱତ୍ୱା ''କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। କବଳଂ କରିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବତ୍ତୁକତ୍ତା ୱା କବଳୀକାରୋତି ନାମମେତଂ ତସ୍ସ। ଅରୂପିନୋ ଆହାରାତି ଫସ୍ସଚେତନାୱିଞ୍ଞାଣାହାରା । ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଇଧାପି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନି ଗହିତାନେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ – ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ଯାକତା ଆହାରା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିଇୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଆହାରପଚ୍ଚଯୋ ସଙ୍ଖେପତୋ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଫସ୍ସୋ, ଚେତନା, ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚତ୍ତାରୋୱ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା କବଳୀକାରାହାରଂ ସେସା ତଯୋ ଅରୂପାହାରା ଜାତିୱସେନ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯଭେଦତୋ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ପୁନ ଭୂମିଭେଦେନ କୁସଲୋ ଚତୁଧା, ଅକୁସଲୋ ଏକଧା, ୱିପାକୋ ଚତୁଧା, କିରିଯା ତିଧାତି ଏୱଂ ଅନେକଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। କବଳୀକାରାହାରୋ ପନ ଜାତିତୋ ଅବ୍ଯାକତୋ, ଭୂମିତୋ କାମାୱଚରୋୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକାପି ତଯୋ କୁସଲାହାରା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ

ପଚ୍ଚଯୋ, ଠପେତ୍ୱା ପନ ରୂପାଓଚରଂ ଅଓସେସା ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅକୁସଲାହାରେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଚତୁଭୂମକଓିପାକାହାରା ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। କାମାଓଚରରୂପାଓଚରଓିପାକା ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଓୋକାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପଓତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସାପି ଆହାରପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସେଓ, ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନା ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ତେଭୂମକାପି ତଯୋ କିରିଯାହାରା ପଞ୍ଚଓୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, କାମାଓଚରାରୂପାଓଚରା ପନ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ । ଚତୁସନ୍ତତିସମୁଟ୍ଠାନୋ କବଳିଙ୍କାରାହାରୋ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସା’’ତି ଅଓିସେସତୋ ଓୁତ୍ତୋ, ଓିସେସତୋ ପନାଯମେତ୍ଥ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଜନକୋ ତେଓ ଅନୁପାଲକୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ସେସତିସନ୍ତତିସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନୁପାଲକୋଓ ହୁତ୍ୱା ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଏଓମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଓିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଆହାରପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଓଣ୍ଣନା।

୧୬। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଓଣ୍ଣନା

୧୬। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନାତି ସଯଂ ପୁରେଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଓ ଭଙ୍ଗା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଅରୂପିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଏତ୍ଥ ଅରୂପଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ କଟତ୍ତାରୂପମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଞ୍ହାଓାରେ – ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଓିପାକାବ୍ୟାକତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି। ଏଓଂ ତାଓେତ୍ଥ ପାଠଓଣ୍ଣନା ଓେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଓଜ୍ଜାନଂ ସମଓୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓସେନ ଠିତୋ। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହି କିଞ୍ଚାପି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ବୀଜଭୂତାନି, କଲଲାଦିକାଲେ ପନ ଓିଜ୍ଜମାନେସୁପି ତେସୁ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ଅଭାଓା ତାନି ନେଓ ତେସଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତଂ ଫରନ୍ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଓିଜ୍ଜମାନକ୍ଖଣେ ଅଓିନିବ୍ଭୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତଂ ଅଫରନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ଯେସଂ ପନେତାନି ବୀଜଭୂତାନି, ତେସଂ ତାନି ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ପକତୂପନିସ୍ସଯଭାଓଂ ଭଜନ୍ତି। ଇତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ସମଓୀସତିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଓସେନ ଠିତୋତି ଓେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଜାତିତୋ କୁସଲାକୁସଲଓିପାକକିରିଯରୂପଓସେନ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ଭୂମିଓସେନ ଚତୁଧା, ଅକୁସଲୋ କାମାଓଚରୋଓ ଓିପାକୋ ଚତୁଧାଓ କିରିଯାସଙ୍ଖାତୋ ତିଧା, ରୂପଂ କାମାଓଚରମେଓାତି ଏଓଂ ଅନେକଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏଓଂ ତାଓେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଓିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏଓଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକୋପି କୁସଲିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ପଞ୍ଚଓୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ତଥା ଅକୁସଲୋ। ଠପେତ୍ୱା ପନ ରୂପାଓଚରକୁସଲଂ ଅଓସେସା କୁସଲାକୁସଲା ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚତୁଭୂମକୋ ଓିପାକିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ଏକନ୍ତେନେଓ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କାମାଓଚରରୂପାଓଚରା ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଓୋକାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଓତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସାପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସେଓ। ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଲୋକୁତ୍ତରଓିପାକା ଇନ୍ଦ୍ରିଯା ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି। ତେଭୂମକା କିରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯା ପଞ୍ଚଓୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, କାମାଓଚରାରୂପାଓଚରା ପନ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେଓ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତଂ ଫରନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଓସେନ ଛବ୍ବିଧେ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯେ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ କୁସଲାକୁସଲଓିପାକତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାନଂ, ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି ତଥାଓିଧାନଞ୍ଚେଓ ସୋତଓିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ, ରୂପଜୀଓିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅତ୍ତନା ସହଜାତରୂପାନଂ ଠିତିକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସହଜାତପଚ୍ଚଯତା ପନ ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଏଓମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ଓିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ଓିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଓଣ୍ଣନା।

୧୭। ଝାନପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସଓଣ୍ଣନା

୧୭। ଝାନପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଝାନଙ୍ଗାନୀତି ଦ୍ୱିପଞ୍ଚଓିଞ୍ଞାଣଓଜ୍ଜେସୁ ସେସଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଓିତକ୍କଓିଚାରପୀତିସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସୁପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତାନି ସତ୍ତ ଅଙ୍ଗାନି। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପନ ଓିଞ୍ଞାଣକାଯାନଂ ଅଭିନିପାତମତ୍ତତ୍ତା ତେସୁ

ୱିଜମାନାନିପି ଉପେକ୍ଖାସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ଉପନିଜ୍ଝାନାକାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଝାନଙ୍ଗାନୀତି ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। ତଥ୍ଥ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପନ ସେସାହେତୁକେସୁପି ଝାନଙ୍ଗଂ ନ ଉଦ୍ଧଟମେୱ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଇଧାପି କଟତ୍ତାରୂପଂ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ – ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ଝାନଙ୍ଗାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା। ଅଯଂ ପନ ଝାନପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଝାନଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଠିତୋପି ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯୱସେନ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତି, ପୁନ ଭୂମିୱସେନ ଚତୁଧା; ଏକଧା, ଚତୁଧା, ତିଧାତି ଦ୍ୱାଦସଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି କୁସଲଝାନଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଠପେତ୍ୱା ରୂପାୱଚରଂ ଅୱସେସଂ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅକୁସଲେପି ଏସେୱ ନଯୋ। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ପୱତ୍ତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ ଚ, ଆରୁପ୍ପୱିପାକଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ, ଯଞ୍ଚ ଆରୁପ୍ପେ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପନ ତଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସପି ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତେଭୂମକମ୍ପି କିରିଯଝାନଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ଝାନପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଝାନପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୮। ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୮। ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀତି ଅହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱଜ୍ଜେସୁ ସେସଚିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ପଞ୍ଞା, ୱିତକ୍କୋ, ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା, ୱୀରିଯଂ, ସତି, ସମାଧି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ମିଚ୍ଛାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାତି ଇମାନି ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗାନି। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ହେତୁପଚ୍ଛିମକତ୍ତା ଅହେତୁକଚିତ୍ତେସୁ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଇଧାପି କଟତ୍ତାରୂପଂ ସଙ୍ଗହିତମେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ – ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନି ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଠୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଠିତୋପି ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲାଦିୱସେନ ଚତୁଧା, କୁସଲାଦୀନଞ୍ଚ କାମାୱଚରାଦିଭୂମିଭେଦତୋ ଦ୍ୱାଦସଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ । ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି କୁସଲମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଠପେତ୍ୱା ରୂପାୱଚରଂ ଅୱସେସଂ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଞେୱ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ସବ୍ବଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେ ୱିଯ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୧୯। ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୯। ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ପାଠଇ ଉତ୍ତାନତ୍ଥା ଏୱ। ଅଯଂ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେପି ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ପଭେଦତୋ ପନେସ ଜାତିତୋ କୁସଲାଦୀନଂ, ଭୂମିତୋ ଚ କାମାୱଚରାଦୀନଂ ୱସେନ ଅନେକଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକେସୁପି କୁସଲକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ତଯୋ ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅକୁସଲୱିପାକକିରିଯକ୍ଖନ୍ଧେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୦। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୦। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପୀନନ୍ତି ଇଦଂ ତାୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁନୋ ଚେୱ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଏତେଯେୱ ଛ କୋଟ୍ଠାସା ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ରୂପାଯତନାଦଯୋ ପନ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା କିଞ୍ଚାପି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା,

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ପନ ନ ହୋନ୍ତି। କିଂ କାରଣା? ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାଯ ଅଭାୱତୋ। ଅରୂପିନୋ ହି ଖନ୍ଧା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତା ୱିଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଆସଙ୍କା ହୋତି – ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତେ ଏତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ଉଦାହୁ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି। ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ପନ ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ନତ୍ଥି ତେସୁ ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କା। ଇତି ସମ୍ପଯୋଗାସଙ୍କାଯ ଅଭାୱତୋ ନ ତେ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା। ହଦଯୱତ୍ଥୁଆଦୀସୁ ଏୱ ପନାଯଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ – ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାଯାଯତନଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ୱତ୍ଥୁ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନଂ କିରିଯାବ୍ୟାକତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ଅରୂପିନୋଧମ୍ମା ରୂପୀନନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାୱ ସହଜାତପୁରେଜାତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଅରୂପମ୍ପି ସମାନଂ ରୂପସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ''ଚତୂହି ସମ୍ପଯୋଗୋ ଚତୂହି ୱିପ୍ପଯୋଗୋ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂଯେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ପଞ୍ହାୱାରେ – ସହଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଚ୍ଛାଜାତା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସାତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିୱଣ୍ଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ପନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ୱତ୍ତମାନା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା। ତେସୁ ରୂପଂ ୱତ୍ଥୁନୋ ଚକ୍ଖାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଛଧା ଭିନ୍ନଂ, ଅରୂପଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନକୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯୱସେନ ଚତୁଧା ଭିନ୍ନଂ। ତସ୍ସ ଭୂମିତୋ କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ଚତୁଧା, ଏକଧା, ତିଧା, ତିଧାତି ଏକଦସଧା ଭେଦୋ ହୋତି। ଆରୁପ୍ପୱିପାକଞ୍ହି ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି କୁସଲଂ ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅତ୍ତନା ସମୁଟ୍ଠାପିତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ସହଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ପନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିକ୍ଖଣଂ ପତ୍ତସ୍ସ ପୁରେଜାତସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋତି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦୀନଂ କାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ପନ ପୱତ୍ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ, ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସେୱ। ତିୱିଧମ୍ପି ପନେତଂ ପୁରେଜାତସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ତେଭୂମକମ୍ପି କିରିଯଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ସହଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୁରେଜାତସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଛଧା ଠିତେସୁ ପନ ରୂପେସୁ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ସହଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ପୱତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱଜ୍ଜାନଂ ତେଭୂମକୱିପାକାନଂ ତେଭୂମକକିରିଯାନଞ୍ଚ ପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୧। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୧। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାତିଆଦୀହି ସହଜାତୱସେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦୀହି ପୁରେଜାତୱସେନ। ଯଂ ରୂପଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଏତ୍ଥ ସହଜାତପୁରେଜାତୱସେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଏୱମଯଂ ପାଳିଇ ସହଜାତପୁରେଜାତାନଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଆଗତା। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ସହଜାତଂ, ପୁରେଜାତଂ, ପଚ୍ଛାଜାତଂ, ଆହାରଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଇମେସଂ ୱସେନ ଆଗତତ୍ତା ପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନାପି ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି। ଇଧ ପନ ସାୱସେସୱସେନ ଦେସନା କତାତି ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାଳିୱଣ୍ଣନା।

ଅଯଂ ପନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ଦୁୱିଧୋ – ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ, ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞତୋ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ତିୱିଧଂ – ଅରୂପଂ ଅରୂପେନ, ରୂପଂ ରୂପେନ, ରୂପାରୂପଂ ରୂପାରୂପେନ। ''ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଅରୂପିନୋ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ସବ୍ବଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଅରୂପଂ ଅରୂପେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା''ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବସନ୍ତତିୱସେନ ରୂପଂ ରୂପେନ। ''ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ନାମରୂପ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ୱସେନ ରୂପାରୂପଂ ରୂପାରୂପେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି ତିୱିଧଂ – ''ଅରୂପଂ ରୂପସ୍ସ, ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ, ରୂପଂ ଅରୂପସ୍ସ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା''ତି ଏତ୍ଥ ହି

ପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନ ଅରୂପଂ ରୂପସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ। ''ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍କସନ୍ତତିୱସେନ ରୂପଂ ରୂପସ୍ସ। ''ଚକ୍ଖାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା''ତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ରୂପଂ ଅରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅପିଚେସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ସଙ୍ଖେପତୋ ଖଣଉଯପ୍ପତ୍ତଂ ନାମଞ୍ଚେୱ ରୂପଞ୍ଚ, ୱତ୍ତମାନା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ୱଟ୍ଟତି। ସୋ ଜାତିଭେଦତୋ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକକିରିଯରୂପୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି । ତତ୍ଥ କୁସଲୋ ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି, ତଥା ଅକୁସଲୋ ୱିପାକକିରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଚ। ତେସୁ କୁସଲୋ କାମାୱଚରାଦିଭେଦେନ ଚତୁଧା ଭିଜ୍ଜତି, ଅକୁସଲୋ କାମାୱଚରୋୱ ୱିପାକୋ ଚତୁଭୂମକୋ, କିରିଯାସଙ୍ଖାତୋ ତିଭୂମକୋ। ରୂପସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ କାମାୱଚରୋୱ। ସୋ ପନ ସହଜାତପୁରେଜାତୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନି ଆରମ୍ମଣାନି ଚ ପୁରେଜାତାନେୱ, ହଦଯୱତ୍ଥୁ ସହଜାତଂ ୱା ହୋତି ପୁରେଜାତଂ ୱା। ପଞ୍ହୱାରେ ପନ ଆଗତୋ ଆହାରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଞ୍ଚ ସହଜାତାଦିଭେଦଂ ନ ଲଭତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ନାନପ୍ପକାରଭେଦତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ଭିନ୍ନେ ପନେତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକକୁସଲୋପି ସହଜାତୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ''ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଠପେତ୍ୱା ପନ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଅୱସେସୋ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତକୁସଲୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚତୁଭୂମକୋ ପନେସ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତୋ କୁସଲୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅକୁସଲେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୋପି ହି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ, ଚତୁୱୋକାରେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତାକୁସଲୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତାକୁସଲୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ।

ୱିପାକତୋ ପନ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ନିଯମେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପୱତ୍ତେ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଠିତିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକୋ ପନ ଆରୁପ୍ପେ ଉପ୍ପନ୍ନଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୋ ଚ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କିରିଯତୋ ରୂପାୱଚରୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କାମାୱଚରାରୂପାୱଚରୋ ପନ ଆରୁପ୍ପେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ, ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସାପି ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ।

ରୂପସଙ୍ଖାତୋ ପନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତୋ, ପୁରେଜାତୋ, ଆହାରୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତରୂପତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୱସେନ ଚତୁଧା ଠିତୋ। ତତ୍ଥ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୋ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ, ତୀଣି ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନନ୍ତି ଏୱଂ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ କାମାୱଚରରୂପାୱଚରୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତେସମ୍ପି ତିସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ, ତୀଣି ଏକସ୍ସ, ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନନ୍ତି ଏୱଂ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପୁରେଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋ ପନ ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତୱସେନ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ସୋ ଦୁୱିଧୋପି ହେଟ୍ଠା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯୋଜେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋ। ଆହାରତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋପି ହେଟ୍ଠା କବଳୀକାରାହାରପଚ୍ଚଯେ ଯୋଜିତନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଇଧ ପନେସ ଅତ୍ତନୋ ଅନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯୋଜନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଇଧ ପନେତମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖଣେଯେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି।

ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୨। ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୨। ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧାତି ଅଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ଅନନ୍ତରିକା ହୁତ୍ୱା ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା। ପଟୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ। ଇମିନା ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଓକାସଦାନଟ୍ଠେନ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସାଧେତି। ପୁରିମେସୁ ହି ନିରୋଧୱସେନ ପଚ୍ଛିମାନଂ ପୱତ୍ତନୋକାସଂ ଅଦେନ୍ତେସୁ ତେସଂ

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ନ ସିଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠଇୱଣ୍ଣନା। ସେସଂ ସଙ୍କଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣମେୱ ହେତ୍ଥ ନାନଂ, ପଚ୍ଚଯାନଂ ପନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ନାନାକରଣଂ ନତ୍ଥି। କେୱଲଂ ପନ ତତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଚ ଧମ୍ମା ମନୋଧାତୁଯା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଚ୍ଚଯା ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତା। ଇଧ ପନ ''ସମନନ୍ତରନିରୁଦ୍ଧା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖେପି ତେ ନିରୋଧୁପ୍ପାଦୱସେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସିତାତି।

ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୩। ୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୩। ୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ସମନନ୍ତରୱିଗତାତି ସମନନ୍ତରମେୱ ୱିଗତା। ଇମିନା ୱିଗତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱିଗଚ୍ଛମାନଭାୱେନେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଇତି ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ ଇମସ୍ସ ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେଯେୱ ନାନତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ଥେତି।

ୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

୨୪। ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୪। ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାତିଆଦୀନଂ ସଙ୍କାକାରେନ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ସପି ହି ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତେଯେୱ ନାନତ୍ତଂ, ନ ଅତ୍ଥେତି।

ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା।

ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସପକିଣ୍ଣକୱିନିଚ୍ଛଯକଥା

ଇଦାନି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସତୋ ଦସ୍ସିତେସୁ ଇମେସୁ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଞାଣଚାରସ୍ସ ୱିସଦଭାୱତ୍ଥଂ ଅନେକଧମ୍ମାନଂ ଏକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, ଏକଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, ଏକପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, ପଚ୍ଚଯସଭାଗତୋ, ପଚ୍ଚଯୱିସଭାଗତୋ, ଯୁଗଳଅକତୋ, ଜନକାଜନକତୋ, ସଙ୍ଖ୍ଯାନିକାସଙ୍ଖ୍ଯାନିକତୋ, ରୂପଂ ରୂପସ୍ସାତିଆଦିୱିକପ୍ପତୋ, ଭୱଭେଦତୋତି ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ପଦାନଂ ୱସେନ ପକିଣ୍ଣକୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଅନେକଧମ୍ମାନଂ ଏକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି ଏତେସୁ ହି ଠପେତ୍ୱା କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଅୱସେସେସୁ ତେୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅନେକଧମ୍ମା ଏକତୋ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ପନ ଏକୋ ଚେତନାଧମ୍ମୋଯେୱାତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅନେକଧମ୍ମାନଂ ଏକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏକଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ତାୱ ଅମୋହୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ। ସୋ ପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରଝାନପଚ୍ଚଯୋୱ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଲୋଭାଦୋସା ଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯାପି ନ ହୋନ୍ତି, ସେସାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଲୋଭମୋହା ୱିପାକପଚ୍ଚଯାପି ନ ହୋନ୍ତି, ସେସାନଂ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଦୋସୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋପି ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ସୋଳଅସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ; ତଥା ମନୋଧାତୁଯା ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଚ। ସହେତୁକାଯ ପନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନାପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେସଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସହଜାତାଧିପତୀସୁ ୱୀମଂସା ଅମୋହହେତୁ ୱିଯ ୱୀସତିଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଛନ୍ଦୋ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତଂ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱୀରିଯଂ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରଝାନପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି।

ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଝାନପଚ୍ଚଯୋପି ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ହେତୂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନ, ଛନ୍ଦୱୀରିଯାନି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଫସ୍ସୋ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚେତନା ହେତୁପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ସେସାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱିତକ୍କୋ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ୱିଚାରୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋପି ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପୀତି ତେସଞ୍ଞେୱ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସଦ୍ଧା ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମାହାରଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସତି ତେହି ଚେୱ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଏକୂନୱୀସତିଯା ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସଦ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ତତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା କାଯପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀନି ଯୁଗଳଅକାନି, ଯେୱାପନକେସୁ ଅଧିମୋକ୍ଖମନସିକାରତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା କରୁଣାମୁଦିତା ଚ। ୱିରତିଯୋ ପନ ତେହି ଚେୱ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେନ ଚାତି ଅଟ୍ଠାରସଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତତୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ସତ୍ତରସଧା, ମିଚ୍ଛାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ତେହି ଚେୱ କମ୍ମାହାରପଚ୍ଚଯେହି ଚାତି ଏକୂନୱୀସତିଧା। ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ମାନୋ ଥିନଂ ମିଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେ ହେତୁପୁରେଜାତକମ୍ମୱିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତି, ସେସାନଂ ପନ ସୋଳସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚାନି ତତୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ପନ୍ନରସଧା ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ଚତୂସୁ ତାୱ ଖନ୍ଧେସୁ ଏକେକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୌପନିସ୍ସଯପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ନୱଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ହଦଯୱତ୍ଥୁ ତେସଞ୍ଞେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଦସଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିନିସ୍ସଯୌପନିସ୍ସଯପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ନୱଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଉପନିସ୍ସଯେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେ ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସାଯତନାନି ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସଯପୁରେଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଏତ୍ତକମେୱେତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବଂ। ପଚ୍ଛାଜାତାଦୀସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଆହାରପଚ୍ଚଯେ କବଳୀକାରାହାରୋ ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଉପନିସ୍ସଯଆହାରଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଛଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଏୱମେତ୍ଥ ଏକଧମ୍ମସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏକପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଯେନାକାରେନ ଯେନଟ୍ଠେନ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଂ ଆକାରଂ ତଂ ଅଟ୍ଠଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱାୱ ଅଞ୍ଞେହିପି ଯେହାକାରେହି ଯେହି ଅଟ୍ଠେହି ସୋ ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଖଣେ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ତତୋ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ତସ୍ସ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅମୋହୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ, ସୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଏକାଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଲୋଭାଦୋସା ତତୋ ଅଧିପତିଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯେ ତଯୋ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇଦଂ ୱିପାକହେତୂସୁଯେୱ ଲବ୍ଭତି, କୁସଲକିରିଯେସୁ ପନ ୱିପାକପଚ୍ଚଯତା ପରିହାଯତି। ଲୋଭଦୋସମୋହା ତେ ତଯୋ ୱିପାକଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ତଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନିସ୍ସଯୌପନିସ୍ସଯପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ସତ୍ତହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପନ ଅତୀତାନାଗତାନଂ ୱା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱେ ସତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯମତ୍ତଞ୍ଞେୱ ଉତ୍ତରି ଲବ୍ଭତି। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ୱୀମଂସା ଅମୋହସଦିସା। ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱୀରିଯଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯାନଞ୍ଚାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଚିତ୍ତଂ ତତୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ଆହାରପଚ୍ଚଯଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇମେସଂ ୱସେନ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯତୋ ଉତ୍ତରି ଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱୋ

ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତାୱ ଉପନିସ୍ସଯକମ୍ମଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅରିଯମଗ୍ଗଚେତନାଯେୱ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମପଚ୍ଚଯତଂ ଲଭତି, ନ ସେସଧମ୍ମା। ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ହେତୁଅଧିପତିଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯକମ୍ମୱିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯମ୍ପି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱତ୍ଥୁସହଜାତାଦୀନଂ ପନ ୱସେନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅଭାୱୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଛାଜାତଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯେ ଚ ଛ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ସତ୍ତରସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯମ୍ପି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋୱ ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସଯାଦୀନଂ ପନ ୱସେନେତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଆଭାୱୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିସଦିସୋ। ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୋ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରକମ୍ମଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଛହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅରିଯମଗ୍ଗଚେତନାଯେୱ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମପଚ୍ଚଯତଂ ଲଭତି, ନ ସେସଧମ୍ମା। ପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୋୱ। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିନିସ୍ସଯୌପନିସ୍ସଯୈନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଅଟ୍ଠହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯମ୍ପି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋୱ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତେ ପନେତ୍ଥ ନିସ୍ସଯୈନ୍ଦ୍ରିଯୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତା ନ ଲବ୍ଭତି। ଇତୋ ଉତ୍ତରିପି ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ତୀହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଆସେୱନପଚ୍ଚଯୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୌପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି।

କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଏକକ୍ଖଣିକୋ ତାୱ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ନୱହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ନାନାକ୍ଖଣିକୋ ଉପନିସ୍ସଯଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରନତ୍ଥିୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ୱିପାକପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ହେତୁଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯକମ୍ମଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଆହାରପଚ୍ଚଯେ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଆହାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ସେସା ତଯୋ ଆହାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତାୱ ଯଥାନୁରୂପଂ ଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯକମ୍ମୱିପାକୈନ୍ଦ୍ରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଏକାଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେ ରୂପିନୋ ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯା ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତାୱ ନିସ୍ସଯପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅରୂପିନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନିପି ଯଥାନୁରୂପଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତାନେୱ ହେତୁଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ତେରସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଝାନପଚ୍ଚଯୋ ଝାନପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଯଥାନୁରୂପଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକୈନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଯଥାନୁରୂପଂ ଝାନପଚ୍ଚଯେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଦସନ୍ନଂ ହେତୁଅଧିପତୀନଞ୍ଚାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ଦ୍ୱାଦସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଯଥାନୁରୂପଂ ହେତୁଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯକମ୍ମୱିପାକଆହାରୈନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ଅପରେହିପି ତେରସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଆସେୱନସମ୍ପଯୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତସଙ୍ଖାତେ ଛ

ପଚ୍ଚୟେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଯଥାନୁରୂପଂ ଅପରେହିପି ସତ୍ତରସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ରୂପସ୍ସ ଚ ଅରୂପସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚୟୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟତ୍ତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋୱ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତସଙ୍ଖାତେ ପଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଯଥାନୁରୂପଂ ଅପରେହି ଅଟ୍ଠାରସହାକାରେହି ଅନେକପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ନତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୱିଗତପଚ୍ଚୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟସଦିସା । ଅୱିଗତପଚ୍ଚୟୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟସଦିସୋୟେୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଏକପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅନେକପଚ୍ଚୟଭାୱତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ପଚ୍ଚୟସଭାଗତୋତି ଏତେସୁ ହି ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତା ସଭାଗା, ତଥା ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟାତି ଇମିନା ଉପାୟେନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟସଭାଗତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ପଚ୍ଚୟୱିସଭାଗତୋତି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ୱିସଭାଗୋ, ତଥା ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ, ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚୟେନ, ୱିଗତପଚ୍ଚୟୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେନାତି ଇମିନା ଉପାୟେନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟୱିସଭାଗତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଯୁଗଳକତୋତି ଏତେସୁ ଚ ଅତ୍ଥସରିକ୍ଖତାୟ, ସଦ୍ଦସରିକ୍ଖତାୟ, କାଲପଟିପକ୍ଖତାୟ, ହେତୁଫଲତାୟ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତାୟାତି ଇମେହି କାରଣେହି ଯୁଗଳକତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରା ହି ଅତ୍ଥସରିକ୍ଖତାୟ ଏକଂ ଯୁଗଳକଂ ନାମ; ନିସ୍ସୟୂପନିସ୍ସୟା ସଦ୍ଦସରିକ୍ଖତାୟ, ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତା କାଲପଟିପକ୍ଖତାୟ, କମ୍ମପଚ୍ଚୟୱିପାକପଚ୍ଚୟା ହେତୁଫଲତାୟ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିପକ୍ଖତାୟ ଏକଂ ଯୁଗଳକଂ ନାମ, ତଥା ଅତ୍ଥିନତ୍ଥିପଚ୍ଚୟା, ୱିଗତାୱିଗତପଚ୍ଚୟା ଚାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୁଗଳକତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ଜନକାଜନକତୋତି ଏତେସୁ ଚ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟପକତୂପନିସ୍ସୟାସେୱନପଚ୍ଚୟା ନାନାକ୍ଖଣିକୋ, କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ, ନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚୟାତି ଇମେ ପଚ୍ଚୟା ଜନକାୟେୱ, ନ ଅଜନକା। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ କେୱଲଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋୟେୱ, ନ ଜନକୋ। ସେସା ଜନକା ଚ ଅଜନକା ଚ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଜନକାଜନକତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକାସବ୍ବଟ୍ଠାନିକତୋତି ଏତେସୁ ଚ ସହଜାତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟା ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକା ନାମ, ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖତାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଠାନଭୂତା କାରଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେହି ୱିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଏକଧମ୍ମୋପି ନତ୍ଥୀତି।
ଆରମ୍ମଣଆରମ୍ମଣାଧିପତିଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରାନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟପକତୂପନିସ୍ସୟାସେୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚୟା ଅସବ୍ବଟ୍ଠାନିକା ନାମ। ନ ସବ୍ବେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଠାନଭୂତା, ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଞ୍ଞେୱ ପନ ଠାନଭୂତା କାରଣଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପଧମ୍ମାୟେୱ ହି ଏତେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ରୂପଧମ୍ମା। ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାପି ଅସବ୍ବଟ୍ଠାନିକା ଅରୂପରୂପାନଞ୍ଞେୱ ଯଥାକ୍କମେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତାୱସେସାପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ନ ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକା ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ରୂପଂ ରୂପସ୍ସାତିଆଦିୱିକପ୍ପତୋତି ଏତେସୁ ଚ ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ଏକପଚ୍ଚୟୋପି ଏକନ୍ତେନ ରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତେନ ପନ ରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। କତରୋ ପନେସୋତି? ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ହି ଏକନ୍ତେନ ରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏକନ୍ତେନ ରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପାରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମାତିପି ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତେନ ପନ ଅରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। କତରୋ ପନେସୋତି? ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଆସେୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ। ସୋ ହି ସବ୍ବୋପି ଏକନ୍ତେନ ଅରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏକନ୍ତେନ ଅରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱାପି ଏକନ୍ତେନ ରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମାତିପି ଅତ୍ଥି। କତରୋ ପନେସୋତି? ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ। ସୋ ହି ଏକନ୍ତେନ ଅରୂପଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି; ଏକନ୍ତେନ ପନ ଅରୂପଧମ୍ମୋୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପାରୂପାନଂ ପଚ୍ଚୟୋପି ଅତ୍ଥି। କତରୋ ପନେସୋତି? ହେତୁକମ୍ମୱିପାକଝାନମଗ୍ଗୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ସୋ ହି ସବ୍ବୋପି ଏକନ୍ତେନ ଅରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏକନ୍ତେନ ପନ ରୂପାରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମାତିପି ନତ୍ଥି, ଅରୂପସ୍ସେୱ ପନ ହୋତି। କତରୋ ପନେସୋତି? ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଚେୱ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ଚ। ଇଦଞ୍ହି ଦ୍ୱୟଂ ଏକନ୍ତେନ ରୂପାରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ଅରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏକନ୍ତେନ ରୂପାରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ପନ ରୂପାରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନାମାତିପି ଅତ୍ଥି। କତରୋ ପନେସୋତି? ଅଧିପତିସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ନୱୱିଧୋ। ସୋ ହି ସବ୍ବୋପି ଏକନ୍ତେନ ରୂପାରୂପମେୱ ହୁତ୍ୱା ରୂପାରୂପସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ରୂପଂ ରୂପସ୍ସାତିଆଦିୱିକପ୍ପତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ଭୱଭେଦତୋତି ଇମେସୁ ପନ ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ତାୱ ନ କୋଚି ପଚ୍ଚୟୋ ନ ଲବ୍ଭତି ନାମ। ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ପନ ତୟୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସା ଏକୱୀସତିମେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏକୱୋକାରଭୱେ

ସହଜାତଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତନିସ୍ସୟକମ୍ମିନ୍ଦ୍ରିୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ସତ୍ତେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ବାହିରେ ପନ ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧରୂପେ ସହଜାତଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ପଞ୍ଚେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଭୱଭେଦତୋପି ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛୟୋତି।

ପଚ୍ଚୟନିଦ୍ଦେସୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁଚ୍ଛାୱାରୋ

୧। ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ଅନୁଲୋମପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ତିକପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସମୋଧାନେ ପଟ୍ଠାନମହାପକରଣେ ଯେ ତିକାଦୟୋ ନିସ୍ସାୟ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଏତଂ ତିକପଟ୍ଠାନଂ, ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ଅନାମସିତ୍ୱା ଯେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ତେ ତିକାଦୟୋ ୱିଭତ୍ତା, ତେ ପଚ୍ଚଯେ ଏୱ ତାୱ ଇମିନା ମାତିକାନିକ୍ଖେପପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ୱାରେନ ଉଦ୍ଦେସତୋ ଚ ନିଦ୍ଦେସତୋ ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଯେ ତିକାଦୟୋ ନିସ୍ସାୟ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଏତଂ ତିକପଟ୍ଠାନଂ, ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ…ପେ… ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ତିକାଦୟୋ ଇମେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ଏକେକଂ ତିକଦୁକଂ ନିସ୍ସାୟ ସତ୍ତହି ମହାୱାରେହି ଦେସନା କତା। ତେସଂ ଇମାନି ନାମାନି – ପଟିଚ୍ଚୱାରୋ, ସହଜାତୱାରୋ, ପଚ୍ଚୟୱାରୋ, ନିସ୍ସୟୱାରୋ, ସଂସଟ୍ଠୱାରୋ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱାରୋ, ପଞ୍ହାୱାରୋତି।

ତତ୍ଥ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ପଟିଚ୍ଚାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ପଟିଚ୍ଚୱାରୋ ନାମ। କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସହଜାତୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ସହଜାତାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ସହଜାତୱାରୋ ନାମ। ସୋ ପୁରିମେନ ପଟିଚ୍ଚୱାରେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣୋ। ପଟିଚ୍ଚାଭିଧାନୱସେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ୱସେନ ପନ ପଠମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସହଜାତାଭିଧାନୱସେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ୱସେନ ଦୁତିୟୋ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଚେତେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମୱସେନ ପଚ୍ଚୟା ଚେୱ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ଚ ଖୋ ସହଜାତାୱ, ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୟା କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚୟାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ପନ ପଚ୍ଚୟୱାରୋ ନାମ। ସୋପି ପୁରିମୱାରଦ୍ୱୟଂ ୱିୟ ରୂପାରୂପଧମ୍ମୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଚ୍ଚୟୋ ପନେତ୍ଥ ପୁରେଜାତୋପି ଲବ୍ଭତି। ଅୟମସ୍ସ ପୁରିମୱାରଦ୍ୱୟତୋ ୱିସେସୋ। ତଦନନ୍ତରୋ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାୟ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ନିସ୍ସୟାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ନିସ୍ସୟୱାରୋ ନାମ। ସୋ ପୁରିମେନ ପଚ୍ଚୟୱାରେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣୋ। ପଚ୍ଚୟାଭିଧାନୱସେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ୱସେନ ପନ ପଠମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନିସ୍ସୟାଭିଧାନୱସେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ୱସେନ ଦୁତିୟୋ। ତତୋ ପରଂ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସଂସଟ୍ଠୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ସଂସଟ୍ଠାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ସଂସଟ୍ଠୱାରୋ ନାମ। ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାଭିଧାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୱାରୋ ନାମ। ସୋ ପୁରିମେନ ସଂସଟ୍ଠୱାରେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣୋ। ସଂସଟ୍ଠାଭିଧାନୱସେନ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ୱସେନ ପନ ପଠମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତାଭିଧାନୱସେନ ଦୁତିୟୋ। ଦ୍ୱୀସୁପି ଚେତେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମୱସେନେୱ ପଚ୍ଚୟା ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତମୱାରେ ପନ ଯସ୍ମା ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ତେ ତେ ପଞ୍ହେ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ପୁନ ''କୁସଲା ହେତୂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ସବ୍ବେପି ତେ ପଞ୍ହା ନିଜ୍ଜଟା ନିଗ୍ଗୁମ୍ବା ଚ କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତା, ତସ୍ମା ସୋ ୱାରୋ ପଞ୍ହାନଂ ସାଧୁକଂ ୱିଭତ୍ତତ୍ତା ପଞ୍ହାୱାରୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମୱସେନେୱ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟାପି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଯୋ ତାୱ ଏସ ସବ୍ବପଠମୋ ପଟିଚ୍ଚୱାରୋ ନାମ, ସୋ ଉଦ୍ଦେସତୋ ନିଦ୍ଦେସତୋ ଚ ଦୁୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ ପଠମୋ, ପୁଚ୍ଛାୱାରୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ସୋ ହି କୁସଲାଦୟୋ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲାଦୀନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ ୱସେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଉଦ୍ଦେସୱାରୋ, କୁସଲାଦୟୋ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦିୱସେନ କୁସଲାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ପୁଚ୍ଛାୱାରୋ, କୁସଲାଦୟୋ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦିୱସେନ କୁସଲାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ପଞ୍ଞାପିତତ୍ତା ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରୋତିପି ୱୁତ୍ତୋ।

୨୫-୩୪। ତତ୍ଥ ସିୟା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ପରିକପ୍ପପୁଚ୍ଛା। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା, କିଂ ସୋ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସିୟାତି ଅଥ ୱା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଯୋ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ସୋ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ସିୟାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ପଟୀତି ସଦିସତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି। ସଦିସପୁଗ୍ଗଲୋ ହି ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ, ସଦିସଭାଗୋ ଚ ପଟିଭାଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଚ୍ଚାତି ଗମନୁସ୍ସୁକ୍କୱଚନମେତଂ। ଉଭୟଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚାତି ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା ସହୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ସଦିସଭାୱେନ ପତ୍ୱା, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋତି ଏୱଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ପୁଚ୍ଛତି। ଅଥ ୱା ପଟିଚ୍ଚାତି ପଚ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା। ତଂ ପନ ପଚ୍ଚୟକରଣଂ ପୁରେଜାତେପି ପଚ୍ଚୟେ ଲବ୍ଭତି ସହଜାତେପି। ଇଧ ସହଜାତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସିୟା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ

ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନୟୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସହଜାତଓ୍ୱସେନ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ନତ୍ଥି, ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପୁଚ୍ଛାଓ୍ୱାରେ ଯମ୍ପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିୟମାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ଲବ୍ଭତି, ଯମ୍ପି ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପୁଚ୍ଛାଓ୍ୱସେନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ପରତୋ ପନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଯଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ପହାୟ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତଦେଓ୍ୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ।

ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାନଂ ଅତ୍ଥଞ୍ଚେଓ୍ୱ ପୁଚ୍ଛାଗତିଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଇଦାନି ଗଣନଓ୍ୱସେନ ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଏତ୍ଥ ହି ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚା''ତି କୁସଲପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତନ୍ତା ତିସ୍ସୋ ପୁଚ୍ଛା, ପୁନ ତଦେଓ୍ୱାଦିଂ କତ୍ୱା କୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିଓ୍ୱସେନ ଦୁକପ୍ପଭେଦନ୍ତା ତିସ୍ସୋ, ପୁନ ତଦେଓ୍ୱାଦିଂ କତ୍ୱା ତିକନ୍ତା ଚ ଏକା, ଏଓ୍ୱଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତି କୁସଲାଦିକା ସତ୍ତ ପୁଚ୍ଛା, ତଥା ଅକୁସଲାଦିକା, ତଥା ଅବ୍ୟାକତାଦିକା, ତଥା କୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକା, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକା, କୁସଲାକୁସଲାଦିକା, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତାଦିକାତି ସବ୍ବାପି ସତ୍ତନ୍ନଂ ସତ୍ତକାନଂ ୱସେନ କୁସଲତ୍ତିକଂ ନିସ୍ସାୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ ପୁଚ୍ଛା।

ତତ୍ଥ ଏକମୂଲକାଓ୍ୱସାନା ନଓ୍ୱ, ଏକମୂଲଦୁକାଓ୍ୱସାନା ନଓ୍ୱ, ଏକମୂଲତିକାଓ୍ୱସାନା ତିସ୍ସୋ, ଦୁକମୂଲଏକାଓ୍ୱସାନା ନଓ୍ୱ, ଦୁକମୂଲଦୁକାଓ୍ୱସାନା ନଓ୍ୱ, ଦୁକମୂଲତିକାଓ୍ୱସାନା ତିସ୍ସୋ, ତିକମୂଲଏକାଓ୍ୱସାନା ତିସ୍ସୋ, ତିକମୂଲଦୁକାଓ୍ୱସାନା ତିସ୍ସୋ, ତିକମୂଲତିକାଓ୍ୱସାନା ଏକାତି ଏଓ୍ୱମେତା ମୂଲଓ୍ୱସେନାପି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାଦୀସୁପି ତଥେଓ୍ୱାତି ସବ୍ବେସୁପି ଚତୁଓ୍ୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ –

ସହସ୍ସମେକଞ୍ଚ ସତଂ, ଛସତ୍ତତି ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ହୋନ୍ତି, ନୟମ୍ହି ଏକମୂଲକେ।

୩୫-୩୬। ତତୋ ପରଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାତି ଦୁମୂଲକନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ହେତାରମ୍ମଣଦୁକୋ…ପେ… ହେତୁଅୱିଗତଦୁକୋତି ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ତେଓ୍ୱୀସତି ଦୁକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ୱିୟ ହେତାରମ୍ମଣଦୁକେପି ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ ପୁଚ୍ଛା, ତାସୁ ପାଠଇୟଂ ଦ୍ୱେଯେଓ୍ୱ ଦସ୍ସିତା। ଯଥା ଚ ହେତାରମ୍ମଣଦୁକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ ତଥା ହେତାଧିପତିଦୁକାଦୀସୁପି। ତତ୍ଥ ପଠମପୁଚ୍ଛାଓ୍ୱସେନ ହେତାଧିପତିଦୁକୋ, ହେତାନନ୍ତରଦୁକୋ, ହେତୁସମନନ୍ତରଦୁକୋତି ପଟିପାଟିୟା ତୟୋ ଦୁକେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିୟୋସାନେ ହେତୁଅୱିଗତଦୁକୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସେସଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୋ ପନେତ୍ଥ ଏଓ୍ୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସହସ୍ସମେକଞ୍ଚ ସତଂ, ସତ୍ତଓ୍ୱୀସତିମେଓ୍ୱ ଚ;

ଦୁକେସୁ ତେଓ୍ୱୀସତିୟା, ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି ଦୁମୂଲକେ।

୩୭। ତତୋ ପରଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟାତି ତିମୂଲକନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ହେତାରମ୍ମଣଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟାଦୀସୁ ବାଓ୍ୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାଓ୍ୱସେନ ବାଓ୍ୱୀସତି ତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପଠମପୁଚ୍ଛାଓ୍ୱସେନ ପଠମତ୍ତିକଞ୍ଚ ଦୁତିୟତ୍ତିକଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପରିୟୋସାନତିକୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସେସଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ଦୁକେସୁ, ଏଓ୍ୱଂ ତିକେସୁପି ଏକମେକସ୍ମିଂ ତିକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବେସୁପି ବାଓ୍ୱୀସତିୟା ତିକେସୁ –

ସହସ୍ସମେକଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିମେଓ୍ୱ ଚ;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନୟମ୍ହି ତିକମୂଲକେ।

୩୮। ତତୋ ପରଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟାତି ଚତୁମୂଲକନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ପଠମତ୍ତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟାଦୀସୁ ଏକଓ୍ୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାଓ୍ୱସେନ ଏକଓ୍ୱୀସତି ଚତୁକ୍କା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଦ୍ୱେ ଚତୁକ୍କେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସେସଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ଇଧାପି ଏକମେକସ୍ମିଂ ଚତୁକ୍କେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବେସୁପି ଏକଓ୍ୱୀସତିୟା ଚତୁକ୍କେସୁ –

ସହସ୍ସମେକଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଏକୂନତିଂସ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନୟମ୍ହି ଚତୁମୂଲକେ।

ତତୋ ପରଂ ପଞ୍ଚମୂଲକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ସଙ୍ଖମୂଲକା ଦେସନା କତା, ତଂ ସଙ୍ଖଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ ''ଏକମୂଲକଂ, ଦ୍ୱିମୂଲକଂ, ତିମୂଲକଂ, ଚତୁମୂଲକଂ, ପଞ୍ଚମୂଲକଂ, ସଙ୍ଖମୂଲକଂ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନ୍ତେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବ''ନ୍ତି ନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ଥ ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ପଞ୍ଚମୂଲକେ ପନ ପଠମଚତୁକ୍କେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ସମୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ସମୱୀସତି ପଞ୍ଚକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ନୱ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଅସୀତି ଚ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ପଞ୍ଚମୂଲକେ।

ଛମୂଲକେ ପଠମପଞ୍ଚକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଏକୂନୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଏକୂନୱୀସତି ଛକ୍କା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ନୱ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଏକତିଂସ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ଛକ୍କମୂଲକେ।

ସତ୍ତମୂଲକେ ପଠମଛକ୍କେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଅଟ୍ଠାରସ ସତ୍ତକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ଅଟ୍ଠ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଦ୍ୱାସୀତି ଚ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ସତ୍ତମୂଲକେ।

ଅଟ୍ଠମୂଲକେ ପଠମସତ୍ତକେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ସତ୍ତରସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ସତ୍ତରସ ଅଟ୍ଠକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ଅଟ୍ଠ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ତେତ୍ତିଂସା ଚ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ଅଟ୍ଠମୂଲକେ।

ନୱମୂଲକେ ପଠମଅଟ୍ଠକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ସୋଳସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ସୋଳସ ନୱକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ସତ୍ତ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଚତୁରାସୀତି ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ନୱମୂଲକେ।

ଦସମୂଲକେ ପଠମନୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ପନ୍ନରସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ପନ୍ନରସ ଦସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ସତ୍ତ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ପଞ୍ଚତିଂସ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯମ୍ହି ଦସମୂଲକେ।

ଏକାଦସମୂଲକେ ପଠମଦସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଚୁଦ୍ଦସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଚୁଦ୍ଦସ ଏକାଦସକା ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଛ ସତାନି ଚ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଛଢଆସୀତି ତତୋପରା;

ନଯମ୍ହି ପୁଚ୍ଛା ଗଣିତା, ଏକାଦସକମୂଲକେ।

ଦ୍ୱାଦସମୂଲକେ ପଠମଏକାଦସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆସେୱନପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ତେରସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ତେରସ ଦ୍ୱାଦସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଛ ସତାନି ଚ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ସତ୍ତତିଂସ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ଦ୍ୱାଦସମୂଲକେ।

ତେରସମୂଲକେ ପଠମଦ୍ୱାଦସକେନ ସଦ୍ଧିଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଦ୍ୱାଦସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଦ୍ୱାଦସ ତେରସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ପଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଅଟ୍ଠାସୀତି ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ତେରସମୂଲକେ।

ଚୁଦ୍ଦସମୂଲକେ ପଠମତେରସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିପାକପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଏକାଦସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଏକାଦସ ଚୁଦ୍ଦସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ପଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାନଂ, ତିଂସ ଚାଥ ନୱାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ଚୁଦ୍ଦସମୂଲକେ।

ପନ୍ନରସମୂଲକେ ପଠମଚୁଦ୍ଦସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଦସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଦସ ପନ୍ନରସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ଚତ୍ତାରି ପୁଚ୍ଛାନଂ, ନୱୁତି ଚ ତତୋପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ପନ୍ନରସମୂଲକେ।

ସୋଳସମୂଲକେ ପଠମପନ୍ନରସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ନୱସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ନୱ ସୋଳସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତା-ଲୀସେକା ଚେୱ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ସୋଳସମୂଲକେ।

ସତ୍ତରସମୂଲକେ ପଠମସୋଳସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଝାନପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଅଟ୍ଠ ସତ୍ତରସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ତୀଣି ପୁଚ୍ଛାନଂ, ନୱୁତି ଦ୍ୱେ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ସତ୍ତରସମୂଲକେ।

ଅଟ୍ଠାରସମୂଲକେ ପଠମସତ୍ତରସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ସତ୍ତସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ସତ୍ତ ଅଟ୍ଠାରସକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତାନି ତୀଣି ପୁଚ୍ଛାନଂ, ତେଚତ୍ତାରୀସମେୱ ଚ;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ଅଟ୍ଠାରସମୂଲକେ।

ଏକୂନୱୀସତିମୂଲକେ ପଠମଅଟ୍ଠାରସକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଛସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଛ ଏକୂନୱୀସତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଦ୍ୱେ ସତା ନୱୁତି ଚେୱ, ଚତସ୍ସୋ ଚ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ଏକୂନୱୀସତିକେ।

ୱୀସତିମୂଲକେ ପଠମଏକୂନୱୀସତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ପଞ୍ଚୱୀସତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଦ୍ୱେ ସତା ହୋନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାନଂ, ଚତ୍ତାଲୀସା ଚ ପଞ୍ଚ ଚ;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ୱୀସତିମୂଲକେ।

ଏକୱୀସତିମୂଲକେ ପଠମୱୀସତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଏକୱୀସତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ସତଂ ଛନୱୁତି ଚେୱ, ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା;

ଗଣିତା ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞୂହି, ଏକୱୀସତିକେ ନଯେ।

ଦ୍ୱାୱୀସତିମୂଲକେ ପଠମଏକୱୀସତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ତୀସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ତଯୋ ଦ୍ୱାୱୀସତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଂ ସତଂ, ସତ୍ତ ଚେୱ ପୁନାପରା;

ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ହୋନ୍ତି, ନଯେ ଦ୍ୱାୱୀସତିମୂଲକେ।

ତେୱୀସତିମୂଲକେ ପଠମଦ୍ୱାୱୀସତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱୀସୁ ୱିଗତାୱିଗତପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକମେକସ୍ସ ଯୋଜନାୱସେନ ଦ୍ୱେ ତେୱୀସତିକା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା –

ଅଟ୍ଠନୱୁତିମେୱେଧ, ପୁଚ୍ଛା ଗଣନତୋ ମତା;

ନଯମ୍ହି ତେୱୀସତିମେ, ତେୱୀସତିକମୂଲକେ।

ଚତୁୱୀସତିମୂଲକୋ ପନ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯାନଂ ସମୋଧାନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେନେୱ ସବ୍ବମୂଲକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଏକୂନପଞ୍ଞାସମେୱ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତୀତି ସବ୍ବାପେତା ହେତୁପଚ୍ଚଯପଦମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଏକମୂଲକାଦୀନଂ ସବ୍ବମୂଲକପରିଯୋସାନାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତାରା ଦେୱପରିସତି ୱିତ୍ଥାରତୋ

ୱିଭତ୍ତା ପୁଚ୍ଛା ଇଧ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସିତା।

ତାସଂ ପନ ସବ୍ବାସମ୍ପି ଅଯଂ ଗଣନପିଣ୍ଡୋ – ଏକମୂଲକନଯସ୍ମିଞ୍ହି ଏକାଦସ ସତାନି ଛସତ୍ତତି ଚ ପୁଚ୍ଛା ଆଗତା। ହେତୁପଚ୍ଚଯନଯେ ତେନେୱ ମୂଲକେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯମୂଲକେ ଗହେତବ୍ବା, ସେସା ସେସପଚ୍ଚଯମୂଲକେସୁ ପକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ଦୁମୂଲକେ ସତ୍ତୱୀସାନି ଏକାଦସ ସତାନି, ତିମୂଲକେ ସହସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠସତ୍ତତି ଚ, ଚତୁମୂଲକେ ସହସ୍ସଂ ଏକୂନତିଂସଞ୍ଚ, ପଞ୍ଚମୂଲକେ ଅସୀତାଧିକାନି ନୱ ସତାନି, ଛମୂଲକେ ଏକତିଂସାନି ନୱ ସତାନି, ସତ୍ତମୂଲକେ ଦ୍ୱାସୀତାନି ଅଟ୍ଠ ସତାନି, ଅଟ୍ଠମୂଲକେ ତେତ୍ତିଂସାନି ଅଟ୍ଠ ସତାନି, ନୱମୂଲକେ ଚତୁରାସୀତାନି ସତ୍ତ ସତାନି, ଦସମୂଲକେ ପଞ୍ଚତିଂସାନି ସତ୍ତ ସତାନି, ଏକାଦସମୂଲକେ ଛାସୀତାନି ଛ ସତାନି, ଦ୍ୱାଦସମୂଲକେ ସତ୍ତତିଂସାନି ଛ ସତାନି, ତେରସମୂଲକେ ଅଟ୍ଠାସୀତାନି ପଞ୍ଚ ସତାନି, ଚୁଦ୍ଦସମୂଲକେ ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସାନି ପଞ୍ଚ ସତାନି, ପନ୍ନରସମୂଲକେ ନୱୁତାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି, ସୋଳସମୂଲକେ ଏକଚତ୍ତାଲୀସାନି ଚତ୍ତାରି ସତ୍ତାନି, ସତ୍ତରସମୂଲକେ ଦ୍ୱାନୱୁତାନି ତୀଣି ସତାନି, ଅଟ୍ଠାରସମୂଲକେ ତେଚତ୍ତାଲୀସାନି ତୀଣି ସତାନି, ଏକୂନୱୀସତିମୂଲକେ ଚତୁନୱୁତାନି ଦ୍ୱେ ସତାନି, ୱୀସତିମୂଲକେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସାନି ଦ୍ୱେ ସତାନି, ଏକୱୀସତିମୂଲକେ ଛନୱୁତିସତଂ, ଦ୍ୱାୱୀସତିମୂଲକେ ସତ୍ତଚତ୍ତାଲୀସସତଂ, ତେୱୀସତିମୂଲକେ ଅଟ୍ଠନୱୁତି, ସବ୍ବମୂଲକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସାତି ଏୱଂ ହେତୁପଦଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତେସୁ ଏକମୂଲକାଦୀସୁ –

ଚୁଦ୍ଦସେୱ ସହସ୍ସାନି, ପୁନ ସତ୍ତ ସତାନି ଚ;

ପୁଚ୍ଛା ହେତୁପଦସ୍ସେୱ, ଏକମୂଲାଦିଭେଦତୋତି।

୩୯-୪୦। ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଏକମୂଲକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସବ୍ବମୂଲକନଯା ପୁଚ୍ଛାଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ସିଯା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ତାୱତା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ହେତୁପଚ୍ଚଯପରିଯୋସାନୋ ଏକମୂଲକନଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତତୋ ପରଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯାତି ଦୁକମୂଲକଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଇମଂ ପଠମଦୁକଞ୍ଚେୱ ଆରମ୍ମଣାୱିଗତଦୁକଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସେସଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ଅଯଂ ଓସାନଦୁକୋପି ନ ଦସ୍ସିତୋ। ସଚେ ପନ କତ୍ଥଚି ୱାଚନାମଗ୍ଗେ ସନ୍ଦିସ୍ସତି, ସ୍ୱେୱ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତତୋ ପରଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୱସେନ ତିକମୂଲକାଦଯୋ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଏକକାଦଯୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା, ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା, ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା, ସହଜାତପଚ୍ଚଯା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଏକମୂଲକୱସେନ ୱା ସବ୍ବମୂଲକୱସେନ ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୧। ତତୋ ପରଂ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଦୁମୂଲକମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ – ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଗତହେତୁଦୁକୋ, ଅୱିଗତାରମ୍ମଣଦୁକୋ, ଅୱିଗତାଧିପତିଦୁକୋତି ପଟିପାଟିଯା ତଯୋ ଦୁକେ ୱତ୍ୱା ପରିଯୋସାନେ ଚ ଅୱିଗତୱିଗତଦୁକୋ ଏକୋ ଦୁକୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତତୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ତିମୂଲକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା''ତି ଏୱଂ ପଟିପାଟିଯା ତଯୋ ତିକେ ୱତ୍ୱା ''ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ୱିଗତପଚ୍ଚଯା''ତି ପରିଯୋସାନତ୍ତିକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତତୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ଚତୁମୂଲକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯା''ତି ଦ୍ୱେ ଚତୁକ୍କେ ୱତ୍ୱା ''ୱିଗତପଚ୍ଚଯା''ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଠପିତଂ, ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ସଙ୍ଖିତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକଂ, ଦୁମୂଲକଂ, ତିମୂଲକଂ, ସବ୍ବମୂଲକଂ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯଥା ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ହେତୁଆଦିପଦୱସେନ ଏକମୂଲକେ ଏକାଦସ ପୁଚ୍ଛାସତାନି ଛସତ୍ତତି ଚ ପୁଚ୍ଛା…ପେ… ସବ୍ବମୂଲକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ଏକମେକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣାଦିପଦୱସେନ ଏକମେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକେ ଏକାଦସ ପୁଚ୍ଛାସତାନି ଛସତ୍ତତି ଚ ପୁଚ୍ଛା…ପେ… ସବ୍ବମୂଲକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସାତି ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକାଦିଭେଦେ ସତ୍ତସତାଧିକାନି ଚୁଦ୍ଦସ ପୁଚ୍ଛା ସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି। ତାସଂ ସବ୍ବେସୁପି ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅଯଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ –

ଦ୍ୱାପଞ୍ଞାସସହସ୍ସାନ-ଟ୍ଠସତାନି ତୀଣି ସତସହସ୍ସାନି;

କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା, ଅନୁଲୋମନଯମ୍ହି ସୁୱିଭତ୍ତା।

ଯଥା ଚ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ, ଏୱଂ ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀନମ୍ପୀତି ସବ୍ବେସୁପି ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ –

ଏକସଟ୍ଠିସହସ୍ସାନି, ଛ ସତାନି ସତ୍ତସତ୍ତତି;

ସତସହସ୍ସାନି ପୁଚ୍ଛାନଂ, ତିକଭେଦେ ପଭେଦତୋ।

ସଙ୍ଖିତ୍ତା ୱାଚନାମଗ୍ଗୋ।

ଦୁକେସୁ ପନ ‘‘ସିଯା ହେତୁଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏୱଂ ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚ, ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ନହେତୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚ, ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ, ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନହେତୁ, ହେତୁଞ୍ଚ ନହେତୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ଚ ନହେତୁ ଚାତି ଏକମେକସ୍ମିଂ ଦୁକେ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ଏକମେକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯେ ନୱ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତାସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଏକମୂଲକେ ଦ୍ୱେସତାନି ସୋଳସ ଚ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତାସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯସ୍ସେୱ ଅଞ୍ଞେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସା ନୱ ପୁଚ୍ଛା ଗହେତବ୍ବା, ସେସା ଅଟ୍ଠ ୱାରେନ ଗହିତା।

ତାସଂ ଦୁକମୂଲକାଦୀସୁ ତେୱୀସତିଯା ୱାରେସୁ ଏକେକଂ ନୱକଂ ଅପନେତ୍ୱା ଯାୱ ସବ୍ବମୂଲକା ଅଯଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ – ଦୁକମୂଲକେ ତାୱ ଏକମୂଲକେ ଦସ୍ସିତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୋଳସାଧିକେସୁ ପୁଚ୍ଛାସତେସୁ ନୱ ଅପନେତ୍ୱା ଦ୍ୱେସତାନି ସତ୍ତ ଚ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି, ତତୋ ନୱ ଅପନେତ୍ୱା ତିମୂଲକେ ଅଟ୍ଠନୱୁତିସତଂ। ଏୱଂ ପୁରିମପୁରିମତୋ ନୱ ନୱ ଅପନେତ୍ୱା ଚତୁମୂଲକେ ଏକୂନନୱୁତିସତଂ, ପଞ୍ଚମୂଲକେ ଅସୀତିସତଂ, ଛମୂଲକେ ଏକସତ୍ତତିସତଂ, ସତ୍ତମୂଲକେ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିସତଂ, ଅଟ୍ଠମୂଲକେ ତେପଣ୍ଣାସସତଂ, ନୱମୂଲକେ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସତଂ, ଦସମୂଲକେ ପଞ୍ଚତିଂସସତଂ, ଏକାଦସମୂଲକେ ଛବ୍ବୀସସତଂ, ଦ୍ୱାଦସମୂଲକେ ସତ୍ତରସାଧିକସତଂ, ତେରସମୂଲକେ ଅଟ୍ଠାଧିକସତଂ, ଚୁଦ୍ଦସମୂଲକେ ନୱନୱୁତି, ପନ୍ନରସମୂଲକେ ନୱୁତି, ସୋଳସମୂଲକେ ଏକାସୀତି, ସତ୍ତରସମୂଲକେ ଦ୍ୱାସତ୍ତତି, ଅଟ୍ଠାରସମୂଲକେ ତେସଟ୍ଠି, ଏକୂନୱୀସତିମୂଲକେ ଚତୁପଞ୍ଞାସଂ, ୱୀସତିମୂଲକେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସଂ, ଏକୱୀସତିମୂଲକେ ଛତ୍ତିଂସଂ, ଦ୍ୱାୱୀସତିମୂଲକେ ସତ୍ତୱୀସ, ତେୱୀସତିମୂଲକେ ଅଟ୍ଠାରସ, ସବ୍ବମୂଲକେ ନୱାତି। ଯଥା ପନେତାନି ହେତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏକମୂଲକେ ସୋଳସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାସତାନି…ପେ… ସବ୍ବମୂଲକେ ନୱ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ଏକମେକଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣାଦିପଦୱସେନ ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକେ ସୋଳସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛାସତାନି…ପେ… ସବ୍ବମୂଲକେ ନୱାତି ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକାଦିଭେଦେ ଦ୍ୱେ ପୁଚ୍ଛା ସହସ୍ସାନି ସତ୍ତସତାନି ଚ ପୁଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତାସଂ ସବ୍ବେସୁପି ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅଯଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ –

ଚତୁସଟ୍ଠିସହସ୍ସାନି, ପୁନ ଅଟ୍ଠସତାନି ଚ;

ପୁଚ୍ଛା ହେତୁଦୁକସ୍ସେୱ, ଅନୁଲୋମନଯେ ମତା।

ଯଥା ଚ ହେତୁଦୁକସ୍ସ, ଏୱଂ ସହେତୁକଦୁକାଦୀନମ୍ପୀତି ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଦୁକସତେ –

ସଟ୍ଠି ସତସହସ୍ସାନି, ଚତ୍ତାରି ଚ ତତୋପରଂ;

ଅସୀତି ଚ ସହସ୍ସାନି, ପୁଚ୍ଛା ଦୁକସତେ ୱିଦୂ।

ଅଯଂ ତାୱ ସୁଦ୍ଧିକେ ତିକପଟ୍ଠାନେ ଚେୱ ଦୁକପଟ୍ଠାନେ ଚ ପୁଚ୍ଛାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ।

ଯଂ ପନ ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ, ତତ୍ଥ ‘‘ସିଯା ହେତୁଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ଏକେକଂ ତିକଂ ଦୁକାନଂ ସତେନ ସତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବେସଂ ଏକମୂଲକାଦୀନଂ ୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯମ୍ପି ତତୋ ପରଂ ଦୁକସତଂ ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ, ତତ୍ଥାପି ‘‘ସିଯା କୁସଲଂ ହେତୁଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ହେତୁଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏୱଂ ଦୁକସତେ ଏକେକଂ ଦୁକଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନଂ

ପୁଚ୍ଛାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସଙ୍ଖେପଂ ଏକମୂଲକାଦୀନଂ ୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯମ୍ପି ତତୋ ପରଂ ତିକେ ତିକେସ୍ୱେୟେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ, ତତ୍ଥାପି ''ସିୟା କୁସଲଂ ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା''ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିୟା ତିକେସୁ ଏକେକଂ ତିକଂ ସେସେହି ଏକୱୀସତିୟା ତିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସଙ୍ଖେପଂ ଏକମୂଲକାଦୀନଂ ୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯମ୍ପି ତତୋ ପରଂ ଦୁକେ ଦୁକେସ୍ୱେୟେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ, ତତ୍ଥାପି ''ସିୟା ହେତୁଂ ସହେତୁକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ ସହେତୁକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା''ତି ଏୱଂ ଦୁକସତେ ଏକେକଂ ଦୁକଂ ସେସେହି ନୱନୱୁତିୟା ଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାନଂ ପୁଚ୍ଛାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ସଙ୍ଖେପଂ ଏକମୂଲକାଦୀନଂ ୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥାଗତେନ ହି ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ଦେୱପରିସାୟ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ପନ ତେନ ''ଅଜ୍ଜ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଦେସିତ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ନୟଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ଦେସନା ଅକ୍ଖାତା। ଥେରେନାପି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱାୱ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋ ପଠ୍ଠପିତୋ, ସୋ ଥେରେନ ପଠ୍ଠପିତନୟେନେୱ ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପିତୋ।

ତଂ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖେପନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରନ୍ତି ଅୟଂ ଗାଥା ଠପିତା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରନ୍ତି ପୱରଂ ତିକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଦୁକୁତ୍ତମନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଦୁକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱାତି ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ତିକଦୁକଞ୍ଚାତି ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ତିକତିକଞ୍ଚେୱାତି ତିକତିକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଦୁକଦୁକଞ୍ଚାତି ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ। ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏତେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଗମ୍ଭୀରା ଛ ନୟା ଅନୁଲୋମମ୍ହି ୱେଦିତବ୍ବାତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଅନୁଲୋମାନି – ଧମ୍ମାନୁଲୋମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମାନୁଲୋମଂ ନାମ। ''ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା''ତି ଏୱଂ ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟାନଂ ଅନୁଲୋମଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ…ପେ… ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅୟଂ ଗାଥା ଧମ୍ମାନୁଲୋମଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଅୟଂ ଗାଥା ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ''ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଗାଥାୟ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ଛ ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନୋକାସେ ''ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମେ ଏତେ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ''ଛ ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସୁ ଅନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତ୍ତିକମତ୍ତସ୍ସେୱ ୱସେନ ଅୟଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାପଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସେସୁ ପନ ତିକେସୁ ସେସପଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଏକାପି ପୁଚ୍ଛା ନ ଦସ୍ସିତା। ତତୋ ପରେସୁ ପନ ସହଜାତୱାରାଦୀସୁ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସାପି ୱସେନ ପୁଚ୍ଛଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧମାନକୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ''ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ୱଚନତୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମେ ଛପି ଏତେ ପଟ୍ଠାନନୟା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ପଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତାନଞ୍ହି ଆଚରିୟାନଂ ଭାରୋ ଏସୋତି।

୨। ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚନୀୟୱଣ୍ଣନା

୪୨-୪୪। ଇଦାନି ପଚ୍ଚନୀୟଂ ହୋତି। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସିୟା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ନ ହେତୁପଚ୍ଚୟାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପୁଚ୍ଛାହି ସମପ୍ପମାଣୋୱ ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନେୱେତ୍ଥ ''ୟଥା ଅନୁଲୋମେ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ୱିତ୍ଥାରିତୋ, ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀୟେପି ନହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପରିୟୋସାନେ ''ୟଥା ଅନୁଲୋମେ ଏକେକସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଏକମୂଲକଂ, ଦୁମୂଲକଂ, ତିମୂଲକଂ, ଚତୁମୂଲକଂ ୟାୱ ତେୱୀସତିମୂଲକଂ, ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀୟେପି ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେୱୀସତିମୂଲକନ୍ତି ଇଦଞ୍ଚେତ୍ଥ ଦୁମୂଲକଂୟେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିୟୋସାନେ ପନ ସବ୍ବମୂଲକଂ ଚତୁୱୀସତିମୂଲକମ୍ପି ହୋତିୟେୱ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖିତ୍ତମେୱାତି।

ତିକଞ୍ଚପଟ୍ଠାନୱରଂ…ପେ… ଛ ପଚ୍ଚନୀୟମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏତ୍ଥାପି ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚନୀୟାନି – ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀୟଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚନୀୟଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ''ନ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ପଚ୍ଚନୀୟଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀୟଂ ନାମ। ''ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା''ତି ଏୱଂ ଚତୁୱୀସତିୟା ପଚ୍ଚୟାନଂ ପଚ୍ଚନୀୟଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚନୀୟଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ…ପେ… ଛ ପଚ୍ଚନୀୟମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅୟଂ ଗାଥା ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଅୟଂ ଗାଥା ଧମ୍ମାନୁଲୋମେୟେୱ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚନୀୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ''ଛ ପଚ୍ଚନୀୟମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଗାଥାୟ

ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀୟେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନୋକାସେ ନ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀୟେ ଏତେ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେଯେୱ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତେସୁ ଅନୁଲୋମତିକପଟ୍ଠାନେଯେୱ କୁସଲତ୍ତିକମତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାପଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସେସୁ ପନ ତିକେସୁ ସେସପଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଏକାପି ପୁଚ୍ଛା ନ ଦସ୍ସିତା। ତତୋ ପରେସୁ ପନ ସହଜାତୱାରାଦୀସୁ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସାପି ୱସେନ ପୁଚ୍ଛଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ''ଛ ପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ୱଚନତୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀୟେ ଛପି ଏତେ ପଟ୍ଠାନନଯା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ପଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତାନଞ୍ହି ଆଚରିଯାନଂ ଭାରୋ ଏସୋତି।

୩। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା

୪୫-୪୮। ଇଦାନି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ହୋତି। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସିଯା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ''ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା...ପେ... ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା''ତି ହେତୁପଦସ୍ସ ସେସେସୁ ତେୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକେକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନାୱସେନ ହେତୁପଦାଦିକେ ଏକମୂଲକେ ତେୱୀସତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯାନି। ତେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତୱୀସାଧିକାନି ଏକାଦସ ପୁଚ୍ଛାସତାନି ହୋନ୍ତି। ଦୁମୂଲକେ ପନ ହେତାରମ୍ମଣପଦାନଂ ସେସେସୁ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକେକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନାୱସେନ ଦ୍ୱାୱୀସତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯାନୀତି ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ୱୁତ୍ତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଏକେକଂ ପଦଂ ପରିହାପେତ୍ୱା ଅୱସେସାନଂ ୱସେନ ପୁଚ୍ଛାଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଚେତ୍ଥ ଯା ପୁଚ୍ଛା ପାଳିଯଂ ଆଗତା, ଯା ଚ ନ ଆଗତା, ତା ସବ୍ବା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ...ପେ... ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏତ୍ଥ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦ୍ୱେ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯାନି – ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ନାମ। ''ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା''ତି ଏୱଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଲବ୍ଭମାନପଦାନଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ...ପେ... ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅଯଂ ଗାଥା ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଅଯଂ ଗାଥା ଧମ୍ମାନୁଲୋମେଯେୱ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ''ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ଅଟ୍ଠକଥାଗାଥାଯ ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନୋକାସେ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ଏତେ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେଯେୱ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତେସୁ ଅନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନେଯେୱ କୁସଲତ୍ତିକମତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାପଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସେସୁ ପନ ତିକେସୁ ସେସପଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଏକାପି ପୁଚ୍ଛା ନ ଦସ୍ସିତା। ତତୋ ପରେସୁ ପନ ସହଜାତୱାରାଦୀସୁ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସାପି ୱସେନ ପୁଚ୍ଛଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ''ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି ୱଚନତୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ଛପି ଏତେ ପଟ୍ଠାନନଯା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ପଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତାନଞ୍ହି ଆଚରିଯାନଂ ଭାରୋ ଏସୋତି।

୪। ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

୪୯-୫୨। ଇଦାନି ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ହୋତି। ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସିଯା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯପୁଚ୍ଛାହି ସମପ୍ପମାଣୋ ଏୱ ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଚେତ୍ଥ ଯା ପୁଚ୍ଛା ପାଳିଯଂ ଆଗତା, ଯା ଚ ନ ଆଗତା, ତା ସବ୍ବା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ...ପେ... ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମାନି – ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାପଦେହି ସଙ୍ଗହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ''ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ନାମ। ''ନହେତୁପଚ୍ଚଯା

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏୱଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଲବ୍ଭମାନପଦାନଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଦେସନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ…ପେ… ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା’’ତି ଅଯଂ ଗାଥା ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଅଯଂ ଗାଥା ଧମ୍ମାନୁଲୋମେଯେୱ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ‘‘ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା’’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନୋକାସେ ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଏତେ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେଯେୱ ତିକପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଛ ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତେସୁ ଅନୁଲୋମତିକପଟ୍ଠାନେଯେୱ କୁସଲତ୍ତିକମତ୍ତସ୍ସପି ୱସେନ ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱାରେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛାପଭେଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ସେସେସୁ ପନ ତିକେସୁ ସେସପଟ୍ଠାନେସୁ ଚ ଏକାପି ପୁଚ୍ଛା ନ ଦସ୍ସିତା। ତତୋ ପରେସୁ ପନ ସହଜାତୱାରାଦୀସୁ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସପି ୱସେନ ପୁଚ୍ଛଂ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ‘‘ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା’’ତି ୱଚନତୋ ପନ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଛପି ଏତେ ପଟ୍ଠାନନଯା ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ପଟ୍ଠାନଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତାନଞ୍ହି ଆଚରିଯାନଂ ଭାରୋ ଏସୋତି।

ପୁଚ୍ଛାୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। କୁସଲତ୍ତିକଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୧। ପଟିଚ୍ଚଓ୍ୱାରଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୧। ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମଂ

(୧।) ୱିଭଙ୍ଗଓ୍ୱାରୋ

୫୩। ଇଦାନି ଯା ଏତା ପଣ୍ଣତ୍ତିଓ୍ୱାରେ କୁସଲତ୍ତିକଂ ନିସ୍ସାଯ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଓ୍ୱସେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନଯମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅପରିମାଣା ପୁଚ୍ଛା ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲାଦୀନଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାଓ୍ୱତୋ ଯା ପୁଚ୍ଛା ‘‘କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏଓ୍ୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ତା ପହାଯ ଯା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭନ୍ତି, ତାଯେଓ୍ୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ଅଯଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତିଆଦିନା ନଯେନ ପଟିଚ୍ଚଓ୍ୱାରସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଓ୍ୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ସଚେ ଇମା ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିଓ୍ୱସେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସଂ ପୁଚ୍ଛା ସବ୍ବସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ଦସ୍ସିତା? ନନୁ ଯା ଲଭନ୍ତି, ତାଯେଓ୍ୱ ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି? ଆମ, ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିଯୁଂ। ତଥା ଦସ୍ସିଯମାନା ପନ ସବ୍ବେସୁ ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ତିକେ, ଦୁକେ, ଦୁକତିକେ, ତିକଦୁକେ, ତିକତିକେ, ଦୁକଦୁକେ ଚ ସଙ୍ଖେପଂ ଅକତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବାଯେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱେଯ୍ୟୁଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଯା କୁସଲତ୍ତିକେ ଲଭନ୍ତି, ନ ତାଯେଓ୍ୱ ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀସୁ। ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ଚ ତିକପଟ୍ଠାନେ ୱିତକ୍କତ୍ତିକପୀତିତ୍ତିକାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ସବ୍ବାପେତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ତିକେ ଯତ୍ତକାହି ପୁଚ୍ଛାହି ଭୱିତବ୍ବଂ ସବ୍ବା କୁସଲତ୍ତିକେ ଦସ୍ସିତା। ଏଓ୍ୱଂ ଦସ୍ସିତାସୁ ହି ଯା ତତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତା ପହାଯ ଯା ଲଭନ୍ତି, ତା ୱୁଚ୍ଚମାନା ସକ୍କା ସୁଖେନ ୱିଜାନିତୁନ୍ତି ସୁଖେନ ୱିଜାନନତ୍ଥଂ ସବ୍ବାପି କୁସଲତ୍ତିକେ ଦସ୍ସିତା। ଯା ପନେତ୍ଥ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତା ପହାଯ ଯା ଲଭନ୍ତି, ତାଯେଓ୍ୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଂ ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା ସହୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ ସଦିସଭାଓ୍ୱେନ ପତ୍ୱା, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଭାଓ୍ୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲଧମ୍ମେସୁଯେଓ୍ୱ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧାଦିଭେଦୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାଓ୍ୱ ନିରୋଧଗମନା ଉଦ୍ଧଂ ପଜ୍ଜତି, ନିବ୍ବତ୍ତତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ । ଅତ୍ତାନଂ ଲଭତି, ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ତଯୋପି ଖଣେ ପାପୁଣାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି କୁସଲହେତୁନା ହେତୁପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱଂ ସାଧେନ୍ତେନ।

ଏଓ୍ୱଂ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଓ୍ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଧମ୍ମଂ ଖନ୍ଧଓ୍ୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତି ୱେଦନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକଂ। ତଯୋ ଖନ୍ଧାତି ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱେନ ଗହିତୋ, ତଂ ତଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଓ୍ୱସେସା ତଯୋ ଖନ୍ଧା। ତଯୋ ଖନ୍ଧେତି ୱେଦନାଦୀସୁ ଯୋ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଗହିତୋ, ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସେ ତଯୋ। ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେତି ୱେଦନାସଞ୍ଞାଦୁକାଦୀସୁ ଛସୁ ଦୁକେସୁ ଯେକେଚି ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ। ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧାତି ଯେ ଯେ ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱେନ ଗହିତା, ତେ ତେ ଠପେତ୍ୱା ଅଓ୍ୱସେସା ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା କୁସଲହେତୁନା ହେତୁପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱଂ ସାଧେନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ ଏକସ୍ସେଓ୍ୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଂଯେଓ୍ୱ ୱା, ଦ୍ୱେ ୱା ପନ ଏକସ୍ସେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘‘ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧା, ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପନ୍ତି ଇଦଂ ପଟିଚ୍ଚତ୍ଥସ୍ସ ସହଜାତତ୍ଥତ୍ତା ଯଂ କୁସଲେନ ସହଜାତଞ୍ଚେଓ୍ୱ ହେତୁପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ଲଭତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପରତୋପି ଏଓ୍ୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଅଯମେଓ୍ୱ ନଯୋ।

ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ କିରିଯାବ୍ୟାକତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଭାଓ୍ୱତୋ ଅହେତୁକଂ, ରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଆରୁପ୍ପୱିପାକଞ୍ଚ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେତି କଟତ୍ତାରୂପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପାକାବ୍ୟାକତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜମାନାବ୍ୟାକତଓ୍ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ୱତ୍ଥୁ, ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧାତି ଇଦଂ କଟତ୍ତାରୂପଗ୍ଗହଣେନ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଗହିତେପି ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏକଂ ମହାଭୂତନ୍ତିଆଦି ରୂପାବ୍ୟାକତଂ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପାବ୍ୟାକତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଂ ଖନ୍ଧନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ରୂପାବ୍ୟାକତମ୍ପି ଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପାଦାରୂପାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ମହାଭୂତେପଟିଚ୍ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଇତରଦ୍ୱୟଂ କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ମହାଭୂତେପି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଞ୍ହି ହେଟ୍ଠା ''ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ରୂପଂ କଟତ୍ତା ଚ ରୂପ''ନ୍ତି ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ନ କେୱଲଂ ଖନ୍ଧେୟେୱ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମହାଭୂତେପି ପନ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥମିଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୱତ୍ତେୟେୱ, କଟତ୍ତାରୂପଂ ପଟିସନ୍ଧିୟମ୍ପି। ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ଉଭୟସ୍ସ ୱିସେସନଂ।

କୁସଲେ ଖନ୍ଧେ ଚ ମହାଭୂତେ ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାୱ ମହାଭୂତା ଗହିତା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଭୂତରୂପମ୍ପି ଉପାଦାରୂପମ୍ପି ଗହିତଂ। ''ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ମହାଭୂତା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହି ଭୂତରୂପମ୍ପି ଖନ୍ଧେ ଚ ମହାଭୂତେ ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମହାଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଉପାଦାରୂପମ୍ପି। ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ନୱ ପୁଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ଏତାୟେୱ ହି ଏତ୍ଥ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ସେସା ଚତ୍ତାଳୀସ ମୋଘପୁଚ୍ଛାତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ଇମିନା ଉପାୟେନ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାଦୀସୁପି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପନ ୱିଚାରେତବ୍ବଯୁତ୍ତକମେୱ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମ।

୫୪। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ ତାୱ ରୂପସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୱସେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ତାସୁ ନୱସୁ ରୂପମିସ୍ସକା ପହାୟ ତିସ୍ସୋୱ ପୁଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନ ''ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧା''ତି ୱତ୍ୱା ''ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ୱତ୍ଥୂ''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୫୫। ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେ ୱିପାକାବ୍ୟାକତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ''ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ''ତି ନ ଗହିତଂ। ସେସଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟସଦିସମେୱ।

୫୬। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରେସୁପି ରୂପଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ ୱିୟ ତିସ୍ସୋୱ ପୁଚ୍ଛା।

୫୭। ସହଜାତପଚ୍ଚୟେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେତି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ପନ ପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗେ ''ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ''ତି ଆଗତଂ ତମ୍ପି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମତ୍ତମେୱ ହେତ୍ଥ ନାନନ୍ତି। ଅପିଚ ''ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ନିପାତା ଗବ୍ଭସ୍ସ ଅୱକ୍କନ୍ତି ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୮) ୱଚନତୋ ଓକ୍କନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚୱୋକାରପଟିସନ୍ଧିୟାୱେତଂ ନାମଂ। ପଟିସନ୍ଧୀତି ସବ୍ବଭୱସାଧାରଣଂ। ଇଧ ପନ ''କଟତ୍ତା ଚ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରପଟିସନ୍ଧିୟେୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ହି ରୂପସ୍ସପି ଅରୂପସ୍ସପି ପଚ୍ଚୟଭାୱଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ପରିପୁଣ୍ଣୱିସ୍ସଜ୍ଜନା ହୋତୀତି ଗହିତା। ବାହିରଂ ଏକଂ ମହାଭୂତନ୍ତି ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧେସୁ ପଥୱୀପାସାଣାଦୀସୁ ମହାଭୂତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗୱାରସ୍ମିଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଞ୍ଚ ବାହିରଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଗହିତଂ। ସଙ୍ଖେପଦେସନା ହି ସା। ଅୟଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରଦେସନା, ତସ୍ମା ସବ୍ବଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ବାହିରଂ ଏକଂ ମହାଭୂତ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଦ୍ୱିସନ୍ତତିସମୁଟ୍ଠାନଭୂତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମହାଭୂତେ ପଟିଚ୍ଚ କଟତ୍ତାରୂପନ୍ତି ଇଦଂ ପନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୱସେନେୱ।

୫୮। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ୱତ୍ଥୁ, ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧାତି ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ଏକତୋ ୱତ୍ଥୁନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୯। ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେ ଯସ୍ମା ପଟିଚ୍ଚତ୍ଥୋ ନାମ ସହଜାତତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ଯା ହେଟ୍ଠା ପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗୱାରେ ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନଂ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟତା ଦସ୍ସିତା, ନ ସା ଗହିତା। ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀନି ହି ପୁରେଜାତାନି ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ଇଧ ସହଜାତମେୱ ଲବ୍ଭତି। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତପଚ୍ଚୟସଦିସୋ''ତି।

୬୦। ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେ ରୂପସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟାଭାୱା ତୀଣେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟସଦିସ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ନ ସବ୍ବେ କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତା ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟଂ ଲଭନ୍ତି, ଯେ ପନ ଲଭନ୍ତି, ତେସଂ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୧। ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେ ୱତ୍ଥୁଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟାତି ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱତ୍ଥୁନା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ୱିପାକାବ୍ୟାକତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟଭାଜନିୟତ୍ତା ଇଧ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯେପି କୁସଲାଦୟୋ ଆରୁପ୍ପେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତେପି ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟଭାଜନିୟତୋୟେୱ ଇଧ ନ ଗହେତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣଂ ପନ ନିୟମତୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ନ ଲଭତି। ରୂପାୟତନାଦୀନି ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂୟେୱ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତି, ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅତୀତାନାଗତାନିପି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତିୟେୱ। ତସ୍ମା ଇଧ ନ ଗହିତଂ। ଖନ୍ଧୱସେନ ହି ଅୟଂ ଦେସନା, ନ ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନ। ''ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ

ଏକଂ ଖନ୍ଧ’’ନ୍ତି ଦେସନାୟ ଚ ସବ୍ବାପି ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ ଗହିତା, ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଆଦୟୋ ଏୱାତି।

ପଚ୍ଛାଜାତୋ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକୋୱ ନ ଜନକୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏକଧମ୍ମୋପି ନତ୍ଥୀତି ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ କତଂ।

୬୨। ଆସେୱନପଚ୍ଚୟେ କାମଂ ସବ୍ବା କିରିୟା ଆସେୱନପଚ୍ଚୟଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ପନ ‘‘କିରିୟାବ୍ୟାକତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଜୱନକିରିୟାୱେତ୍ଥ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୩। କମ୍ମପଚ୍ଚୟେ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଏକକ୍ଖଣିକୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତଥା କିରିୟାବ୍ୟାକତେ। ୱିପାକାବ୍ୟାକତେ ପନ ନାନାକ୍ଖଣିକୋପି, ତଥା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ମହାଭୂତାନଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ପନ ଏକକ୍ଖଣିକୋ। କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକୋୱ ତଥା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତରୂପାନଂ। କଟତ୍ତାରୂପଂ ପନେତ୍ଥ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସେସଂ ନ ଏକନ୍ତତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

୬୪। ୱିପାକପଚ୍ଚୟେ କୁସଲାକୁସଲଂ କିରିୟଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅବ୍ୟାକତୱସେନେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପାକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମେୱ। କଟତ୍ତାରୂପନ୍ତି ଯଥାଲାଭୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରୂପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁରୂପଞ୍ଚ। ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ତଦୱସେସଂ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ୱିଜ୍ଜମାନକଂ ଉପାଦାରୂପଂ।

୬୫। ଆହାରପଚ୍ଚୟେ ସବ୍ବେସମ୍ପି କୁସଲାଦୀନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ଅରୂପାହାରୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ତଥା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ମହାଭୂତାନଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗାଦିଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କବଳୀକାରାହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ । ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମେୱ। ପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗୱାରେ ଆହାରପଟିପାଟିୟା ପଠମଂ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଇଧ ପନ କୁସଲଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପଠମଂ ଅରୂପାହାରା ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୬। ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଚୟୱିଭଙ୍ଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଟିପାଟିୟା ପଠମଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ଦସ୍ସିତାନି, ଇଧ ପନ କୁସଲାଦିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପଠମଂ ଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପଚ୍ଚୟତା ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ କୁସଲାଦୀସୁ ଯଥାଲାଭୱସେନ ଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିୟା ଗହେତବ୍ବା। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଂ ଭୂତରୂପେସୁପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି।

୬୭। ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚୟସଦିସମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ, ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚୟସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୮। ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଗତିକଂ, ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୯। ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାତି ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା, ୱତ୍ଥୁନା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧେ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାତି ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା, ଖନ୍ଧେହି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାତି ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା। ୱତ୍ଥୁନା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ଖନ୍ଧେ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାତି ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ଖନ୍ଧେହି ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେନ୍ତେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁପି ୱତ୍ଥୁଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିପାକାବ୍ୟାକତେ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁଗ୍ଗହଣେନ ଚକ୍ଖାଦୀନି ସଙ୍ଗହିତବ୍ବାନି। ଏକଂ ମହାଭୂତନ୍ତିଆଦି ରୂପାବ୍ୟାକତସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମ୍ପି।

୭୦। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟେ ସବ୍ବଂ ସହଜାତପଚ୍ଚୟଗତିକଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ସହଜାତପଚ୍ଚୟସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୭୧-୭୨। ନତ୍ଥିୱିଗତା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଗତିକା, ଅୱିଗତଂ ସହଜାତଗତିକଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟସଦିସଂ, ସହଜାତପଚ୍ଚୟସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ । ଇମେ ତେୱୀସତି ପଚ୍ଚୟାତି ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନଂ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାତି ଯା ପୁଚ୍ଛା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭନ୍ତି, ତାସଂ ୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା। ଅୟଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଏକମୂଲକେ ପଚ୍ଚୟାନୁଲୋମେ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ କୁସଲତ୍ତିକୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

(୨।) ସଙ୍ଖ୍ୟାୱାରୋ

୭୩। ଇଦାନି ଯେ ଏତ୍ଥ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦୀସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱାରା ଲଦ୍ଧା, ତେ ଗଣନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁୟା ନୱାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ହେତୁୟା ନୱାତି ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ନୱ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱାରା ହୋନ୍ତି। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – କୁସଲେନ କୁସଲଂ, କୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲେନ

କୁସଲାବ୍ଯାକତଂ; ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ, ଅକୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତଂ, ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, କୁସଲାବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତନ୍ତି।

ଆରମ୍ମଣେତୀଣୀତି କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ। ଅଧିପତିଯା ନଵାତି ହେତୁଯା ଵୁତ୍ତସଦିସାଵ। ଦ୍ଵାଦସସୁ ହି ପଚ୍ଚଯେସୁ ନଵ ନଵାତି ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସୁପି ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ହେତୁପଚ୍ଚଯସଦିସାନେଵ। ଵିଭଙ୍ଗେ ପନ ଅତ୍ଥି ଵିସେସୋ। ଦସସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ତୀଣି ତୀଣୀତି ଵୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସୁପି ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଆରମ୍ମଣସଦିସାନେଵ। ଵିଭଙ୍ଗେ ପନ ଅତ୍ଥି ଵିସେସୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚଯସ୍ମିଞ୍ହି ଅବ୍ଯାକତପଦସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ରୂପମ୍ପି ଲବ୍ଭତି, ତଥା ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେ। ଆସେଵନପଚ୍ଚଯେ ଵିପାକାନି ଚେଵ ଵୀଥିଚିତ୍ତାନି ଚ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଵିପାକେ ଏକନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତମେଵ। ଏଵମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ନଵ ତୀଣି ଏକନ୍ତି, ତିଵିଧୋଵ ଵାରପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦ୍ଵାଦସ ନଵକା, ଦସ ତିକା, ଏକଂ ଏକକନ୍ତି ସବ୍ବେସୁପି ତେଵୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଂ ଵାରସତଂ ହୋତି, ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାସତଂ। ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସାଧିକଂ ପୁଚ୍ଛାଵିସ୍ସଜ୍ଜନସତନ୍ତିପି ତସ୍ସେଵ ନାମଂ।

୭୪। ଏଵଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିକେ ଏକମୂଲକେ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇତୋ ପରେସୁ ଦୁମୂଲକାଦୀସୁ ଵିତ୍ଥାରଦେସନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ଏକମୂଲକେ ଦସ୍ସିତାଯ ଦେସନାଯ ଲବ୍ଭମାନଗଣନଞ୍ଞେଵ ଆଦାଯ ଵାରପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁମୂଲକେ ତାଵ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣେ ତୀଣୀତିଆଦିମାହ। ତତ୍ରିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ – ବହୁଗଣନୋପି ପଚ୍ଚଯୋ ଅବହୁଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁତ୍ତୋ ତେନ ସମାନଗଣନୋଵ ହୋତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣେ ତୀଣୀ’’ତି। ହେତୁଆରମ୍ମଣଦୁକେ ଆରମ୍ମଣେ ଵୁତ୍ତାନି ତୀଣେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାନଗଣନୋ ପନ ସମାନଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁତ୍ତୋ ଅପରିହୀନଗଣନୋଵ ହୋତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିଯା ନଵା’’ତି। ହେତାଧିପତିଦୁକେ ନଵେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିପାକେ ଏକନ୍ତି ହେତୁଵିପାକଦୁକେ ଵିପାକେ ଵୁତ୍ତଂ ଏକମେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଏଵଂ ତାଵ ଦୁମୂଲକେ ଵାରପରିଚ୍ଛେଦୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୭୫। ତିମୂଲକାଦୀସୁପି ଇଦମେଵ ଲକ୍ଖଣଂ। ତେନେଵାହ – ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିଯା ତୀଣୀତି। ହେତାରମ୍ମଣାଧିପତି ତିକେ ଆରମ୍ମଣେ ଵୁତ୍ତାନି ତୀଣେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଵଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ନଯୋ ନେତବ୍ବୋ।

୭୬-୭୯। ଦ୍ଵାଦସମୂଲକେ ପନ ଵିପାକପଚ୍ଚଯୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ଆସେଵନପଚ୍ଚଯା କମ୍ମେ ତୀଣୀତି ଵତ୍ଵା ଵିପାକଂ ଅପରାମସିତ୍ଵା ଆହାରେ ତୀଣୀତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେରସମୂଲକାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତେ ପନ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ତେଵୀସତିମୂଲକୋଵେତ୍ଥ ଦସ୍ସିତୋ। ସୋ ଦୁଵିଧୋ ହୋତି – ସାସେଵନୋ ଵା ସଵିପାକୋ ଵା। ତତ୍ଥ ପଠମଂ ସାସେଵନୋ ଦସ୍ସିତୋ, ସୋ ତୀଣେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲଭତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଆସେଵନପଚ୍ଚଯା ଅଵିଗତେ ତୀଣୀ’’ତି। ସଵିପାକୋ ପନ ଆସେଵନଂ ନ ଲଭତି, ତସ୍ମା ତଂ ପହାଯ ଵିପାକଵସେନ ଗଣନାଯ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅନନ୍ତରାଯେଵ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯା…ପେ… ଵିପାକପଚ୍ଚଯା ଆହାରେ ଏକ’’ନ୍ତି ଏକଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ପଚ୍ଛା ତେଵୀସତିମୂଲକୋଵ ଦସ୍ସିତୋ। ଏତେସୁ ପନ ଦ୍ଵୀସୁ ତେଵୀସତିମୂଲକେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂ ଵିପାକପଚ୍ଚଯୋ ନତ୍ଥି, ଏକସ୍ମିଂ ଆସେଵନପଚ୍ଚଯୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋ ପନ ଉଭଯତ୍ଥାପି। ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ ପନେତେ ତେଵୀସତିମୂଲକାତ୍ଵେଵ ଵେଦିତବ୍ବା। ତେସୁ ସାସେଵନେ ଆସେଵନସ୍ସ ଵସେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ତୀଣେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି, ସଵିପାକେ ଵିପାକପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଵସେନ ଏକମେଵାତି ଅଯଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଗଣନା।

ଯଂ ପନେତଂ ହେତୁମୂଲକାନନ୍ତରଂ ‘‘ଆରମ୍ମଣେ ଠିତେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ତୀଣେଵ ପଞ୍ହା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଏକମୂଲକେପି ଦୁମୂଲକାଦୀସୁପି ସବ୍ବତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଦେ ଚେଵ ଆରମ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସେସପଚ୍ଚଯଯୋଜନାସୁ ଚ ଯତ୍ଥ ନଵହି ଭଵିତବ୍ବଂ, ତତ୍ଥ ତଯୋଵ ପଞ୍ହା ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଵିପାକପଦେ ପନ ଵିପାକପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ସେସପଚ୍ଚଯଯୋଜନାସୁ ଚ ଏକୋଵ ପଞ୍ହୋ ହୋତୀତି। ଇତି ଯଂ ହେଟ୍ଠା ଅଵୋଚୁମ୍ହ ‘‘ବହୁଗଣନୋପି ପଚ୍ଚଯୋ ଅବହୁଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁତ୍ତୋ ତେନ ସମାନଗଣନୋ ହୋତୀ’’ତି, ତଂ ସୁଵୁତ୍ତମେଵ।

୮୦-୮୫। ଇଦାନି ଯେ ଆରମ୍ମଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଵସେନ ଏକମୂଲକାଦଯୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବା, ତେସୁ ଏକମୂଲକୋ ତାଵ ହେତୁଏକମୂଲକେନେଵ ସଦିସୋତି ଏକସ୍ମିମ୍ପି ପଚ୍ଚଯେ ନ ଦସ୍ସିତୋ। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଵସେନ ପନ ଦୁମୂଲକେ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହେତୁଯା ତୀଣି, ଅଧିପତିଯା ତୀଣି…ପେ… ଅଵିଗତେ ତୀଣୀତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିଯା ତୀଣି…ପେ… ଅଵିଗତେ ତୀଣୀ’’ତି ଵଚନତୋ ଯେ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ବହୁଗଣନା, ତେସଂ ଊନତରଗଣନେହି ଚ ସମାନଗଣନେହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଯା ଗଣନା ଲବ୍ଭତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପୁରିମଭାଗେ ଠିତମ୍ପି ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ପଚ୍ଛିମଭାଗେଵ ଠପେତ୍ଵା ‘‘ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ହେତୁଯା ତୀଣୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନେତଂ ଆଵି କରୋତି – ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଯେନ ଯେନ ବହୁତରଗଣନେନ ଵା ସମାନଗଣନେନ ଵା ପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦୁକତିକାଦିଭେଦଂ ଗଚ୍ଛତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ତୀଣେଵ ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ଵିପାକପଚ୍ଚଯେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଏକମେଵ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ଵିପାକପଚ୍ଚଯାଦିକାଯ ଗଣନାଯ ଆଵି

ଭୱିସ୍ସତୀତି ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତଂ। ଯା ଚେସା ଦୁମୂଲକେ ଗଣନା ଦସ୍ସିତା, ତିମୂଲକାଦୀସୁପି ଏସାୱ ଗଣନାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୱସେନ ତିମୂଲକାଦଯୋ ନ ୱିତ୍ଥାରିତା।

ଇଦାନି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ଦୁମୂଲକାଦୀସୁ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା ହେତୁଯା ନୱାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯସନ୍ନିୱେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯା ହେତୁଯା ନୱ, ଏୱଂ ସେସେସୁପି ହେତୁନା ସମାନଗଣନାସୁ ନୱେୱ। ଇତି ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ ଆଦିମ୍ହି ତିଟ୍ଠତି, ତେନ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମାନଗଣନାନଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଆଦିମ୍ହି ଠିତସ୍ସ ୱସେନ ଗଣନା ହୋତି। ତେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଊନତରଗଣନାନଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନାନଂଯେୱ ୱସେନ ଗଣନା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏୱଂ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୱସେନାପି ତତୋ ପରେସଂ ଅନନ୍ତରାଦୀନଂ ୱସେନାପି ତିମୂଲକାଦଯୋ ନ ୱିତ୍ଥାରିତା। ତସ୍ମା ଦୁମୂଲକେ ଦସ୍ସିତଗଣନାୱସେନେୱ ସବ୍ବତ୍ଥ ସାଧେତବ୍ବା। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏକେକଂ ପଚ୍ଚଯଂ ମୂଲକଂ କାତୁନ ସଙ୍ଖ୍ୟାଯମଗ୍ଗେନ ଗଣେତବ୍ବା''ତି।

ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା।

ପଟିଚ୍ଚୱାରୋ

ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା

୮୬-୮୭। ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯଂ ପନ ଯସ୍ମା କୁସଲପଦେ ନ ଲବ୍ଭତି କୁସଲଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ୱିନା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ତସ୍ମା ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ମୋହୋତି ଅଯଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ଚ ସଯଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁନୋ ଅଭାୱା ନ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଠପେତ୍ୱା ହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ସେସେହି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅହେତୁକଂ ୱିପାକାବ୍ଯାକତନ୍ତି ଇଦଂ ରୂପସମୁଟ୍ଠାପକୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

୮୮। ନଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ କାମଂ ଅଧିପତିପି ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଦୁତିଯସ୍ସ ଅଧିପତିନୋ ଅଭାୱା ନଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତି, ଯଥା ପନ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ମୋହୋ ଅହେତୁକୋ, ନ ତଥା ଅଧିପତଯୋ ଏୱ ନିରାଧିପତି। ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ପନ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅଧିପତିଂ ଅକତ୍ୱା କୁସଲାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ସବ୍ବେପି କୁସଲାଦଯୋ ନିରାଧିପତିନୋ। ତସ୍ମା ମୋହଂ ୱିଯ ୱିସୁଂ ଅଧିପତିମତ୍ତମେୱ ଅନୁଦ୍ଧରିତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ଏସା ''ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା''ତିଆଦିକା ଦେସନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୯। ନାନନ୍ତରନସମନନ୍ତରେସୁ ନାରମ୍ମଣେ ୱିଯ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଦିସ''ନ୍ତି। ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ପରିହୀନୋ। ଯଥା ଚେସ, ତଥା ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯାପି। କିଂ କାରଣା? ଏତେହି ୱିନା କସ୍ସଚି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେପି ହି ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ଏକୋପି ରୂପାରୂପଧମ୍ମୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତେ ପରିହୀନା।

୯୦। ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକାବ୍ଯାକତେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ କଟତ୍ତାରୂପନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁୱଜ୍ଜଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୯୧। ନୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗେ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଞ୍ହି ଉପନିସ୍ସଯଂ ନ ଲଭତି। ଅରୂପଂ ପନ କିଞ୍ଚାପି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯପକତୂପନିସ୍ସଯେ ନ ଲଭେଯ୍ଯ, ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯମୁତ୍ତକଂ ପନ ନତ୍ଥି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଦିସ''ନ୍ତି।

୯୨। ନପୁରେଜାତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପନ୍ତି ପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୯୩।ନପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯାତି ଏତ୍ଥ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମା ସହଜାତପଚ୍ଚଯସଦିସା ଏତ୍ଥ ପାଠଇ, ସା ନଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ୱିତ୍ଥାରିତାତି ଇଧ ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ନାସେୱନପଚ୍ଚଯେ କୁସଲାକୁସଲା ପଠମଜୱନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା, ତଥା କିରିଯାବ୍ଯାକତଂ। ପାଠଇ ପନ ଇଧାପି ନଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ୱିତ୍ଥାରିତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନେୱାହ – ''ନପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯମ୍ପି ନାସେୱନପଚ୍ଚଯମ୍ପି ନାଧିପତିପଚ୍ଚଯସଦିସ''ନ୍ତି।

୯୪-୯୭। ନକମ୍ମପଚ୍ଚୟେ ୱିପାକଚେତନା ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତୀତି ନ ଗହିତା। ନାହାରପଚ୍ଚୟେ ଏକଚ୍ଚଂ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତଥା ନୈନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚୟେ।

୯୮। ନଝାନପଚ୍ଚୟେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଧମ୍ମା ଚେୱ ଏକଚ୍ଚଞ୍ଚ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସ୍ମିଞ୍ହି ୱେଦନା ଚ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଚ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ଉପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଝାନପଚ୍ଚୟେ ନ ଗହିତା।

୯୯-୧୦୨। ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେ ଅହେତୁକୱିପାକକିରିଯଞ୍ଚେୱ ଏକଚ୍ଚଞ୍ଚ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ନସମ୍ପଯୁତ୍ତନୋନତ୍ଥିନୋୱିଗତେସୁ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଦିସା’’ତି।

୧୦୩।ନହେତୁଯା ଦ୍ୱେତି ଏକମୂଲକଗଣନାଯ ଯଥାପାଠଇମେୱ ନିଯ୍ୟାତି।

୧୦୪। ଦୁମୂଲକେ ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣେ ଏକନ୍ତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ବହୁଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଊନତରଗଣନସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନୱସେନ ନହେତୁଯା ୱିଯ ଦ୍ୱୀହି ଭୱିତବ୍ବଂ। ନାରମ୍ମଣୱସେନ ପନ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପରିହୀନତ୍ତା ଅବ୍ୟାକତଂ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପାବ୍ୟାକତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଏକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ । ସବ୍ବେସୁ ଏକକେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦ୍ୱେତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ପନ ନହେତୁଯା ଲଦ୍ଧୱସେନ ୱାରଦ୍ୱଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୦୫-୧୦୬। ତିମୂଲକାଦୀସୁ ପନ ସବ୍ବେସୁ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅପରିହୀନତ୍ତା ଏକମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ନହେତୁପଚ୍ଚଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଏକମୂଲକାଦୀସୁ ଗଣନା।

୧୦୭-୧୩୦। ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ପନ ଏକମୂଲକେ ତାୱ ପୁରିମେନ ସଦିସତ୍ତା ଇଧାପି ନ ଦସ୍ସିତାୟେୱ। ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୱସେନ ଦୁମୂଲକେ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା, ନହେତୁଯା ଏକନ୍ତି ନହେତୁଦୁମୂଲକେ ୱୁତ୍ତମେୱ। ନାଧିପତିଯା ପଞ୍ଚାତି ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ ଲଦ୍ଧୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଏୱଂ ସବ୍ବସଂସନ୍ଦନେସୁ ଊନତରଗଣନସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଚ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ନାନନ୍ତରନସମନନ୍ତରନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନୌପନିସ୍ସଯନାହାରନୈନ୍ଦ୍ରିଯନସମ୍ପଯୁତ୍ତନୋନତ୍ଥିନୋୱିଗତପଚ୍ଚଯାନଂ ପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନାହାରନୈନ୍ଦ୍ରିଯନଝାନନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ସବ୍ବତ୍ଥ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନା। ନସହଜାତାଦିଚତୁକ୍କଂ ଇଧାପି ପରିହୀନମେୱାତି ଇଦମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣଂ। ଇମିନା ପନ ଲକ୍ଖଣେନ ସବ୍ବେସୁ ଦୁମୂଲକାଦୀସୁ ‘‘ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ ମୂଲଂ, ଅଯମେତ୍ଥ ଦୁମୂଲକୋ, ଅଯଂ ତିମୂଲକୋ, ଅଯଂ ସବ୍ବମୂଲକୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଊନତରଗଣନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା।

ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା

୧୩୧-୧୮୯। ଇଦାନି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣେ ପଞ୍ଚାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ହେତାଧିପତିମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେସୁ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତେସୁ ସହଜାତାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକପଚ୍ଚଯା, ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ଚତ୍ତାରୋତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଧମ୍ମୋ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚୟେ ଅଲଭନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି।
ଆରମ୍ମଣଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୌପନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚୟେସୁ ପନ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତେସୁ ଅରୂପଟ୍ଠାନିକା ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନ ହି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ନ ଲଭନ୍ତି। ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯକମ୍ମାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେସୁ ପନ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକାୟେୱ, ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏତେସଞ୍ହି ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକେ ଅଲଭନ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଅନୁଲୋମତୋ ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସେସେସୁ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତେସୁ ଯେ ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଯେ ଚ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସବ୍ବେସୁପି ଦୁମୂଲକାଦୀସୁ ନଯେସୁ ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନାନଂୟେୱ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା।

ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

୧୯୦। ଇଦାନି ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମେ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ହେତୁମ୍ହି ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେ ଠପେତ୍ୱା ଅଧିପତିଂ ଅୱସେସା ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପଚ୍ଛାଜାତୋ ପନ ଅନୁଲୋମତୋ ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ନ ଲବ୍ଭତି, ଯେ ନୱ ପଚ୍ଚୟା ‘‘ଅରୂପାନଞ୍ଞେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ପୁରେଜାତଞ୍ଚ ଆସେୱନଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେସୁ ସତ୍ତସୁ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେସୁ ସେସା ଅରୂପଟ୍ଠାନିକା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯୋ ହି ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ସୋ ଅନନ୍ତରାଦୟୋ ଲଭତି। ପଟିସନ୍ଧିୱିପାକୋ ପନ ପୁରେଜାତତୋ, ସବ୍ବୱିପାକୋ ଚ ସଦ୍ଧିଂ କିରିୟମନୋଧାତୁୟା ଆସେୱନତୋ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଅନନ୍ତରାଦୟୋ ଲଭତି, ତସ୍ମା ‘‘ପୁରେଜାତଞ୍ଚ ଆସେୱନଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆସେୱନୱିପାକୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେସୁ ଏକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। କମ୍ମପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେ ଠପେତ୍ୱା ୱିପାକପଚ୍ଚୟଂ ଅୱସେସା ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକେ ଚେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞକମ୍ମାହାରିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେ ଚ ଅୱସେସା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଇତରେ ୟୁଜ୍ଜମାନକୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଝାନପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେ। ହେତାଧିପତିଆସେୱନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେ ହେତାଧିପତିପଚ୍ଚୟା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏୱଂ ତେସୁ ତେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେସୁ ଯେ ଯେ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ତେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନାନଂ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୯୧-୧୯୫। ଦୁମୂଲକାଦୀସୁ ଚ ନୟେସୁ ୟଂ ୟଂ ପଚ୍ଚୟଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯେ ଯେ ଦୁକାଦୟୋ ଦସ୍ସିତା, ତେ ତେ ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନପଚ୍ଚୟୱସେନ ୟଥା ୟଥା ଦସ୍ସିତା, ତଥା ତଥା ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ୟଂ ନହେତୁୱସେନ ଦୁମୂଲକାଦୟୋ ନୟେ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା…ପେ… ନାସେୱନପଚ୍ଚୟାତି ୱତ୍ୱା ‘‘ୟାୱ ଆସେୱନା ସବ୍ବଂ ସଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ, ‘‘ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟା ସହଜାତେ ଏକ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା। ୟଂ ପନ ‘‘ନକମ୍ମେ ଗଣିତେ ପଞ୍ଚ ଗଣ୍ହାତୀ’’ତି ସୀହଳଭାସାୟ ଲିଖିତଂ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ନହେତୁପଚ୍ଚୟଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନକମ୍ମପଚ୍ଚୟାତି ଏୱଂ ନକମ୍ମପଚ୍ଚୟେନ ଘଟିତେ ସହଜାତେ ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ଦସ୍ସିତା ପଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୟା ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞେତି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ୱଚନାନଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋୟେୱ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏୱରୂପଞ୍ହି ୱଚନଂ ଅତ୍ତନୋ ସଞ୍ଞାନିବନ୍ଧନତ୍ଥଂ ପୋରାଣେହି ସକସକଭାସାୟ ଲିଖିତଂ।

ଅପିଚ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମେ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁପି ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟଂ ଲଭତି, ନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟଂ। ସୋ ଅସଞ୍ଞେସୁ ଚେୱ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତେ ଚ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଂ ଲଭତି, ନହେତୁପଚ୍ଚୟଂ। ସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଜାତମୋହୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥି ଧମ୍ମୋ ଝାନପଚ୍ଚୟଂ ଲଭତି, ନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟଂ। ସୋ ମନୋଧାତୁଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟତ୍ଥ କଟତ୍ତାରୂପାନି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନେୱ କମ୍ମପଚ୍ଚୟଂ ଲଭନ୍ତି, ତତ୍ଥ ରୂପଧମ୍ମା ହେତାଧିପତିୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିୟଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟେ ନ ଲଭନ୍ତି, ସବ୍ବଟ୍ଠାନିକା ପଚ୍ଚନୀୟା ନ ହୋନ୍ତି। ଅହେତୁକେ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ ନତ୍ଥୀତି ଇମେସମ୍ପି ପକିଣ୍ଣକାନଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଗଣନୱାରୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ନୟୋ – ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣେ ଦ୍ୱେତି ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅହେତୁକମୋହୋ ଚେୱ ଅହେତୁକୱିପାକକିରିୟା ଚ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ଅକୁସଲେନାକୁସଲଂ, ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ ସନ୍ଧାୟେତ୍ଥ ଦ୍ୱେତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଆସେୱନେ ପନ ୱିପାକଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା କିରିୟମନୋଧାତୁ। ତସ୍ମା କିରିୟାହେତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୱସେନେତ୍ଥ ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିପାକେ ଏକନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତମେୱ। ମଗ୍ଗେ ଏକନ୍ତି ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲମେୱ।

୧୯୬-୧୯୭।ନାରମ୍ମଣମୂଲକେ ହେତୁୟା ପଞ୍ଚାତି ରୂପମେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ୟାକତଂ କୁସଲାବ୍ୟାକତଂ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସବ୍ବପଞ୍ଚକେସୁ ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ଏକନ୍ତି ଭୂତରୂପାନି ଚେୱ ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ହି ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତିମୂଲକେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୯୮-୨୦୨। ନାଧିପତିମୂଲକେ ହେତୁୟା ନୱାତି ଅନୁଲୋମେ ହେତୁମ୍ହି ୱୁତ୍ତାନେୱ। ତୀଣୀତିଆଦୀନିପି ହେଟ୍ଠା ଅନୁଲୋମେ ୱୁତ୍ତସଦିସାନେୱ। ତିମୂଲକେ ଦ୍ୱେତି ହେଟ୍ଠା ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ଆରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତସଦିସାନେୱ।

୨୦୩-୨୩୩। ନପୁରେଜାତମୂଲକେ ହେତୁଯା ସତ୍ତାତି ହେଟ୍ଠା ‘‘ଆରୁପ୍ପେ କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁରେଜାତେ ଦସ୍ସିତାନେୱ। ସବ୍ବସତ୍ତକେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ନକମ୍ମମୂଲକେ ହେତୁଯା ତୀଣୀତିଆଦୀସୁ ଚେତନାୱ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନା। ତସ୍ମା କୁସଲଂ ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ତୀଣୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ନଯେନ ‘‘ଏକଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ପଞ୍ଚ ସତ୍ତ ନୱା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଚତ୍ତାରି ଛ ଅଟ୍ଠା’’ତି ଇମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଗଣନା ନହୋନ୍ତୀତି।

ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨। ସହଜାତୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୩୪-୨୪୨। ସହଜାତୱାରେ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସହଜାତୋତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ତେନ ସହଜାତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସାନେ ପନସ୍ସ ‘‘ପଟିଚ୍ଚତ୍ତଂ ନାମ ସହଜାତତ୍ତଂ, ସହଜାତତ୍ତଂ ନାମ ପଟିଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଏତେସଂ ୱାରାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଏତେ ଦ୍ୱେପି ନିନ୍ନାନାକରଣା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଯମନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ ହି ଅସହଜାତମ୍ପି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସହଜାତମ୍ପି ଚ ଉପାଦାରୂପଂ ଭୂତରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଇତି ପଟିଚ୍ଚୱାରେନ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଭାୱଂ, ସହଜାତୱାରେନ ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସହଜାତଭାୱଂ ନିଯମେତୁଂ ଉଭୋପେତେ ୱୁତ୍ତା। ଅପିଚ ତଥା ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପଭେଦଜାନନୱସେନ ଚାପି ଏତେ ଉଭୋପି ୱୁତ୍ତାତି।

ସହଜାତୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଚ୍ଚଯୱାରୱଣ୍ଣନା

୨୪୩। ପଚ୍ଚଯୱାରେ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯାତି କୁସଲଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସଯଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଚ୍ଚଯାତି କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିନାୱୁପାଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱତ୍ଥୁଂ ପଚ୍ଚଯା ୱିପାକାବ୍ଯାକତା କିରିଯାବ୍ଯାକତା ଖନ୍ଧାତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ପୱତ୍ତିଯଞ୍ହି ଖନ୍ଧାନଂ ପୁରେଜାତଂ ୱତ୍ଥୁ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ପଟିଚ୍ଚଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ସହଜାତଟ୍ଠତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ଏସ ନଯୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ସହଜାତମେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ୱତ୍ଥୁଂ ପଟିଚ୍ଚ ଖନ୍ଧା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯା ତଯୋ ଖନ୍ଧାତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅବ୍ଯାକତଂଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତୋ ଚାତି କୁସଲାବ୍ଯାକତାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ହି ୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ କୁସଲା ଖନ୍ଧା, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେ ଚ ମହାଭୂତେ ନିସ୍ସାଯ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପାଦାରୂପଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ନାନତ୍ତେପି ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ଠାନେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ସହଜାତଞ୍ଚ ପୁରେଜାତଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତରସ ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧା ଚେୱ ଭୂତା ଚ ସହଜାତୱସେନ, ୱତ୍ଥୁ ସହଜାତପୁରେଜାତୱସେନ ଗହିତଂ। ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ପନ ସହଜାତୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ନୱେୱ ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ଯେ ପନେତେ ଏତ୍ଥ ସତ୍ତରସ ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା, ତେସୁ ଏକାଦିକେ ଏକାୱସାନେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ କୁସଲାଦୀସୁ ଏକପଚ୍ଚଯତୋ ଏକୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ। ଏକାଦିକେ ଦୁକାୱସାନେ ଏକପଚ୍ଚଯତୋ ନାନାପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ। ଦୁକାଦିକେ ଏକାୱସାନେ ନାନାପଚ୍ଚଯତୋ ଏକୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ। ଦୁକାଦିକେ ଦୁକାୱସାନେ ନାନାପଚ୍ଚଯତୋ ନାନାପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନୋ।

୨୪୮-୨୫୨। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ଇମିନାୱୁପାଯେନ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନପ୍ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନେତଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ୱତ୍ଥୁଂ ପଚ୍ଚଯା ଖନ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧେଯେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଅବ୍ଯାକତଂ ନିସ୍ସାଯ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାନଂ ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ପୁନ ୱତ୍ଥୁଂ ପଚ୍ଚଯାତି ପୱତ୍ତେ ୱିପାକକିରିଯାବ୍ଯାକତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ସହଜାତଞ୍ଚ ପୁରେଜାତଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତ ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧା ସହଜାତୱସେନ, ୱତ୍ଥୁ

ସହଜାତପୁରେଜାତଓସେନ, ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ପୁରେଜାତଓସେନେଓ ଗହିତାନି। ପଟିଚ୍ଚଓାରେ ପନ ସହଜାତଓସେନେଓ ପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତଯୋଓ ପଞ୍ହା ଓିସ୍ସଜ୍ଜିତା।

୨୫୩-୨୫୪। ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯେ ଓିପାକାବ୍ଯାକତଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରା ରୂପାଭାଓେନ ଆରମ୍ମଣସଦିସା। ପରତୋ ଆସେଓନନତ୍ଥିଓିଗତେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ।

୨୫୫। ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ କଟତ୍ତାରୂପଂ ଉପାଦାରୂପନ୍ତି ଉପାଦାରୂପସଙ୍ଖାତଂ କଟତ୍ତାରୂପଂ। ଇଦଂ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାନଞ୍ଚେଓ ରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ପଞ୍ଚଓୋକାରଓସେନ ଓୁତ୍ତାନି।

୨୫୬-୨୫୭। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯେ ଚ ଯଥା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଏଓନ୍ତି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନସମତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ପନ ନାନତ୍ତଂ ଅତ୍ଥି।

୨୫୮। ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯସଦିସନ୍ତି ରୂପାଭାଓତୋପି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନସମତାଯପି ଓୁତ୍ତଂ।

୨୫୯-୨୬୦।ଓତ୍ଥୁଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯାତିଆଦୀନଂ ପଟିଚ୍ଚଓାରେ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

୨୬୧-୨୬୬। କମ୍ମପଚ୍ଚଯେ ତୀଣୀତି କୁସଲଂ ପଚ୍ଚଯା କୁସଲୋ ଅବ୍ଯାକତୋ କୁସଲାବ୍ଯାକତୋ ଚାତି ଏଓଂ ତୀଣି ଓେଦିତବ୍ବାନି। ଅକୁସଲେପି ଏସେଓ ନଯୋ।

୨୬୭-୨୬୮। ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେ ଖନ୍ଧେ ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାତି ଖନ୍ଧେ ନିସ୍ସାଯ ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଖନ୍ଧା ଓତ୍ଥୁଂ ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାତି ଖନ୍ଧା ଓତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଓିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ।

୨୬୯-୨୭୬। ଇଦାନି ଯଥାଲଦ୍ଧାନି ଓିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଗଣନଓସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁଯା ସତ୍ତରସାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହେତୁଯା ସତ୍ତରସାତି କୁସଲେନ କୁସଲଂ, କୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, କୁସଲେନ କୁସଲାବ୍ଯାକତନ୍ତି ଏଓଂ କୁସଲଓସେନ ଏକାଦିକାନି ଏକାଓସାନାନି ଦ୍ୱେ, ଦୁକାଓସାନଂ ଏକନ୍ତି ତୀଣି ଓୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅକୁସଲଓସେନ। ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ତେନେଓ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ, କୁସଲାବ୍ଯାକତଂ ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତଞ୍ଚ; କୁସଲାବ୍ଯାକତେହି କୁସଲଂ, ଅବ୍ଯାକତଂ, କୁସଲାବ୍ଯାକତଂ; ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତେହି ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ଯାକତଂ, ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତନ୍ତି ଏଓଂ ସତ୍ତରସ ଓେଦିତବ୍ବାନି।

ଆରମ୍ମଣେସତ୍ତାତି କୁସଲେନ କୁସଲଂ; ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, କୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ; କୁସଲାବ୍ଯାକତେନ କୁସଲଂ; ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତେନ ଅକୁସଲନ୍ତି ଏଓଂ ସତ୍ତ।

ଓିପାକେଏକନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତମେଓ। ଏଓମେତ୍ଥ ସତ୍ତରସ, ସତ୍ତ, ଏକନ୍ତି ତଯୋ ଓାରପରିଚ୍ଛେଦା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଦ୍ୱାଦସ ସତ୍ତରସକା, ଦସ ସତ୍ତକା, ଏକଂ ଏକକନ୍ତି ତେ ସବ୍ବେ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପରତୋ ଦୁକତିକାଦିଓସେନ ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନସ୍ସ ଓସେନ ଗଣନା ଓେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବା ହି ଇମାଯ ଗଣନାଯ ଦୁକମୂଲାଦୀସୁ ଓାରପରିଚ୍ଛେଦେ ଜାନିତୁନ୍ତି ପୁନ ''କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ''ତି ଅନାମସିତ୍ୱା ଗଣନଓସେନେଓ ଓାରପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା। କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଚ୍ଚଯା ତଯୋ ଖନ୍ଧାତି ଇମିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣେ ଲଦ୍ଧଓିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଓିତ୍ଥାରେତବ୍ବାନି। ଅଯଂ ତାଓ ଅନୁଲୋମେ ନଯୋ।

୨୭୭-୨୮୫। ପଚ୍ଚନୀଯେ ପନ କୁସଲଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯାତି ଅକୁସଲମେଓ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ଯଥାପାଠଇମେଓ ନିଯ୍ଯାତି। ଯଞ୍ଚେତ୍ଥ ଓତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ତଂ ପଟିଚ୍ଚଓାରସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀଯେ ଓୁତ୍ତମେଓ।

୨୮୬-୨୮୭। ଯଂ ପନେତଂ ପଚ୍ଚନୀଯେ ଲଦ୍ଧଓିସ୍ସଜ୍ଜନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଗଣନତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁଯା ଚତ୍ତାରୀତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି, ସତ୍ତରସ, ସତ୍ତ, ପଞ୍ଚ, ତୀଣି, ଏକନ୍ତି ଛ ପରିଚ୍ଛେଦା। ତେସଂ ଓସେନ ଦୁକତିକାଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ଗଣନା ଓେଦିତବ୍ବା। ଯୋ ହି ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତରସ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲଭତି, ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଦିସସଂସନ୍ଦନେ ସତ୍ତରସ, ଊନତରସଂସନ୍ଦନେ ସେସା ଛପି ପରିଚ୍ଛେଦା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏଓଂ ସେସେସୁପି

ଅଧିକପରିଚ୍ଛେଦଂ ଠପେତ୍ୱା ସମସମା ଊନତରା ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧିକତରା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ନିଯମୋ। ସମସମା ପନ ଊନତରା ଚ ଅତ୍ଥା ୱିରୋଧେ ସତି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନେତ୍ଥ ‘‘ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣେ ଏକ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ନହେତୁଯା ଚତୁନ୍ନଂ, ନାରମ୍ମଣେ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଆଗତତ୍ତା ନହେତୁୱସେନ ଚତ୍ତାରୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନାରମ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ପନ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମୋ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ, ଅବ୍ଯାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲୋ, ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲୋତି ତୀଣି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ପରିହୀନାନି। ଅବ୍ଯାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅବ୍ଯାକତୋତି ରୂପୱସେନ ଏକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧଂ ଞତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚେତ୍ଥ ଇଦଂ ନଯମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। ନାଧିପତିଯା ଚତ୍ତାରୀତି ନହେତୁଯା ଲଦ୍ଧାନେୱ। ସେସଚତୁକ୍କେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ନାନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତି ଅହେତୁକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚେୱ ସେସରୂପସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବେସୁ ଏକକେସୁ ଯୁଜ୍ଜମାନକରୂପଂ ଞାତବ୍ବଂ। ନପୁରେଜାତେ ଦ୍ୱେତି ଇଧାପି ନହେତୁୱସେନ ଚତ୍ତାରୀତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ନପୁରେଜାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ପନ ଅବ୍ଯାକତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲୋ, ଅକୁସଲଞ୍ଚ ଅବ୍ଯାକତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଯା ଅକୁସଲୋତି ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ପରିହୀନାନି। ଆରୁପ୍ପେ ପନ ଅହେତୁକମୋହସ୍ସ ଅହେତୁକକିରିଯସ୍ସ ଚ ୱସେନ ଦ୍ୱେ ୱୁତ୍ତାନି। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଦ୍ୱେତି ଆରୁପ୍ପେ ଅହେତୁକାକୁସଲକିରିଯୱସେନ ଦ୍ୱେ। ନୋନତ୍ଥି ନୋୱିଗତେସୁ ଏକନ୍ତି ସବ୍ବସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ୱସେନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତିକାଦୀସୁ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୨୮୮। ନାରମ୍ମଣମୂଲକେ ପନ ନଅଧିପତିଯା ପଞ୍ଚାତି ନାରମ୍ମଣେ ଲଦ୍ଧାନେୱ। ନକମ୍ମେ ଏକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ କଟତ୍ତାରୂପଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସେସରୂପୱସେନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୨୮୯-୨୯୬। ନାଧିପତିମୂଲକେ ନପୁରେଜାତେ ସତ୍ତାତି ନପୁରେଜାତେ ଲଦ୍ଧାନେୱ। ନପଚ୍ଛାଜାତେ ସତ୍ତରସାତି ଇମାନିପି ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧାନି ସତ୍ତରସେୱ। ନାନନ୍ତରନସମନନ୍ତରନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନୌପନିସ୍ସଯନସମ୍ପଯୁତ୍ତନୋନତ୍ଥିନୋୱିଗତମୂଲକାନି ନାରମ୍ମଣମୂଲକସଦିସାନେୱ। ଇମିନାୱ ନଯମତ୍ତଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଆଗତାନାଗତଂ ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପଚ୍ଚନୀଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨୯୭-୩୨୮। ଇମିନାଯେୱ ପନ ଲକ୍ଖଣେନ ଅନୁଲୋମଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ପଚ୍ଚନୀଯଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଚ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ଆଗତାନାଗତଂ ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପଚ୍ଚଯୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନିସ୍ସଯୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୨୯-୩୩୭। ନିସ୍ସଯୱାରେ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ନିସ୍ସାଯାତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୱସାନେ ପନସ୍ସ ‘‘ପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ନାମ ନିସ୍ସଯତ୍ତଂ, ନିସ୍ସଯତ୍ତଂ ନାମ ପଚ୍ଚଯତ୍ତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଏତେସଂ ୱାରାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଏତେପି ପଟିଚ୍ଚସହଜାତା ୱିଯ ନିନ୍ନାନାକରଣା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଯମନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତିଆଦୀସୁ ହି ଅନିସ୍ସାଯ ୱତ୍ତମାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକମ୍ପି ‘‘ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ଠିତକଟ୍ଠାଦୀସୁ ଚ ଏକଂ ଏକସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ତଥା ଉପାଦାରୂପଂ ମହାଭୂତସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତିଯେୱ। ଇତି ପଚ୍ଚଯୱାରେନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ନିସ୍ସଯୱାରେନ ଚ ପଚ୍ଚଯାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସହଜାତପୁରେଜାତଭାୱଂ ନିଯମେତୁଂ ଉଭୋପେତେ ୱୁତ୍ତା। ଅପିଚ ତଥା ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଦେସନାୱିଲାସେନ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପଭେଦଜାନନୱସେନ ଚାପି ଏତେ ଉଭୋପି ୱୁତ୍ତାତି।

ନିସ୍ସଯୱାରୱଣ୍ଣନା।

୫। ସଂସଟ୍ଠୱାରୱଣ୍ଣନା

୩୩୮-୩୪୬। ସଂସଟ୍ଠଵାରେ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସଂସଟ୍ଠୋତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣେନ ସମ୍ପଯୋଗଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ସଂସଟ୍ଠୋତି କୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ଵା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସେଵ ସମ୍ପଯୋଗଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ଵା ତଯୋ ପଞ୍ହା ଵିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ଯଥା ଚ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ, ତଥା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି, କେଵଲଂ ଵିପାକପଚ୍ଚଯେ ଏକମେଵ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ।

୩୪୭-୩୫୦। ଇଦାନି ଯଥାଲଦ୍ଧାନି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଗଣନଵସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁଯା ତୀଣୀତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବତିକେସୁ କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ, ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତନ୍ତି ଅଯମେଵ ନିଯମୋ। ଏକକେ ପନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତମେଵ ଲବ୍ଭତୀତି ଏଵମେତ୍ଥ ବାଵୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେସୁ ତୀଣି, ଵିପାକେ ଏକନ୍ତି ଦ୍ଵେ ପରିଚ୍ଛେଦା। ପଚ୍ଛାଜାତେ ଅନୁଲୋମଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତୀଣି ଏକନ୍ତି ଇମେସଞ୍ଞେଵ ଵସେନ ଦୁକତିକାଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ଯତ୍ଥ ଵିପାକପଚ୍ଚଯୋ ପଵିସତି; ତତ୍ଥ ଏକଂ, ସେସେସୁ ତୀଣୀତି ଏଵଂ ଗଣନା ଵେଦିତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମେ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ।

୩୫୧-୩୫୪। ପଚ୍ଚନୀଯେ ପନ କୁସଲଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅକୁସଲମେଵ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ, ତଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵ।

୩୫୯। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ପଚ୍ଚନୀଯେ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନପରିଚ୍ଛେଦଂ ଗଣନତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁଯା ଦ୍ଵେତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଦ୍ଵେ ତୀଣି ଏକନ୍ତି ତଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦା। ତେସଂ ଵସେନ ଦୁକତିକାଦୀସୁ ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ଗଣନା ଵେଦିତବ୍ବା। ଇଧାପି ଅଧିକତରଗଣନାନଂ ଊନତରଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନମେଵ ଲବ୍ଭତି, ସମଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମଗଣନଂ। ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅରୂପଧମ୍ମାଯେଵ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ମା ନହେତୁନାଧିପତିନପୁରେଜାତନପଚ୍ଛାଜାତନାସେଵନନକମ୍ମନଵିପାକନଝାନନମଗ୍ଗନଵିପ୍ପଯୁତ୍ତଵସେନ ଦସେଵ ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଦସ୍ସିତା, ସେସା ଚୁଦ୍ଦସ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେସୁପି ଵିପାକେ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେ ନକମ୍ମନଵିପାକା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

୩୬୦-୩୬୮।ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାଧିପତିଯା ଦ୍ଵେତି ନହେତୁଯା ଲଦ୍ଧଂ ଦ୍ଵଯମେଵ। ସେସଦ୍ଵଯେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ନକମ୍ମେ ଏକନ୍ତି ଅହେତୁକକିରିଯଚେତନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ଵା ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ। ନଵିପାକେ ଦ୍ଵେତି ଅହେତୁକମୋହକିରିଯଵସେନ ଦ୍ଵେ। ନଝାନେ ଏକନ୍ତି ଅହେତୁକପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣଵସେନ ଅବ୍ଯାକତଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ନମଗ୍ଗେ ଏକନ୍ତି ଅହେତୁକଵିପାକକିରିଯଵସେନ ଅବ୍ଯାକତଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଇମିନାଵୁପାଯେନ ସବ୍ବସଂସନ୍ଦନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋତି।

୩୬୯-୩୮୩। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତା ନହେତୁଆଦଯୋ ଦସେଵ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ସେସା। ଯେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେସୁ ହେତୁମ୍ହି ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତେ ଝାନମଗ୍ଗା ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

୩୮୪-୩୯୧। ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ନହେତୁପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅହେତୁକମୋହୋଵ ଝାନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯଂ ଲଭତି, ସେସା ନ ଲଭନ୍ତି। ନଝାନପଚ୍ଚଯେ ଅଟ୍ଠହେତୁକଚିତ୍ତାନିପି। ନକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାଧିପତିପଚ୍ଚଯା ନପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା ଆରମ୍ମଣେ ଏକନ୍ତି ଆରୁପ୍ପେ ଅହେତୁକକିରିଯଚେତନାଵସେନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ସ ଵସେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗଣନା ଵେଦିତବ୍ବାତି।

ସଂସଟ୍ଠଵାରଵଣ୍ଣନା।

୬। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଵାରଵଣ୍ଣନା

୩୯୨-୪୦୦। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଵାରେ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥ ସଂସଟ୍ଠଵାରେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଵସାନେ ପନସ୍ସ ''ସଂସଟ୍ଠଂ ନାମ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମ ସଂସଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଏତେସଂ ଵାରାନଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଏତେପି ପଟିଚ୍ଚସହଜାତା ଵିଯ ପଚ୍ଚଯନିସ୍ସଯା ଵିଯ ଚ ନିନ୍ନାନାକରଣା। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥନିଯମନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତା। ''ସଂସଟ୍ଠା ଯୋଜିତା ହଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୭୦) ହି ଅସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପି ସଂସଟ୍ଠନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ''ଯା ସା ଵୀମଂସା କୋସଜ୍ଜସହଗତା କୋସଜ୍ଜସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୮୩୨) ଅସଂସଟ୍ଠଂ ଵୋକିଣ୍ଣମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି। ଇତି ସଂସଟ୍ଠଵାରେନ ଏକୁପ୍ପାଦଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ସଂସଟ୍ଠଭାଵଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଵାରେନ ଚ ସଂସଟ୍ଠସ୍ସ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭାଵଂ ନିଯମେତୁଂ ଉଭୋପେତେ ଵୁତ୍ତା। ଅପିଚ ତଥା ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଦେସନାଵିଲାସେନ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାପଭେଦଜାନନଵସେନ ଚାପି ଏତେ ଉଭୋପି ଵୁତ୍ତାତି।

ସମ୍ପଯୁତ୍ତୱାରୱଣ୍ଣନା।

ଏତେସୁ ପନ ଛସୁ ୱାରେସୁ ଅତ୍ଥି କୋଚି ପଚ୍ଚଯୋ ଏକନ୍ତଂ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠତି, ପଚ୍ଚନୀକତୋୱ ତିଟ୍ଠତି; ଅତ୍ଥି ଏକନ୍ତଂ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ନ ତିଟ୍ଠତି, ଅନୁଲୋମତୋୱ ତିଟ୍ଠତି; ଅତ୍ଥି ଅନେକନ୍ତଂ ଅନୁଲୋମତୋ ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି, ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଚାତି ଇଦଂ ପକିଣ୍ଣକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ପଞ୍ହୋ ପଚ୍ଛାଜାତସ୍ସ, ଦୁତିଯୋ ମହାଚତୁକ୍କସ୍ସ, ତତିଯୋ ଯୁଜ୍ଜମାନକାନଂ ସେସାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

୭। ପଞ୍ହାୱାରୱିଭଙ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୪୦୧-୪୦୩। ପଞ୍ହାୱାରେ ‘‘ସିଯା କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତିଆଦିନା କୁସଲତ୍ତିକେ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବପୁଚ୍ଛାନଂ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲୋ ଚ ନାମେସ ସଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଜାତଞ୍ଚ ୱିପାକଞ୍ଚ ସେସେହି ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତୋ ଠପେତ୍ୱା ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱିପାକୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ସେସେହି ୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯେହି ପଚ୍ଚଯେହି କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିପାଟିଯା ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ଯା ଏସା ପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗୱାରେ ୱିଯ ‘‘ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି ଅକତ୍ୱା ‘‘ହେତୂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନ’’ନ୍ତି ଦେସନା କତା, ତସ୍ସା ଏୱ କରଣେ ଇଦଂ ପଯୋଜନଂ – ତତ୍ଥ ହି ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠଂ ଦୀପେତୁଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପଚ୍ଚଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଧମ୍ମା ରାସିତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଏକେକତୋତି ରାସଟ୍ଠଂ ଦୀପେତୁଂ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ୱା ଖନ୍ଧୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦେସନା ଆରୁଳ୍ହାତି ତେନେୱାନୁକ୍କମେନ ଇଧାପି ଆରୁଳ୍ହାତି। କସ୍ମା ପନେତେସୁ ଏୱଂ ଆରୁଳ୍ହାତି? ଅସଙ୍କରତୋ ୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ‘‘ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସେସା ଧମ୍ମା’’ତି ହି ଆଦିନା ନଯେନ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅସୁକଧମ୍ମଂ ନାମ ନିସ୍ସାଯ ଅସୁକଧମ୍ମାତି ନ ସକ୍କା ଅସଙ୍କରତୋ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚ ଜାନିତୁଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସା ନିକ୍କିସେସା ସିଯୁଂ। ତସ୍ମା ଅସଙ୍କରତୋ ୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ଆରୁଳ୍ହାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ କୁସଲୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗେ ପନ କୁସଲାଦିୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତୋ ସବ୍ବେସଂ ହେତୂନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅବ୍ୟାକତହେତୁସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ, ଓକ୍କନ୍ତିକ୍ଖଣେ କଟତ୍ତାରୂପମ୍ପି ସଙ୍ଗହଂ ଗତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସେସେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୦୪।ଦାନଂଦତ୍ୱାତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଚଜିତ୍ୱା। ଯାଯ ୱା ଚେତନାଯ ସୋ ଦିଯ୍ୟତି, ସା ଚେତନା ଦାନଂ। ଦତ୍ୱାତି ତଂ ଚେତନଂ ପରିଯୋଦାପେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗାଦିୱସେନ ନିଚ୍ଚସୀଲଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ଇମିନା ସମାଦାନୱିରତିଯେୱ ଦସ୍ସିତା। ସମ୍ପତ୍ତୱିରତିସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତିଯୋ ପନ ଲୋକେ ସୀଲନ୍ତି ଅପାକଟତ୍ତା ନ ୱୁତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ନ ୱୁତ୍ତା, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ପନ ହୋନ୍ତିଯେୱ। ତତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତି ସେକ୍ଖାନଂଯେୱ କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଇତରେସଂ। ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ପାଣଂ ନ ହନେ, ନ ଚାଦିନ୍ନମାଦିଯେ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୭୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଉପୋସଥଦିୱସେସୁ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୌପୋସଥକିରିଯଂ କତ୍ୱା। ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ତଂ କୁସଲଂ ସେକ୍ଖୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ଅରହାପି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତେୱ। ଅରହତୋପି ହି ପୁବ୍ବେ କତଂ କୁସଲଂ କୁସଲମେୱ, ଯେନ ପନ ଚିତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ କିରିଯଚିତ୍ତଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ‘‘ଏତଂ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ନ ଲବ୍ଭତି। ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନୀତି ‘‘ଦତ୍ୱା ସମାଦିଯିତ୍ୱା କତ୍ୱା’’ତି ହି ଆସନ୍ନେ କତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଇମାନି ନ ଆସନ୍ନେ କତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଦାନାଦୀହି ୱା ସେସାନି କାମାୱଚରକୁସଲାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ସେକ୍ଖା ଗୋତ୍ରଭୁନ୍ତି ସୋତାପନ୍ନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଗୋତ୍ରଭୁଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ୱୋଦାନନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେସଞ୍ହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୋଦାନଂ ନାମ ହୋତି। ସେକ୍ଖାତି ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିଅନାଗାମିନୋ। ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗଫଲଭୱଙ୍ଗାତିକ୍କମୱସେନ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧା ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା, ସୁଦ୍ଧମଗ୍ଗତୋଯେୱ ପନ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

କୁସଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋତି ଏତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନୂପଗଂ ତେଭୂମକକୁସଲମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ୱିପସ୍ସନାକୁସଲଂ ପନ କାମାୱଚରମେୱ। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନାତି ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନନ୍ତିଆଦୀହି ଅରୂପାୱଚରକୁସଲାରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲମେୱ। କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସାତିଆଦୀହି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଧମ୍ମୱସେନ ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଗହିତମ୍ପି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୦୫।ଅସ୍ସାଦେତୀତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେହି ଅନୁଭୱତି ଚେୱ ରଜ୍ଜତି ଚ । ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହାୱସେନ ନନ୍ଦତି

ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାଯ ୱା ଅଭିନନ୍ଦତି। ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ। ଇଦଂ ଅଟ୍ଠପି ଲୋଭସହଗତାନି ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତା ଅତ୍ତନିଯନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଚତୂହିପି ଚିତ୍ତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଗତସ୍ସ ପନେତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିକ୍ଖେପଗତସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, ଅକତଂ ୱତ ମେ କଲ୍ଯାଣନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ତଂ ଆରବ୍ଭାତି ତାନି ସୁଚିଣ୍ଣାନି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ବହୁୱଚନସ୍ସ ହେସ ଏକୱଚନାଦେସୋ, ଜାତିୱସେନ ୱା ଏକୱଚନମେୱେତଂ।

୪୦୬।ଅରହା ମଗ୍ଗା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଫଲାନନ୍ତରସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଅତିକ୍କମୱସେନ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଚିତ୍ତାନି ପନସ୍ସ କିରିଯାବ୍ଯାକତାନି। ଏୱଂ କିରିଯାବ୍ଯାକତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ୱିପାକାବ୍ଯାକତସ୍ସ ଦସ୍ସେତୁଂ ସେକ୍ଖା ୱାତିଆଦିମାହ। କୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେତି ୱିପସ୍ସନାଜୱନୱୀଥିଯା ପଚ୍ଛିନ୍ନାଯ। ୱିପାକୋତି କାମାୱଚରୱିପାକୋ। ତଦାରମ୍ମଣତାତି ତଦାରମ୍ମଣତାଯ, ତଂ କୁସଲସ୍ସ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ୱିପସ୍ସିତକୁସଲଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନେୱ, ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନାପି। ୱିପାକୋ ହି କମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ କୁସଲାରମ୍ମଣୋ ହୋତିଯେୱ, ସୋ ପନ ଦୁକ୍କିଞ୍ଜିୱ୍ଯତ୍ତା ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତୋ।

କୁସଲଂ ଅସ୍ସାଦେତୀତିଆଦି ଅକୁସଲଜୱନାୱସାନେ କୁସଲାରମ୍ମଣୱିପାକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନୱିପାକସ୍ସାତି ଇଦଂ ଦୁକ୍କିଞ୍ଜିୱ୍ଯମ୍ପି ସମାନଂ ମହଗ୍ଗତୱିପାକସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କିରିଯସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅସମାପନ୍ନପୁବ୍ବେ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନେ ପଟିଲୋମତୋ ୱା ଏକନ୍ତରିକୱସେନ ୱା ସମାପନ୍ନକିରିଯାଯ। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସାତିଆଦୀନି ପରତୋ ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଯା ଏତେସଂ ଆୱଜ୍ଜନା, ତସ୍ସା କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

୪୦୭-୪୦୯।ରାଗନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ରାଗଂ। ଅତ୍ତନୋ ରାଗୱସେନ ପନେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣନା ପାକଟା ହୋତି। ଅସ୍ସାଦେତୀତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୀସୁ ପନ ତୀସୁ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱେନ ''ଅସ୍ସାଦେତୀ''ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠି ପନେତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସା ଅସ୍ସାଦେତୀତି ପଦସ୍ସ ପରିହୀନତ୍ତା ଆଗତପଟିପାଟିଯା ପଠମଂ ନ ୱୁତ୍ତା। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୀସୁଯେୱ ତଂ ତଂ ସଭାଗଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ୱୁତ୍ତା। ଇମେସୁ ଚ ପନ ରାଗାଦୀସୁ ''କିଂ ମେ ପାପଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଅକ୍ଖନ୍ତିୱସେନ ୱା, ''କତଂ ପାପଂ କତଂ ଲୁଦ୍ଦ''ନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରାଦିୱସେନ ୱା ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୧୦।ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋତି ୱିପସ୍ସନାନୁକ୍କମେନ ଓଳାରିକାଯତନାନି ୱତ୍ୱାରୂପଞ୍ଚାତି ଏକାଦସ ରୂପାନି ପାକଟତ୍ତା ଗହିତାନି। ପୁନ ରୂପାଯତନାଦୀନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣତ୍ତା ଗହିତାନି। ଯସ୍ମା ପନେସା ୱିଞ୍ଞାଣକାଯୱସେନ ଦେସନା, ନ ଧାତୁୱସେନ, ତସ୍ମା ମନୋଧାତୁ ନ ଗହିତା। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗହିତାଗହିତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୧୧।ଫଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୧୩-୪୧୬। ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନିଦ୍ଦେସେ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ୱସେନ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଥା ସହଜାତାଧିପତିନିଦ୍ଦେସୋ। ଅରହତୋ ଉତ୍ତମଧମ୍ମଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ଲୋକିଯକୁସଲେସୁ ଗରୁକାରୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋୱ ଦସ୍ସିତୋ।

୪୧୭। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେ ପୁରିମା ପୁରିମାତି ଏକଭୂମକାପି ନାନାଭୂମକାପି କୁସଲା ଏକତୋ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସ, ଅନୁଲୋମଂ ୱୋଦାନସ୍ସାତି ନାନାରମ୍ମଣୱସେନ। ଗୋତ୍ରଭୁ ମଗ୍ଗସ୍ସ, ୱୋଦାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ନାନାଭୂମିୱସେନ। କୁସଲଂ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପନ କୁସଲନ୍ତି ତେଭୂମକକୁସଲଂ। ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତେଭୂମକୱିପାକଂ। ତେହି କୁସଲଜୱନୱୀଥିତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ତଦାରମ୍ମଣଂ ଭୱଙ୍ଗଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଉଭଯମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ମହଗ୍ଗତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗମେୱ। ମଗ୍ଗୋ ଫଲସ୍ସାତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଜୱନୱୀଥିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁଲୋମଂ ସେକ୍ଖାଯାତି ଅସେକ୍ଖାଯ କୁସଲଂ ଅନନ୍ତରଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱିଭାଗଂ କରୋତି। ଫଲସମାପତ୍ତିଯାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସକଦାଗାମିଫଲଅନାଗାମିଫଲସମାପତ୍ତିଯାପି। ଫଲସମାପତ୍ତିଯାତି ଅନାଗାମିଫଲସମାପତ୍ତିଯା। ଅକୁସଲେ ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଲବ୍ଭତି। ୱିପାକାବ୍ଯାକତା କିରିଯାବ୍ଯାକତାତି ଏତ୍ଥ ୱିପାକାବ୍ଯାକତା ୱିପାକାବ୍ଯାକତାନଂଯେୱ, କିରିଯାବ୍ଯାକତା କିରିଯାବ୍ଯାକତାନଂଯେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଜ୍ଜନାଯାତିଆଦି ୱୋମିସ୍ସକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିରିଯାତି କାମାୱଚରକିରିଯା। ସା ଦୁୱିଧସ୍ସାପି ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ମହଗ୍ଗତା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସେୱ। ଇତି ଯେ ହେଟ୍ଠା ପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ ''ପୁରିମା ପୁରିମା କୁସଲା ଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି ଆରଭିତ୍ୱା କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲଂ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତଂ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତଂ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତଂ ଅକୁସଲସ୍ସାତି ସତ୍ତ ୱାରା ଦସ୍ସିତା; ତେସଂ ୱସେନ ଇଧ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ୱିଭତ୍ତୋ।

ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେତ୍ଥ –

ଦସଧା ସତ୍ତରସଧା, ସମସଟ୍ଠିୱିଧେନ ଚ;

ବହୁଧାପି ଚ ନିଦ୍ଦେସଂ, ସାଧୁକଂ ଉପଲକ୍ଖୟେ।

ଅୟଞ୍ହି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ନ କେୱଲଂ ସତ୍ତଧାୱ ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତି, କୁସଲଂ ପନ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ; ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ; ୱିପାକଂ ୱିପାକସ୍ସ କିରିୟସ୍ସ; କିରିୟଂ କୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ ୱିପାକସ୍ସ କିରିୟସ୍ସାତି ଏୱଂ ଦସଧାପି ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତି। ନ କେୱଲଂ ଦସଧାୟେୱ, କୁସଲଂ ପନ କୁସଲସ୍ସ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ; ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ; କୁସଲୱିପାକଂ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ କିରିୟସ୍ସ; ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ କିରିୟସ୍ସ; କିରିୟଂ କିରିୟସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସ କୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ଏୱଂ ସତ୍ତରସଧା ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସତ୍ତରସଧାୱ ସମସଟ୍ଠିୱିଧେନାପି ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତେୱ। କଥଂ? କାମାୱଚରକୁସଲଞ୍ହି ଭୂମିଭେଦେନ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ସକସକଭୂମିକସ୍ସେୱାତି କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସ ଛବ୍ବିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। କାମାୱଚରକୁସଲଂ ପନ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସ; ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସ; ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଂ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରଅରୂପାୱଚରଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସ; ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକସ୍ସାତି କୁସଲଂ ୱିପାକସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ । ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ତେଭୂମକକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ।

କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକଂ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସାତି କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକଂ ୱିପାକସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ତେଭୂମକକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ତିୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଂ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ଦୁୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ଏୱଂ କୁସଲୱିପାକଂ ୱିପାକସ୍ସ ତେରସଧାପି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସ୍ସାତି ଦୁୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ୱିପାକଂ ୱିପାକସ୍ସ ପଞ୍ଚଦସୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକଂ ପନ କାମାୱଚରକିରିୟସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲୱିପାକଂ, ତଥା ରୂପାୱଚରୱିପାକଂ, ତଥା ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଞ୍ଚାତି ୱିପାକଂ କିରିୟସ୍ସ ଚ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ।

କାମାୱଚରକିରିୟଂ ତେଭୂମକକିରିୟସ୍ସ, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିୟଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରାନଞ୍ଚେୱାତି କିରିୟଂ କିରିୟସ୍ସ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। କାମାୱଚରକିରିୟଂ ଅକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଚେୱ ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱିପାକସ୍ସ ଚ, ରୂପାୱଚରକିରିୟଂ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ଅରୂପାୱଚରକିରିୟଂ ଚତୁଭୂମକକୁସଲୱିପାକସ୍ସାପୀତି କିରିୟଂ ୱିପାକସ୍ସ ଏକାଦସୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ। କାମାୱଚରକିରିୟଂ ପନ କାମାୱଚରକୁସଲସ୍ସ ଅକୁସଲସ୍ସାତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଦୁୱିଧେନ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସମସଟ୍ଠିୱିଧେନାପି ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସମସଟ୍ଠିୱିଧେନେୱ, ବହୁୱିଧେନାପି ଲଭତେୱ। କଥଂ? କାମାୱଚରପଠମମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଅତ୍ତନୋ, ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରକୁସଲାନଂ ପାଦକୟୋଗେନ ସୋଳସନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସଲୋକୁତ୍ତରାନନ୍ତି ଏକୱୀସତିୟା ଚ କୁସଲାନଂ, ଜୱନପରିୟୋସାନେ ତଦାରମ୍ମଣଭୱଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ, ଭୱଙ୍ଗୱସେନେୱ ପୱତ୍ତାନଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ, ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନନ୍ତି ଏୱଂ ଏକୱୀସତିୟା କୁସଲାନଂ; ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାୟ ୱିପାକାନନ୍ତି ତେପଞ୍ଞାସାୟ ଚିତ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି । ତଥା ଦୁତିୟକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ତତିୟଚତୁତ୍ଥାନି ପନ ଠପେତ୍ୱା ଉପରିଭୂମକକୁସଲାନି ଚ ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନି ଚ ସେସଏକୱୀସତିଚିତ୍ତାନଂ। ପଞ୍ଚମଛଟ୍ଠାନି ଅତ୍ତନୋ ଚ, ନୱନ୍ନଞ୍ଚ ଉପରିଭୂମକୌପେକ୍ଖାକୁସଲାନଂ, ତେୱୀସତିୟା ଚ ୱିପାକାନନ୍ତି ତେତ୍ତିଂସାୟ। ସତ୍ତମଅଟ୍ଠମାନି ଏକୱୀସତିୟାୱ।

ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରକୁସଲାନି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଛିମାନଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲାନଂ, ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତମହାୱିପାକାନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ

ରୂପାୱଚରୱିପାକାନଞ୍ଚାତି ଦସନ୍ନଂ। ଏତେନେୱ ଚ ନଯେନ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲେସୁ ପଠମଂ ଅଞ୍ଚନୋ ୱିପାକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ, ଦୁତିଯଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ, ତତିଯଂ ତେରସନ୍ନଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚାତି ପନ୍ନରସନ୍ନଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଅଞ୍ଚନୋ ଅଞ୍ଚନୋ ୱିପାକସ୍ସେୱ। ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତେସୁ ଏକେକଂ ଅକୁସଲଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନୱନ୍ନଂ, ମହଗ୍ଗତୱିପାକାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଏକୱୀସତିଯା। ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତାନି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଛନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ସତ୍ତନ୍ନଂ। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଦ୍ୱଯଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକୱିପାକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ନୱନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଏକୱୀସତିଯା।

କୁସଲୱିପାକପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା କୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁଯା, ମନୋଧାତୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ। ତାସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଦସନ୍ନଂ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ଭୱଙ୍ଗଭୂତାନଂ ତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିରିଯସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପନ ଆୱଜ୍ଜନମନୋଧାତୁଯା ଦ୍ୱିଟ୍ଠାନିକାଯ ଆୱଜ୍ଜନମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଦସନ୍ନଞ୍ଚ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନମେୱ। ତିହେତୁକମହାୱିପାକା ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକୱଜ୍ଜାନଂ ଦସନ୍ନମ୍ପି କାମାୱଚରୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂନଂ ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରୱିପାକାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଚାତି ଏକୱୀସତିଯା, ଦୁହେତୁକୱିପାକା ଠପେତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତୱିପାକେ ସେସାନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ। ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକା ତେଭୂମକକୁସଲୱିପାକସହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ ଆୱଜ୍ଜନଦ୍ୱଯସ୍ସ ଚାତି ଏକୂନୱୀସତିଯା। ଅରୂପାୱଚରୱିପାକେସୁ ପଠମଂ କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନସ୍ସ ଚାତି ନୱନ୍ନଂ। ଦୁତିଯଂ ହେଟ୍ଠିମୱିପାକଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ, ତତିଯଂ ଦ୍ୱେ ହେଟ୍ଠିମାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତନ୍ନଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ତୀଣି ହେଟ୍ଠିମାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଛନ୍ନଂ ଚତ୍ତାରି ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକାନି ତିହେତୁକୱିପାକାନଂ ତେରସନ୍ନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ।

ଅକୁସଲୱିପାକପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣା ଅକୁସଲୱିପାକମନୋଧାତୁଯା, ମନୋଧାତୁ ଅକୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା। ସା ତଦାରମ୍ମଣକାଲେ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚୁତିକାଲେ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତାନଂ ଇତରେସମ୍ପି ନୱନ୍ନଂ କାମାୱଚରୱିପାକାନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପରିତ୍ତକିରିଯାନଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ। କିରିଯମନୋଧାତୁ ଦସନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ହସିତୁପ୍ପାଦକିରିଯା ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ନୱନ୍ନଂ ତିହେତୁକୱିପାକାନଂ, ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତୱିପାକାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ତେରସନ୍ନଂ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିରିଯା ଠପେତ୍ୱା କିରିଯମନୋଧାତୁଂ ଦସନ୍ନଂ କାମାୱଚରକିରିଯାନଂ, କାମାୱଚରକୁସଲାକୁସଲାନଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ପନ୍ନରସନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସାଯ।

କାମାୱଚରତିହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତକିରିଯଦ୍ୱଯଂ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ତେରସନ୍ନଂ ତିହେତୁକୱିପାକାନଂ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତୱିପାକାନଂ ପରିକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରକିରିଯାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ଦୁହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତକିରିଯଦ୍ୱଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ତେରସନ୍ନଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସତ୍ତରସନ୍ନଂ। କାମାୱଚରତିହେତୁକୋପେକ୍ଖାସହଗତକିରିଯଦ୍ୱଯଂ ତେସଂଯେୱ ତେରସନ୍ନଂ ଭୱଙ୍ଗାନଂ, ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତୱିପାକାନଂ, ପରିକମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ଏକିସ୍ସା ରୂପାୱଚରକିରିଯାଯ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରକିରିଯାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚତୁୱୀସତିଯା। ଦୁହେତୁକୋପେକ୍ଖାସହଗତକିରିଯଦ୍ୱଯଂ ତେସଂଯେୱ ତେରସନ୍ନଂ ଭୱଙ୍ଗାନଂ ଛନ୍ନଂ ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ। ରୂପାୱଚରକିରିଯେସୁ ଏକେକଂ ନୱନ୍ନଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ତିହେତୁକଭୱଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଦସନ୍ନଂ। ଅରୂପାୱଚରକିରିଯେସୁ ପଠମଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ନୱନ୍ନଂ ଭୱଙ୍ଗାନଂ, ଚତୁୱୋକାରେ ଏକସ୍ସ ଅଞ୍ଚନୋ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚାତି ଏକାଦସନ୍ନଂ। ଦୁତିଯଂ ଚତୁୱୋକାରେ ଦ୍ୱେ ଭୱଙ୍ଗାନି ଲଭତି। ତତିଯଂ ତୀଣି, ଚତୁତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରି ଫଲସମାପତ୍ତିଞ୍ଚାତି ତେସୁ ଏକେକଂ ଯଥାପଟିପାଟିଯା ଏକାଦସନ୍ନଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ତେରସନ୍ନଂ ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ବହୁୱିଧେନାପି ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଦସଧା ସତ୍ତରସଧା, ସମସଟ୍ଠିୱିଧେନ ଚ;

ବହୁଧାପି ଚ ନିଦ୍ଦେସଂ, ସାଧୁକଂ ଉପଲକ୍ଖଯେ’’ତି।

ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ।

୪୨୩। ଉପନିସ୍ସଯେ ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି କମ୍ମକମ୍ମଫଲୈଧଲୋକପରଲୋକାଦୀସୁ ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ଯଥା ହି ପୁରିସୋ ହେଟ୍ଠାପଥଓିଯଂ ଉଦକଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ପଥଓିଂ ଖନତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଧୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଦାନାଦୀନଂ ଫଲଞ୍ଚ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଦାନାଦୀନି ପୱତ୍ତେତି। ତସ୍ମା ''ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୀଲଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତିଆଦୀସୁପି ଇମେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲୱା ହି ସୀଲାନୁଭାୱେସୁ ସୀଲାନିସଂସେସୁ ଚ କୁସଲୋ ସୀଲଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଦାନଂ ଦେତି, ଉପରୂପରି ସୀଲଂ ସମାଦିଯତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅଖଣ୍ଡଂ, ଚାତୁଦ୍ଦସୀଆଦୀସୁ ପକ୍ଖଦିୱସେସୁ ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ସୀଲସମ୍ପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଝାନାଦୀନି ଉପ୍ପାଦେତି। ବହୁସ୍ସୁତୋପି ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯତ୍ତା ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଦାନାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍କିଲେସୱୋଦାନାଦିଭେଦଂ ସୁତମଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋ ସୁତଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନାଦୀନି ପୱତ୍ତେତି। ଚାଗୱାପି ଚାଗାଧିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚାଗସମ୍ପଦଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲୱନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ମହପ୍ଫଲନ୍ତି ସୀଲଂ ସମାଦିଯତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ତାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ଝାନାଦୀନି ଉପ୍ପାଦେତି। ପଞ୍ଞୱାପି ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତଞ୍ଚେୱ ଲୋକସମତିକ୍କମନୁପାଯଞ୍ଚ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ସକ୍କା ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଇଧଲୋକହିତମ୍ପି ପରଲୋକହିତମ୍ପି ଲୋକସମତିକ୍କମନୂପାଯଞ୍ଚ ସମ୍ପାଦେତୁ''ନ୍ତି ପଞ୍ଞଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନାଦୀନି ପୱତ୍ତେତି। ଯସ୍ମା ପନ ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଦାନାଦୀନଂଯେୱ ଉପନିସ୍ସଯା, ଅତ୍ତନୋ ଅପରଭାଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ଉପନିସ୍ସଯା ଏୱ, ତସ୍ମା ସଦ୍ଧା ସୀଲଂ ସୁତଂ ଚାଗୋ ପଞ୍ଞା ସଦ୍ଧାଯ ସୀଲସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ଚାଗସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପରିକମ୍ମନ୍ତି ଅନନ୍ତରଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୁବ୍ବଭାଗେ ପରିକମ୍ମଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମମେୱ, ପରିକମ୍ମଂ ୱିସୁଂ ନତ୍ଥି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସ୍ସେୱ ପରିଭଣ୍ଡଞାଣାନି ଏତାନି, ତସ୍ମିଂ ଇଜ୍ଝମାନେ ଇଜ୍ଝନ୍ତି ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଦଧିମୁତ୍ତତାଯ ସହିତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମଂ ତେସଂ ପରିକମ୍ମନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହି ଏତାନି ସବ୍ବେସଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାନଂ ସମଗତିକାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଭୱିତବ୍ବମେତ୍ଥ ପରିକମ୍ମୱିସେସେନାତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବାଯ ସୋତଧାତୁଯାତି ଦୂରେ ରୂପାନି ଦିସ୍ୱା ତେସଂ ସଦ୍ଦଂ ସୋତୁକାମସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ସୋତଧାତୁୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ତେସଂ ପନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତୁକାମତାଦିୱସେନ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁ ଇଦ୍ଧିୱିଧଞାଣସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଉପକାରକଭାୱୱସେନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ମଗ୍ଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତିନ୍ତି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ସିଥିଲୀକତପାରିପନ୍ଥକତ୍ତା ପହୀନପାରିପନ୍ଥକତ୍ତା ଚ ତଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ତେସଂ ମଗ୍ଗୋ ସମାପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ୱିପସ୍ସନ୍ତୀତି ଉପରୂପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନ୍ତି। ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଯାତିଆଦି ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ମଗ୍ଗପଟିଲାଭେନେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂଇଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ପନେତାସଂ ପଚ୍ଛା ତେସୁ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗୋୱ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନାମ ହୋତି।

ସଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ଜପ୍ପେତୀତି ଅହମସ୍ମି ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋତି ମାନଂ ପୱତ୍ତେତି। ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ସଦ୍ଧାୱସେନେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ଅନୁପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥି ପୁଗ୍ଗଲୋ''ତିଆଦିୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ସୀଲଂ ସୁତଂ ଚାଗଂ ପଞ୍ଞନ୍ତି ଅହମସ୍ମି ସୀଲୱା ସୁତୱା ଚାଗୀ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋତି ମାନଂ ଜପ୍ପେତି। ସୀଲସୁତଚାଗପଞ୍ଞାସୁ ପନ ମାନମଞ୍ଞନଂ ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ରାଗସ୍ସାତିଆଦୀସୁ ସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପଦଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନକାଲେ ତେସୁ ଏକେକୋ ଧମ୍ମୋ ରାଗସ୍ସ, ପରୱମ୍ଭନକାଲେ ଦୋସସ୍ସ, ଉଭଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ମାନଦିଟ୍ଠୀନଂ, ସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପଦଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଭୱଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିପତ୍ଥନାଯ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଲୋକିଯକୁସଲଞ୍ଚେୱ ଦସ୍ସିତଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପନ ସନ୍ତଂ ପଣୀତଂ ଉତ୍ତମଂ ଅକୁସଲୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ତସ୍ମା ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ଅନ୍ଧକାରତମାନଂ ନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀତି ନ ଗହିତଂ।

ଆତାପେତୀତିଆଦି କାଯିକଦୁକ୍ଖୱସେନ ଅବ୍ଯାକତଧମ୍ମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧୋ ହି ସଦ୍ଧଂ ନିସ୍ସାଯ ଅତିସୀତଂ ଅତିଉଣ୍ହନ୍ତି ଅନୋସକ୍କିତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରାନି ନୱକମ୍ମୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତି ପରିତାପେତି, ଭୋଗଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞାନି କରିସ୍ସାମୀତି ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ସୀଲୱାପି ସୀଲାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ ଅବ୍ଭୋକାସିକତ୍ତାଦିୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତି ପରିତାପେତି, ପିଣ୍ଡଚାରିକତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ସୁତୱାପି ବାହୁସ୍ସଚ୍ଚାନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତି ପରିତାପେତି, ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ଚାଗୱାପି ଚାଗାଧିମୁତ୍ତତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଯାପନମତ୍ତେପି ପଚ୍ଚଯେ ଅନୱସେସେତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ, ଅଙ୍ଗାଦିପରିଚ୍ଚାଗଂ ୱା ପନ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତି ପରିତାପେତି, ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ପଞ୍ଞୱାପି ଉପରୂପରି ପଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢେସ୍ସାମୀତି ସପ୍ପଞ୍ଞତଂ ନିସ୍ସାଯ ସୀତୁଣ୍ହାଦୀନି ଅଗଣେତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯମନସିକାରେସୁ ଯୋଗଂ

କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତି ପରିତାପେତି, ମିଚ୍ଛାଜୀୱେ ଆଦୀନୱଂ ସମ୍ମାଜୀୱେ ଚ ଆନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ପହାଯ ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଆଜୀୱେନ ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି।

କାଯିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସାତି ସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ସୁଖୋପକରଣାନି ପରିଭୁଞ୍ଜନକାଲେ ସଦ୍ଧାଦିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟକାଯସ୍ସ ଚ ତେସଂ ୱସେନ ଅୱିପ୍ପଟିସାରମୂଲକପାମୋଜ୍ଜପୀତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପଫୁଟକାଯସ୍ସ ଚ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତେସଂ କଟତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନୱିପାକସୁଖକାଲେ ଚ କାଯିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ, ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ସଦ୍ଧାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅସହମାନେହି ପଯୁତ୍ତୱଧବନ୍ଧନାଦିକାଲେ ଚ କାଯିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଉପନିସ୍ସାଯ ପତ୍ଥିତଫଲସମାପତ୍ତିକାଲେ ପନ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଏତେସୁ ଏକେକୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୁସଲଂ କମ୍ମନ୍ତି କୁସଲଚେତନା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ, ସା ପନ ବଲୱଚେତନାୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଦୁବ୍ବଲା। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକା କିର ଇତ୍ଥୀ ଉବ୍ବନ୍ଧିତୁକାମା ରୁକ୍ଖେ ରଜ୍ଜୁଂ ଲଗ୍ଗେତ୍ୱା ସଂୱିଧାତବ୍ବଂ ସଂୱିଦହତି। ଅଥେକୋ ଚୋରୋ ରତ୍ତିଭାଗେ ତଂ ଗେହଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ''ଇମାଯ ରଜ୍ଜୁଯା କିଞ୍ଚିଦେୱ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ହରିସ୍ସାମୀ''ତି ସତ୍ଥେନ ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଉପଗତୋ। ଅଥ ସା ରଜ୍ଜୁ ଆସୀୱିସୋ ହୁତ୍ୱା ସୁସୂତି ଅକାସି। ଚୋରୋ ଭୀତୋ ଅପସକ୍କି। ଇତ୍ଥୀ ଅତ୍ତନୋ ନିୱେସନା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ରଜ୍ଜୁପାସେ ଗୀୱଂ ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଉବ୍ବନ୍ଧା କାଲମକାସି। ଏୱଂ ବଲୱଚେତନା ଅନ୍ତରାଯେ ନିୱାରେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ନ ପନେତଂ ଏକନ୍ତତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। କତୋକାସଞ୍ହି କମ୍ମଂ ଏୱ ୱିପାକସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି, ୱିପାକଜନକଂ ପନ କମ୍ମଂ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁଭୂମକମ୍ପି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଂ ପନ ପରତୋ ''ମଗ୍ଗୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅଚେତନାୱସେନ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି – ଯୋ କୋଚି ୱିପାକଜନକୋ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି।

ରାଗଂଉପନିସ୍ସାଯ ପାଣଂ ହନତୀତି ଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସାରତ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ୱା ୱିରୁଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥାଯ ପାଣଂ ହନତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁପି ଏତେନେୱୁପାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସନ୍ଧିଂ ଛିନ୍ଦତୀତି ଅଦିନ୍ନାଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସନ୍ଧିନ୍ତି ଗେହସନ୍ଧିଂ। ନିଲ୍ଲୋପଂ ହରତୀତି ନିଲୀଯିତ୍ୱା ହରତି। ଏକାଗାରିକଂ କରୋତୀତି ବହୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକମେୱ ଗେହଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ୱିଲୁମ୍ପତି। ପରିପନ୍ଥେ ତିଟ୍ଠତୀତି ପନ୍ଥଦୂହନକମ୍ମଂ କରୋତି। ଦୋସଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତିଆଦୀସୁ ''ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ''ତିଆଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋସଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ମୋହଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ପାଣାତିପାତାଦୀସୁ ଆଦୀନୱପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ମୋହଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ମାନଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ଅହଂ କିଂ ହନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋମି, ଆଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋମୀତି ମାନଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। କେନଚି ୱା ପନ ଅୱଞ୍ଞାତୋ ହୋତି ପରିଭୂତୋ ହୀଳିତୋ, ତଂ ଓମାନଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱାତିପି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ଯଞ୍ଞାଦୀସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ୱିଯ ପାଦସିକମିଲକ୍ଖୁଆଦଯୋ ୱିଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ପତ୍ଥନଂ ଉପନିସ୍ସାଯାତି ''ସଚେ ମେ ଇଦଂ ନାମ ଇଜ୍ଝିସ୍ସତି, ଏୱରୂପଂ ତେ ବଲିକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ଦେୱତାଯାଚନସଙ୍ଖାତଂ ୱା, ଅସୁକଂ ନାମ ମେ ଘାତେତ୍ୱା ଦେହି, ଅସୁକସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ଆହର, ଏହି ୱା ମେ ଏତାନି କମ୍ମାନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ସହାଯୋ ହୋହୀ''ତି ଏୱମାଦିଂ ୱା ପତ୍ଥନଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା। ରାଗୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଦିଟ୍ଠି ପତ୍ଥନା ରାଗସ୍ସାତି। ଏତ୍ଥ ରାଗୋ ରାଗସ୍ସାପି ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି ଦୋସାଦୀନମ୍ପି। ଦୋସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପାଣାତିପାତୋ ପାଣାତିପାତସ୍ସାତି ପାଣାତିପାତୀ ଅସଂୱରେ ଠିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞମ୍ପି ପାଣଂ ହନତି। ଯୋ ୱା ଏତେନ ହତୋ, ତସ୍ସ ଞାତିମିତ୍ତେହି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ତେସୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ହନତି। ଏୱଂ ପାଣାତିପାତୋ ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଭଣ୍ଡସାମିକଂ ପନ ଗୋପକଂ ୱା ଘାତେତ୍ୱା ପରଭଣ୍ଡହରଣେ, ସାମିକଂ ଘାତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦାରାତିକ୍କମେ, ନାହଂ ହନାମୀତି ମୁସାଭଣନେ, କତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥାଯ ଅକତସ୍ସ ୱା କରଣତ୍ଥାଯ ପେସୁଞ୍ଞଂ ଉପସଂହାରେ, ତେନେୱ ନଯେନ ଫରୁସୱାଚାନିଚ୍ଛାରଣେ, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଭଣନେ, ପରଂ ହନିତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଯିତବ୍ବପରୱିତ୍ତୂପକରଣାଭିଜ୍ଝାଯନେ, ଯୋ ତେନ ଘାତିତୋ ହୋତି; ତସ୍ସ ମିତ୍ତାମଚ୍ଚା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୂତିଆଦିଚିନ୍ତନେ ''ଏୱଂ ମେ ପାଣାତିପାତୋ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଦୁକ୍କରକାରିକାଦିୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣକାଲେ ପାଣାତିପାତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀନମ୍ପି ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦିମୂଲକେସୁପି ଚକ୍କେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମାତୁଘାତିକମ୍ମଂ ମାତୁଘାତିକମ୍ମସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞଂ ମାତରଂ ହନନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ୱଟ୍ଟତି ଏୱଂ କାତୁ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ମାତରଂ ହନନ୍ତସ୍ସ ୱା, ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ହନ୍ତ୍ୱା ଅପରସ୍ମିମ୍ପି ହନନୱସେନ ୱା, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଭୱେ ''ଗଚ୍ଛ, ମେ ମାତରଂ ହନାହୀ''ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଣାପନୱସେନ ୱା, ଦ୍ୱୀହି ପହାରେହି ନିଯତମରଣାଯ ଦୁତିଯପହାରଦାନୱସେନ ୱା ମାତୁଘାତିକମ୍ମଂ ମାତୁଘାତିକମ୍ମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ସେସାନିପି ଯଥାଯୋଗଂ ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯସ୍ମା ପନ ବଲୱାକୁସଲଂ ଦୁବ୍ବଲାକୁସଲସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା କମ୍ମପଥାନନ୍ତରିଯକମ୍ମୱସେନେୱ ଦେସନା କତାତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ନ ଏକନ୍ତତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ପାଣାତିପାତାଦୀନି ହି କତ୍ୱା ''କସ୍ମା ଏୱମକାସୀ''ତି ଚୋଦିଯମାନୋ କୋପମତ୍ତକମ୍ପି କରୋତି। ୱିପ୍ପଟିସାରୀପି ହୋତି। ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି ଚ କିଲେସେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋତି। ତସ୍ମା ବଲୱଂ ଦୁବ୍ବଲସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଚ ବଲୱସ୍ସାପି ଉପନିସ୍ସଯୋ

ହୋତିଯେୱ। ଯଂ ପନ ପଚ୍ଚଯୱିଭଙ୍ଗସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବଲୱକାରଣଟ୍ଠେନ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତୀ’’ତି, ତଂ କାରଣଭାୱସ୍ସେୱ ବଲୱତାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ। କମ୍ମକିଲେସା ହି ବଲୱନ୍ତୋପି ଦୁବ୍ବଲାପି ବଲୱକାରଣଂ ହୋନ୍ତିଯେୱ।

ରାଗଂଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତୀତିଆଦୀସୁ ଅହୋ ୱତାହଂ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜେଯ୍ୟନ୍ତି ଉପପତ୍ତିଭୱେ ୱା ଭୋଗେସୁ ୱା ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନଂ ଦେତି। ସୀଲସମାଦାନୌପୋସଥକମ୍ମେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଝାନଂ ପନ ରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନତ୍ଥାଯ, ୱିପସ୍ସନଂ ରାଗସ୍ସ ପହାନତ୍ଥାଯ, ମଗ୍ଗଂ ସମୁଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାଯ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପାଦେତି ନାମ। ୱୀତରାଗଭାୱତ୍ଥାଯ ପନ ଅଭିଞ୍ଞଂ ସମାପତ୍ତିଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପାଦେତି ନାମ। ଏତ୍ତାୱତା ହି ୱୀତରାଗୋ ନାମ ହୋତି।

ସଦ୍ଧାଯାତି ଦାନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତସଦ୍ଧାଯ ସୀଲାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥେୱ ହି ଦାନାଦିୱସେନ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପାଦେତି ନାମ, ଏୱଂ ରାଗାଦଯୋପି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ପଟିଘାତତ୍ଥାଯାତି ତସ୍ସ ପଟିବାହନତ୍ଥାଯ, ୱିପାକୋକାସସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଦାନତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସପ୍ପଟିଘାତେସୁ ତାୱ ଏୱଂ ହୋତୁ, ଯାନି ପନ ଅପ୍ପଟିଘାତାନି ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି, ତେସୁ ‘‘ତସ୍ସ ପଟିଘାତତ୍ଥାଯା’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ତସ୍ସ ଅତ୍ଥାସଯୱସେନ। ତପ୍ପଟିଘାତତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତେମୀତି ହିସ୍ସ ଅତ୍ଥାସଯୋ, ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ରାଗଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଅତ୍ତାନଂ ଆତାପେତୀତି ଯତ୍ଥ ରତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଦୁକ୍କରେନ ପତ୍ତିଂ ସମ୍ପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱଂ କରୋତୀତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କାଯିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସାତି ରାଗାଦିସମତିକ୍କମୱସେନ କୁସଲଂ କତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସୁଖସ୍ସ ୱା ରାଗାଦିୱସେନ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସୁଖସ୍ସ ୱା। ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଆତାପନାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସୁଖସ୍ସ ୱା ରାଗାଦିହେତୁ ପୱତ୍ତୱଧବନ୍ଧନାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା। ଫଲସମାପତ୍ତିଯାତି ରାଗାଦଯୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱା ଉପ୍ପାଦିତାଯ ତେହି ୱା ଅଟ୍ଟୀଯମାନେନ ସମାପନ୍ନାଯ।

କାଯିକଂ ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ସୁଖେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଂ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଥାରୂପେହେୱ ପଚ୍ଚଯେହି ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ସୀତାଦୀସୁ ପନ ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପନାଦୀନି ଅତିସେୱନ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସୁଖଂ ଅପରଭାଗେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ‘‘ସୁଖୋ ୱତି ମିସ୍ସା ପରିବ୍ବାଜିକାଯ ତରୁଣାଯ ଲୋମସାଯ ବାହାଯ ସମ୍ଫସ୍ସୋ’’ତି କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଇଧ କାଯିକଂ ସୁଖଂ ନେରଯିକସ୍ସ କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ଅରୋଗଭାୱେନ ପନ ସୁଖିନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କାଯିକଂ ସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଦୁକ୍ଖପଟିଘାତାଯ ପନ ସୁଖଂ ସେୱନ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖପଟିଘାତାଯ ଚ ଭଗୱତୋ ୱିଯ ଆବାଧଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ କାଯିକଦୁକ୍ଖଂ କାଯିକସୁଖସ୍ସ ଚେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚ, ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଉତୁସପ୍ପାଯୋ ସୁଖସ୍ସ ଚେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚ, ଅସପ୍ପାଯୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଉତୁଅସପ୍ପାଯଂ ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠିତରୂପୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତୁକାମସ୍ସ ଅସପ୍ପାଯୋପି ଉତୁ ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋୱ। ଭୋଜନସେନାସନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁନ କାଯିକଂ ସୁଖନ୍ତିଆଦୀନି କେୱଲଂ ଏକତୋ ଦସ୍ସିତାନି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପନେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଫଲସମାପତ୍ତି କାଯିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସାତି ସମାପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ। ତଂ ହେସ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅନୁଭୱତି।

କାଯିକଂ ସୁଖଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାନନ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଅହୋ ୱତ ମେ ଇଦଂ ସୁଖଂ ନ ପରିହାଯେଯ୍ୟା’’ତି ପତ୍ଥସ୍ସ ୱା ଅପରିହାଯନୱସେନ; ‘‘ଅହୋ ୱତାହଂ ଆଯତିଂ ଏୱରୂପଂ ସୁଖଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱା ପତ୍ତିୱସେନ; ଦୁକ୍ଖେପି ‘‘ଅହୋ ୱତ ମେ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିହାଯେଯ୍ୟା’’ତି ପତ୍ତସ୍ସ ପରିହାଯନୱସେନ ୱା; ‘‘ଆଯତିଂ ଏୱରୂପଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟା’’ତି ଅନୁପ୍ପାଦପତ୍ଥନାୱସେନ ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଉପନିସ୍ସଯତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉତୁଭୋଜନସେନାସନାନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ପୁନ କାଯିକଂ ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ‘‘ସାଧୁ ଖୋ, ମାରିସ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ବୁଦ୍ଧସରଣଗମନଂ ହୋତୀ’’ତି ସୁଖପ୍ପତ୍ତାନମ୍ପି, ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ, ସୋ ଭଗୱା, ଯୋ ଏୱରୂପସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ’’ତି (ଉଦା। ୧୮) ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତାନମ୍ପି ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖେହି ଚ ସଂଯୋଗୱିଯୋଗତ୍ଥାଯ ସୀଲାଦିପରିପୂରଣଂ କରେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯଭାୱେନ ଦସ୍ସିତାନି। ଉତୁଆଦୀନିପି ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। କାଯିକଂ ସୁଖଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ପାଣଂ ହନତୀତିଆଦୀସୁପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ସୁଖାଦୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଉପନିସ୍ସଯଭାଜନୀଯେ କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ ତିୱିଧେନାପି ଉପନିସ୍ସଯୋ, ଅକୁସଲସ୍ସ ଦୁୱିଧେନ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ତିୱିଧେନ। ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ତିୱିଧେନ, କୁସଲସ୍ସ ଏକୱିଧେନ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଦୁୱିଧେନ। ଅବ୍ୟାକତୋପି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ତିୱିଧେନ, ତଥା କୁସଲସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲସ୍ସାତି। ଏୱଂ କୁସଲୋ ଅଟ୍ଠୱିଧେନ, ଅକୁସଲୋ ଛବ୍ବିଧେନ, ଅବ୍ୟାକତୋ ନୱୱିଧେନାତି ତେୱୀସତିୱିଧେନ ଉପନିସ୍ସଯୋ ଭାଜିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୪୨୪। ପୁରେଜାତେ ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱତ୍ଥାରିକୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଆପୋଧାତୁଆଦୀନିପି ପନ ପୁରେଜାତାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତିଯେୱ। ୱତ୍ଥୁ ପୁରେଜାତନ୍ତି ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦି ଯଂ ୱତ୍ଥୁ ହୁତ୍ୱା ପୁରେଜାତଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱତ୍ଥୁ ୱିପାକାବ୍ୟାକତାନନ୍ତି ପୱତ୍ତିଯଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୨୫। ପଚ୍ଛାଜାତେ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସାତି ଚାତୁମହାଭୂତିକକାଯସ୍ସ। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଵସେନ ପଚ୍ଛାଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାଯେଵ ହେସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯୋତି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହାଵାରେ ଅନୁଲୋମତୋ ଆଗତୋ।

୪୨୬। ଆସେଵନପଚ୍ଚଯେ ଅନୁଲୋମଂ ଗୋତ୍ରଭୁସ୍ସାତିଆଦୀନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣେ ହେତୁ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ କାରଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୪୨୭। କମ୍ମପଚ୍ଚଯେ କୁସଲା ଚେତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସହଜାତନାନାକ୍ଖଣିକୱିଭାଗସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ସହଜାତାତି ନ ଵୁତ୍ତା। ଅବ୍ୟାକତୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନ ସୋ ୱିଭାଗୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତା। ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଵସେନ କତଂ। ଚେତନା ୱତ୍ଥୁସ୍ସାତି କିଞ୍ଚାପି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁପତିଟ୍ଠିତା ଅରୂପଧମ୍ମା ୱତ୍ଥୁପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ଚେତନା ପନ ୱତ୍ଥୁସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ।

୪୨୮। ୱିପାକପଚ୍ଚଯେ ପଟିସନ୍ଧିଵାରେ ଇମିନାଵ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୪୨୯-୪୩୮। ଆହାରପଚ୍ଚଯେ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସାତି ଇମସ୍ମିଂ ଚତୁସନ୍ତତିଵସେନ ପଵତ୍ତେ ଚାତୁମହାଭୂତିକକାଯେ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଜନକଵସେନ, ସେସସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଵସେନ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାଦୀସୁପି ପଟିସନ୍ଧିଵାରୋ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେଵାତି।

ପଞ୍ହାଵାରୱିଭଙ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ହାଵାରସ୍ସ ଘଟନେ ଅନୁଲୋମଗଣନା

୪୩୯। ଇଦାନେତ୍ଥ ଯଥାଲଦ୍ଧାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଗଣନାଵସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁଯା ସତ୍ତାତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତାତି କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ଅବ୍ୟାକତଂ, କୁସଲାବ୍ୟାକତନ୍ତି ତୀଣି। ତଥା ଅକୁସଲେନ; ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତମେଵାତି ଏଵଂ ସତ୍ତ। ଆରମ୍ମଣେ ନଵାତି ଏକମୂଲକଏକାଵସାନାନି ନଵ। ଅଧିପତିଯା ଦସାତି କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସ ସହଜାତତୋ ଚେଵ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ; ଅକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋଵ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତତୋ ଚେଵ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ; କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତତୋଵାତି କୁସଲମୂଲକାନି ଚତ୍ତାରି। ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ ସହଜାତତୋ ଚେଵ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ; ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତତୋଵ ତଥା ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସାତି ଅକୁସଲମୂଲକାନି ତୀଣି। ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତତୋ ଚେଵ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ; କୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋଵ ତଥା ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଅବ୍ୟାକତମୂଲକାନି ତୀଣୀତି ଏଵଂ ଦସ। ଏତ୍ଥ ପନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପି ସତ୍ତଧା, ସହଜାତାଧିପତିପି ସତ୍ତଧାଵ ଲବ୍ଭତି।

ଅନନ୍ତରେ ସତ୍ତାତି କୁସଲମୂଲକାନି ଦ୍ୱେ, ତଥା ଅକୁସଲମୂଲକାନି, ଅବ୍ୟାକତମୂଲକାନି ତୀଣୀତି ଏଵଂ ସତ୍ତ। ସମନନ୍ତରେପି ଏତାନେଵ। ସହଜାତେ ନଵାତି କୁସଲମୂଲକାନି ତୀଣି, ଅକୁସଲମୂଲକାନି ତୀଣି, ଅବ୍ୟାକତମୂଲକଂ ଏକଂ, ତଥା କୁସଲାବ୍ୟାକତମୂଲକଂ, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତମୂଲକଞ୍ଚାତି ଏଵଂ ନଵ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ତୀଣୀତି କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ଅକୁସଲେନ ଅକୁସଲଂ , ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତି ଏଵଂ ତୀଣି। ନିସ୍ସଯେ ତେରସାତି ସହଜାତତୋଵ କୁସଲମୂଲକାନି ତୀଣି, ତଥା ଅକୁସଲମୂଲକାନି, ତଥା ଅବ୍ୟାକତମୂଲକାନି। ଏତ୍ଥ ପନ ପୁରେଜାତମ୍ପି ଲବ୍ଭତି। ଅବ୍ୟାକତଞ୍ହି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତମ୍ପି ହୋତି ପୁରେଜାତମ୍ପି; କୁସଲସ୍ସ ପୁରେଜାତମେଵ ତଥା ଅକୁସଲସ୍ସ। ପୁନ କୁସଲାବ୍ୟାକତୋ ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ କୁସଲସ୍ସ, ସହଜାତତୋଵ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତୋତି ଏଵଂ ତେରସ। ଉପନିସ୍ସଯେ ନଵାତି ଏକମୂଲକେକାଵସାନା ନଵ। ତେସଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ତେଵୀସତି ଭେଦା ଦସ୍ସିତା। ତେସୁ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତ, ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତ, ପକତୂପନିସ୍ସଯେ ନଵ ହୋନ୍ତି। ପୁରେଜାତେ ତୀଣୀତି ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଏଵଂ ତୀଣି।

ପଚ୍ଛାଜାତେତୀଣୀତି କୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାତି ଏଵଂ ତୀଣି। ଆସେଵନେ ତୀଣି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଦିସାନି। କମ୍ମେ ସତ୍ତ ହେତୁସଦିସାନି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମମ୍ପି ଆଗତଂ, ପଞ୍ଚସୁ ସହଜାତମେଵ। ୱିପାକେ ଏକଂ ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଝାନମଗ୍ଗେସୁ ସତ୍ତ ହେତୁସଦିସାନେଵ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପନେତ୍ଥ ସହଜାତପୁରେଜାତଵସେନ ଆଗତଂ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ତୀଣି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଦିସାନି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ପଞ୍ଚାତି ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ କୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ଅକୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତତୋ ଅବ୍ୟାକତେନ କୁସଲଂ, ତଥା ଅକୁସଲନ୍ତି ଏକଂ କୁସଲମୂଲଂ, ଏକଂ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ତୀଣି ଅବ୍ୟାକତମୂଲାନୀତି ଏଵଂ ପଞ୍ଚ।

ଅତ୍ଥିୟା ତେରସାତି ସହଜାତତୋ କୁସଲେନ କୁସଲଂ, ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତତୋ କୁସଲେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ସହଜାତତୋୱ କୁସଲେନ କୁସଲାବ୍ୟାକତନ୍ତି କୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ତଥା ଅକୁସଲମୂଲାନି, ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିୟତୋ ପନ ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପୁରେଜାତତୋ ଅବ୍ୟାକତେନ କୁସଲଂ, ତଥା ଅକୁସଲଂ, ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଚ ଅକୁସଲସ୍ସ; ସ୍ୱେୱ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟତୋ ସହଜାତପୁରେଜାତତୋ ଚ କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଚ କୁସଲସ୍ସ; ସ୍ୱେୱ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟତୋତି ଏୱଂ ତେରସ। ନତ୍ଥିୱିଗତେସୁ ସତ୍ତ ଅନନ୍ତରସଦିସାନି। ଅୱିଗତେ ତେରସ ଅତ୍ଥିସଦିସାନୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ତ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା ଏକଂ ତୀଣି ପଞ୍ଚ ସତ୍ତ ନୱ ଦସ ତେରସାତି। ତେସୁ ୱିପାକୱସେନ ଏକମେୱ ଏକକଂ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାସେୱନସମ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନ ପଞ୍ଚ ତିକା, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନ ଏକମେୱ ପଞ୍ଚକଂ, ହେତୁଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରକମ୍ମଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟଝାନମଗ୍ଗନତ୍ଥିୱିଗତୱସେନ ଦସ ସତ୍ତକା, ଆରମ୍ମଣସହଜାତୌପନିସ୍ସୟୱସେନ ତୟୋ ନୱକା, ଅଧିପତିୱସେନ ଏକଂ ଦସକଂ, ନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ତୟୋ ତେରସକାତି ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୱାରେ ଗଣନୱସେନ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତେସଂ ୱସେନ ଦୁକତିକାଦୀସୁ ପଚ୍ଚୟସଂସନ୍ଦନେ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୪୦। ଯେ ପନ ପଚ୍ଚୟା ଯେସଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱିସଭାଗା ୱା ୱିରୁଦ୍ଧା ୱା ହୋନ୍ତି, ତେ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନ ଯୋଜେତବ୍ବା। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ହେତୁପଚ୍ଚୟସ୍ସ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାନନ୍ତରସମନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତକମ୍ମାସେୱନାହାରଝାନନତ୍ଥିୱିଗତା ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେ ଚ ଠପେତ୍ୱା ୱୀମଂସଂ ସେସାଧିପତିନୋ ୱିସଭାଗା, ସହଜାତାଦୟୋ ସଭାଗା। କସ୍ମା? ତଥା ଭାୱାଭାୱତୋ। ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ହି ଯେସଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତେସଂ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟୋପି ହୋତି, ଆରମ୍ମଣାଦିପଚ୍ଚୟୋ ପନ ନ ହୋତୀତି ଆରମ୍ମଣାଦୟୋ ତସ୍ସ ୱିସଭାଗା ନାମ। ତସ୍ମା ସୋ ତେହି, ତେ ୱା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ, ନ ଯୋଜେତବ୍ବା। ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଅତ୍ଥିନତ୍ଥିୱିଗତାୱିଗତା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧା, ତେପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ଯୋଜେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅଯୋଜନୀୟେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯୋଜନୀୟେହି ଯୋଗେ ଯେ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ଅଧିପତିୟା ଚତ୍ତାରୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ହେତୁପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅଧିପତିନା ସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନୱସେନ ସତ୍ତହି ୱାରେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ଯସ୍ମା ପନ ଅଧିପତୀସୁ ୱୀମଂସାୱ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ, ନ ଇତରେ, ତସ୍ମା ୱିସଭାଗେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଭାଗୱସେନ "ଚତ୍ତାରୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତାନି ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାନି – କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ; କୁସଲା ୱୀମଂସା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ; କୁସଲା ୱୀମଂସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ; କୁସଲା ୱୀମଂସା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ; ୱିପାକାବ୍ୟାକତା କିରିୟାବ୍ୟାକତା ୱୀମଂସା ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ୱିପାକାବ୍ୟାକତା ଲୋକୁତ୍ତରତୋୱ ଗହେତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟାଦୟୋ ପନ ୱିସଭାଗତ୍ତା ନ ଯୋଜିତା। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ଅଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ୱାରା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା।

ସହଜାତେସତ୍ତାତି ହେତୁୟା ଲଦ୍ଧାନେୱ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ତୀଣୀତି ସୁଦ୍ଧିକଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ଲଦ୍ଧାନେୱ। ନିସ୍ସୟେ ସତ୍ତାତି ହେତୁୟା ଲଦ୍ଧାନେୱ। ୱିପାକେ ଏକନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିକୱିପାକେ ଲଦ୍ଧମେୱ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟମଗ୍ଗେସୁ ଚତ୍ତାରୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟାନେୱ । ସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ତୀଣୀତି ସୁଦ୍ଧିକସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଲଦ୍ଧାନେୱ। ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦିଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ ସତ୍ତାତି ହେତୁୟା ଲଦ୍ଧାନେୱ।

୪୪୧-୪୪୩। ଏୱଂ ଯେହି ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟାଦୀହି ଏକାଦସହି ପଚ୍ଚୟେହି ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ଯୋଜନଂ ଲଭତି, ତେସଂ ୱସେନ ଦୁମୂଲକନୟେ ଗଣନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତିମୂଲକାଦୀସୁ ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଠପେନ୍ତୋ ହେତୁସହଜାତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତନ୍ତି ସତ୍ତାତିଆଦିମାହ। ପୋତ୍ଥକେସୁ ପନ ନିସ୍ସୌପନିସ୍ସଅଧିପାତି ଏୱଂ ପରିହୀନକ୍ଖରାନି ପଚ୍ଚୟନାମାନି ଲିଖନ୍ତି, ତଂ ସଞ୍ଞାକରଣମତ୍ତୱସେନ ଲିଖିତଂ। ତସ୍ମା ତାଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ପାଠଇ କାତବ୍ବୋ। ଯଂ ପନିଦଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଠପିତଂ, ତେନ ଇଦଂ ଦୀପେତି – ଅୟଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତାଦୀହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଅତ୍ତନୋ ୱିଭଙ୍ଗେ ଲଦ୍ଧାନି ସତ୍ତେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲଭତି। ସଚେ ପନେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ପୱିସତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ଲଦ୍ଧାନି ତୀଣି ଲଭତି। ସଚେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ପୱିସତି, ତାନେୱ ତୀଣି ଲଭତି। ସଚେ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ପୱିସତି, ହେତୁୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଦୁକେ ଲଦ୍ଧାନି ତୀଣି ଲଭତି। ସଚେ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ ପୱିସତି, ସବ୍ବେହି ୱିପାକସଭାଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଏୱମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭତି। ସଚେ ପନେତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟା ପୱିସନ୍ତି, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦୁମୂଲକେ ଲଦ୍ଧାନି ଚତ୍ତାରିୟେୱ ଲଭତି। ସଚେ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ପୱିସତି, ହେତାଧିପତିଦୁକେ ଦସ୍ସିତେସୁ ଚତୂସୁ

ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ‘‘କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ଚା’’ତି ଦ୍ୱେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନି ଦ୍ୱେ ଲଭତି। ସଚେପି ତତ୍ଥ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି, ତାନେୱ ଦ୍ୱେ ଲଭତି। ସଚେ ପନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି, ଇତରାନି ଦ୍ୱେ ଲଭତି। ସଚେ ପନ ତେସୁ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି, ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକମେୱ ଲଭତି। ଅଧିପତିନା ପନ ସଦ୍ଧିଂ ହେତାଧିପତିଦୁକତୋ ଊନତରଗଣନେସୁ ଅପ୍ପୱିସନ୍ତେସୁ ଚତ୍ତାରିଯେୱ ଲଭତି। ଊନତରଗଣନେସୁ ପୱିସନ୍ତେସୁ ତେସଂ ୱସେନ ଦ୍ୱେ ଏକନ୍ତି ଲଭତି। ଏୱଂ ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଯୋଗେ ଲବ୍ଭମାନଂ ଗଣନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତିମୂଲକାଦୀସୁ ଗଣନା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବାତି।

ଏତେସୁ ପନ ଘଟନେସୁ ସବ୍ବପଠମାନି ଚତ୍ତାରି ଘଟନାନି ସାମଞ୍ଞତୋ ନୱନ୍ନମ୍ପି ହେତୂନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି ଅୱିପାକାନି। ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନେତ୍ଥ ୱିପାକହେତୁପି ଲବ୍ଭତି।

ତତୋ ପରାନି ପଞ୍ଚ ଘଟନାନି ୱିପାକହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ସହଜାତୱିପାକା ଚେୱ ୱିପାକସହଜାତରୂପା ଚ। ତେସୁ ପଠମେ ଘଟନେ ୱିପାକା ଚେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପା ଚ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଦୁତିଯେ ୱିପାକା ଚେୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ। ତତିଯେ ଅରୂପଧମ୍ମାୱ। ଚତୁତ୍ଥେ ୱିପାକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମେୱ ଲବ୍ଭତି। ପଞ୍ଚମେ ୱତ୍ଥୁରୂପମେୱ।

ତତୋ ପରାନି ପଞ୍ଚଦସ ଘଟନାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଅମୋହହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମାନି ନୱ ନିରାଧିପତୀନି, ପଚ୍ଛିମାନି ଛ ସାଧିପତୀନି। ନିରାଧିପତିକେସୁପି ପଠମାନି ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅମୋହୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ପଚ୍ଛିମାନି ପଞ୍ଚ ୱିପାକାମୋହୱସେନ। ତତ୍ଥ ନିରାଧିପତିକେସୁ ପଠମେ ଚତ୍ତାରୀତି ହେତ୍ୱା ହେତାଧିପତିଦୁକେ ଦସ୍ସିତାନେୱ। ଦୁତିଯେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ପରିହାଯତି। ତତିଯେ ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପରିହାଯତି। ଚତୁତ୍ଥେ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ଅବ୍ଯାକତୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ରୂପମେୱ ଲବ୍ଭତି। ତତୋ ପରାନି ୱିପାକଯୁତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ ହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ସାଧିପତିକେସୁ ପଠମାନି ତୀଣି ଘଟନାନି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱିପାକାୱିପାକହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ପଠମେ ଚତ୍ତାରି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ଦୁତିଯେ ରୂପଂ ପରିହାଯତି, ତତିଯେ ଅରୂପଂ ପରିହାଯତି। ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ୱିପାକହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ପଠମେ ରୂପାରୂପଂ ଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯେ ଅରୂପମେୱ, ତତିଯେ ରୂପମେୱ। ଏୱମ୍ପି ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଯୋଗେ ଲବ୍ଭମାନଂ ଗଣନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତିମୂଲକାଦୀସୁ ଗଣନା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବାତି।

ହେତୁମୂଲକଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

୪୪୪। ଆରମ୍ମଣମୂଲକେପି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ସତ୍ତ ଆରମ୍ମଣେନ ସଭାଗା, ସେସା ସୋଳସ ୱିସଭାଗାତି ତେ ଅଯୋଜେତ୍ୱା ସତ୍ତେୱ ଯୋଜିତା। ତେସୁ ଅଧିପତିଯା ସତ୍ତାତି କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ଏୱଂ କୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ଅକୁସଲମୂଲଂ ଏକଂ, ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି ତୀଣୀତି ସତ୍ତ। ନିସ୍ସଯେ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନେୱ। ଉପନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତ ହେଟ୍ଠିମାନି ଏୱ। ପୁରେଜାତେ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ। ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ। ଯଥା ପନ ହେତୁମୂଲକେ ଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଘଟନାନି ଠପିତାନି, ତଥା ଆରମ୍ମଣମୂଲକାଦୀସୁପି।

୪୪୫। ତତ୍ଥ ଯାନି ତାୱ ଇମସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣମୂଲକେ ପଞ୍ଚ ଘଟନାନି ଠପିତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ସାଧିପତିକଂ। ତତ୍ଥ ସତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଦୁକେ ଲଦ୍ଧୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନେୱ। ଦୁତିଯଂ ନିରାଧିପତିକଂ। ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ୱା ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି। ତତିଯଂ ନିସ୍ସଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି ସାଧିପତିକାନି। ତେସୁ ଚତୁତ୍ଥେ ଏକନ୍ତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ୱା ଅବ୍ଯାକତମୂଲଂ ଅକୁସଲଂ। ପଞ୍ଚମେ ଏକନ୍ତି ନିସ୍ସଯତୋ ଅବ୍ଯାକତମୂଲକଂ ଅକୁସଲଂ। ଏୱମିଧାପି ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ତିକାଦୀସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଅଧିପତିମୂଲକାଦୀସୁ। ଆରମ୍ମଣିନ୍ଦ୍ରିଯୱିପାକୱସେନ ୱିତ୍ଥାରଯୋଜନଂ ପନ ଅୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତକମେୱ ୱଦାମାତି।

୪୪୬। ଅଧିପତିମୂଲକେ ସହଜାତେ ସତ୍ତାତି ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ କୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ଅକୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ଅବ୍ଯାକତମୂଲଂ ଏକଂ। ସହଜାତେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି, ଆରମ୍ମଣାଧିପତିନା ଚ ସଦ୍ଧିଂ ସହଜାତଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ତୀଣୀତି ସହଜାତାଧିପତିୱସେନେୱ। ନିସ୍ସଯେ ଅଟ୍ଠାତି କୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ଅକୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି, ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି ଦ୍ୱେ। ଅବ୍ଯାକତୋ ହି ଅଧିପତି ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ସହଜାତତୋ ଚେୱ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି, ଅକୁସଲସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋୱ। କୁସଲସ୍ସ ପନ ଉଭଯଥାପି ନ ହୋତୀତି ଅବ୍ଯାକତମୂଲାନି ଦ୍ୱେଯେୱାତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ। ଉପନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତ ଆରମ୍ମଣସଦିସାନେୱ। ପୁରେଜାତେ ଏକନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତାଧିପତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅକୁସଲସ୍ସ। ୱିପାକେ ଏକଂ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଆହାରାଦୀସୁ ସତ୍ତ ହେତ୍ୱା ଏକମୂଲକେ ଲଦ୍ଧାନେୱ। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚତ୍ତାରୀତି କୁସଲେନ ଅବ୍ଯାକତଂ, ତଥା ଅକୁସଲେନ,

ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଞ୍ଚ କୁସଲଞ୍ଚ। ଅଲ୍ଲିଅୱିଗତେସୁ ଅଟ୍ଠ ନିସ୍ସୟସଦିସାନେୱ।

୪୪୭-୪୫୨। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ପଟିପାଟିୟା ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ଅଯୋଜେତ୍ୱା ପଠମଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେହି ଯୋଜିତାନି। କିଂ କାରଣାତି? ଉଭୟାଧିପତିମିସ୍ସକତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଘଟନେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଂ ଲବ୍ଭତି , ଦୁତିଯେ ନିସ୍ସୟୱସେନ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମେୱ, ତତିଯେ ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ କୁସଲାଦଯୋ ରୂପାନଂ, ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲସ୍ସ। ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ଘଟନାନି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ସତ୍ତାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଦୁତିଯେ ଏକନ୍ତି ପୁରେଜାତାନି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନି ଅକୁସଲସ୍ସ। ତତିଯେ ୱତ୍ଥୁମେୱ ଅକୁସଲସ୍ସ। ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ଘଟନାନି ୱିପାକାୱିପାକସାଧାରଣାନି ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ରୂପାରୂପଂ ଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯେ ଅରୂପମେୱ, ତତିଯେ ରୂପମେୱ। ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ୱିପାକାଧିପତିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁପି ପଠମେ ରୂପାରୂପଂ ଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯେ ଅରୂପଂ, ତତିଯେ ରୂପମେୱ। ତତୋ ପରାନି ଛ ଘଟନାନି ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯଯୁତ୍ତାନି ଚିତ୍ତାଧିପତିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ତୀଣି ଅୱିପାକାନି, ତୀଣି ସୱିପାକାନି। ତେସୁ ଗଣନା ପାକଟାଯେୱ। ତତୋ ପରାନି ଛ ଘଟନାନି ତଥେୱ ୱିରିଯାଧିପତିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ନନୁ ଚ ଅଧିପତିପଟିପାଟିୟା ପଠମଂ ୱିରିଯାଧିପତିୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି ସିୟୁଂ, କସ୍ମା ତଥା ନ ୱୁତ୍ତାନୀତି? ପରତୋ ହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଘଟନେହି ସଦିସତ୍ତା। ପରତୋ ହି ହେତୁୱସେନ ଘଟନାନି ଅମୋହସ୍ସ ୱୀମଂସାଧିପତିତ୍ତା ୱୀମଂସାୟ ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଭାୱତୋ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି। ୱିରିଯମ୍ପି ଚ ସମ୍ମାୱାଯାମମିଚ୍ଛାୱାଯାମଭାୱେନ ମଗ୍ଗୋତି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟନାନି ପରତୋ ହେତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତଘଟନେହି ସଦିସାନୀତି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁପି ଗଣନା ପାକଟାଯେୱ।

୪୫୩-୪୫୬। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରମୂଲକେସୁ ସତ୍ତାତି କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚ, ତଥା ଅକୁସଲୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନମ୍ପୀତି ଏୱଂ ସତ୍ତ। କମ୍ମେ ଏକନ୍ତି କୁସଲା ମଗ୍ଗଚେତନା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକାବ୍ୟାକତସ୍ସ। ଘଟନାନି ପନେତେସୁ ତୀଣି ତୀଣିଯେୱ। ତାନି ବହୁତରପଟିପାଟିୟା ୱୁତ୍ତାନି।

୪୫୭-୪୬୦। ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସୟମୂଲକେସୁ ଯେ ଯେ ଦୁକମୂଲକେ ପଞ୍ହା ୱୁତ୍ତା ତେ ତେଯେୱ ଆଦିତୋ ଠିତେନ ସଭାଗା। ତସ୍ମା ଦୁକମୂଲକେ ଗଣନଂ ଞତ୍ୱା ଯେ ଉପରି ପଞ୍ହା ଘଟିତା, ତେସୁ ଊନତରଗଣନସ୍ସ ୱସେନ ସବ୍ବଘଟନେସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ସହଜାତମୂଲକେ ଦସ ଘଟନାନି। ତେସୁ ପଞ୍ଚ ଅୱିପାକାନି, ପଞ୍ଚ ସୱିପାକାନି। ତତ୍ଥ ଅୱିପାକେସୁ ତାୱ ପଠମେ କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ , କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାତି ଚତ୍ତାରି, ତଥା ଅକୁସଲୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସେୱାତି ଏୱଂ ନୱ। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲାଦିକେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଅରୂପଞ୍ଚେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚ ଲବ୍ଭତି। ଅବ୍ୟାକତେ ୱତ୍ଥୁରୂପମ୍ପି। ଦୁତିଯେ ଘଟନେ ଅବ୍ୟାକତୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ରୂପେସୁ ୱତ୍ଥୁମେୱ ଲବ୍ଭତି, ତତିଯେ ତୀସୁପି ଅରୂପମେୱ, ଚତୁତ୍ଥେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମେୱ, ପଞ୍ଚମେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଅରୂପଧମ୍ମା। ସୱିପାକେସୁ ପଠମେ ୱିପାକା ଚେୱ ୱିପାକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଞ୍ଚ, ଦୁତିଯେ ୱିପାକା ଚେୱ ୱତ୍ଥୁରୂପଞ୍ଚ, ତତିଯେ ୱିପାକମେୱ, ଚତୁତ୍ଥେ ୱିପାକଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନମେୱ, ପଞ୍ଚମେ ୱତ୍ଥୁରୂପମେୱ ଲବ୍ଭତି।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲକେ ଛ ଘଟନାନି। ତେସୁ ପଠମାନି ତୀଣି ଅୱିପାକାନି, ପଚ୍ଛିମାନି ତୀଣି ସୱିପାକାନି। ତେସୁ ଗଣନା ପାକଟାଯେୱ।

୪୬୧। ନିସ୍ସୟମୂଲକେ ନିସ୍ସୟପଞ୍ହା ଆରମ୍ମଣେ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତକୁସଲାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଉପନିସ୍ସୟେ ଏକନ୍ତି ୱତ୍ଥୁଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାକୁସଲଂ। ସେସଂ ଦୁମୂଲକେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୬୨-୪୬୪। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ନିସ୍ସୟପଞ୍ହେ ୱୀସତି ଘଟନାନି। ତେସୁ ପୁରିମାନି ଛ ଘଟନାନି ପୁରେଜାତସହଜାତୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତତୋ ଚତ୍ତାରି ପୁରେଜାତୱସେନେୱ, ତତୋ ଦସ ସହଜାତୱସେନେୱ। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଘଟନେ ତେରସାତି ନିସ୍ସୟପଞ୍ହୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଦୁତିଯେ ଅଟ୍ଠାତି ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ ସତ୍ତ, ୱତ୍ଥୁଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅକୁସଲଞ୍ଚାତି ଅଟ୍ଠ। ତତିଯେ ସତ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଞ୍ହେ ଲବ୍ଭାନେୱ। ଚତୁତ୍ଥେ ପଞ୍ଚ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଲବ୍ଭାନି। ପଞ୍ଚମେ ଚତ୍ତାରୀତି କୁସଲାଦୀନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ୱତ୍ଥୁ ଚ ଅକୁସଲସ୍ସ। ଛଟ୍ଠେ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ। ପୁରେଜାତୱସେନ ଚତୂସୁ ପଠମେ ତୀଣୀତି ୱତ୍ଥୁ କୁସଲାଦୀନଂ, ଚକ୍ଖାଦୀନି ଚ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ। ଦୁତିଯେ ୱତ୍ଥୁମେୱ କୁସଲାଦୀନଂ। ତତିଯେ ଏକନ୍ତି ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲସ୍ସ। ଚତୁତ୍ଥେ ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱିଞ୍ଞାଣପଞ୍ଚକସ୍ସ। ସହଜାତୱସେନ ଦସ ସୱିପାକାୱିପାକୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସହଜାତମୂଲକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୪୬୫। ଉପନିସ୍ସୟମୂଲକେ ଆରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାତି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟେ ଲବ୍ଭାନେୱ। ଅଧିପତିୟା ସତ୍ତାତି ତାନେୱ। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରେସୁ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟେ ଲବ୍ଭାନେୱ। ନିସ୍ସୟେ ଏକନ୍ତି ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲସ୍ସ। ପୁରେଜାତେ ଏକନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ ୱା। ଆସେୱନେ ତୀଣି ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୱସେନ। କମ୍ମେ ଦ୍ୱେ ପକତୂପନିସ୍ସୟୱସେନ। ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଚେତନା ପନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୋପି ହୋତି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଏକଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୱସେନ, ତଥା ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ। ନତ୍ଥିୱିଗତେସୁ ସତ୍ତ ଅନନ୍ତରସମାନେୱ।

୪୬୬। ଉପନିସ୍ସଯମୂଲକାନି ପନ ସତ୍ତ ଘଟନାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମାନି ତୀଣି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ସତ୍ତାତି କୁସଲୋ କୁସଲାଦୀନଂ, ତଥା ଅବ୍ଯାକତୋ, ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସେୱାତି ଏୱଂ ସତ୍ତ। ଦୁତିଯେ ଏକନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିଅବ୍ଯାକତଂ ଅକୁସଲସ୍ସ। ତତିଯେ ୱତ୍ଥୁ ଅକୁସଲସ୍ସ। ତତୋ ପରାନି ଦ୍ୱେ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ଗଣନା ପାକଟାୟେୱ। ତତୋ ଦ୍ୱେ ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲଚେତନାପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଗହେତବ୍ବା, ଦୁତିଯେ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାୱ।

୪୬୭-୪୬୮। ପୁରେଜାତମୂଲକେ ଆରମ୍ମଣେ ତୀଣୀତି ଅବ୍ଯାକତୋ କୁସଲାଦୀନଂ। ଅଧିପତିଯା ଏକନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତୋ ଅକୁସଲସ୍ସ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ସତ୍ତ ଘଟନାନି। ତେସୁ ପଠମଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯଂ ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ, ତତିଯଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକାଲୱସେନ, ପଞ୍ଚମଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ, ଛଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥୁନୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିକାଲୱସେନ, ସତ୍ତମଂ ଚକ୍ଖାଦିୱସେନ।

୪୬୯-୪୭୨। ପଚ୍ଛାଜାତମୂଲକେ ୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତଯୋୱ ଯୋଜନଂ ଲଭନ୍ତି। ଏକମେୱେତ୍ଥ ଘଟନଂ, ତଂ କାଯସ୍ସ କୁସଲାଦୀନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଆସେୱନମୂଲକେପି ଏକମେୱ ଘଟନଂ।

୪୭୩-୪୭୭। କମ୍ମମୂଲକେ ଅନନ୍ତରେ ଏକନ୍ତି ମଗ୍ଗଚେତନାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ତୀଣୀତି ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁପି ଗହେତବ୍ବଂ। ଉପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେତି ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଏୱଂ ସେସାନିପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ପନ ଏକାଦସ ଘଟନାନି। ତତ୍ଥ ପଠମାନି ଦ୍ୱେ ପକତୂପନିସ୍ସଯାନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯୱିଭାଗତୋ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତୋ ପରାନି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକାୱିପାକତୋ ଏକକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଅରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ଲବ୍ଭତି, ଦୁତିଯେ ଅରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱତ୍ଥୁ, ତତିଯେ ଅରୂପମେୱ, ଚତୁତ୍ଥେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପମେୱ। ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପନ କଟତ୍ତାରୂପମ୍ପି ଲବ୍ଭତି। ତତୋ ପରାନି ପଞ୍ଚ ସୱିପାକାନି, ତାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ୱିପାକମୂଲକେ ପଞ୍ଚ ଘଟାନାନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

୪୭୮-୪୮୩। ଆହାରମୂଲକେ ସତ୍ତାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ଚତୁୱିଂସ। ତେସୁ ପଠମାନି ପଞ୍ଚ ୱିପାକାୱିପାକସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ଚତ୍ତାରୋପି ଆହାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି; ଦୁତିଯେ ତଯୋ ଅରୂପାହାରାୱ। ତତିଯେ ୱତ୍ଥୁପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ଚତୁତ୍ଥେ ତଂ ପରିହାଯତି। ପଞ୍ଚମେ ରୂପମେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତତୋ ପରାନି ପଞ୍ଚ ସୱିପାକଘଟନାନି, ତାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। ତତୋ ପରାନି ନୱ ଘଟନାନି ଚେତନାହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତୋ ପରାନି ନୱ ନିରାଧିପତିୱିଞ୍ଞାଣାହାରୱସେନ । ତତୋ ପରାନି ସାଧିପତିୱିଞ୍ଞାଣାହାରୱସେନ ଛ ଘଟନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ତୀଣି ୱିପାକାୱିପାକସାମଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତୀଣି ୱିପାକୱସେନେୱ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯାନଂ ୱିପାକାନଂ ଅଭାୱତୋ ୱତ୍ଥୁ ପରିହାଯତି।

୪୮୪-୪୯୫। ଇନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ପୁରେଜାତେ ଏକନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ୱସେନ ଅବ୍ଯାକତେନ ଅବ୍ଯାକତଂ। ସେସଂ ଦୁମୂଲକଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ଛ ସତ୍ତତି। ତତ୍ଥ ପଠମେ ସବ୍ବାନିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଦୁତିଯେ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହାଯତି। ନ ହି ତଂ ନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। ତତିଯେ ଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରୂପାନଂ। ଚତୁତ୍ଥେ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ତତୋ ପରାନି ନୱ ଘଟନାନି ସହଜାତଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ତତୋ ନୱ ମଗ୍ଗଭୂତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱସେନ, ତତୋ ନୱ ଝାନଙ୍ଗଭୂତାନଂ, ତତୋ ନୱ ଝାନମଗ୍ଗଭୂତାନଂ, ତତୋ ନୱ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନେୱ, ତତୋ ସାଧିପତୀନି ଛ, ତତୋ ୱୀରିଯୱସେନ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଛ, ତତୋ ଅମୋହହେତୁୱସେନ ନିରାଧିପତୀନି ନୱ, ସାଧିପତୀନି ଛ। ତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱିପାକପଚ୍ଚଯେନ ଅଯୁତ୍ତାନି ଚ ଯୁତ୍ତାନି ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୪୯୬-୫୦୦। ଝାନମୂଲକେପି ଦୁମୂଲକଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ଛତ୍ତିଂସ। ତେସୁ ପଠମାନି ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗଭାୱଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସାଧାରଣଝାନଙ୍ଗୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ତତୋ ପରାନି ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତଝାନଙ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ନୱ ମଗ୍ଗଭୂତଝାନଙ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯମଗ୍ଗଭୂତଝାନଙ୍ଗୱସେନ। ଚତୂସୁପି ଚେତେସୁ ନୱକେସୁ ଆଦିତୋ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକାୱିପାକସାଧାରଣାନି। ଅୱସାନେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ୱିପାକାନେୱ, ତାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ।

୫୦୧-୫୦୮। ମଗ୍ଗମୂଲକେପି ଦୁମୂଲକଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସ। ତେସୁ ପଠମାନି ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଝାନଭାୱଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧିକମଗ୍ଗୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ତତୋ ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତମଗ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ନୱ ଝାନଭୂତମଗ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ନୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଝାନଭୂତମଗ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ଛ ଅଧିପତିଭୂତମଗ୍ଗୱସେନ, ତତୋ ନୱ ନିରାଧିପତିମଗ୍ଗହେତୁୱସେନ, ତତୋ ଛ ସାଧିପତିମଗ୍ଗହେତୁୱସେନ, ତତ୍ଥ ନୱକେସୁ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ଛକ୍କେସୁ ତୀଣି ତୀଣି ୱିପାକାନି। ସେସାନି ସାଧାରଣାନି, ତାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ।

୫୦୯-୫୧୦। ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେ ଦ୍ୱିମୂଲକଂ ଉଦ୍ଧାନଞ୍ଚମେୱ। ଏଞ୍ଚ ପନ ଦ୍ୱେଯେୱ ଘଟନାନି। ତଞ୍ଚ ଏକଂ ସାଧାରଣୱସେନ, ଏକଂ ୱିପାକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୧୧-୫୧୪। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେପି ଦ୍ୱିମୂଲକଂ ଉଦ୍ଧାନଞ୍ଚମେୱ। ଘଟନାନି ପନେଞ୍ଚ ତେରସ। ତଞ୍ଚ ପଠମେ ପଞ୍ଚାତି କୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ତିଣ୍ଣନ୍ନମ୍ପି। ଏଞ୍ଚ ଚ ଇମେ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାଦଯୋ ସହଜାତାପି ହୋନ୍ତି, ପଚ୍ଛାଜାତପୁରେଜାତାପି। ଦୁତିଯେ ପୁରେଜାତସହଜାତାୱ ତତିଯେ ତେଯେୱ ଅଧିପତିୱସେନ। ତଞ୍ଚ କୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ତଥା ଅକୁସଲୋ, ଅବ୍ୟାକତୋ ପନ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚାତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି। ଚତୁତ୍ଥେ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପନେଞ୍ଚ ରୂପାନିପି ଅରୂପାନିପି। ପଞ୍ଚମେ ପଚ୍ଚଯା ଅରୂପାୱ ଛଟ୍ଠେ ୱତ୍ଥୁୱସେନ ରୂପାୱ ସତ୍ତମେ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ, ଅକୁସଲସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ୱତ୍ଥୁମେୱ। ଅଟ୍ଠମେ ତଦେୱାକୁସଲସ୍ସ, ନୱମେ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଦସମେ କୁସଲାଦଯୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ, ଏକାଦସମେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱତ୍ଥୁ ଖନ୍ଧାନଂ, ଦ୍ୱାଦସମେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ, ତେରସମେ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ଖନ୍ଧା ୱତ୍ଥୁସ୍ସ।

୫୧୫-୫୧୮। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯମୂଲକେ ଉପନିସ୍ସଯେ ଏକନ୍ତି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଅବ୍ୟାକତଂ ଅକୁସଲସ୍ସ। ସେସଂ ଦ୍ୱିମୂଲକେ ଉଦ୍ଧାନମେୱ। ଘଟନାନି ପନେଞ୍ଚ ଏକୂନତିଂସ। ତେସୁ ପଠମେ ଅରୂପୱତ୍ଥାରମ୍ମଣମହାଭୂତୈନ୍ଦ୍ରିଯାହାରାନଂ ୱସେନ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଦୁତିଯେ ପଚ୍ଛାଜାତକବଳିଙ୍କାରାହାରା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପଠମଦୁତିଯଘଟନାନେୱ ଅଧିପତିନା ସଦ୍ଧିଂ ଉପରି ତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି କତାନି। ପୁନ ପଠମମେୱ ଚତୂହି ଆହାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚମଂ, ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଛଟ୍ଠଂ, ରୂପାରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତମଂ କତଂ। ଦୁତିଯମେୱ ୱା ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତମଂ କତଂ। ପଠମଦୁତିଯାନେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠମନୱମାନି। ତେସୁ ନୱମଂ ଅଧିପତିନା ସଦ୍ଧିଂ ଦସମଂ କତଂ। ତତୋ ଏକାଦସମେ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱତ୍ଥୁ ହାଯତି। ଦ୍ୱାଦସମେ ଅରୂପଧମ୍ମାଯେୱ ପଚ୍ଚଯା, ତେରସମେ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣା, ଚୁଦ୍ଦସମେ ୱତ୍ଥୁମେୱ, ପନ୍ନରସମେ ଆରମ୍ମଣମେୱ, ସୋଳସମେ ୱତ୍ଥୁମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ, ସତ୍ତରସମେ ପନ ତଦେୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଭାୱେନ, ଅଟ୍ଠାରସମେପି ତଦେୱ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ, ଏକୂନୱୀସତିମେ ଚକ୍ଖାଦଯୋୱ ପଚ୍ଚଯା। ଇମାନି ଏକୂନୱୀସତି ପକିଣ୍ଣକଘଟନାନି ନାମ ସହଜାତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ତତୋ ପରାନି ଦସ ସହଜାତୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

୫୧୯। ନତ୍ଥିୱିଗତମୂଲକେସୁ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରମୂଲକେସୁ ୱିଯ ଉପନିସ୍ସଯାସେୱନକମ୍ମୱସେନ ତୀଣିଯେୱ ଘଟନାନି, ଅୱିଗତମୂଲକଂ ଅତ୍ଥିମୂଲକସଦିସମେୱାତି।

ଯାନି ପନେତାନି ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ହୱାରେ ଘଟନାନି ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ସବ୍ବାନିପି ଦ୍ୱିୱିଧାନିଯେୱ – ପକିଣ୍ଣକତୋ ସହଜାତତୋ ଚ। ତଞ୍ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଆରମ୍ମଣମୂଲକାଦୀନଂ ଆଦିତୋ ସହଜାତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି ପକିଣ୍ଣକାନି ନାମ। ତାନି ଆରମ୍ମଣମୂଲକେ ପଞ୍ଚପି, ଅଧିପତିମୂଲକେ ଛ, ଅନନ୍ତରମୂଲକେ ତୀଣିପି, ତଥା ସମନନ୍ତରମୂଲକେ, ନିସ୍ସଯମୂଲକେ ଦସ, ଉପନିସ୍ସଯମୂଲକେ ସତ୍ତ, ପୁରେଜାତମୂଲକେ ସତ୍ତ, ପଚ୍ଛାଜାତମୂଲକେ ଏକମେୱ, ତଥା ଆସେୱନମୂଲକେ, କମ୍ମମୂଲକେ ଦ୍ୱେ, ଆହାରମୂଲକେ ଏକଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ଚତ୍ତାରି, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେ ନୱ, ଅତ୍ଥିମୂଲକେ ଏକୂନୱୀସତି, ନତ୍ଥିମୂଲକେ ତୀଣିପି, ତଥାୱିଗତମୂଲକେ। ଅୱିଗତମୂଲକେ ଏକୂନୱୀସତୀତି ସବ୍ବାନିପି ସତଞ୍ଚେୱ ତୀଣି ଚ ହୋନ୍ତି। ସହଜାତନିସ୍ସଯଭାୱେନ ପନେତାନି ପକିଣ୍ଣକାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି।

ଯାନି ପନ ସହଜାତଂ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତାନି ସହଜାତଘଟନାନି ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତାନି ଆରମ୍ମଣମୂଲକେ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତମୂଲକେସୁ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନ ହି ତେ ପଚ୍ଚଯା ସହଜାତାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ସହଜାତାନଂ ନ ହୋନ୍ତି, ତଥା ହେତୁସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପାକଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା। ଅସହଜାତାନନ୍ତି ହେତୁମୂଲକେ ସବ୍ବାନି ଚତୁୱୀସତିପି ଘଟନାନି ସହଜାତଘଟନାନେୱ। ତଥା ଅଧିପତିମୂଲକେ ଚତୁୱୀସତି, ସହଜାତମୂଲକେ ଦସପି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲକେ ଛପି, ନିସ୍ସଯମୂଲକେ ଦସ, କମ୍ମମୂଲକେ ନୱ, ୱିପାକମୂଲକେ ପଞ୍ଚପି, ଆହାରମୂଲକେ ତେତିଂସ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ଦ୍ୱାସତ୍ତତି ଝାନମୂଲକେ ଛତ୍ତିଂସାପି, ମଗ୍ଗମୂଲକେ ସତ୍ତପଞ୍ଞାସମ୍ପି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେ ଦ୍ୱେପି, ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେ ଚତ୍ତାରି, ଅତ୍ଥିମୂଲକେ ଦସ, ଅୱିଗତମୂଲକେ ଦସାତି ସବ୍ବାନିପି ତୀଣି ସତାନି ଦ୍ୱାଦସ ଚ ହୋନ୍ତି। ଇତି ପୁରିମାନି ସତଂ ତୀଣି ଚ ଇମାନି ଚ ଦ୍ୱାଦସୁତ୍ତରାନି ତୀଣି ସତାନୀତି ସବ୍ବାନିପି ପଞ୍ଚଦସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଘଟନସତାନି ପଞ୍ହୱାରେ ଆଗତାନି। ତେସୁ ଯେ ଯେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ନାମୱସେନ ନ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ତେପି ହେତୁମୂଲକାଦୀନଂ ନଯାନଂ ଆଦିତୋ ୱିପାକାୱିପାକସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତେସୁ ଘଟନେସୁ ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ଦ୍ୱାଦସେୱ ହି ହେତୂ ଛ ଆରମ୍ମଣା ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିପତଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା ୱୀସତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସତ୍ତ ଝାନଙ୍ଗାନି ଦ୍ୱାଦସ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନୀତି ଏତେ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ନାମ। ତେସୁ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ଏକନ୍ତେନ କୁସଲା, ଏକନ୍ତେନେୱ ଅକୁସଲା,

ଏକନ୍ତେନ କୁସଲୱିପାକା, ଏକନ୍ତେନେୱାକୁସଲୱିପାକା, ଏକନ୍ତେନେୱ ୱିପାକା, ଏକନ୍ତେନେୱ ଅୱିପାକା ତେ ତେ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଯେ ତତ୍ଥ ୱିପାକା, ତେ ୱିପାକଘଟନେସୁ, ଯେ ଅୱିପାକା, ତେ ଅୱିପାକଘଟନେସୁ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବାତି।

ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରସ୍ସ ଘଟନେ ଅନୁଲୋମଗଣନା।

ପଚ୍ଚନୀୟୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୫୨୭। ଇଦାନି ପଚ୍ଚନୀୟଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ପଟିଚ୍ଚ ୱାରାଦୀସୁ ‘‘ଅକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନହେତୁପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଲବ୍ଭମାନା ପଞ୍ହା ଲବ୍ଭମାନାନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ସରୂପତୋୱ ୱିଭାରିତା। ଏୱଂ ଅୱିଭାରେତ୍ୱା ଏକେନ ଲକ୍ଖଣେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚନୀଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତିଆଦିନା ନଯେନ ଅନୁଲୋମତୋ କୁସଲାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ଉଦ୍ଧଟା। ତେ ଚ ଖୋ ପଚ୍ଚଯା ସମୂହୱସେନ, ନୋ ଏକେକପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ; ତସ୍ମା ଯେ ଯତ୍ଥ ସମୂହତୋ ଦସ୍ସିତା, ତେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବେପି ହି ଇମେ ଚତୁୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ଅଟ୍ଠସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କତରେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ? ଆରମ୍ମଣେ, ସହଜାତେ, ଉପନିସ୍ସଯେ, ପୁରେଜାତେ, ପଚ୍ଛାଜାତେ, କମ୍ମେ, ଆହାରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେତି। କଥଂ? ଠପେତ୍ୱା ହି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚଯେ ସେସେସୁ ସୋଳସସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପାକଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋତି ଇମେ ଛ ପଚ୍ଚଯା ଏକନ୍ତେନ ସହଜାତା ହୁତ୍ୱା ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯୋ ସମନନ୍ତରଆସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତପଚ୍ଚଯୋତି ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯଲକ୍ଖଣେନ ଉପନିସ୍ସଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତପୁରେଜାତଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତନିସ୍ସଯୋ ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି, ପୁରେଜାତନିସ୍ସଯୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋପି ସହଜାତାଧିପତିଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତାଧିପତି ସହଜାତାନଂଯେୱ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୋ ହୋତିଯେୱାତି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଲକ୍ଖଣେନ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଭେଦତୋ ତିୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ପୁରେଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପୁରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ପୁରେଜାତେ ସଙ୍ଗହିତୋ। ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯାନଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ ଚ ଏକେକସ୍ସ ୱସେନ ଛହି ଭେଦେହି ଠିତା। ତତ୍ଥ ସହଜାତଅତ୍ଥିଅୱିଗତା ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପୁରେଜାତା ପୁରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଚ୍ଛାଜାତା ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନୱସେନ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଆହାରଭୂତା କବଳୀକାରାହାରପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭୂତା ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଇମେ ସୋଳସ ପଚ୍ଚଯା ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇମେସମ୍ପି ପନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଗହୋ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ଆଦିତୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଅଧିପତିଅନଧିପତିଭେଦେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଅଧିପତିଭୂତୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଲକ୍ଖଣେନ ଉପନିସ୍ସଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅନଧିପତିଭୂତୋ ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋୱ। କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋପି ସହଜାତନାନାକ୍ଖଣିକୱସେନ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତକମ୍ମଂ ଅତ୍ତନା ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସହଜାତେଯେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମଂ ବଲୱଦୁବ୍ବଲୱସେନ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ବଲୱକମ୍ମଂ ୱିପାକଧମ୍ମାନଂ ଉପନିସ୍ସଯୋୱ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଉପନିସ୍ସଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ବଲୱମ୍ପି ପନ ରୂପାନଂ ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଚ ଅରୂପାନଂ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ଆହାରପଚ୍ଚଯୋପି ରୂପାରୂପତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଅରୂପାହାରୋ ଅତ୍ତନା ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ରୂପାହାରୋ ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତିପ୍ପତ୍ତୋ ଆହାରପଚ୍ଚଯତଂ ସାଧେତୀତି ଆହାରପଚ୍ଚଯୋୱ ହୋତି। ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋପି ରୂପାରୂପତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଅରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ଅତ୍ତନା ସହଜାତାନଞ୍ଞେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତଂ ସାଧେତୀତି ସହଜାତେଯେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ପୁରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ପୁରେଜାତେଯେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ବାହିରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯୋ ନାମ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତଂ ସହଜାତାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋନ୍ତମ୍ପି ଅନୁପାଲନମତ୍ତୱସେନେୱ ହୋତି, ନ ଜନକୱସେନାତି

ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋୱ ହୋତି। ଏୱଂ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚୟା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅୟଂ ତାୱ ଅଟ୍ଠସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଅୱସେସାନଂ ସୋଳସନ୍ନଞ୍ଚେୱ ତେସଂୟେୱ ଚ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱସେନ ସଙ୍ଗହନୟୋ।

ଇଦାନି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚତୁୱୀସତିୟାପି ପଚ୍ଚୟେସୁ ଯେ ଯେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ତେ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ତାୱ ସବ୍ବପଠମେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି, ନ ସେସା ତେୱୀସତି। ଦୁତିୟେ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତାଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତଆହାରପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ ଝାନପଚ୍ଚୟୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତାୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ପନ୍ନରସ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତିୟେ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେ ଅଧିପତିଭୂତୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରୌପନିସ୍ସୟଆସେୱନପଚ୍ଚୟା ନାନାକ୍ଖଣିକୋ ବଲୱକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ନୱ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଚତୁତ୍ଥେ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେ ପୁରେଜାତନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତାୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ଛ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଞ୍ଚମେ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଛାଜାତତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଛାଜାତାୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଛଟ୍ଠେ କମ୍ମପଚ୍ଚୟେ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚୟୋୱ ସଙ୍ଗହିତୋ। ସତ୍ତମେ ଆହାରପଚ୍ଚୟେ କବଳୀକାରାହାରୱସେନେୱ ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ ଆହାରତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ଆହାରାୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ତୟୋ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହିତା। ଅଟ୍ଠମେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟେ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି ଇମେ ତୟୋ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ ଇମେ ଚିମେ ଚ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗତାତି ଞତ୍ୱା ଯେ ଯତ୍ଥ ସଙ୍ଗହଂ ଗତା, ତେ ତସ୍ସ ଗଣନେନ ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ସବ୍ବପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗାହକାନଂ ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ୱସେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସାୟ ପଞ୍ହେସୁ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦୟୋ ଇମେ ପନ୍ନରସ ପଞ୍ହା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା। ତତ୍ଥ କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, କୁସଲୋ କୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସାତି କୁସଲାଦିକା ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ହା; ତଥା ଅକୁସଲାଦିକା; ଅବ୍ଯାକତୋ ପନ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଅବ୍ଯାକତାଦିକା ତୟୋ; କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତୋ ଚ କୁସଲସ୍ସ; ତଥା ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ; ଅକୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତୋ ଚ ଅକୁସଲସ୍ସ; ତଥା ଅବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ଦୁମୂଲକେକାୱସାନା ଚତ୍ତାରୋ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପଠମେ ପଞ୍ହେ ଯେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, ତେ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ତୟୋ ପଚ୍ଚୟା ୱୁତ୍ତା। ଦୁତିୟେ ଦ୍ୱେ, ତତିୟେ ପଞ୍ଚ, ଚତୁତ୍ଥେ ଏକୋୱ ପଞ୍ଚମେ ତୟୋ, ଛଟ୍ଠେ ଦ୍ୱେ, ସତ୍ତମେ ପଞ୍ଚ, ଅଟ୍ଠମେ ଏକୋୱ ନୱମେ ସତ୍ତ, ଦସମେ ତୟୋ, ଏକାଦସମେ ତୟୋ, ଦ୍ୱାଦସମେ ଦ୍ୱେ, ତେରସମେ ଚତ୍ତାରୋ, ଚୁଦ୍ଦସମେ ଦ୍ୱେ, ପନ୍ନରସମେପି ଚତ୍ତାରୋୱ। ତେ ''ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନା''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ସହଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ପରତୋ ୱକ୍ଖାମ।

ସମାସତୋ ପନେତ୍ଥ ଏକୋ ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ସତ୍ତାତି ଛଠେୱ ପଚ୍ଚୟପରିଚ୍ଛେଦା ହୋନ୍ତି। ଅୟଂ ପଞ୍ହାୱାରସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଉକ୍କଟ୍ଠୱସେନ ପଞ୍ହାପରିଚ୍ଛେଦୋ ଚେୱ ତେ ତେ ପଚ୍ଚୟେ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତପଚ୍ଚୟପରିଚ୍ଛେଦୋ ଚ। ''ନ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦୀସୁ ହି ଚତୁୱୀସତିୟାପି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚନୀୟେସୁ ଏକପଚ୍ଚନୀୟେପି ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପଞ୍ହା ୱା ପଚ୍ଚୟା ୱା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ହେଟ୍ଠା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ଏୱଂ ଏକୋୱ ପଚ୍ଚୟୋ ଆଗତୋ, ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତେ ପଞ୍ହା ପରିହାୟନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ ପନ ପଞ୍ହେ ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚୟା ଆଗତା। ତତ୍ଥ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟାତି ଏୱଂ ଏକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୟେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେପି ଇତରସ୍ସ ପଚ୍ଚୟସ୍ସ ୱସେନ ସୋ ପଞ୍ହୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ତେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁପି ପଚ୍ଚୟେସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ସୋ ୱାରୋ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଏୱମେୱ ଯେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ତୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ସତ୍ତ ୱା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ପଚ୍ଚୟେ ଅୱସେସାନଂ ୱସେନ ତେ ପଞ୍ହା ଲବ୍ଭନ୍ତିୟେୱ। ସବ୍ବେସୁ ପନ ପଚ୍ଚୟେସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ସବ୍ବେପି ତେ ୱାରା ପଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦମେୱ ଚେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣଂ। ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତେସୁ ତେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୟାନଂ ପଭେଦୋ ଚ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ତେସଂ ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ପରିହାନି ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ରାୟଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା – ପଠମପଞ୍ହେ ତାୱ ତୀହି ପଚ୍ଚୟେହି ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୟା ଦସ୍ସିତା। କଥଂ? କୁସଲୋ ହି କୁସଲସ୍ସ ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱିପାକୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେହେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି , ସେସେହି ୱୀସତିୟା ହୋତି, ତେସୁ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଏକୋୱ ସହଜାତେ ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ପନ୍ନରସ ପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଚୁଦ୍ଦସ ହୋନ୍ତି। କୁସଲୋ ପନ କୁସଲସ୍ସ ନେୱ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ ନ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋତି ତେ ଦ୍ୱେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସେ ଦ୍ୱାଦସ ସନ୍ଧାୟ ସହଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟେପି

ସଙ୍ଗସଙ୍ଗାହିକଓ୍ୱସେନ ନଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ଅଧିପତିଭୂତୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଓ୍ୱସେନ ଉପନିସ୍ସଯମେଓ୍ୱ ଅନୁପଓ୍ୱିଟ୍ଠୋ। କୁସଲୋ ପନ କୁସଲସ୍ସ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତୀତି ତଂ ଅପନେତ୍ୱା ସେସେ ଛ ସନ୍ଧାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏଓ୍ୱଂ ପଠମପଞ୍ହେ ତୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ଏକୂନଓ୍ୱୀସତିପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସୁ ଇମସ୍ମିଂ ହେତୁପଚ୍ଚନୀଯେ "କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖତୀ"ତି ଏଓ୍ୱମାଦିନା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ୍ୱ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ପାଠଇ ଦସ୍ସେତବ୍ବା।

ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତସ୍ସ ଓ୍ୱିତ୍ଥାରଂ ଅପନେତ୍ୱା ହେତୁପଚ୍ଚଯଓ୍ୱିତ୍ଥାରଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସାଯେଓ୍ୱ ପାଠଇ ଦସ୍ସେତବ୍ବା, ସେସପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପେସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଯେ ଓ୍ୱାରା ପରିହାଯନ୍ତି, ତେ ପରତୋ ଓ୍ୱକ୍ଖାମ।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ତଯୋ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। କଥଂ? କୁସଲୋ ହି ଅକୁସଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିଓ୍ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ତେ ଅପନେତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଓ୍ୱସେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଞ୍ଚେଓ୍ୱ ପକତୂପନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଓ୍ୱସେନ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଦୁତିଯପଞ୍ହେ ଦ୍ୱୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ତଯୋ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତିଯପଞ୍ହେ ପନ ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚଯେହି ଅଟ୍ଠାରସ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। କଥଂ? କୁସଲୋ ହି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପୁରେଜାତାସେଓ୍ୱନଓ୍ୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତେହିଯେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ସେସେହି ଏକୂନଓ୍ୱୀସତିଯା ହୋତି। ତେସୁ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଏକୋ। ଯସ୍ମା ପନ କୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଓ୍ୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତଓ୍ୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ, କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ଓ୍ୱିସୁଂ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ଇମେ ପଞ୍ଚ ଅପନେତ୍ୱା ସହଜାତେନ ଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। ଉପନିସ୍ସଯେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଠପେତ୍ୱା ଆସେଓ୍ୱନଂ ସେସା ପଞ୍ଚ। ପଚ୍ଛାଜାତୋ ଏକୋଓ୍ୱ ତଥା ସହଜାତନାନାକ୍ଖଣିକଓ୍ୱସେନ ଦୁଓ୍ୱିଧୋପି କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋତି ଏଓ୍ୱଂ ତତିଯପଞ୍ହେ ପଞ୍ଚହି ପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ଅଟ୍ଠାରସ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ହେ ପନ ଏକେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଦସ। କଥଂ? କୁସଲୋ ହି କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ ସହଜାତେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପନ୍ନରସସୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଓ୍ୱିପାକସମ୍ପଯୁତ୍ତଓ୍ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହି ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଅପନେତ୍ୱା ସେସା ଦସ ପଚ୍ଚଯା ଏତ୍ଥ ଏକେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୨୮। ଯଥା ଚ ଇମେସୁ କୁସଲାଦିକେସୁ ଚତୂସୁ, ତଥା ଅକୁସଲାଦିକେସୁପି ଚତୂସୁ ପଞ୍ହେସୁ ତେହି ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ତେ ତେଯେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୨୯। ତତୋ ପରାନଂ ଅବ୍ୟାକତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପଞ୍ହାନଂ ପଠମପଞ୍ହେ ସତ୍ତହି ପଚ୍ଚଯେହି ତେଓ୍ୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। କଥଂ? ଅବ୍ୟାକତୋ ହି ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚତୁଓ୍ୱୀସତିଯାପି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତେଓ୍ୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଏକୋଓ୍ୱ। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅସହଜାତାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା ଓ୍ୱିସୁଂ ଗହିତା। ତସ୍ମା ଇମେ ତଯୋ ଅପନେତ୍ୱା ସହଜାତେନ ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। ଉପନିସ୍ସଯେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ଛ, ପୁରେଜାତୋ ଏକୋଓ୍ୱ ତଥା ପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାତି ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ସତ୍ତହି ପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ତେଓ୍ୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁତିଯେ ତୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ଦ୍ୱାଦସ ଦସ୍ସିତା। କଥଂ? ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ଏକୋ, ଉପନିସ୍ସଯେନ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯଓ୍ୱସେନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରନତ୍ଥିଓ୍ୱିଗତୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋତି ଛ ଦସ୍ସିତା। ପୁରେଜାତେନ ପୁରେଜାତନିସ୍ସଯଓ୍ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅଓ୍ୱିଗତା ପଞ୍ଚାତି ଏଓ୍ୱମେତ୍ଥ ତୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା। ତତିଯେପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

୫୩୦। ତତୋ ପରାନଂ ଦୁକମୂଲକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଞ୍ହାନଂ ପଠମପଞ୍ହେ "ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନା"ତି ଅଓ୍ୱତ୍ୱା "ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେହି ଦ୍ୱୀହି ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅଓ୍ୱିଗତଓ୍ୱସେନ ତଯୋ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। କୁସଲା ହି ଖନ୍ଧା ଓ୍ୱତ୍ଥୁନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାଓ୍ୱଂ ସାଧଯମାନା କିଞ୍ଚାପି ସହଜାତା, ସହଜାତପଚ୍ଚଯା ପନ ନ ହୋନ୍ତି ଓ୍ୱତ୍ଥୁମିସ୍ସକତ୍ତା । ତସ୍ମା ତେସଂ ସହଜାତାନଂ ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅଓ୍ୱିଗତାନଂ ଓ୍ୱସେନ ସହଜାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଓ୍ୱତ୍ଥୁମ୍ହିପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ। ତମ୍ପି ହି କିଞ୍ଚାପି ପୁରେଜାତଂ, ଖନ୍ଧମିସ୍ସକତ୍ତା ପନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। କେଓ୍ୱଲଂ ପୁରେଜାତାନଂ ନିସ୍ସଯାଦୀନଂ ଓ୍ୱସେନ ପୁରେଜାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦୁତିଯପଞ୍ହେ "ସହଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତଂ ଆହାରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହିପି ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଦସ୍ସିତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପଚ୍ଛାଜାତାନଂ ପନ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯସଙ୍ଖାତାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲା ହି ଖନ୍ଧା ଅବ୍ୟାକତା ଚ ମହାଭୂତା ଉପାଦାରୂପାନଂ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହୀତି ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଛାଜାତା ପନ କୁସଲା ତେହିଯେୱ ଭୂତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ଉପାଦାରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ। କବଳୀକାରାହାରୋପି ପଚ୍ଛାଜାତେହି କୁସଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ପୁରେଜାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ପଚ୍ଛାଜାତେହି କୁସଲେହି ସଦ୍ଧିଂ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ। ଇତି ଇମଂ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ "ସହଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତଂ, ଆହାରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ"ନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା ପନେତ୍ଥ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱ। ପରତୋ ଅକୁସଲମିସ୍ସକପଞ୍ହାଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ତେସୁ ତେସୁ ପଞ୍ହେସୁ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାନଂ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପନ ପଚ୍ଚଯେ ତେସଂ ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ପରିହାନାପରିହାନିଂ ପରତୋ ଆୱିକରିସ୍ସାମାତି।

ପଚ୍ଚନୀଯୁଦ୍ଧାରସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ପଚ୍ଚନୀଯଗଣନୱଣ୍ଣନା

୫୩୨। ଇଦାନି ଏତେ "କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସା"ତିଆଦଯୋ ଅନୁଲୋମୱସେନ ପନ୍ନରସ ୱାରା ଦସ୍ସିତା। ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚନୀଯେପି ଏତେଯେୱ, ନ ଇତୋ ଉଦ୍ଧଂ; ହେଟ୍ଠା ପନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀଯେ ଯେ ଯେ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ତେ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗଣନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁଯା ପନ୍ନରସାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ନହେତୁଯା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଯଥାଦସ୍ସିତାନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ପନ୍ନରସ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନାରମ୍ମଣେ ସହଜାତେ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱାରେ ସୁଦ୍ଧୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ପରିହାଯତି, ସେସପଚ୍ଚଯୱସେନ ତେ ୱାରା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭନ୍ତି। ଯଥା ଚ ନାରମ୍ମଣେ, ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ସହଜାତେ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ପୱିସତି। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଞ୍ଚ ୱାରେ ନୌପନିସ୍ସଯେ ନଅନନ୍ତରେତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତା ପଚ୍ଚଯା ପରିହାଯନ୍ତି, ଅୱସେସପଚ୍ଚଯୱସେନ ତେ ତେ ୱାରା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଲଭନ୍ତି। ନସହଜାତେ ପନ "କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଚ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚ, ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲସ୍ସ ଚ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ ଚ, କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଚ ଧମ୍ମା କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଚ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ୱାରା ପରିହାଯନ୍ତି। ଏତେସଞ୍ହି ଚତୁନ୍ନଂ ପୁରିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏକାଦସନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଏକୋୱ ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଗହୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତେ ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ପଚ୍ଛିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେ ସନ୍ଧାଯ "ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ସହଜାତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅୱସେସାନଂ ହେତୁଆଦୀନଞ୍ଚ ପୁରେଜାତାନଞ୍ଞେୱ ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇମେ ଚତ୍ତାରୋପି ୱାରା ପରିହାଯନ୍ତି। ଅୱସେସାନଂ ୱସେନ "ଏକାଦସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ଯଥା ହେତୁମ୍ହି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସେସାନଂ ଅଧିପତିଆଦୀନଂ ୱସେନ ତେ ୱାରା ଲଦ୍ଧା, ଏୱଂ ସହଜାତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅୱସେସାନଂ ହେତୁଆଦୀନଂ ୱସେନ କସ୍ମା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି? ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା। ହେତୁଆଦଯୋ ହି ସହଜାତାନଂ ଏକଦେସମତ୍ତତୋ ସପ୍ପଦେସା, ତସ୍ମା ତେସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱସେନ ତେ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସହଜାତୋ ପନ ନିପ୍ପଦେସୋ ସବ୍ବେପି ହେତୁଆଦଯୋ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସବ୍ବେପି ତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ନ ହି ଅସହଜାତା ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି । ଇତି ସହଜାତସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସବ୍ବେପି ତେ ଉଭୋପି ୱାରା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। "ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତ"ନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୱାରେସୁ ପନ କିଞ୍ଚାପି ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋଯେୱ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସହଜାତାୱ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା ନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ପଚ୍ଚଯା, ସହଜାତେ ଚ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଏକନ୍ତେନ ସହଜାତନିସ୍ସଯଅତ୍ଥିଅୱିଗତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ତେପି ୱାରା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପେତ୍ଥ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ୱାରା ପରିହାଯନ୍ତି। ଅୱସେସାନଞ୍ଞେୱ ୱସେନ ଏକାଦସାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନନିସ୍ସଯନସମ୍ପଯୁତ୍ତେପି ତେଯେୱ ୱାରା ପରିହାଯନ୍ତି। କସ୍ମା? ସହଜାତଗତିକତ୍ତା। ଯଥେୱ ହି ଅରୂପଧମ୍ମଭୂତୋ ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋ ନିପ୍ପଦେସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତାପୀତି ସହଜାତଗତିକତ୍ତା ଏତେସୁପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ତେ ୱାରା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ଏକାଦସ, ନନିସ୍ସଯେ ଏକାଦସ, ନସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଏକାଦସାତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କିଞ୍ଚାପି ଇମେ ଅୱିସେସେନ କୁସଲାଦିଭେଦାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଗାହକତ୍ତା ସହଜାତଗତିକା, କୁସଲୋ ପନ କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ ଠପେତ୍ୱା ସହଜାତପଚ୍ଚଯଂ ଅଞ୍ଞଥା ପଚ୍ଚଯୋୱ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସୋ ୱାରୋ ପରିହାଯତୁ। କୁସଲୋ ପନ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ନେୱ

ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସୋ ୱାରୋ କସ୍ମା ପରିହାୟତୀତି? ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୱସେନ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ୟଥେୱ ହି କୁସଲାବ୍ୟାକତା କୁସଲସ୍ସ ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋୱ ନ ହୋନ୍ତି। ସହଜାତଧମ୍ମୱସେନ ପନ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟାଦୀହି ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସୋ ୱାରୋ ପରିହାୟତି, ଏୱମିଧାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୱସେନ ସହଜାତାଦୀହି ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସୋ ୱାରୋ ପରିହାୟତି। ନଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ପଦସ୍ସ ହି ଅୟମତ୍ଥୋ – ୟେ ଧମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟସଙ୍ଗହଂ ଗତା, ନ ତେହି ପଚ୍ଚୟୋ। କୁସଲୋ ଚ କୁସଲାବ୍ୟାକତାନଂ ସହଜାତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେହେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସୋ ୱାରୋ ପରିହାୟତି। ୟଥା ଚ ସୋ ୱାରୋ, ତଥା ସେସାପି ତୟୋତି ଚତ୍ତାରୋପି ତେ ୱାରା ପରିହାୟନ୍ତି।

ନନିସ୍ସୟେଏକାଦସାତି ଏତ୍ଥାପି ୟସ୍ମା ତେସଂ ୱାରାନଂ ଏକନ୍ତେନ ସହଜାତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାୱ ନିସ୍ସୟଭୂତା, ତସ୍ମା ନିସ୍ସୟେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ପରିହାୟନ୍ତି। ନପୁରେଜାତେ ତେରସାତି ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଦ୍ୱିମୂଲକେ ଦ୍ୱେ ଅପନେତ୍ୱା ତେରସ। ୟଥା ହି ତେ ସହଜାତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ପୁରେଜାତାନଞ୍ଚେୱ ନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତଥା ପୁରେଜାତେପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସହଜାତାନଞ୍ଚେୱ ନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ଅପନେତ୍ୱା ତେରସାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ନପଚ୍ଛାଜାତେ ପନ୍ନରସାତି ଏତ୍ଥ ''ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ''ତି ୱା ''ସହଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତଂ ଆହାରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ''ନ୍ତି ୱା ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁ ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଜାତଂ ଅୱସେସୱସେନପି ତେ ପଞ୍ହା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ପନ୍ନରସେୱ ୱୁତ୍ତା। ନକମ୍ମେତିଆଦୀସୁ ୟସ୍ମା କମ୍ମୱିପାକାହାରିନ୍ଦ୍ରିୟଝାନମଗ୍ଗାପି କୁସଲାଦିଭେଦାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏକଦେସୋୱ ତସ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ତେ ଧମ୍ମେ ଅୱସେସଧମ୍ମୱସେନ ସହଜାତଧମ୍ମା ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତୀତି ଏକମ୍ପି ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନ ପରିହୀନଂ । ନସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ଏକାଦସାତି ୟସ୍ମା ତେସୁ ଚତୂସୁ ୱାରେସୁ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟପଟିକ୍ଖେପେନ ତେୟେୱ ୱାରା ପରିହାୟନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ନୱାତି ଦୁମୂଲକଏକାୱସାନା ଚତ୍ତାରୋ ଏକମୂଲକଦୁକାୱସାନା ଦ୍ୱେ ଚାତି ଇମେ ଛ ୱାରା ଏକନ୍ତେନ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମେହି ୟୁତ୍ତା। ତେହି ସହଜାତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ସଙ୍ଖେପି ତେ ପରିହାୟନ୍ତୀତି ନୱେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ନୱା''ତି। ନୋଅତ୍ଥିନୋଅୱିଗତେସୁପି ତେୟେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏକନ୍ତେନ ହି ତେ ୱାରା ଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟଧମ୍ମୟୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ତେ ତେସଂ ପଟିକ୍ଖେପେ ପରିହାୟନ୍ତି। ୟେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅନନ୍ତରାଦିୱସେନ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି କାତବ୍ବାନି। ସହଜାତପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତଆହାରିନ୍ଦ୍ରିୟଭେଦତୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତାନଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ୱସେନ ନ କାତବ୍ବାନୀତି।

୫୩୩। ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଲଦ୍ଧୱାରେ ଗଣନତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦୁମୂଲକାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚୟଗଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁପଚ୍ଚୟା ନାରମ୍ମଣେ ପନ୍ନରସାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନହେତୁମୂଲକଦୁକେସୁ ଅତିରେକଗଣନୋ ଊନତରଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜିତୋ ଊନତରଗଣନୋୱ ହୋତି।

ତିମୂଲକେ ନୌପନିସ୍ସୟେ ତେରସାତି କୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସାତି ଦ୍ୱେ ୱାରା ପରିହାୟନ୍ତି। କସ୍ମା? ନାରମ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ନୌପନିସ୍ସୟସ୍ସ ଘଟିତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣୱସେନ ହି ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଚ ଇମେସଂ ପୱତ୍ତି। ତଞ୍ଚ ଉଭୟଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଚ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋ ହୋତିୟେୱ।

ଛମୂଲକେପି ନୌପନିସ୍ସୟେ ତେରସାତି ତେୟେୱ ତେରସ। ସତ୍ତମୂଲକେ ପନ ନୌପନିସ୍ସୟେ ସତ୍ତାତି ନସହଜାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ତତ୍ଥ ପରିହୀନେହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ''କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସା''ତି ଇମେ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟପକତୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠ ପରିହାୟନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅୱସେସାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ନପୁରେଜାତେ ଏକାଦସାତି ନସହଜାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ଏକାଦସ। ନପଚ୍ଛାଜାତେ ନୱାତି ତେସୁ ଏକାଦସସୁ ସହଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତଂ ଆହାରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ଦୁମୂଲକେ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତେ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ଅପନେତ୍ୱା। ତେ ହି ସହଜାତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେପି ପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ଅପରିହୀନା। ସହଜାତେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଛାଜାତେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ପରିହାୟନ୍ତୀତି ସେସାନଂ ୱସେନ ନୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠମୂଲକେ ନନିସ୍ସୟେ ଏକାଦସାତି ସଙ୍ଖଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ନୱମୂଲକେ ନୌପନିସ୍ସୟେ ପଞ୍ଚାତି କୁସଲାଦୟୋ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତା ତୟୋ ଦୁମୂଲକା ଅବ୍ୟାକତନ୍ତା ଦ୍ୱେ ଚାତି ପଞ୍ଚ। ତେସୁ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମକବଳୀକାରାହାରରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଛାଜାତଧମ୍ମୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସମୂଲକେ ନପୁରେଜାତେ ପଞ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ତେୟେୱ। ନପଚ୍ଛାଜାତେ ତୀଣୀତି ପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ ଲବ୍ଭମାନେ ଦୁମୂଲକେ ଅବ୍ୟାକତନ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଅପନେତ୍ୱା ଅୱସେସା। ନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେପି ତେୟେୱ ତୟୋ। ନୋଅତ୍ଥିୟା ଦ୍ୱେତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନ କୁସଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲଞ୍ଚ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ। ୱିପାକଂ ପନେତ୍ଥ ନୌପନିସ୍ସୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ନ ଲବ୍ଭତି। ଏକାଦସମୂଲକେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସାୱ ଗଣନା। ଦ୍ୱାଦସମୂଲକେ ନକମ୍ମେ ଏକନ୍ତି ଅବ୍ୟାକତେନ

ଅବ୍ଯାକତଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେରସମୂଲକାଦୀସୁପି ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଇଦମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ। ନାହାରେ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନୈନ୍ଦ୍ରିଯେ ଆହାରୱସେନ। ଚୁଦ୍ଦସମୂଲକାଦୀସୁ ନକମ୍ମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ନୋଅତ୍ଥିନୋଅୱିଗତା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ନ ୱୁତ୍ତା। ନାହାରପଚ୍ଚଯା ନଝାନପଚ୍ଚଯାତି ନୈନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଏକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନୱିପାକପଚ୍ଚଯା ନୈନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାତି ନାହାରଂ ଅପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଆହାରୱସେନ ଏକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେସୁ ଗଣନା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଏକତୋ ନ ଦସ୍ସିତାତି।

ନହେତୁମୂଲକଂ।

୫୩୪। ନାରମ୍ମଣମୂଲକାଦୀସୁପି ପନ୍ନରସତେରସଏକାଦସନୱାତି ସବ୍ବଦୁକେସୁ ଚତ୍ତାରୋୱ ମୂଲଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା। ତିକାଦୀସୁ ପନ ବହୁପଚ୍ଚଯସମାଯୋଗେ ଇତରାନିପି ସତ୍ତ ପଞ୍ଚ ତୀଣି ଦ୍ୱେ ଏକନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଗଣନାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱ। ତେସୁ ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଯୋଗେ ଯଂ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସୁ ଚେତେସୁ ନାରମ୍ମଣମୂଲକାଦୀସୁ ନାରମ୍ମଣାଦୀନି ପଦାନି ଅତିକ୍କନ୍ତେନ ହେତୁପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଠମଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱାୱ ଚକ୍କାନି କତାନି। ଯସ୍ମା ପନ ତାନି ନହେତୁମୂଲକେ ୱୁତ୍ତସଦିସାନେୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱିତ୍ଥାରେନ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନି। ତତ୍ଥ ଯଥା ନହେତୁମୂଲକେ ନାରମ୍ମଣନୌପନିସ୍ସଯା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପନ୍ନରସ ୱାରେ ଲଭନ୍ତାପି ସମାଯୋଗେ ତେରସ ଲଭିଂସୁ, ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ତେରସେୱ ଲଭନ୍ତି। ଯଥା ଚ ନାରମ୍ମଣନସହଜାତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନୌପନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତ ୱାରା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ନୌପନିସ୍ସଯନାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ନସହଜାତେପି ସତ୍ତ।

୫୩୮।ନନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାନୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯା ନପଚ୍ଛାଜାତେ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନି ଅବ୍ଯାକତନ୍ତାନି। ତେସୁ କଟତ୍ତାରୂପଞ୍ଚ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ।

୫୪୩-୫୪୪। ନାହାରନୈନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେସୁ ଚତୁକ୍କେସୁ ନକମ୍ମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଘଟିତତ୍ତା ନହେତୁମୂଲକେ ୱିଯ ଏକେକେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନୈନ୍ଦ୍ରିଯମୂଲକେ ନୌପନିସ୍ସଯେ ଚ ନପୁରେଜାତେ ଚ ଠପେତ୍ୱା ନାହାରେ ତୀଣୀତି କାତବ୍ବନ୍ତି ନୈନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଇମେ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯେ ଘଟେତ୍ୱା ନୈନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା...ପେ... ନୌପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯା ନାହାରେ ତୀଣୀ। ନୈନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯା...ପେ... ନପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା ନାହାରେ ତୀଣୀତି ଏୱଂ ଇମେହି ପଚ୍ଚଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ନାହାରପଚ୍ଚଯେ ଚ ଗଣନା କାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନେୱ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲା କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ପୁରେଜାତସ୍ସ ଚ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ, ଅବ୍ଯାକତା ପନ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନେୱାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ତୀଣି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି କାତବ୍ବାନି। ପରତୋ ପନ ନପଚ୍ଛାଜାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିତତ୍ତା ନାହାରେ ଦ୍ୱେତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କଟତ୍ତାରୂପୱସେନ କୁସଲଂ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ତଥା ଅକୁସଲନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଲବ୍ଭତି। ଆହାରସ୍ସ ପନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା କବଳୀକାରାହାରୋ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନାପି ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ନ ଲଭତି।

୫୪୫। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକସ୍ସ ଚତୁମୂଲକେ ନୌପନିସ୍ସଯେ ପଞ୍ଚାତି କୁସଲୋ ସହଜାତକୁସଲସ୍ସ, କୁସଲୋ କଟତ୍ତାରୂପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ସହଜାତଅକୁସଲସ୍ସ, ତଥା କଟତ୍ତାରୂପସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ସହଜାତଅବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚ। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା... ପେ... ନୌପନିସ୍ସଯେ ତୀଣୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କୁସଲାଦଯୋ ତଯୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ।

୫୪୬।ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନହେତୁଯା ନୱାତି ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନୋଅତ୍ଥିଯା ୱୁତ୍ତା ନୱେୱ। ସବ୍ବେପି ହି ତେ ଏକମୂଲକେକାୱସାନା ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନାରମ୍ମଣେ ନୱାତିପି ତେଯେୱ ନାରମ୍ମଣେ ଠତ୍ୱା ନୌପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେ କାତବ୍ବା। ଯାୱ ନିସ୍ସଯମ୍ପୀତି ନୋଅତ୍ଥିମୂଲକେ ନଯେ ‘‘ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏୱଂ ଚକ୍କବନ୍ଧଗମନେନ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ଠତ୍ୱା ଇମେହି ୱା ତୀହି, ଇତୋ ପରେସୁ ନାଧିପତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଯାୱ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଂ ପାପୁଣାତି, ତାୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ନୌପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି କାତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଠପେତ୍ୱା ପୁନ ନାରମ୍ମଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନିସ୍ସଯା ସତ୍ତ ପଚ୍ଚଯେ ଗହେତ୍ୱା ନୌପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେତି ଆହ। ତତ୍ଥ ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ନୌପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେ, ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନହେତୁନାରମ୍ମଣନାଧିପତିପଚ୍ଚଯା ନୌପନିସ୍ସଯେ ଦ୍ୱେତି ଏୱଂ ନାରମ୍ମଣତୋ ପୁରିମପଚ୍ଛିମେହି ନିସ୍ସଯପରିଯୋସାନେହି ସବ୍ବପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଦ୍ୱେତି ପନେତ୍ଥ କୁସଲୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନ କଟତ୍ତାରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ନୌପନିସ୍ସଯପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ନପୁରେଜାତାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଦ୍ୱେ। କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ପନେତ୍ଥ ନ ଗହିତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଗହିତେ ତେପି ଦ୍ୱେ ୱାରା ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମେୱ ନ ଲବ୍ଭତି। ଏୱଂ ଯେନ ଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ସଂସନ୍ଦନେ। ଯଂ

ଲବ୍ଭତି, ଯଞ୍ଚ ପରିହାୟତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସବ୍ବପଚ୍ଚନୀୟେସୁ ଗଣନା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବାତି।

ପଚ୍ଚନୀୟଗଣନୱଣ୍ଣନା।

ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟୱଣ୍ଣନା

୫୫୦। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ‘‘ହେତୁୟା ସତ୍ତ, ଆରମ୍ମଣେ ନୱା’’ତି ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ‘‘ନହେତୁୟା ପନ୍ନରସ, ନାରମ୍ମଣେ ପନ୍ନରସା’’ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଚ ଲଦ୍ଧଗଣନେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଯୋ ପଚ୍ଚୟୋ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତୋ, ତସ୍ସ ଅନୁଲୋମେ ଲଦ୍ଧୱାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯେ ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଠିତସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଲଦ୍ଧୱାରେସୁ ସଦିସୱାରା, ତେସଂ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନୁଲୋମସ୍ମିଞ୍ହି ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ‘‘ହେତୁୟା ସତ୍ତା’’ତି ସତ୍ତ ୱାରା ଲଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚନୀୟେ ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେ ‘‘ନାରମ୍ମଣେ ପନ୍ନରସା’’ତି ପନ୍ନରସ ଲଦ୍ଧା। ତେସୁ ଯେ ହେତୁୟା ସତ୍ତ ୱୁତ୍ତା, ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ନାରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତେସୁ ପନ୍ନରସସୁ ‘‘କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସା’’ତି ଇମେ ସତ୍ତ ସଦିସା। ତେ ସନ୍ଧାୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟା ନଆରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ନଅଧିପତିୟା ସତ୍ତାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ନସହଜାତସ୍ସ ପନ ହେତୁପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଅଭାୱା ନସହଜାତେ ଏକୋପି ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନା ନ କତା। ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ କୁସଲାଦୟୋ ତୟୋ ରୂପାବ୍ୟାକତସ୍ସ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାୟ ତୀଣୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ନସମ୍ପୟୁତ୍ତେ। ନୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେ ପନ କୁସଲଂ କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲଂ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତଂ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାତି ଅରୂପଧମ୍ମୱସେନ ତୀଣି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ନନିସ୍ସୟନୋଅତ୍ଥିନୋଅୱିଗତା ନସହଜାତତୋ ୱିୟ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତିୟେୱାତି ତେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନା ନ କତା। ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ତ ତୀଣୀତି ଦ୍ୱେୟେୱ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ଊନତରଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତିରେକଗଣନସ୍ସପି ଗଣନଂ ପରିହାପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟଘଟନେସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୫୧। ତତ୍ଥ ହେତୁସହଜାତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତନ୍ତି ନାରମ୍ମଣେ ସତ୍ତାତି କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ସହଜାତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। କୁସଲା ହେତୂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ସହଜାତନିସ୍ସୟଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ନାରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଇମିନା ନୟେନ ସତ୍ତ ୱାରା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା। ନାଧିପତିୟା ସତ୍ତାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଦୁତିୟେ ଘଟନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଠପେତ୍ୱା ନସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସେସେସୁ ତୀଣୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ନସମ୍ପୟୁତ୍ତେ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ସନ୍ଧାୟ ଏକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ଚେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଘଟନେ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ‘‘ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ସେସଘଟନେସୁପି ପୱିଟ୍ଠପଚ୍ଚୟା ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ନ ୱୁତ୍ତା। ତତିୟଘଟନେ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ତୀଣିୟେୱ। ଚତୁତ୍ଥଘଟନେ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ତୀଣି କୁସଲାଦୀନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ। ପଞ୍ଚମେ ୱିପାକସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକଂ ଅବ୍ୟାକତେନ ଅବ୍ୟାକତଂ। ଇତୋ ପରେସୁପି ୱିପାକସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଏସେୱ ନୟୋ।

୫୫୨।ହେତୁସହଜାତନିସ୍ସୟୱିପାକିନ୍ଦ୍ରିୟମଗ୍ଗଅତ୍ଥିଅୱିଗତନ୍ତି ନାରମ୍ମଣେ ଚତ୍ତାରୀତି କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ୟାକତସ୍ସ; ଅବ୍ୟାକତୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ଦ୍ୱେତି କୁସଲୋ ଅବ୍ୟାକତସ୍ସ, ତଥା ଅବ୍ୟାକତୋ। ପରତୋପି ଦ୍ୱୀସୁ ଏସେୱ ନୟୋ। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବଘଟନେସୁ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବାନିପି ଚେତାନି ଇମସ୍ମିଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ସହଜାତୱସେନ ଚେୱ ପକିଣ୍ଣକୱସେନ ଚ ପନ୍ନରସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଘଟନସତାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଘଟନେ ଯେ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତା ପଚ୍ଚୟା, ତେସଂ ଏକୋପି ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ନ ଲବ୍ଭତି। ହେତୁମୂଲକେ ଚେତ୍ଥ ପଠମେ ଘଟନେ ଅନୁଲୋମତୋ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଠିତତ୍ତା ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୟା ଆଗତା। ଏୱଂ ସେସେସୁପି ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତାୱସେସା ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଆଗତା। ଅନୁଲୋମତୋ ଚେତ୍ଥ ବହୂସୁପି ଠିତେସୁ ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଏକେକୋୱ ଆଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ହେତୁମୂଲକେ, ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣାଦିମୂଲକେସୁପି ସବ୍ବମେତଂ ୱିଧାନଂ ଯଥାନୁରୂପତୋ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟୱଣ୍ଣନା।

ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା

୬୩୧। ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମେପି ‘‘ହେତୁୟା ସତ୍ତ, ଆରମ୍ମଣେ ନୱା’’ତି ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ‘‘ନହେତୁୟା ପନ୍ନରସ, ନାରମ୍ମଣେ ପନ୍ନରସା’’ତି ଏୱଂ ପଚ୍ଚନୀୟେ ଚ ଲଦ୍ଧଗଣନେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଯୋ ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଠିତୋ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଲଦ୍ଧୱାରେସୁ ଯେ ଅନୁଲୋମତୋ ଠିତସ୍ସ ଅନୁଲୋମତୋ

ଲଦ୍ଧୱାରେହି ସଦିସା ୱାରା, ତେସଂ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଚ୍ଚନୀଯସ୍ମିଞ୍ହି ନହେତୁପଚ୍ଚଯେ ''ନହେତୁଯା ପନ୍ନରସା''ତି ପନ୍ନରସ ୱାରା ଲଦ୍ଧା, ଅନୁଲୋମେ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେ ''ଆରମ୍ମଣେ ନୱା''ତି ନୱ ୱାରା ଲଦ୍ଧା। ତତ୍ଥ ଯେ ନହେତୁଯା ପନ୍ନରସ ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଯେ ୱାରା ଆରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତେହି ନୱହି ସଦିସା, ତେସଂ ୱସେନ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଯେ ଆରମ୍ମଣେ ନୱ ୱୁତ୍ତା, ତେ ନହେତୁଯା ୱୁତ୍ତେସୁ ପନ୍ନରସସୁ କୁସଲୋ ''କୁସଲାକୁସଲାବ୍ଯାକତାନଂ, ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲକୁସଲାବ୍ଯାକତାନଂ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଅବ୍ଯାକତକୁସଲାକୁସଲାନ''ନ୍ତି ଇମେହି ନୱହି ସଦିସା, ତେ ସନ୍ଧାଯ ନହେତୁଯା ଆରମ୍ମଣେ ନୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିପତିଯା ଦସାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆରମ୍ମଣାଦୀନଞ୍ହି ଅନୁଲୋମଗଣନାଯ ଯେ ୱାରା ୱୁତ୍ତା ନହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେପି ତେ ସବ୍ବେ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ''କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ପୁବ୍ବେ ସୁଚିଣ୍ଣାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀ''ତି ଇମିନା ଉପାଯେନ ତେସଂ ପାଠଇ ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା।

ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିଯା ଦସାତି ଏତ୍ଥ ଠପେତ୍ୱା ୱୀମଂସାଧିପତିଂ ସେସାଧିପତିୱସେନ ଅନୁଲୋମୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତୱାରା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା। ଏୱମେତ୍ଥ ନୱ ଦସସତ୍ତତୀଣିତେରସଏକନ୍ତି ଛ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ଊନତରଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତିରେକଗଣନସ୍ସାପି ଗଣନଂ ପରିହାପେତ୍ୱା ନହେତୁମୂଲକାଦୀନଂ ନଯାନଂ ତିମୂଲକାଦୀସୁ ସବ୍ବସଂସନ୍ଦନେସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦଂ ତାୱ ସାଧାରଣଲକ୍ଖଣଂ । ନ ପନେତଂ ସବ୍ବସଂସନ୍ଦନେସୁ ଗଚ୍ଛତି, ଯେହି ପନ ପଚ୍ଚଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସଂସନ୍ଦନେ ଯେ ୱାରା ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେ ଅପନେତ୍ୱା ଅୱସେସାନଂ ୱସେନପେତ୍ଥ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯା ଅଧିପତିଯା ସତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ହି କୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ; ଅବ୍ଯାକତୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅକୁସଲସ୍ସାତି ଇମେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ଲବ୍ଭମାନା ତଯୋ ୱାରା ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। କସ୍ମା? ନଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ମା ତେ ଅପନେତ୍ୱା ସହଜାତାଧିପତିନଯେନେୱେତ୍ଥ ''କୁସଲୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, କୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସ; ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସ; ଅବ୍ଯାକତୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସା''ତି ସତ୍ତ ୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେପି ନହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ୱଚନତୋ ଠପେତ୍ୱା ୱୀମଂସାଧିପତିଂ ସେସାଧିପତୀନଂ ୱସେନ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଊନତରଗଣନପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅୱିରୁଜ୍ଝମାନଗଣନୱସେନ ଚ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯେସୁ ଚ ପଚ୍ଚଯେସୁ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେସୁ ଯେ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ତେପି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଅନନ୍ତରେ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେ ସମନନ୍ତରାସେୱନନତ୍ଥିୱିଗତା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସହଜାତେ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେ ହେତୁଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପାକଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନିସ୍ସଯେ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେ ୱତ୍ଥୁପୁରେଜାତୋ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠତି। ଆହାରେ ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ୱା ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେ ହେତୁଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିପାକଝାନମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଆରମ୍ମଣେ ପନ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେ ଅଧିପତିଉପନିସ୍ସଯା ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯା ପନ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଂ ଲବ୍ଭତି, ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ଜାନିତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ୱାରା ଉଦ୍ଧରିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସୁପି ତିମୂଲକାଦୀସୁ ଅନନ୍ତରେ ସତ୍ତାତିଆଦଯୋ ଦ୍ୱିମୂଲକେ ଲଦ୍ଧୱାରାଯେୱ ସତ୍ତମୂଲକାଦୀସୁ ପନ ନସହଜାତପଚ୍ଚଯା ନିସ୍ସଯେ ତୀଣୀତି ପୁରେଜାତୱସେନ ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସଯେ ତୀଣି। କମ୍ମେ ଦ୍ୱେ ନାନାକ୍ଖଣିକୱସେନେୱ। ଆହାରେଏକଂ କବଳୀକାରାହାରୱସେନ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ଏକଂ ରୂପିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ। କମେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନଂ ଅବ୍ଯାକତନ୍ତାନି ପଚ୍ଛାଜାତୱସେନ। ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ ପଞ୍ଚାତି ତାନି ଚେୱ ତୀଣି, କୁସଲାବ୍ଯାକତା ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତା ଅବ୍ଯାକତସ୍ସାତି ଇମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଛାଜାତାହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନାତି। ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ଅତ୍ଥିଅୱିଗତେସୁ ଏକନ୍ତି ଅବ୍ଯାକତୋ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ। ନାହାରେ ଗହିତେ ନଇନ୍ଦ୍ରିଯପଚ୍ଚଯାତି ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ତଥା ନଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ଗହିତେ ନାହାରପଚ୍ଚଯାତି। କସ୍ମା? ଦ୍ୱୀସୁ ଏକତୋ ଗହିତେସୁ ଗଣେତବ୍ବୱାରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଝାନମଗ୍ଗାଦୀସୁପି ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଠିତେସୁ ଆହାରତୋ ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିଯତୋ ୱା ଏକଂ ଅନୁଲୋମଂ ଅକତ୍ୱାୱ ଅୱସାନେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେ ଏକଂ, ଅତ୍ଥିଯା ଏକଂ, ଅୱିଗତେ ଏକଂ, ଆହାରେ ଏକଂ, ଅତ୍ଥିଯା ଏକଂ, ଅୱିଗତେ ଏକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ନହେତୁମୂଲକଂ।

୬୩୬। ନାରମ୍ମଣମୂଲକାଦୀସୁ ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମୂଲକେ ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚଯା ହେତୁଯା ତୀଣୀତି କୁସଲାଦୀନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ। ଅଧିପତିଯା ଅଟ୍ଠାତି ଅଧିପତିଯା ୱୁତ୍ତେସୁ ଦସସୁ ''କୁସଲୋ କୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଅକୁସଲାବ୍ଯାକତସ୍ସା''ତି ଦ୍ୱେ ଅପନେତ୍ୱା ସେସାନି ଅଟ୍ଠ। ସହଜାତେ ପଞ୍ଚାତି ହେତୁଯା ୱୁତ୍ତେହି ତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ''କୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସ, ଅକୁସଲୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତୋ ଚ ଅବ୍ଯାକତସ୍ସା''ତି ଇମେ ଦ୍ୱେ। ନିସ୍ସଯେ ସତ୍ତାତି

ତେହି ପଞ୍ଚହି ସଦ୍ଧିଂ ‘‘ଅବ୍ଯାକତୋ କୁସଲସ୍ସ, ଅବ୍ଯାକତୋ ଅକୁସଲସ୍ସା’’ତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ୱଡ୍ଢୁୱସେନ। କମ୍ମେ ତୀଣୀତି ହେତୁଯା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ସେସତିକେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଧିପତିଯା ତୀଣୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ।

୬୪୪। ନାହାରମୂଲକେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ତୀଣୀତି ଠପେତ୍ୱା ଆହାରେ ସେସଚେତସିକୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥା ଚ ହେଟ୍ଠା, ତଥା ଇଧାପି ନାହାରନୈନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଏକେକମେୱ ଗହିତଂ, ନ ଦ୍ୱେ ଏକତୋ।

୬୪୮।ନସମ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯାହେତୁଯା ତୀଣୀତି ହେଟ୍ଠା ନଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେ ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଅଧିପତିଯା ଅଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତାନେୱ। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲକେ କମ୍ମେ ପଞ୍ଚାତି କୁସଲାଦିଚେତନା ସହଜାତକୁସଲାଦୀନଂ, ନାନାକ୍ଖଣିକା କୁସଲାକୁସଲଚେତନା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସାତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚ। ଆହାରିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ତୀଣି ସହଜାତସଦିସାନି। ଝାନମଗ୍ଗାଦୀସୁ ତୀଣି ହେତୁସଦିସାନି।

୬୫୦। ନୋଅତ୍ଥିମୂଲକେ ଯସ୍ମା ହେତୁ ନୋଅତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତି, ନିଯମତୋ ଅତ୍ଥିଯେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନାରମ୍ମଣେ ନୱାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚ ହେତୁ, ତଥା ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣଯୁତ୍ତା ଏତ୍ଥ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କମ୍ମେ ଦ୍ୱେତି ଇଦଂ ପନ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ସବ୍ବେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯଂ ପନ ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତତୋ ପୁରେତରା ପଚ୍ଚଯା ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଗଯ୍ହନ୍ତି, ସୋ ପଚ୍ଛା ଯୋଜନଂ ଲଭତି। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘‘ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନହେତୁପଚ୍ଚଯା…ପେ… ନୋଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା କମ୍ମେ ଦ୍ୱେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେସ ସକଟ୍ଠାନେଯେୱ ନ ଗହିତୋତି ? ଯସ୍ମା ଅୱସେସେସୁପି ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେସୁ ଏକୋୱ ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭତି। ଇଦଞ୍ହି ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମେ ଲକ୍ଖଣଂ – ଯୋ ସବ୍ବେସୁ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଠିତେସୁ ଏକୋୱ ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭତି, ସୋ ପଚ୍ଛା ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ନୋଅତ୍ଥିପଚ୍ଚଯା ନୋହେତୁପଚ୍ଚଯା… ପେ… ନୋଅୱିଗତପଚ୍ଚଯା ଉପନିସ୍ସଯେ ନୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦଂ ପନ ପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ଅଲବ୍ଭମାନଂ ପୁରେୱୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଛାୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ପଞ୍ହାୱାରସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମୱଣ୍ଣନା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ କୁସଲତ୍ତିକପଟ୍ଠାନସ୍ସ ୱଣ୍ଣନାତି।

୨। ୱେଦନାତ୍ତିକୱଣ୍ଣନା

୧। ୱେଦନାତ୍ତିକେ ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା ରୂପଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଇମେ ଧମ୍ମା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯାତି ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଦୁତିଯୱାରେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ। ତତିଯୱାରେ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେତି ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଇତୋ ପରେସୁ ଚ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ତଯୋ ତଯୋ ୱାରା ୱୁତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ହେତୁଯା ତୀଣି…ପେ… ଅୱିଗତେ ତୀଣୀତି।

୬। ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ପନ ସହେତୁକାଯ ୱିପାକଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଅଭାୱତୋ ହେତୁମୂଲକନଯେ ୱିପାକେ ଦ୍ୱେତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିପତିଆଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେସୁପି ୱିପାକେ ଦ୍ୱେଯେୱ। କସ୍ମା? ୱିପାକେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଅଧିପତିଝାନମଗ୍ଗାନଂ ଅଭାୱତୋ। ଯେହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ୱିପାକେ ଦ୍ୱେ ୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି, ୱିପାକେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେ ତେସୁପି ଦ୍ୱେଯେୱ।

୧୦। ପଚ୍ଚନୀଯେ ନପୁରେଜାତେ ଆରୁପ୍ପେ ଚ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଅଭାୱତୋ ଦ୍ୱେ ୱାରା ଆଗତା। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେପି ଆରୁପ୍ପେ ଦୁକ୍ଖାଭାୱତୋ ଦ୍ୱେଯେୱ। ସବ୍ବଅରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହକା ପନ ସହଜାତାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନୀଯୱାରେ ପରିହାଯନ୍ତି। କସ୍ମା? ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ସହଜାତାଦୀହି ୱିନା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ୱିନାୱ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ।

୧୬। ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ପନ ନପୁରେଜାତେ ଏକନ୍ତି ଆରୁପ୍ପେ ପଟିସନ୍ଧିଯଞ୍ଚ ଅହେତୁକାଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନକମ୍ମେ ଦ୍ୱେତି ଅହେତୁକକିରିଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତନାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଖାଯ ହି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଚ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ପଟିଚ୍ଚ ତାହି ୱେଦନାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅହେତୁକକିରିଯଚେତନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନହେତୁପଚ୍ଚଯା ନୱିପାକେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ଏକନ୍ତି ଆରୁପ୍ପେ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବସଂସନ୍ଦନେସୁ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୫-୩୭। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ପଚ୍ଚନୀଯେ ଲଦ୍ଧପଚ୍ଚଯା ଏୱ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ସବ୍ବା ରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହକା ସହଜାତାଦଯୋ ଅନୁଲୋମତୋୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ନ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ। ଅହେତୁକସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଧିପତି ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯୋ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ତିଟ୍ଠତି। ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦୀସୁ ପନ ପଚ୍ଛାଜାତୋ ଅନୁଲୋମତୋ ନ ଲବ୍ଭତିଯେୱାତି ପରିହୀନୋ। ଯେ ଚେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମତୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତେ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଲବ୍ଭମାନେହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାପି ଯୋଜିତାଯେୱ। ତେସୁ ତୀଣି ଦ୍ୱେ ଏକନ୍ତି ତଯୋୱ ୱାରପରିଚ୍ଛେଦା, ତେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାନୁରୂପଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବା। ଯୋ ଚାଯଂ ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ୱୁତ୍ତୋ, ସହଜାତୱାରାଦୀସୁପି ଅଯମେୱ ୱଣ୍ଣନାନଯୋ।

୩୮। ପଞ୍ହାୱାରେ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ତେହିଯେୱ ୱା ହେତୂହି ସୁଖୱେଦନାଦୀହି ୱା।

୩୯।ୱିପ୍ପଟିସାରିସ୍ସାତି ଦାନାଦୀସୁ ତାୱ ''କସ୍ମା ମଯା ଇଦଂ କତଂ, ଦୁଟ୍ଠୁ ମେ କତଂ, ଅକତଂ ସେଯ୍ୟୋ ସିଯା''ତି ଏୱଂ ୱିପ୍ପଟିସାରିସ୍ସ। ଝାନପରିହାନିଯଂ ପନ ''ପରିହୀନଂ ମେ ଝାନଂ, ମହାଜାନିଯୋ ୱତମ୍ହି''ତି ଏୱଂ ୱିପ୍ପଟିସାରିସ୍ସ। ମୋହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦୋସସମ୍ପଯୁତ୍ତମୋହୋ। ତଥା ମୋହଂ ଆରବ୍ଭାତି ଦୋସସମ୍ପଯୁତ୍ତମୋହମେୱ।

୪୫।ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଂ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗଂ ମୂଲଭୱଙ୍ଗସ୍ସ। ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱା। ଉଭଯମ୍ପି ହେତଂ କୁସଲାକୁସଲଜୱନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିରିଯଂ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଫଲଂ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ଫଲଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ। ଭୱଙ୍ଗେନ ହି ଫଲତୋ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି। ପରତୋ ''ୱୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୪୬।ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଖନ୍ଧାତି ଦୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅକୁସଲା ଖନ୍ଧା। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ତଦାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱା ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତମୂଲଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱା। ସଚେ ପନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ ହୋତି, ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ନ ହୋତି, ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ଆରମ୍ମଣେ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନଂ ଅକୁସଲୱିପାକଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। ତମ୍ପି ହି ଜୱନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସହଜାତପଚ୍ଚଯାଦିନିଦ୍ଦେସା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଯେୱ। ନହେତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି, ଯଂ ନ ସକ୍କା ସିଯା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦେତୁଂ, ତସ୍ମା

ସାଧୁକଂ ଉପଲକ୍ଖେତବ୍ବଂ।

୬୨। ଇଦାନି ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯେ ଯେ ଯେ ୱାରା ଲଦ୍ଧା, ସବ୍ବେ ତେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣନାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁଯା ତୀଣୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବାନି ତୀଣି ସୁଦ୍ଧାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପଦାନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଆରମ୍ମଣେ ନୱ ଏକମୂଲକେକାୱସାନାନି। ଅଧିପତିଯା ପଞ୍ଚ ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ ଅମିସ୍ସାନି ତୀଣି, ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ଚ ''ସୁଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସୁଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସା''ତି ଦ୍ୱେ, ତାନି ନ ଗଣେତବ୍ବାନି। ସୁଖାଯ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସୁଖାଯାତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଗଣେତବ୍ବାନୀତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚ। ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରେସୁ ସତ୍ତାତି ସୁଖା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ, ତଥା ଦୁକ୍ଖା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ତିଣ୍ଣମ୍ପୀତି ଏୱଂ ସତ୍ତ। ଉପନିସ୍ସଯେ ନୱାତି ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ତୀହିପି ଉପନିସ୍ସଯେହି, ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପକତୂପନିସ୍ସଯେନେୱ, ଉପେକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ତୀହିପି, ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯେହି, ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ପକତୂପନିସ୍ସଯେନ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଧା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ତିଧାପି, ତଥା ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯେହୀତି ଏୱଂ ନୱ। ପଚ୍ଚଯଭେଦତୋ ପନେତ୍ଥ ପକତୂପନିସ୍ସଯା ନୱ, ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯା ସତ୍ତ, ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯା ଚତ୍ତାରୋତି ୱୀସତି ଉପନିସ୍ସଯା। ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତା ପନେତ୍ଥ ଛିଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ହି ପୁରେଜାତା ପଚ୍ଛାଜାତା ୱା ଅରୂପଧମ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି।

କମ୍ମେଅଟ୍ଠାତି ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି, ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ନାନାକ୍ଖଣିକତୋୱ ତଥା ଇତରସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି, ସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ନତ୍ଥି, ଇତରସ୍ସ ନାନାକ୍ଖଣିକତୋୱ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିଧାପି, ଇତରେସଂ ନାନାକ୍ଖଣିକତୋତି ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ। ପଚ୍ଚଯଭେଦତୋ ପନେତ୍ଥ ନାନାକ୍ଖଣିକା ଅଟ୍ଠ, ସହଜାତା ତୀଣୀତି ଏକାଦସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯା। ଯଥା ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତା, ଏୱଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋପେତ୍ଥ ଛିଜ୍ଜତି। ଅରୂପଧମ୍ମା ହି ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋନ୍ତି। ନତ୍ଥିୱିଗତେସୁ ସତ୍ତ ଅନନ୍ତରସଦିସାୱ। ଏୱମେତ୍ଥ ତୀଣି ପଞ୍ଚ ସତ୍ତ ଅଟ୍ଠ ନୱାତି ପଞ୍ଚ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା। ତେସଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ଊନତରଗଣନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନେସୁ ଅତିରେକଞ୍ଚ ଅଲବ୍ଭମାନଞ୍ଚ ଅପନେତ୍ୱା ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୩-୬୪। ହେତୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଅନନ୍ତରାଦଯୋ। ଅଧିପତିଯା ଦ୍ୱେତି ଦୁକ୍ଖପଦଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନି ଦ୍ୱେ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ହି ହେତୁ ଅଧିପତି ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ସୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଅପନୀତୋ। ସେସଦ୍ୱଯେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ହେତୁମୂଲକେ ଦ୍ୱେଯେୱ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ଛ ଘଟନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ପଠମଂ ଅୱିପାକଭୂତାନଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନିରାଧିପତିଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ୱିପାକଭୂତାନଂ, ତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ତେସଞ୍ଞେୱ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ, ପଞ୍ଚମଂ ଅୱିପାକଭୂତସାଧିପତିଅମୋହୱସେନ, ଛଟ୍ଠଂ ୱିପାକଭୂତସାଧିପତିଅମୋହୱସେନ। ପଠମଂ ୱା ସବ୍ବହେତୁୱସେନ, ଦୁତିଯଂ ସବ୍ବୱିପାକହେତୁୱସେନ, ତତିଯଂ ସବ୍ବାମୋହହେତୁୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥଂ ସବ୍ବୱିପାକାମୋହହେତୁୱସେନ। ପଞ୍ଚମଂ ସବ୍ବସାଧିପତିଅମୋହୱସେନ, ଛଟ୍ଠଂ ସବ୍ବସାଧିପତିୱିପାକାମୋହୱସେନ।

୬୬। ଆରମ୍ମଣମୂଲକେ ଅଧିପତିଯା ଚତ୍ତାରୀତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ସୁଖଂ ସୁଖସ୍ସ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସ୍ସ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସ୍ସ, ସୁଖସ୍ସାତି ଏୱଂ ଚତ୍ତାରି। ଉପନିସ୍ସଯେପି ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ୱୁତ୍ତା। ଘଟନାନି ପନେତ୍ଥ ଏକମେୱ। ଅଧିପତିମୂଲକାଦୀସୁପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯଂ ଲବ୍ଭତି ଯଞ୍ଚ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସଂସନ୍ଦନଘଟନଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୮୩-୮୭। ପଚ୍ଚନୀଯସ୍ମିଂ କୁସଲତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅନୁଲୋମତୋ ପଚ୍ଚଯେ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧାନଂ ୱାରାନଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚନୀଯତୋ ଗଣନୱସେନ ନହେତୁଯା ନୱାତି ସବ୍ବପଚ୍ଚଯେସୁ ନୱ ୱାରା ଦସ୍ସିତା । ତେ ଏକମୂଲକେକାୱସାନାନଂ ନୱନ୍ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୱସେନ ''ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚିତ୍ତେନ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ପାଠଇଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତବ୍ବା। ପଚ୍ଚଯସଂସନ୍ଦନେ ପନେତ୍ଥ ନହେତୁପଚ୍ଚଯା…ପେ… ନୋପନିସ୍ସଯେ ଅଟ୍ଠାତି ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁବ୍ବଲକମ୍ମଞ୍ହି ୱିପାକସ୍ସ ନ ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି। କେୱଲଂ ପନ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେସୁ ଚ ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଯୋଗେ ଲଦ୍ଧୱାରୱସେନ ସକ୍କା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗଣେତୁଂ, ତସ୍ମା ନ ୱିତ୍ଥାରିତନ୍ତି।

ୱେଦନାତ୍ତିକୱଣ୍ଣନା।

୩। ୱିପାକତ୍ତିକୱଣ୍ଣନା

୧-୨୩। ୱିପାକତ୍ତିକେ ୱିପାକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିପାକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ଯେ ହେତୁପଚ୍ଚୟେ ତେରସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା, ତେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣନାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ ହେତୁୟା ତେରସାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣେ ପଞ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ତେରସ ପଞ୍ଚ ନୱ ସତ୍ତ ତୀଣି ଦ୍ୱେତି ଛ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚୟସଂସନ୍ଦନେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୪-୫୨। ପଚ୍ଚନୀୟେପି ୱିପାକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିପାକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ଯେ ନହେତୁପଚ୍ଚୟେ ଦସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା, ତେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଗଣନାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ ନହେତୁୟା ଦସାତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଆରମ୍ମଣେ ପଞ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଦସ ପଞ୍ଚ ତେରସ ଦ୍ୱାଦସ ଦ୍ୱେ ଏକଂ ନୱ ତୀଣୀତି ଅଟ୍ଠ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦା, ତେସଂ ୱସେନ ପଚ୍ଚୟସଂସନ୍ଦନେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ପାଳିଇ ପନ ସଙ୍ଖିତ୍ତା, ଏତେସଞ୍ଚେୱ ପନ ଲଦ୍ଧଗଣନରପରିଚ୍ଛେଦାନଂ ୱାରାନଂ ୱସେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟଂ ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସହଜାତୱାରୋ ଇମିନାୱ ଏକଗତିକୋ। ପଚ୍ଚୟନିସ୍ସୟସଂସଟ୍ଠସମ୍ପୟୁତ୍ତୱାରା ୟଥାପାଳିଇମେୱ ନିୟ୍ୟନ୍ତି।

୯୨। ପଞ୍ହାୱାରେ କୁସଲାକୁସଲେ ନିରୁଦ୍ଧେତି ଏତସ୍ମିଂ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପୱତ୍ତେ କୁସଲେ ସାରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତେ ଅକୁସଲେ ଚ ନିରୁଦ୍ଧେ। ୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କାମାୱଚରୱିପାକୋ ତଦାରମ୍ମଣତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯେ ପନ ''ୱିପସ୍ସନାଜୱନାନଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ପରିୟୋସାନେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେ ଇମାୟ ତନ୍ତିୟା ପଟିସେଧେତବ୍ବା। ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନକୁସଲଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସ୍ସ କିରିୟସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅସମାପନ୍ନପୁବ୍ବା ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଟିଲୋମତୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସବ୍ବୱିସ୍ସଜ୍ଜନେସୁ ସାଧୁକଂ ପାଳିଇଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୨୦।ହେତୁୟା ସତ୍ତ, ଆରମ୍ମଣେ ନୱ, ଅଧିପତିୟା ଦସାତିଆଦୀସୁପି ସହଜାତାଧିପତିୱସେନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ସହଜାତନିସ୍ସୟୱସେନ ପୁରେଜାତନିସ୍ସୟୱସେନ ଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ପକତୂପନିସ୍ସୟୱସେନ ସହଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଛାଜାତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନାତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ୟଥା ୟଥା ୟତ୍ତକାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତଥା ତଥା ତାନି ସବ୍ବାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବାନି। ତଥା ପଚ୍ଚନୀୟାଦୀସୁ ଅନୁଲୋମୱସେନ ୱାରୁଦ୍ଧରଣଂ, ଅନୁଲୋମତୋ ଲଦ୍ଧୱାରାନଂ ପଚ୍ଚନୀୟତୋ ଗଣନା, ପଚ୍ଚୟସଂସନ୍ଦନଂ, ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟେ ପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମେ ଚ ସୁଦ୍ଧିକେସୁ ଚେୱ ସଂସନ୍ଦନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତେସୁ ହେତୁମୂଲକାଦୀସୁ ଲବ୍ଭମାନୱାରଗଣନା, ଅଲବ୍ଭମାନାନଂ ଅଲବ୍ଭମାନତାତି ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି ତିକଦୁକେସୁ। ପଟ୍ଠାନପକରଣଞ୍ହି ପାଳିଇତୋୱ ଅନନ୍ତଂ ଅପରିମାଣଂ। ତସ୍ସ ପଦପଟିପାଟିୟା ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମୀତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଅତିଦୀଘାୟୁକସ୍ସାପି ଆୟୁ ନପ୍ପହୋତି। ନ ଚସ୍ସ ଏକଦେସଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ସେସମ୍ହି ନୟତୋ ଦସ୍ସିୟମାନେ ନ ସକ୍କା ଅତ୍ଥୋ ଜାନିତୁଂ, ତସ୍ମା ଇତୋ ପରଂ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ସେସେସୁ ତିକଦୁକେସୁ ହେଟ୍ଠା ଅୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତ୍ତା ୟଂ ୟଂ ଅୱସ୍ସଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ତଦେୱ ୱକ୍ଖାମ। ୟଂ ପନ ଅୱତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମ, ତଂ ପାଳିଇନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ୱିପାକତ୍ତିକୱଣ୍ଣନା।

୪। ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତିକଵଣ୍ଣନା

୫୧। ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟତ୍ତିକସ୍ସ ପଞ୍ହାଵାରେ ଵତ୍ଥୁ ଉପାଦାନିୟାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ପଵତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ। ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ପନ ତଂ ପୁରେଜାତଂ ନ ହୋତି।

୭୨। ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟୋ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଏତ୍ଥ ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟୋ କବଳୀକାରାହାରୋ ନାମ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତା ଓଜା। ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟସ୍ସ କାୟସ୍ସାତି ତସ୍ସେଵ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପକାୟସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋ। ରୂପଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଵିୟ କଟତ୍ତାରୂପାନଂ ଅନୁପାଲନୌପତ୍ଥମ୍ଭନଵସେନ ପଚ୍ଚୟୋ, ନ ଜନକଵସେନ। ୟଂ ପନ ମଣ୍ଡୂକାଦୟୋ ଗିଲିତ୍ଵା ଠିତାନଂ ଅହିଆଦୀନଂ କାୟସ୍ସ ଜୀଵମାନକମଣ୍ଡୂକାଦିସରୀରେ ଓଜା ଆହାରପଚ୍ଚୟେନ ପଚ୍ଚୟୋତି ଵଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ନ ହି ଜୀଵମାନକସରୀରେ ଓଜା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚୟତଂ ସାଧେତି। ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟସ୍ସ କାୟସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଜନକଵସେନାପି ଲବ୍ଭତି। ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟସ୍ସ ଚ ଅନୁପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିୟସ୍ସ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଏକସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଵସେନ, ଏକସ୍ସ ଜନକଵସେନ, ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଵା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଵସେନେଵ ଵୁତ୍ତୋ। ଦ୍ଵେ ପନ ଆହାରା ଏକତୋ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାଵ ହୋନ୍ତି, ନ ଜନକା। ସେସମେତ୍ଥ ପାଳିମେଵ ସାଧୁକଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପାଦିନ୍ନତ୍ତିକଵଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫-୨୨। ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠଦୁକାଦିୱଣ୍ଣନା

ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠସଙ୍କିଲେସିକଦୁକେ ସଙ୍ଗଂ କୁସଲଦୁକେ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭୯। ୱିତକ୍କଦୁକେ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରିକମ୍ମନ୍ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିକମ୍ମମେୱ ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାଯ ପରିକମ୍ମଂ। ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନ ୱଠଅଜ୍ଝନକାଲେ ପରିକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତି।

୮୨। ତି ତଦାରମ୍ମଣଭୱଙ୍ଗମୂଲଭୱଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସଙ୍ଗଂ ପାଠଇୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସନଦୁକେ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତିଆଦୀସୁ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାପୀତି ଏୱଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ଧମ୍ମୋ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଏକେନପି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା କୁସଲଦୁକେ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକଦୁକେ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକାଦୀନଂ ୱିଭାଗୋ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ମୋହୋ ଅହେତୁକତ୍ତା ତତିଯପଦେ ପୱିଟ୍ଠୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଯେସଂ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଅତ୍ଥି, ତେ ପହାତବ୍ବହେତୁକା। ଯେସଂ ସୋ ନତ୍ଥି ତେ ନେୱଦସ୍ସନେନ ନଭାୱନାଯପହାତବ୍ବହେତୁକାତି ଇମଂ ପହାତବ୍ବହେତୁକୱିଭାଗଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସେସଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଦୁକେ ଚେୱ କୁସଲଦୁକେ ଚ ଦସ୍ସିତଲକ୍ଖଣାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆଚଯଗାମିଦୁକେ ଚ ପଟିଚ୍ଚୱାରସଂସଟ୍ଠୱାରେସୁ ଅନୁଲୋମଂ କୁସଲଦୁକସଦିସମେୱ। ସେସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ଗଣନତୋ ଚ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତି।

ସେକ୍ଖଦୁକେ ଅସେକ୍ଖୋ ଧମ୍ମୋ ସେକ୍ଖସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ସେକ୍ଖୋ ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ଅନନ୍ତରପକତୂପନିସ୍ସଯୋ ପନ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଯଥାପାଠମେୱ ନିୟ୍ୟାତି, ତଥା ପରିତ୍ତଦୁକେ।

ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଦୁକେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣାଚେତନାତି ସେକ୍ଖାନଂ ଗୋତ୍ରଭୁଚେତନା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଚେତନାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ୱିପାକାନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଯଂ କମ୍ମଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା, ପୱତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱସେନରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଂ, ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ଜୱନେନ ଗହିତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ। ଯେ ପନ ''ଗୋତ୍ରଭୁଚିତ୍ତେନ ନତ୍ଥି ପଟିସନ୍ଧୀ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତେ ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ପଟିସେଧେତବ୍ବା। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହୀନଦୁକୋ ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠଦୁକସଦିସୋ।

ମିଚ୍ଛତ୍ତଦୁକେ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ ସମ୍ମତ୍ତନିଯତସ୍ସ, ସମ୍ମତ୍ତନିଯତୋ ୱା ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତସ୍ସ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତୋ ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯତୋ ୱା ସହଜାତାଧିପତିରହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସମ୍ମତ୍ତନିଯତେ ଏକନ୍ତତୋ ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ ନତ୍ଥି, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତେ ସିଯା ଆରମ୍ମଣପୁରେଜାତଂ। ଅନିଯତଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ନିଯତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ସେସା ନିଯତଂ ଆରବ୍ଭ ନିଯତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ନ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କୁସଲୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଦୁକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରସ୍ସ ଅନୁଲୋମେ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ନତ୍ଥି। କମ୍ମପଚ୍ଚଯେପି ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ନାନାକ୍ଖଣିକଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକଅତୀତଦୁକେସୁ। ପଚ୍ଚନୀଯେ ଅହେତୁକଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅହେତୁକଂ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣଂ, ଆୱଜ୍ଜନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇଅନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକେ ଚ ଅତୀତଦୁକେ ଚ ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦଯୋ ନତ୍ଥି, ପଞ୍ହାୱାରମତ୍ତମେୱ ଲବ୍ଭତି। କସ୍ମା? ପଟିଚ୍ଚୱାରାଦଯୋ ହି ସହଜାତପୁରେଜାତାନଞ୍ଞେୱ ହୋନ୍ତି। ଇମେ ଚ ତିକା ଅତୀତାନାଗତମିସ୍ସକା। ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକେ ଚେତ୍ଥ ଅନନ୍ତରଭାଗିଯାପି ପଚ୍ଚଯା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। କସ୍ମା? ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକେ ଅତୀତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚାତି ଇମେ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଉପ୍ପାଦୀ ଚାତି ଇମେ ପନ ଦ୍ୱେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଦ୍ୱୀହି ପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇଯଂ

ଆଗତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅତୀତତ୍ତିକେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅତୀତାନାଗତସ୍ସ, ଅତୀତାନାଗତଞ୍ଚ ଅତୀତାନାଗତସ୍ସ ନ କେନଚି ପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ଦ୍ଵୀସୁପି ଇମେସୁ ତିକେସୁ ନେଵ ପଚ୍ଚଯତୋ ନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତୋ ଲବ୍ଭତି। ସେସମିଧାପି ପାଳିଯଂ ଆଗତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାପଦଂ ନ ଗହିତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତା ହି ଉଭୋ ରାସଯୋ ନେଵ ଏକତୋ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ନ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନା; ତସ୍ମା ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତସ୍ସ ସାସପସ୍ସ ଵଣ୍ଣୋପି ହତ୍ଥତଲଵଣ୍ଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାପଦଂ, ଏଵମେଵ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣପଦଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ସେସଂ ଯଥାପାଳିମେଵ ନିଯ୍ଯାତି।

ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକେପି ପାଳିଵସେନେଵ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଗଣନାପେତ୍ଥ ପାଳିଯଂ ଆଗତଵାରେ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ସଂସନ୍ଦନେସୁ ସଂସନ୍ଦିତ୍ଵା ଵେଦିତବ୍ବାତି।

ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନଵଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଦୁକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ଦୁକପଟ୍ଠାନେପି ସବ୍ବଦୁକେସୁ ପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ଚେୱ ଗଣନା ଚ ପାଢଇଯଂ ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚେତ୍ଥ ସହେତୁକହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ହେତୁଦୁକୱିସ୍ସଜ୍ଜନସଦିସଂ; ତଥା ହେତୂଚେୱସହେତୁକହେତୂଚେୱହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକାନଂ, ତଥା ସପ୍ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖତଦୁକାନଂ। ଇଦଂ ଦୁକଂ ଯଥା ସପ୍ପଚ୍ଚଯଦୁକଂ, ଏୱଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ସପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ୱିଯ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯେନ ସଙ୍ଖତୋପି, ଅସଙ୍ଖତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ସାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତସଂସଟ୍ଠଦୁକାପି ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଯେୱ; ତଥା ଆସୱଓଘଯୋଗଗୋଚ୍ଛକା। ଏତେ ହି ତଯୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଯେୱ। ଅପିଚ ଲୋକିଯସାସୱସଂଯୋଜନିଯଗନ୍ଥନିଯନୀୱରଣିଯପରାମଟ୍ଠସଙ୍କିଲେସିକଦୁକା ଆସୱୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସାସୱସଂଯୋଜନୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଂଯୋଜନିଯଗନ୍ଥୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଗନ୍ଥନିଯନୀୱରଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନୀୱରଣିଯପରାମାସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତପରାମଟ୍ଠକିଲେସୱିପ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍କିଲେସିକପରିଯାପନ୍ନସୌତ୍ତରଦୁକାଚ ଇମେପି ଦୁକା ସମାନା।

କିଲେସଦୁକଂ ସଂଯୋଜନଦୁକସଦିସଂ। ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠକିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବସରଣଦୁକାପି ସମାନା। ତଥାକିଲେସା ଚେୱ ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକିଲେସା ଚେୱ କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକା। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବେସଂ ଅନ୍ତତୋ ସଦିସାନଂ ଦୁକାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନି ସଦିସାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ପନ ପଟ୍ଠାନେ କେନଚିୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯଦୁକଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ଆସୱା ଚେୱ ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ସଂଯୋଜନା ଚେୱ ସଂଯୋଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ଗନ୍ଥା ଚେୱ ଗନ୍ଥସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, କିଲେସା ଚେୱ ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠା ଚାତି ଏୱରୂପେସୁ ଦୁକେସୁ ୱିପାକପଚ୍ଚଯୋ ଚେୱ ନାନାକ୍ଖଣିକକମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ ଚ ନ ଲବ୍ଭତି। ନହେତୁସହେତୁକନହେତୁଅହେତୁକେସୁ ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ନତ୍ଥି। ହେତୂ ଚେୱ ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ଆସୱା ଚେୱ ଆସୱସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ଗନ୍ଥା ଚେୱ ଗନ୍ଥସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚାତି ଇମେସୁ ଦୁକେସୁ ନହେତୁନଝାନନମଗ୍ଗା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସଂଯୋଜନା ଚେୱ ସଂଯୋଜନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, କିଲେସା ଚେୱ କିଲେସସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚ, କିଲେସା ଚେୱ ସଙ୍କିଲିଟ୍ଠା ଚାତି ଇମେସୁ ପନ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ୱସେନ ନହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଲବ୍ଭତି; ନଝାନନମଗ୍ଗପଚ୍ଚଯା ନ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବଦୁକେସୁ ଲବ୍ଭମାନାଲବ୍ଭମାନଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଢଇୱସେନେୱ ୱାରଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଦୁକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

୩। ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନେ ହେତୁଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚୟାତି ଏୱଂ ପଞ୍ହାମତ୍ତୁଦ୍ଧାରୱସେନେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା। ‘‘କୁସଲଂ ଅଲୋଭଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋ’’ତିଆଦିନା ପନ ନୟେନ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସିୟା, ସୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନୟେନ ସକ୍କା ଅୱୁତ୍ତୋପି ଜାନିତୁନ୍ତି ଏକପଦେପି ଏକପଚ୍ଚୟୋ ୱା ନ ୱୁତ୍ତୋ। ୟା ପନେସା ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା, ସା ଏୱଂ କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ହେତୁଦୁକେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ କୁସଲପଦଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ଅନୁଲୋମସ୍ସ ଚେୱ ପଚ୍ଚନୀୟସ୍ସ ଚ ୱସେନ ସବ୍ବେ ଲବ୍ଭମାନକପଚ୍ଚୟା ଦସ୍ସିତା, ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଚ୍ଚନୀୟାନୁଲୋମନୟା ଚେୱ ସହଜାତୱାରାଦୟୋ ଚ ନ ଦସ୍ସିତା, କେୱଲଂ ‘‘ପଟିଚ୍ଚୱାରସଦିସଂୟେୱ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ହାୱାରେ ପଞ୍ହଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା କେୱଲଂ ପଞ୍ହୁଦ୍ଧାରମତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟୱସେନେୱ ଲବ୍ଭମାନପଚ୍ଚୟା ଦସ୍ସିତା। ୟଥା ଚ କୁସଲପଦଂ, ଏୱଂ ଅକୁସଲଅବ୍ୟାକତପଦାନିପି ହେତୁଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ହେତୁକୁସଲଦୁକତିକଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତୋ ପରଂ ହେତୁଂ ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ହେତୁୱେଦନାଦୁକତିକାଦୀନି ଏକୱୀସତି ଦୁକତିକାନି ଦସ୍ସିତାନି। ୟସ୍ମା ପନ ହେତୁ ନାମ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୋ ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ହେତୁପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘପଦାନି ନ ୟୋଜିତାନି। ଏୱଂ ହେତୁଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଲବ୍ଭମାନକୱସେନ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ୟୋଜେତ୍ୱା ପୁନ ତେ ସହେତୁକଦୁକାଦୀହି ସରଣଦୁକପରିୟୋସାନେହି ସବ୍ବଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜିତା। ତତ୍ଥ ୟଂ ୟଂ ପଦଂ ୟେନ ୟେନ ପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ପାଳିୟଂୟେୱ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ଏକେନ ଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ବାୱୀସତି ତିକେ ୟୋଜେତ୍ୱା ପୁନ ଅପରେନ ବାୱୀସତି, ଅପରେନ ବାୱୀସତୀତି ପଟିପାଟିୟା ଦୁକସତେ ଲବ୍ଭମାନଦୁକପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକା ୟୋଜିତାତି ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ। ତତ୍ଥ ୟେସୁ ୟେସୁ ଠାନେସୁ ନୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପାଳିୟା ସଙ୍ଖେପୋ କତୋ, ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ଦସ୍ସିତନୟାନୁରୂପେନ ତସ୍ସା ୱିତ୍ଥାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଵଣ୍ଣନା

ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନେପି କୁସଲଂ ହେତୁଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ହେତୁ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ପଞ୍ହାମତ୍ତୁଦ୍ଧାରଵସେନେଵ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ଯଥା ହେଟ୍ଠା ହେତୁଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ କୁସଲପଦଂ ଯୋଜେତ୍ଵା ସବ୍ବପଚ୍ଚଯଵସେନ ସବ୍ବଵାରେସୁ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା, ଏଵମିଧ କୁସଲତ୍ତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁପଦଂ ଯୋଜେତ୍ଵା ସବ୍ବପଚ୍ଚଯଵସେନ ସବ୍ବଵାରେସୁ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା। ଯଥା ଚ ହେତୁପଦଂ, ଏଵଂ ନହେତୁପଦମ୍ପି କୁସଲତ୍ତିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ଵା କୁସଲତ୍ତିକହେତୁଦୁକଂ ନିଟ୍ଠାପିତଂ। ତତୋ ପରଂ ସୁଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହେତୁଂ ଧମ୍ମନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଵେଦନାତ୍ତିକହେତୁଦୁକାଦୀନି ଏକଵୀସତି ତିକଦୁକାନି ଦସ୍ସିତାନି।

ଏଵଂ ବାଵୀସତିଯା ତିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ହେତୁଦୁକଂ ଯୋଜେତ୍ଵା ପୁନ ତେହିଯେଵ ସଦ୍ଧିଂ ସହେତୁକଦୁକାଦଯୋ ସରଣଦୁକପରିଯୋସାନା ଲବ୍ଭମାନଵସେନ ସବ୍ବଦୁକା ଯୋଜିତା। ଇଧାପି ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଯୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ପାଳିଯଂଯେଵ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଏଵଂ ଦୁକସତଂ ଗହେତ୍ଵା ଦ୍ଵାଵୀସତିଯା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦେସିତଂ। ତତ୍ରାପି ଯେନ ଯେନ ନଯେନ ପାଳି ସଙ୍ଖିତ୍ତା, ସୋ ସୋ ନଯୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଵଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ତିକତିକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ତିକତିକପଟ୍ଠାନେପି କୁସଲଂ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଲୋ ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ପଞ୍ହୱାରୱସେନେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା। ଏତ୍ଥ ଚ କୁସଲତ୍ତିକଂ ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀହି, ୱେଦନାତ୍ତିକାଦଯୋ ଚ କୁସଲତ୍ତିକେନାତି ଏୱଂ ତିକେସ୍ୱେୱ ତିକା ପକ୍ଖିତ୍ତା। ଯେନ ଯେନ ଚ ପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଯୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ହାପେତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନୱସେନେୱ ସବ୍ବପଚ୍ଚଯେସୁ ୱାରା ଚ ଗଣନନଯା ଚ ଦସ୍ସିତା, ତସ୍ମା ତେ ସାଧୁକଂ ପାଳିଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ କୁସଲତ୍ତିକଂ ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀହି, ୱେଦନାତ୍ତିକାଦଯୋ ଚ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା; ତଥା ଏକେକଂ ତିକଂ ସେସେହି। ସେସା ଚ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ତିକତିକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

୬। ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନେପି ହେତୁସହେତୁକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ହେତୁସହେତୁକୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ପଞ୍ହୁଦ୍ଧାରୱସେନେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ହେତୁଦୁକଂ ସହେତୁକଦୁକାଦୀହି, ସହେତୁକଦୁକାଦୀନି ଚ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିତାନି। ଏକେକଂ ପନ ଦୁକଂ ସେସେହି, ସେସା ଚ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଟିପାଟିଯା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଇଦଞ୍ହି ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ 'ଦୁକେସ୍ୱେୱ ଦୁକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା' ଦେସିତଂ। ତେନେତ୍ଥ ସବ୍ବଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବଦୁକାନଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ପାଠେ ପନ ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ଯେନ ଯେନ ଚ ପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯଂ ଯଂ ପଦଂ ଯୋଜନଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତଂ ହାପେତ୍ୱାୱ ଦେସନା କତାତି।

ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

ଏତ୍ତାୱତା –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। –

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଗାଥାଯ ଦୀପିତା। ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନେ ଛ ନଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ଅନୁଲୋମାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ନଯାତି ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ଚତୁୱୀସତିନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅନୁଲୋମପଟ୍ଠାନଂଯେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୭-୧୨। ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି କୁସଲାଦୀନଂ ପଦାନଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚନୀଯତାଯ ଲଦ୍ଧନାମଂ ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତି କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ୱାରେତି। ନକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ରୂପ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନେତ୍ଥ ପଞ୍ହା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବା। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯେ ଲଦ୍ଧଗଣନା ପନ ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ଯେପି ୱାରା ସଦିସୱିସ୍ସଜ୍ଜନା, ତେପି ତତ୍ଥେୱ ଦସ୍ସିତା। ତସ୍ମା ସବ୍ବମେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ପାଳିଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଦୁକପଟ୍ଠାନେ, ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନେ, ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନେ ତିକତିକପଟ୍ଠାନେ, ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନେ ଚ।

ଏତ୍ତାୱତା –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ, ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। –

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଗାଥାଯ ଦୀପିତା। ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନେ ଛ ନଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ଅନୁଲୋମାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ନଯାତି ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ଚତୁୱୀସତିନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

୧୩-୧୮। ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି କୁସଲାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କୁସଲାଦିଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟତାୟ ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚୟାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତି କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ଅନୁଜାନାତି। ନ କୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କୁସଲସ୍ସେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରେତି। ତସ୍ମା ''କୁସଲେ ଖନ୍ଧେ ପଟିଚ୍ଚ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ପାଳିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସାଧୁକଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବଂ। ୟମ୍ପି ୟେନ ସଦିସଂ, ୟଞ୍ଚ ୟତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, ୟୋ ଚ ୟେସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୟେସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ସୋ ସବ୍ବୋ ପାଳିୟଂ ଦସ୍ସିତୋ, ତସ୍ମା ପାଳିୟେୱ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଦୁକପଟ୍ଠାନାଦୀସୁପୀତି।

ଏତ୍ତାୱତା –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟମ୍ହି ନୟା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। –

ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଗାଥାୟ ଦୀପିତା ଧମ୍ମାନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଟ୍ଠାନେ ଛ ନୟା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚୟୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ଅନୁଲୋମାଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ନୟାତି ଏକେନ ପରିୟାୟେନ ଚତୁୱୀସତିନୟପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀୟପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

୧୯-୨୪। ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

୧। ଇଦାନି କୁସଲାଦୀସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ କୁସଲାଦିଭାୱଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମତାଯ ଲଦ୍ଧନାମଂ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚାତି କୁସଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ୱାରେତି। ଅକୁସଲୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅକୁସଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଜାନାତି। ନକୁସଲଞ୍ହି ଅକୁସଲଂ ଅବ୍ୟାକତଂ ୱା, ତଞ୍ଚ ସହଜାତପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ କୁସଲୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅକୁସଲାବ୍ୟାକତୱସେନ ଦେସନା କତା। ତତ୍ଥ ''ଅକୁସଲଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା''ତି ଏୱଂ ନକୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅବ୍ୟାକତୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚଯାତି ଅଯଂ ପନ ପଞ୍ହୋ ''ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ କିରିଯାବ୍ୟାକତଂ ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ରୂପ''ନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋୱ। ଇତି ସବ୍ବପଞ୍ହେସୁ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସ୍ସ ଚ ପାଳିଆଗତମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ତିକଦୁକେ ୱାରପ୍ପଭେଦପଚ୍ଚଯଗଣନୱିଧାନଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଂ ଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକଂ ତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଂ ଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। –

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଗାଥାଯ ଦୀପିତା। ଧମ୍ମପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନେ ଛ ନଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ଅନୁଲୋମାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ନଯାତି ଏକେନ ପରିଯାଯେନ ଚତୁୱୀସତିନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା।

ଏୱଂ ଧମ୍ମାନୁଲୋମାଦିୱସେନ ଚତୂସୁ ୱାରେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ଚତୁୱୀସତିଯା ନଯାନଂ ୱସେନ ଛନ୍ନୱୁତି ନଯା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯନଯେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏକେକସ୍ମିଂ ପଟ୍ଠାନେ ତିକଦୁକାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ନଯାନଂ ୱସେନେତଂ ଚତୁୱୀସତିନଯପଟିମଣ୍ଡିତଂ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନମହାପକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେଚି ପନ ''କୁସଲାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ ଅକୁସଲାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣମାତିକଂ ନାମ ଠପେତ୍ୱା ''କୁସଲାରମ୍ମଣୋ ଧମ୍ମୋ କୁସଲାରମ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆରମ୍ମଣପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅପରମ୍ପି ଫସ୍ସାଦୀନଂ ୱସେନପି ଫସ୍ସପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି। ତଂ ନେୱ ପାଳିଯଂ ନ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ସନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଇଧ ନ ୱିଚାରିତଂ। ସଙ୍ଗୀତିଆରୁଳ୍ହପାଳିୱସେନେୱ ପନେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ସମ୍ମୂଳ୍ହା ଯତ୍ଥ ପଜା, ତନ୍ତାକୁଲାଦିଭାୱମାପନ୍ନା;

ନେକୱିଧଦୁକ୍ଖଗହନଂ, ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି।

ପଚ୍ଚଯଭେଦେ କୁସଲୋ, ଲୋକେ ଗରୁତମ୍ପି ପଚ୍ଚଯାକାରଂ;

ଅତିନିପୁଣଗମ୍ଭୀରଂ, ଜୱନଭୂମିଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ।

କୁସଲାଦିଧମ୍ମଭେଦଂ, ନିସ୍ସାଯ ନଯେହି ୱିୱିଧଗଣନେହି;

ୱିଭାରେନ୍ତୋ ସତ୍ତମ-ମଭିଧମ୍ମପ୍ପକରଣଂ ସତ୍ଥା।

ସୁୱିହିତସନ୍ନିଟ୍ଠାନୋ , ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଯଂ ପକାସେସି;

ସଦ୍ଧାଯ ସମାରଦ୍ଧା, ଯା ଅଟ୍ଠକଥା ମଯା ତସ୍ସ।

ଆଚରିଯାନଂ ୱାଦଂ, ଅୱିହାଯ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦିସିସ୍ସାନଂ;

ଅତିବହୁୱିଧନ୍ତରାଯେ, ଲୋକମ୍ହି ଅନନ୍ତରାଯେନ।

ସା ଏୱଂ ଅଜ୍ଜ କତା, ଚୁଦ୍ଦସମତ୍ତେହି ଭାଣୱାରେହି;

ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯନ୍ତୀ, ପଟ୍ଠାନୱରସ୍ସ ସକଲସ୍ସ।

ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ତା ଯଥେୱ ନିଟ୍ଠଂ ତଥା ବହୁଜନସ୍ସ;

ସମ୍ମାପୂଣନ୍ତୁ ସୀଘଂ, କଲ୍ୟାଣା ସବ୍ବସଙ୍କପ୍ପା।

ଏତ୍ତାୱତା –

ସତ୍ତପ୍ପକରଣଂ ନାଥୋ, ଅଭିଧମ୍ମମଦେସଯି;

ଦେୱାତିଦେୱୋ ଦେୱାନଂ, ଦେୱଲୋକମ୍ହି ଯଂ ପୁରେ।

ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥା ଏସା, ସକଲସ୍ସାପି ନିଟ୍ଠିତା;

ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସ, ନିଟ୍ଠପେନ୍ତେନ ତଂ ମଯା।

ଯଂ ପତ୍ତଂ କୁସଲଂ ତସ୍ସ, ଆନୁଭାୱେନ ପାଣିନୋ;

ସବ୍ବେ ସଦ୍ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ, ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଖାୱହଂ।

ପାପୁଣନ୍ତୁ ୱିସୁଦ୍ଧାଯ, ସୁଖାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା;

ଅସୋକମନୁପାଯାସଂ, ନିବ୍ବାନସୁଖମୁତ୍ତମଂ।

ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମେ ହୋନ୍ତୁ ସଗାରୱା;

ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା କାଲେନ, ସମ୍ମା ଦେୱୋ ପୱସ୍ସତୁ।

ଯଥା ରକ୍ଖିଂସୁ ପୋରାଣା, ସୁରାଜାନୋ ତଥେୱିମଂ;

ରାଜା ରକ୍ଖତୁ ଧମ୍ମେନ, ଅତ୍ତନୋୱ ପଜଂ ପଜନ୍ତି।

ପଟ୍ଠାନପ୍ପକରଣ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପଞ୍ଚପକରଣଟ୍ଠକଥାତି।

ନିଗମନକଥା

ପରମୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱୀରିଯପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱାଦିଗୁଣସମୁଦଯସମୁଦିତେନ ସକସମଯସମଯନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିପ୍ପଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାୱେନ ମହାୱେଯ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରୱଚନଲାୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତୱାଦିନା ୱାଦୀୱରେନ ମହାକୱିନା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାପରିୱାରେ ଛଳଭିଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟେନ ଥେରେନ କତା ଅଯଂ ସକଲସ୍ସପି ଅଭିଧମ୍ମପିଟକସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥା –

ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ପଞ୍ଞାୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଯାୱ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୱତ୍ତତି ମହେସିନୋତି।

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।